Augustin Ţărău

Rebeliunea țărănească. Crişana 1949
O frescă a primei acțiuni antitotalitare de masă din lagărul comunist

AUGUSTIN ȚĂRĂU

REBELIUNEA ȚĂRĂNEASCĂ. CRIŞANA 1949

O FRESCĂ A PRIMEI ACȚIUNI ANTITOTALITARE DE MASĂ DIN LAGĂRUL COMUNIST

Editura Arca
Oradea, 2009

Carte apărută cu ajutorul Direcției Social-Comunitare Bihor
şi al Asociației Culturale "Ion Bradu" Oradea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a Rumâniei
AUGUSTIN ȚĂRĂU
Rebeliunea țărănească. Crişana 1949. O frescă a primei acțiuni antitotalitare de masă din lagărul comunist / Augustin Țărău. – Oradea: Arca, 2009
ISBN 978-973-1881-34-8

94(498)

Coperta: *Adrian Buzaş*

Tipar:
METROPOLIS
Oradea, str. Nicolae Jiga nr. 31
Tel.: 0729 845 160, 0788 845 160
Tel./ Fax: 0259 472 640
e-mail: metropolis@rdsor.ro

Motto

Trebuie să oferim un exemplu:: 1) Veți spânzura – dar să nu dați greş, aşa ca populația să vadă – o sută dintre cei mai notorii chiaburi, cei mai bogați, cele mai mari lipitori; 2) Publicați-le numele; 3) Confiscați-le tot grâul; 4) Executați toți ostaticii – conform acestei telegrame.

Acestea trebuie efectuate în aşa fel, încât populația de pe o rază de peste 100 de kilometri să afle şi să tremure, şi scandați: «Să înăbuşim şi să sugrumăm toate lipitoarele chiabureşti!». Confirmați primirea acestei telegrame şi executați-o.

Hanging Order. Lenin Telegram, Library of Congress Soviet Archives Exhibit (11 aug. 1918)

1 Procesul de colectivizare a agriculturii româneşti

Soarta țăranului român, pentru următorii 40 de ani, a fost pecetluită la Plenara din 3-5 martie 1949 a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, în cadrul căreia Gheorghe Gheorghiu-Dej a indicat principalele direcție ale procesului de socializare a agriculturii.

La şedința plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, Gheorghiu-Dej şi-a început prezentarea raportului prin enumerarea principalelor pârghii economice prin intermediul cărora „statul de democrație populară" trebuia să acționeze asupra sectorului economic în scopul adaptării lui conform modelului sovietic. Procesul de colectivizare a agriculturii urma să fie susținut logistic de „industria socialistă, în primul rând marea industrie, instituțiile de credit, gospodăriile agricole de stat, stațiunile deiile transmise de la Kremlin, care vizau tocmai dezintegrarea marilor moşii[1]. Efectele negative ale aplicării reformei agrare aveau să fie recunoscute, chiar dacă nu şi asumate, la Plenară. „Fără îndoială – sublinia Gheorghiu-Dej – reforma agrară din martie 1945 a constituit un progres, prin lichidarea rămăşițelor feudale care țineau în loc dezvoltarea agriculturii (…) Dar în urma acestei reforme a revenit în medie doar ceva mai mult de 1 hectar de pământ de gospodărie, şi o întindere atât de mică, se înțelege, este insuficientă pentru a hrăni o familie, mai ales în condițiile înapoiate şi cu tehnica rudimentară cu care îşi muncesc țăranii săraci pământul"[2].

Destinația	Suprafața (hectare)
Arabil	9.751.000
Fânețe	1.696.000
Păşuni	2.820.000
Vii	277.000
Livezi	221.000
Păduri	6.705.000
Curți	618.000
Total	**22.038.000**

sub 0,5 ha	232.000	7,6%
între 0,5-1 ha	295.000	9,6%
între 1-3 ha	1.103.000	36%
între 3-5 ha	704.000	22,9%
între 10-20 ha	150.000	4,9%
între 20-30 ha	32.000	1%
peste 50 ha	5.000	0,2%
Total	**3.067.000**	**100%**

Analiza statisticilor agricole a căutat să scoată în evidență necesitatea înființării formelor asociative de tip bolşevic pentru organizarea muncii populației rurale, secondată de

[1] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Chiper Ioan, Constantiniu Florin, *Modelul stalinist de sovietizare a României*, I, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 2 din 1995, p.3

[2] Dan Cătănuş, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică 1949-1953*, vol. I, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000, p. 56

comasarea puzderiei micilor proprietăți țărăneşti în unități economice colectiviste. „Ceea ce ne atrage atenția, în primul rând, – spunea prim-secretarul CCl al PMR – este numărul mare de proprietăți cu suprafețe mici şi foarte mici (între 0,5 şi 3 ha) care domină agricultura noastră, reprezentând 53,2% din totalul gospodăriilor individuale; în al doilea rând, marele număr al gospodăriilor țărăneşti, astfel că suprafața totală de pământ arabil, fiind repartizată între cele 3.067.000 de gospodării individuale, circa 94% din ele aparțin acelora cu până la 10 ha”[3].

În primăvara anului 1949 au întreprins analize similare şi celelalte „partide frățeşti” aflate la cârma statelor satelite Uniunii Sovietice, ceea ce ne face să credem că această mişcare generală în direcția colectivizării agriculturii ar putea fi rodul Rezoluției din iunie 1948 a Kominform-ului. Pe fondul cristalizării „Războiului Rece” şi a „disidenței iugoslave”, Stalin a considerat că este momentul să consolideze definitiv regimurile marionetă instalate în țările central- şi est-europene, pentru a preîntâmpina orice tentativă centrifugă[4].

Atent la experiența sovieticilor, care se confruntaseră cu efecte dintre cele mai dramatice ca urmare a naționalizării pământului, Gheorghiu-Dej a optat totuşi pentru transformarea treptată a agriculturii pe parcursul mai multor etape. Faptul că el elimină soluția extremă declarând că „problema naționalizării pământului în momentul de față, în condițiile țării noastre nu este actuală”, ne formează convingerea că avea cunoştință despre milioanele de morți de foame înregistrați de URSS în primii ani ai colectivizării agriculturii ruseşti. Nu întâmplător era lansată teza constituirii gospodăriilor colective exclusiv „pe baza liberei consimțiri a țăranilor”, pas cu pas, în tandem cu dezvoltarea sectoarelor industriei socialiste[5].

[3] *Ibidem,* p. 53

[4] P. Guran, *Colectivizarea între mit şi realitate,* în *Miturile comunismului românesc*, Editura Universității Bucureşti, 1995, p.124

[5] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Sarcinile Partidului Muncitoresc Român în lupta …*, p. 62-65

1.1. Pregătirile pentru înființarea primelor gospodării agricole colective în nord-vestul României

„Partidul Comunist din România şi-a luat de la naşterea sa sarcina istorică de a realiza alianța între proletariat şi țărănime, pentru apărarea țărănimii muncitoare împotriva exploatării muncitoreşti şi capitaliste, pentru smulgerea pământului din mâinile moşierimii şi trecerea lui în mâinile celor ce-l muncesc. (…) Partidul Comunist din România a pus la ordinea zilei problema lichidării imediate a proprietății moşiereşti printr-o reformă agrară democratică" – avea să sublinieze Gheorghiu-Dej, la Plenara CC a PMR din 3-5 martie 1949, făcând trimitere directă la proaspătul act de desființare a moşierimii, după care îşi îndrepta atacurile către cealaltă categorie de «forțe reacționare de la sate», țărănimea avută – „partidul şi guvernul au şi început să ia măsuri de îngrădire a chiaburimii " – încheia el[6]. În viziunea comuniştilor, singura cale de propăşire a agriculturii româneşti rămânea „marea agricultură socialistă, care, spre deosebire de mica gospodărie țărănească, este capabilă de acumulări şi reproducție lărgită – se aprecia în programul PMR – numai prin cooperație poate fi transformată baza agricolă a economiei naționale"[7].

În privința preconizatului proiect de colectivizare a agriculturii, chiar dacă organele centrale ale PMR nu-şi făcuseră cunoscute de la-nceput intențiile, țărănimea aştepta cu îngrijorare declanşarea procesului. În Sălaj, atmosfera tensionată ce domina satele era amplificată de zvonurile lansate de către unii reprezentanți ai țărănimii avute, care-i îndemnau pe confrații lor „de a-şi risipi gospodăriile, deoarece «şi aşa o să le ia statul»" – semnala un raport al partidului[8]. Aceleaşi temeri erau încercate şi de țărănimea bihoreană în ianuarie 1949, aceeaşi sursă învinuindu-i pe chiaburi de răspândirea zvonului că până în primăvara anului 1950 „Romcerealul" va colecta întreaga recoltă şi că aceeaşi întreprindere se va ocupa şi de repartizarea produselor către țărănime[9]. În luna februarie, după stabilirea planului de însămânțări pentru anul în curs, țărănimea din comuna Bratca, județul Bihor, era speriată că va ajunge să muncească mai mult dar va avea bucate mai puține pe masă[10].

---

[6] *Rezoluții şi Hotărâri ale CC al PMR 1948-1950, Rezoluția Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare şi transformarea socialistă a agriculturii*, Editura PMR, Bucureşti 1951, p. 87

[7] N. Puhlov, *op. cit.*, p. 12

[8] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 3

[9] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 39

[10] *Ibidem,* f. 53-54

Spaimele țărănimii au fost alimentate apoi şi de neputința guvernanților de a rezolva penuria alimentară, care în primăvara lui 1949 afecta tot mai grav traiul lumii rurale. Normele de raționalizare a consumului de făină panificabilă, dictate de partid, au format sătenilor convingerea că introducerea procentului de 15% făină de mălai în compoziția pâinii se datorează exportului exagerat către Uniunea Sovietică[11]. Pe urmă, înlocuirea plății în natură a muncitorilor agricoli, cu cea salarizată, a adus la disperare familiile țăranilor săraci din comuna Balc, județul Sălaj, condamnate la înfometare din cauză că nu mai aveau de unde să-şi procure pâinea necesară, vânzarea liberă a surplusului de cereale fiind interzisă, iar rafturile cooperativei de consum din localitate goale[12].

În cazuistica manifestărilor potrivnice colectivizării se înscriu şi aşa zisele „zvonuri" colportate de foştii prizonieri români întorşi din lagărele sovietice. Ioan Vlad, gestionarul cooperativei de consum din comuna Păuleşti, județul Satu Mare, îşi amenința consătenii interesați de ideea colectivizării că le va incendia casele dacă vor încerca să înființeze vreun „kolhoz" în comună, iar un alt fost prizonier obişnuia să le povestească sătenilor despre foametea ce domneşte în kolhozurile sovietice. Cu toate că părea a fi inspirată, soluția comuniştilor de a-i coopta pe foştii combatanți în susținerea propagandei colectivizării s-a dovedit una păguboasă. „Nu ne-am ocupat suficient de cei întorşi din URSS, astfel că în loc să-i întrebuințăm noi ca agitatori pentru popularizarea URSS, îi întrebuințează chiaburimea" – aprecia secretarul organizației locale de partid[13]. Acesta s-a văzut nevoit în cele din urmă să apeleze la serviciile unui veteran de război din comuna vecină, fruntaş în Uniunea Populară Maghiară, pentru a contracara influența exercitată de primi doi asupra țărănimii. Situații similare erau înregistrate şi în județul Arad. Printre cei nominalizați se aflau Milan Tomici şi Uroş Todorov din Sâmpetru Mare, Nicolae Crocneanu din Nerău şi alți țărani din Sânicolau Mare[14]. Țăranii maghiari din Buduslău, Bihor, îşi avertizau consătenii amatori de colectivizare că vor ajunge muritori de foame, iar pentru a-i convinge, îi îndemnau să-i consulte pe foştii prizonieri reveniți din Uniunea Sovietică, încât aceştia ajunseseră să creadă că odată ce se vor înscrie în „kolhoz" nu-şi vor mai vedea niciodată copii[15].

Planul exagerat de însămânțări, aplicat în „spiritul luptei de clasă", a fost gândit în scopul spolierii țărănimii înstărite, măsură care a atras reacția acesteia, manifestată sub diferite forme. Unii au refuzat să facă schimbul ordonat de autorități, între sămânța de semănat proprie, atent selectată, cu sămânță de consum oferită de stat, însă lipsită de calități germinative, de

[11] *Ibidem,* dosar 471/1949, f. 53-54
[12] *Ibidem,* dosar 499/1949, f. 16
[13] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 22/1949, f. 10
[14] AN-DJ Arad, *fond Sfatul Popular al Regiunii Arad - Secțiunea Secretariat*, dosar 25/1953, f. 50
[15] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 94-98

teama represaliilor la care se aşteptau să fie expuşi în toamnă pe seama recoltelor slabe ce urmau să se nască din materialul semincer primit. Aşa a procedat, în Sălaj, chiaburul Gheorghe Oran, din comuna Horoat, plasa Cehu Silvaniei, refuz care i-a atras „demascarea şi trimiterea în judecată" sub învinuirea de sabotaj economic[16]. Ludovic Molcian, din Valea lui Mihai, a împărtăşit aceeaşi soartă, după ce, refuzând sămânță oferită de stat, s-a văzut nevoit să-şi însămânțeze terenul cu orz atacat de tăciune[17], iar Gavril Csögi, din Bocşa, pentru că, din pricina lipsei de sămânță, a semănat doar 10 kg de orz pe iugăr[18]. După ce țăranul bihorean Pavel Vesa, din comuna Voievozi, declarase că nu are sămânță suficientă, în urma percheziției făcute de autorități, în gospodărie acestuia au fost descoperite 1.600 kg de grâu, dosite de om pentru consumul familiei sale[19].

Alții, din cauza cantităților mari de cereale pe care trebuiau să le predea statului la momentul recoltei, au căutat să motiveze incapacitatea realizării planului de însămânțări invocând insuficiența utilajului agricol de care dispuneau. Chiaburii, Anton Kaizler, din comuna Sâncrai, şi Emilian Paşca din Săuca, Sălaj, au fost „demascați" pentru că nu-şi declaraseră câte o maşină de semănat fiecare[20]. Acelaşi lucru i s-a întâmplat şi lui Török Emeric, din comuna Pişcolt, plasa Valea lui Mihai[21]. În Bihor, chiaburul Ioan Miheş, din Sânicolau Român, a fost obligat să-şi dezgroape „un tractor nou, ascuns de patru ani"[22],

Ingenioasă s-a dovedit a fi şi metoda pusă în practică de sălăjeanul Pisze Kováts Alexandru, care, ne având suficientă sămânță, a arat brazdele la distanță de un metru una de cealaltă, după care a nivelat intervalul dintre ele cu grapa pentru a crea impresia unei arături compacte şi uniforme[23]. Într-un chip asemănător, Tóth Ludovic, din comuna Naimon, a însămânțat doar capetele lotului destinat culturii cerealiere[24]. Alți chiaburi, datorită nivelului prea ridicat al cotelor, au încercat să se sustragă planului de însămânțări declarând agenților agricoli suprafețe mai mici decât cele pe care le aveau în proprietate. Printre cei nominalizați într-o notă informativă se găsea şi bihoreanul Ioan Botca „care a vrut să camufleze 12 jugăre de pământ, [şi] a fost demascat de țărănimea muncitoare" – se precizează în document[25].

„Demascat" a fost şi preotul reformat din comuna Hotoan, Sălaj, care a încercat să scape de povara cotelor obligatorii, oferind moşia parohiei,

---

[16] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 11
[17] *Ibidem,* f. 19
[18] *Ibidem,* dosar 8/1949, f. 103
[19] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 81
[20] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 11
[21] *Ibidem,* f. 19
[22] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 80
[23] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 19
[24] *Ibidem,* dosar 8/1949, f. 103
[25] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 122

împreună cu toate obligațiile ce urmau să fie achitate statului, spre a fi lucrată de țăranii săraci din localitate[26]. După desființarea clasei moşierilor, activiştii din Bihor semnalau „tendința chiaburilor de a scăpa de pământ, voind să împartă țărănimii sărace, afirmând că ei pot să trăiască din pământ mai puțin – se spune într-un raport – această tendință a fost combătută şi demascată în fața massei, ceea ce a avut efect bun". Erau exemplificați țăranii, Vasile Coita şi Ioan Onița din comuna Dobreşti, plasa Ceica, şi Ioan Popovici din Lugaşu de Jos[27].

Kulcsár Ştefan, din Periceiu, Sălaj, a fost inclus în categoria sabotorilor pentru că făcuse apel la rituarile mistice de alungare a secetei – „a antrenat țărănimea în a sărbători toți sfinții din calendar" – practici obişnuite în lumea rurală, dar care în opinia raportorului au fost calificate drept acte de subminare a planului economic[28]. Campania de însămânțări s-a derulat în paralel cu campania de „demascare" a chiaburilor, bilanțul acesteia din urmă cifrându-se în final la 200 de cazuri de gospodari supuşi batjocori publice, numai în Sălaj, dintre care 50 au luat calea temniței, iar 93 au fost excluşi din cooperativele săteşti de consum, chiar dacă cei mai mulți erau acționari majoritari ai acestora[29]. „Au început şicane de toate formele, procese de sabotaje pentru cote – rememorează țăranul Dumitru Pop Roibu din Ieud, Maramureş – i-au încărcat pe oameni, ei nu le-au putut da şi atunci i-au arestat"[30].

Aşa-zisul „sabotaj" practicat de chiaburi a ținut paginile presei comuniste pe parcursul întregii campanii agricole. Corespondentul ziarului Graiul Sălajului, Grigore Sibov, publica în numărul din 16 aprilie 1949 al cotidianului un articol în care îi „demasca" pe chiaburii Ciprian Gavriş, Solomon Cicoară, Alexandru Chiş, Gheorghe Ghiț, Ioan Ghiț şi Andrei Zah, din Odeşti, plasa Cehu-Silvaniei, „care – spune el – sfătuindu-se între ei, au sabotat însămânțarea grâului şi orzului, cu toate că pe piața din Cehu-Silvaniei şi Hodod se găseau aceste semințe din abundență"[31]. Un alt corespondent, Gheorghe Pop, se ocupa de chiaburii de etnie maghiară din Țicău, „sat locuit aproape numai din oameni săraci – adaugă el – foşti exploatați de boierii Packy şi Dengenfeld". Doi oameni de nădejde de aici, Hárágos Teodor şi Pusi Alexandru, au reuşit să demaşte „sabotajul" chiaburului Sárközi Ştefan, care şi-ar fi „vândut toată sămânța ce o avea, pentru a veni apoi văicărindu-se să arate comisiei lipsa de sămânță"[32].

---

[26] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 11
[27] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 113
[28] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 8/1949, f. 103
[29] *Ibidem,* f. 102
[30] Andrea Dobeş, Gheorghe Mihai Bârlea, Robert Fürtös, *Colectivizarea în Maramureş. Contribuții documentare (1949-1962)*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, p. 23
[31] *Graiul Sălajului*, nr.16/16 aprilie 1949, p. 3
[32] *Ibidem,* nr.16/16 aprilie 1949, p. 3

Publicarea Rezoluției CC al PMR din 3-5 martie 1949, nu numai că a confirmat temerile țărănimii față de colectivizare, ci le-a amplificat, după cum sesizează raportul din iunie al județenei de partid Sălaj, care, încercând să-i incrimineze pe chiaburi, oferă mai multe asemenea de exemple. Astfel, se relatează că gospodarul Gheorghe Vaida, din Urminiş, ar fi încercat să-i demobilizeze pe țăranii săraci spunându-le: „de ce munciți cu atâta zel? că nu va trece două luni şi ne ia la toți pământul, [că] aşa scrie Rezoluția partidului”[33]. O sinteză a județenei de partid Satu Mare surprinde şi ea aceeaşi stare negativă de spirit prin satele sătmărene, manifestată prin colportarea unor zvonuri menite să înfricoşeze populația, de genul: „cei care intră în gospodăria colectivă, dacă vor să iasă din comună, trebuie să ceară bilet de voie” – şi că – „pe copiii celor înscrişi îi va lua statul” – ori că activiştii – „o să-i oblige pe femei şi copii să lucreze în orice stare se vor găsi” – şi că – „cei care intră, n-o să aibă dreptul să umble la biserică”, bineînțeles, puse tot pe seama chiaburilor, care ar urmări să-i descurajeze pe țăranii săraci cu vorbele: „deocamdată vă ia cu frumosul în munca colectivă, dar mai pe urmă, statul o să exproprieze tot avutul vostru”[34]. Cel mai elocvent exemplu oferit în acest de către chiaburi era cel al fostei cooperative „Unio” din municipiul Satu Mare, care deşi se bucura de un statut juridic de tip asociativ, fusese naționalizată o dată cu celelalte întreprinderi particulare.

Începerea campaniei de colectare a cotelor obligatorii a contribuit la rândul ei la tensionarea stării generale de spirit. Țăranii din satele Hodod şi Someş-Uileac, din Sălaj, nutreau temeri legate de raționalizarea drastică a alimentelor, ei se arătau convinşi că „se vor lua toate cerealele şi [li] se vor da fiecăruia cu kilogramul”[35]. La colectarea cotelor de lână, preotul Negoiță Nedelcu, din parohia Răstolțu-Deşert, referindu-se la apropiata sosire a colectorilor în sat, ar fi declarat: „să vină numai mârlanii ăştia! că le dau eu lână!, [că] se va întoarce timpul şi o să vedem noi!”[36]. În comuna Sânlazăr, Bihor, țăranii nu erau de acord cu salarizarea muncilor secerişului, mai în glumă mai în serios, aceştia spuneau că în locul bucatelor „vor fierbe în viitor banii ca să-i mănânce”[37]. Cei vinovați de această percepție erau chiar propagandiştii trimişi la sate, observă județeana de partid, care la prelucrarea noului sistem de salarizare, i-au speriat pe țărani mai ales când le-au vorbit despre interzicerea lucrului în dijmă [38].

În sfârşit, reintroducerea pedepsei cu moartea în Codul Penal a produs o deosebită nelinişte în rândurile populației. Măsura, după cum era de aşteptat, a fost percepută negativ, nu numai în mediile intelectuale, ci şi în cele

---

[33] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 33
[34] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 22/1949, f. 10
[35] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 34
[36] *Ibidem*
[37] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 15
[38] *Ibidem,* dosar 471/1949, f. 194

țărăneşti, în ciuda efortului clasei conducătoare de a masca adevărata finalitate a noii norme juridice printr-o serie de acțiuni de combatere a percepției generale ce se formase, conform căreia actul „dovedeşte o înrăutățire a situației politice din țară, precum şi o slăbire a actualului regim”[39]. După şablonul devenit deja clasic, vinovăția pentru starea de spirit instaurată a fost aruncată în cârca opozanților regimului. În Sălaj, culpa a fost atribuită foştilor „țărănişti” din Şimleu Silvaniei, oraş catalogat de secretarul județenei de partid ca fiind „locul de origine a unor criminali de război, politicieni istorici sabotori şi moşieri expropriați”[40], cu toate că în finalul raportului se făcea trimitere la comportamentul abuziv al unor oameni ai partidului, cum a fost amenințarea lansată de învățătorul din comuna Panic, care, pe fondul absenteismului masiv a țăranilor la cursurile de alfabetizare şi a copiilor acestora la şcoală, şi-a permis să le amintească acestora de reintroducerea pedepsei cu moartea[41].

Printre cele mai dificile obstacole întâmpinate de propagandiştii colectivizării în lumea satelor, s-a numărat solidaritatea de care au dat dovadă întreaga țărănime în fața pericolului comunist. Asemenea stări de lucruri au fost înregistrate în ianuarie 1949, de către activiştii din plasa Beiuş, Bihor, care au raportat că în zonă au apărut metode noi. Chiaburii declarau că nu sunt contra plugărimii sărace şi că interesul lor este comun, motiv pentru care toți plugarii trebuie să fie uniți. Atitudini anticomuniste manifestau şi cultele. Preoții erau acuzați că vorbesc „despre pacea între oameni şi că lupta de clasă este ceva străin de oamenii credincioşi”[42]. La sfârşitul slujbei duminicale, preotul romano-catolic din comuna Adoni, Sălaj, le-a spus credincioşilor: „suntem săraci şi zdrențuroşi fiindcă oamenii se leapădă de Dumnezeu şi rătăcesc pe alte drumuri”[43]. Tot pe seama bisericii este pusă şi atitudinea cantorului din comuna Mirşid, „chiabur cu 30 iugăre de pământ”, care le-ar fi îndemnat pe credincioasele parohiei, la sfârşitul slujbei, să-şi ducă acasă icoanele din biserică, pentru că altfel vor fi obligate de autorități să plătească impozit la stat[44]. Pentru înfrângerea acestui sentiment, partidul a recurs la condamnarea în şedințe publice a elementelor potrivnice, cum s-a întâmplat în comuna Hidişel Nan[45], unde au fost demascați trei chiaburi din conducerea Frontului Plugarilor, cari împiedicau conlucrarea între organizație şi partid[46].

La fel, se spune că la înființarea noilor cooperative de consum din sate, chiaburimea, din Boian, Reghea şi alte sate sălăjene, ar fi lansat zvonul „că acei

[39] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 4
[40] *Ibidem*
[41] *Ibidem*
[42] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 39
[43] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 34
[44] *Ibidem,* f. 3
[45] Hidişel de Dobreşti
[46] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 39

care semnează adeziunea, înseamnă că şi-au dat toată averea pentru kolhoz", opinie care a influențat negativ populația săracă[47]. Zvonul a prins şi în comuna Vășad, unde a avut ca prim efect desfacerea unei logodne. Tatăl mirelui, aflând că viitorul cuscru a semnat adeziunea de înființare a cooperativei a încins o ceartă cu acesta, amenințându-l că băiatul său nu-i va mai lua fata de nevastă[48]. Sub presiunea activiştilor, în Sălaj au semnat până la urmă adeziunile 61.871 de țărani, iar 36.614 de acționari ai fostelor forme cooperatiste au fost excluşi pe criterii de clasă[49]. Activistul regionalei de partid din Bihor, Róth Andrei, care răspundea de comuna Niuved, relata că la şedința Sindicatului Agricol a constatat că majoritatea țăranilor se temeau de kolhoz. El era de părere că vinovat de această atmosferă negativă s-ar făcea colegul său, activistul Körner, care datorită incompetenței de care a dat dovadă nu a reuşit să le explice îndeajuns de bine statutul cooperației, încât sătenii au rămas cu convingerea că se încearcă înregimentarea lor în kolhoz. Acesta din urmă s-a disculpat dând vina pe lipsa de „spirit revoluționar" ce caracteriza țărănimea, prea legată de proprietatea privată. Nici în acest sat nu se simțea ascuțişul luptei de clasă, deoarece toți locuitorii se aflau în relații de rudenie unii cu alții, inclusiv cu cei avuți. Din acest motiv, la şedință au declarat că nu prea au chiaburi în comună, „dar şi cei care sunt, îi ajută pe ei şi nu îi pot urî"[50]. Femeile din organizația UFDR se manifestau identic. Şi ele socoteau că semnarea adeziunilor echivalează cu actul de înscriere în kolhoz, temere întărită de faptul că autoritățile le confiscaseră separatoarele de grăsimi şi o râşniță de porumb. Delegatul UPM a reuşit să convoace la şedință numai 65 de membri din cei 110, şi se plângea că nu au fost înțelese directivele Rezoluției din 3-5 martie din care pricină nu vedea posibilă organizarea vreunei gospodării colective în comună, în timp ce delegatul UTM era disperat că are foarte puțini membri în organizație, şi aceia din pătura chiaburilor, în vreme ce tineretul sărac evita înscrierea tot din cauza zvonului care circulă prin comună în legătură cu adeziunile pentru cooperativă[51].

Lupta de clasă a mai fost stingherită şi de monolitul solidarității naționale manifestate de populația satelor ungureşti. Într-o notă informativă întocmită de județeana de partid din Satu Mare se relata faptul că în comunele de pe granița maghiară, reacțiunea maghiară a reuşit să atragă sub influența sa mai mulți membrii din conducerea UPM-ului. Organizația, fiind semnalată despre aceste fapte, a făcut schimbări în conducerile filialelor respective, manevră care a condus la o şi mai strânsă comuniune a țărănimii, „inclusiv chiaburimea, care sunt contra conducerii nou alese a UPM-ului" – se spune în

[47] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 33
[48] *Ibidem,* f. 34
[49] *Ibidem,* f. 63
[50] *Ibidem*, f. 17
[51] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 17

document[52]. De asemenea, în comunele Bercu, Peleş şi Halmeu erau semnalate cazuri când organizațiile locale ale maghiarilor au căutat să excludă unele elemente chiabureşti din organizație, pentru motivul că au fost contrabandişti în timpul inflației. Ca urmare, țăranii săraci s-au alăturat celor care urmau să fie excluşi, arătând că şi ei s-au ocupat cu contrabanda şi că în aceste condiții toți ar trebui să fie excluşi[53]. La fel stăteau lucrurile şi în satele germane, unde, în legătură cu derularea „luptei de clasă", se constata că se bucură de sprijinul etnicilor maghiari. Raportorul mai făcea observația că în comunele maghiare se manifestă fățiş „o unitate națională, adică, țăranul sărac, maghiar, este gata de a duce lupta de clasă împotriva chiaburului român sau de altă naționalitate, însă mai puțin împotriva chiaburului maghiar"[54].

Nerealistul plan de colectivizare a trezit suspiciuni până şi printre membrii activului de partid, situație ce a fost pusă de către conducere pe seama slabei pregătiri ideologice a acestora. De pildă, secretarul organizației PMR din comuna Jac, Sălaj, s-a manifestat neîncrezător în privința reuşitei, din pricina dimensiunilor reduse a parcului de utilaje mecanizate necesar unui atare proiect. El întreba, pe bună dreptate, „dacă cu cele 1.000 tractoare de care dispunem astăzi, şi cu cele 1.500 prevăzute în planul economic, se va putea trece şi la noi la colectivizarea agriculturii?"[55].

Declanşarea procesului de înființare a primelor structuri de tip colectivist a fost minuțios pregătită pe parcursul mai multor şedințe de analiză desfăşurate la nivelul fiecărui comitet județean al PMR Rezultatele acestor demersuri au fost centralizate de către Comitetul Central, singurul organism abilitat să aducă recomandări şi să acorde aviz favorabil încheierii acestor unități, în particular, pentru fiecare caz în parte[56]. Pârghia economică menită să articuleze procesul de socializare a agriculturii, dar să şi joace rolul unui instrument de constrângere în această direcție, a fost rețeaua „cooperației de consum şi desfacere" care în 1951 ajunsese la 5.000 de unități, cu aproximativ cinci milioane de membri.

Ca structuri tehnice de tip cooperatist în agricultură, au fost concepute două sisteme. Primul cuprindea „întovărăşirile pentru cultivarea în comun a pământului", înființate de comuniști încă din 1948, şi „organizate pe baza reunirii pământurilor țăranilor săraci şi mijlocaşi pe perioada muncilor agricole", membrii acestora bucurându-se de libertatea de a-şi culege recolta separat, avantajul unei astfel de structuri limitându-se exclusiv la posibilitatea folosirii forței mecanizate a SMT-urilor. Despre aceste unități, Gheorghiu-Dej

---

[52] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 18/1950, f. 11

[53] *Ibidem*

[54] *Ibidem,* dosar 22/1949, f. 12

[55] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 5

[56] *Rezoluția Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare şi transformarea socialistă a agriculturii*, în *Rezoluții şi Hotărâri ale CC al PMR 1948-1950,* Editura PMR, Bucureşti 1951, p. 15

afirma la acea vreme, că „în prezent întovărăşirile pentru cultivarea în comun a pământului au caracter temporar, nepermanent – dar că – Partidul Muncitoresc Român şi guvernul democrat duc muncă pentru transformarea treptată a întovărăşirilor în cooperative agricole de producție care să funcționeze permanent”[57]. Ele beneficiau de reducerea cu 10% a cotelor de produse agricole datorate statului.

Celălalt sistem era alcătuit din gospodării colective. Conform statutului model al acestora, țăranii care intrau într-o astfel de structură economică trebuiau să-şi predea pământul pe care-l aveau în proprietate, vitele de muncă, inventarul agricol de bază, rezervele de semințe şi nutreț, plus construcțiile destinate producției. Membrului cooperativei îi rămânea, sau i se repartiza, un teren în apropierea casei, pentru folosința proprie, cu o întindere de 0,25 până la 0,5 ha, plus o vacă, cel mult două vite cornute tinere, o scroafă cu purcei şi câteva păsări[58]. Înscrierea în GAC era însă discriminatorie, deoarece în gospodărie puteau fi primiți numai țăranii săraci şi mijlocaşi, nefiind admişi chiaburii.

Principalele criterii avute în vedere, la înaintarea propunerilor de constituire a gospodăriilor colective către forul central, urmăreau, în principal, situația numerică a organizației de bază a partidului în localitatea vizată şi numai pe plan secund, satisfacerea necesarului de teren agricol trebuincios dotării gospodăriei. După primirea aprobărilor, secțiile de propagandă ale județenelor de partid trebuiau să elaboreze şi pună în aplicare un intens program de popularizare a sistemului cooperației agricole, pentru a convinge populația satelor de avantajele oferite de regimul muncii în comun a pământului[59]. Nu este lipsit de interes să subliniem faptul, certificat de informațiile arhivistice, că primele gospodării colective, în toate județele nord-vestului țării au fost înființate exclusiv în comunele cu populație maghiară, sau preponderent maghiară, lucru ce apare firesc, dacă luăm în calcul numărul mare de etnici unguri înscrişi în Partidul Comunist sau în organizațiile sale satelite, încă din anul 1945.

În Bihor, problema colectivizării agriculturii a fost dezbătută în şedința județenei de partid din 27 martie 1949, în prezența fostului prim-secretar al regionalei de partid Crişana, Leontin Sălăjan, trimis la Oradea cu misiunea de a prelucra cu activul politic local Rezoluția Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949. Înaltul demnitar comunist a citit materialul în ambele limbi, română şi maghiară, la adunare fiind convocați toți membrii comitetul județean, conducătorii organizațiilor de masă şi ai serviciilor descentralizate din teritoriu: Camera Agricolă, Direcția Silvică, Direcția Gospodăriilor de Stat,

---

[57] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Pentru consolidarea şi dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii, pentru sporirea producției agricole*, Editura Politică, Bucureşti, 1958, p. 41-42

[58] Paul I. Demetrescu, Z. Oprea, *Drept colectivist agricol*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964, p. 188-189

[59] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 32-33

primarii oraşelor, şefii Miliției şi Securității etc. La întrunire au fost prezente un număr de 860 de persoane, iar prelucrarea a durat cinci ore şi jumătate[60].

Puşi în fața noutăților izvorâte din programul de colectivizare, invitații l-au asaltat pe oaspete cu o mulțime de întrebări, acesta străduindu-se, după înregistrarea lor, să formuleze cele mai potrivite răspunsuri, în condițiile în care structura doctrinară a procesului de transformare socialistă a agriculturii nu era suficient de bine pusă la punct: „Ce criterii vor fi stabilite pentru primirea în cooperativele de producție? Poate fi considerat chiabur țăranul mijlocaş care foloseşte excepțional munca salariată? Cum va fi încadrat țăranul care are pământ puțin dar are maşini agricole? Care va fi situația celor care au cumpărat sau vândut teren agricol dar n-au mai intabulat? Cum e posibil să facă parte din cooperativa de producție cei care n-au nimic pământ? În ce proporție va fi răsplătit la cooperativa agricolă, capul unei familii cu mai mulți copii?”[61]

Au fost apoi adresate întrebări în legătură cu modul de organizare şi funcționare a viitoarelor gospodării colective, şi au fost solicitate instrucțiuni concrete şi detaliate în acest sens: „Care trebuie să fie atitudinea membrilor PMR-ului față de chiaburi? Care trebuie să fie atitudinea aparatului de stat şi a miliției pentru îngrădirea chiaburimii? Pot chiaburii să doneze pământ cunoscuților (neamurilor sărace)? Când vor fi înlăturați chiaburii acționari în cooperativele de consum? Care va fi soarta oamenilor bătrâni şi a bolnavilor membrii ai cooperativelor agricole? Cum vor fi încadrați cei care din motive de sănătate folosesc munca salariată? Fiii mijlocaşilor, cei care nu au pământ, pot face parte din sindicatele agricole? Ce atitudine trebuie adoptată în fața valului de donații venite din partea bisericilor? Cum sunt încadrați funcționarii care au pământ? Cum se vor aplica măsurile de îngrădire a chiaburimii în cazul funcționarilor care au atâta pământ încât sunt considerați chiaburi? Funcționarul care are pământ merită sau nu să beneficieze de cartelă? Cum se va percepe impozitul în GAC-uri? Ce atitudine trebuie adoptată față de micul meseriaş care are pământ dar nu este bine lucrat? De ce nu este posibil ca toți micii meseriaşi să fie încadrați în cooperativele meşteşugăreşti? Micul meseriaş care are pământ, poate intra în cooperativele agricole? Câte forme de asociere permite cooperația agricolă? Țăranii mijlocaşi, cinstiți, care s-au evidențiat, pot fi primiți în PMR?”[62].

După cum aminteam, toate întrebările adresate reprezentantului Comitetului Central au fost consemnate spre a putea fi prezentate forului superior al partidului, în vederea studierii lor şi formulării celor mai adecvate soluții. Pe parcursul şedinței nu au fost făcute propuneri concrete de înființare a vreunor gospodării colective în județ, deoarece Leontin Sălăjan a atras atenția factorilor de decizie că este necesară în prealabil o muncă temeinică de

[60] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 94-98
[61] *Ibidem*
[62] *Ibidem*

lămurire a țărănimii şi că trebuie studiate toate condițiile pe care satele vizate spre a fi colectivizate le pot oferi, atât din punct de vedere a forței organizațiilor locale de partid, cât şi a zestrei funciare de care dispun[63].

Conducerea superioară a PMR a înarmat în curând structurile județene ale partidului cu un set de materiale propagandistice menite să vină în sprijinul activiştilor de partid însărcinați cu popularizarea ideii colectiviste la sate, întrucât aceştia se dovediseră, în repetate rânduri, incapabili să ofere răspunsuri pertinente întrebărilor adresate de țărani, cum ar fi broşurile, „Importanța Goscolului", „Statutul model al GAC", „10 întrebări şi 10 răspunsuri", „Un kolhoz milionar" etc.[64].

Impactul negativ constatat de activişti în teritoriu i-a pus în mişcare şi pe şefii secțiilor locale ale aparatului de agitație-propagandă, care au elaborat nişte chestionare tipizate, tot pentru uzul tovarăşilor care urmau să se deplaseze la țară. Un atare material a fost lansat şi de organizația județului Satu Mare. Întrebările înserate în formulare erau prevăzute cu răspunsuri standardizate, pentru a fi eliminate eventualele interpretări prosteşti din partea activiştilor sau situațiile în care aceştia ar putea fi puşi în dificultate de săteni. Întocmite în spiritul „luptei de clasă", ele urmăreau să pună într-o postură negativă clasa chiaburilor, încă din definiția dată GAC Astfel, la întrebarea „Ce este o Gospodărie Colectivă?", interlocutorului trebuia lămurit că aceasta este o „Asociație de țărani muncitori, cu scopul de a scăpa de mizerie , de a îmbunătăți viața şi de a scăpa de exploatarea chiaburimii"[65]. Propaganda anti-chiaburească se repeta obsedant de-a lungul întregului document. De pildă, la paragraful rezervat definirii locului şi rolului deținut de stat în acest proces, se afirma limpede că acesta „deschide drum larg în lupta împotriva chiaburimii, în legătură cu exploatarea omului de către om – că –statutul merge pe drumul trasat de experiența țărănimii kolhoznice, care a reuşit să ridice agricultura la stadiul cel mai avansat din lume, merge pe drumul trasat de Lenin şi Stalin – şi că – statul este o armă puternică în mâna țărănimii muncitoare pentru construirea socialismului la sate"[66].

---

[63] *Ibidem*

[64] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 32-33

[65] *Ibidem*, f. 15

[66] La întrebarea: „*care sunt trăsăturile ce stau la baza statutului?*" propaganda îmbrăca o formă mistică apelând la cifra magică, oferind şapte caracteristici de bază:

„1. *Asocierea de bună voie – voluntarismul este o caracteristică, nu se admite nici o silire din partea nimănui. Se asociază țăranii săraci şi mijlocaşi şi se înlătură chiaburii;*

2. *Colectivizarea mijloacelor de producție – pământul, uneltele mari, plug, grapă, etc., vitele de muncă (…) Este necesară comasarea. La comasare nu este voie a se nemulțumi țăranii săraci şi mijlocaşi, lor li se va da teren în apropierea Gospodăriei Colective sau locuință. Vom nemulțumii la comasare, chiaburi;*

3. *Organizarea muncii – se munceşte organizat. Se introduce munca planificată. Gospodăria se munceşte de membrii săi, nu se admite a se aduce brațe de muncă din altă parte, decât tehnicieni. Se organizează pe brigăzi şi echipe (…) Împărțirea se face pe 3 ani. Bunurile se împart după muncă;*

4. *Împărțirea recoltei – Recolta se împarte după zilele de muncă, adică unitate de muncă. La distribuire se ține cont de: predarea seminței la Comcereal, plata la SMT, cota către Stat, rezerve de semințe, rezerve*

Cât de reale sunt afirmațiile privitoare la ralierea țărănimii muncitoare în războiul declarat chiaburilor de către putere, edificatoare sunt notele informative întocmite de aceeaşi activişti. De pildă, delegatul trimis în comuna Satulung îi imputa preşedintelui organizației locale a Frontului Plugarilor eşecul suferit în munca de lămurire a țărănimii, motivând că acesta ar avea o influență negativă asupra oamenilor[67]. Un alt activist semnala faptul că printre țărani circula zvonul cum că intrarea în „Goscol" va atrage după sine prestarea unei norme anuale obligatorii de 100 zile de lucru pentru fiecare înscris, iar restul zilelor din anul respectiv, urmând a fi prestate la lucrările de construcție de la „Canalul Dunării"[68]. Situația era la fel de tensionată şi în comuna Urvind, Bihor, localitate majoritar maghiară. Activistul Badioc, prezent la şedința organizației UPM din localitate, în cadrul căreia a fost prezentat programul de colectivizare, sublinia faptul că şi ungurilor le este frică de kolhoz. Aceştia considerau că iscălirea adeziunilor necesare înființării cooperativei de consum din localitate va atrage după sine înscrierea în gospodăria colectivă. S-a încercat inocularea ideii de colectivizare şi prin intermediul femeilor, prin mijlocirea organizației UFDR, însă şi ele şi-au manifestat neîncrederea față de organizarea gospodăriei colective, argumentând cu penuria de pâine care bântuia satul de câteva luni[69].

În comuna Tămăşeu, activistul Faur, a constatat că la şedința organizației de partid, în momentul în care a fost analizată problema cooperației, majoritatea membrilor asociați ai acesteia şi-au retras adeziunile, devenind circumspecți atunci când activistul le-a cerut să-şi scrie toată averea în adeziunile ce urmau să fie completate. Oameni erau speriați că o astfel de cerință nu constituie altceva decât un prim pas spre colectivizare. Nici „lupta de clasă" nu prea dădea roade. La şedința organizației UPM din localitate, la care au participat doar 66 din cei 120 de membri, în momentul în care a fost ridicată problema chiaburimii, țăranii au sărit în apărare acestora. Unul dintre participanți, în numele țăranilor prezenți, a declarat că lumea îi consideră ca fiind frați ai lor. Analiza activității organizației comunale a UFDR a subliniat aceeaşi atitudine. femeile manifestau toleranță față de chiaburi, copii acestora fiind primiți la grădiniță. Poziția nici nu putea fi alta, atâta vreme cât

---

neprevăzute, cota de 2% pentru bătrâni şi asistență; ce rămâne se împarte la totalul zilelor de muncă – fiecare ia după zilele muncite.

Brigăzile evidențiate primesc prime de zilele în plus, cele codaşe, din a căror vină a scăzut recolta, li se scade numărul de zile. Banii se împart în acelaşi mod:

5. *Drepturile şi datoriile membrilor (…);*

6. *Respectarea democrației în Gospodăria Colectivă (…);*

7. *Îmbinarea intereselor individuale cu cele obşteşti – rămâne: casa, ¼ ha pământ, 1 vacă de lapte, 2 capete tineret, una scroafă cu purcei, păsări de curte, iepuri, 10-15 oi, 15-20 stupi, tot inventarul mărunt. Gospodăriile agricole colective asigură nevoile mari, gospodăria particulară asigură nevoile mici şi completează pe cele mari*". Vezi *Ibidem*, f. 16-17

[67] *Ibidem*, dosar 18/1950, f. 11

[68] *Ibidem*, f. 21

[69] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 15

alimentele necesare grădiniței erau asigurate de chiaburi[70]. Nici în comuna Balc, Sălaj, starea de lucruri nu era prea diferită. Aici, printre țărani circula zvonul că după seceriş se va organiza un kolhoz. Lumea mai era îngrijorată şi în privința plății salarizate a secerişului, preocupată fiind de felul în care se va face aprovizionarea cu alimente în situația în care nu vor mai beneficia de plata în natură pentru seceriş"[71].

Conform însă unor sondaje întreprinse de activiştii de partid prin satele sălăjene, populația din localitățile sărace ale județului s-ar fi manifestat favorabil înființări „kolhozurilor", poziție calificată de secretarul județenei PMR ca fiind o „atitudine sănătoasă". Erau exemplificate localitățile, Românaşi, Ianculeşti şi Scărişoara Nouă, atitudinea favorabilă colectivizării datorându-se – în opinia informatorilor – numărului redus de chiaburi din aceste aşezări. O analiză a stării de lucruri din aceste sate infirmă însă optimista apreciere formulată de liderul comunist local, „atitudinea sănătoasă" a țăranilor datorându-se mai degrabă unor condiții obiective, de natură geografică, în cazul primei localități, ori de natură istorică în cazul celorlalte două.

Locuitorii din Românaşi erau într-adevăr săraci, datorită plasamentului localității lor, situată într-o zonă deluroasă, puțin favorabilă agriculturii cerealiere. Apropiatul debut al colectivizării i-a surprins demoralizați pe țăranii de aici, într-o acută criză alimentară, datorată proastei recolte din anul precedent, puținele culturi de grâu şi porumb fiind compromise de grindinile căzute în vara lui 1948[72]. Țăranii din Ianculeşti şi Scărişoara Nouă aveau statutul de colonişti, veniți din satele sărmane ale Munților Apuseni şi aşezați aici prin anii 1922-1925. În urma nefastului Dictat de la Viena, în toamna anului 1940 aceştia au fost expulzați de către autoritățile horthyste în România. După o scurtă şedere în oraşul Beiuş, autoritățile româneşti i-au repartizat în județul Timiş-Torontal, pentru a-i stabilii în comuna Făget[73], deoarece Bihorul, partajat la rândul său, nu putea

---

[70]*Ibidem*, f. 16

[71]*Ibidem*

[72] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 4

[73] Incriminatoare este declarația refugiatului Podină Dumitru, ajuns pe teritoriul României: *„Subsemnatul Podină Dumitru, născut în anul 1917, iunie 16, de profesiune învățător în comuna Vezendiu, județul Sălaj, declar următoarele: fiind demobilizat, am plecat acasă să-mi ridic hainele şi cărțile ce le aveam pe acolo. N-am voit să rămân prea mult timp pe acolo, dar datorită faptelor pe care le-am văzut, m-am hotărât să rămân până voi putea sta.*

În acest timp s-au întâmplat lucruri, pe care nu vi le declar ca să zic că sunt revoltat, doar numai realitatea ce am văzut-o cu ochii. În zilele de 11-12-13 octombrie, anul curent, a fost devastată colonia Ianculeşti. [Ungurii] au distrus totul, până şi ultimele haine le-au furat. După părerea mea [acțiunea] a fost făcută cu ştirea autorităților, deoarece [acestea] crezând că colonistii se vor opune la [cei] vreo 130 [de unguri], după atacul [dat] de civili au sosit şi domnii jandarmi şi un comisar de salvare de la Carei, un medic, pentru a-i interna în spital pe cei răniți dintre ai lor.

N-a fost de ajuns [că] colonistii au stat la noi în comună 4 zile, [ci] când s-au dus la Carei să-şi scoată permisie, acolo au fost închişi şi bătuți. După acele zile [ungurii] au continuat cu atacurile asupra

asigura subzistența numărului impresionant de refugiați sosiți din județele nord-vestice ale Ardealul de Nord[74]. În scurta perioadă, de un deceniu şi jumătate, în care vieţuiseră în noile locații de colonizare din Sălaj, ei nu reuşiseră să-şi încropească gospodării solide, atât din pricina condițiilor economice nefavorabile prin care trecuse România, cât şi a proastei gestionării a acestei crize de către guvernele care s-au succedat la cârma țării. Întorşi din pribegie prin lunile aprilie-mai 1945, după ce-au înfruntat cerbicia „miliţiilor populare" maghiare care s-au opus revenirii lor la vechile vetre[75], țăranii noştri s-au văzut nevoiți să o ia de la capăt, să-şi reconstruiască gospodăriile devastate de concetățenii maghiari din satele vecine[76], efort ce trebuia realizat sub presiunea achitării dărilor reclamate de obligațiile impuse țării prin Convenția de Armistițiu.

Aceeaşi stare demoralizatoare resimțită de țăranii din Românaşi îi încerca şi pe cei din Ianculeşti şi Scărişoara Nouă. Dintr-o atare situație s-a născut şi limitata prezență a chiaburilor în cele trei localități. Abia în raportul din luna iunie 1949, autoritățile comuniste locale vor prezenta adevărata motivație care a determinat țărănimea satelor sărace să se manifeste favorabil

---

comunelor din jur, încât [oamenii] au stat în alarmă şi stau şi azi în toate nopțile. Comunele [sunt] curat româneşti şi nu e voie să se învețe româneşte, [ci] numai ungureşte. Din acest motiv învățătorii şi-au dat demisia, şi au fost numiți [alții] de la Debrețin.

Dacă mergi [undeva], trebuie să stai cu ochii în patru, deoarece în orice moment poți fi prins de gât şi dus la Poliție. Pentru ce? De limba română, nici vorbă.

Aceasta declar şi semnez cu mâna mea proprie. Ciumeghiu, la 27 octombrie 1940, ss. Podină Dumitru". Vezi AN-DJ Bihor, fond *Prefectura Județului Bihor-Beiuş*, dosar 101/1940-1944, f. 13

[74] Valul românilor care luaseră drumul pribegiei a crescut spre sfârşitul anului 1940 într-atât de mult, încât susținerea lor materială ajunsese să pună în pericol stabilitatea economică a județului. Prefectul Bihorului de Sud raporta Ministerului de Interne, la 6 noiembrie, că erau înregistrați până la acea dată 4.024 de refugiați şi expulzați: 1.078 de suflete din colonia Mihai Bravu, 481 din colonia regele Ferdinand, 127 din colonia Gepiu, 802 din Aleşd şi împrejurimi, 500 din Salonta şi 1.036 din coloniile Horea, Scărişoara Nouă şi Şimian, din județul Sălaj. Pentru descongestionarea județului, majoritatea lor au fost plasați în județele Arad, Timiş-Torontal şi Alba, în Bihor rămânând numai coloniştii proveniți din comunele de munte ale județului, găzduiți pe la rudenii şi cunoscuți. Până în octombrie 1941, cifra avea să se ridice la 11.257 refugiați. Vezi *Ibidem*, dosar 34/21639/1940-1941, passim

[75] Sugestivă în acest sens este telegrama trimisă de subprefectul județului Bihor, dr. Csillag András, inspectorului CFR, Hanoş Iustin, cu privire la oprirea trenurilor care-i readuceau acasă pe refugiații români. „*La adresa Dv. cu nr. 27/141/1945 avem onoarea a vă comunica că retrimiterea coloniştilor români s-a dispus de către Comisia de Control pentru Aplicarea Arm[istițiu]. Pentru motivul că coloniştii români au fost trimişi aici înainte ca coloniştii maghiari să fi fost plasați altundeva, şi sunt retrimişi pentru a evita ciocnirile sângeroase între aceste 2 tabere de colonişti, fapt ce s-a mai întâmplat în comuna Pişcolt.*

În consecință, repetăm acum în scris cererea noastră, comunicată prin telefon, ca să binevoiți a lua măsuri ca vagoanele ce se găsesc în gara Roşiori si 21 vagoane la Tămăşeu, şi în care sunt îmbarcați aceşti colonişti, să fie scoase urgent de acolo şi duse până la stația Gătaia, de plecare.

Binevoiți a cunoaşte că pentru eventualele consecințe ce ar putea surveni prin staționarea acestor colonişti şi pe mai departe în gara Roşiori si Tămăşeu, noi ne declinăm orice răspundere. La 16 Aprilie 1945". Vezi Idem, *fond Prefectura Județean Bihor*, inventar nr. 189, dosar 16/102/1945, f. 5

[76] Idem, fond *Prefectura Județului Bihor-Beiuş*, dosar 101/1940/1944, f. 9

procesului de colectivizare, în speță criza alimentară care măcina populația acestor așezări de ani buni. „În rândurile țărănimii sărace, Rezoluția CC din 3-5 martie este comentată pozitiv – spune raportul – asta mai cu seamă în satele mai sărace din regiunile de munte ale județului, unde țărănimea săracă, și în cazurile cele mai fericite de recoltă bună, nivelul lor de trai era mult redus față de cei de la șes”[77]. În aceste condiții apare firească inițiativa celor 100 de familii din satul Românași de a înființa aici o gospodărie agricolă colectivă, ori cea a țăranilor din Jorocuta[78].

Debutul colectivizării nu s-a produs totuși într-o comună săracă, ci într-una de câmpie, bogată, Berveni, locuită de un mare număr de oameni înstăriți, unde gospodăria colectivă a putut lua ființă, nu datorită tenacității țărănimii sărace și mijlocașe care – după cum se subliniază în raport – „nu s-a lăsat influențată de chiaburi”[79], ci grație tot unui complex de situații specifice care au favorizat geneza ei. Populația comunei este majoritar maghiară, și cum aceasta îmbrățișase ideile comuniste la scurtă vreme după eliberarea Ardealului de Nord, însă nu de dragul doctrinei marxist-leniniste, ci în speranța unei posibile partajări a provinciei între România și Ungaria, aici s-au și înființat printre primele organizații de partid din județ. Or tocmai existența unor astfel de structuri, cu vechime, constituia principalul criteriu luat în calcul de CC al PMR în strategia de înființare a celor dintâi gospodării colective. Apoi, în hotarul comunei existau suficiente terenuri aparținând rezervei de stat, confiscate în 1945 de la etnicii șvabi deportați la Dombas, în Ucraina[80], suprafețe destinate completării trupurilor de moșie ale tinerei gospodării colective, născute din reunirea minusculelor loturi aduse de țăranii colectiviști ca aport.

Oportunitățile întâlnite în Berveni nu se regăseau însă și în alte părți. Așa poate fi explicat eșecul înregistrat de activiști în comuna Moftinu Mic, o altă așezare de câmpie, unde țărănimea săracă și mijlocașă „a căzut victimă” dezinformărilor colportate de „chiaburi”, culmea, prin manipularea unor „țărani săraci, foști prizonieri în URSS”, cu alte cuvinte prin intermediul unor martori oculari ai raiului kolhoznic sovietic[81]. Trecând peste frazeologia bombastică utilizată de comuniști în scopul ridicării în slăvi a realizărilor obținute, adevărul este că, în absența unor condiții standardizate prin documentele programatice ale partidului, cum au fost cele mai sus prezentate, debutul procesului de colectivizare nu s-a bucurat de o prea largă îmbrățișare din partea maselor țărănești. „În general, în regiunea de șes, și în special în

[77] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 31
[78] *Ibidem*
[79] *Ibidem*
[80] Doru Radosav, *Donbas-O istorie deportată*, în Analele Sighet, *Instalarea comunismului. Între rezistență și represiune*, Fundația Academia Civică, 1995, p. 429
[81] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 31

satele mai bogate, țărănimea săracă nu este hotărâtă, încă sunt şovăielnici" – conchide raportorul[82].

În Bihor, pe baza datelor şi informațiilor de care dispuneau, autoritățile județene au propus înființarea primelor gospodării colective tot în două comune bogate, locuite de maghiari. Prima localitate era comuna Buduslău[83], din plasa Marghita, unde „avem – spune raportorul - o organizație de partid compusă din 360 de membri, pământul este bun şi fertil şi țărănimea săracă precum şi o bună parte din țărănimea mijlocaşă este hotărâtă să treacă la gospodărie colectivă"[84]. Cadrele de partid au identificat şi a doua comună, Arpăşel, din plasa Salonta, unde – adaugă raportorul – „avem o organizație de partid compusă din 160 de membri de partid, cooperativa de consum este tare şi sunt încadrați până la ultimul toți țăranii săraci şi mijlocaşi, pământul este fertil şi pe lângă aceasta, în comună se va înființa încă în acest an SMT"[85]. După reprelucrarea Rezoluției din martie 1949, județeana de partid a luat din nou în discuție, într-o şedință specială, locațiile unde condițiile ar fi mai prielnice înființării primelor gospodării colective. În urma analizelor efectuate,

---

[82] *Ibidem*

[83] Până la evenimentele din decembrie 1989, propaganda Comitetului Județean Bihor al PCR a susținut că înființarea primei gospodării colective a avut loc în comuna Mădăras, pentru a oferi un caracter național procesului de colectivizare. Vezi *30 de ani de agricultură socialistă. Monografia CAP Mădăras*, Oradea, 1979

[84] Structura proprietății agricole în comuna Buduslău era următoarea:

Categoria proprietății	Suprafața în hectare	Numărul gospodăriilor
0 - 1 ha	46,77	98
1 - 2 ha	109,32	110
2 - 3 ha	120,93	49
3 - 5 ha	156,53	39
5-10 ha	346,25	50
10-15 ha	221,47	18
15-20 ha	176,22	10
20-25 ha	43,03	2
25-50 ha	266,48	8
T o t a l	1487	384

Vezi AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 94-98

[85] Structura agricolă a acesteia prezenta următorul aspect:

Categoria proprietății	Numărul gospodăriilor	destinația			
		arabil	fânețe	vii	necultivat
0 - 1 ha	55	33,05	---	---	4
1 - 3 ha	224	340,10	2	---	30
3 - 5 ha	57	221,87	8	1,20	8
5-10 ha	35	432,52	10	2	15
10-20 ha	19	280,30	5	0,50	8
20-30 ha	5	112,48	2	0,50	5
30-50 ha	5	171,37	2	0,50	1
Total	400	1591,68	30	4,70	71

Vezi *Ibidem*

staful politic a hotărât ca operațiunile de colectivizare să fie canalizate în jurul localităților Buduslău şi Biharea, comuna Arpăşel fiind înlocuită datorită răzmeriților țărăneşti petrecute între timp acolo[86].

La fel ca şi în Sălaj, şi în județul Arad prima gospodărie colectivă a fost inaugurată tot într-o comună populată de etnici germani şi unguri, Zadărloc, pe seama pământului confiscat de la cei dintâi cu ocazia reformei agrare[87]. Activiştilor li se cerea să depună toate eforturile pentru a lămuri țărănimea că reforma agrară nu constituie nicidecum un prim pas către colectivizarea agriculturii, spectru care dădea fiori lumii rurale, ci din contră, efectele acesteia vor fi definitive, în perspectiva întăririi proprietății țărăneşti private. „Trebuie risipită orice bănuială – se cerea în document – pentru că obiectiv şi de fapt, Partidul nostru este acela care a inițiat şi stat în fruntea acțiunii de expropriere a moşiilor şi împroprietărire a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Orice acțiune de tulburare a încrederii țărănimii, că pământul nu este definitiv şi pentru totdeauna a celor ce-l muncesc, constituie o acțiune reacționară şi duşmănoasă față de democrația română, față de linia Partidului nostru"[88].

Județeana de partid Satu Mare a pregătit trei comune pentru debutul colectivizării. După cum reiese din raportul informativ din 18 iunie 1949, întocmit după aprobarea venită de la CC al PMR, în comuna Botiz se înscriseseră inițial 56 de săteni în GAC, trei dintre aceştia renunțând la şedința de constituire, ținută în ziua de 4 iunie, pentru ca a doua zi, la sosirea comisiei județene, să se mai înscrie alți nouă, cinci fiind țărani mijlocaşi. În cea de a doua localitate, Cărăşeu, gospodăria colectivă s-a constituit pe 6 iunie 1949, cu un număr de 41 de țărani, dintre care s-au retras trei persoane a doua zi de la înființare, printre care şi o femeie ce fusese aleasă în comitetul de organizare. Spre deosebire de „succesul" înregistrat în primele două sate, maghiare, în comuna Păuleşti, românească, nu s-a mai putut organiza gospodăria colectivă, „cu toate că s-a dus o muncă intensă de lămurire, de către agitatorii din partea județenei PMR, timp de 10 zile, adică de la 6 iunie până la data de 14 iunie – afirmă un activist – totuşi nu am reuşit să o constituim, fiindcă din cei 39 înscrişi în cerere, nu au fost hotărâți decât numai 15 persoane, urmând ca în această comună să intensificăm munca de lămurire şi s-o constituim cu o întârziere de 2 săptămâni"[89].

---

[86] *Ibidem*, f. 139-141

[87] Până la evenimentele din decembrie 1989, propaganda Comitetului Județean Arad al PCR a susținut că înființarea primei gospodării colective a avut loc în comuna Zădăreni (fostă Zadárlak), devenită majoritar românească după deportarea etnicilor germani şi aducerea în locul lor a coloniştilor din zona montană a Aleşdului, Bihor, pentru a oferi un caracter național procesului de colectivizare. În realitate, prima gospodărie colectivă a fost inaugurată în comuna Sânmartin. Vezi AN-DJ Arad, *fond Sfatul Popular al Regiunii Arad - Secțiunea Secretariat*, dosar 19/1952, f. 1-6

[88] *Ibidem*, dosar 12/1945, f. 4

[89] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 22/1949, f. 10

1.2. Inaugurarea primelor gospodării agricole colective

Disidența manifestată de Iosip Broz Tito în 1948 față de directivele moscovite, urmată de adoptarea unui sistem socialist propriu în republicile slave, au impus o revizuire a căilor de transformare socialistă a agriculturii în întreg lagărul socialist. În acest sens s-au pronunțat membrii Biroului Informativ (Cominform) în rezoluția redactată cu privire la situația din Iugoslavia, atunci când subliniau necesitatea „întăririi alianței dintre clasa muncitoare şi țărănime, sub conducerea clasei muncitoare, în vederea dezvoltării industriei socialiste, capabilă să organizeze producția de maşini necesare muncii colective în agricultură" şi au considerat că „orice grabă în această privință nu poate decât să pricinuiască prejudicii irecuperabile"[90].

Din acest motiv, inaugurarea primelor gospodării colective a fost pregătită în detaliu, cu alocarea unor importante sume de bani, în aşa fel încât momentele respective să capete un caracter solemn, şi să se imortalizeze în conştiința sătenilor. Toate punctele care trebuiau atinse, au fost stipulate în câte un plan de muncă, particularizat la condițiile fiecărei comune. Nu întâmplător, în finalul primului capitol al documentului programatic prezentat la Plenara din 3-5 martie 1949, Gheorghiu-Dej îşi sintetiza întreaga construcție a discursului prin concluzia conform căreia: „Instaurarea regimului de democrație populară schimbă fundamental situația şi mersul dezvoltării gospodăriilor țărăneşti, determină o nouă regrupare a claselor la țară şi o altă orientare în dezvoltarea formelor gospodăriei țărăneşti"[91]. El a trecut în revistă apoi o serie de măsuri aplicate de partid în vederea captării interesului țărănimii pentru traducerea în viață a procesului de colectivizare. „Acordarea de către statul de democrație populară a unor credite ieftine, pe termen lung, pentru cumpărări de vite, mai ales în regiunile bântuite de secetă; ajutorul cu semințe la prețuri foarte reduse; scutirea de impozite şi uşurarea impozitelor pentru țăranii săraci; politica continuă de scădere a prețurilor produselor industriale şi aprovizionarea cu produse industriale şi în special cu unelte agricole" – enumera acesta[92].

De aceea, de pildă, conducerea politică din Bihor nu a trecut la fapte decât după ce a analizat nota telefonică venită de la Biroul de Sinteză al Comitetului Central, care cerea ca alături de raportul privitor la prelucrarea Rezoluției să fie anexate cererile de înființare a GAC-urilor, deoarece

---

[90] *Rezoluția Biroului Informativ asupra situației din Partidul Comunist din Iugoslavia*, Editura PMR, Bucureşti, 1948, p. 22

[91] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Sarcinile Partidului Muncitoresc Român în lupta …*, p. 62-65

[92] *Ibidem*

asemenea documente nu au fost înaintate întrucât activiştii fuseseră sfătuiți „pe linie de partid, ca nu cumva organizațiile de bază să înceapă înscrierea oamenilor pentru gospodăriile colective ci să ducă numai muncă de lămurire în această privință”[93]. Membrii comitetul județean, împreună cu cei ai comisiei trimise de Bucureşti, condusă de activistul Rați, s-au deplasat la Buduslău pentru a reprelucra rezoluția „temeinic”, atât cu membrii de partid, cât şi cu populația săracă de aici. Structura socială a celor care au optaseră pentru înscrierea în gospodăria colectivă cuprindea 41 familii de proletari agricoli, țărani săraci cu suprafețe cuprinse între 0,5-3 iugăre, şi patru familii cu o avere de peste 4 iugăre. Aportul funciar adus de către aceştia la constituirea gospodăriei a fost modest, însumând 59 de ha şi 34 ari. Mai mult, satul fiind aşezat pe dealuri, nici nu era propice desfăşurării unei agriculturi cerealiere intensive, pe spații largi. În cealaltă localitate, Biharea, s-au înscris în gospodăria colectivă 48 de capi de familie, țărani săraci cu proprietăți de 1-2 ha, şi două familii cu terenuri cuprinse între 4-5 ha. Zestrea adusă în proprietatea comună se ridica la un total de 52 ha şi 90 ari[94].

Pentru a preîntâmpina situațiile înregistrate în județul Satu Mare, când o parte dintre cei care s-au înscris în viitoarele gospodării agricole se răzgândiseră ulterior, conducerea organizației bihorene de partid şi-a luat măsuri pentru intensificarea acțiunilor de propagandă. Săptămână de săptămână au fost trimişi la sate grupuri de agitatori şi echipe culturale pentru a „lămuri temeinic țăranii despre importanța gospodăriei colective şi a combate reacțiunea care începuse să instige populația, spunând că acuma se va face kolhoz”[95]. Pe data de 12 iunie 1949 a sosit o a doua delegație de la CC al PMR care, după o şedință ținută cu biroul județean, s-a deplasat din nou în cele două comune, însoțite de un „tovarăş instructor județean”. Prima localitate vizitată a fost Buduslău, unde, după prelucrarea statutului model al GAC, s-au mai înscris încă 37 de capi de familie, cu o suprafață de 40 ha, majoritatea celor înscrişi aducând între 1-3 iugăre şi numai unul dintre ei 4 iugăre de pământ. Situația nu era dintre cele mai favorabile, deoarece, conform statutului-model şi instrucțiunilor date de către comisie, era strict necesar ca o gospodărie colectivă să aibă minim 110 hectare de pământ, în raport cu numărul celor înscrişi. La această situație se mai adăuga şi dificultatea realizării unor comasări menite să constituie trupuri compacte de moşie, întrucât, se precizează în raport „posibilitatea de a primi pământ pentru a atinge suprafața necesară, în această comună, şi a se face comasarea pământurilor pentru gospodăria colectivă, nu este tocmai favorabilă, deoarece în jurul parcelelor de pământ ale țăranilor înscrişi în gospodăria colectivă sunt

[93] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 94-98
[94] *Ibidem*, f. 139-141
[95] *Ibidem*

158 parcele ale mijlocaşilor, 33 parcele ale țăranilor săraci, şi numai la o depărtare de cca. 10-12 km sunt 75 de parcele ale chiaburilor"[96].

Unica soluție întrevăzută pentru surmontarea deficitului funciar viza înglobarea unei suprafețe din rezerva de stat, însă şi aceasta se situa prea departe de loturile de pământ ale celor înscrişilor, iar în jurul terenurilor lor se aflau exclusiv proprietăți ale țăranilor săraci şi mijlocaşi neînscrişi. Rocada pământului acestora cu rezerva de stat ar fi afectat credibilitatea activiştilor trimişi să-i convingă că partidul le vrea binele. În perioada scursă de la vizita anterioară a demnitarilor, numărul celor înscrişi în gospodăria colectivă a mai crescut cu patru capi de familie, printre care un mijlocaş cu 4 ha, fapt datorat activității unui „tovarăş de la județeană, [care] este permanent în această comună, şi agitatorilor special trimişi în fiecare sâmbătă seara" – apreciază raportorul, constatând totodată pasivitatea mijlocaşilor[97]. În final, au făcut cerere de intrare în GAC 49 țărani săraci, cu toții înregimentați politic, 46 erau membri PMR şi trei membri ai UPM. Nouă dintre ei fuseseră împroprietăriți în anul 1945 cu câte două iugăre de pământ, parcele preluate însă în 1948 şi trecute în proprietatea gospodăriei agricole de stat. Şi aceştia erau membri de partid, şi cu toate că li se răpiseră averile, acelaşi raportor ține să sublinieze că respectivii „au muncit cu acelaşi devotament pe mai departe, ducând linia partidului". Utilajele agricole şi animale aduse ca aport la înscrierea în gospodărie de cei 49 de colectivişti alcătuiau un patrimoniu mobil compus din 14 boi, doi cai, şapte pluguri, şase boroane şi patru vaci[98].

Între timp, a fost rezolvată şi problema completării necesarului de pământ până la150 ha, în aşa fel încât să revină o medie de trei hectare pentru fiecare familie colectivistă. Organizația locală de partid a propus în acest sens completarea cu 51 de hectare, 21 dintre acestea provenind din fosta dotație a şcolii primare, 20 ha din fosta sesie a bisericii reformate şi 10 ha din proprietatea de stat a primăriei Buduslău. Diferența de 135 de hectare urma să fie acoperită prin confiscare de la chiaburi: 19 ha de la Moritz Etelca, 13 ha de la Daniel Borşi, 46 ha de la Moritz Ernest, 33 ha de la Bányai Ioan şi 24 ha de la Kovács Francisc. „Toți aceşti chiaburi sunt condamnați pentru sabotaj la câte 6 luni închisoare şi în acest an pământul a fost lucrat de către țăranii săraci, dând 20% din recoltă pentru Stat iar 80% însuşind-o pentru ei – după cum se preciza în motivarea spolierii, şi că – nici anul acesta nu vor putea face față sarcinilor pentru că şi-au distrus inventarul agricol şi urmează ca în acest an să intre din nou la legea sabotajului"[99]. Suplimentar, suprafața gospodăriei colective se mai rotunjea cu 45 de ha „oferite" statului de chiaburul Daniel Gaşpar şi cu alte 10 ha, care puteau fi procurate „din pământul sabotorilor,

[96] *Ibidem*
[97] *Ibidem*, f. 192
[98] *Ibidem*, f. 201
[99] *Ibidem*

dintre care Kovács Francisc, cu 24 ha, care a făcut şi el cerere ca să i se ia pământul" – se specifică în încheiere[100].

În vederea raționalizării muncilor agricole, a fost propusă structurarea terenurilor gospodăriei în trei trupuri de moşie, de câte 24 ha, 81 ha şi 45 ha. Acestea se puteau obține prin comasare, urmând să fie strămutate parcele de la 11 chiaburi, 20 mijlocaşi şi şase țărani săraci, care urmau să primească teren echivalent lângă comună, pe fostele proprietăți ale bisericii şi şcolii. Organizarea trupului nr. 2 nu a ridicat probleme, întrucât pe amplasamentul acestui se situau şase parcele ale unor chiaburi, printre care şi Daniel Gaşpar, cel care voia să „renunțe" la averea sa, şi cele ale „sabotorilor". În comună existau la acea vreme 312 gospodării țărăneşti, care hrăneau 1.248 de locuitori. Zestrea funciară a acestora însuma 1.500 ha arabil, 180 ha păşune şi 50 ha vii. În localitate erau 40 de chiaburi[101]. Aceleaşi probleme s-au ivit şi în cazul celei de a doua comune propuse pentru înființarea unei gospodării colective, Biharea. Majoritatea celor înscrişi, fie aveau suprafețe de pământ cuprinse între 1-2 jugăre, fie nu aveau deloc, iar comuna nu deținea nici o rezervă de pământ, deşi „situația politică" era corespunzătoare[102].

Într-un mod asemănător s-au derulat lucrurile şi în județul Sălaj. Întrunit la Zalău în zilele de 6-10 iulie 1949, activul de partid a analizat proiectul de înființare a primei gospodării agricole colective din județ, preconizată a fi organizată în comuna Berveni[103]. Gospodăria trebuia dotată cu un trup de moşie suficient de întins şi totodată compact, lucru destul de greu de realizat numai pe seama terenurilor predate de țăranii colectivizați. Însă pentru a realiza acest obiectiv trebuiau strămutați din proprietatea lor 84 de țărani, foarte mulți dintre ei săraci, manevră care nu cadra cu politica de clasă a partidului. Din această pricină planul a fost respins de Ministerul Agriculturii, revenindu-se la el abia pe 19 iunie, după ce şase chiaburi din sat au „donat" gospodăriei o suprafață de 35 iugăre. În felul acesta numărul celor ce trebuiau strămutați a scăzut la 54, dintre care numai 11 erau țărani săraci, 21 erau mijlocaşi şi 22 chiaburi[104].

Zestrea agricolă a gospodăriei a ajuns în final la o întindere de 186 hectare. Două hectare proveneau din rezerva de stat, 46 ha reprezentau aportul adus de țăranii colectivişti, 70 ha din „donațiile" celor şase chiaburi şi ale celor două biserici din sat, 23 ha au fost confiscate dispărutului Rudolf Spitz, iar 31 ha fuseseră confiscate fostului notar, Vicsai Andrei, întemnițat cu o condamnare de 6 luni pentru sabotarea însămânțărilor. Aceste terenuri au fost împărțite în două trupuri de moşie, unul în suprafață de 103 ha, celălalt de 57 ha. Statul şi-a luat în proprietate o rezervă de 20 ha, iar şase hectare au fost

---

[100] *Ibidem*

[101] *Ibidem*, f. 223

[102] *Ibidem*, f. 139-141

[103] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 33/1949, f. 26-33

[104] Idem, dosar 5/1949, f. 58

destinate grădinii şi curții viitorului sediu al GAC. Până la construirea clădirii ce trebuia să găzduiască birourile, conducerea gospodăriei avea să funcționeze în casa „donată" de Kese Francisc, acesta urmând să se mute în casa soției sale, învățătoare în comună[105]. Inaugurarea GAC a fost preconizată pentru data de 1 august 1949.

Țăranilor strămutați urmau să li se atribuie terenuri în altă parte, în spiritul luptei de clasă. Celor săraci şi mijlocaşi li se rezervaseră pământuri fertile în apropierea trupurilor de moşie ale GAC, foste ale chiaburilor, iar acestor din urmă pământuri mai slabe, situate la marginea hotarelor comunei[106].

În perioada de la 31 iulie 1949 şi până la 31 martie 1950, în județul Satu Mare au fost înființate trei gospodării colective. Prima, botezată „Petöfi Sándor", din comuna Botiz, plasa Someş, a luat ființă pe data de 31 iulie 1949, cu un număr de 52 de familii, dintre care numai două de țărani mijlocaşi, 23 dintre capii de familie fiind membri de partid. Până la momentul înaintării raportului către organele superioare de la Bucureşti, în gospodărie au mai fost atrase alte 38 de familii, grație „muncii depuse de către colectiviști, sub îndrumarea şi cu ajutorul organizației de partid" – ține să sublinieze secretarul organizației județene[107]. Structura socială a membrilor gospodăriei cuprindea la final 25 de proletari agricoli, 51 de țărani săraci, şapte mijlocaşi şi şapte salariați. Fruntaşul local se arăta optimist în privința extinderii gospodăriei, în ciuda faptului că în acelaşi material critică activitatea conducerii acesteia, în special pe cea a preşedintelui, despre care afirmă că „în ultimul timp a devenit comod şi este lipsit de spirit de organizare (…) datorită cărui fapt, se întâmplă cazuri când brigadierii nu ştiu unde să meargă la lucru"[108].

Gospodăria „Steagul lui Lenin", din satul Păuleşti, comuna Ambud, s-a înființat pe 21 august 1949, cu un număr de 43 de țărani săraci şi un mijlocaş, aparținând ambelor localități. Dintre aceştia, 20 erau membri de partid. Până la întocmirea raportului final, în gospodărie mai intraseră două familii, iar cererile altor cinci se aflau în studiu. Şi aici, organizația locală de partid ducea o muncă susținută pentru atragerea unui număr mai mare de țărani în structura colectivistă, printre zeloşi fiind evidențiați „utemiştii" Andrei Budai şi Ludovic Budai, în timp ce la polul opus se situau „2 elemente care nu merită să facă parte din conducere" – susține activistul comunei. Primul, colectivistul Balogh Andrei, era culpabilizat pentru că la scurtă vreme de la inaugurarea gospodăriei s-a căsătorit cu fiica unui chiabur, că în această nouă ipostază era preocupat să-şi lucreze pământul adus ca zestre de nevastă-sa, şi mai ales pentru afirmațiile făcute la adresa şefilor săi, având obiceiul să spună că „gospodăria lor este condusă de evrei, disprețuind prezența la gospodărie a

[105] *Ibidem,* f. 59
[106] *Ibidem,* f. 60
[107] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 18/1950, f. 133
[108] *Ibidem*

unor activişti de partid", în vreme ce al doilea, Miklósi Adálbert, era calificat ca fiind leneş, dezinteresat şi lipsit de prestigiu, motive pentru care, subliniază raportorul „colectiviştii îl iau în râs când spune ceva, sau vine cu vreo propunere, care dealtfel, se întâmplă la el foarte rar"[109].

O situație mai complexă era semnalată la gospodăria colectivă „Nicolae Bălcescu", din comuna Baba Novac, din pricina conflictelor etnice care se țineau lanț între populația românească şi cea maghiară a localității, tensiunea ce se repercuta negativ şi asupra bunului mers al gospodăriei. „Această comună, în proporție de 80% este compusă din colonişti veniți, încă în anul 1926, din județul Cluj, din diferite comune, fiecare având între ei diferite păreri, deci lipsiți de spiritul solidar, caz concret – argumentează activistul local – înainte de război se întâmplau diferite certuri între locuitori, ajungându-se la bătaie, unde se încingea 60% din populația comunei"[110]. Pentru a fi mai credibil, activistul mai amintea de un scandal petrecut în 1938 din cauza unor neînțelegeri ivite între locuitori pe seama păşunii comunale, finalizat cu o încăierare care a ținut două zile, încât pentru aplanarea conflictului a fost nevoie de intervenția jandarmilor din cinci posturi vecine. Calitatea morală a locuitorilor era oglindită şi în compoziția conducerii gospodăriei, alcătuită, după relatările aceluiaşi activist, din „elemente direct interesate, adică pentru interes propriu, cu scopul de a ocupa diferite posturi". Era exemplificat în acest sens Ioan Stanciu, care se înscrisese în GAC numai cu condiția de a fi numit, fie contabil al gospodăriei, fie gestionar al cooperativei de consum, şi care după inaugurarea unității a pretins să i se anuleze o amendă în valoare de 10.000 de lei, încasată pe când ocupa funcția de gestionar al morii naționalizate, pentru delapidarea uiumului datorat Comcereal-ului. În urma refuzului de care s-a lovit, continuă activistul, „a cerut ca el să fie şters din gospodărie, căutând apoi să facă dezbinări în rândurile colectiviştilor"[111].

Altă problemă era generată de insuficiența brațelor de muncă, deoarece din cele 92 de persoane înscrise, 30 erau angajate pe diferite funcții în cadrul Comitetului Provizoriu şi al cooperativei, şi aşa după cum reiese din raport, „chiar din aceste elemente, care sunt puse în posturi de răspundere, caută să nu intre cu inventarul pe care-l posedă în gospodărie"[112]. În această postură se afla însuşi preşedintele Comitetului Provizoriu din Terebeşti, Gheorghe Buzea, care la înscriere şi-a adus ca aport pământul, căruța şi doi cai, iar ulterior „a dat caii şi căruța ginerelui său, care nu a intrat în gospodărie, refuzând de a aduce caii la gospodărie" – completează raportorul[113]. Până la urmă, în gospodărie s-au înscris 58 de familii, 46 dintre

[109] *Ibidem*, f. 134
[110] *Ibidem*, f. 135
[111] *Ibidem*
[112] *Ibidem*
[113] *Ibidem*

acestea fiind sărace şi 12 mijlocaşe. Din cei 48 de membri ai organizației locale de partid, numai 21 au optat pentru înscriere.

Inaugurarea primei gospodării colective din Sălaj s-a produs într-un cadru festiv, în prezența unui oaspete din URSS şi a unei numeroase delegații alcătuite din reprezentanții tuturor comunelor județului. Cu această ocazie, reprezentanții localităților Ianculeşti, Santău şi Tăşnad au înaintat cereri de înființare a unor GAC şi în aşezările lor. Cadourile oferite primilor țărani colectivişti au fost asigurate de „țăranii muncitori" angajați în fermele de stat din plasele Crasna şi Andrid[114].

În Bihor lucrurile au mers ceva mai greu. După ce comisia de organizare a primei gospodării agricole a căzut de acord să o boteze cu numele martirului „Gheorghe Doja", preferat de doctrina istorică proletară, activiştii s-au confruntat cu o serie de necazuri provocate de nevestelor celor înscrişi în GAC, care au început să-şi certe bărbații pentru opțiunea lor. Din materialul informativ se distinge cazul mamei unui tânăr înscris, care a amenințat că se va spânzura dacă nu-şi retrage adeziunea[115]. Ca atare, inaugurarea gospodăriei din Buduslău, programată pentru data de 13 iunie 1949, a trebuit să fie amânată din pricina nehotărârii manifestate de țărănime. Pentru înlăturarea oricăror suspiciuni, în comună a fost invitat activistul Bonațiu, de la „județeană", pentru a a prezenta în fața sătenilor actul oficial de aprobare emis de Comitetul Central al PMR, şi activistul Névtelen, pentru a prelucra în limba maghiară un material privitor la „avantagiile muncii colective, atât la oraşe cât şi la sate – prezentate ca – singurul drum spre socialism, singurul drum pentru a scăpa de întuneric şi mizerie"[116].

Atmosfera şedinței, care se voia solemnă, a fost stânjenită de întrebările incomode, dar pragmatice, formulate de cei care optaseră pentru înființarea gospodăriei. De pildă, Nagy Alexandru se arăta îngrijorat că nu va avea cu ce să-şi hrănească vaca după ce va intra în „colectiv", Alexandru Varga se întreba de unde va mai putea procura sămânță, iar Ioan Agoston şi-a motivat incapacitatea de a preda sămânță cu necesitatea de a cumpăra „haine şi altceva" cu banii încasați din vânzarea recoltei. Kiss Vasile, care avea cinci guri de hrănit, şi-a pus întrebarea cum va reuşi să supraviețuiască, el fiind singurul care muncea. Iosif Borşi nu ştia cum să procedeze în situația în care şi părinții lui ar fi intrat în „colectiv", deoarece el gospodărea împreună cu aceştia şi nu avea nimic în proprietate. Csakmai Iosif nu avea decât o jumătate de iugăr de pământ şi în acest teritoriu îşi avea casa şi grădina, la care nu voia să renunțe, iar Kardós Imre nu avea deloc pământ, motiv pentru care a fost sfătuit să-şi caute de lucru pe la gospodăriile agricole de stat. Răspunsurile primite n-au reuşit să-i convingă însă pe țărani.

---

[114] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 73
[115] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 139-141
[116] *Ibidem*, f. 142-144

Nagy Alexandru a propus ca în locul înființării gospodăriei, să fie împroprietărit fiecare țăran cu câte opt iugăre de pământ. „Pământul este limitat, nu se poate întinde şi nu se poate lăți – i-au răspuns activiştii – nu s-ar ajunge ca să se dea la toată lumea câte 8 jugăre, şi chiar dacă ar fi posibilități să se dea fiecărui țăran muncitor câte 8 jugăre, el tot nu ar putea scăpa din mizerie, pentru că mijloacele de producție sunt primitive, pământul nu se poate lucra în condițiuni bune şi pământul este fărâmițat în mai multe locuri, pe când în gospodăria colectivă, pământul, fiind comasat, într-unul două sau cel mult trei trupuri, se poate munci cu unelte de producție mechanizate şi pe aceeaşi întindere de pământ, muncit în mod ştiințific, se poate obține o recoltă mai mare"[117]. Aceştia au găsit sprijin în Papp Iosif, care a sugerat anexarea pământurilor „acelor chiaburi cari timp de doi ani de zile au sabotat însămânțările", propunere socotită pozitivă, însă condiționată de avizul partidului, precum şi în Piroska Ida care, instruită fiind, a ținut să-şi exprime „bucuria că a venit timpul ca să ajungă şi această zi, când partidul şi guvernul nostru are încredere în munca țăranilor şi li s-a permis să înființeze gospodării colective – după cum relatează raportul – intervenția femeii fiind aplaudată de circa 80% din cei de față[118].

Rezultatul acestei şedințe a fost contradictoriu, dar în final s-a reuşit închegarea nucleului, care va sta la baza constituirii gospodăriei colective. Ioan Agoston şi Alexandru Agoston s-au arătat neîncrezători şi nu s-au mai înscris, la fel, Papp Iosif a motivat că pământul nu-i al lui, împreună cu alți „şase tovarăşi cari au fost împroprietăriți prin reforma agrară din 1945 şi nu au primit certificat de împroprietărire, iar în toamnă li s-a adus la cunoştință că nu mai au dreptul asupra pământului decât în anul acesta, deci nu pot intra cu el în colectiv"[119]. După această şedință, partidul şi-a intensificat acțiunile de propagandă în comună. Săptămânal, sâmbăta şi duminica, au fost trimişi aici câte zece agitatori de la PMR, doi de la UTM, o îndrumătoare de la UFDR şi un instructor de la UPM, comuna fiind totalmente maghiară[120]. Cu toate acestea, starea de spirit a țărănimii a rămas în continuare negativă, fiind alimentată inclusiv de membrii de partid. Darea de seamă pe luna iulie subliniază că „atmosfera a fost destul de proastă, în aşa măsură, că în afară de acei care s-au înscris (între care nu este deocamdată nici un mijlocaş) organizarea gospodăriei colective este privită cu duşmănie chiar şi de membrii de partid"[121]. Situația părea oarecum paradoxală, datorită faptului că partidul avea în comună şapte organizații de bază, însumând 287 membri, 226 membri utemişti, 240

[117] *Ibidem*
[118] *Ibidem*
[119] *Ibidem*
[120] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 142-144
[121] *Ibidem*

membri UPM, 210 femei înscrise în UFDR, şi 178 membri ai Sindicatului Agricol[122].

În vederea organizării festivității de inaugurare a gospodăriei colective din Buduslău, partidul s-a îngrijit să confere ocaziei un caracter solemn. Din acest motiv a fost elaborat un plan de muncă în care au fost antrenați toți fruntaşii județenei, cu sarcini precise. Dumitru Vâlcea răspundea pentru organizarea şi mobilizarea echipelor muncitoreşti de ordine, ce urmau să fie „invitate" la serbare, Ioan Mariţan avea în grijă transportul cadourilor şi a „tovarăşilor", având alocate 15 camioane, Róth Andrei trebuia să se ocupe de pavoazarea comunei, a sălii culturale şi a locului unde se va desfăşura serbarea, precum şi de mobilizarea agitatorilor „cei mai buni din oraş", Iosif Câmpianu, răspundea de activitatea brigăzilor culturale, a fanfarei şi a orchestrei populare. În acest sens au fost convocate în comună corul "Solidaritatea", fanfara militară şi orchestra populară „Dankó Pişta". Gyarmati Nicolae, se preocupa de colectarea şi repartizarea cadourilor pentru țăranii colectivişti, în aşa fel încât jumătate din ele să rămână pentru inaugurarea următoarei gospodării, iar Ioan Vereş, secretarul plasei Marghita, se îngrijea de recrutarea şi verificarea delegaților care urmau să fie trimişi din comunele plasei sale[123].

La fel a procedat şi județeana Satu Mare a PMR în legătură cu inaugurarea gospodăriei colective din comuna Botiz. Până la 30 iulie 1949 trebuiau finalizate procesele verbale referitoare la schimburile de terenuri efectuate pentru constituirea unui trup de moşie unitar al gospodăriei, şi trebuiau verificate persoanele care vor veni cu propuneri pentru alegerea cadrelor din structurile de conducere ale gospodăriei, adică doi tovarăşi care vor propune „Comisia de candidare", trei tovarăşi care vor propune comitetul de conducere, un tovarăş candidat pentru funcția de preşedinte al GAC şi trei tovarăşi candidați pentru comisia de cenzori. Pentru îndeplinirea acestor sarcini răspundea Lazăr Ştefan. Începând cu 28 iulie 1949, în comună urmau să se găsească, în permanență, doi deputați ai județului cu scopul de a impulsiona munca de lămurire a țărănimii, misiune ce cădea în sarcina lui Nicolae Moisiuc.

Programul artistic avea să fie susținut de corurile şi orchestrele întreprinderilor „Phönix" şi „Unio", iar dansurile şi spectacolele de teatru de brigăzile altor unități economice. Muncitorii întreprinderilor „1 Septembrie", „Uzinele comunale" şi „Unio", împreună cu țăranii din Botiz, trebuiau să se ocupe de pavoazarea căminului cultural şi a „conacului", devenit sediu al gospodăriei. În acest sens, au fost ridicate două porți de triumf, una la intrarea în GAC şi alta la intrarea în curte, unde „între cele două porți se va face

[122]*Ibidem*, f. 201

[123] Aceştia erau: Țibulac Gavril – secretar adjunct, Vâlcea Dumitru – responsabil organizatoric, Mariţan Ioan – responsabil administrativ, Lucaci Petru – instructor CC, Roth Andrei – activist la agitație propagandă, Câmpean Iosif şi Gyarmati Nicolae. *Ibidem*, f. 185

arborarea de drapele, 80% roşii şi 20% tricolore" – se precizează în instrucțiuni[124]. O altă poartă era amplasată la intrarea în comună, ornată cu „lozinci şi tablouri ale Secretariatului CC", de la care pornea „o alee de verdeață (…) până la casa culturală, unde se va ține şedința de constituire". Decoratorul „Magazinului de Stat Textil", care se ocupa şi de decorarea interioară a căminului cultural, a fost însărcinat să monteze la intrarea în clădirea acestuia „un arc de steaguri şi lozinci"[125]. Pentru buna reuşita pavoazării răspundeau Eizikovits Serena, Szalai Ernest şi Péntek Ioan. Tot fabrica „Unio", a primit sarcina de a dota curtea căminului cultural cu mese şi bănci pentru serbarea ce avea să se desfăşoare în după amiaza zilei şi de a construi o „scenetă în curtea gospodăriei colective, pentru reprezentația culturală", dată în grijea lui Schvartz Alexandru[126]. Sonorizarea evenimentului era asigurată prin intermediul unei rețele de megafoane, iar la sfârşitul programului era programată vizionarea unui film care preamărea agricultura kolhoznică sovietică.

Până la data de 30 iulie, activistul Ioan Moldovan a definitivat lista celor „60 agitatori, dintre muncitori şi țărani, care vor face agitație în cadrul serbării de dupămasă", alcătuită din delegați de la întreprinderile: „Unio", „1 Septembrie", Uzinele Comunale, Uniunea Cooperativelor, Comerțul de Stat, CFR, „Mondiala", Fabrica Textilă, PPEIL „Reconstrucția", SMT, GAS Odoreu, GAS Dorolț, GAS Livada, GAS Nisipeni, GAS Halmeu, Cooperativa „Someşul", Sfatul Municipal, Sfatul Județean, şi din comunele Păuleşti, Cărăşeu, Lazuri şi Odoreu. Din fiecare delegație, câte o persoană a fost desemnată să ia cuvântul[127]. Inaugurarea celei de-a doua gospodării colective, din comuna Păuleşti, a fost programată pe data de 28 august 1949. Organizarea şi desfăşurarea evenimentului a respectat acelaşi scenariu[128].

În județul Bihor, în vara anului 1949 s-au mai organizat 13 întovărăşiri agricole, cu o suprafață de 430 ha, însă toate constituite pe pământuri provenite din patrimoniul comunelor sau obținute din naționalizarea fostelor sesii parohiale şi a înglobării loturilor şcolare. Membrii acestora erau săraci, aşa că au beneficiat de serviciile SMT[129]. Cu tot efortul depus, județeana de partid recunoştea, în raportul din luna iunie, realitatea crudă a mizerie în care se zbătea în continuare țărănimea noastră, însă fără a-şi asuma vreo responsabilitate pentru această situație. „Proletariatul agricol din satele

---

[124] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 22/1949, f. 1

[125] *Ibidem*

[126] *Ibidem*

[127] *Ibidem*, f. 2

[128] Responsabilitățile au fost împărțite de Maxim Vasile şi Izsák Paul, pregătirea cadourilor pentru colectivişti a căzut în sarcina întreprinderilor „Nase", iar de distribuirea lor s-a ocupat Schwartz Alexandru. Pavoazarea localului gospodăriei a fost realizată de Moldovan Ioan şi Löw Paul. Primirea delegațiilor invitate a fost asigurată de tovarăşii Eizikovits Serena, Miklos Albert şi Székely Vasile. Coordonatorul întregii acțiunii era Mogyorosi Andrei. *Ibidem*, f. 5

[129] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 163

noastre duce mizerie, nu are posibilități a se aproviziona din cauza lipsei de bani, având în vedere că încă în momentul de față, plata secerişului şi al treierişului nu este clarificată şi că la noi este datina veche ca muncitorii agricoli să primească plata în natură" – constata secretarul județenei[130]

Activitatea dusă în direcția constituirii unor noi gospodării în județ, se prezenta la fel de anemică. În comuna Drăgeşti, plasa Ceica, s-au înscris nouă membri, după care nu s-a mai înregistrat nici un spor. În comuna Sâmbăta nu s-a înscris nimeni. În comuna Lupoaia populația ajunsese să se ascundă la vederea vreunui activist trimis să popularizeze colectivizarea. Un caz deosebit era semnalat în comuna Pocola, plasa Beiuş, unde însuşi secretarul organizației de bază, un fost maior, era împotriva colectivizării şi se afla în bune relații cu chiaburii satului. La fel, în localitatea Ghighişeni, plasa Vaşcău existau trei membri de partid, dar nici unul nu era înscris în gospodăria agricolă colectivă. În plasa Beliu, secretarul a tot promis că va trimite un activist în comuna Ucuriş, însă nu s-a mai ținut de cuvânt, astfel încât nu s-a putut forma nici măcar comisia de inițiativă[131].

În Satu Mare lucrurile mergeau mai bine. Până la sfârşitul anului 1949 au mai fost formulate 21 de cereri de înființare a unor noi gospodării colective, şapte dintre ele fiind pe punctul de a fi aprobate. În acest sens, comisia județeană pentru colectivizare, constituită pe data de 22 decembrie 1949, a trecut la verificarea localităților vizate în vederea întocmirii referatelor[132]. Activiştii trimişi în teritoriu au putut constata că în comuna Dara, încă din iulie 1949 se înscriseseră 24 de țărani săraci, dintre care 17 erau membri de partid. Până la momentul finalizării raportului, numărul acestora crescuse la 45 de optanți, care în marea lor majoritate erau deținători ai unor loturi de câte două iugăre, primite prin reforma agrară, iar doi dintre cei înscrişi nu aveau nici măcar o palmă de pământ. Aportul adus de către colectivişti însuma 45,75 hectare de pământ, şapte vaci, doi boi, nouă pluguri, 11 grape, 11 căruțe, trei semănători şi două sănii. Sediul gospodăriei colective a fost instalat într-un imobil rămas disponibil de pe urma schimbului de proprietăți dintre Ungaria şi România, la scurtă vreme după încheierea războiului. Pentru buna funcționare a gospodăriei, zestrea funciară a acesteia trebuia să fie suplimentată cu minim 62,87 ha, aşa încât media de teren pentru fiecare asociat să ajungă la trei ha. Deficitul a fost surmontat prin confiscarea sesiile bisericeşti ale parohiei romano-catolice şi ale celei ortodoxe, precum şi alipirea altor parcele provenite din donații şi rezerve de stat. Cu toate acestea, suprafața obținută astfel se ridica la numai 26,40 ha, motiv pentru care conducerea gospodăriei a făcut apel la gospodăria de stat din vecinătate pentru a-şi suplimenta patrimoniul funciar. O altă sursă presupunea efectuarea unor comasări pentru alcătuirea a două tarlale compacte, una în

[130] *Ibidem*, f. 168

[131] *Ibidem*

[132] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 46

nordul satului, cu o suprafață de 30 ha, şi alta în est, cu o suprafață de 105 ha[133]. Starea de spirit a populației rămânea însă la fel de tensionată, după cum constata şi activistul local. „În comună s-a început o vie frământare asupra gospodăriei colective, chiar în rândul membrilor de familie, unde unul din ei a vrut să se înscrie iar altul a fost contra" – sublinia acesta, argumentând apoi cu o serie de chestiuni ridicate de țărănime – „Care va fi cota de predare a GAC? Câte vite pot să rămână în proprietatea unui membru în Goscol? Cum vor fi tratați bolnavii în Goscol? Cum va fi cu unul slab, care nu va fi capabil să-şi realizeze norma şi are copii mulți şi mici?"[134].

În comuna Mireşu Mare erau înregistrați 11 optanți, dintre care cinci membri de partid, care au depus cereri pentru înființarea gospodăriei colective în luna decembrie 1949. Până la momentul întocmirii raportului final, numărul acestora s-a ridicat până la 39, dintre care 17 membri de partid. Comuna avea la acea vreme 432 de gospodării şi 1.384 de locuitori, structura socială a populației cuprinzând 48 de proletari agricoli, 233 de țărani săraci, 148 de mijlocaşi şi doar trei chiaburi. Pământurile comunei se întindeau pe o suprafață de 2.091 hectare, iar zestrea adusă de către membri asociați la constituirea gospodăriei colective se raporta la numai 39,88 ha, şase vaci, doi boi, zece pluguri, şase grape şi 11 căruțe. În aceste condiții, pentru ca gospodăria să devină viabilă, era necesară suplimentarea suprafeței cu cel puțin 78 de ha. Deficitul putea fi rezolvat prin înglobarea, într-o primă etapă, a terenurilor „donate" de chiaburii Grigore Dunca, Ioan Balint, Ioan C.Pop, Liviu Pop, Dr. Octavian Pop şi Maria Pop, Dr. Bogdan, în întindere de 77 ha, iar într-o a doua etapă, prin comasarea unui „trup de moşie", situat pe malul drept al Someşului, pe seama proprietăților unui număr de 67 de țărani săraci şi mijlocaşi. Sediul gospodăriei a fost instalat într-una dintre clădirile fostei fabrici de spirt, transferată de la Ministerul Comerțului şi Industriei[135].

În comuna Răteşti, cererea de înființare a gospodăriei colective a fost formulată în luna octombrie 1949 de către 17 țărani, dintre care nouă membri de partid, pentru ca până în luna ianuarie 1950, acestora să li se alăture încă 47. Localitatea avea o suprafață agricolă de 3.144 hectare, 1.685 ha alcătuind arabilul, care hrăneau 1.225 de suflete. Existau 321 de gospodării, 192 ale țăranilor săraci, 128 ale celor mijlocaşi şi numai una chiaburească. Aportul social adus de către colectivişti era alcătuit din 105,20 ha, 9 vaci, 15 pluguri, 16 grape, 16 căruțe, o prăşitoare şi o semănătoare. Deficitul de teren agricol al gospodăriei se putea rezolva prin comasarea unui „trup de moşie" cu o suprafață de 400 ha, situat în sectorul dintre localitățile Socond şi Gereuşa, pe seama a strămutării unui număr de 73 de țărani săraci şi mijlocaşi. Sediul GAC a fost instalat într-o „casă şi două şuri provenind de la chiaburii ridicați"[136].

---

[133] *Ibidem*, f. 47
[134] *Ibidem*
[135] *Ibidem*
[136] *Ibidem*, f. 48

Gospodăriile deja înființate trebuiau să îndeplinească rolul unor unități pilot, în scopul evidențierii aşa-ziselor succese înregistrate în sistemul agriculturii socialiste. În acest sens, partidul a transmis organizațiilor județene un material cu caracter propagandistic ce cuprindea indicații privitoare la modul de organizare a unor expoziții menite să convingă țărănimea neînregimentată încă în gospodăriile colective. Din recolta de păioase trebuiau păstrați, până la toamnă, snopii cu o circumferință de 45-50 cm, din culturile de grâu de toamnă, grâu de primăvară, orz de toamnă, orz de primăvară, orzoaică, secară, ovăz. Plantele trebuiau smulse din rădăcini şi apoi împletite în cununi decorative. Alături de snopi trebuiau aşezate mostre din materialul semincer respectiv. La fel trebuia procedat şi în cazul culturilor de plante prăşitoare, textile, leguminoase, industriale şi legume, ale căror mostre urmau să fie smulse din rădăcină, păstrându-se până în toamnă exemplare de porumb, floarea soarelui, sfeclă, tutun, diferite legume, varză, pepeni, ardei, vinete, precum şi fructe din speciile şi varietățile superioare, struguri de masă, probe de vin, de țuică şi conserve. Produsele erau însoțite de etichete care nominalizau gospodăria colectivă de proveniență, comuna, județul, felul produsului, soiul, producția la hectar, greutate hectolitrică, procentul de corpuri străine, umiditatea, data însămânțării, data recoltării. De asemenea trebuiau întocmite grafice din care să rezulte realizările procentuale în gospodărie. Documentul recomanda inițierea întrecerilor socialiste între brigăzi şi între gospodării, în vederea stimulării productivității muncii, iar cu privire la predarea cotelor către stat, stabilea ca acestea să se desfăşoare „într-un cadru festiv", gospodăriilor colective revenindu-le sarcina de a depune diligență în achitarea cu prioritate a acestor obligații, servind ca exemplu pentru țărănimea particulară[137].

[137] *Ibidem*, f. 21

2 Dinamica procesului de colectivizare

Până în 1949 comuniştii au urmărit instrumentarea conflictului între proprietatea mare şi medie şi dintre proprietatea mică şi mijlocie[138], străduindu-se neîncetat să traducă în viaţă principiul „luptei de clasă", dar în ciuda presiunilor făcute ţărănimea nu se lăsa prea uşor convinsă să îmbrăţişeze modelul bolşevic[139]. Din această cauză ritmul colectivizării a cunoscut un traseu sinuos, deosebit de agresiv până în 1953, el a înregistrat o scurtă sincopă după moartea lui Stalin, pentru a reveni în forţă în a doua jumătate a anilor '50[140].

În legătură cu dispariţia lui Stalin, după cum era de aşteptat, ţărănimea colectivistă a fost mobilizată prioritar în manifestările ocazionate de funeraliile liderului comunist, acţiuni amplu descrise în paginile presei locale. Cotidianul „Crişana" relata că la „colţul roşu" al gospodăriei colective „Steaua Roşie" din Mădăras, unitate etalon a regiunii, s-au adunat peste 600 de ţărani colectivişti, însoţiţi de copii lor, pionieri, care ar fi ţinut să fie şi ei prezenţi la mitingul de doliu, şi că ţăranii Mihai Bondor, Teodor Costea, Gheorghe Nuţ şi Alexandru Varga au făcut gardă zi şi noapte la tabloul defunctului. Reporterul trimis în comună s-a întrecut pe sine în zelul depus, intuind cum că la ora 11, când trupul generalisimului a fost depus în mausoleu, sufletele colectiviştilor au fost alături de tovarăşii din cortegiul care a însoţit sicriul[141]. În alte gospodării colective manifestările de doliu s-au desfăşurat însă mult mai expeditiv, cum s-au petrecut lucrurile la colectiva din Sălard, unde au participat 103 ţărani. Aceştia au ţinut trei minute de reculegere, timp în care tractoriştii Ştefan Miko şi Ştefan Szekely au oprit motoarele tractoarelor lor, iar în final preşedintele gospodăriei a expediat o telegramă de condoleanţe Prezidiului Sovietului Suprem[142].

Prima etapă a procesului de colectivizare s-a desfăşurat cu directa implicare a „grupului extern" al partidului, reprezentat prin Vasile Luca şi Ana Pauker, şi s-a caracterizat printr-o derulare violentă, amendată mai târziu

---

138 Stelian Tănase, *Elite şi societate …*, p. 71

139 John R. Barber, *Istoria Europei moderne*, Editura Lider, Bucureşti, 1993, p. 493

140 Nicu Ioniţă, *Detenţia – factor de psihopatizare a personalităţii*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 150

141 *Zi de doliu la Mădăras*, în *Crişana*, nr. 60/10 martie 1953, p. 5

142 *Învăţăturile tovarăşului Stalin, călăuză în construirea socialismului*, în *Crişana*, nr. 60/10 martie 1953, p. 5

de către Gheorghiu-Dej, care a denumit-o „un 1907 socialist”[143]. Conform datelor oficiale, prezentate la Plenara din 3-5 martie 1949, în întreaga țară se înființaseră deja 1.795 de gospodării agricole colective, iar dinamica dezvoltării acestora se afla aşezată pe un vector ascendent[144]. Organele puterii, Miliția şi Securitatea au trecut la vânarea tuturor celor care se opuneau intrării în gospodăriile colective, precum şi a celor ajunşi în neputință de a-şi achita cotele. În acest context, cu prilejul debarcării de la putere a „grupului moscovit” Vasile Luca, Ana Pauker şi Teohari Georgescu, Gheorghiu-Dej îi va reproşa Anei Pauker întemnițarea unui număr de 80 de mii de țărani[145]. În realitate, prin anatema lansată liderul comunist urmărea să mimeze postarea sa în afara cercului celor implicați direct în mecanismele procesului colectivist[146]. În cuvântarea rostită la 23 mai 1953 la Congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective, Gheorghiu-Dej, fără a indica persoanele învinovățite, amintea că „principalele lipsuri care s-au manifestat pe acest tărâm, au fost rezultatul acțiunii contra-revoluționare a deviatorilor de dreapta, care au dus o politică de avantajare a elementelor capitaliste de la sate, în dauna țărănimii cu gospodării mici şi mijlocii; au admis pătrunderea elementelor chiabureşti în gospodăriile colective, pentru a le descompune din interior şi a le compromite în fața țărănimii muncitoare; au împins la călcarea principiului liberului consimțământ, lovind în alianța dintre clasa muncitoare şi țărănimea muncitoare”[147]. Înlăturarea „deviaționiştilor oportunişti Luca, Pauker şi Georgescu” era văzută de regim ca un moment de avânt pentru

---

[143] Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanita, Bucureşti, 1990, p. 413

[144] Dinamica unităților agricole colective în regiunea Crişana

anul	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Gospodării colective	3	60	68	92	97	101	106	114
Întovărăşiri	---	---	---	105	96	127	201	321
Total	3	60	68	197	193	228	307	435

Dinamica unităților agricole colective în regiunea Banat

anul	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Gospodării colective	6	104	113	216	241	255	273	317
Întovărăşiri	---	---	---	165	170	174	183	295
Total	6	104	113	381	411	429	456	612

Dinamica unităților agricole colective în regiunea Maramureş

anul	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Gospodării colective	3	38	40	57	75	75	77	92
Întovărăşiri	---	---	---	106	105	124	154	239
Total	3	38	40	163	180	199	231	331

Vezi ****Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române*, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti, 1961, p. 40

[145] Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998, p. 513

[146] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p. 451

[147] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Cuvântare rostită la Congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective*, Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953, p. 17

masele populare în opera de construire a socialismului la sate[148]. Cuvântul de ordine lansat de Gheorghiu-Dej pentru această etapă recomanda lămurirea țărănimii neînregimentate ca „să învețe ce este gospodăria agricolă colectivă şi să se convingă cu ochii lor de avantajele acestei forme superioare de lucrare a pământului”[149].

Decesul lui Stalin a marcat însă o schimbare radicală în derularea procesului de colectivizare. Perioada dintre moartea lui Stalin şi retragerea Armatei sovietice de pe teritoriul României a fost una a incertitudinilor, caracterizată prin evenimente dramatice determinate de dispariția dictatorului şi de noua concepție a construcției socialismului a noilor conducători Beria, Malenkov, Hruşciov, Molotov, Kaganovici[150]. A păstra întregul sistem stalinist în formă intactă era imposibil, motiv pentru care Kremlinul a urmărit să păstreze cât mai mult din elementele acestuia, dar în acelaşi timp a şi căutat să reformeze zonele periferice ale acestuia. Pe de o parte, s-a încercat legitimarea noii puteri prin distanțarea de imaginea lui Stalin, pe de altă parte, s-a considerat ca o condiție obligatorie subordonarea țărilor satelite, socotind că tot ceea ce este în interesul Uniunii Sovietice este şi în interesul țărilor satelite. Nici raportul din februarie 1956 a lui Hruşciov, nici evenimentele din Polonia şi Ungaria nu au modificat atitudinea Moscovei față de „provinciile extraunionale”, unde a intervenit polițieneşte ori de câte ori situația risca să scape de sub control[151]. Pentru lumea rurală românească, practica şi ideologia comunistă reprezentau un mare pericol. Tradiționalistă, prin definiție, această structură socială fusese pusă la curent, de-a lungul întregii perioade interbelice, asupra idealurilor comuniste rezervate sectorului agrar. Desființarea proprietăților particulare şi organizarea colhozurilor, impuse prin teroare în Uniunea Sovietică în perioada anilor ’30, reprezentau instituții străine spiritului românesc[152].

---

[148] *Ibidem*, p. 17-20

[149] *Pe drumul luminos trasat de Rezoluția plenarei CC al P.M:R. din 3-5 Martie 1949*, în *Crişana*, nr. 52/3 martie 1953, Oradea, p. 3

[150] Mioara Anton*, Mirajul conducerii colective versus moştenirea stalinistă*, în *Analele* Sighet, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 55

[151] Stelian Tănase, *Elite şi societate …*, p. 96

[152] Gheorghe Iancu, Virgiliu Țârău, Ottmar Traşcă, *op. cit.*, 2000, p. V

2.1. Evoluția procesului în prima etapă a colectivizării (1949-1953)

După cum se poate constata din cifrele statisticilor, prim-secretarul CC al PMR, avea, pe de altă parte, suficiente motive de mulțumire. După debutul timid al anului 1949, realitatea anului 1953 înfățișa un peisaj nou al structurii agriculturii româneşti. Crişana, de la trei gospodării colective ajunsese la 97, Maramureşul la 75, iar Banatul se situa în frunte cu 241 gospodării[153]. Printre

[153] Gospodăriile agricole colective înființate în Crişana în anii 1949-1950:

Gospodăria Agricolă Colectivă	Localitatea	Raionul	Data înființării
Ogorul Roşu	Hotar	Aleşd	30.08.1950
Filimon Sârbu	Lugaşu de Sus		20.08.1950
Avântul	Drăgeşti	Beiuş	12.08.1950
Înfrățirea	Abram	Marghita	17.07.1950
Zorile Roşii	Balc		20.08.1950
Herbák János	Buduslău		14.08.1949
Ogorul Nostru	Chiraleu		27.07.1949
Tractorul	Fegernic		4.06.1951
6 Martie	Moara de Râturi		26.02.1950
Steaua Roşie	Păţal		30.07.1950
Viața Nouă	Reghea		26.02.1951
Gheoghe Doja	Sălacea		26.03.1950
Calea Socialismului	Biharea	Oradea	28.08.1949
Gheorghe Doja	Borş		27.02.1950
Jozsa Bélla	Paleu		25.03.1950
Revoluția Socialistă	Sălard		3.07.1950
Secerea şi Ciocanul	Sântimreu		12.03.1950
Petöfi Sandor	Tămăşeu		2.09.1950
Drumul lui Lenin	Vaida		27.07.1950
Drumul Victoriei	Arpăşel	Salonta	25.05.1950
Drumul Nou	Batăr		23.07.1950
Munca	Belfir		13.08.1950
7 Noiembrie	Ciumeghiu		23.08.1950
Victoria Socialismului	Ghiorac		16.07.1950
Steaua Roşie	Mădăras		11.09.1949
Drapelul Roşu	Salonta		4.06.1950
Partizanul Roşu	Sânicolau Român		19.08.1950
Vasile Roaită	Talpoş		2.07.1950
Drapelul Muncii	Ucuriş		6.08.1950
Lupta	Cadea	Săcuieni	18.06.1950
7 Noiembrie	Curtuişeni		3.08.1950
Viața Nouă	Diosig		16.07.1950
Drumul Libertății	Ianca		13.08.1950
6 Martie	Pişcolt		28.05.1950
Construirea Socialismului	Săcuieni		30.07.1950
23 August	Şimian		20.08.1950
Luminatul	Carastelec	Şimleu Silvaniei	3.09.1950

primele gospodării colective înființate în țară s-au numărat şi cele cele organizate în câteva dintre comunele județelor din nord-vest. În H.C.M. nr. 1082 din 12 octombrie 1949, erau menționate: GAC „Herbak Ioan" din Buduslău, GAC „Calea Socialismului" din Biharea şi GAC „Steaua Roşie" din Mădăras, județul Bihor, precum şi GAC „Steagul lui Lenin" din Păuleşti, județul Satu Mare[154]. În martie 1950 erau nominalizate gospodăriile: „Gheorghe Doja" din Borş, „6 Martie" din Moara de Râturi, județul Bihor şi GAC „Viața Nouă" din Sântana, județul Arad[155].

Anul 1950 a fost cel mai bogat în aprobări emise de Consiliul de Miniştri pentru înființarea unor gospodării colective,. Prin H.C.M. nr. 299 din 28 martie 1950 se mai organizau alte gospodării colective: „Viața Nouă" în Boianul Mare-Reghea, din Sălaj, „Grivița Roşie" în Vladimirescu, Arad, şi „Nicolae Bălcescu" în Baba Novac, Satu Mare[156], iar în aprilie „Secerea şi Ciocanul", în Sântimbru, „Gheorghe Doja" în Sălacea şi „6 Martie" în Pişcolt, Bihor[157]. Până la 17 iunie 1950, în județul Satu Mare au mai fost organizate încă 17 gospodării, printre acestea numărându-se „Drumul Nou", în comuna Turulung, „Steagul Roşu" în comuna Răteşti, „Cheorghe Doja" în comuna Lazuri, „Partizanii Păcii" în comuna Ardud, „Secerea şi Ciocanul" în comuna Dara şi „Viața Nouă" în comuna Mireşu Mare. Alte 35 de dosare de colectivizare se aflau în aşteptarea aprobărilor ce trebuiau să sosească de la Bucureşti: din plasa Someş, pentru satele Dara, Lazuri, Lăpuşel, Săcălăşeni; din plasa Baia Mare, pentru satul Culcea; din plasa Copalnic-Mănăştur, pentru satele Cerneşti şi Coaş; din plasa Satu Mare, pentru satele Petin, Colonia Vetiş şi Cărăşeu; din plasa Negreşti, pentru satele Vama, Oraşu Nou şi Tur; din plasa Şomcuta Mare, pentru satele Mireşu Mare, Tulgheş, Satulung şi Finteuşu Mic; din plasa Halmeu, pentru satele Halmeu, Porumbeşti, Turulung şi Drăguşeni; din plasa Seini, pentru satele Apa, Potău, Medieşu Aurit, Valea Vinului şi Jojib; din plasa Ardusat, pentru satele Ardusat, Borleşti, Tămâia şi Mogoşeşti, iar din plasa Ardud, pentru satele Craidorolț, Beltiug, Răteşti şi Giunci[158].

Pentru atingerea obiectivelor propuse, județenele de partid au elaborat încă din luna martie 1950 un plan de măsuri în opt puncte, care prevedea, printre altele: întocmirea unui grafic de lucru pentru fiecare dintre activiştii însărcinați cu munca de lămurire a țărănimii, pentru întreaga durată a celor

23 August	Horvath-Crasna		13.08.1950
Viața Nouă	Nuşfalău		20.07.1950
Petöfi Sándor	Uileacu de Sălaj		27.08.1950

Vezi AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Comitetul Provizoriu*, dosar 18313/1951, f. 68

154 *Buletinul Oficial*, nr. 83/28 decembrie 1949

155 Idem, nr. 30/30 martie 1950, H.C.M. nr. 267 din 16 martie 1950

156 *Ibidem*

157 Idem, nr. 36/20 aprilie 1950, H.C.M. nr. 393 din 14 aprilie 1950

158 AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 28

trei luni cât dura pregătirea politică a acestora; verificarea tuturor cadrelor din conducerea aparatului de stat, cooperativelor şi organizațiilor de masă, în vederea înlăturării „elementelor necorespunzătoare"; organizarea de şedințe săptămânale cu „agitatorii" pe tema transformării socialiste a agriculturii şi confecționarea unor lozinci „pentru dezvoltarea urei țărănimei muncitoare față de chiaburi, a duşmanului de clasă, lozinci mobilizatoare pentru crearea de gospodării agricole colective"; organizarea de expoziții „în legătură cu agricultura sovietică (viața în kolhoz), folosindu-se în acest scop „tovii cari au vizitat Uniunea Sovietică şi expoziția de la Bucureşti"; organizarea de conferințe duminicale în fiecare dintre comunele vizate „pentru popularizarea agriculturii sovietice şi răspândirea ştiinței în vederea combaterii superstițiilor", urmate de programe artistice susținute de „echipele culturale sindicale din oraş"; participarea la acțiuni a caravanelor cinematografice şi dotarea bibliotecilor săteşti cu un număr de 5,000 de cărți de propagandă.

Până la 15 aprilie 1950, populația sătească trebuia familiarizată cu conținutul „Statutului Model al Gospodăriei Agricole Colective" şi cu cel al broşurilor „Zece întrebări şi zece răspunsuri" şi „Despre pământ şi inventar în Gospodăriile Agricole Colective", acțiuni susținute şi de excursiile de documentare organizate la gospodăriile deja existente[159]. Viitorii colectiviști din zonele Sătmarului şi ale Maramureşului urmau să viziteze gospodăriile de la Păuleşti şi Botiz. În acest sens, pe 16 aprilie 1950, un număr 250 de țărani săraci şi mijlocaşi adunați din şapte comune au vizitat gospodăria „Steagul lui Lenin" din comuna Păuleşti, unde „tov. Zidar Maria, preşedinta GAC le-a vorbit în clubul gospodăriei şi despre cele văzute în Uniunea Sovietică" – se subliniază într-un raport, în paralel cu alți 80 de țărani din patru comune, care au vizitat în aceeaşi zi gospodăria „Petöfi" din Botiz[160]. Alte deplasări de acest gen erau programate pentru începutul lunii august, în vederea pregătirii procesului de colectivizare a satelor Oar, Vetiş şi Colonia Vetiş, din plasa Satu Mare, Homorodul de Mijloc şi Pişcari, din plasa Ardud, Livada, din plasa Someş, Călineşti şi Oraşu Nou, din plasa Negreşti, Seini, Jojib şi Apa, din plasa Seini şi Mocira din plasa Baia Mare[161]. Țăranii din localitățile Călineşti, Livada, Apa şi Jojib trebuiau să viziteze gospodăria din Botiz, iar cei din Homorodul de Mijloc, Vetiş, Oar şi Colonia Vetiş, gospodăria din Păuleşti. În sprijinul activiştilor au fost mobilizați şi zece învățători „de la cursurile ICD, pentru a face agitație între țărani", iar transportul țăranilor la cele două obiective, urma să fie asigurat cu cele cinci camioane ale Comitetului Provizoriu[162].

Lucrurile au decurs în mod similar şi în părțile Aradului. La 10 iunie 1950 a fost inaugurată gospodăria agricolă din Sânmartin, raionul Criş, „prin înscrierea benevolă a unui număr de 38 familii" – afirmă activistul deplasat în

[159] *Ibidem*, f. 29.
[160] *Ibidem*, dosar 18/1950, f. 40.
[161] *Ibidem*, dosar 45/1950, f. 34
[162] *Ibidem*, f. 35

comună[163]. În cursul lunii februarie 1952 comitetul executiv şi organizaţiile politice au desfăşurat o activitate vie, pentru a forma în comună şi o întovărăşire agricolă de tip TOZ, reuşind să o înfiinţeze la „cererea" altor 22 ţărani săraci şi mijlocaşi, pe o suprafaţă de 72,22 ha teren arabil[164]. La Sintea Mare, procesul s-a derulat după acelaşi tipar. „Odată cu luarea puterii de stat de către clasa muncitoare, condusă de Partidul Muncitoresc Român, 36 de ţărani muncitori, conştienţi de avantajele lucrării pământului cu unelte mecanizate şi după ştiinţa agrotehnică sovietică, cea mai înaintată din lume, se unesc într-o gospodărie agricolă colectivă, „Mureşul", în vara anului 1950" – subliniază acelaşi activist[165]. Ambele descrieri omit însă analizarea structurii agricole a satelor amintite, precum şi pe cea a structurii sociale preexistente la momentul organizării gospodăriilor colective. Nu cu mult mai bogate sunt informaţiile conţinute în materialul dedicat comunei Şiclău. Acestea oferă totuşi o imagine a situaţiei agricole din perioada interbelică[166]. Cele mai complete informaţii ne parvin din materialul întocmit cu privire la comuna Ţipar şi suburbia sa, colonia Horia, localitate cu o structură etnică mixtă, maghiaro-română. „Urmând exemplul luminos al colhozurilor sovietice şi ascultând cuvântul Partidului, în 1950, iulie 16, un număr de 38 de familii, cu 133 membri, au înfiinţat Gospodăria Agricolă Colectivă «Ecaterina Varga» – este descris evenimentul, în acelaşi limbaj propagandistic – în acest fel, în comună, s-a făcut primul pas înspre socializarea agriculturii, spre eliberarea definitivă a ţăranului muncitor de sub exploatare"[167]. În anul 1952 gospodăria ajunsese să numere 54 de familii, cu 193 de membri[168]. După această perioadă

---

[163] AN-DJ Arad, *fond Sfatul Popular al Regiunii Arad - Secţiunea Secretariat*, dosar 19/1952, f. 1-6

[164] *Ibidem*, f. 8

[165] *Ibidem*, f. 11

[166] Structura proprietăţilor agricole ale comunei în anul 1938:

1-5 iug.	5-10 iug.	10-15 iug.	15-20 iug.	20-25 iug.	25-50 iug.	50-100 iug	> 100 iug.
326	159	46	38	49	28	32	5

Structura socială a comunei în anul 1951:

Starea socială	familii	suflete
Ţărani săraci	191	788
Ţărani mijlocaşi	295	742
Chiaburi	45	212
Muncitori agricoli	115	419
Muncitori industriali	18	52
Meseriaşi	24	68
Funcţionari	34	95
Casnice	8	31
Alte ocupaţii	41	136
T o t a l	773	2543

Ibidem, f. 15

[167] *Ibidem*, f. 20

[168] Structura proprietăţilor comunei în anul 1948:

de pionierat, datele cu privire la evoluția în timp a procesului de colectivizare a regiunii încep să devină mai consistente. În raionul Gurahonț erau foarte aproape de transformare a lor în gospodării colective întovărăşirile din comunele Sebiş, Dezna şi Hodiş şi în perspectivă cele din comunele Iosas, Chişindia şi Albeşti[169]. În a doua jumătate a anului 1950, în raionul Sânicolau Mare, care ulterior va fi înglobat Regiunii Banat, existau deja 30 de gospodării colective, cu o suprafață de 25.287 ha, în care erau încadrate 5.746 de familii, dintre care 770 de țărani săraci, 776 fără pământ şi 4.100 de mijlocaşi. Alături de acestea mai funcționau opt întovărăşiri, cu o suprafață de 1.073 ha, cu un număr de 257 de familii, dintre care 51 de țărani săraci şi 206 de mijlocaşi[170].

Proiecte la fel de ambițioase îşi propuseseră şi celelalte regionale de partid. După o analiză axată pe consistența organizațiilor de partid din mediul rural, regionala din Baia Mare a considerat că în a doua jumătate a anului 1950 colectivizarea poate fi introdusă şi în alte 12 comune. În funcție de acelaşi criteriu, acestea au fost împărțite în trei categorii. În prima erau încadrate comunele Dara (plasa Someş), unde din cei 63 de țărani înscrişi în colectivă 58 erau membri de partid şi Turulung (plasa Halmeu), cu 11 membri de partid din cei 40 înscrişi, însă aici organizația de bază a satului număra 44 de comunişti. În cea de a doua figurau comunele Medieşu Aurit (plasa Seini), cu 21 de înscrişi din cei 54 de membri de partid, şi Ardusat, cu 47 de înscrişi, dintre care 20 erau membri de partid, organizația de aici numărând 68 de comunişti. În ultima categorie erau nominalizate: comuna Cerneşti (plasa Copalnic-Mănăştur), cu 27 înscrişi, dintre care 17 erau membri de partid, din cei 23 cât număra organizația; comuna Culciu (plasa Baia Mare), cu 36 înscrişi, din care numai şapte membri de partid din cei 26 ai organizației; comuna Pribileşti (plasa Ardusat), cu 31 de înscrişi, 17 fiind membri de partid, din cei 36 de comunişti din localitate; Satulung (plasa Şomcuta Mare), cu 17 înscrişi, dintre care 14 membri de partid, din 32 cât număra organizația; comuna Tur (plasa Negreşti), cu 31 înscrişi, dintre care 18 membri de partid, din 21 ai organizației; colonia Vetiş, cu 31 înscrişi, din care 20 membri de partid, din cei

Categoria	Total	în comună	în colonie
Case	600	490	110
Gospodării	715	605	110
Muncitori agricoli	169	169	---
Țărani săraci	214	194	20
Țărani mijlocaşi	298	210	88
Chiaburi	34	32	2
Suprafața arabilă		2197 ha	
Intravilan		72 ha	

Ibidem, f. 19

[169] *Ibidem*, dosar 25/1953, f. 32

[170]*Ibidem*, f. 49

38 de comunişti ai localității; comuna Seini, cu 22 înscrişi şi comuna Oar (plasa Satu Mare) cu 16 înscrişi[171].

Numărul foarte mic de membri de partid înscrişi pe listele viitoarelor gospodării colective nu a putut să nu-i pună pe gânduri pe mai marii regiunii, cu atât mai mult cu cât până la 1 septembrie 1950 dosarele tuturor acestor proiecte de colectivizare trebuiau să fie definitivate şi apoi trimise Bucureştilor pentru aprobare, or o atare situație ar fi putut foarte lesne să le dea planurile peste cap, cu atât mai mult cu cât lipsa de interes pentru sistemul colectivist venea tocmai din partea celor de la care partidul se aşteptase cel mai puțin. Pentru depăşirea acestui neajuns, regionala de partid a întocmit un plan de măsuri urgente cu derulare în următoarele două luni. Compartimentului de agitație-propagandă îi revenea sarcina de a convoca activul de partid din fiecare comună în şedințe de lucru, împreună cu care să detalieze în mod concret acțiunile de promovare a tezelor transformării socialiste a agriculturii şi să numească dintre localnici persoanele potrivite pentru a duce munca de lămurire printre consătenii lor în vederea lărgirii numărului celor înscrişi pe listele de constituire a fiecărei unități colectiviste[172]. „Gospodăriile colective înseamnă un nou eveniment economic în țara noastră, de care răspundem noi, de felul cum vom putea închega aceste gospodării ca să devină într-adevăr, model pentru țărani, aşa cum au făcut bolşevicii în URSS, să devină superiori micilor gospodării individuale" – sublinia activistul Lazar în referatul întocmit în urma participării sale la instructajul din 9-11 septembrie 1950 organizat la sediul Comitetului Central al PMR, încheindu-şi expozeul în bine cunoscutul limbaj inspirat din ideologia luptei de clasă. „Acei cari au intrat în Gospodării Colective, să nu fie îngâmfați, să ducă o politică justă cu țăranii mijlocaşi, să primească pe țăranii săraci lipsiți de pământ în gospodăriile colective şi să urască din suflet pe chiaburi, exploatatorii satelor, duşmanii poporului muncitor" – recomanda el[173]. Acest adevărat tur de forță a fost parcurs de activiştii regionalei în intervalul de timp cuprins între 20 iunie-27 august 1950[174].

---

171 AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul jud. Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 30.

172 *Ibidem*, f. 36-37

173 *Ibidem*, , f. 23

174 Planificarea şedințelor de popularizare a legislației colectiviste în regiunea Baia Mare:

Plasa	Comuna	Familii înscrise	Membri PMR		Data cererii
			total	înscrişi	către CC al PMR
		Săptămâna 20.06.-26.06			
Ardusat	Ardusat	40	69	20	22.06.
Baia Mare	Culciu	27	29	7	26.06
		Săptămâna 26.06-2.07			
Seini	Medieşu Aurit	21	54	10	28.06
Ardusat	Pribileşti	20	34	14	28.06

Organizarea şi apoi funcționarea gospodăriilor colective înființate în prima etapă a colectivizării a mai fost grevată şi de o paletă largă de dificultăți alimentate, fie de nepriceperea persoanelor numite în conducerea acestora, fie de dezinteresul ori îndărătnicia manifestată de țărani pentru munca în colectiv, aspecte semnalate permanent în rapoartele înaintate capitalei. Astfel, în raionul Arad, până la sfârşitul anului autoritățile nu reuşiseră să definitiveze lucrările de comasare a trupurilor de moşie destinate nou înființatelor gospodării colective din comunele Igriş, Valcani şi Sânicolau Mare[175], nu s-au preocupat în mod serios nici de consilierea şi supravegherea organelor de conducerea numite în fruntea gospodăriilor, încât s-a ajuns până acolo încât preşedinții colectivelor din comunele Sandra şi Periam şi-au permis să întocmească planuri fictive de muncă, „pe hârtie", iar cel din fruntea gospodăriei din Cenadu Mare şi-a îngăduit să modifice după bunul plac normele de muncă, fără cunoştința adunării generale[176].

O mare parte a membrilor cooperatori înscrişi în gospodăriile din Sandra, Nerău şi Beşenova Veche, ori din Cenadu Mare, Lenauheim, Gelu şi Sâmpetru Mare, nu se prezentau la muncă, fiind preocupați să-şi lucreze în primul rând propriile grădini, motiv pentru care cu ocazia recoltei a fost

		Săptămâna 2.07-9.07			
Copalnic-Mănăştur	Cerneşti	25	23	15	5.07
Negreşti	Tur	30	21	17	5.07
		Săptămâna 9.07-16.07			
Halmeu	Halmeu	19	227	14	12.07
	Drăguşeni	11	31	7	12.07
		Săptămâna 16.07-23.07			
Negreşti	Oraşu Nou	25	26	12	20.07
Satu Mare	Oar	?	?	?	30.07
		Săptămâna 23.07-30.07			
Şomcuta	Finteuşu Mic	12	41	9	24.07
Seini	Apa	12	22	9	24.07
		Săptămâna 30.07-6.08			
Someş	Peleşu Mare	14	17	10	3.08
	Lazuri	19	122	11	3.08
		Săptămâna 6.08-13.08			
Satu Mare	Cărăşeu	12	16	5	8.08
Seini	Seini	23	195	23	8.08
		Săptămâna 13.08-20.08			
Satu Mare	Vetiş	30	38	18	16.08
Şomcuta	Satulung	16	32	13	16.08
		Săptămâna 20.08-27.08			
Halmeu	Băbeşti	19	?	?	23.08
Satu Mare	Culciu Mic	?	?	?	23.08

Vezi *Ibidem*, f. 36-37

[175] AN-DJ Arad, *fond Sfatul Popular al Regiunii Arad - Secțiunea Secretariat*, dosar 19/1952, f. 19

[176] *Ibidem*

imposibil să fie constituite brigăzi stabile[177]. Şi în comunele din raza oraşului Arad au fost surprinse aceleaşi deficienţe legate de neparticiparea ţăranilor colectivişti la muncile de vară, printre exemplele negative nominalizate într-o sinteză a regionalei numărându-se gospodăria „Steaua Roşie" din comuna Sânicolau Mic, unde „din numărul de 513 braţe de muncă, au participat numai 127 colectivişti, motivând cu diferite pretexte, ca «lipsă de pâine, lucrări în fabrici» etc.", gospodăria „Partizanul" din cartierul Bujac, unde din „416 braţe au luat parte numai 249 de tovarăşi"[178] şi întovărăşirea „Victoria", din cartierul Pârneava, care deşi a reuşit să-şi realizeze la timp însămânţările de toamnă şi cele de primăvară, nu a reuşit să se achite însă de lucrările de întreţinere a culturilor, încât o suprafaţă de zece hectare de porumb a rămas neprăşită, iar recolta acesteia compromisă[179]. Importante nerealizări ale indicatorilor de plan se înregistrau şi în sectorul legumicol, unde din cauza neglijenţei totale, atât la lucrările de plantare, cât şi la cele de întreţinere, culturile au ajuns să fie compromise în proporţie de 90%. Printre unităţile nominalizate se numărau ferma „Libertatea", unde din neglijenţă şi dezinteres, grădina era compromisă în proporţie de 20%, Penitenciarul, cu 20%, Agroalimentara cu 25% şi Ferma Ceala cu 20%, toate situate în nhinterlandul oraşului Arad[180]. Cele mai însemnate întârzieri au fost înregistrate la dezmiriştit, unde din cele 6.909 ha, au fost lucrate numai 1.988 ha[181]. Situaţii identice se înregistrau în aproape întregul sector colectivist spre deosebire de cel individual, unde lucrurile se prezentau mai bine, lucrările de întreţinere a culturilor fiind făcute la timp şi în bune condiţiuni. La polul opus se situau gospodăriile colective „Spicul Roşu" din comuna Uihei, „Haia Lipschits" din Sânpetru Mic şi „Progresul" din Comloşu Mic[182].

---

[177] *Ibidem*.

[178] *Ibidem*, f. 9

[179] *Ibidem*, f. 10

[180] *Ibidem*, f. 11

[181] *Ibidem*, f. 12

sectorul	suprafaţa planificată (ha)	realizări (ha)
Sectorul Gostat	885	437
Sectorul de Stat	857	224
Sectorul Goscol	1427	642
Sectorul TOZ	1413	185
Sectorul individual	2327	500
T o t a l	6909	1988

Ibidem, f. 35

[182] Rezultatele întrecerii socialiste din campania de treieriş (regiunea Arad):

GAC fruntaşe	realizat	GAC codaşe	realizat
Apateu	20%	Berechiu	---
Chereluş	20%	Cermei	---
Moţiori	16%	Şomoşcheş	---
Agrişu Mic	34,5%	Ineu	5%
Şomoşcheş	30%	Nadăş	8%
Mărăuş	29%	Şicula	11%

Disfuncționalitățile constatate în activitatea gospodăriilor colective au fost motivate şi de această dată de conducerea regionalei prin invocarea influenței „nefaste" a chiaburimii asupra țărănimii sărace[183]. Cea mai critică formă de manifestare a păturii sărace de la sate, în acest sens, se materializa prin numărul mare al cererilor de retragere a colectiviştilor din gospodării, calificată ca o consecință a acțiunilor dușmănoase ale „chiaburilor şi ale uneltelor lor", în special în comunele raioanelor Arad, Criş şi Lipova. În sinteza regionalei era nominalizată gospodăria din comuna Birchiş, unde, în timp ce bărbații participau la adunarea generală, nevestele acestora şi-au recuperat vitele din grajdurile colectivei. Pornind de la acest incident, prim-secretarul regionalei a recomandat ca astfel de şedințe să nu se mai desfăşoare decât „atunci când „99,99 la sută din masa colectiviştilor este de partea noastră". Pentru a împiedica repetarea unor asemenea situații, până la sfârşitul anului a fost întreprinsă o amplă operațiune de „curățire" a rândurilor gospodăriilor colective. În satele de pe frontiera iugoslavă acțiunea s-a îmbogățit cu nuanțări inspirate din conflictul dintre Stalin şi Tito. Din gospodăria Lenauhaim au fost excluşi „doi chiaburi şi trei elemente duşmănoase", din gospodăria Gelu, „trei elemente duşmănoase", din gospodăria Cenad, „7 elemente duşmănoase", din gospodăria Lovrin, „3 elemente duşmănoase", iar din cea de la Teremia Mare, „4 elemente duşmănoase". Ostracizați sub eticheta de „duşmani de clasă, din comunele noastre, care se găseşte la granița bandei imperialiste şi titoiste de la Belgrad – oamenii aceştia erau învinuiți că – au căutat să împiedice şi să submineze mersul înainte al gospodăriilor, nevoind să lucreze în GAC, preferând să meargă la lucru la chiaburi, căutând prin aceasta să descurajeze în muncă pe membrii cinstiți"[184].

Indiferentă la realitățile din teritoriu, după analizarea rapoartelor trimise de regionale, conducerea superioară a partidului a ajuns la concluzia că neajunsurile şi neîmplinirile cu care s-au confruntat organele locale s-ar datora aplicării neuniforme a instrucțiunilor transmise. Pentru înlăturarea acestor „deficiențe" şi pentru organizarea unui cadru execuțional unitar la nivelul întregii țări, Ministerul Agriculturii a emis Normele nr. 601.044/3 iulie 1950, care stabileau regulile de împărțire a beneficiilor între membrii gospodăriilor colective. Împărțirea produselor urma să se realizeze la sfârşitul fiecărui an, „fiindcă atunci se cunoaşte în întregime recolta şi toate zilele de muncă care s-au păstrat în cadrul gospodăriei colective" – precizau acestea,

---

Ibidem, f. 35

[183] Printre oficialitățile prezente la şedința de analiză a muncii s-au numărat: Beldeanu Ioan – prim-secretar al Comitetului Regional al PMR, Papp Ioan – vicepreşedinte al Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional, Goldştein Avram – secretar al Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional, Lucaci Ioan şi Moț Terentie – instructori ai Sfatului Popular Regional. *Ibidem*, f. 7

[184] *Ibidem*, f. 49-50

însă după deducerea „obligațiunilor către stat", aici fiind incluse cotele obligatorii, valoarea semințelor împrumutate de la stat şi plata în natură a stațiunilor mecanizate pentru muncile prestate în folosul gospodăriilor[185]. Alături de aceste deduceri, din volumul recoltei mai trebuiau constituite, o rezervă seminceră pentru următorul an agricol, un fond furajer necesar întreținerii lotului zootehnic al fiecărei gospodării şi o rezervă cerealieră pentru cazurile de secetă sau alte calamități naturale. Adunarea generală a gospodăriei avea libertatea să aprobe înființarea unui fond special destinat ajutorării invalizilor şi bătrânilor, şi pentru dotarea şi întreținerea creşelor, într-un cuantum valoaric de până la 2% din producția totală obținută. Restul producției se împărțea între membrii gospodăriei, în raport cu numărul „zilelor-muncă" prestate de fiecare, însă conducerea unității putea acorda avansuri în produse în valoare de maxim 15%, la încheierea treierişului, în funcție de necesitățile alimentare imediate ale familiilor acestora. Colectiviştii mai puteau primi şi avansuri băneşti în valoare de 50% din suma cuvenită pentru munca depusă, dar nu din creditele angajate de către gospodărie, acestea fiind indisponibile ca fonduri cu destinație[186].

Normele au fost completate apoi cu un pachet de „Instrucțiuni pentru îndeplinirea sarcinilor imediate ce revin gospodăriilor agricole colective", document care reglementa: procedura de inventariere a bunurilor cu care țăranii au intrat în gospodărie; modul de întocmire a registrului de evidență a membrilor colectivişti şi a familiilor lor; modalitatea de organizare a magaziei, a pazei acesteia, precum şi a casieriei; graficul de organizare a reparațiilor bunurilor imobile şi mobile; organizarea asistenței sanitar-veterinare pentru şeptelul aflat în patrimoniul gospodăriilor; graficul lucrărilor de dezmiriştire a ogoarelor aduse de asociați în fondul cooperatist, şi procedura de înlocuire a fondului semincer autohton cu material germinativ selecționat[187]. Pentru argumentare, instrucțiunile prezentau exemplul gospodăriei „Zorile" din comuna Turnişor, județul Sibiu, care la o suprafață de 181,5 ha de teren arabil, 89 ha de fânețe şi 7,5 ha grădină de zarzavaturi, adoptase pentru anul agricol 1949-1950 un asolament trienal[188]. Pentru executarea rațională a lucrărilor agricole, cei 70 de țărani înscrişi în gospodăria respectivă, care împreună cu membrii familiilor lor însumau 157 de brațe de muncă, au fost împărțiți în cinci brigăzi, patru pentru muncile reclamate de culturile cerealiere şi una pentru îngrijirea grădinii de zarzavaturi. Erau apoi enumerate o serie de gospodării care îşi luaseră deja angajamentul să aplice neabătut „normele de organizare a muncii în mod temeinic"[189].

---

[185] art. 19 din *Statutul model al gospodăriilor agricole colective*

[186] AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Județean Satu Mare al PCR*, dosar 45/1950, f. 1-2

[187] *Ibidem*, f. 8-10

[188] *Ibidem*, f. 10-11

[189] Gospodăriile pilot urmau să se organizeze în localitățile: Livadea, Corbeanca, Vârteju, Lehliu şi Soldanul din Ilfov, Frăteşti, din Vâlcea Sălciile, din Prahova, Slobozia şi Mândra, din

Noile reglementări erau însă departe de a veni în sprijinul gospodăriilor colective, aşa după cum se autodefiniseră, deoarece interziceau conducătorilor acestora să opereze vreo modificare a indicatorilor de plan sau a numărului de zile-muncă, pe parcursul anului, în curs în funcție de capriciile vremii, şi în plus nu aduceau nici un semn de relaxare a cotelor obligatorii.

Singurele avantaje materiale de care se puteau bucura colectiviştii izvorau din efectele „luptei de clasă", unde erau făcuți părtaşi la beneficiul unui procent de până la 50% din recolta terenurilor preluate de gospodărie de la chiaburi ori de la funcționarii de stat. În acest sens instrucțiunile precizau fără ocolişuri că extinderea perimetrelor gospodăriilor colective va fi susținută: „a) din rezervele de stat; b) din renunțările făcute de diferiți funcționari; c) dacă cele de la punctele a şi b nu ajung pentru gospodărie, se vor face înzestrări pe socoteala chiaburilor (care sunt cei mai înzestrați şi cei mai duşmani regimului). Chiaburii nu vor mai face acte de renunțare, ci pe baza legilor în vigoare, vor fi luate toate prin confiscare. Nu se admite luarea parțială sau pe bază de târguială cu chiaburii". În cazul terenurilor provenite de la ultimele două categorii menționate, gospodăriile trebuiau să informeze Direcția GAC dacă „terenurile sunt sau nu grevate de datorii la banca de stat sau la fisc", întrucât nu erau acceptate preluări de „terenuri care au datorii"[190].

Inovațiile introduse de conducerea superioară de partid nu au putut împiedica însă valul cererilor de retragere din gospodăriile colective, care după moartea lui Stalin a crescut şi mai mult în intensitate. În decembrie 1953, pe adresa raionalei de partid Aleşd au sosit şapte astfel de cereri[191], în raionul Marghita se înregistrau 174 cereri de ieşire, cele mai multe, 45, fiind formulate de colectiviştii din Cheț, 23 de către cei din Chiraleu şi 15 de cei de la Buduslău, prima comună colectivizată în Crişana[192]. La nivelul întregii regiuni se înființaseră până în acel moment 68 de gospodării colective şi 63 de întovărăşiri, cifre de loc neglijabile în economia generală a procesului de colectivizare, dar care nu aveau cum să mascheze mizeria traiului colectiviştilor, trădat de cele 366 de cereri de retragere din colective şi cele 194 de cereri de retragere din întovărăşirile agricole câte se adunaseră până la sfârşitul anului. Recordul era deținut de gospodăria Mădăras, unitatea fanion a sectorului agricol cooperatist al regiunii; cu 134 cereri, urmată de gospodăria din Sălacea cu 53 de cereri[193].

Teleorman, Coțofeni, din Dolj, Lenauheim şi Cenadu Mare, din Timiş, Mădăras şi Borş, din Bihor, Botiz, din Satu Mare, Acățari, din Mureş, Progresul, din Ialomița, Pechea, Covurlui, Topoloveni, Muscel, Coşereni, din Ialomița, Târzii, din Fălciu şi Berveni, din Sălaj. *Ibidem*, f. 20

[190] *Ibidem*, dosar 45/1950, f. 21

[191] AN-DJ Bihor, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 9/1953, f. 2

[192] *Ibidem*, f. 6

[193] *Ibidem*

Analiza cererilor de ieşire din gospodăriile raionului Marghita, mai ales a celor 25 formulate de colectiviştii din Chiraleu şi Sălacea, a scos la iveală nemulțumirea acestora față de sistemul aiurit de cote. Se întâmpla astfel ca unui particular cu două hectare de pământ să i se impună o cota şi un impozit cu mult mai mici decât un colectivist, care de pe urma văcuței pe care şi-o păstrase în bătătură era obligat să achite o cotă de 79 kg de carne, plus încă 25 kg pentru grădina avută în folosință, pe când particularul achita numai 35 kg. Din această cauză colectiviştii din Chiraleu ameninţau că vor abandona gospodăria şi se vor angaja la ferma de stat din vecinătate, unde pe lângă plata salariată li se mai promiseseră şi atribuirea în folosință a câte cinci hectare de teren pentru fiecare[194]. Autoritățile s-au văzut nevoite să accepte scutiri şi reduceri de cote pentru a putea potoli mânia țăranilor, măsură interpretată de chiaburul Florian Contranța, din Făncica, ca un gest de slăbiciune. „Vedeți! Comuniştilor le e frică, şi pentru acestea reduce cota şi impozitul, pentru că ştie că vine americanii şi englezii!" – ar fi afirmat acesta[195]. Colectivistul Neaga Traian, din Drăgeşti, i-a convins pe consătenii săi să nu mai iasă la lucru, spunându-le că „în felul acesta gospodăria se va destrăma şi vor primi pământurile înapoi"[196], în vreme ce colectivistul Kovács Carol, din raionul Şimleu, a întocmit o cerere colectivă de ieşire din colectivă, umblând după semnături pe la casele tovarăşilor săi din Nuşfalău şi Zăuan. Numărul întovărăşirilor din raion a scăzut de la 47 la 17[197].

Conducerile raionalelor de partid au încercat să minimalizeze fenomenul şi să-i discrediteze pe cei care au recurs la retragerea din structurile cooperatiste. Fruntaşii raionului Oradea subliniau într-un raport că au optat pentru această măsură „mai ales cei slab educați politiceşte, care cad sub influența duşmanului de clasă şi îşi arată nemulțumirea față de regimul colectiv", printre ce-i nominalizați aici aflându-se fierarul Gheorghe Trifa, cu numai 292 zile-muncă efectuate, „Cornea Francisc, un bețiv care spune că el nu poate să câştige în GAC atât cât are el nevoie să bea, are 112 zile în muncă, şi Nyri Iuliu, un bețiv anormal, are 141 zile în muncă", toți foşti membri ai gospodăriei din Tămăşeu. Nu se putea afirma acelaşi lucru despre colectivistul Csoma Emeric, de la gospodăria din Roşiori, care prestase numai 315 zile-muncă în colectivă, restul timpului fiindu-i ocupat cu lucratul propriului teren, pentru a putea asigura subzistența celor şase suflete cât număra familia sa, ori despre văduva lui Korodi Iosif, femeie în vârstă, care a prestat doar 98 de zile-muncă în colectivă, şi care solicita ieşirea din gospodărie şi restituirea celor 1,55 ha,

[194] *Ibidem*, f. 16
[195] *Ibidem*, f. 45
[196] *Ibidem*, f. 47
[197] *Ibidem*, f. 24

suficiente pentru a-şi acoperi traiul de zi cu zi[198]. Cu toate acestea, ritmul procesului de colectivizare a înregistrat pe parcursul anului 1953 numai un uşor recul, aproape insesizabil în lucrările statistice[199].

[198] *Ibidem*, f. 54

[199] Situația cererilor pentru înființarea de noi GAC în Regiunea Crişana (10 noiembrie 1953):

Localitatea	Raionul	Nr. cereri	Suprafața (hectare)
Aleşd	Aleşd	11	14
Groşi	Aleşd	13	11,55
Tileagd	Aleşd	17	47
Drăgăneşti	Beiuş	9	31
Belejeni	Beiuş	13	30
Ginta	Beiuş	14	20
Finiş	Beiuş	14	22
Cărăndeni	Oradea	21	37
Hodoş	Oradea	29	38
Girişu de Criş	Oradea	37	38,28
Şişterea	Oradea	20	18,82
Cheresig	Oradea	22	32
Săcădat	Oradea	8	38,51
Borşea	Oradea	4	12,41
Cociuba Mare	Salonta	34	31
Căuaşd	Salonta	33	32
Cefa	Salonta	25	38
Gurbediu	Salonta	15	26
Ateaş	Salonta	21	50
Olcea	Salonta	22	40
Petid	Salonta	13	28
Sânicolau de Munte	Săcuieni	34	---
Olosig	Săcuieni	27	---
Tarcea	Săcuieni	24	---
Lompirt	Şimleu	9	25
Ilişua	Şimleu	24	12,78
Total		513	673,35

Ibidem, f. 13

2. 2. Evoluția procesului în a doua etapă a colectivizării (1955-1959)

Ritmul colectivizării a scăzut către sfârşitul primei etape a procesului de colectivizare, marcat în decembrie 1955 de desfăşurarea lucrărilor celui de al II-lea Congres al PMR. În această perioadă în regiunea Crişana au fost înființate numai nouă gospodării colective, însă a sporit numărul întovărăşirilor cu încă 105[200]. Preferința pentru forma intermediară de metamorfozare a gospodăriilor individuale în structuri agricole colectiviste, îşi regăseşte explicația în politica prudentă adoptată de Gheorghiu-Dej în raport cu optica noii conduceri de la Kremlin, care nu subscria în totalitate proiectelor staliniste[201]. Chiar şi în aceste condiții, în cuvântarea rostită cu ocazia zilei de 23 August 1955, Gheorghiu-Dej nu şi-a putut ascunde nemulțumirea față de încetineala cu care se desfăşura procesul de transformare socialistă a agriculturii, deoarece, până la acel moment, numai 26% din suprafața arabilă a țării era integrată în sistemul cooperatist[202]. Colectivizarea avansa greu, în primul rând datorită asocierii ei cu sistemul cotelor obligatorii, instrument de spoliere legitimat prin prevederile Decretului nr. 183/1949, a cărui aplicare era garantată prin intermediul aparatului represiv[203]. În acest sens, încă din ianuarie 1955 autoritățile centrale

---

[200] Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii. Represiunea totală 1957-1962*, I, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1995, p. 163

[201] Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1997, p. 103-104

[202] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări 1951-1955*, Editura de Stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1955, p. 841.

[203] Stadiul socializării agriculturii în regiunea Crişana (în procente):

Anul	Socializarea agriculturii		Cooperativizarea agriculturii		Colectivizarea agriculturii	
	suprafața agricolă	suprafața arabilă	suprafața agricolă	suprafața arabilă	suprafața agricolă	suprafața arabilă
1955	35,0	16,5	7,6	8,0	5,5	5,6
1959	67,5	62,0	52,2	57,1	17,9	19,1
1960	73,6	69,5	60,7	65,7	27,5	28,9
Stadiul socializării agriculturii în regiunea Banat (%):						
1955	51,3	44,2	22,6	26,0	19,9	22,6
1959	79,1	81,9	66,0	75,4	60,3	69,1
1960	87,3	89,7	79,2	85,9	67,5	76,4
Stadiul socializării agriculturii în regiunea Maramureş (%):						
1955	26,3	16,7	8,0	10,2	5,4	6,3
1959	54,7	52,9	40,0	49,0	15,3	18,6
1960	65,3	67,9	53,7	64,8	27,8	34,6

[203] Vezi *** *Dezvoltarea agriculturii …*, 1961, p. 37

au început să imprime o oarecare relaxare a obligațiilor prin introducerea sistemului contractelor de achiziții, o formă mascată a cotelor pe care le înlocuiau acestea[204], pentru ca în februarie 1957 să fie desființat Ministerul Colectărilor, locul lui fiind luat de Comitetul de Stat pentru valorificarea produselor agricole, investit cu aceleaşi atribuții[205]. Analiza stadiului de socializarea a agriculturii în cadrul lucrărilor Congresului al II-lea al PMR a condus la concluzia că ritmul procesului este prea lent şi ca atare trebuia accelerat[206]. La Plenara CC al PMR din 16-17 iulie 1956 au fost trasate sarcini concrete în direcția creşterii numărului de familii şi terenuri cooperativizate. Trebuie să amintim că acum a fost nominalizată în documentele de partid, pentru prima dată, şi cea de a treia formă de colectivizare, „cooperativele agricole de producție cu rentă" (CAP), despre care se spune că „la început era privită cu rezervă"[207]. Organele locale ale puterii au trecut la transpunerea în viață a sarcinilor primite şi la sfârşitul celui de-al doilea semestru al anului 1957 s-a finalizat cooperativizarea întregii regiuni Constanța. Pe aproape se situa Regiunea Galați, unde se încheiase procesul în raioanele Galați, Brăila, Călmățui, Filimon Sârbu, Măcin şi Bujor, iar în Regiunea Bucureşti, în

---

[204] *Buletinul Oficial*, nr. 4/27 ianuarie 1955, HCM nr. 1 din 27 ianuarie 1955

[205] *Ibidem*, nr. 6/19 februarie 1957

[206] Gradul de cooperativizare şi de colectivizare a agriculturii în Crişana:

Anii	Gradul de cooperativizare					Gradul de colectivizare				
	familii	Suprafața agricolă		Suprafața arabilă		familii	Suprafața agricolă		Suprafața arabilă	
	mii	mii ha	%	mii ha	%	mii	mii ha	%	mii ha	%
1950	4,1	10,5	1,8	9,3	1,9	4,1	10,5	1,8	9,3	1,9
1955	16,5	42,6	7,6	39,0	8,0	8,5	30,8	5,5	27,4	5,6
1956	28,3	59,1	10,5	55,1	11,3	10,3	34,0	6,0	30,3	6,2
1957	59,2	129,2	22,7	122,8	25,0	11,4	37,1	6,5	33,0	6,7
1958	78,7	167,8	29,5	161,4	32,8	14,4	45,9	8,1	41,5	8,4
1959	126,4	286,4	52,2	271,7	57,1	32,7	98,3	17,9	90,7	19,1
1960	141,0	328,5	60,7	308,4	65,7	53,0	148,6	27,5	135,9	28,9
Gradul de cooperativizare şi de colectivizare a agriculturii în Banat:										
1950	5,4	33,2	3,3	32,7	4,3	5,4	33,2	3,3	32,7	4,3
1955	39,4	187,2	22,6	173,0	26,0	31,5	164,8	19,9	150,7	22,6
1956	51,4	220,6	25,8	202,6	29,7	38,4	182,7	21,4	166,5	24,4
1957	123,7	486,2	58,2	462,6	68,7	46,7	196,8	23,5	180,1	26,7
1958	129,6	512,2	61,0	479,5	71,0	72,0	309,1	36,8	286,1	42,3
1959	143,8	547,2	66,0	505,8	75,4	117,0	500,2	60,3	463,7	69,1
1960	168,9	651,6	79,2	575,0	85,9	133,6	555,4	67,5	511,2	76,4
Gradul de cooperativizare şi de colectivizare a agriculturii în Maramureş:										
1950	2,8	11,4	2,1	9,4	3,1	2,8	11,4	2,1	9,4	3,1
1955	13,6	40,2	8,0	32,6	10,2	6,7	27,1	5,4	20,2	6,3
1956	18,4	48,5	9,5	38,9	12,1	7,7	30,2	5,9	22,3	7,0
1957	27,8	66,7	13,3	55,9	17,4	8,4	32,2	6,4	24,1	7,5
1958	38,2	91,4	18,3	78,8	24,3	10,0	38,8	7,8	30,4	9,4
1959	77,7	192,3	40,0	156,4	49,0	22,1	73,6	15,3	59,4	18,6
1960	99,7	256,4	53,7	202,2	64,8	40,9	132,6	27,8	108,1	34,6

Vezi *** *Dezvoltarea agriculturii …*, 1961, p. 44

[207] Gheorghe Iancu, Virgiliu Țârău, Ottmar Traşcă, *op. cit.*, p. V

raioanele Oltenița şi Slobozia. Alături de rezultatele bune înregistrate, au fost trecute în revistă şi o serie întreagă de neajunsuri semnalate pe parcursul procesului. Multe gospodării colective nu-şi sporiseră fondul financiar de bază, ori alocaseră în acest sens sume situate sub plafonul legal, altele nu şi-au lărgit şeptelul din patrimoniul, în unele locuri s-au comis furturi din avutul obştesc, conducătorii altora intraseră în conflict cu absolvenții diverselor şcoli şi cursuri cu profil agricol, de sfaturile cărora nu voiau să asculte şi pe care nici nu-i promovau, iar la multe întovărăşiri nu se practica munca în colectiv şi nu se întreprindea nimic pentru constituirea fondului de bază necesar transformării lor în gospodării colective.

Pentru înlăturarea deficiențelor constatate, conducerea PMR a întocmit un nomenclator standardizat, ce conținea principalele obiective asupra cărora trebuia canalizată activitatea factorilor de răspundere din agricultură. Sfaturile raionale, regionale şi Comitetul Central erau informate prin rapoarte lunare, trimestriale, semestriale şi anuale, asupra nivelului de realizare a indicatorilor planificați cu privire la: „ritmul de cooperativizare; participarea la muncă a membrilor; organizarea muncii; bunuri agricole deținute de colectivişti peste prevederile statutului şi alte surse de venituri care îi rețin pe colectivişti de a participa la muncă; realizarea planului privind creşterea animalelor, pe specii şi productivitatea acestora, asigurarea bazei furajere; realizarea planului privind producția vegetală, desfăşurarea campaniei agricole; realizarea planului de construcții; situația folosirii şi rambursării creditelor; veniturile băneşti şi repartizarea avansurilor în bani; îndeplinirea obligațiilor contractuale (muncile S.M.T., contractarea de produse agricole); măsurile ce trebuie luate, de care organe, în termen pentru a duce la realizarea planului, la întărirea economico-organizatorică a unităților respective şi a înlăturării lipsurilor care s-au constatat şi care reies din analiza care se face”[208]. În scopul degrevării instanțelor judecătoreşti de volumul mare de cauze furnizate de sectorul agricol şi pentru rezolvarea cu celeritate acestora, prin Decretul nr. 132/1957 au fost înființate „Comisii de împăciuire” la nivelul fiecărui sfat popular[209]. Măsura nu s-a bucurat de o prea bună apreciere din partea preşedinților şi secretarilor sfaturilor populare, membri de drept în aceste organisme, deoarece erau adesea citați ca martori în diferite procese, fapt care afecta buna desfăşurare a activității acestora, mai ales în campaniile agricole[210].

În cadrul lucrărilor Congresului, un spațiu larg a fost alocat şi capitolului intensificării muncii politico-ideologice şi culturale la sate în

---

[208] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 165/1956-1957, f.n.

[209] *Instrucțiuni cu privire la organizarea şi funcționarea comisiilor de împăciuire înființate prin Decretul nr. 132/1957*, Sfatul Popular al Regiunii Oradea, Oradea, 1957, *passim*

[210] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 180/1959, f. 72

vederea lămuririi „țărănimii muncitoare asupra politicii partidului şi statului de democrație populară în domeniul agriculturii, asupra avantajelor trecerii la gospodării colective, întovărăşiri agricole şi a altor forme de cooperare în producția agricolă", încât, până la sfârşitul anului 1960, cea mai mare parte a sectorului agricol să fie dominată de structuri etatiste[211]. Până în 1956, arsenalul mijloacelor tehnice de propagandă pus în slujba acestui program cuprindea 12.000 de cămine culturale şi case de lectură, 11.700 de biblioteci, 1.700 de cluburi şi case culturale ale gospodăriilor colective, 950 cinematografe şi 242 stații de radioficare, cu 149.000 de difuzoare. Un număr de 6.300 de cămine culturale au fost înzestrate cu aparate de radio, iar prin centrele raionale colindau 105 caravane cinematografice[212].

Activiştii din sectorul „agitației şi propagandei" au primit sarcina să organizeze conferințe, şezători, vizite la gospodăriile agricole colective şi întâlniri cu „fruntaşii recoltelor bogate", toate în scopul de a convinge lumea sătească de superioritatea agriculturii socialiste. În acest sens, numai în iarna anului 1955 şi-au desfăşurat cursurile 5.000 de cercuri agrotehnice[213]. Trebuie să subliniem că în planul de măsuri adoptat pentru remedierea situației culturale de la sate, citatele din Stalin au fost cenzurate[214]. Pentru dovedirea superiorității agriculturii socialiste, propaganda făcea adesea apel la prezentarea situației agricultorilor din țările capitaliste[215]. Astfel, într-un articol din „Lupta de clasă", autorul susținea că datorită exploatării nemiloase în Statele Unite ale Americii numărul fermierilor a scăzut cu aproape şapte milioane, numai în perioada 1940-1950. „Ce s-a întâmplat cu aceste milioane de oameni alungați de pe pământurile lor? – se întreba acesta în cel mai veritabil spirit al solidarității de clasă – Ei au devenit proletari, şi pentru că fermele capitaliste nu pot absorbi această forță de muncă devenită disponibilă, fermierii expropriați se îndreaptă spre oraşe, unde vin să îngroaşe numărul şomerilor" – răspunde el[216]. Chiar dacă situația de la noi îmbrăca o formă diferită, fenomenul era prezent şi în societatea românească, dacă stăm să ne gândim că toate etapele evoluției economiei socialiste s-au derulat sub dominanta prezenței unui raport de complementaritate stabilit între procesul de industrializare şi cel de cooperativizare a agriculturii. De-a lungul anilor, tandemul celor două a produs modificări de esență ale structurii populației ocupate şi a forței de muncă, concretizate prin scăderea ponderii categoriei

---

211 *Munca culturală la sate în slujba transformării socialiste a agriculturii*, în *Lupta de clasă*, nr. 2/februarie 1956, Bucureşti, p. 92

212 *Ibidem*, p. 93

213 *Ibidem*

214 AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR.*, dosar 53/1956, f. 79-81

215 P. Stăncescu, *Condițiile grele de viață ale țărănimii în țările capitaliste*, în *Carnetul Agitatorului*, nr. 18/septembrie 1956, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român-Secția Propagandă şi Agitație, Bucureşti, 1956, p. 55-59

216 O. Parpală, *Despre superioritatea marii producții agricole socialiste*, în *Lupta de clasă*, nr. 7/iulie 1956, p. 56

agricultorilor de la 76,4%, cât reprezenta în 1938, la 28% în 1988, şi prin creşterea categoriei lucrătorilor din industrie de la 9,2%, în 1938, la 37,6% în 1988, spor realizat în cea mai mare măsură pe seama migrației populației rurale înspre centrele urbane. Urmărind dinamica demografiei oraşelor în perioada 1948-1976, se poate constata că un procent de 73% din masa fenomenului este alimentat de exodul țărănimii către centrele industriale[217].

Desigur, analizele legate de situația exodului agricultorilor români către oraşe nu intrau în sfera de preocupări ale specialiştilor de la „Lupta de clasă", interesați numai de radiografierea selectivă a acelor stări de lucruri ce puteai fi exploatate în folosul propagandei comuniste. Paleta argumentelor utilizate în acest sens a fost alimentată şi de anumite momente critice ale politicii autohtone, din perioada interbelică, însă rupte din context şi tendențios prezentate. De pildă, era înfierată politica protecționistă adoptată de Virgil Madgearu în raport cu mica proprietate țărănească, care era în pericol de dispariție sub presiunea crizei economice mondiale[218]. Fostul ministru propusese atunci „limitarea dreptului de vânzare, ipotecare, succesiune, şi exploatarea obligatorie a loturilor de către împroprietăriți", cu scopul de a conserva efectele Reformei agrare din 1921 şi de a îngrădi tendința de refacere a latifundiilor, cu toate urmările sociale ce ar fi decurs dintr-un asemenea proces. Măsurile enunțate făceau parte din programul „țărănist", în lumina căruia trăinicia şi superioritatea micii gospodării țărăneşti era condiționată de evoluția pozitivă a mişcării cooperatiste de tip capitalist[219]. Or Guvernul Groza adoptaseră o politică similară în anul 1947 pentru a conserva efectele Reformei agrare din 1945, însă în scopul de a proba nerentabilitatea micii proprietăți țărăneşti şi implicit pentru a demonstra nevoia imperativă de transformare socialistă a agriculturii româneşti. Invocând rațiuni izvorâte din „grija" pentru interesele țăranilor, puterea a emis atunci Legea nr. 203/23 iunie 1947, pentru reglementarea circulației şi stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole[220]. În spatele motivației oficiale, aşa cum se va recunoaşte mai târziu, în realitate, s-a „urmărit împiedicarea constituirii proprietăților familiale mai mari de 15 ha. prin concentrarea terenurilor agricole în mâinile chiaburilor, împiedicarea diviziunii loturilor sub 2 ha. şi stabilirea unui drept de preemțiune în favoarea statului pentru loturile de peste 5 ha"[221]. Măsura se „întemeia" pe efectele secetei anului 1946 asupra circuitului civil de bunuri din mediul rural, din care – în opinia comuniştilor – s-a născut tendința chiaburilor de „a acapara pământuri ale țărănimii muncitoare". Ca atare, prin

---

[217] Vladimir Trebici, *Demografia rurală a României*, în *Viitorul social*, nr. 2/1979, p. 338

[218] Ilie Rădulescu, *Clasa muncitoare, forța socială hotărâtoare în transformarea societății*, în *Dezvoltarea suprastructurii socialiste în România*, Editura Politică, Bucureşti, 1966, p. 27-28

[219] Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994, p. 117

[220] *Repertoriul general al legilor, regulamentelor şi altor dispoziții de ordin legislativ din anul 1947*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, p. 499

[221] Paul I. Dumitrescu, *Dreptul cooperatist agricol*, Bucureşti, 1959, p. 66

articolul 42, legiuitorul a introdus o prezumție legală, conform căreia „vânzarea terenurilor agricole în regiunile secetoase, sub 5 ha., făcute de la 1 august 1946, sunt presupuse că s-au făcut sub imperiul constrângerii şi ca atare sunt declarate nule, dacă cumpărătorul nu face dovada că vânzătorul menține transmisiunea făcută”[222]. Printr-o decizie publicată în 10 iulie, Ministerul Agriculturii stabilea aria de aplicare a prevederilor acestei legi la 29 de județe, iar la 29 decembrie 1947, actul normativ a fost completat prin reglementarea procedurii privitoare la constatarea nulității înstrăinărilor făcute în condițiile amintite[223]. „Combaterea teoriei micii gospodării are o mare însemnătate actuală pentru țara noastră - susținea autorul articolului, uitând că tocmai comuniştii au fost autorii fărâmițării marii proprietăți agricole. Mica gospodărie nu asigură dezvoltarea necontenită a forțelor de producție şi ca urmare o viață tot mai îmbelşugată țărănimii muncitoare”[224].

Pentru susținerea acestei teorii, era înfățişată critic structura fondului funciar privat, dominat de loturi individuale cu suprafețe cuprinse între 0,40 şi 3 hectare. În viziunea partidului, desființarea „haturilor” (răzoarelor) care delimitau mozaicul celor 20 de milioane de parcele particulare ar fi adus un spor funciar de circa 200.000 de hectare şi implicit „anual zeci de mii de vagoane de pâine, ulei, zahăr în plus”[225]. În acest sens, datele statistice s-au situat şi ele printre artificiile propagandistice preferate de regimul comunist pentru a stimula procesul de colectivizare. Prin intermediul cifrelor, producțiile celor două forme de proprietate agricolă erau mereu puse în antiteză[226]. Alți indicatori statistici făceau referire la nivelul cheltuielilor alocate de familia colectivistă în „cheltuieli social-culturale”, în comparație cu familia țăranului „individual”. Astfel, în opinia comuniştilor, o familie colectivistă depăşise în 1955 cu 170% suma pe care o cheltuise în 1953 şi cu 50% pe cea cheltuită de o familie necolectivistă[227]. În realitate şi unii şi alții se descurcau greu şi vinovat pentru traiul mizer al țărănimii era numai statul totalitar. Din punct de vedere edilitar şi al serviciilor, majoritatea satelor noastre au rămas aşa cum le-am moştenit de la generația interbelică. În timp ce în Occident satul a suferit o profundă transformare, iar viața oamenilor a fost uşurată de apa curentă, căldură, electricitate şi canalizare, la noi țăranii nu au avut puterea economică necesară, iar statul i-a desconsiderat lăsându-i să

[222] *Ibidem*, p. 67.
[223] *Monitorul Oficial*, nr. 299 bis/29 decembrie 1947, Legea nr. 362/29.12 1947
[224] O. Parpală, *op. cit.*, p. 59
[225] *Ibidem*, p. 60
[226] Realizările din anul 1955 ale Raionului Sânicolau Mare erau prezentate astfel:

sector	grâu	porumb	sfeclă de zahăr
socialist	1626 kg	3077 kg	19252 kg
individual	1220 kg	2600 kg	15000 kg

Vezi *Ibidem*, p. 63
[227] *Ibidem*, p. 66

locuiască ca în evul mediu, fără nici o intenție de a le spori confortul, cu excepția curentului electric, introdus şi acesta şi pe considerentul manipulării maselor prin intermediul undelor radio[228].

Corpul didactic a fost şi el angrenat în bătălia pentru colectivizarea agriculturii, prin „Îndrumările Ministrului Învățământului nr. 1259" emise pe 9 iulie 1956[229]. „Lucrătorii din învățământ, cunoscând rolul important pe care-l au în problema culturalizării masselor şi în deosebita însemnătate a transformării socialiste a agriculturii, au datoria de a contribui din plin şi cu eforturi susținute la ridicarea nivelului cultural al țărănimii muncitoare, pentru a o ajuta să cunoască şi să-şi însuşească cele mai înaintate metode de organizare şi de muncă în agricultură – se spunea în preambulul documentului – Pentru aceasta, o preocupare principală a tuturor cadrelor didactice şi în special a celor care-şi desfăşoară activitatea în mediul sătesc, trebuie să fie aceea de a cunoaşte şi de a-şi însuşi toate probleme legate de dezvoltarea pe baze socialiste a agriculturii noastre. Învățătorii şi profesorii au sarcina să cunoască hotărârile CC al PMR în legătură cu transformarea socialistă a agriculturii, statutul GAC, organizarea întovărăşirilor agricole şi a gospodăriilor agricole de stat şi SMT, să cunoască mecanizarea agriculturii şi a celor mai înaintate metode agrotehnice şi să țină legătura permanentă cu unitățile agricole din apropiere"[230]. Pentru transpunerea în viață a sarcinilor primite, într-o primă etapă a fost prelucrat cu dascălii un pachet de materiale politice pe tema colectivizării, alcătuit din: „Directivele Congresului al II-lea al PMR, Rezoluția CC al PMR din 16-17 iulie 1956, cu privire la măsurile pentru realizarea sarcinilor stabilite de Congresul al II-lea al PMR în domeniul transformării socialiste a agriculturii", „Rezoluția CC al PMR din 27-29 decembrie 1956", „Statutul model al GAC, al cooperației agricole de producție cu rentă şi al întovărăşirilor", „Cuvântarea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul fruntaşilor din GAC din 24 mai 1953", „Îndrumările Ministrului Învățământului nr. 1259 cu privire la activitatea cadrelor didactice pentru transformarea socialistă a agriculturii", „Ce este şi cum lucrează cooperația agricolă de producție cu rentă", broşura „Lupta partidului pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare şi țărănimea muncitoare şi pentru transformarea socialistă a agriculturii" şi fascicola nr. 4 „În ajutorul celor ce urmează cursurile serale de partid" [231].

După prelucrarea acestor teme, cadrele didactice ale fiecărei comune au primit sarcina de a organiza conferințe cu țăranii din satele în care-şi desfăşurau activitatea. În raportul regionalei de partid erau evidențiați, Onchiş Lazăr, care a prezentat tema „Aplicarea de către PMR a învățăturii

---

[228] Nicolae Constantinescu, *op. cit.,* p. 24

[229] *Buletinul Ministerului Învățământului*, nr. 11, seria A din 15 august 1956

[230] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 116/1957, f. 2-3

[231] *Ibidem*, f. 4

leniniste despre transformarea socialistă a agriculturii în condițiile țării noastre", Dumitru Colțea, cu materialul „Strângerea recoltei şi însămânțările de toamnă, sarcină de urgență", Ileana Onchiş, cu „Selecționarea şi treierarea semințelor şi însămânțatul devreme, condiție necesară pentru obținerea recoltelor bogate" şi Ioan Brânzaş, cu materialul „Pentru o recoltă mare de cereale în 1958", preluat numărul din 6 septembrie 1957 al ziarului „Scânteia". Eva Colțea a prelucrat tema „Creşterea nivelului de trai, material şi cultural, al oamenilor sovietici în cei 40 de existență ai Statului Sovietic Socialist", iar Anița Florea, tema „Să urmăm exemplul țărănimii dobrogene pentru transformarea socialistă a agriculturii" [232]. Fiecărui dascăl i s-a repartizat apoi câte o circumscripție, care cuprindea în jur de 30-36 de case, unitate în cadrul căreia trebuiau lămuriți, individual, toți gospodarii. Aceştia trebuiau convinşi de superioritatea agriculturii socialiste, în antiteză cu cea particulară, utilizându-se în acest sens articole din presă care subliniau beneficiile de care se bucurau țăranii colectivişti. Pentru facilitarea propagandei, au fost organizate „cercuri de citit ziare şi broşuri". Întreaga activitate era programată pentru a oferi un randament maxim. Au fost repartizați câte doi țărani pe seama fiecărui cadru didactic, în scopul de a fi evitate cercurile mai largi, mai greu controlabile, unde din mulțime s-ar putea ridica întrebări sau opinii incomode sau dificil de combătut[233]: Lazăr Onchiş se ocupa de Gheorghe Sferlea (Viezur) şi de Ioan Vaida, Ioan Brânzaş se ocupa de Nistor Ban (a Şuții) şi de Florea Ban Florian, Dumitru Colțea se ocupa de Florea Mihai (a Dolii) şi de Ioan Popa, iar Anița Florea se ocupa de părinții ei din satul Rohani.

A fost organizat apoi un „cerc agrotehnic", cu un număr de 32 de participanți, pentru popularizarea „metodelor agrotehnice înaintate". Agitația vizuală a fost rezolvată prin intermediul gazetei de perete unde au fost afişate două fotomontaje: „Drumul belşugului" şi „Roadele îmbelşugate ale muncii colective". Şedințele cu părinții au fost deturnate şi ele de la rolul lor firesc. La şedința din 3 noiembrie 1957, Lazăr Onchiş a prelucrat tema „Viitorul fericit al copiilor noştri este asigurat numai de socialism", iar diriginții i-au îndrumat pe părinții elevilor să se înscrie în gospodăriile colective. La orele de biologie, lecțiile predate au primit o orientare pro-colectivistă, o bună parte dintre ele fiind de factură practică, materializate prin activități concrete în lotul experimental şcolar[234]. Lecțiile de Limba Română, Istorie şi Constituție prezentau „situația muncitorilor şi a țărănimii muncitoare din țara noastră sub regimul de exploatare burghezo-moşieresc", pusă în comparație cu realizările contemporane. Lecturile recomandate erau: „Mitrea Cocor", „În satul lui Sahia", „Brazdă peste haturi". La Geografie era prezentată, tot în termeni comparativi, situația şi „traiul fericit al oamenilor muncii din țările socialiste" şi „viața grea şi lipsită de drepturi a oamenilor muncii din țările capitaliste".

[232] *Ibidem*, f. 5
[233] *Ibidem*, f. 6
[234] *Ibidem*, f. 7

Matematica prezenta probleme inspirate din viața gospodăriilor colective Ginta şi Suplac şi ale întovărăşirilor locale, pentru a demonstra sporul la hectar, obținut de către acestea, iar Fizica prezenta articole din revista sovietică „Novaia jizni v depevne”[235] (Viața nouă a satelor – n.a.).

Învățătorii au primit indicația să educe copii în spiritul dragostei „față de clasa muncitoare şi de realizările ei sub conducerea înțeleaptă a partidului şi față de munca în colectiv”. La Citire, lecțiile indicate erau: „Toamna”, „Cântecul tractoristului”, „Cerealele”, „La SMT” şi „Viața nouă în satele noastre”. Școala maghiară din Ginta a pus în scenă piesele de teatru, „Három Nap” (Trei zile), „Egyk esztendö” (Un an), „Bolond Istok” (Istoc nebunul) şi „Kicsit nösit” (Mica nevastă). Din rândurile dascălilor maghiari s-au evidențiat Varró Eugen care i-a lămurit pe Halász Ioan şi Bagyö Francisc să se înscrie în gospodăria colectivă, precum şi Varró Ileana, Kun Szuzána, Antal Maria, Gyorbiró Mária, Kocsis Ileana şi Marta Constantinescu, care se ocupau de lămurirea a câte trei țărani[236]. Pentru merite deosebite, la sfârşitul anului s-au învrednicit de onoarea unor distincții guvernamentale 211 dascăli din întreaga țară[237]. Exemple „frumoase” au oferit şi dascălii din comunele Biharea, Borş şi Cheresig, care au reuşit să le insufle copiilor ideea de colectivizare, pentru ca la rândul lor aceştia să-şi lămurească părinții. „Elevii se întorc acasă, în mijlocul părinților, cu cunoştințe frumoase, prin care pot influența concepțiile părinților despre importanța şi superioritatea agriculturii mecanizate şi colectivizate” – se spune în raport[238]. La şcolile din Tăşad, Leş, Lăzăreni şi Borş elevilor le-a fost prelucrate „Statutul model al GAC”, al întovărăşirilor şi al cooperativelor agricole cu rentă, teme însoțite de întâlniri cu fruntaşi ai gospodăriilor agricole. Lecturile „preferate” erau: „Pământ desțelenit”, de Solohov, „Pâine albă”, de Dumitru Mircea şi „Brazdă peste haturi”, de Asztalos Istvan[239]. N-au lipsit nici situațiile negative. Învățătorul Florian Mihiş din Sălard, poseda cinci hectare de teren şi nu s-a înscris în întovărăşirea agricolă, oferind astfel un exemplu negativ țăranilor. La fel şi învățătorii din Rontău şi Fughiu[240]. Regimul nu s-a dat înapoi nici de la folosirea copiilor în procesul de colectivizare. Numărul ziarului „Crişana” din 3 martie 1953 prezenta inițiativa elevilor din comuna Țețchea, unde începuse „lupta pentru formarea unei gospodării colective”. Pionierii din sat primiseră sarcina să-şi lămurească

---

235 *Ibidem*, f. 9

236 *Ibidem*, f. 10

237 Octavian Dascăl, *Situația politică internă din R.P.R. în anul 1957, văzută de Ambasada U.R.S.S. la Bucureşti*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 78

238 AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 116/1957, f. 10

239 *Ibidem*, f. 188

240 *Ibidem*, f. 187

părinții să se înscrie în gospodăria colectivă. Copiii Lucreția Gal, Ileana Filip şi Gavril Gal erau mândri că părinții lor optaseră pentru această variantă[241].

Pe 19 iulie 1955 Comitetul Central al UTM, în colaborare cu Ministerul Agriculturii şi Silviculturii, a dat publicității materialul „Instrucțiuni cu privire la strângerea, predarea şi plata cerealelor rezultate din culesul de către tineret a spicelor căzute". În această acțiune trebuiau antrenate organizațiile tineretului muncitor şi cele de pionieri, sub lozinca „spic cu spic, patriei snop". Organizarea echipelor şi desemnarea responsabililor cădea în sarcina birourilor organizațiilor locale ale PMR şi UTM. Două termene jalonau desfăşurarea operațiunii, „ziua spicului de aur" şi „săptămâna spicului de aur". Făceau obiectul acestei activități, atât solele cerealiere din cadrul sistemului socialist, cât şi cele din sectorul particular. Parcelele lucrate de copii erau delimitate de celelalte şi purtau numele de „Ariile pionierului". La treierat, batozierul reținea uiumul în cuantumul stabilit de lege, iar restul boabelor era preluat de achizitorul comunal al ICS „Recolta". Un procent de 50% din valoarea grâului predat se vărsa în fondul CC al UTM şi cealaltă jumătate în fondul comitetului raional al UTM[242]. Acțiunile s-au amplificat în anii următori. Pe timpul vacanței de vară din anul 1957, au fost organizate tabere de pioneri pentru „a forma din rândul şcolarilor viitori cetățeni ai țării, patrioți înflăcărați şi luptători devotați, dârzi şi pricepuți, pentru construirea socialismului şi comunismului" în cadrul cărora s-au desfăşurat acțiuni de strângere a spicelor, a plantelor medicinale şi a fierului vechi. S-au evidențiat şcolile de şapte ani din Bocsig, Berechiu, Tauț, Nadăş, Craiva, Şomoşcheş, Cermei etc[243].

Gheorghiu-Dej s-a ambiționat să ducă la bun sfârşit colectivizarea, care, evaluată în contextul blocului bolşevic, îl recomandă ca pe unul dintre cei mai stalinişti lideri comunişti. Consecvența cu care a urmărit modelul sovietic trebuie pus în legătură cu mitul puterii invincibile. O recunoaştere a eşecului colectivizării ar fi însemnat pentru el, o ştirbire a atributelor puterii, iar o victorie a bunului simț țărănesc în fața minciunii importate din Uniunii Sovietice ar fi clătinat influența partidului în lumea rurală şi ar fi antrenat alte reconsiderări în plan politic, economic, social şi cultural. Trebuie remarcat faptul că între timp, vecinii din țările comuniste erau pe poziția de a reconsidera modelul sovietic colectivist. Colectivizarea agriculturii a fost un vast experiment tragic. Exploatarea, teoretică, a omului de către om în agricultura țărănească, a fost înlocuită cu exploatarea reală a lumii satelor de către partidul instalat la putere, sprijinit de puterea militară străină, şi care, în cele din urmă nu a putut realiza

[241] *Mândria de a fi copii de colectivişti*, în *Crişana*, nr. 52/3 martie 1953, p. 3
[242] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 132/1955, f.n.
[243] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 116/1957, f. 129

distrugerea tuturor valorilor de la sate[244]. Pur şi simplu țărănimea refuza înregimentarea în structurile colectiviste şi şi-a manifestat această atitudine sub diverse forme. În expunerea făcută la Consfătuirea pe țară a țăranilor şi lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii, din 3 aprilie 1958, Gheorghiu-Dej a considerat că „cea mai importantă sarcină pusă în fața noastră de Congresul al II-lea, este creşterea şi consolidarea sectorului socialist din agricultură, astfel ca până în 1960, acest sector să fie preponderent în ce priveşte suprafața şi să asigure 60-70% din totalul producției agricole-marfă"[245]. După părerea sa, analizând situația din teritoriu, era inacceptabil nivelul de cooperativizare realizat de unele județe, unde numai 10-15% din suprafața agricolă era colectivizată. Se înscriau în această categorie, Hunedoara, Clujul, Bacăul şi Baia Mare[246].

În gama strategiilor propuse în vederea accelerării procesului de colectivizare a agriculturii, o mare importanță a fost acordată înființării întovărăşirilor agricole[247]. Materialele de popularizare a acestor forme pre-colectiviste erau axate pe evidențierea sprijinului acordat de către stat şi pe avantajele obținute de familiile țăranilor care au optat pentru asociere[248]. Printre exemplele pozitive prezentate în numărul revistei „Lupta de clasă" din martie 1956, s-a aflat şi întovărăşirea bihoreană Batăr-Talpoş, unde țărani întovărăşiți, care depăşiseră recolta medie la hectar, s-au bucurat de un stimulent suplimentar în valoare de 10% din producție, iar cei care au obținut recolte sub medie au beneficiat de o reducere a cotei obligatorii până la un procent de 10%[249]. Indicațiile trasate de Gheorghiu-Dej au avut ca efect o

---

[244] Jardar Seim, *Câteva considerații cu privire la colectivizarea agriculturii în Europa de Est, după cel de-al II-lea Război Mondial*, în *Analele Sighet*, nr. 2, *Instaurarea comunismului. Între rezistență şi represiune*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995, p. 56

[245] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Pentru consolidarea şi dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii, pentru sporirea producției agricole*, Editura Politică, Bucureşti, 1958, p. 7

[246] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări 1955-1959*, Editura politică, Bucureşti, 1959, p. 373

[247] Mihail Cernea, *Dezvoltarea conştiinței socialiste şi transformarea gândirii economice a țărănimii cooperatiste*, în *Dezvoltarea suprastructurii socialiste în România*, Editura Politică, Bucureşti, 1966, p. 223

[248] Repartiția terenurilor agricole din Crişana:

Sectorul colectivist		Gospodării individuale					
		Sectorul individual			Sectorul salariaților		
colectivişti	întovărăşiți	mici	mijlocii	Total	mici	mijlocii	Total
53015	87945	35007	17318	52325	5956	782	6738
Repartiția terenurilor agricole din Banat:							
133602	35284	17460	13103	30563	11092	6864	17956
Repartiția terenurilor agricole din Maramureş:							
40916	58813	33550	16252	49802	4450	802	5252

*** Vezi *Dezvoltarea agriculturii …*, p. 42

[249] Florin Balaure, *Despre relațiile de producție în întovărăşirile pentru lucrarea în comun a pământului*, în *Lupta de clasă*, nr. 3/martie 1956, p. 100

intensificare a procesului de transformare a întovărăşirilor în gospodării colective[250]. Opinia clasei țărăneşti era însă cu totul diferită de cea a conducătorului țării. Aşa de pildă, pe 10 mai 1958 s-a desfăşurat o adunarea generală a întovărăşirii din comuna Tauț, raionul Ineu, unde o bună parte dintre participanți au cerut desființarea întovărăşirii, pe motivul că terenul din hotarul localității lor nu era adecvat socializării, având un nivel de fertilitate redus. Pentru a-şi susține cererea, sătenii au considerat că este necesar să se deplaseze o delegație la Bucureşti, de unde să se întoarcă cu reprezentanți ai Ministerului Agriculturii pentru constatarea acestei realități. Ei socoteau că problema ar putea fi soluționată mult mai eficient printr-o „nouă reformă agrară, nu cum a fost aceea din 1945". Mulțimea a fost de acord cu inițiativele propuse, manifestându-şi acordul prin aplauze, fapt consemnat până şi în procesul verbal al şedinței. Intervenția disperată a preşedintelui sfatului popular a aţâţat şi mai mult spiritele, încât a reuşit să scape doar cu fuga de mânia oamenilor. Cu toată intervenția Securității, în paralel cu noua conducere „aleasă" a întovărăşirii, a fost alcătuit un alt comitet de conducere format din gospodarii comunei, Pleş Gheorghe, zis Deju, Suveleanu Gheorghe, Costin Ioan, zis Micu şi Munteanu Pavel, etichetați de autorități ca „foşti legionari sau funcționari în vechea conducere"[251].

Reacții identice au fost înregistrate în luna octombrie 1959, în comuna Suplacu de Tinca, Raionul Beiuş, unde s-au desfăşurat mai multe şedințe pe tema organizării muncii în cadrul întovărăşirilor agricole din satele aparținătoare. Starea de nemulțumire a populației a atins cote îngrijorătoare în timpul adunării generale, datorită faptului că țăranii neînscrişi, care au primit loturi în alte părți ca urmare a comasării, au refuzat schimbul oferit. Dintre aceştia, câțiva nici nu au vrut să subscrie lucrărilor de comasare. Teodor Codreanu a amenințat că „dacă cineva din întovărăşire va intra să lucreze în pământul său, intrat în întovărăşire, va muri ori el ori întovărăşitul". La fel, Vasile Tripon, zis Steana, Dumitru Iovan şi Andrei Biro au declarat că nu vor permite nimănui să le lucreze pământul căzut în perimetrul întovărăşirii, iar

---

[250] Gradul de socializare a terenurilor agricole din Crişana (în procente):

1950		1955		1956		1957		1958		1959		1960	
agricol	arabil	agricol	arabil	agricol	arabil	agricol	arabil	agricol	arabil	agricol	arabil	agricol	arabil
28	10,2	35,0	16,5	37,1	19,8	45,2	31,6	50,3	38,7	67,5	62,0	73,6	69,5
Gradul de socializare a terenurilor agricole din Banat (%):													
27	15,7	51,3	44,2	52,0	46,0	73,5	76,2	75,3	77,9	79,1	81,9	87,3	89,7
Gradul de socializare a terenurilor agricole din Maramureş (%):													
21	10,2	26,3	16,7	27,0	18,2	31,3	22,6	35,7	28,9	54,7	52,9	65,3	67,9

*** Vezi *Dezvoltarea agriculturii …*, p. 43

[251] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 180/1959, f. 231

Teodor Tripe, zis Rățuță, a spus că își va lucra pământul său în continuare, indiferent de schimbul făcut. Ana Şuteu a smuls dosarul cu actele întovărăşirii din mâinile preşedintelui, cerându-i acestuia să nu-i mai citească hotărârile luate. Atitudini potrivnice întovărăşirilor au manifestat şi țăranii din comuna Dobreşti. Un grup alcătuit din Vasile Coita, zis Giliga, „fost primar antonescian", Vasile Luca „fost chiabur", Ilie Copas a lui Gusti, Florian Borțiş a Bodori, Florian Borțiş a Iacobi şi Ioan Soca, a reuşit să zădărnicească lucrările adunării generale a întovărăşirii locale, unde se discuta problema constituirii brigăzilor de muncă. Partidul a organizat apoi o acțiune de demascare, în grupul disident fiind inclus şi „fostul chiabur" Ioan Duma, zis Daina, din Lunca Sprie[252]. Elisabeta Birou, din Suplacu de Tinca, a fost chemată pe data de 11 octombrie 1959 în fața conducerii întovărăşirii din localitate, pentru a i se comunica hotărârea de comasare a lotului său în perimetrul TOZ şi pentru a i se indica lotul primit în schimb. Disperată, femeia i-a amenințat pe comunişti cu pedeapsa divină, argumentând cu exemplul lui „Şuteu Teodor, zis Ciuciu, care a fost trăsnit mortal", după ce a împărțit pământul. Atitudinea nu i-a mirat pe partenerii de dialog, deoarece, după cum susțin aceştia în nota informativă, țăranca „este o femeie recalcitrantă, care tot timpul a ponegrit conducătorii de stat cât şi sectoarele socialiste".

Cei care au acceptat totuşi formula întovărăşirii, nu au fost de acord cu sistemul de muncă impus prin statut. Nicolae Tocuț, zis Țintel, nu a fost de acord să plătească şeful de echipă din munca sa, afirmând că nici nu are nevoie de echipă, întrucât îşi va lucra pământul la fel ca în trecut. Începutul campaniei de treieriş în Raionul Beiuş a scos la lumină o altă serie de nemulțumiri ale populației. Ele sunt surprinse într-o notă informativă întocmită de către Teodor Şuşman, preşedintele raionului. În 5 iulie 1959 s-a ținut adunarea generală a întovărăşirilor din comuna Coşdeni, unde țăranul Gheorghe Viliga a fost nemulțumit de cantitatea mare de sămânță ce trebuia păstrată pentru nevoile întovărăşirii şi a hotărât să părăsească întovărăşirea şi să-şi muncească pământul individual. La ieşirea din sala de şedințe a îndrumat mulțimea să-i urmeze exemplul. Circa 100 de țărani au plecat şi ei, după care cetățeanul a fost ridicat de Securitate. În satul Spinuş, țăranul Nicolae Busuioc a cerut ieşirea din întovărăşire reuşind să-i antreneze în discuții şi pe alți consăteni, care s-au opus şi contractelor cu statul. Busuioc a declarat că „pe el de-l'nervează cineva, nu-l interesează şi dacă ar face zece ani de închisoare". În satul Albeşti, predicatorul baptist, Ioan Oci, a convins populația să nu dea grâul de sămânță. În localitățile Dicăneşti şi Stracoş, acțiunile îndreptate împotriva predării cotelor de sămânță au fost declanşate de femei. La Remetea s-a opus perceperii

[252] *Ibidem*, f. 65

cotelor însuşi preşedintele întovărăşirii, care, împreună cu alți asociați, a redactat o hotărâre în acest sens[253].

Agricultura particulară a primit lovitura de grație în 30 martie 1959, când a fost emis Decretul nr. 115/1959, gândit ca „soluție finală", intitulat „pentru lichidarea rămăşițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai, material şi cultural al țărănimii muncitoare şi al dezvoltării construcției socialiste". Principalul instrument de realizare a acestei finalități a fost naționalizarea surplusului de teren agricol al familiilor de țărani particulari. Încadrarea în prevederile actului normativ se făcea de către organele locale de putere, în funcție de întinderea proprietății funciare a familiilor vizate şi de alte posibile surse de existență prin raportarea acestora la numărul de membri apți de muncă.

Comisia Regională pentru aplicarea Decretului nr. 115/1959 s-a constituit în 7 aprilie 1959, iar a doua zi a fost experimentată aplicarea sa în comuna Episcopia-Bihor, în vederea depistării eventualelor dificultăți şi eliminarea lor. S-a constatat cu această ocazie că majoritatea chiaburilor îşi vânduseră o bună parte a loturilor către țăranii săraci, prin simple înțelegeri olografe. Comisia a hotărât ca cei aflați în această situație să fie reînscrişi în registrele agricole cu suprafețele avute anterior, cu excepția cazurilor în care cumpărătorii s-au înscris în GAC cu suprafețele dobândite[254]. Curios era şi modul de aplicare a legii. Țăranului Gavril Bala din satul Inceşti, comuna Ceica (raionul Beiuş), din suprafața de 5,67 hectare i-au fost preluate 1,29 hectare, considerându-se că suprafața rămasă, 4,35 hectare, este suficientă pentru a asigura subzistența celor doi membri ai familiei. Familia Mihai Cmeciu din comuna Bucium a avut în proprietate o suprafață de 12,36 hectare, din care a predat în folosința statului, prin Decretul 595, o parcelă de 4,02 hectare. În anul 1958, fiul acestuia, Ioan Cmeciu, s-a înscris în întovărăşire cu 2 hectare, din parcela cedată anterior, suprafață pe care a mărit-o apoi până la 5 hectare. Pentru că tatăl său mai avea în patrimoniu o fracție de 1/3 dintr-un cazan de fiert rachiu şi o fracție de 2/3 dintr-o râşniță, i-au fost naționalizate 4,02 hectare[255].

În raionul Aleşd, au fost cercetați până pe 10 aprilie 32 de chiaburi, dintre care 15 au refuzat să semneze procesele verbale de preluare a terenurilor. Suprafața naționalizată a fost de 129,07 hectare, trei batoze, două cazane de fiert rachiu, un tractor şi o locomobilă[256]. În raionul Ineu, comisia a constatat că majoritatea chiaburilor au putut să-şi lucreze pământurile cu ajutorul rudelor, vecinilor sau în dijmă, reuşind astfel să înlăture acuzația de exploatatori. Totuşi, majoritatea lor au înțeles să-şi cedeze terenurile către stat.

[253] *Ibidem*, f. 141-142
[254] *Ibidem*, f. 186
[255] *Ibidem*, f. 105
[256] *Ibidem*, f. 188

Au existat şi excepții, cum au fost cele înregistrate în comuna Şicula. Văduva lui Florea Ardelean şi Gherasim Morar au refuzat predarea, motivând că ei „ştiu cum să procedeze ca să-şi lucreze întreaga suprafață ce o au şi pe viitor". Cazuri similare au mai fost semnalate şi în comunele Drauț şi Berechiu. Chiaburul Pavel Dronca din comuna Tăgădău a declarat că „nici nu consideră pământul lui ca donat statului, până ce Consiliul de Miniştri nu-i va trimite personal lui că trebuie să predea pământ statului". Situații similare au mai fost întâlnite în comunele Gurba şi Apateu[257]. Au fost cercetate 301 familii, cărora le-au fost naționalizate pământurile. Gospodăriile de stat au primit 1.229,38 hectare, gospodăriile colective 42 hectare şi sfaturile populare 20,23 hectare[258].

Până la 13 aprilie 1959, în raionul Lunca Vaşcău au fost cercetați 89 de proprietari „foşti chiaburi". S-a constatat că numai în nouă cazuri se mai încadrau prevederilor decretului. În plus au fost înregistrate cereri de renunțare la proprietăți în favoarea statului, Traian Bursaş, din Sălişte, Gheorghe Popa Bălea, din Câmpani şi alte două cazuri din Rieni[259]. Aici, populația a fost foarte agitată, mulți țărani declarând că „ei nu dau pământul nimănui, nici întovărăşirii, deoarece îl pot lucra singuri". Atitudinea a fost alimentată de zvonul că va urma o campanie de înființare a întovărăşirilor în zonă[260]. Pe întregul raion au fost preluate 17,58 hectare. Rezultatele aplicării decretului în raionul Marghita s-au cifrat în 128 hectare distribuite către gospodăriile de stat şi 113 către gospodăriile colective[261]. În comunele din jurul Oradiei au fost cercetate 476 de familii de chiaburi. Unui număr de 205 le-au fost naționalizate terenurile, în suprafață totală de 1.012,23 hectare. Au fost distribuite 470,18 hectare către gospodăriile de stat, 346,34 hectare către gospodăriile colective şi 93,71 hectare către sfaturile populare. Alte 102 hectare au rămas nerepartizate din pricina distanței mari față de orice fel de structură agricolă socializată, urmând a li se stabili o altă destinație. În jur de 50 de persoane din comunele Nojorid, Ineu, Cetariu şi Paleu s-au manifestat împotriva aplicării decretului[262]. Până în 17 aprilie, suprafața preluată de stat s-a ridicat la 2.357,75 hectare[263].

Acțiunea de naționalizare, în oraşul Oradea, a debutat în cartierul Episcopia, unde „au fost lichidați" 14 chiaburi, după care s-a trecut în Cartierul Viilor, unde erau înregistrați 53 de chiaburi. Toți şi-au predat câte o parte din terenuri statului prin Decretul nr. 595/1955, dar de prin anul 1957 şi le-au reluat treptat. Pentru 17 dintre ei s-au aplicat prevederile decretului şi şase familii au făcut donații către stat. Au fost preluate 498,80 hectare. De

257 *Ibidem*, f. 210
258 *Ibidem*, f. 199
259 *Ibidem*, f. 178
260 *Ibidem*, f. 179
261 *Ibidem*, f. 189
262 *Ibidem*, f. 204
263 *Ibidem*, f. 207

asemenea, au mai fost preluate 167,21 hectare situate în alte raioane, dar al căror proprietari domiciliau în Oradea. Următoarea etapă s-a derulat în Seleuş. După terminarea operațiunilor, fondul funciar rezultat a fost repartizat structurilor socialiste: gospodăria colectivă din Episcopia a primit 171,80 hectare, ferma de stat din Seleuş 29,39 hectare şi cea din Oradea 64,12 hectare[264].

În raionul Salonta, Comisia şi-a început activitatea pe 8 aprilie. Au fost preluate 220 hectare de la 55 de chiaburi. 39 de hectare au fost predate gospodăriilor colective şi 181 hectare celor de stat. Dificultăți au fost întâmpinate în comuna Sânicolau Român, unde chiaburul Vereş Ioan a susținut că este în stare să-şi muncească cele 22 hectare deşi are numai cinci membri în familie. La fel a procedat şi chiaburul Ioan Boldor, din Ciumeghiu, posesorul unei suprafețe de 10,71 hectare[265]. În raionul Săcuieni au fost cercetați 90 de chiaburi. Pentru 54 de familii s-a aplicat naționalizarea pământurilor, în suprafață totală de 473,23 hectare. Au mai fost preluate cinci garnituri de batoze complete. Chiaburii Iuliu Sabo, din Cheşereu, şi Iuliu Blaga, din Tarcea, au refuzat semnarea actelor de preluare[266]. Până în seara zilei de 12 Aprilie 1959, în Raionul Şimleu au fost cercetați 356 de proprietari particulari, dintre care 284 au fost încadrați în prevederile decretului. Suprafața totală naționalizată a fost de 1526,49 hectare. Fondul funciar obținut a fost repartizat sectorului socialist: 1140,88 hectare au fost cedate gospodăriilor de stat, 304,10 hectare au trecut în patrimoniile gospodăriilor colective şi 80,19 hectare au rămas la dispoziția sfaturilor populare. S-au împotrivit măsurilor luate chiaburii Lazăr Rusu şi Ioan Muşte din Bobota, care au refuzat semnarea proceselor verbale de preluare. În comuna Sălăjeni, nici unul dintre cei afectați de naționalizare nu au semnat actele de preluare, iar în Halmăşd, chiaburul Petre Moise nu s-a prezentat în fața comisiei. Chiaburul Petru Puşcaş a refuzat să-şi predea pământul pentru care a lucrat 30 de ani în America[267]. Comisia nu ştia cum să procedeze cu terenurile rămase de la slovacii plecați în Cehoslovacia, deoarece familiile care le cultivau deținеau numai posesia nu şi proprietatea acestora. Alte dificultăți s-au ivit la aplicarea decretului în cazul funcționarilor şi muncitorilor deținători de proprietăți agricole. Sigismund Pop, din comuna Zăuan, lucra în oraşul Dr. Petru Groza, iar pământul îi era cultivat de rude. Gestionarul cooperativei din Zalnoc, Nicolae Sas, care avea în proprietate 3 hectare, a preferat să demisioneze din funcția avută decât să cedeze terenul[268]. Analizate cantitativ, fruntaşe la preluarea loturilor au fost comunele: Zăuan, cu 181,62 hectare, Vârşolț cu 171,83 hectare, Şimleul cu 170,44 hectare şi Zalnoc, cu 143,80 hectare. Codaşe

[264] *Ibidem*, f. 216-217
[265] *Ibidem*, f. 189
[266] *Ibidem*
[267] *Ibidem*, f. 201
[268] *Ibidem*, f. 212

au fost comunele: Marca, cu 2,31 hectare, Leşmir cu 15,83 hectare şi Sâg cu 12,23 hectare[269].

În urma aplicării decretului, la nivelul regiunii au fost preluate 17.780 hectare, dintre care 15.288 hectare de teren arabil. Sectorului agricol de stat i-au fost atribuite 12.517 hectare, din care 11.018 hectare arabil, sectorului cooperatist, 4.528 hectare, din care 3.759 arabil şi 743 hectare au rămas în folosința sfaturilor populare. Din suprafața națională s-au comasat 10.580 hectare. La acea vreme regiunea Crişana dispunea de 1.189 tractoare, din care gostaturile aveau 485 iar SMT-urile 704. Mai existau 2.241 de semănători, din care gostaturile aveau 141 iar SMT-urile 200, restul aparținând gospodăriilor colective, întovărăşirilor şi sectorului particular[270]. Pe întreaga țară, aplicarea decretului a condus la o dublare a suprafeței agricole socializate, atingând cifra de 1.632.300 hectare din care 1.267.200 hectare arabil. Lucrările de comasare au modificat structura internă inițială a moşiilor, adaptându-le la o medie de 7 trupuri de moşie pentru o gospodărie, față de 19 trupuri câte erau în 1955, şi la o medie de 441 hectare/trup, față de numai 178 de hectare câte reveneau în 1955[271]. Pe tot parcursul anului procesul de colectivizare s-a intensificat, căpătând un aspect de masă, încât a atins nivelul de 61,6% din totalul gospodăriilor țărăneşti individuale[272].

---

[269] *Ibidem*, f. 182-183

[270] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 283/1959, f. 30-31

[271] Eugen Constantin Mewes, *Aspecte istorice privind proprietatea agrară din România*, Bibliotheca Historiae Agriculturae, Bucureşti, 1993, p. 17-18

[272] În raioanele pretabile pentru cooperativizare au fost atinse următoarele procente:

Raionul Beiuş	40,2 %
Raionul Criş	99,9 %
Raionul Gurahonț	33,2 %
Raionul Salonta	98,9 %
Raionul Săcuieni	79,5 %
Raionul Şimleu	52,4 %

AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 283/1959, f. 299

3 Efectele procesului de colectivizare

Utopia marxistă s-a inspirat dintr-o altă utopie, cea raționalistă, promovată de partida iacobinilor, iar transpunerea sa în viață a înregistrat un eşec similar, deoarece materializarea dezideratului definit de comunism în formula societății egalitare, virtuoasă şi fericită, a fost compromisă de realitățile peste care s-a grevat. Nici una dintre țările supuse experimentului comunist nu îndeplinea condițiile economice prestabilite de Marx, însă, pentru a demonstra superioritatea sistemului, exponenții puterii au recurs la dublarea vieții reale cu alta imaginară, paralelă. În tandem cu această strategie, a fost folosită la scară largă teroarea, îndreptată împotriva celor care se încăpățânau să nu dea crezare „succeselor" trâmbițate prin mijloacele propagandei[273].

Inspirat de curentul „taylorist" Lenin a transpus fantasma raționalizării complete a societății sub conducerea partidului unic, iar Stalin i-a adăugat latura violentă. Pentru el ființele umane nu erau decât simple instrumente de producție, la fel de importante ca maşinile şi nu trebuia decât un cap care să ştie să-i mânuiască[274]. În viziunea părinților genului de teorii elaborate în scopul definirii coordonatelor societății fără clase, unica entitate capabilă să asigure progresul națiunilor peste care se suprapune, ar fi statul de dictatură proletară. „În ce mă priveşte, nu mie îmi aparține meritul de a fi descoperit existența claselor în societatea modernă, nici lupta dintre ele – se exprima Marx, în legătură cu această constatare, în scrisoarea din 5 martie 1852, adresată lui Weidemaier – Cu mult înaintea mea, istoricii burgheziei au expus dezvoltarea istorică a acestei lupte între clase, iar economiştii burghezi, anatomia economică a claselor. Ceea ce am făcut eu nou, a constat în a dovedi următoarele: 1) că existența claselor e legată numai de anumite faze istorice de dezvoltare a producției; 2) că lupta de clasă duce în mod necesar la dictatura proletariatului; 3) că această dictatură însăşi formează numai trecerea la desființarea tuturor claselor şi la societatea fără clase"[275].

---

[273] Lucian Boia, *Mitologia ştiințifică a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 22
[274] Evelyne Pisier, *Istoria ideilor politice*, Editura Amacord, Timişoara, 2000, p. 392-393
[275] *Marx. Scrieri alese,* vol. I, Editura Partidului Comunist din România, Bucureşti, 1945, p. 448

Comentând pasajul scrisorii în cauză, Lenin va sublinia necesitatea atingerii acestei finalități. „Marxist e numai acela care extinde recunoaşterea luptei de clasă până la recunoaşterea dictaturii proletariatului – spunea el – În acest fapt rezidă marea deosebire dintre un marxist şi micul (ba chiar marele) burghez de duzină. Acest fapt constituie piatra de încercare a adevăratei înțelegeri şi recunoaşteri a marxismului"[276]. Aceasta categorie politică a fost identificată cu „partidul clasei muncitoare şi a celorlalți oameni ai muncii, uniți prin interesul desființării exploatării omului de către om"[277], forță exclusivistă, angajată într-un major proces de transformare a caracteristicilor etatice ale societății pe care a coordonat-o. Începând cu anul 1945 România a fost silită să abandoneze instituțiile statului de drept, deja împământenite, şi să le adopte pe cele sovietice, specifice antiteticului stat total, maximal.

Al doilea element, dreptul, subordonat intereselor pretinse de cel dintâi, a fost chemat să garanteze existența statului de dictatură proletară, „să apere şi să consolideze orânduirea economică, socială şi de stat socialistă"[278], sens în care, forma pe care a căpătat-o a fost legitimată prin voința puterii politice a clasei muncitoare. Urmând o atare orientare, dreptul socialist a fost definit ca fiind „totalitatea regulilor de conduită instituite sau sancționate de statul socialist exprimând voința poporului garantate în aplicarea lor de forța de constrângere a statului socialist şi care servesc scopurilor de apărare, de întărire şi dezvoltare a raporturilor şi rânduielilor ce convin şi sunt în avantajul clasei muncitoare şi tuturor oamenilor muncii, scopurilor lichidării complete şi definitive a rămăşițelor capitalismului în viața economică, în existența şi în conştiința oamenilor, scopurilor construirii societății comuniste"[279].

Studiul izvoarelor documentare scoate în evidență, însă o cu totul altă față a pretextatei identități de interese în raporturile dintre clasa muncitoare şi grupul aflat la putere. În realitate, decizia politică a constituit un monopol în mâna guvernanților, în vreme ce mult invocata voință populară a rămas un deziderat lipsit de conținut. Pe fondul evenimentelor care au condus România pe calea sovietizării, justiția a fost angrenată şi ea într-un dinamic proces de transformare, a cărui intensitate a păstrat ritmul dictat de caruselul modificărilor suferite la nivelul bazei economice.

Cu alte cuvinte, pe măsură ce relațiile de producție de tip capitalist au fost înlocuite, o serie de componente ale suprastructurii au primit noi înfățişări, adaptate la realitățile diferitelor etape parcurse. Baza economică

---

[276] *Lenin. Opere alese,* vol. II, Editura Partidului Comunist din România, Bucureşti, 1946, p. 230

[277] *Dicționar politic,* Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 566

[278] *Ibidem,* p. 212

[279] A. I. Vâşinschi, *Sarcinile fundamentale ale ştiinței dreptului socialist sovietic. Material de la prima consfătuire a juriştilor, ținută între 16-19 iulie 1938,* Moscova, 1938, p. 183. Vezi *Teoria statului şi dreptului,* Editura de Stat pentru literatură ştiințifică, Bucureşti, 1951, p. 106

şi suprastructura s-au menținut într-o permanentă corelație, manifestată prin intercondiționarea şi interdependența lor dialectică. În prezența unor astfel de circumstanțe, justiția nu avea cum să rămână în afara cadrului general al evoluției organismului național, motiv pentru care a fost implicată activ în opera de edificare a noii societăți „pentru a ajuta noii orânduiri să nimicească şi să lichideze vechea bază şi vechile clase”[280].

[280] I. V. Stalin, *Marxismul şi problemele lingvisticii,* Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953, p. 8

3. 1. Penuria alimentară şi urmările ei

Colectivizarea nu a dat roade nici în „patria comunismului", ci a condus în cei 40 de ani de experienţe kolhoznice la transformarea Rusiei dintr-o ţară exportatoare de cereale într-una importatoare[281]. Aplicarea ei în ţările „lagărului comunist" a declanşat o criză alimentară endemică, manifestată prin puseuri periodice de foamete[282].

Nici la noi colectivizarea nu a produs creşterea economică scontată, din contră, producţia a scăzut şi a avut ca efect sporirea livrărilor către stat pe seama sectorului particular[283]. Se realiza pe această cale, pentru o vreme, o derogare de la principiul leninist care avertiza în legătură cu capacitatea diabolică a proprietăţii private, inclusiv a celei mici, de a genera zi de zi structuri capitaliste[284]. Cu toate acestea puterea s-a încăpăţânat să demonstreze pe toate canalele propagandei superioritatea agriculturii socialiste. Legea economică fundamentală a comunismului cerea afirmarea creşterii neîntrerupte a producţiei materiale în scopul satisfacerii într-o tot mai mare măsură a necesităţilor poporului muncitor[285]. În paralel a fost aplicată „legea strangulării producţiei", directivă ideologică, care avea ca mecanism fundamental diminuarea producţiei de bunuri în raport cu consumul. Ea nu trebuia să acopere niciodată nevoile de consum ale populaţiei, pentru că numai menţinută sub teroarea supravieţuirii suportabile, populaţia devenea obedientă, supusă şi aservită puterii comuniste. Metoda a fost formulată public de economistul-ideolog sovietic Mikoian, ajuns preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice. Prevedea asigurarea dominaţiei regimului comunist prin menţinerea producţiei sub necesităţile de consum ale populaţiei, între limita de supravieţuire suportabilă şi limita inferioară a posibilei explozii sociale[286].

Aşa s-a născut discrepanţa dintre cifrele raportate oficial şi realitate obiectivă. Paradoxul a afectat cel mai acut nivelul de trai al populaţiei. Un rol important în răspândirea mitului „bunăstării" ţăranului colectivist, în primii ani, a fost jucat de presă, căreia i s-a alăturat radioficarea, către sfârşitul anilor

---

281 Mihai Stratulat, *op. cit.*, p. 195
282 Lucian Boia, *op. cit.*, p. 110
283 Stelian Tănase, *Elite şi societate …*, p. 77
284 Ion Chirculescu, *Dezvoltarea agriculturii socialiste*, în *Probleme ale desăvârşirii construcţiei socialiste în RPR*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, p. 92
285 Centrul de Documentare şi Propagandă, *Staţiunile de Maşini şi tractoare din U.R.S.S.*, Editura Cartea Rusă, Bucureşti, f.a., p. 26-28
286 Virgiliu Toma, *op. cit.* p. 178

'50. Prima pagină a ziarelor găzduia în permanență analize şi reportaje cu structură antitetică, în care era lăudate realizările gospodăriilor colective. De obicei, în partea a doua a acestui gen de articole erau caricaturizați „țăranii individuali", cu precădere chiaburii şi gospodăriile lor. În toamna anului 1950, pe prima pagină a ziarului „Crişana" era descrisă în detaliu festivitatea de distribuire către membrii cooperatori a roadelor obținute de gospodăria „Steaua Roşie" din Mădăras, la un an de la înființarea ei (11 septembrie 1949). Cel mai fericit dintre colectivişti, remarca ziaristul, a fost „baciu Ghiuri", Gheorghe Haşaş-Bila „fiindcă a văzut pe tabel că se va întoarce cu cei mai mulți saci de grâne acasă, fiindcă el n-a lipsit o zi de la lucru, a lăsat de o parte bătrânețea şi a muncit cu spor şi drag". Preşedintele gospodăriei, Teodor Maghiar, a ținut să le reamintească „colectiviştilor" că pentru atingerea succesului, alături de munca depusă, s-a dus o luptă dârză cu duşmanul de moarte, „cu chiaburul şi reacțiunea". Pentru ca discuția să nu se limiteze la generalități, țăranul Mihai Pârje l-a nominalizat pe „năpârca de Huza din Salonta" chiabur la care a lucrat timp de 12 ani[287]. Tot în termeni laudativi era prezentată şi împărțirea veniturilor către membrii gospodăriei din Reghea. „Sacii goi, pe care-i adusese Petru Puşcaş, se umplură numaidecât – se spune în articol – Şi aşa, el ducea acasă 935 kg grâu, 428 kg secară, 735 kg porumb, 990 kg floarea soarelui, cartofi etc". Corespondentul de presă, pentru a sublinia avantajele muncii în „colectivă", a introdus în reportaj un dialog imaginar, purtat între beneficiarul roadelor şi Teodor Bede, un tânăr care ar fi asistat la împărțeală. „De când te ştii tu pe lume, ai mai avut în casa ta atâta belşug? – l-ar fi chestionat tânărul – Ai avut tu pe pământul tău, înainte, atâtea bucate? – întrebări la care, țăranul ar fi răspuns – Ori pentru ce suntem în gospodăria colectivă, ca să trăim mai rău decât înainte? Partidul ne-a îndrumat pe această cale, şi cum acesta [pământul] este al nostru, ne-am convins că gospodăria colectivă este calea cea dreaptă"[288]. În acelaşi ton au fost descrise festivitățile similare desfăşurate la gospodăria „Herbak János", din Buduslău, şi gospodăria „Drumul Socialismului", din Biharea. La fel ca în celelalte materiale, ziaristul a utilizat clişee în care țăranii colectivişti îşi exprimau mulțumirea pentru roadele muncii în comun. Se spune că țăranului Ludovic Bányai din Buduslău „i-au țâşnit" cuvintele din gură. „Niciodată n-a fost în casa mea atâta belşug, niciodată n-am crezut că pot aduna cu mâinile acestea ale mele atâta hrană pentru pruncii mei. Om avea pită multă şi bună, de care n-am mai avut până acum" – ar fi spus acesta. Autorul articolului aminteşte apoi că țăranul în cauză a muncit înainte pentru chiaburul Emeric Moricz, catalogat ca o „cunoscută şi veninoasă lipitoare de prin partea locului", dar că s-a convins de minciunile acestuia. Nu acelaşi lucru a făcut

[287] *Îmbelşugate sunt roadele obținute de cei ce muncesc cu dragoste şi avânt. La gospodăria agricolă colectivă din Mădăras s-au împărțit veniturile*, în *Crişana*, nr. 253/28 octombrie 1950, p. 1

[288] *S-au împărțit veniturile la gospodăria agricolă colectivă din satul Reghea, raionul Marghita,* în *Crişana*, nr. 254/29 octombrie 1950, p. 1

Kanaghi Alexandru, care a primit o cantitate mai redusă de cereale. El ar fi declarat cu regret că n-ar fi ajuns în această situație dacă nu l-ar fi ascultat pe chiaburul Iosif Moricz: „Acum văd eu ce rost aveau şi ce urmăreau minciunile lui”[289].

Superioritatea modului de producție colectivist era pusă şi pe seama aplicării „metodelor înaintate” utilizate în agricultura Uniunii Sovietice, care servea de model. Piața de carte fusese invadată de broşurele în care erau prezentate roadele cercetărilor agrotehnice sovietice şi recordurile obținute de pe urma lor[290]. Ne vom opri numai asupra metodei „iarovizării” cerealelor, emisă de „savantul” Lâsenco, deoarece ea a fost experimentată, dar fără succes, şi la gospodăriile din Borş şi Biharea. După cum susțin biografii sovietici, viitorul „savant” Lâsenco a fost frământat încă din anii studenției de ideea scurtării termenului de germinație al cerealelor, obsesie care l-ar fi condus la introducerea culturii acestora şi în mediile atipice din Kazahstanul de Nord şi Siberia, la fel cum încercase şi predecesorul său, Miciurin, în domeniul horticulturii[291]. Soluția transpunerii în viață a proiectelor sale s-a născut în ajunul colectivizării agriculturii din Uniunea Sovietică, după iarna grea din 1927-1928, când a observat că „grâul de toamnă” semănat de tatăl său în primăvară, a răsărit şi s-a dezvoltat asemenea soiului timpuriu. Preocupat să descopere cauza acestui fenomen, a aflat că semințele fuseseră păstrate peste iarnă în curte, sub zăpadă. Amănuntul i-a întărit convingerea că semințele ar fi parcurs un proces de pre-germinație sub influența mediului umed al zăpezii, după care, temperatura scăzută ar fi conservat grâul deja încolțit.

Cercetătorul şi-a propus să experimenteze descoperirea pe parcelele personale din satul natal Carlovca (Raionul Poltava, RSS Ucraineană)[292]. Cu toate că niciodată nu s-a pomenit nimic despre roadele obținute în urma testelor efectuate, înclinăm să credem că ar fi fost posibilă producerea anumitor rezultate pozitive, date fiind condițiile geo-morfologice şi climaterice specifice zonei de experimentare. La o primă analiză, metoda propusă părea genială prin simplitatea sa şi prin cheltuielile minime reclamate de aplicarea ei. Analizată însă în raport cu legile geneticii, ea încălca grosolan însăşi relația de bază care coordonează universul biologic, aceea a interdependenței dintre mediu, genotip şi fenotip, după rigorile căreia este

---

[289] *În loc de mălai mucegăit, ei au acum din belşug pâine albă şi bună! Împărțirea veniturilor la gospodăriile agricole colective «Herbák János» din Buduslău şi «Drumul Socialismului» din Biharea*, în *Crişana*, nr. 255/31 octombrie 1950, Oradea, p. 4

[290] Bogdan Tănăsescu, *Colectivizarea, între propagandă şi realitate*, Editura Globus, Bucureşti, f.a., p. 45

[291] I. I. Mileonuşchin, *Un vis împlinit. Viața şi opera lui Ivan Vladimirovici Miciurin*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950, p. 36-41

[292] Alexandr Popovschi, *Arta creației. Povestea realizărilor în agricultură ale savantului sovietic Trofim Denisovici Lâsenco*, Editura de Stat, Bucureşti, 1949, f. 36-44

croită întreaga viață[293]. Dacă ar fi fost supusă unei critici întemeiate pe criterii ştiinţifice, utopia „iarovizării" ar fi putut să se înscrie foarte uşor în analele experimentelor nereuşite, la fel ca şi alte încercări de gen, însă linia evoluției sale s-a intersectat cu cea trasată de procesul de colectivizare a agriculturii, declanşat în anul 1929 de către Sovietul Suprem[294]. Propaganda comunistă a făcut uz de toate mijloacele pentru a sublinia necesitatea transformării agriculturii în sensul dorit şi pentru a preamări realizările obținute în unitățile agricole de tip etatist. În laboratoarele partidului-stat a fost creat mitul „savantului din agricultură". Momentul genezei sale a fost prezentat învăluit într-o aură mistică, pe fondul noilor realități din lumea rurală, atunci când „la sate începuseră marile schimbări, au fost arate toate răzoarele, exploatarea pământului în parcele individuale, împestrițate ca proprietate şi destinație, a fost înlocuită prin forme noi de gospodărie", iar apariției sale i s-a conferit o nuanță mesianică, fiind plasată la vremea când „spațiul larg al câmpurilor colhoznice aştepta inovatorii îndrăzneți, meşterii recoltelor mari"[295]. Lâsenco, s-a pomenit propulsat de la condiția de simplu, dar ambițios agronom, la cea de „savant". În scurtă vreme, datorită epitetelor în care îi era zugrăvită imaginea, s-au urzit legende în jurul personalității şi activității sale ştiințifice, care l-au împins foarte aproape de statutul de semi-zeu al panteonului regimului. Pentru a fi mai convingător, biograful său socoteşte că pentru a fi mai lesne de înțeles, inovatorul „ar trebui să fie văzut la câmp, cu privirea lacomă, îndreptată spre şesul înverzit, când nemişcat, când alergând năvalnic pe brazdele îndepărtate. Ce caută el în desişul plantelor? Zăreşte el oare ceva accesibil numai pentru puținii aleşi, sau este numai o închipuire a sa?" – se întreba retoric autorul[296]. Nu este lipsit de interes să amintim că printre primii care s-au făcut apologeții inepțiilor agronomilor sovietici Miciurin, Lâsenko si Țâțân, ridicați la rangul de savanți, s-a numărat Petru Groza. „Am fost acasă la profesorul Țâtân, pe care atâția din savanții noştri superficiali îl consideră un țăran, dar la acest țăran am văzut grâu altoit pe pir, mazăre în copac şi pătlăgele roşii crescute în copaci" – mărturisea acesta[297].

Triumful agriculturii socialiste se regăsea însă numai în paginile materialelor de propagandă[298]. În teritoriu situația se prezenta în cu totul alți termeni, realitate de altfel bine cunoscută cunoscută de factorii politici. În 16 noiembrie 1951 Sfatul Popular al oraşului Oradea solicita sprijinul Sfatului Regional în problema aprovizionării populație cu o serie de produse de strictă

---

293 I. F. Dumitru, *Biochimie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1980, p. 827-892

294 *** *Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (Bolşevic) al Uniunii Sovietice*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1948, p. 404

295 Alexandr Popovschi, *op. cit.*, p. 45

296 *Ibidem*, p. 43

297 Nicolae Constantinescu, *op. cit.*, p. 24

298 Gabriel Moisa, *Colectivizare, rezistență şi represiune în vestul României (1948-1951)*, Editura Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 1999, p. 59-61

necesitate, prezentând o stare de lucruri dezastruoasă. Cantitatea de pâine alocată nu putea acoperi nici măcar necesarul alocat posesorilor de cartele. Rațiile de ulei şi zahăr nu fuseseră distribuite pe lunile septembrie şi octombrie, iar carnea şi săpunul şi ele de mai multe luni. Cartofii lipseau cu desăvârşire, nu puteau fi onorate cartelele şi de abia se putea face față nevoilor cantinelor, dar numai într-un procent de 60% din cantitățile necesare. Situația era gravă şi din pricină că nu se întrevedea nici o posibilitate de atenuare a crizei. La fel stăteau lucrurile în privința fasolei. Se mai înregistra o acută lipsă de sare, care afecta până şi fluxul tehnologic al brutăriilor de stat. Calitatea pâinii era inferioară din cauza făinii utilizate, aduse din regiunea Timişoara, care în loc să se ridice la un nivel de extracție de 90%, standard, abia atingea 56%, fiind astfel lipsită de glutenul necesar. Internatele şi căminele nu-şi puteau rezolva aprovizionarea cu alimente datorită bugetelor reduse. Suma alocată de stat pentru o lună de zile acoperea doar necesarul pentru două săptămâni În final, preşedintele sfatului atenționa că sectorul agricol socialist din regiune nu dispune de unt, lapte, ouă, carne de porc, produse pe care nu le poate achiziționa de la particulari fiindcă Banca Națională nu aproba plata în numerar[299].

Ştiri alarmante au adus şi deputații Sfaturilor Populare, care la un an de la desfăşurarea primelor alegeri locale, au organizat, în 2 decembrie 1951, mai multe întâlniri cu alegătorii din circumscripții. Printre problemele ridicate de orăşeni s-a aflat iarăşi aceea a aprovizionării muncitorimii cu produse alimentare, precum şi lărgirea rețelei comerțului de stat şi cooperatist[300]. Informații privitoare la penuria alimentară ce chinuia orăşenimea veneau şi pe canalul petițiilor formulate de diverşi cetățeni. De pildă, cetățeanul Ludovic Oláh, din Oradea, scria Consiliului de Miniştri despre proasta aprovizionare a populației cu alimente şi despre scandalurile iscate la „cozile" care se formau în fața magazinelor. Soluția oferită de organele puterii a fost de-a dreptul comică. După ce recunoşteau că lipsa articolelor alimentare, „ca zahăr, unt, ulei, orez, sare, petrol, carne şi cartofi (…) formează cozi", i se reamintea petentului că femeile gravide beneficiază de „favorul să nu stea în rând cu restul populației (…) pe întreaga țară" dar că sunt excluse de la acest privilegiu femeile cu copii mici „cu excepția când consumatorii consimt la aceasta". Pentru că reclamantul a solicitat intervenția Miliției în disciplinarea statului la coadă, a fost atenționat că sarcinile acesteia sunt „mai importante decât a se ocupa cu frecuşurile dintre cei care fac coadă". Reprezentanții puterii au ajuns la concluzia că „în general cozile sunt făcute mai mult de cei care nu sunt în producție şi au mai mult timp de a sta pe la magazine"[301].

---

[299] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 5/1951, f. 110

[300] *Ibidem*, f. 64

[301] *Ibidem*, f. 106

Pe 24 iunie 1953, într-o sinteză despre starea de spirit a populației era din nou semnalată nemulțumirea populației muncitoreşti determinată de penuria alimentară. Se ajunsese până acolo încât oamenii pierdeau câte o jumătate de zi la cozi pentru procurarea alimentelor raționalizate. Alternativa oferită de piața liberă era dezavantajoasă din pricina prețurilor mari practicate de țărani, în vreme ce media salariilor muncitorilor era de 300-400 lei, aşa încât, sublinia informatorul, „nu mai pot face față întreținerii familiilor lor”[302]. Pe fondul crizei alimentare a crescut importanța cantinelor, înființate pe lângă unitățile economice, pentru că dețineau prioritatea în circuitul aprovizionării. Printre cele mai importante se număra cea a Uzinei Electrice din Oradea, care hrănea 250 de angajați. Alimentele necesare acesteia erau asigurate de ferma „23 August”, pe care abonații au electrificat-o prestând 220 ore de muncă voluntară. Alte întreprinderi şi-au organizat ferme anexe pentru acoperirea normelor de hrană[303]. Un important segment de populație a ajuns să fie dependent de funcționarea acestor unități alimentare, aşa încât atunci când prin HCM 1117/1951 s-a dispus „comasarea cantinelor” care aveau sub 200 de abonați, clienții cantinei „Diosigana”, muncitorii, angajații corpului didactic, ai CFR-ului, ai Miliției, ai MAT-ului şi ai Poştei s-au adresat direct secretarului general Gheorghiu-Dej, pentru a cere scoaterea cantinei lor de pe lista celor care urmau să fie desființate. Pentru a fi mai convingători, ei au motivat că „eliberați de greutățile aprovizionării” vor putea depune şi mai mare zel pentru mărirea productivității, „prin spargeri de norme, înaintând astfel spre drumul socialismului, conduşi de gloriosul Partid Muncitoresc Român”[304].

Tot în 1951, în scopul suplimentării surselor de alimentație, Consiliul de Miniştri a căutat să sporească numărul porcinelor din sectorul socialist pe baza achizițiilor de la populație, însă rezultatele slabe înregistrate la acest capitol au determinat Comitetul Executiv să declanşeze o anchetă, finalizată pe 28 decembrie 1951. S-a constatat că se făceau vinovate de eşecul înregistrat organele raionale, care în multe cazuri refuzau sau tărăgănau eliberarea biletelor de proprietate pentru crescătorii particulari, ori pur şi simplu declarau epizotii imaginare pentru a împiedica scoaterea porcinelor din teritoriul lor de competență[305]. Nici aprovizionarea cu produse de natură vegetală nu a fost mulțumitoare. Pentru anul 1952, OCL „Aprozar” Oradea a avut în plan achiziționarea unei cantități de 8.017 tone de legume şi fructe din sectorul particular, în valoare de 95.861 de lei, dar la sfârşitul anului volumul mărfurilor cu greu a atins cifra de 1.612 tone[306]. Abonamentul la cantină şi cartela au devenit în condițiile anilor'50 veritabile instrumente de

[302] *Ibidem*, dosar 125/1951, f. 75
[303] *Ibidem*, dosar 5/1951, f. 125
[304] *Ibidem*, f. 70
[305] *Ibidem*, f. 42
[306] *Ibidem*, dosar 31/1952, f. 42

constrângere în mâna regimului[307]. În anul 1952 centrele urbane şi muncitoreşti din cele şapte raioane ale regiunii, inclusiv oraşul Oradea, însumau 94.264 de locuitori, dintre care 56.695 mâncau la cantină. În procente, numărul abonaților se ridica la 60,14 de procente[308].

Forța de muncă înregistrată în raionul Oradea, şi respectiv oraşul Oradea, a înregistrat o diferență numerică față de cifrele abonaților, datorită personalului navetist. În întimpinarea cerințelor celor care nu beneficiau de accesul la cantine a venit oferta comerțului întreținut de particulari pe piața liberă. Aici însă prețurile erau foarte ridicate, dinamica lor fiind în relație directă cu deficitul de mărfuri ce caracteriza comerțul socialist. Din cauza crizei alimentare în 1953 comerțul de stat nu şi-a putut îndeplini sarcinile de plan decât în proporție de 82%. În aceeaşi situație se găsea şi cooperația. Deficitare erau făina, carnea, zahărul, pastele făinoase, marmelada, alcoolul, orezul, grişul, arpacaşul, uleiul şi altele. Alternativa oferită de piața liberă era păguboasă pentru muncitorime datorită prețurilor[309], pentru că în vreme ce media salariilor era cuprinsă între 300-600 lei, pe piața liberă se mențineau prețuri mari la principalele produse alimentare. Prețul ouălor era cuprins între 1,50-1,60 lei perechea, 45 lei kg de unt, trei lei kg de cartofi, şapte lei kg de zarzavat, între 6-8 lei kg de făină, între 8-10 lei kg de varză acră, 26 de lei o găină, trei lei kg de spanac şi între 5-7 lei kg de mere[310].

La rândul lor, țăranii prezenți pe piață practicau un mercurial sporit din nevoia obținerii lichidităților cu ajutorul cărora îşi achiziționau o serie de produse agricole puse în sarcină prin cotele obligatorii şi pe care nu le puteau onora din producția proprie. În plus, erau pândiți permanent de riscul arestării şi condamnării pentru fapte încadrate în Legea 183 „a sabotajului

[307] *Instrucțiuni privind eliberarea şi distribuirea cartelelor de alimente şi îmbrăcăminte*, Ministerul Comerțului şi Alimentației, Bucureşti, 1949, *passim*

[308] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 48/1952, *passim*

Raionul	Populația muncitorească şi funcționărească din centrele urbane şi uncitoreşti	Abonații la cantine
Aleşd	21846	5922
Beiuş	11172	4524
Marghita	6797	4271
Oradea	786	2449
Salonta	14674	5597
Săcuieni	4842	2628
Şimleu	9607	2766
Oraş Oradea	24540	28538
Total	94264	56695 (60,14%)

[309] *Ibidem*, dosar 125/1951, f. 56

[310] *Ibidem*, f. 31

economic şi pentru combaterea speculei ilicite”[311]. Cazuistica primei jumătăți ai anilor ’50 abundă în sentințe pronunțate la capitolul „infracțiuni economice”. De pildă, Ştefan Amoş, din Cusuiuş, a fost trimis în judecată pentru că a tăiat clandestin un viței în scopul comercializării cărnii[312], sau – încă o dovadă a neputinței sistemului – Rozalia Lap, din Oradea, acționată în instanță pentru că a fost surprinsă de Miliție în piață pe când încerca să comercializeze o gâscă de opt kg la prețul de 2.000 lei. Femeia s-a bucurat totuşi de clemența justiției comuniste, care la stabilirea pedepsei a ținut cont de faptul că era muncitoare, fără avere, şi divorțată. Această circumstanță atenuantă a atras numai confiscarea „corpului delict”[313].

După cum era de aşteptat, povara rezolvării problemei alimentare a fost pusă în spinarea țărănimii particulare, prin intermediul cotelor obligatorii. Întemnițarea țăranilor care nu se puteau degreva de sarcinile impuse a atins proporții de masă. Aproape că nu exista familie care să nu aibă pe cineva în puşcărie. Acest fenomen a fost alimentat de modul arbitrar în care organele administrative de la nivelul comunelor fixau cuantumurile cotelor pentru fiecare „contribuabil”, deoarece erau luate în calcul numai dimensiunile proprietăților agricole private, cu omisiunea altor elemente specifice, cum ar fi, dotarea cu utilaj agricol şi material semincer sau capacitatea de muncă a țăranilor, aşa că în sălile tribunalelor puteau fi întâlnite femei văduve sau oameni în vârstă. Astfel, văduva Boroş Sara, din Salonta, a fost condamnată la o pedeapsă de un an şi şase luni de închisoare corecțională pentru că nu şi-a predat întreaga cantitate de produse agricole cu care fusese impusă, acumulând o restanță de 795 kg grâu, 137 kg ovăz, 1.007 kg porumb, 459 kg floarea soarelui, 37 kg fasole, 548 kg cartofi, 93 kg ceapă, 29 kg lucernă, 29 kg trifoi şi 40 kg borceag. Femeia a declarat că ar fi cumpărat aceste produse, însă din lipsa mijloacelor materiale nu şi le-a putut procura de pe piață[314]. Văduva Vago Estera, din Cubulcut, a fost condamnată la doi ani de închisoare pentru că a acumulat o restanță de: 1.160 kg grâu, 658 kg secară, 228 kg orz, 475 kg floarea soarelui, 456 kg fasole, 14 kg mazăre, 2.284 kg cartofi, 225 kg ceapă, 951 kg fân, 15 kg lucernă şi 98 kg de semințe de borceag[315]. Văduva Szabo Maria, din Sânicolau de Munte, a fost condamnată la opt luni de închisoare pentru o restanță de: 550 kg grâu, 541 kg porumb, 163 kg floarea soarelui, 128 kg fasole, 128 kg mazăre, 1.716 kg cartofi, 110 kg ceapă, 43 kg fân, 12 kg semințe de lucernă, 15 kg semințe de trifoi şi 40 kg semințe de borceag[316]. Dacă pe rolul instanței se găsea vreun chiabur, termenii judecății se schimbau radical. Prin

311 *Decrete modificatoare ale legislației în vigoare*, Biblioteca legilor uzuale, Editura de Stat pentru Literatură Juridică, Bucureşti, 1950, p.10-11
312 AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Județului Bihor*, mapa 376/1952, dosarul penal nr. 4973/1951
313 *Ibidem*, dosarul penal nr. 442/1952
314 *Ibidem*, mapa 375/1952, dosarul penal nr. 128/1952
315 *Ibidem*, dosarul penal nr. 43/1952
316 *Ibidem*, dosarul penal nr. 187/1952

așa ceva a trecut țăranul Cora Dumitru, din Ianoșda, căruia, pe lângă pedeapsa de doi ani de închisoare corecțională, i s-a mai aplicat și sechestru penal asupra produselor agricole găsite în gospodărie. El se făcea vinovat de nepredarea unor cantități de 5.647 kg grâu, 481 kg orz, 308 kg ovăz, 2.567 kg porumb, 924 kg floarea soarelui, 102 kg fasole, 1.232 kg cartofi, 268 kg ceapă și 1.032 kg fân, încât multitudinea proceselor întemeiate pe fapte penale de acest gen a impus introducerea unor formulare tipizate, menite să ușureze munca grefierilor. Au fost utilizate două genuri de astfel de documente. Primul dintre ele avea un conținut simplificat, în care erau specificate actele normative care incriminau fapta, respectiv „Decretul nr. 183/1949, combinat cu Decretul nr. 64/1951 și cu HCM nr. 379/1951 și Hotărârea CC al PMR nr. 432/1951". După cum se poate constata, printre actele normative enumerate se afla și hotărâre politică a Comitetului Central, căreia i s-a conferit valoare de lege.

Cel de al doilea formular era destinat chiaburilor. După ce demoniza imaginea inculpatului prin conținutul său, documentul venea să justifice, „în spiritul luptei de clasă", asprimea măsurilor punitive hotărâte de instanță. „Dat fiind [faptul] că predarea la timp și în condițiunile stabilite de lege a produselor agricole vegetale cuvenite statului, cu titlu de cotă obligatorie de predare, este o datorie cetățenească și patriotică, inculpatul, care este de origine socială chiabur, s-a manifestat prin fapta sa ca [un] element dușmănos regimului de democrație populară din țara noastră – stabilea rechizitoriul prefabricat – Inculpatul a căutat să saboteze realizarea planului de colectare a produselor agricole vegetale. Colectarea produselor agricole vegetale are drept scop să asigure aprovizionarea cu alimente a populației muncitoare, să asigure industriei socialiste materii prime agricole, să asigure crearea unui fond de semințe selecționate și să asigure dezvoltarea schimbului dintre sat și oraș. Inculpatul, fiind chiabur, care deja în mod obișnuit a sabotat eforturile oamenilor muncii pentru construirea economiei socialiste în țara noastră și a sabotat măsurile luate pentru asigurarea dezvoltării economiei noastre socialiste, nici de data asta inculpatului nu i-a convenit ca planul de colectare a produselor agricole vegetale să fie realizat și de aceea nu a predat în întregime cotele de produse agricole vegetale cu care a fost impus, inculpatul intenționând să folosească produsele sale agricole pentru speculă, pentru jefuirea poporului muncitor de la orașe. În această situație, datoria justiției populare din țara noastră este ca să fie vigilentă, să vegheze ca legea privitoare la colectarea produselor agricole vegetale să fie aplicată cu strictețe și deoarece inculpatul, ca proprietar a (…) hectare de pământ agricol, este un vechi dușman al poporului, inculpatul exploatând munca oamenilor săraci din comuna sa, instanța găsește că este cazul ca la fixarea cuantumului pedepsei să țină seama de împrejurările susmenționate"[317].

[317] *Ibidem*, dosarul penal nr. 105/1952

Volumul cotelor nu a fost redus nici atunci când acest lucru se impunea cu necesitate. La o analiză a ritmului colectărilor, la începutul anului 1953, Comitetul regional de partid a constatat că impozitele agricole fixate chiaburilor din raioanele Oradea şi Săcuieni nu vor putea fi încasate, în Oradea, datorită sumelor mari fixate celor 494 de gospodării chiabureşti, iar la Săcuieni, datorită faptului că o mare suprafață a terenurilor luate în calcul erau neproductive, fiind acoperite de „nisipuri zburătoare”[318]. Indicatorii de plan nu puteau fi însă modificați, odată ce fuseseră raportați Bucureştilor. Constrânsă de această situație fără ieşire, populația a recurs la tot felul de trucuri pentru a se putea eschiva rigorilor legii[319]. Aşa s-a născut o altă categorie de fapte penale, derivate din primele. Nicolae Beteg din Chişlaz, proprietarul unui teren în suprafață de şase hectare, a fost condamnat la trei luni închisoare pentru că a încercat să-l mituiască pe împuternicitul Centrului de Stat pentru Colectare din Marghita, oferindu-i vin, țuică şi 4.000 de lei pentru a i se reduce cota la grâu[320].

În iunie 1953, Inspectoratul de Anchete al Ministerului Finanțelor, după verificarea registrelor agricole, a constatat tendința țăranilor de a declara teren agricol mai puțin din cauza cotelor şi impozitelor ridicate. Cei care au recurs la această strategie au fost deferiți organelor de anchetă, ajungându-se la un număr de 50-60 de citații pe zi. Mulți dintre cei citați nu erau însă de găsit la domiciliu întrucât erau plecați în țară la lucru[321]. Controlul efectuat în luna iulie, la fel, a scos la iveală o serie de înregistrări nereale în registrele agricole, atât la suprafețele agricole declarate, cât şi la alte surse de câştig. În raionul Săcuieni au fost revizuite atunci înscrierile pentru 350 de contribuabili din comuna Curtuişeni, 250 din Pişcolt şi 400 din Văşad, iar în raionul Şimleu pentru toți contribuabilii comunei Cehei. În urma verificării registrului agricol al comunei Borş, doi chiaburi, Alexandru Feher şi Ludovic Feher, au fost reînscrişi cu suprafețele avute anterior, cu toate că terenurile acestora au fost preluate de stat prin Decretul 308/1953, iar văduvei Feltoti Susana, din Episcopia-Bihor, i s-au adăugat spre impozitare stupii pe care-i deținea[322]. Pentru recuperarea debitelor, organele fiscale au operat executări silite, materializate prin 347 de „sechestre cu ridicata”, 2.088 de „sechestre pe loc” şi 51 de licitații. În competența Procuraturii au fost patru cazuri din oraşul Oradea şi patru din raion[323]. Până la sfârşitul lunii nivelul măsurilor luate s-a cifrat la sechestre pe loc pentru 94 de țărani săraci, 2.354 mijlocaşi şi 660 chiaburi, şi sechestre cu ridicata pentru un sărac, 259 mijlocaşi şi 345 chiaburi, precum şi publicații cu vânzare pentru 213 mijlocaşi şi 158 de chiaburi, licitații

[318] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 125/1951, f. 22
[319] Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, Editura Alfa, Bucureşti, 1998, *passim*
[320] AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Județului Bihor*, mapa 376/1952, dosarul penal nr. 3333/1951
[321] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 125/1951, f. 79
[322] *Ibidem*, f. 112-113
[323] *Ibidem*, f. 121

pentru 51 de mijlocaşi şi 32 chiaburi şi cercetări la Procuratură pentru trei chiaburi[324].

Nesiguranța zilei de mâine a dat naştere zvonurilor alarmiste, cu efect psihologic major asupra oamenilor[325]. O notă informativă din 22 ianuarie semnala că în oraş şi regiune circulă zvonul că puterea va aplica în curând o nouă reformă monetară[326]. Din această pricină magazinele au fost asaltate de populația de la sate, despre care se spunea că „năvăleşte ca gloata", şi care cumpăra orice fel de mărfuri pentru a nu fi surprinşi de reformă cu bani asupra lor. Din acest motiv a fost neglijată şi piața liberă, „dezorganizată", puținii țăranii care mai aduceau zarzavaturi profitând de situație pentru a „umfla" prețurile. Foarte afectată a fost muncitorimea, care, în cea mai mare măsură, se aproviziona cu produse alimentare de aici[327]. Zvonul a reapărut în luna aprilie, când mai mulți bihoreni au călătorit la Bucureşti în vederea vizitării expoziției naționale. La întoarcere, ei au povestit despre starea de nesiguranță a bucureştenilor în legătură cu pretinsa reformă monetară[328]. În iunie zvonul fixa ca perioadă a aplicării acesteia luna august, când urma să se desfăşoare la Bucureşti Festivalul Mondial al Tineretului[329], iar pe la mijlocul lunii, populația era deja convinsă că reforma se va declanşa în noaptea dintre 27-28 iunie. Țărănimea s-a revărsat în principalele centre urbane ale regiunii, încât informatorul relata că „de mult nu s-a mai observat aşa o mare abundență a populației şi a țărănimii în magazine şi chiar pe stradă, unde lumea forfotea ca furnicile de la o prăvălie la alta", în Oradea, deşi nu era zi de târg, şi că oamenii „aruncau banii pentru orice marfă, numai şi numai ca să nu-i prindă aşa-zisa stabilizare de bani"[330]. Şi pe piața liberă au explodat prețurile. La Oradea, kilogramul de grăsime se vindea cu 150 de lei, ouăle cu doi lei bucata şi litrul de lapte cu trei lei. La Beiuş, Marghita şi Şimleu prețurile

---

[324] *Ibidem*, f. 172

[325] Vasile Vetişanu, *Un asasinat moral al țărănimii*, în *Analele Sighet*, nr. 2, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995, p. 18-20

[326] În legătură cu dinamica nivelului de trai, considerăm că ar prezenta interes formularea unor precizări. Unii cercetători califică reformele monetare ca fiind jaloane ce marchează etape ale debutului procesului de reconsiderare a parametrilor condițiilor de viață, în sensul creşterii confortului alimentar şi de habitat al populației. Fără a înlătura unele aspecte, ce-i drept minore şi efemere, care ar putea să întărească o atare afirmație, izvoarele documentare de arhivă vin să infirme acest lucru, ba mai mult, ele probează eşecul acestor măsuri financiare. Faptul că ele au dat roade pozitive numai în primele două sau trei lunii de la aplicare, este confirmat de reapariția inflației galopante, regăsită în criza de mărfuri de consum de piață, secondată de ineficiența economatelor, anihilate de lipsa de capital şi de proasta aprovizionare, şi finalizată cu introducerea cartelelor, ca o măsură extremă. Apud: Gheorghe Socol, *op. cit.*, p. 4

[327] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 125/1951, f. 9

[328] *Ibidem*, f. 33

[329] *Ibidem*, f. 57

[330] *Ibidem*, f. 81

s-au dublat şi chiar triplat, iar la Vaşcău Miliția a intervenit confiscând toată marfa țăranilor din piață, pe care a introdus-o în comerțul cooperatist[331].

După anul 1953 volumul „infracțiunilor economice" furnizate de mica negustorie a scăzut brusc. În 6 aprilie a fost decretată o grațiere parțială, ce viza femeile condamnate care aveau de crescut copii sub şapte ani, femeile gravide şi bătrânii de peste 60 de ani. După cuantumul pedepsei, se încadrau aici condamnările privative de libertate pentru care se pronunțaseră deținții sub doi ani, şi parțial cele de peste doi ani[332]. Tribunalul Raional Oradea a avut de judecat în 1955 numai 12 dosare de această natură, în schimb, s-a menținut numărul ridicat de procese legate de predarea cotelor, cifrat la 629 de dosare[333]. Schimbările de nuanță survenite în politica represivă a regimului s-au datorat în cea mai mare parte evenimentelor externe, cel mai important fiind legat de moartea lui Stalin. Organele fiscale însărcinate cu încasarea impozitelor din mediul rural au semnalat pe 15 martie 1953 „pasivitatea" țăranilor față de plata sarcinilor, datorită zvonului că în cursul lunilor aprilie-mai se va declanşa un nou război, prezumție alimentată de prezența unor ofițeri la Tăşad, în cursul lunii februarie, care s-au interesat de spații de încartiruire pentru un număr nedefinit de soldați, precum şi de staționarea unor efective militare în zona Beliu[334].

În 1953, Codul Penal a suferit unele modificări, grație revoltei muncitorilor germani din Berlinul Occidental (ocupat de U.R.S.S.) din 17 iunie 1953. Se pare că rebeliunea berlineză a avut ecou în întreg „lagărul comunist", pentru că în noaptea de 1 iulie 1953 au fost lansate în hotarul comunei Vârşolț-Recea, raionul Şimleu, manifeste dintr-un avion străin, care vorbeau despre o apropiată schimbarea de guvern în Ungaria[335]. În 19 august, țăranii din comuna Sâg au refuzat plata impozitelor agricole, convinşi că „vin frații care-s pe deal"[336], adică aşa numiții „partizani". Noua conducere a Uniunii Sovietice a ordonat închiderea imediată unor investiții în toate țările satelite şi dirijarea fondurilor disponibile către producția bunurilor de consum. În consecință, la începutul aceleaşi luni, Consiliul de Miniştri a hotărât îmbunătățirea nivelului de trai al locuitorilor oraşelor şi centrelor muncitoreşti prin sporirea cantităților de alimente de primă necesitate „pâine, cartofi, leguminoase, zarzavaturi, ulei şi zahăr". În Bucureşti a fost introdusă vânzarea liberă a pâinii, iar în restul centrelor regionale s-au mărit rațiile[337]. Alte măsuri de îmbunătățire a traiului populației au fost ordonate după evenimentele anului

331 *Ibidem*
332 *Instrucțiuni pentru aplicarea Decretului nr. 155/1953 pentru grațierea unor pedepse*, Bucureşti, 1953, *passim*
333 AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Raional Oradea*, Opisul cauzelor judecate în anul 1955, *passim*
334 Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 125/1951, f. 16
335 *Ibidem*, f. 107
336 *Ibidem*, f. 201
337 *Cu privire la îmbunătățirea aprovizionării populației*, în *Crişana*, nr. 161/7 iulie 1953, p. 1

1956 din Ungaria[338]. Nici acestea nu au dat însă rezultate mai strălucite. În luna octombrie comitetul regional de partid a făcut bilanțul aprovizionării rezervelor alimentare pentru iarnă, constatând că erau însilozate până la acea dată 1.200 de tone de cartofi, achiziționate prin rețeaua „Aprozar", care au fost dirijate către unitățile TAPL şi cantine, dar că rețeaua cooperației nu reuşise să realizeze indicatorii de plan, încât din cele 2.115 tone planificate pentru achiziție, nu se găseau în depozite decât 440 de tone.

Din necesarul de 400 tone de varză, populația putea fi aprovizionată decât cu o cantitate de 160-170 tone. Deficitul era generat de prețul mic, de 10 bani/kg, oferit de stat producătorilor, care, descurajați fiind, au renunțat să mai cultive varză în anul 1955. Rezervele de carne şi produse derivate din carne erau şi ele insuficiente, datorită reducerii cuantumului la cotele obligatorii, hotărâtă de Consiliul de Miniştri. Pe piața liberă kilogramul de slănină se vindea la 30-35 lei şi prețul continua să crească[339]. Un an mai târziu situația rămăsese aproape identică. Cooperativele de achiziții din raionul Gurahonț au reuşit cu foarte mare greutatea să se apropie de indicatorii fixați în plan, datorită deficitului înregistrat la aprovizionarea cu zahăr, ulei, combustibil, paste făinoase, griş şi preparate din carne. Onorarea plăților către țăranii contractanți s-a ameliorat prin suplimentarea numărului de casieri, eliminându-se situațiile din trecut când aceştia erau purtați zile întregi pe la casieriile cooperativelor. Rezultatele în această direcție au fost până la urmă pozitive, deoarece până în 30 septembrie intraseră la bazele de recepție 285.626 kg de grâu, rămânând de acoperit numai o cantitate de 22.779 kg.

Din păcate la cantine şi internate situația de criză se menținea în continuare. „Agevacoop-urile" din Ineu şi Săcuieni nu au reuşit să trimită nimic din cantitatea de 125 tone de legume comandate. Nici baza logistică nu era pusă la punct, iar sfaturile populare nu au depus suficiente eforturi pentru mobilizarea particularilor cu căruțe în vederea transportării mărfurilor, în vreme ce bazele de aprovizionare nu dispuneau de suprafețe acoperite pentru protejarea produselor alimentare[340]. În Raionul Salonta existau numai opt tone de zahăr, cantitate care nu putea asigura decât aprovizionarea „carteliştilor" din oraş. Săpunul „Cheia" era livrat în mediul rural la schimb cu ouă sau păsări. Cel mai deficitar produs era însă carnea, cu toate că în oraş funcționa abatorul „Prodaliment". În raportul întocmit de autoritățile regionale erau făcuți vinovați responsabili funcționarii de la „Comraicoop", despre care se afirma că fac repartițiile discreționar, după care se recunoaştea faptul că sunt prea mici cantitățile livrate. Astfel, pentru un trimestru erau alocate 33 tone de carne, care, după aprovizionarea, cu prioritate, a cantinelor, internatelor şi unităților alimentației publice, se reduceau la numai o tonă pentru consumul

[338] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră …*, p. 458-459
[339] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al P.C.R.*, dosar 53/1956, f. 75
[340] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 118/1957, f. 10-12

populației[341]. În raionul Şimleu erau deficitare aceleaşi produse, ulei, untură, slănină, preparate din carne, conserve, orez, paste făinoase. Cantitatea de carne alocată pentru un trimestru era complet insuficientă, 1.800 kg în loc de opt tone. Pentru remedierea situației a fost trimis un camion la Cluj, pentru aprovizionarea urgentă cu conserve a muncitorilor de la SMT Nuşfalău şi de la ferma de stat din Şimleu, dar delegații nu au putut „rezolva" decât 1.000 de cutii[342].

La sfârşitul anului 1959 a fost încheiată şi ancheta privitoare la indicii nivelului de trai al populației rurale. Grupul de studiu a fost alcătuit din 150 de gospodării țărăneşti, dintre care 57 mijlocaşe şi 93 mici, de pe teritoriul a şase raioane administrative din cele 11 ale regiunii Crişana. Trei dintre centrele de cercetare au fost plasate în zonele deluroase, Dobreşti, Halmăşd şi Sebiş, cu putere economică scăzută. Celelalte trei centre, Şiclău (raionul Criş), Ciumeghiu (raionul Salonta) şi Văşad (raionul Săcuieni) aveau o putere economică sporită, fiind aşezate la şes[343].

---

[341] *Ibidem*, f. 17

[342] *Ibidem*, f. 24

[343] Gradul de înzestrare a gospodăriilor țărăneşti cu animale (capete/100 gospodării):

Anii	1957	1957	1958	1959	1958	1959
cai de muncă	30	56	72	55	23	17
tineret sub 1 an	4	17	6	21	3	10
Total cabaline	38	82	84	77	31	27
boi de muncă	9	35	33	20	11	8
vaci	45	85	92	95	43	52
tineret sub 1 an	23	29	51	61	20	30
Total taurine	104	183	207	186	92	96
bivoli	26	31	22	23	31	28
oi	118	161	176	184	172	198
capre	30	10	6	5	26	28
porci	113	227	250	246	170	172
păsări	1397	1829	1723	2250	1470	1750

Repartiția cheltuielilor țărănimii (în procente %):

Anii	1957	1957	1958	1959	1958	1959
pentru muncă	1,3	2,2	2	2	1,4	1,8
pentru cumpărarea mărfurilor	71,7	69,1	59,2	49,2	62,5	66,9
impozit agricol	4,6	11,3	12,1	14,3	4,3	5,8
Total cheltuieli	100	100	100	100	100	100

Repartiția produselor alimentare cumpărate de țărănime (în procente %):

Produsul	Gospodării mici				Gospodării mijlocii			
	sector socialist		sector particular		sector socialist		sector particular	
	1958	1959	1958	1959	1958	1959	1958	1959
grâu+secară	1,2	---	98,8	100	1,7	---	98,3	100
porumb	1,5	1,2	98,5	98,8	0,5	0,6	99,5	99,4

3.2. Migrația populației rurale spre centrele urbane

Colectivizarea agriculturii a fost principala cauză a involuției satului românesc, manifestată prin trei mari procese de degradare, începând cu depopularea, continuând apoi cu demolarea, şi în fine, cu deturnarea progresului firesc al lumii rurale. În centrul acestui dezastru s-a aflat țăranul, care odată cu pierderea proprietății sale şi-a pierdut şi legătura intimă cu pământul, fiind astfel condamnat la dezrădăcinare. Silită să se mute la oraş, după ce a fost deposedată de avere, țărănimea a fost înghesuită în cartierele muncitoreşti, la început în barăci, apoi în blocuri sau cămine de muncitoreşti, locații în care putea fi mai lesne monitorizată şi controlată de putere. Aici a fost transformată într-o clasă muncitoare dependentă de leafă, ca atare manevrabilă, şi expusă în acelaşi timp alienării față de elementele definitorii ale formației sale morale, frica de Dumnezeu şi respectul proprietății, înlocuite treptat cu moravurile orăşeneşti. Mai târziu, odată cu începutul agoniei sistemului, puterea o va manevra biologic prin intermediul raționalizărilor impuse mâncării, apei, căldurii şi energiei electrice. Cei rămaşi în sate se vor apuca să fure de propriile ogoare intrate în proprietatea GAC, mânați de foame şi incapabili de a se gospodării şi chivernisi. Şi aici îşi va face simțită prezența degradarea morală, chiar dacă nu se va manifesta cu aceeaşi intensitate ca şi în cazul confraților strămutați în oraşe[344].

Procesul de industrializare forțată a economiei româneşti, însoțit de cel de urbanizare forțată a unei importante mase de populație rurală, nu a fost străin de metodologia descrisă. Trăsătura specifică a economiei noastre, în anii de debut ai colectivizării, a constat în coexistența a două forme de producție în

Total cereale	3,7	0,8	96,3	99,2	7,7	0,4	92,3	99,6
făină de grâu+secară	78,5	80,1	21,5	19,9	52,2	28	47,8	72
făină de porumb	72,1	60,5	27,9	39,5	---	100	---	---
Total cereale prelucrate	76,4	80	23,6	20	58,2	57,8	41,8	42,2
cartofi	14,5	3,3	85,5	96,7	18,7	0,9	81,3	99,1
lapte	11,9	14,4	88,1	85,6	12	50	88	50
unt	73,7	82,5	26,3	17,5	77,1	65,5	22,9	34,5
brânzeturi	21,5	23,5	78,5	76,5	5,9	29,8	94,1	70,2
ouă	6,1	6,5	93,9	93,5	---	1	100	99

Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 283/1959, f. 245-300

[344] Nicolae Constantinescu, *op. cit.,* p. 24

sectorul agricol, specifice unor epoci istorice diferite. Crearea marilor ferme de stat sau cooperatiste, alimentată de exproprieri, a transformat țăranul liber într-un proletar dependent de birocrația locală. El se reîntorcea astfel la condiția feudală, precapitalistă, refăcută prin: interzicerea muncii salarizate, introducerea cotelor obligatorii şi rechiziționările forțate[345].

Rațiunea acestei operațiuni s-a axat pe investirea surplusului oferit de agricultură în industrie, conform teoriei lui Preobrajenski, adică acumularea primitivă socialistă, disponibilizarea forței de muncă în folosul industriei, aprovizionarea oraşelor şi furnizarea de mărfuri pentru export şi industria prelucrătoare. Rezultatele puteau fi atinse pe seama exploatării forței de muncă țărăneşti prin intermediul mijloacelor directe (norme, cote obligatorii, confiscări) şi a mijloacelor indirecte (prețuri şi fiscalitate). Toate aceste măsuri se desfăşurau sub controlul şi în beneficiul statului. Încă o dată statul îşi susținea efortul de modernizare pe seama clasei țărăneşti[346].

Spre deosebire de modelul sovietic, care a urmat principiul leninist al naționalizării fondului funciar[347], deposedarea țărănimii româneşti s-a produs gradual. Pe parcursul evoluției colectivizării pot fi conturate două etape, fiecare dintre ele fiind caracterizate prin nivele diferite de dozare a presiunilor exercitate asupra lumii rurale[348]. Corelativ, au fost înregistrate fluctuații în procesul de urbanizare. Principalii factori care au influențat intensitatea procesului de colectivizare au fost de natură externă, rodul evenimentelor politice derulate în țările lagărului socialist.

Proiectul programului de industrializare a țării a fost dezbătut în şedința Biroului Politic al CC al P.M:R. din 13 aprilie 1950, unde au fost trasate principalele direcții ce trebuiau urmate pentru consolidarea şi dezvoltarea sectorului industrial, iar la Plenara din 13 decembrie a fost aprobat Planul cincinal 1951-1955[349]. Se punea capăt sistemul planurilor economice anuale, utilizat pentru anii 1949 şi 1950, în favoarea celor cincinale[350]. În întreaga țara s-au deschis şantiere care reclamau un mare volum de brațe de muncă, alimentat aproape în exclusivitate de populația mediului rural[351].

---

345 Corneliu Crăciun, *Manifestări ale rezistenței țărăneşti din Bihor împotriva regimului cotelor*, în *Crisia*, 1996-1997, Muzeul Țării Crişurilor, Oradea, 1997, p. 261

346 Stelian Tănase, *Elite şi societate …*, p. 74.

347 V. I. Lenin, *Tezele din Aprilie*, Editura Partidului Comunist Român, Bucureşti, 1947, p 44-45

348 Nicoleta Ionescu-Gură, *Categoria socială a „chiaburului" în concepția PMR din anii `50*, în *Analele Sighet* nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 292

349 *Hotărârea şedinței plenare a C.C. al P.M:R. din 12-13 decembrie 1950 asupra Planului cincinal de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R. (1951-1955)*, în *Rezoluții şi hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951, p. 304-306

350 *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria PMR*, Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al PMR, Editura Politică, Bucureşti, 1961, p. 610

351 Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 503

Valuri de țărani spoliați prin efectele politicii de socializare a agriculturii sporeau efectivele oraşelor şi a coloniilor muncitoreşti în căutarea mijloacelor de trai din ce în ce mai dificil de procurat la țară. Organele locale ale puterii au monitorizat în permanență reacția oamenilor în raport cu transformările planificate. În 26 decembrie 1951 Miliția a informat Sfatul Popular Regional că țăranii din satul Roşiori erau nemulțumiți din pricina faptului că vânzarea petrolului lampant prin cooperativă se făcea numai în schimbul cerealelor. Comitetul Executiv a cerut organelor de ordine să lămurească oamenii că această măsură a fost dictată de către Consiliul de Miniştri în scopul de a asigura aprovizionarea cu alimente a populației muncitoreşti de la oraşe şi ca atare „este pe deplin justificată şi trebuie dusă la îndeplinire”[352]. Aceeaşi stare de nemulțumire a fost constatată pe 7 ianuarie 1951 în colonia minieră Băița, unde muncitorii nu dispuneau de cerealele solicitate la schimb. Secretarul Raionului Beiuş, Varga Ioan, a trebuit să intervină pentru distribuirea petrolului contra cost[353].

Mulți dintre țăranii angajați în industrie au recurs la tot felul de trucuri pentru a-şi asigura accesul la cartele. Țăranul Teodor Morgoş din Nădab (raionul Criş), a fost trimis în judecată pentru că a făcut declarații false la întreprinderea „Prodaliment” din Salonta, unde era angajat, cu intenția de a obține în plus o cartelă de alimente pentru soția sa. Aceasta nu beneficia de cartelă deoarece era proprietară unei suprafețe de 2,46 hectare de teren agricol[354]. Nu arareori țăranii au devenit victimele abuzurilor birocrației. Un asemenea caz a fost semnalat în 1953 la întreprinderea „Sovrom Construcții 6 Vaşcău”. Datorită lipsei de pământ arabil care să le asigure subzistența, aproape toți locuitorii comunei Criştior lucrau acolo, însă fără acte în regulă. Ei nu cunoşteau nici măcar valoarea retribuției ce li se cuvenea şi din această cauză mulți s-au aflat în situația de a li se retrage întreaga chenzină ori să rămână datori în contul meselor servite la cantina întreprinderii. Ancheta dispusă a stabilit că vina aparținea pontatorilor, care îşi desfăşurau activitatea discreționar, favorizându-i pe unii, în vreme ce pe alții îi obligau să semneze actele contabile în alb[355].

Izvoarele orale amintesc că în perioada 1950-1953, alături de exodul bărbaților spre platformele industriale şi şantiere, s-a produs şi o masivă emigrație feminină din comunele zonelor cerealiere Tinca şi Salonta către Bucureşti. Fetele au acoperit piața neagră a slujnicelor angajate în casele

[352] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 5/1951, f. 25
[353] *Ibidem*, f. 71
[354] Idem, *fond Tribunalul Județului Bihor*, mapa 376/1952, dosarul penal nr. 4528/1951
[355] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 125/1951, f. 27

noii burghezii comuniste. Banii câştigaţi erau expediaţi acasă, pentru ca părinţii să poată achiziţiona produsele restante la cote[356].

Încă din februarie 1950 conducerea superioară a partidului a analizat problema asigurării spaţiului locativ pentru viitorii orăşeni[357]. S-a optat pentru soluţia naţionalizării clădirilor particulare, măsură care a reuşit să rezolve pentru moment nevoia de locuinţe, chiar dacă în majoritatea cazurilor s-a recurs la obligativitatea „traiului în comun" a mai multor familii în spaţiile reduse ale apartamentelor, cu toate neajunsurile pe care acesta l-a generat. Aşa de pildă, într-o cauză civilă judecată la Tribunalul Raionului Oradea, chiriaşa Nagy Iuliana, instalată în casa naţionalizată a lui Gheza Gati, a reuşit să obţină evacuarea fostului proprietar din bucătăria apartamentului, care îi fusese repartizată drept locuinţă, motivând că este mamă a patru copii şi are nevoie de spaţiu, sugerându-i părţii pârâte să se mute acasă la părinţii săi[358].

Baza legală a naţionalizării clădirilor a fost Decretul nr. 92, publicat pe 20 aprilie 1950, după ce organele locale ale puterii întocmiseră în prealabil liste ale patrimoniului imobiliar particular din centrele urbane aflate în subordinea lor. Aceste evidenţe au fost centralizate la Cancelaria Consiliului de Miniştri, care le-a sistematizat sub forma unor anexe. Ele s-au constituit ca parte integrantă a decretului, statut care le-a permis împuterniciţilor statului să le utilizeze ca argument legal pe timpul derulării procesului de naţionalizare.

După naţionalizarea obiectivelor industriale în iunie 1948, prin acest act normativ, comuniştii realizau un nou pas pe calea desfiinţării burgheziei, aşa după cum se stipula în expunerea de motive formulată în art. 1 al decretului. „Pentru asigurarea unei bune gospodăriri a fondului de locuinţe supuse degradării din cauza sabotajului marii burghezii şi a exploatatorilor care deţin un mare număr de imobile, pentru a lua din mâna exploatatorilor un important mijloc de exploatare, se naţionalizează imobilele…" – preciza documentul[359]. În ciuda faptului că era exceptată prin lege naţionalizarea imobilelor din proprietatea muncitorilor, funcţionarilor, micilor meseriaşi, intelectualilor profesionişti şi pensionarilor (art. 3), s-au înregistrat destule abuzuri în acest sens. Statul se pomenea peste noapte proprietarul unui important fond locativ, la care se adăugau şi hotelurile, incluse şi ele în categoria clădirilor care făceau obiectul legii. În sfârşit, decretul conţinea în partea sa finală sancţiunea penală, fixată într-un cuantum de 5-10 ani muncă silnică şi confiscarea averii, adresată celor care „vor zădărnici sau vor încerca

---

356 Informator: Floarea Ţărău, din localitatea Girişu Negru nr. 25, Bihor, care a lucrat trei ani pentru familia secretarului de stat Haimovici (naturalizat Iancu) din Ministerul Învăţământului

357 *Hotărârea C.C. al P.M:R. şi a Consiliului de Miniştri al R.P.R. asupra măsurilor ce trebuie luate pentru creşterea productivităţii muncii şi îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale muncitorilor, tehnicienilor şi funcţionarilor*, în *Rezoluţii şi hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951, p. 191-212

358 AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Raionului Oradea*, mapa 52/1955, dosar 1011/1955

359 *Decretul nr. 92 pentru naţionalizarea unor imobile*, în *Buletinul Oficial*, nr. 6 din 20 aprilie 1950, *passim*

să zădărnicească naționalizarea" (art. 8). Decretul se alinia perfect spiritului actelor normative ale vremii, caracterizate prin pedepse draconice. În primele zile de la publicarea legii, în cele patru oraşe ale regiunii noastre, Oradea, Salonta, Beiuş şi Şimleu Silvaniei au fost trecute în proprietatea statului un număr de aproximativ 660 de imobile, fiecare dintre ele având mai multe apartamente[360].

În data de 4 mai 1953, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri a fost reînființată Comisia Centrală pentru Naționalizare, deoarece s-a constatat că în teritoriu mai rămăseseră imobile ce scăpaseră preluării. Cu această ocazie au fost transmise sfaturilor populare locale un pachet de instrucțiuni, cu regim «Strict secret», pentru eliminarea neajunsurilor sesizate şi pentru perfecționarea operațiunilor de naționalizare. Ca surse de informare erau indicate registrele de impunere a clădirilor pe anul 1952, iar pentru sprijinirea comisiilor regionale şi orăşeneşti trebuiau constituite „colective de lucru" alcătuite din „elemente verificate", recomandate de comitetele locale de partid. Se crea în acest fel o vastă rețea de „turnători", începând de la nivelul străzilor şi cartierelor. Era recomandată culegerea informațiilor în cel mai discret mod, pentru evitarea situațiilor tensionate, după cum se şi sublinia în instrucțiuni: „în desfăşurarea operațiunilor, să fie asigurat secretul lucrărilor pentru a nu se da ocazia elementelor duşmănoase de a lansa zvonuri tendențioase şi a crea astfel stări de nelinişte în rândul populației". Numai excepțional erau admise verificările pe teren şi atunci, după cum indicau instrucțiunile, „de la caz la caz, folosindu-se cărțile de imobil, informații de la administratorii de clădiri şi responsabilii de străzi, eventual de la organele de miliție".

Actul lărgea şi sfera deținătorilor de imobile naționalizabile. Alături de foştii patroni ai întreprinderilor naționalizate în 1948, erau incluşi acum şi administratorii acestor unități economice, precum şi foştii directori. Rândurile foştilor moşieri, expropriați în 1949, erau suplimentate cu arendaşii fermelor. Mai figurau pe listă „proprietarii băncilor naționalizate sau lichidate, administratorii delegați ai fostei Bănci Naționale şi ai băncilor naționalizate sau lichidate, directorii generali ai Bănci Naționale şi ai băncilor naționalizate sau lichidate, membrii Consiliilor de Administrație, care au fost acționari ai băncilor sau ai marilor întreprinderi, marii acționari ai marilor bănci sau ai marilor întreprinderi, indiferent dacă au ocupat vreo funcție în conducerea întreprinderii, foştii miniştri, foştii înalți demnitari şi foştii funcționari superiori, de la gradul de director general, inclusiv, în sus, din timpul regimului burghezo-moşieresc"[361].

Apariția Decretului nr. 111/1951 a pus la îndemâna puterii comuniste un nou instrument de preluare a clădirilor particulare. El venea să

[360] Idem, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*, dosar 62/1950-1965, *Anexa la Decretul nr. 92/1950 privind naționalizarea unor imobile*, f. 1-77

[361] *Ibidem*, *Instrucțiunile nr. 14068 din 2 iunie 1953 „Strict secret"*, f. 13-55

reglementeze statutul juridic al unor mobile şi imobile cu statut neclar, a căror apartenență nu fusese reclamată de nimeni, precum şi a celor față de care proprietarii îşi arătaseră lipsa de diligență în exercitarea drepturilor izvorâte din această calitate. Erau nominalizate bunurile care au intrat în proprietatea statului „prin confiscare, în virtutea oricăror legi, decrete, hotărâri judecătoreşti sau prin deciziuni ale organelor împuternicite de lege a face confiscări; cele provenite din infracțiuni la diferite legi sau decrete, care prevăd confiscări în total sau în parte a bunurilor infractorului şi pentru care nu a intervenit nici o hotărâre definitivă de confiscare". Se încadrau aici, în primul rând, proprietățile adversarilor politici, membri ai fostelor „partide istorice", arestați şi întemnițați între timp. Pentru a mima legalitate, legiuitorul comunist a introdus la cel de al doilea punct bunurile „care provin din succesiunile fără moştenitori legali sau testamentari", cu toate că regimul acestora era de mult reglementat prin Codul Civil.

Cea mai importantă inovație în materie de deposedare a fost înserată la punctul trei, care nominaliza „bunurile fără stăpân şi cele considerate abandonate prin efectul unor legi sau decrete". Pentru a fi înlăturate eventualele confuzii, articolul de lege conținea şi o notă de interpretare, conform căreia intrau în această categorie „bunurile considerate fără stăpân, bunurile de orice fel, părăsite timp de un an de zile de către titularii lor"[362]. Secțiunile financiare ale sfaturilor populare au inventariat toate clădirile din raza lor de competență teritorială pentru a le depista pe acelea a căror stăpâni nu şi-au plătit impozitele imobiliare. Apoi, pe cale judecătorească, la sesizarea organelor fiscale, erau declarate bunuri părăsite şi atribuite statului. În Oradea au fost înregistrate 45 de asemenea clădiri, numai în anul 1951[363]. În anii următori, numărul cazurilor s-a înmulțit în aşa măsură, încât instanțele au apelat la uzul unor formulare tipizate pentru emiterea sentințelor.

La fel ca şi în situația precedentă, bunurile ce intrau sub incidența acestui articol aparțineau „absenteiştilor" aduşi în această ipostază de măsurile discriminatorii ale regimului[364]. La Vaşcău, în anul 1952, au fost declarate „abandonate" 20 de clădiri, ai căror proprietari fuseseră dislocați la Piatra Neamț cu un an înainte. Cu toții făcuseră parte din categoria gospodarilor locali, care prin activitatea lor ridicaseră valoarea economică a zonei. În evidențe figurau, Partenie Coroiu „fost proprietar al unei pescării (…) fost comerciant şi restaurantor", Alexandru Coroiu „fost mare comerciant de toate felurile, proprietar al unei mori de mozaic", Cornel Neagu

---

362 *Decretul nr. 111 privind reglementarea situației bunurilor de orice fel, supuse confiscării, confiscate, fără moştenitori sau fără stăpân, precum şi a unor bunuri care nu mai folosesc instituțiilor bugetare*, în *Buletinul Oficial* nr. 81 din 27 iulie 1951

363 AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al oraşului Oradea*, dosar 151/1951-1955, f.n.

364 Ioan Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 79-81

„exploatator de păduri cu firmă pe numele soției, fost pretor al plăşii Vaşcău, depunător de bani în Elveția" etc[365].

În ciuda cererilor formulate de cei dislocați către organele abilitate să facă cercetări, dosarele lor nu au mai fost revizuite. Cu o asemenea cere s-a adresat Sfatului Popular Vaşcău, în 18 decembrie 1952, tâmplarul Adam Rengle, care în petiție a încercat zadarnic să se disculpe, declarând: „N-am fost declarat chiabur, nu am făcut comerț, nu am făcut nici o industrie, nu am întrebuințat mijloace de exploatare, nu am avere, nu am fost înregimentat în nici un partid politic, nu am comis acte ostile, nu am fost acționat în judecată pentru fapte de drept comun sau politice şi nu am suferit nici o condamnare". Locuințele naționalizate au fost puse la dispoziția autorităților locale care le-au utilizat pentru cazarea muncitorilor angajați la Sovrom[366].

La încheierea primul plan cincinal PMR a căutat să demonstreze că ponderea muncitorimii a crescut pe seama procesului de urbanizare. Pentru că în realitate nu au fost atinse cifrele prognozate, s-a recurs la deturnarea datelor statistice prin intermediul unui artificiu administrativ. Printr-un pachet de instrucțiuni, care au precedat recensământului din 21 februarie 1956, un număr de 183 de comune au fost înregistrate ca „localități de tip urban", noțiune şi categorie nou înființată. Făceau parte din lotul acestor aşezări comunele limitrofe oraşelor, stațiunile balneo-climaterice şi centrele muncitoreşti, singurul criteriu ales pentru definirea lor fiind minimul de 1.000 locuitori. În felul acesta, proporția populației orăşeneşti a sporit cu 13,3 procente, reprezentate exclusiv de „citadinii de ultimă oră". Dacă la recensământul din 25 ianuarie 1948, populația României se cifra la 15.872.624 locuitori, dintre care 3.713.139 din mediul urban, la recensământul din 21 februarie 1956 se ridica la 17.489.450 locuitori, din care 5.474.264 locuiau la oraş[367].

În Regiunea Oradea (Crişana), cele mai spectaculoase creşteri ale sporului migrator au fost înregistrate de localitățile: Nucet, care de la o populație de 631 de persoane în anul 1948 a ajuns la 11.121 persoane în 1962, oraşul Dr. Petru Groza (Ştei), a cărui populație a crescut de la 521 în 1948, la 8.988 în 1962 şi Vaşcău, de la 1.286 în 1948, la 4.445 în 1962[368]. Regiunea s-a văzut propulsată pe locul 9 pe țară în topul ritmului de urbanizare[369]. Sporul

---

[365] AN-DJ Bihor, *fond Primăria Vaşcău*, dosar 68/1952, f. 3

[366] *Ibidem*, f. 68

[367] Oliver Velescu, *Ideologia „restructurării urbane" 1944-1972*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 18/1996, p. 70-71

[368] Mihai Morgovan, *Schimbări în structura socială a județului Bihor*, în *Bihor – trecut, prezent şi perspective*, Oradea, 1969, p. 47

[369] Pe ansamblul regiunii s-au înregistrat următoarele valori:

Oraşul	Recensăminte				Sporul în procente față de anii:		
	1930	1948	1956	1962	1930	1948	1956
Oradea	82687	82282	98950	108440	131,1	131,8	109,6
Beiuş	4293	5807	6467	6916	161,1	119,1	106,9

demografic înregistrat de oraşele şi centrele muncitoreşti poate fi sesizat în statisticile ce oglindesc depopularea comunelor situate în raza lor. De pildă, populația comunei Sălard a scăzut de la 5.799 locuitori, cât număra în 1956, la 5.660 în 1959 şi la 5.254 după 1960 prin emigrarea tineretului către Oradea[370].

Exploatările Popeşti-Voivozi şi Derna-Tătăruş au atras şi ele importante mase umane din zonă. Numărul locuitorilor din Popeşti a crescut constant, atingând în anul 1956 cifra de 7.109 locuitori, după care a sărit la 9.478. Prin simetrie, a scăzut populația comunei vecine Şinteu, de la 2.112, cât avea în 1956, la 1.868 la sfârşitul deceniului. Dezvoltarea complexul industrial Derna-Tătăruş a determinat creşterea populației comunei de la 4.363 locuitori, în 1956, la 5.987 în 1960, în vreme ce comunele apropiate, Brusturi şi Spinuş au înregistrat căderi numerice ale populației lor, prima, de la 6.981 locuitori, în 1956, la 6.641 în 1960, iar a doua, de la 2.480 locuitori la 2.072. Schela de foraj din Suplacu de Barcău a contribuit la sporirea populației comunei Suplac, de la 4.089 locuitori, în 1956, la 5.153. Sporul s-a resimțit în dinamica populației comunei Viişoara, care a cunoscut o scădere numerică de la 2.574 de locuitori, în 1956, la 1.825 în 1960[371]. Pentru cazarea celor care au ales să se stabilească în centrele muncitoreşti au fost construite adevărate cartiere de barăci, dotate cu un minim de confort, constând în dormitoare comune şi utilități sanitare de aceeaşi natură. Majoritatea chiriaşilor acestora, fiind tineri, şi-au adus şi familiile cu ei[372].

O altă parte, cei care dispuneau de locuințe proprii, au preferat alternativa „navetismului", fenomen generalizat la nivel național.

Petru Groza	586	521	5874	8988	1533,8	1725,1	153,0
Nucet	779	631	9879	11121	1427,6	1762,4	112,6
Salonta	15297	14447	16276	16494	107,8	114,2	101,3
Şimleu	7448	7931	8560	9413	126,4	118,7	110,0
Vaşcău	1287	1286	4538	4445	345,4	345,6	98,0
Total urban	109725	110467	150544	108440	151,1	150,1	110,1
Total general	801487	807247	843272	873996	109,0	108,3	103,0

Vezi *** *Oraşele Republicii Populare Române în anul 1961*, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti, 1962, p. 14-15

[370] Sporul general înregistrat de Oradea până în anul 1960 a fost următorul:

indici	1938	1948	1956	1960
născuți la 1000 locuitori	15,8	14,4	16,2	11,4
sporul natural	-293	+139	+745	+314
sporul migratoriu	-10032	-8997	+1470	+1830
creşterea totală	-10175	-9136	+2215	+2144
populația activă	38 %	48,1 %	48,5 %	48,7 %

Vezi Nicolae David, *Efectele relațiilor dintre migrațiile interne, urbanizare şi creşterea forței de muncă în județul Bihor*, în *Trei decenii de afirmare a județului Bihor pe coordonatelor socialismului*, Secția de Propagandă a Comitetului județean Bihor al P.C.R., Oradea, 1974, p. 178

[371] Informații puse la dispoziție de Direcția de Statistică a județului Bihor

[372] Gavril Preda, *Aspecte semnificative ale lichidării societăților mixte Sovrom din economia românească*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 315

Industrializarea s-a resimțit şi în peisajul satelor care asigurau forța de muncă a platformelor. De la zi la zi au fost clădite case noi, ca efect a câştigurilor băneşti şi a economiilor realizate de țăranii-muncitori, necesitățile alimentare fiindu-le asigurate din propriile gospodării. Prezența vreunei industrii în zonă putea fi uşor sesizată după existența curților betonate, a porților de metal la stradă sau a scheletelor de țeavă care susțineau via, ce încadra curțile interioare ale gospodăriilor, rodul micilor furturi practicate în detrimentul avutului obştesc. În acelaşi timp, în sălile tribunalelor raionale n-au întârziat să fie judecate infracțiuni de acest gen. Numai la Tribunalul Raional Oradea au fost pe rol, în anul 1955, un număr de 68 de asemenea cauze[373]. Am reținut una dintre ele, datorită ridicolului conținut. Ioan Pantea din Răpsig (Raionul Ineu) a furat două sticle cu bătură, a câte 200 de grame fiecare, din restaurantul comunei Beliu. A fost condamnat la trei luni de închisoare, grație aportului procurorului care a conferit faptei o nuanță politică. În rechizitoriu, el a considerat că „prin această faptă, inculpatul a lovit în avutul obştesc, pe care trebuie să-l păstrăm şi să-l mărim în interesul şi pentru propăşirea întregului popor muncitor”[374].

Modul în care au fost gândite oraşele şi evoluția acestora până la instaurarea regimului comunist au fost desconsiderate şi blamate. Într-un material propagandistic elaborat în 1956, în vederea argumentării noii gândirii urbanistice, despre oraşe se spunea că „ele oglindesc exploatarea exercitată de clasele dominante, proprietatea particulară asupra pământului şi a clădirilor”[375]. În acest sens conducerea regionalei de partid din Oradea şi-a pus problema desființării „pieței mari” a oraşului, situată în fața sediului partidului (clădirea Bursei, „fosta Hală de Comerț”), deoarece nu corespundea „noilor realități” socialiste. Ea întruchipa vechea orânduire, a cărei amintire trebuia să dispară, locul unde „hrăpăreții precupeți şi chiaburii au speculat atâta vreme”. Varianta propusă a fost modificată în anul 1958. Alea principală a fost dublată de alta longitudinală, perpendiculară pe prima, iar cele două sectoare radiale au fost înlocuite de unul central în care a fost montat monumentul „Eroului necunoscut”, pe fondul debutului politicii de distanțare de Moscova promovat de Gheorghiu-Dej în această perioadă şi a redeşteptării sentimentului național[376].

Confortului oferit de locuințele de „tip capitalist” i s-a opus alternativa „confortului” oferit de „locuința la bloc”, caracterizat prin norma minimă de şapte metri pătrați/persoană, stabilită prin lege. Primele blocuri de locuințe au fost inaugurate în Oradea în anul 1956, în beneficiul familiilor activiştilor de partid şi a angajaților din aparatul administrativ a structurilor orăşeneşti, raionale şi regionale ale acestuia. Ele au fost edificate în zona parcului

---

373 AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Raional Oradea*, Opisul cauzelor judecate în anul 1955, *passim*
374 Idem, *fond Tribunalul Județului Bihor*, mapa 376/1952, dosarul penal nr. 4973/1951
375 Oliver Velescu, *op. cit.*, p. 60-61
376 Victor Frunză, *op. cit.*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990, p. 429

„Petöfi", strategic, la mică distanță de noul sediu al Securității, ridicat în acelaşi an. Următorul sector de blocuri a fost construit în apropierea Cetății Oradea, pe Calea „1 Mai" (astăzi Mareşal Averescu), în folosul familiilor milițienilor, la o distanță relativ mică de sediul Milației, pentru deplasarea rapidă a cadrelor în situațiile de alarmă. Contemporane sunt şi blocurile de pe latura parcului „23 August" (astăzi „1 Decembrie") şi cele două turnuri, lângă fosta piață, şi de lângă podul de peste Criş. În sfârşit „clasa muncitoare" s-a mutat în primele blocuri destinate ei, însă numai personalul tehnic, în clădirile situate pe străzile Decebal, în imediata apropiere a podului peste Criş (Complexul „Albina") şi Bulevardul Proletarilor (azi Ştefan cel Mare), vis-a-vis de gară. Construcția blocurilor de locuințe în Oradea a înaintat timid în perioada următoare. În 1958 se aflau în construcție de abia cinci clădiri, totalizând 191 de apartamente. Fiecărui apartament îi erau destinați 28,8 de metri pătrați[377]. Prin HCM nr. 146/1960, norma a fost relativ revizuită, în sensul introducerii unor ajustări a dimensiunilor camerelor, prin intermediul standardizării blocurilor de locuințe pe baza unei noi grile[378]:

[377] AN-DJ Bihor, *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Organizatorică*, dosar 180/1959, f. 331

model	apartamente	spațiu (mp)
P.1	34	973
M.1	40	1299
M.2	40	1299
M.3	43	1140
M.4	34	791
Total	191	5502

[378] Oliver Velescu, *op. cit.*, p. 70-71

număr de camere	suprafața locuibilă plafonată pe	capacitatea de cazare		Suprafața minimă a încăperilor în mp							
		număr de	mp/persoane	cameră	dormitoare			bucătă	baie	cămar	alte încăpe
					I	II	III				
2	28-30	3-4	9,30-10,00 7,00-7,50	16-18	12	---	---	6	3,5-4	1-1,2	Vestibul şi spații de depozitare
3	38-40	3-4	9,50-10,00 7,60-8,00	16-18	12	10	---	6	3,5-4	1-1,2	Vestibul şi spații de depozitare
4	48-50	6	8,00-8,30	16-18	12	10	10	6	3,5-4	1-1,2	Vestibul şi spații de depozitare WC separat

Procesul de urbanizare a populației rurale şi-a pus amprenta şi asupra moralității actorilor săi. A crescut numărul divorțurilor, atât datorită diminuării gradului de dependență economică a femeilor în raport cu bărbații lor, pe fondul angajării lor în diverse sectoare de activitate, cât şi datorită dezagregării relațiilor intime dintre soți, ca efect a migrației forței de muncă masculină în căutare de lucru. Mărturie stau cifrele anului 1955, când instanțele Tribunalului Oradea au desfăcut un număr de 120 de căsătorii[379].

Colectivizarea a condus la desființarea țărănimii, după cum plastic se exprimă Victor Frunză, când constată că *„Țara nu mai are țărani [iar] la rândul lor, țăranii nu mai au țară, ci doar un domiciliu în mediul rural"*[380].

[379] AN-DJ Bihor, *fond Tribunalul Raional Oradea*, Opisul cauzelor judecate în anul 1955, *passim*
[380] Victor Frunză, *op. cit.*, p. 419.

4 Țărănimea în mişcarea de rezistență anticomunistă din nord-vestul României

Geneza mişcării de rezistență anticomunistă din România şi evoluția ei ulterioară, au cunoscut anumite particularități față de procesele similare dezvoltate în statele aparținătoare „lagărului comunist". O simplă analiză a activității diverselor grupuri angajate în lupta împotriva regimului comunist, botezate organizații „subversive" sau „teroriste" în documentele Securității şi în cele ale PCR, precum şi a diferitelor confruntări violente înregistrate de-a lungul timpului între comunitățile rurale şi forțele aparatului represiv comunist, evenimente spontane şi neorganizate din păcate, conduce către conturarea principalei trăsături care a caracterizat întreaga noastră mişcare de rezistență, aceea a lipsei de coordonare, unitate şi coeziune în acțiune.

O atare stare de lucruri este străină în peisajul rezistenței edificate de „confrații" de peste hotare. Istoriografia occidentală reține din ansamblul manifestărilor anticomuniste derulate în țările din spațiul sferei de dominație sovietică în anii '50 doar evenimentele majore, marcate, în ordine cronologică, de grevele şi revendicările muncitorimii est-germane, din iunie 1953[381], de protestele muncitorimii poloneze din Poznan şi Warşovia, din octombrie

[381] Adoptarea primului plan cincinal în RDG (1951-1955) a condus la introducerea planificării centralizate de stat, care impunea atingerea unor cote uriaşe de producție în industria grea şi sporirea productivității muncii angajaților, condiții care au dat naştere unui exod al cetățenilor est-germani în RFG. În 1951se înregistrau lunar între 11.500-17.000 de transfugi, iar în 1953 s-a ajuns la cifra de 37.000. După moartea lui Stalin, în martie 1953, PSUG a sperat la o pacificare a nemulțumirilor clasei muncitoare şi la ridicarea standardului de viață. A fost anunțată introducerea «*Noului curs*», după modelul introdus de economistul Georgîi Malenkov în URSS, care propunea păstrarea unui echilibru între fondurile alocate traiului şi cele destinate investițiilor, cu accent pe sporirea producției bunurilor de consum, PSUG a inițiat un program de uşurare a efortului economic prin reducerea taxelor şi impozitelor, acordarea de rate la cumpărarea bunurilor şi de încurajare a producției de bunuri de consum. «*Noul curs*» n-a dat însă roadele scontate, deoarece n-a luat povara industrializării de pe umerii muncitorimii, apăsată în continuare de normele de producție aflate într-o creştere exponențială. Pe 17 iunie 1953 au izbucnit greve şi demonstrații, instantaneu, în majoritatea centrelor industriale, muncitorii solicitând introducerea unei adevărate reforme, destalinizarea sistemului şi desființarea regimului Ulbricht. Poliția Populară Germană şi Armata sovietică au trecut la represalii, ucigând aproximativ 500 de demonstranți. In 1954 Uniunea Sovietică a acordat o suveranitate formală RDG-ului, iar Comisia Sovietică de Control a fost dizolvată. Tot acum, despăgubirile de război fiind plătite, a trecut în proprietatea statului şi Sovger-ul, au fost desființate cele cinci zone de ocupație sovietică, care au fost reorganizate în 15 districte, nerecunoscute însă de SUA, Marea Britanie şi Franța. Glenn E. Curtis, *East Germany. A Country Study*, Ed. Washington D.C. Federal Reserch Division of the Library of Congres, 1992, p. 3-4

1956[382], în fine, de evenimentele legate de sângeroasa „contrarevoluție" pornită de intelectualitatea maghiară în tandem cu „dezghețul" polonez, acțiune susținută însă de muncitorimea şi țărănimea ungară[383].

După cum se poate lesne observa, în toate aceste procese reformatoare rolul decisiv a fost jucat de către muncitorime şi intelectualitate, categorii sociale bine conturate şi ca atare foarte active în statele amintite. Lipsa de coordonare, unitate şi coeziune în acțiune a rezistenței româneşti rezidă tocmai în absența atributelor respective în societatea autohtonă[384]. În contextul geo-politic şi economic al evoluției istorice a Balcanilor, situația României se prezintă a fi cât se poate de firească. Prin poziția sa geografică, țara noastră s-a aflat în permanență la confluența intereselor mega-puterilor regionale, realitate care s-a concretizat de-a lungul secolelor într-o serioasă întârziere pe planul închegării unui stat românesc centralizat, cu consecințe directe în formarea şi dezvoltarea instituțiilor şi claselor sociale specifice țărilor occidentale[385].

Cu toate acestea, România a cunoscut cea mai dramatică şi cea mai îndelungată rezistență armată anticomunistă, care s-a întins pe o perioadă de aproape 20 de ani. Cercetătorul Eugen Şahan a reuşit să identifice nu mai puțin de 18 centre ale rezistenței anticomuniste[386], iar Adrian Brişcă 19, cumulând 62 de organizații răspândite pe întreg teritoriul țării, care au activat din toamna anului 1944 până în vara anului 1962[387]. Dosarele din arhivele fostei Securități, ale fostei Miliții, precum şi cele create de de-a lungul timpului de tribunalele militare regionale şi de județenele PCR, conțin însă informații despre existența mult mai multor grupări anticomuniste. Cu titlu de exemplu, amintim că numai în perioada 1-15 octombrie 1949, cele 13 direcții regionale şi cinci servicii ale Securității raportau un număr de 1.401 de arestări operate pe criterii politice în 152 „loturi"[388], iar pentru perioada 15-25 octombrie, acelaşi an, 2.621 în 127 „loturi", cei mai mulți dintre reținuți fiind oameni de la țară[389]. Cu alte cuvinte, Securitatea se lăuda cu „lichidarea" unui număr de179 de „loturi", însumând ruinarea a 4.022 de destine umane, numai în decurs unei singure luni de zile. Cifrele sunt fără îndoială frapante, şi din păcate verifică pe deplin deficiența

---

382 Vezi *1956. Explozia. Percepții române, iugoslave şi sovietice asupra evenimentelor din Polonia şi Iugoslavia* (coordonatori: Corneliu Mihai Lungu şi Mihai Retegan), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996

383 Pongrácz Gergely, *It wasn't the Soviet people or the Russian people we were against. We werw against the system, the communist system*, in *After Stalin (1953-1956). Flames of Revolt. Eastern Europ. 1953-1956*, published on *Time Magazine*, 1 July 1957

384 Pierre Milza, Serge Berstein, *op. cit.*, p. 93-99

385 Barbara Jelavich, *A History of the Balkans. vol. 2, Twentieth Century,* Cambridge, England, 1983

386 Eugen Şahan, *Aspecte din Rezistența românească împotriva sovietizării (1944-1962)*, în *Analele Sighet*, nr. 2/1995, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995, p. 213-278

387 Adrian Brişcă, *Rezistența armată anticomunistă din România. 1944-1962*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 26-27/2000, p. 156-175

388 ASRI Bucureşti, fond *Documentar*, dosar 905/1949-1950, volumul 2, f. 29-36

389 *Ibidem*, f. 37-43

majoră de care a suferit mişcarea noastră de rezistență, invocată mai devreme. Specificitatea rezistenței româneşti avea să se contureze în timp tocmai din paradoxala împletire a celor două trăsături care au caracterizat-o, dimensiunea ei națională, conjugată în acelaşi timp cu instabilitatea şi fragilitatea de care a dat dovadă. Rămân apoi de descifrat cauzele care au motivat masiva implicare a țăranilor în acțiunile „antistatale" de care erau învinuiți, precum şi mecanismele care au fost în măsură să mobilizeze o populație majoritar rurală, cum a fost cea românească pe atunci, în inegala confruntare cu regimul totalitar comunist.

Dezlegarea problemei a venit din partea serviciilor occidentale de informații care ne monitorizau în acea epocă. Într-o sinteză întocmită pentru perioada anilor 1945-1956 de Grupa de Studii Sud-Est din München, din cadrul Serviciului de Informații al RFG, analiştii germani stabilesc momentul naşterii mişcării de rezistență din România undeva în toamna anului 1944, la scurtă vreme după semnarea Armistițiului cu Puterile Aliate. În opinia lor, geneza rezistenței anticomuniste româneşti îşi are rădăcinile în conservatorismul specific poporului, trăsătură alimentată de fondul predominant țărănesc al societății noastre, din care se ridicase atât minoritate muncitorească, cât şi cea intelectuală a oraşelor, întregul monolit uman de origine rurală dovedindu-se profund dezinteresat de oferta politică licitată de către comuniști, şi chiar potrivnic acesteia. În conştiința colectivă comunismul ajunsese să fie asociat cu „barbaria, durerea, sânge şi lacrimi", ca urmare a experienței nefaste acumulate în urma aventurii politice puse în practică de Bela Kun în 1919, şi a dramei refugiului din Basarabia şi Bucovina, răpite de sovietici în 1940[390].

Nu în ultimul rând, apropiatele traume suferite de mii de familii de români pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, care-şi pierduseră ființe dragi pe Frontul din Răsărit şi apoi pe cel din Apus, alături de oroarea resimțită de populație față de crimele, violurile şi jafurile săvârşite de soldații sovietici pe teritoriul nostru[391], au contribuit decisiv la împământenirea atitudinii anticomuniste. O dovadă în plus a tradiționalismului la care se face referire ne este oferită de dimensiunile infime în care se menținuse PCdR pe întreaga perioadă interbelică şi de compoziția etnică a acestuia, partid care şi după confiscarea puterii de stat, la 6 martie 1945, a continuat să-şi recruteze adepții din rândurile minorităților etnice şi să fie dominat de reprezentanții acestora[392].

---

[390] Arhiva Politică a Ministerului Federal de Externe din Bonn, fond *Grupa de Studii Sud-Est din München*, sinteza *„Mişcarea de rezistență în România"* (1945-1956). Alexandru Popescu, *Lumea rezistenței anticomuniste românești. Documente necunoscute pentru o istorie viitoare*, în *History-archive* nr. 9/1997, Bucureşti, p. 28

[391] Vezi Antonio Faur, *Raporturile militarilor sovietici cu populația şi administrația din Vestul României (1944-1945)*, Editura Universității din Oradea, 2002

[392] Maurice Pinay, *Plot Against de Church*, Ed. Hardcover, Noontide, 1978, p. 73-77

În altă ordine de idei, noua societate românească urma să se reclădească după ce traversase o perioadă politică dificilă, jalonată de succesiunea a trei regimuri autoritare diferite, dar care avuseseră în comun discursul naționalist[393]. Dureroasele rapturi teritoriale suferite în a doua jumătate a anului 1940, cu tragediile umane care le-au însoțit[394], au avut la rândul lor darul de a amplifica şi mai mult sentimentele patriotice ale populației autohtone şi să hrănească totodată speranțele acesteia într-o posibilă reîntregire a statului făurit la 1 decembrie 1918[395]. Or, prin semnarea Armistițiului cu Puterile Aliate, care consfințea încă o dată înstrăinarea Bucovinei şi Basarabiei şi arunca o umbră de nesiguranță asupra soartei Ardealului de Nord, românii şi-au văzut năruite aşteptările. Imuabila formulă impusă de sovietici delegației române l-a descumpănit până şi pe Lucrețiu Pătrăşcanu, împuternicitul PCdR. „Antonescu reprezenta România, voi nu reprezentați pe nimeni", i-ar fi răspuns cinic Molotov atunci când Pătrăşcanu, contrariat de conținutul documentului, a cerut explicații asupra condițiilor mult mai grele fixate în comparație cu cele făgăduite mareşalului[396]. Cine erau cei chemați să transpună în viață prevederile Armistițiului? Nimeni alții decât aceeaşi alogeni comunişti, care în decursul întregii perioade interbelice aderaseră necondiționat planurilor sovietice de dezmembrarea a statului românesc. Istoria se repeta la o distanță de 15 ani de la Congresul al V-lea al PCdR, când 15 neromâni, din cei 24 membri cu drept de vot din conducerea partidului, au achiesat directivei moscovite[397]. În acest context, cu cine i-ar fi

---

393 Vezi Lucrețiu Pătrăşcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, 1996

394 Vezi Constantin Moşincat, Augustin Țărău, 1940. *Evacuarea Ardealului de Nord*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005

395 Cităm pentru exemplificare din *Moțiunea* lansată pe 7 decembrie 1944 de organizația PNȚ a Bihorului de Sud: *„Românii din Bihorul necotropit, întruniți în prima întrunire publică a Partidului Național-Țărănesc după 7 ani de oprelişte, întâiul lor gând îl îndreaptă spre Majestatea Sa Regele Mihai I, făuritorul României cu adevărat democratice, asigurându-l de credința lor nestrămutată în lupta pentru dinastie şi pentru existența noastră ca români într-o țară nouă, pentru care noi toți suntem gata de a da cel mai mare tribut jertfindu-ne viața în speranța năzuințelor noastre istorice, pentru împlinirea cărora strămoşii au udat cu sângele lor fiecare părticică de pământ şi pentru care ostaşii noştri luptă dincolo de Tisa, exprimându-i cu această ocaziune încredere şi supunere!".* Vezi AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 6/1944-1947, f.n. şi 204

396 *Historia*, (Bucureşti), nr. 33/august 2004

397 În documentele Congresului al V-lea al Partidului Comunist din România sunt nominalizați: din partea organizației din circumscripția Bucureşti: 1) *Verzeanu* (Nicolae Bucur), 2) *Cristea* (Encel Mauriciu), 3) *Teudorescu* (?), 4) *Ignat* (Alexandru Iliescu), 5) *Mihalcea* (Lucrețiu Pătrăşcanu); din partea organizației regionale din Moldova: 6) *Marinescu* (?), 7) *Ionel* (Gheorghe Popescu-Oțelaru); din partea organizației regionale din Transilvania: 8) *Ghiță* (Bella Brainer), 9) *Ballog* (Ştefan Fodor), 10) *Maghiar* (?); din partea organizației regionale din Basarabia: 11) *Furnică* (Profiri Butnar), 12) *Epure* (?); din partea organizației regionale din Bucovina: 13) *Braun* (Emil Halițchi), 14) *Artur* (M. Topa); din partea organizației regionale din Dobrogea: 15) *Radu* (Petru Borilă), 16) *Mihai* (Petre Gheorghe); din partea comsomolului din Romania: 17) *Corneliu* (Nicolae Grün), 18) *Covaci* (Olga Schultzberger), 19) *Morozov* (Iţic Grimblot); din partea Secretariatului CC: 20) *Smaranda* (Elena Filipovici), 21) *Vifor* (Eugen Iacobovici); din partea organizațiilor revoluționare de partid: 22) *Aurel* (Imre Aladár), 23) *Stejar* (David Avramescu), 24) *Florea*

putut asimila populația românească pe comuniști, dacă nu cu însăși exponenții intereselor meschine ale colosului de la Răsărit. Tocmai pe coordonatele naționalismului și anticomunismului s-au înscris și primele încercări de organizare a unei mișcări de rezistență la nivel național, iar principalii actori ai debutului au fost legionarii și țăranii, „complicii" lor.

(Gheorghe Mincu). Comisia a recunoscut dreptul de vot consultativ pentru: 1) *Goldstein*, 2) *Zamfirescu* (Ecaterina Arbore), 3) *Vasilescu* (Dumitru Grofu), 4) *Socolov* (Iosif Finkel), 5) *Toma* (Solomon Tinkelman), 6) *Tătărăscu* (Timotei Marin), 7) *Niculescu* (Carol Vexler-Talmazan), 8) *Ardeleanu* (Nicolae Goldberger), 9) *Paraschiv* (Ştefan Ducu), 10) *Costache* (Moise Dubinski), 11) *Pavel* (Dori Goldstein), 12) *Busuioc* (Alex Buican), 13) *Alexandrescu* (Gheorghe Crosnef), 14) *Georgescu* (Dumitru Chelerman). Apud: Ioan Roşca, *Partidul Comunist din România luptă pentru „autodeterminarea până la despărțire" a teritoriilor românești, pentru a pregăti alipirea lor la URSS!*, în *Procesul comunismului*, Bucureşti, 2004, passim

4.1. Rebeliunea țărănească

Nemulțumirea țăranilor a atins punctul maxim către sfârşitul lunii iulie 1949 şi s-a focalizat în special satele zonei de câmpie din sudul Bihorului, incluzând şi partea de nord a județului vecin Arad, precum şi localitățile din nord, în special în plasa Marghita. Acțiunile au debutat în general paşnic, prin mitinguri organizate ad-hoc, desfăşurate în fața sediilor comitetelor provizorii ale comunelor, motivate de nemulțumirea populației în legătură cu inovațiile aduse de legea impozitului agricol. Au existat însă şi situații în care o serie de reprezentanți ai autorităților au provocat, efectiv, declanşarea ostilităților.

În primele momente ale *"rebeliunii"* majoritatea participanților era constituită din femei, nevestele țăranilor săraci, bărbații fiind plecați la lucru. Mai târziu, în derularea evenimentelor a fost antrenată întreaga populație a comunelor. În cadrul acestor manifestări, populația, formată în cea mai mare parte din proletariatul sătesc, a scandat lozinci anticomuniste[398]: la Biharea, *„Vrem pâine, plata în natură! Nici un bob de grâu! Chiaburi nu sunt! Jos URSS şi comuniştii! Plata în natură la treieriş!"*; la Ucuriş, *„Nici un bob de grâu! Jos comuniştii unguri şi evrei! Imnul regal, Trăiască Legiunea şi Căpitanul!"*; la Marghita, *„Nu vrem colhoz! Jos evreii! Vrem plata în natură!"* şi la Salonta, *"Vrem voința poporului! Pâine să ne dați! Nu avem chiaburi! Jos cu conducerea! Plata în natură!"*

Atitudinea arogantă a autorităților şi amenințările adresate manifestanților au aţâţat spiritele. Manifestanții au trecut la devastarea sediilor comitetelor, la incendierea arhivelor şi la violentarea reprezentanților puterii.

Reconstituirea filmului evenimentelor a fost făcută de către P.M.R. pe parcursul unei anchete ordonate la scurtă vreme după liniştirea situației. Materialul este valoros datorită faptului că analizele întreprinse pe baza declarațiilor participanților şi a martorilor oculari, sunt critice, scoțând în evidență adevăratele cauze ale revoltei, legate de politica greşită promovată în domeniul agriculturii. Desigur, la indicațiile partidului, judecățile de valoare emise au lăsat locul formulelor propagandistice prefabricate la Bucureşti. În opacitatea ei, puterea comunistă a exonerat de răspundere țărănimea săracă implicată masiv la escaladarea conflictului în detrimentul chiaburimii care a fost demonizată. Pe întreg teritoriul regiunii acțiunile țărănimii s-au focalizat în cel puțin patru centre: satele din jurul comunelor Tăuteu, Abram şi

[398] AN-DJ Bihor, dosar 510/1949, f. 290

Ghenetea ale plasei Marghita, satele periferice ale oraşului Salonta, satele plasei Tinca situate pe axa Salonta-Beiuş şi terminaţiile acestei axe, satele plasei Beliu, respectiv cele din zonele crişene ale Aradului.

Revenind la evoluţia evenimentului, vom trece în revistă principalele episoade care au punctat acest parcurs.

În comuna Cheţ, plasa Marghita, disensiunile au fost provocate de ţăranul Varga Augustin care i-a convins pe muncitorii batozieri să înceteze lucrul până nu va fi reintrodusă plata în natură, spunând că *„grâul de la batoză nu-l vor da voie să fie transportat, că lor le trebuie pâine şi cotele de predare să fie restituite gospodarilor"*[399]. Ca atare, muncitorii au transportat grâul în centrul comunei pentru a fi împărţit – informatorul subliniind faptul că, *„această aglomeraţie de femei a fost condusă de soţia lui Pop Graţian din satul Ghenetea, între aceste femei se găseau soţia lui Iuhoş Gheorghe, soţia lui Doboş Leontin, soţia lui Negreanu Gheorghe, mijlocaşi, soţia lui Derbaş Iosif"*[400]. Ca factori răspunzători de situaţia creată, au fost indicaţi *„chiaburul Duma Ioan şi soţia lui Chiş Emanoil din comuna Ghenetea"* primul îndeplinind funcţia de responsabil de cadre al organizaţiei de partid din comună.

În comuna Balc, plasa Marghita, scânteia revoltei a fost declanşată de către activistul de partid trimis să lămurească populaţia, care a declarat cu de la sine putere că *„în afară de făina ce o primesc pe cartelă, mai primesc 70 dgr. fără cartelă, şi când femeile au aflat că nu primesc această cantitate de făină, atunci au mers la soţii lor nelăsându-i să lucreze, oprind maşina"*[401] (batoza – n.n. Augustin Ţărău). Acestea, în număr de 36 "*soţiile muncitorilor de la batoză*", scandau lozinci de genul: "*Vrem pâine! Am răsturnat democraţia şi vrem să-i omorâm pe comunişti!*", după care, au pornit în căutarea "*conducătorilor pentru a-i omorî, însă aceştia au dispărut*"[402]. La ostilităţi au participat 80 de persoane, dintre care, numai trei chiaburi.

În comuna Buduslău, plasa Marghita, localitate vizată de Comitetul Central pentru a fi cooperativizată, incidentele nu au degenerat în acte de violenţă datorită, probabil, însemnatului efectiv represiv deplasat aici în acele zile, cu ocazia vizitei fruntaşilor judeţenei de partid veniţi să lămurească populaţia. Oricum, şedinţa convocată de către aceştia a fost întreruptă, după ce activistul Bonaciu *„cu câteva cuvinte a arătat avantajul plăţii în bani, iar sala întreagă a început a manifesta"*[403]. La fel ca în alte localităţi şi aici femeile s-au situat în fruntea opoziţiei. Analiza evenimentului a atras atenţia liderilor P.M.R., care au constatat că majoritatea protestatarilor erau membri de partid, la şedinţă 120 de membri, iar la manifestări peste 140.

---

[399] *Ibidem*, f. 119
[400] *Ibidem*, f. 120
[401] *Ibidem*, f. 197
[402] *Ibidem*
[403] *Ibidem*, f. 205

În comuna Săldăbagiu de Marghita conflictul a fost iscat în timpul muncii voluntare la un punct de lucru de lângă sat, unde au fost mobilizate femeile, bărbații fiind la batoze. Acestea i-au atacat pe secretarul organizației de partid şi pe subofițerul de miliție aflați în preajmă *„cu furci, s-au revoltat, cerând pâine şi au pus mâna în pieptul şefului miliției"*, care s-a comportat lamentabil – se spune în raport – deoarece *„a lăsat ca chiaburii să facă incontinuu răscoale contra partidului şi a guvernului, spunând țăranilor că guvernul le ia pâinea"*[404]. Informatorul consideră că *„aţâţătorul a fost chiaburul Chereji, care a fost împuşcat"*[405].

În comuna Suiug, plasa Marghita, ancheta ordonată de partid a scos la iveală implicarea în declanşarea manifestațiilor a unui grup evreiesc din interiorul P.M.R. Populația a fost incitată la revoltă de comportamentul unui *„cetățean de origine evreu, spunând că este din Bucureşti"*, găzduit de conaționalii săi, secretarul celulei de partid Gotlieb Adolf şi de Grosz Bernath. Acesta a profitat de starea tensionată din comună, provocată de regimul cotelor, şi-a acostat femeile care se duceau la biserică, pe care le-a întrebat *„că de ce merg la biserică, când nu există Dumnezeu ?"*[406]

Provocarea lansată a determinat populația satului să atace reprezentanții puterii, care au reuşit să se îmbarce în maşina care tocmai aducea cartele şi să fugă *"peste păşuni"* către comuna Satu Barbă. Aici maşina s-a defectat, iar mulțimea înfuriată i-a luat la bătaie pe fugari, motiv pentru care *„tov. Costin şi tov. de la securitate au deschis foc. Populația în loc să se retragă s-a revoltat şi mai tare, tov. Costin fiind lovit a dat ordin să se tragă foc în plin. Oamenii spuneau că mai bine să murim pentru pâine. Erau morți şi răniți* (...) *Populația văzând că sunt 2 morți şi 17 răniți s-a retras"*[407]. Ulterior a fost executat chiaburul Cheregi Roman. După cum s-a putut constata mai târziu, bilanțul evenimentului a fost tragic, informatorul susține că atunci când *"ne-am dus să căutăm cine sunt răniții, am găsit copii mici în şanț"*. Interesant este faptul că din analiza conflictului, a fost exclusă vinovăția chiaburilor, întreaga răspundere fiind aruncată pe seama secretarului de partid, în legătură cu care se spune că *„înainte de a fi venit evreul, nu s-a pregătit nimic în sat (...) Secretarul de bază are şi cazan de țuică. Are şi servitor şi servitoare, cooperativa e tot la dânsul. Nevastă-sa e gestionară la cooperativă. El este agent veterinar. Nu putem crede că duşmanul este mai prost ca noi (...) Se vorbeşte în sat că secretarul de celulă a spus: «I-aş prinde pe un ungur şi pe un român în jug şi i-aş pune să lucreze până când au 1 Kgr. de carne pe ei»"* [408]. Din nenorocire, servitoarea a fost cea care a căzut victimă furiei mulțimii *„o fată de 17 ani, pe care* [răsculații] *au violat-o"*. După cum se relatează

[404] *Ibidem*, f. 211
[405] *Ibidem*
[406] *Ibidem*, f. 224
[407] *Ibidem*, f. 225
[408] *Ibidem*

în raport, conflictul s-a extins şi satele vecine, de aici „s-a băgat fitilul şi în satul Marginea şi Almaşu Mare".

În comuna Ghenetea, plasa Marghita, activiştii au oprit treierişul întrucât populația nu muncea conform normelor stabilite prin lege. La aflarea veştii, un grup de 10 femei au mobilizat întreaga populație feminină din comună, 60-80 de femei, şi au reluat activitatea la batoze. Secretarul de partid a alarmat miliția, care a trimis cinci camioane de soldați. Sosirea miliției a fost anunțată şi comunei vecine, Pățăluş, prin intermediul clopotelor. Conflictul nu a degenerat datorită prezenței masive a forțelor coercitive. De altfel, țăranul Şandor Coriolan a încercat să înlăture temerea populației spunând *„să nu aveți frică dacă vine armata, că nu au voie să tragă în popor"* [409].

În comuna Diosig, plasa Săcuieni, este semnalată fraternizarea țăranilor români cu cei unguri în fața necazurilor comune legate de anularea plății în natură. Informatorul relatează că într-o primă fază, pe 28 iulie, *„coloniştii români au fost conduşi în fața primăriei, personal de Corbuț Florian, chiabur, principalul organizator al partidului manist din localitate* (...) *şi de Năstase Ioan, chiabur cu 28 jugere şi vie* (...) *propagandist şi instigator al liberalilor. Ei s-au plimbat în tot timpul dezordinei, dirijând şi instigând poporul"*[410]. Lor, li s-a alăturat *„Péter Ioan, fost conducător al legionarilor, vechi reacționar"*, care a mobilizat femeile. Acestea au solicitat *"ca să primească plata în grâu şi nu în bani* (...) *la ora 11 au început femeile să intre, să se adune în incinta primăriei"*. Raportorul spune că *„una m-a lovit în gură* (...) *l-au bătut pe preşedintele cooperativei, au spart uşa cooperativei, năvălind în cooperativă"*[411].

În comuna Sărsig, plasa Sălard, motivul manifestațiilor a fost arestarea țăranilor Fürtös Gheorghe şi Pop Cornel învinuiți că au sustras de la colectare câte un sac din propriul grâu. Consătenii au solidarizat cu cei doi şi au atacat postul de miliție unde aceştia se găseau reținuți. Informatorul relatează că aici *„milițistul a lovit pe unul cu arma, dar nu aşa tare, mai puțin, că nu i-a spart nici capul şi nu i-a rupt nici piciorul* (...) *pe urmă milițistul a tras cu arma, dar nu între ei ci numai aşa ca să-i sperie"*[412]. Conflictul a fost dezamorsat prin intervenția forțelor de miliție sosite de la Sălard.

În comuna Mărțihaza, plasa Salonta, incidentele s-au produs în câmp, la batoze, în timp ce delegații partidului se pregăteau să transporte grâul la baza din Salonta. Şi aici femeile au dat semnalul revoltei după ce l-au bătut pe activistul Nagy Ştefan *„s-au dus la maşină şi nu au lăsat să se transporte grâul la Comcereal. Au tras clopotele"*.

Autoritățile speriate au luat legătura cu postul de grăniceri din comună, care a trimis doi soldați, însă au fost şi aceştia atacați de mulțime *„şi*

[409] *Ibidem*, f. 243-244
[410] *Ibidem*, f. 132
[411] *Ibidem*
[412] *Ibidem*, f. 219

numai aşa s-au putut apăra, aruncând o grenadă de mână"[413]. După intervenția miliției, au fost arestate şapte familii *„şi doi chiaburi au fost omorâți"*[414]. Pe tot timpul anchetei, femeile satului au manifestat în fața postului de miliție *„au bătut cratițele"* şi au scandat lozinca *„Jos cu soldații stalinişti!"*

În comuna Bicaciu, plasa Salonta, Turcuț Petru, însoțit de un grup de femei, s-a prezentat la sediul Comitetului Provizoriu, unde *„cereau să li se permită să treiere fără nici un control"*. În curând *„au venit şi sătenii cu furci, bâte şi alte obiecte, tăbărând asupra lui Filipaş (secretarul de partid al plasei). Acesta s-a refugiat în nişte camere, dar urmăritorii au spart uşile şi l-au aruncat pe geam"*[415]. Printre participanți, sunt nominalizați Ruja Ilie, Bejan Petrică şi Turcuț Dumitru, iar printre instigatori, preotul Iványi Gheorghe.

În comuna Ianoşda, plasa Salonta, evenimentele au debutat în noaptea de 30 iulie, la manifestație participând *„circa 300 persoane, dintre care, au fost 10-15 chiaburi"*. Aceştia au înconjurat sediul Comitetului Provizoriu, în timp ce chiaburul Mocuța Vasile a ținut un scurt discurs în care a precizat că *„oamenii înțeleg să se ia cota, pentru noi românii, dar nu pentru jidani. De ce sunt jidanii conducătorii țării noastre ?"* – după care mulțimea l-a atacat pe secretarul de partid din localitate, pe care l-au acuzat că *„Tu ai luat grâul şi în anul trecut, căci dacă nu ai fi tu şi alți câțiva comunişti"* şi l-au bătut[416].

În comuna Petid, plasa Tinca, pe 30 iulie au sosit un grup de îndrumători din partea Sindicatului agricol, care au cerut să fie convocați lucrătorii de la batoze în vederea lămuririi lor în privința noului sistem de salarizare. Până să fie adunați muncitorii, sediul Comitetului Provizoriu a fost asaltat de femeile din sat, care *„au început să strige că nu le trebuie bani pentru munca la batoze, ci grâu"*, activiştii reuşind să fugă. Informatorul consideră că incidentul a fost provocat de țăranca *„Manea Ana a boşoni, o baptistă, care a mobilizat femeile în această acțiune"* căreia i s-a alăturat *"Ciordaş Saveta, o baptistă, care a spus că lor nu le trebuie aşa guvern şi că nu e bună conducerea. Aceste femei aveau asupra lor şi pietre cu care voiau să atace. Aceste femei au spus vicepreşedintelui că e un culduş* (cerşetor – n.n. Augustin Țărău) *care a ajuns la putere şi acum vrea să le ia pământul"*[417]. În cursul nopții au fost tăiate firele telefonice. Legătura cu miliția a fost stabilită prin telefonul comunei vecine, Suplacu de Tinca.

În comuna Cociuba Mare, plasa Tinca, informatorul raportează că revolta a fost provocată de chiaburul Popa Ioan, care aflând că urmează să fie arestat şi-a mobilizat rudele, împreună cu care s-au prezentat la Comitetul Provizoriu din localitate. Aici au reuşit să atragă o mare mulțime de femei, care au scandat lozinci anticomuniste: *„Vrem pită, nu mălai şi pe Regele Mihai,*

[413] *Ibidem*, f. 221
[414] *Ibidem*
[415] *Ibidem*, f. 167
[416] *Ibidem*, f. 201-202
[417] *Ibidem*, f. 203

iar cu Groza sub tramvai, să-l mături U.C.B.-ul, să-l care C.F.R.-ul până la U.R.S.S,-ul!"[418]. Ghinionul a făcut ca în comună să se găsească delegatul județenei U.P.M., Göz Carol, care *„a fost prins şi bătut crunt de Dan Savu, Şuta Gheorghe, Mladin Mihai (gugoi), Hosu Ana a pecului, iar Dan Mihai (licaț) l-a legitimat. Bicicleta a fost complet distrusă, hainele rupte, i s-a luat suma de 5000 lei"*[419]. Grupul a spart apoi geamurile consătenilor *"devotați partidului"* şi au tăiat firele de telefon.

A doua zi, în comună a sosit un pluton de miliție în număr de 28 de militari conduşi de un plutonier major, care a organizat servicii de patrulare. În cursul serii, pe la orele 20, Deac Gheorghe a tras clopotele pentru înştiințarea comunei vecine Belfir, care a răspuns imediat tot prin clopote. La scurtă vreme, dinspre Belfir s-au auzit focuri de armă şi populația îngrijorată a început să edifice baricade la intrările în sat, pentru că se apropia un al doilea camion încărcat cu soldați ai armatei. Aceştia au deschis focul *„s-au tras salve. A fost omorât Costea Ioan (tânăr sărac)"*. Şi aici asistăm la o fraternizare a celor două populații conlocuitoare, ungurii din Belfir sărind în ajutorul confraților români *„circa 100 de oameni, cu topoare, furci"*[420]. Arestările au început pe 31 iulie, fiind reținute 16 persoane.

În comuna Belfir, la ostilități au participat 130 de persoane, o parte dintre acestea s-au deplasat şi la Cociuba, iar altele au căutat să-l captureze pe delegatul U.P.M., Vasádi Iosif. Represaliile nu au întârziat, la *„1 august au fost executați de securitate (miliție) Csák Ladislau şi Lörincz Iosif, vestiți şovinişti şi reacționari, mijlocaşi, primul, fiu de chiabur"*[421].

În comuna Girişu Negru au fost înregistrate incidente similare. De început, aflând de vizita preşedintelui Comitetului Provizoriu al plasei, la sediul Comitetului Provizoriu s-au adunat „grupuri de femei, în cap cu cele ale chiaburilor", cărora li s-au alăturat apoi bărbații şi vecinii din comuna Belfir. Aceştia au scandat. „pâine nu mălai!" Încercarea vice-preşedintelui Bobiş Gheorghe de a aplana conflictul nu au avut sorți de izbândă, *„a fost prins de gât de Pantea Ioan a babei (17 ha.). Popa Mărie şi cu Țărău Gheorghe au strigat să se dea afară golănimea din primărie"*. Grupul format din *„Bolog Constantin, soția lui Țărău Gheorghe, Brânduş Teodor, Brânduş Maria (mijlocaşi şi săraci) au intrat în Comitetul Provizoriu, căutând procesele-verbale pentru a le distruge"* în timp ce în stradă, oamenii *„au tăbărât asupra maşinii, au spart geamurile – Cârpaci Iancu şi Fechete Rață"*. Spre seară populația a intrat în panică la vederea unui camion încărcat cu militari, care se deplasa către comuna apropiată Tăut. Au fost trase clopotele *„de către Țițirig Constantin – secretarul UTM"* însoțit de tinerii Babău Constantin şi Haş Florea. În jurul orelor 23, maşina P.M.R. şi camionul cu soldați, care se întorceau din Tăut, au intrat în sat. În fața lor s-a postat un

[418] *Ibidem*, f. 150
[419] *Ibidem*
[420] *Ibidem*
[421] *Ibidem*, f. 172

cordon uman format *„din femei şi chiar copii. Au început să arunce cu pietre, miliția a deschis foc. Au fost împuşcați Balog Ioan (1 iugăr, 3 copii) şi Boto Gheorghe (5 ha.). Se auzeau strigăte «Să-i omorâm pe comunişti»"*[422].

Pe 30 august a sosit armata şi au început arestările, au fost ridicate 7 familii *„Brânduş Teodor (1½ jugăre) agitator-conducător, Pantea Florea (5 ha.) organizator, Țărău Gheorghe Albişca (8 ha.) manist, Brânduş Maria, săracă, unealtă"*. Cu această ocazie *„a fost prins şi executat Sârbu Silviu, fost notar manist şi legionar, condamnat la trei ani închisoare pentru sabotaj, dezertor"*[423].

În comuna Tăut, revolta a izbucnit în seara zilei de 29 iulie, când dinspre comuna Girişu Negru au început să vină grupuri de oameni. Populația locală s-a prezentat, la fel ca şi în celelalte cazuri expuse, la sediul Comitetului Provizoriu pe care l-au devastat *„au intrat înăuntru, au devastat dulapurile cu registre, le-au scos afară şi le-au dat foc, pe foc au pus şi poarta de triumf* (...) *au spart geamurile, au lovit pereții şi au rupt tablourile"*[424]. După ce au tăiat firele de telefon, populația a spart geamurile locuințelor, vicepreşedintelui comitetului provizoriu, secretarului de partid, secretarului U.P.M., secretarei U.F.D.R., preşedintelui sindicatului agricol etc. Comunicarea cu comunele vecine a fost făcute prin intermediul clopotelor *„trase de tânărul Todinca Ioan, fost secretar UTM – a fost executat"* sau *„sunând din goarnă şi bătând din tobă"*. Un grup a plecat mai departe, în comuna Batăr. Au fost arestați: Hodişan Mihai, Popa Nicolae, Țirban Matei, Rusu Ioan şi Rusu Ştefan.

La Batăr, semnalul *„rebeliunii"* a ajuns în seara zilei de 29 iulie prin intermediul grupului de la Tăut care *"şi aici au început agitația şi întrunirea"* şi au scandat lozinca: *„Tito a intrat în Banat, lăsați că va veni încă ziua de mâine"*[425]. Coalizând, populația comunei Batăr a atacat sediul Comitetului Provizoriu local au *„stricat centrala telefonică, au spart geamurile"*, iar secretarul de partid, *„căutând să intre în vorbă, tov. Bicăceanu, a fost omorât"*[426]. Informatorul declară că grupul ar fi deținut arme de foc *„2 arme automate şi 6 arme simple"*, iar după asasinarea liderului local, populația s-ar fi exprimat că *„bine au făcut, dar dacă în urma acestei mici lovituri, bolşevicii ne vor da puțin grâu"*[427].

Evenimente similare s-au petrecut şi în satele din județul Arad, Şomoşcheş, Apateu şi Şepreuş. În Şomoşcheş a fost agresat *„Belle Petre, preşedintele Sfatului Popular județean, în timp ce a coborât din maşină pentru a lămuri populația, referitor la treieriş şi colectări"*[428]. În comuna Berechiu, *„țăranii s-*

[422] *Ibidem*, f. 173
[423] *Ibidem*
[424] *Ibidem*
[425] *Ibidem*, f. 190
[426] *Ibidem*, f. 173
[427] *Ibidem*, f. 188
[428] Apud: Tudor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949, din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 675

au adunat cu toții la un loc şi văzând că se apropie de sat un camion cu milițieni, au ieşit cu toții până la mijlocul drumului dintre Berechiu şi Şomoşcheş, unde au fost opriți, după care au forțat pe ofițerii care se găseau cu miliția, să vină fără arme şi numai în acest fel vor putea sta de vorbă"[429]. În Apateu, în jurul orelor 21, populația a pregătit un dispozitiv de apărare pentru întâmpinarea forțelor de miliție. Ancheta Regionalei Securității Poporului Timişoara descrie că *„au început să se tragă clopotele în semn de alarmă, iar populația a început să strige împreună cu femeile şi copii, iar la marginea satului, o echipă din şase indivizi înarmați cu ciomege, cu furci şi cu o armă ZB, au aşteptat camuflați sosirea milițienilor"*. Între cele două tabere s-au desfăşurat schimburi de focuri în urma cărora au fost arestați şase „rebeli", pentru reținerea cărora ofițerii de miliție, ajutați de colegii de la Regimentul 1 Grăniceri-Pază, au fost nevoiți *„să-i țină sub foc de armă, pentru a se putea retrage, întrucât era noapte şi nu dispuneau de forță suficientă"*[430].

În comuna Şepreuş, se relatează că *„populația instigată de chiaburime a atacat ferma de stat din Şepreuş, ar fi omorât trei cetățeni şi rănit grav pe un altul"*. Anchetatorul consideră că sursa evenimentelor se află în Bihor: *„bănuim că aceste acțiuni de instigare de către chiaburi, sunt pornite din comunele care sunt situate în județul Bihor, de unde în ziua de 30 iulie 1949, au venit cinci căruțe cu lemne, cântând deschis, pe drum, cântece legionare, au înjurat membrii de partid pe care i-au întâlnit în cale şi au amenințat cu cuvintele «vă arătăm noi vouă!»"*[431]. Evenimentele au fost urmate de un val de arestări şi în final de un număr mult mai mare de persoane au fost deportate în zona Bărăganului, acestea fiind considerate de autorități ca un bun prilej pentru îndepărtarea chiaburilor din sate. Bilanțul participării la *„rebeliune"* în județul Bihor, a fost următorul[432]:

Plasa	Comune	Numărul țăranilor participanți			Compoziția socială a țăranilor participanți			Compoziția pe naționalități	
		paşnici	agresivi	Total	săraci	mijlocaşi	chiaburi	români	unguri
Aleşd	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Beiuş	1	130	---	130	98	23	9	130	---
Beliu	4	355	300	655	386	217	52	655	---
Ceica	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Centrală	4	1489	1361	2850	2188	557	105	720	2130
Marghita	13	2720	2080	4800	3540	1038	222	3030	1770
Săcuieni	3	610	20	630	350	235	45	85	545
Sălard	5	290	460	750	520	200	30	570	180
Salonta	9	1691	35	1726	1071	480	175	696	1030
Tileagd	1	490	10	500	400	80	20	280	220
Tinca	14	3383	2017	5400	3815	1239	346	4455	945
Vaşcău	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Total	**54**	**11158**	**6283**	**17441**	**12368**	**4069**	**1004**	**10621**	**6820**

[429] *Ibidem*
[430] *Ibidem*
[431] *Ibidem*
[432] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al P.C.R*, dosar 510/1949, f. 299 – în *"Tabel centralizator despre manifestării reacțiunii şi rebeliunei decursă în jud. Bihor"*

Câştigul revoltei s-a materializat prin reintroducerea *"oiumului"* şi reducerea în parte a nivelului cotelor. Datorită planului de colectare exagerat, repartizat județului Bihor, a apărut pericolul ca acesta să nu poată fi realizat decât în proporție de 60%-65%, din care cauză, organele de partid locale au hotărât revizuirea normelor.

Pe această cale, până la 21 august au fost verificate procesele verbale şi fiecare producător a fost reîncadrat *„conform legii şi instrucțiunilor, după randamentul la hectar şi suprafața de teren arabil"* măsură care a lovit şi în țărănimea săracă şi mijlocaşe care a perceput-o ca pe *„o a doua colectare"* – în raport se spune că*: „această revizuire a creat nemulțumiri în rândul acelora cărora le-a rămas o cotă mare, liberă, şi cu ocazia revizuirii a trebuit să mai predea din ea statului"*[433].

În legătură cu impunerea chiaburilor, categoria lor nu s-a bucurat de nici o facilitate, situație care a atras atenția asupra faptului că. *„acestor chiaburi nu le-a rămas tocmai cantitatea necesară pentru sămânță"* – este oferit exemplul unui *„chiabur cu 20 de hectare de pământ arabil,* [care] *a fost impus în 1948 să însămânțeze cu grâu 10 hectare, or el, sabotând, a însămânțat numai 5 hectare; după aceste 5 hectare i-a rezultat 4000 kg de grâu; din acesta a predat statului, conform instrucțiunilor 2640 kg de grâu, 440 de kg uiumul la batoză şi muncitorilor, total 3080 kg. a ieşit din posesia lui, rămânându-i în proprietate 920 kg; cu această cantitate este în clasa a II-a încadrat respectivul chiabur şi anul ăsta trebuie să însămânțeze 10 hectare cu grâu; sămânța necesară pentru această suprafață este de 2000 kg, deci are un deficit de sămânță de 1080 kg. În acest caz, acestui chiabur i s-a dresat proces verbal de sabotaj"*.

În județ s-au înregistrat 225 de astfel de cazuri. Unul dintre colectori, Bobaiță, din plasa Beliu a dat instrucțiuni greşite pentru colectare: *„a prelucrat în plasa de mai sus amintită, că fiecărui cetățean producător, în primul rând îi rămâne 120kg de fiecare cap de familie, plus sămânța necesară, apoi ce rămâne în plus se colectează"* – ca atare, un număr mare de țărani săraci au fost scutiți ilegal de cote, din care cauză s-a trecut la revizuirea impunerilor,iar această măsură a condus la nemulțumirea maselor – este redată declarația unui țăran: *„ori cât cauți să mă lămureşti, dacă nu mi-ai lăsat toată recolta, să fac cu ea ce vreau, nu mă puteți lămuri"*.

Concluzia la care a ajuns *„județeana de partid"* a fost aceea că planul de colectări, de 11000 vagoane, nu poate fi realizat, cauzele depistate fiind următoarele: „suprafața raportată ca însămânțată în anul 1948 este mai mică cu 8000 ha; cca. 2000 ha din sesiile parohiale şi loturi şcolare au fost predate GAS-ului, iar ele nu figurează la colectări; comisia de stat a fixat recolta medie la hectar la 1100 kg, iar cea rezultată a fost de numai 974 kg; din cauza lipsei de vigilență a colectorilor şi controlorilor, *„mulți țărani au*

[433] *Idem*, dosar 471/1949, f. 221-222

ascuns cereale între paie şi le-au treierat acasă, cu ciomagul, îmblaciul şi cu caii" – raportorul apreciază că această cantitate se ridică la 5-10%[434].

[434] *Ibidem*

4.2. Legături între organizațiile anticomuniste din Banat şi Crişana

Măsurile politice dictate de putere pe parcursul anului 1948, atât cele de natură economică, cât şi cele îndreptate în direcția anihilării oricăror forme de împotrivire, au determinat în primăvara anului 1949 o accentuare a fenomenului de focalizare a elementelor opoziționiste în anumite zone ale județului şi organizarea acestora sub forma unor grupuri de rezistență. Datorită lipsei de experiență a membrilor acestora, acțiunile concertate de Securitate au condus însă în curând la arestarea lor, urmată de dezintegrarea formațiunilor din care făcuseră parte. În raportul din 6 ianuarie 1949 al Organizației PMR Marghita, Bihor, era nominalizat ca posibil organizator al unei „bande subversive" fostul primpretor al plasei, Coriolan Potoran[435]. După ce trecuse în perioada interbelică pe la PNL şi PNȚ, omul îşi încheiase *de jure* activitatea politică odată cu înlăturarea de la guvernare a liberalilor lui Tătărescu, însă în opinia comuniştilor prezenta un potențial pericol atâta vreme cât în „locuința lui încontinuu se adună reacționarii cu care a ținut legăturile sale şi pe mai departe"[436]. În aceeaşi categorie au fost introduşi Nicolae Curtean senior[437], din comuna Margine, şi Victor Sarca, din comuna Ghenetea, de asemenea pentru motivul că şi-au întreținut pe mai departe „legăturile strânse şi serioase cu reacțiunea română" din zonă[438].

La fel stăteau lucrurile în plasa Ceica, Bihor, de unde serviciul de informații al PMR îşi manifesta bănuiala că fostul deputat al PNL, Ioan Mangra, din Ceica, ar pune la cale constituirea unei organizații subversive împreună cu fostul legionar Traian Coita, pentru că, sub pretextul unor

---

[435] A fost mutat preventiv în localitatea Aleşd. Vezi AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 12

[436] În cercul bănuiților a mai fost introdus fostul responsabil organizatoric al organizației PNL-Tătărescu a plasei Marghita, Laar Grigore, *„fost perceptor la Marghita, în trecut şperțar de frunte, cu două fețe, de neîncredere* – în legătură cu care informatorul Geczó János sublinia că acesta – *a căutat să se apropie de PMR, unde a reuşit să se strecoare, însă a făcut aceasta pentru a fi putut ca prin PMR să fie reprimit în funcția de perceptor, şi când a văzut că aceasta nu i-a reuşit nu [a] mai activat pe mai departe*". Şi el a fost mutat preventiv în localitatea Aleşd. Mai era monitorizat şi un alt fruntaş al organizației locale a PNL-Tătărescu, Juhás Cioban Alexandru, proprietarul unui restaurant, devenit suspect pentru că *„în trecut a colaborat şi servit cu fidelitate şi pe cuzişti şi restul partidelor fasciste şi istorice*".

Dintre cadrele organelor de ordine era nominalizat plutonierul-major Ursulescu de la Postul de Jandarmi din Suplacu de Barcău, în legătură cu care se făcea mențiunea că *„şi azi colaborează cu PNȚ-iştii şi cu burghezii*". *Ibidem*, f. 12-13

[437] A fost arestat sub acuzația de *„deținere ilegală de armă*". *Ibidem*, f. 12

[438] *Ibidem*, f. 12-13

obişnuite partide şah, cei doi ar aduna în jurul lor mai mulți consăteni. Soția acestuia din urmă era la rândul ei suspectată că ar juca rolul de curier în relația acestora cu nucleul legionar din comuna vecină Sâmbăta. În cercul de bănuiți a mai fost introdus apoi cârciumarul Vasile Jirje, fost preşedinte al organizației de plasă a PNȚ al cărui local era frecventat de alte persoane indezirabile regimului, printre care „învățătorul comprimat" Nicolae Marcău, din Lunca Sprie, fost deputat PNȚ în 1946, Ştefan Cmeciu, „avocat comprimat, conducător manist şi legionar", Teodor Chirvase, „fost conducător legionar şi în poliția legionară", învățătorul Gheorghe Ivănescu „fost conducător legionar" şi Mihaiu Bonard, „conducător legionar şi şeful poliției legionare"[439]. Raportorul îşi exprima temerea că localul cu pricina nu ar fi altceva decât paravanul în spatele căruia cei nominalizați ar lucra la subminarea autorității de stat[440].

Gavril Hiriş, secretarul PMR al plasei Sălard, reuşise să monitorizeze în ianuarie 1949 o posibilă „organizație subversivă" aflată sub conducerea cetățeanului Pop Ionică, din Sărsig, în jurul căruia se adunaseră peste 40 de membri din satele învecinate, Cenaloş, Sarcău, Ciuhoi şi Sfârnaş, toți foşti „manişti"[441]. Activistul Buzguța, trimitea o notă informativă despre activitatea unei posibile „organizații subversive" de factură „manistă" în comuna Bălaia, alcătuită din 5-6 membri, a căror activitate se rezuma deocamdată la convocarea unor întâlniri periodice în casa lui Ficuț Pavel şi la răspândirea unor zvonuri alarmiste legate de apropiata declanşare a unui conflict armat între forțele Blocului Răsăritean şi cele anglo-americane. „Duc zvonul între popor că în curând are să se schimbe situația de azi şi atunci îi vor spânzura pe toți comuniştii – sublinia el, după care îşi exprima convingerea că respectivii – au legături cu Iugoslavia şi primesc şi bani de acolo"[442]. Secretarul organizației PMR din plasa Vaşcău, Dumitru Vâlcea, dădea ca plauzibilă existența a cel puțin două „organizații subversive" în zonă, una constituită din foşti legionari şi cealaltă din foştii membri ai PNȚ-Maniu[443]. În componența

[439] În cercul bănuiților au mai fost introduşi Şandra Aurel, grefier la Judecătoria Ceica şi fost vicepreşedinte al organizației PNȚ din plasa Ceica, croitorul Tocai Alexandru „*manist înfocat*" şi soțiile acestora „*foste conducătoare pe linie feminină*" în aceeaşi organizație, apoi țăranul Buhaş Florian, din comuna Duşeşti, un mai vechi client al aresturilor comuniste, calificat „*chiabur bețiv*" şi țăranul Bala Petru a Şicului, din Inceşti, „*fost membru marcant la liberali şi apoi om de încredere la manişti*". *Ibidem*, f. 15

[440] *Ibidem*

[441] *Ibidem*, f. 20

[442] *Ibidem*, f. 12

[443] În afara membrilor acestora, în cercul suspecților au mai fost introduşi, zidarul Gavra Ioan Nica, bănuit că „*activează ascuns şi în momentul de față în favoarea reacțiunii, deoarece* – adăuga informatorul – *nu lucrează la meserie şi totuşi trăieşte destul de bine*" şi membri unui cerc de intelectuali din zonă, alcătuit din „*Făşie Vladimir de la PNP, cu farmacistul Ardelean Gheorghe, care întreține legături apropiate cu Terebenț Aurel, cu Neagu Cornel, fost primpretor, şi cu învățătoarea Eugenia Munteanu, [care] au fost văzuți în repetate rânduri adunați împreună*" – încheia acesta. *Ibidem*, f. 23

primei erau nominalizați Dănilă Creț, comerciant în Vaşcău[444], Costea Ioneață, din Gurani[445], Ioan Banciu, a Tomuții, din Petreasa[446] şi Teodor Varga, din Vărzarii de Sus, fostul şef al garnizoanei legionare din plasa Vaşcău. Acesta era văzut şi ca o posibilă verigă de legătură cu alte organizații de rezistență din Sălaj, prin faptul că profesa medicina la Şimleu Silvaniei[447]. Un alt şef al garnizoanei legionare, Iosif Tocoianu din Călugări, era dat în urmărire generală deoarece dispăruse de la domiciliu[448]. Din cealaltă organizație ar fi făcut parte protopopul Aurel Terebenț[449], fostul prefect „manist" Petru Popoviciu[450], țăranul Ionaş Bene[451], foşti lideri de organizații comunale ale PNȚ, Nicolae Jude a Diacului, din Gurani[452] şi Ioan Ciura a Țanțului, din Vărzarii de Sus[453]. Nicolae Popa a lui Bigăroi[454], din Vărzarii de Sus, şi Adam Rengle[455], din Vaşcău, erau bănuiți că ar juca rolul de curieri în relațiile organizației cu alte formațiuni de rezistență, primul deservind satele plasei, iar celălalt legătura cu legionarii din Timişoara[456]. Acest ultim detaliu confirmă existența unei rețele de „organizații subversive" extinse pe întregul lanț montan din Vestul țării. În fine, la fel ca şi în cazul precedent, şi

---

444 Caracterizat astfel: „*Creț Dănilă, comerciant în Vaşcău, a fost internat în lagăr 6 luni de zile în 1948, fiind legionar şi săvârşind multe fărădelegi în comerț. În momentul de față are legături cu legionarii în acelaşi sat, activează şi în timpul de față*". *Ibidem*

445 Caracterizat astfel: „*Costea Ioneață din Gurani, fost şef legionar în acelaşi sat, activează şi în timpul de față*". *Ibidem*

446 Caracterizat astfel: „*Banciu Ioan a Tomuții din Petreasa, fost şef legionar în Petreasa, activează contra regimului şi astăzi contra regimului*". *Ibidem*

447 AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 74

448 AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 23

449 Caracterizat astfel: „*Terebenț Aurel, protopop, fost internat în lagăr 6 luni de zile în 1948, fost, înainte, preşedintele PNȚ-Maniu pe plasă. Lucrează şi în prezent dar în mod foarte ascuns*". *Ibidem*

450 Caracterizat astfel: „*Popoviciu Petru, fost avocat în Vaşcău. A fost prefect în timpul maniştilor, iar în momentul de față lucrează ascuns în favorul reacțiunii, nu are nici o ocupație, dar totuşi trăieşte destul de bine*". *Ibidem*

451 Caracterizat astfel: „*Bene Ionaş, plugar, fost primar în timpul lui Antonescu, săvârşind fraude, fiind şi pedepsit. A fost membru activ în comitetul județean PNȚ-Maniu, continuând şi astăzi să lucreze pe ascuns*". *Ibidem*

452 Caracterizat astfel: „*Jude Nicolae a Diacului din Gurani, a fost preşedintele PNȚ-Maniu în satul Gurani, activează şi astăzi alături de reacțiune contra regimului*". *Ibidem*

453 Caracterizat astfel: „*Ciura Ioan a Țanțului din Vărzarii de Sus, fost preşedinte la PNȚ-Maniu, activează şi astăzi, exprimându-se de multe ori, în cooperativă, că comuniştii vor fi spânzurați de către ai lui*". *Ibidem*

454 Caracterizat astfel: „*Popa Nicolae, din Vărzarii de Sus, a lui Bigăroi, fost în PNȚ-Maniu, nu lucrează nimic, călătoreşte zilnic pe tren, iar când vine în localitate are legătură cu reacțiunea din Vaşcău şi Vărzari*". *Ibidem*

455 Caracterizat astfel: „*Rengle Adam, tâmplar şi comerciant, fost casier la PNȚ-Maniu. În timpul legionarilor a luat parte la dezarmarea postului de jandarmi din Vaşcău iar în prezent are legături cu foştii legionari din plasa Vaşcău şi din Timişoara*". *Ibidem*

456 *Ibidem*

formațiunea „manistă" avea un urmărit general în persoana căpitanului Ştefan Popescu[457], dispărut de la domiciliu de mai bine de doi ani[458].

Pentru plasa Aleşd, activistul Pusztay a întocmit un material ce includea în cercul de suspecți un număr de 18 de foşti membri ai PNȚ-Maniu[459], dintre care numai patru, Crăciun Ille, Florian Ille şi învățătorul Chirilă din Groşi, împreună cu Mircea Cipău din Luncşoara, erau bănuiți că s-ar fi constituit într-o „organizație subversivă". Activitatea celor patru se limita pentru moment la organizarea unor întruniri periodice în localitatea Groşi, în casa lui Florian Ille, unde ascultau „radio-emisiunile anglo-americane". Un alt „manist", pe nume Dunieş, din Borod, reuşise să evadeze din arestul fostului Post de Jandarmi din comuna sa şi îşi ducea traiul prin munții din vecinătatea localității, unde a şi fost văzut în mai multe rânduri de către pădurari[460]. În plasa Centrală au fost identificate mai multe nuclee ale unor posibile „organizații subversive", îmbrăcând întreaga coloratură a spectrului politic de dinaintea regimului comunist. În comuna Sântandrei, cercul de focalizare a nemulțumirilor populației era concentrat în jurul fostului legionar Teodor Sereş[461] şi a „maniştilor" Ioan Brazdă[462] şi Mihai Maghiar[463], întâlnirile desfăşurându-se în casa acestuia din urmă. Aceeaşi compoziție putea fi întâlnită şi în cazul nucleului „reacțiunii" din comuna Şumugiu. Ioan Brânzaş[464] şi Gheorghe Popa[465], zis Haiduc, fuseseră legionari, iar Gheorghe Tirla, a Petrii[466], şi Vasile Tirla, zis Fiscoş[467], „manişti". Cei patru se sfătuiau în

---

457 Caracterizat astfel: „*Popescu Ştefan, căpitan de rezervă, fost secretar de plasă la PNȚ-Maniu, în prezent dispărut, fiind urmărit de aproape 2 ani. Se spune că ar fi ascuns în munți. Soția lui, cu 2 copii minori, locuieşte la Vaşcău, ducând viață de lux fără să muncească*". *Ibidem*; Vezi şi Antonio Faur, *Ştefan Popescu, liderul grupului de rezistență anticomunistă din sudul Bihorului (1946-1950)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007

458 *Ibidem*

459 Aceştia erau: Butuc Florian şi Gheorghe Şuțu din Tinăud, Ille Crăciun şi Ille Florian (Toderuc) din Groşi, Dejeu din Auşeu, Cipău Mircea din Luncşoara, preotul Vereş Gheorghe din Gheghie, Hadadea Petru a Buşii şi Hadadea Gavril a Buşii din Ortiteag, Negrean Pavel din Butan, Blaga Ioan a Cioncanii şi Creț Ioan din Peştere, Dunieş din Borod, învățătorul Groze din Valea Neagră, familia Groza (preotul, fiul său şi ginerele) din comuna Bratca. *Ibidem*, f. 28

460 *Ibidem*

461 Caracterizat astfel: „*Sereş Teodor, fost legionar, cu 40 iugăre de pământ, stă pasiv în public, dar ațâță la şovinism. Duşman al celor săraci, şedință la dânsul nu face*". *Ibidem*, f. 26

462 Caracterizat astfel: „*Brazdă Ioan, cu 28 iugăre de pământ, fost conducător în PNȚ-Maniu şi ortacul sincer al lui Maghiari Mihai*". *Ibidem*

463 Caracterizat astfel: „*Maghiari Mihai, fost conducător manist, cu 25 iugăre de pământ. Din când în când se adună elementele la dânsul, restul nu se cunoaşte, doar că el este [de] un şovinism înfocat*". *Ibidem*

464 Caracterizat astfel: „*Brânzaş Ioan, fost şef de cuib, sprijină şi azi acțiunile reacțiunii din Şumugiu*". *Ibidem*

465 Caracterizat astfel: „*Popa Gheorghe, zis Haiduc, este în legătură cu maniştii şi legionarii*". *Ibidem*

466 Caracterizat astfel: „*Tirla Gheorghe, a Petrii, fost conducător PNȚ manist, cel mai bogat om din comună*". *Ibidem*

467 Caracterizat astfel: „*Tirla Vasile, zis Fiscoş, fost conducător manist, se manifestă deschis împotriva regimului*". *Ibidem*

şedințe periodice şi erau bănuiți că sunt autorii unui mesaj de amenințare adresat primarului, care intenționa să organizeze gospodăria colectivă în comună[468]. În comuna Oşorhei, coloratura „reacțiunii" era de natură etnică, cuprinzând atât români, cât şi maghiari, liderii cu notorietate fiind Dumitru Popa, zis Natu[469], şi Mihai Baki[470], la domiciliul acestuia organizându-se şi întrunirile. În comuna Girişu de Criş, opoziția se coagulase în jurul unui grup de foşti liberali ai grupării Tătărescu, alcătuit din fostul „deputat brătienist" Ioan Babău[471], Vasile Babău, zis Ciuru[472], şi Petru Tiponuț[473]. Spre deosebire de alte asemenea celule, şedințele organizate de aceştia se desfăşurau la domiciliile fiecăruia dintre ei, prin rotație. În comuna Alparea, nucleul se concentra în jurul „maniştilor" Teodor Chereji şi Pavel Delan, care organizau ba la domiciliul unuia, ba la al celuilalt „un fel de şezătoare" – cum se exprima informatorul – practic cercuri de discuții politice[474]. Un potențial pericol pentru putere îl mai constituiau şi liderii de opinie fără vreun trecut politic, cum au fost Florian Filip[475], predicatorul baptiştilor din comuna Mierlău, sau Mihai Tarr, un fervent naționalist maghiar din comuna Cauaceu. Vechii liberali din comuna Girişu de Criş se aflau la rândul lor în vizorul Securității, chiaburul Ioan Babău, fost deputat „brătienist" cu o avere de peste 32 hectare de pământ, după cum precizează, în spiritul luptei de clasă, o notă informativă – „nu se manifestă deschis, dar lucrează întâlnindu-se prin diferite locuințe ale hortacilor săi"[476].

---

[468] În document se face precizarea: „*Aceste elemente fac şedințe şi sunt bănuiți că fițuicile lipite pe uşa primarului, pe care era scrisă amenințarea cu moartea [fiind]că primarul vrea colhoz şi că stă în slujba colduşilor* (cerşetorilor, sărăntocilor – n.n. A.Ț.) *de la aceste elemente ar porni*". *Ibidem*

[469] Caracterizat astfel: „*Popa Dumitru, [zis] Natu, cu 15 hectare de pământ, fost conducător tătărăscian, a stat şi în solda regimului horthyst. Deschis nu se manifestă, dar este un duşman al democrației*". *Ibidem*

[470] Caracterizat astfel: „*Baki Mihai, cu 32 iugăre de pământ, fost conducător imrédist, elementul cel mai ascuțit al şovinismului din Oşorhei. [Reacțiunea] se adună din când în când la casa dânsului, dar cu ce scop nu se ştie*". *Ibidem*

[471] Caracterizat astfel: „*Babău Ioan, fost deputat brătienist, cu 32 hectare [de] pământ, nu se manifestă deschis, dar lucrează întâlnindu-se prin diferite locuințe ale ortacilor săi*". *Ibidem*

[472] Caracterizat astfel: „*Babău Vasile, zis Ciuru, cu 20 hectare de pământ, care aduce critici în permanență regimului nostru democratic. El a fost manist înfocat. Trăieşte în bună colaborare cu Babău Ioan*". *Ibidem*

[473] Caracterizat astfel: „*Tiponuț Petru, cu 12 hectare de pământ, fost conducător tătărăscian, un element care ne critică munca guvernului deschis, «că nu se conduce bine țara» şi etc. Trăieşte în bună colaborare cu Babău Ioan şi Vasile, întâlnindu-se în permanență la locuințele lor, când la unul, când la altul*". *Ibidem*

[474] În document se face precizarea: „*Alparea. Chereji Teodor, Delan Pavel, ambii şefi ai fostului PNȚ-Maniu. Din când în când se observă un fel de şezătoare la locuința unuia sau altuia*". *Ibidem*

[475] Caracterizat astfel: „*Filip Florian, conducătorul baptiştilor din comună, se manifestă deschis, cerând revizuirea Constituției, fiindcă nu le asigură dreptul [confesional], spunând că el mai bine moare decât să părăsească secta baptistă*". *Ibidem*

[476] Caracterizat astfel: „*Tarr Mihai, cu 30 iugăre de pământ. Un şovinist înfocat, [care] în permanență unelteză* (unelteşte – n.n. A.Ț.) *împotriva regimului. Întotdeauna împiedică bunul mers al bunurilor* (treburilor - n.n.) *din această comună, băgând şi nisip în grâu în timpul colectărilor*". *Ibidem*

În plasa Jibou, județul Sălaj, la o percheziție efectuată în comuna Brebi, au fost găsite zece arme de tip ZB, două dintre ele dosite de însuşi secretarul organizației comunale de partid, iar celelalte ascunse în satul Văleni. Tot în Brebi a mai fost găsit un pistol, ascuns de un alt membru de partid, Simion Hars, epurat în urma verificărilor. Alte informații indicau tendințe de înființare a unor „bande subversive teroriste", cum erau acestea calificate, şi în comuna Solona[477]. În plasa Beliu, județul Bihor, organele de securitate semnalau activitatea „subversivă" a foştilor țărănişti din comunele Cărand, Botfei, Sâc, Nermiş, Beliu, Tăgădău, cu legături şi în comunele vecine Răpsig, Bocsig şi Sebiş din județul Arad. Cu toții au fost supuşi unui strict program de supraveghere deoarece exista bănuiala că sunt organizați într-o formațiune cu caracter anticomunist[478]. În luna iulie, un membru de partid din comuna Zărand, plasa Sântana, a primit o scrisoare „cu semnul hitlerist, manist şi legionar" prin a cărei conținut erau amenințați toți comuniştii[479]. În aceeaşi lună, Securitatea semnala înființarea unei noi organizații anticomuniste în plasa Gura Gurahonț, Arad, alcătuită din foşti membri ai PNȚ, printre care se numărau fostul deputat „manist" Bogdan, din comuna Iosăşel, țăranul Herbei, din comuna Gura Văii, învinuit că ar fi influențat țărănimea să nu se înscrie în Frontul Plugarilor, Teodor Brânduşa, „fost CFR-ist comprimat", reclamat că ar fi conturbat sistematic manifestările culturale organizate de comunişti şi Iulian Hadgea, brigadier silvic în comuna Zimbru, bănuit că ar fi omul de legătură al „partizanilor". Cu toții erau dispăruți de la domiciliile lor[480]. Un alt angajat silvic, Gheorghe Pop, din comuna Băița, Sălaj, a sfârşit însă tragic de pe urma colaborării sale cu luptătorii anticomunişti. Raportul din august 1949 al Organizației PMR Zalău menționa că acesta a fost executat de către patru indivizi necunoscuți, care ar fi vrut să-l ducă cu ei în pădure. Este posibil să fi fost o acțiune de răzbunare, cunoscut fiind faptul că pădurarii făceau parte de cercul de informatori ai Securității[481].

Alte posibile „organizații subversive" menționate de către comunişti în materialele informative erau, «*Vlad Țepeş*», alcătuită din „ofițerii, subofițerii comprimați, funcționarii comprimați şi elementele fără ocupație, liber profesioniştii, avocații", adică din oameni pe care regimul îi lăsase pe drumuri. Nu se cunoşteau detalii în legătură cu activitatea acestei formațiuni, în afara faptului că aceşti nefericiți țineau legătura unul cu altul mânați de „coeziunea sufletească" ce-i unea în raport cu soarta comună pe care o împărtăşeau, „întrucât se plâng şi [îşi] spun doleanțele între ei" – se aprecia în raportul Județenei PMR Bihor[482]. O altă organizație, «*Vlad Țepeş II*», sub

[477] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 19
[478] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 24
[479] AN-DJ Arad, *fond Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 222-223
[480] *Ibidem*
[481] AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 74
[482] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 19-19V

comanda fostului avocat Militaru Constantin din Oradea, avea o rețea foarte extinsă în Bihor. Ea acoperea mai multe localități din plasele Vaşcău[483], Beiuş, Beliu, Sălard şi Marghita, şi avea o compoziție foarte pestriță, de la ofițeri „deblocați", funcționari „comprimați", până la studenți, elevi şi foarte mulți țărani şi muncitori. În plus, organizația reuşise să racoleze un segment destul de important de oameni ai puterii – după cum se va dovedi în urma anchetelor – alcătuit din angajați ai aparatului de stat, învățători, elemente din unitățile de Miliție, Securitate şi din aparatul de partid, care aveau sarcina de a convinge populația să se ridice la luptă, iar în cazul unei intervenții armate facă baraje umane în calea trupelor şi a le cere acestora „să nu se tragă în popor!", în speranța solidarizării soldaților cu țărănimea[484].

În continuare autoritățile făceau referiri concrete la existența unor atare grupuri de rezistență, la sporirea continuă a numărului lor şi la colaborarea oamenilor satelor cu membrii acestora. „Dealtfel – continua raportul – în ultimul timp, mulți ofițeri deblocați şi funcționari comprimați s-au retras în pădure. Urmărirea acestor elemente este în curs, atât din partea membrilor de partid şi a țărănimei muncitoare, cât şi din partea organelor Securității". Desigur, înserarea pasajului referitor la sprijinul acordat organelor de Securitate de către „țărănimea muncitoare" în capturarea şi anihilarea acestor oponenți ai regimului nu avea decât un rol propagandistic, preluat din tezele marxist-leniniste, pentru că în realitate cei mai mulți dintre oamenii satelor au conlucrat activ cu „partizanii". De pildă, în plasa Tinca „unde reacțiunea este mai tare – subliniază Szilágyi Francisc, secretarul județenei PMR Bihor – au fost arestate până în prezent trei persoane, care au participat la afişaj şi au avut legătură cu cei din pădure". Lipsa unei precizări în ce priveşte statutul social al celor trei „colaboraționişti" arestați, asociată cu trecutul politic al zonei, lasă locul bănuielii că ar putea fi vorba despre un grup de țărani români, cel mai sigur „manişti"[485], minoritatea maghiară de aici fiind pro-comunistă[486]. Într-un eveniment similar, petrecut în zona muntoasă a plasei

---

[483] Cu centre de rezistență în: Vaşcău, Băița, Lunca, Leheceni şi Câmpanii de Sus. Vezi ASRI Bucureşti, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 71

[484] *Ibidem*, f. 72

[485] Majoritatea locuitorilor români din satele plasei Tinca au fost, fie membri ai PNȚ-Maniu, fie simpatizanți ai acestei formațiuni politice, anticomuniști notorii cu toții. Organizații puternice ale acestui partid au existat în satele: Gurbediu, Căuaşd, Tulca, Batăr, Talpoş, Călacea, Ursad, Cărăsău, Petid, Fonău, Oşand, Sititelec, Husasău de Tinca, Ianoşda şi Homorog. Vezi AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 6/1944-1947, f. 240

[486] O serie de evenimente derulate după momentul preluării puterii de către comuniști probează această stare de lucruri. De pildă, organizația PCR şi cea a Uniunii Populare Maghiare din localitatea Arpăşel au organizat o şedință comună pe data de 26 mai 1945, având pe ordinea de zi un singur punct, alungarea din sat a jandarmilor români, de curând reinstalați, sub pretextul că *„siguranța politică a comunei este asigurată şi n-are nevoie de prezența jandarmilor reacționari, [iar] poporul doreşte numai poliția populară"* autoînființată, motivație înserată într-o petiție adresată Ministerului de Interne. Până la urmă, şeful Postului de Jandarmi, plutonierul Croitor, a cerut sprijinul Sectorului de Jandarmi din Tinca, pentru a-i suplimenta dotarea logistică cu patru

Aleşd, activistul a ținut să sublinieze contribuția „țărănimii muncitoare" la acțiunile Securității. „În cursul acestei luni – relatează acesta – cu ajutorul țărănimei sărace, au fost prinşi doi fugari în plasa Aleşd, comuna Zece Hotare, la care s-au găsit şi arme", afirmație care trebuie privită la rândul ei cu suspiciune, atâta vreme cât tocmai rapoartele PMR indicau existența în regiune a unora dintre cele mai puternice nuclee „maniste" din nord-vestul țării[487].

La începutul lunii iulie 1949 au fost încheiate pregătirile pentru înmagazinarea noii recolte de cereale, atât în privința asigurării capacităților de stocare, cât mai ales în privința pazei acestora, deoarece depozitul „Comcereal" din Tinca a fost atacat în ultima vreme de nu mai puțin de trei ori de către „bandiții din pădure" – precizează secretarul județenei PMR Bihor, Szilágyi Francisc[488]. De altfel, după consumarea evenimentelor răscoalei țărăneşti izbucnite la sfârşitul lunii, DGSP avea să sublinieze într-o sinteză că nu întâmplător cele mai violente incidente s-au înregistrat în „pe valea râului Crişu Negru, adică regiunea infectată de organizațiile subversive"[489]. În aceeaşi lună s-au făcut arestări printre muncitorii de la Uzina „Înfrățirea" din Oradea, majoritatea maghiari, unde verificările făcute cu ocazia primirii unui nou membru în organizația de partid au condus la descoperirea unei „organizații subversive"[490]. Spre sfârşitul lunii, activistul Badioc Ioan s-a deplasat în localitatea Arpăşel pentru a testa starea de spirit a populației în problema apropiatei declanşări a procesului de colectivizare, ocazie cu care a fost la un pas de a fi linşat de populația înfuriată. Analizând împrejurările în care a izbucnit incidentul şi desfăşurarea acestuia, el a ajuns la convingerea că în spatele întregii acțiuni s-ar afla frații Besenyei Ştefan şi Iuliu, unul elev la „*Liceul Mixt Maghiar*" din Oradea, iar celălalt la Aiud, aflați acum în vacanță, întrucât erau rudele fostului moşier expropriat de curând în localitatea vecină Ghiorac[491]. Cei doi erau bănuiți şi de apartenență la o „organizație subversivă" maghiară din Oradea, posibil «*Păsările Sălbatice*», anihilată parțial în urmă cu

---

mitraliere, întrucât – afirma acesta – „*poporul din Arpăşel îi aşteaptă pe jandarmi cu sape şi furci*". Idem, *fond Comitetul Județean Bihor al UPM*, dosar 1/1945, f. 108

După numai două luni, într-un „*Raport asupra activității Jandarmeriei*" întocmit de Regionala PCR Oradea în iulie 1945 se relatează că „*în comuna Tinca, un grup de soldați, în frunte cu un plutonier, au înțepat cu baioneta mai mulți civili pentru că au cântat «Internaționala»*". Idem, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 45/1945-1947, f. 5-6

[487] „*La Aleşd* – afirma serviciul informativ al PCR într-o sinteză întocmită în noiembrie 1946 – *[sunt] organizații PNȚ dirijate din Cluj, cu ramificații în: Ortiteag, Lugaşu de Sus şi de Jos, Borozel, Cornițel, Beznea, Bratca, Bulz, Peştiş, Ponoară, Remeți, Damiş, Peştere, Şuncuiuş – în fiecare comună [sunt] 20-30 PNȚ-işti care influențează comuna (…) În plăşile Vaşcău, Aleşd şi Beiuş, istoricii au o forță manifestată în massă, care se arată a fi în proporție de 75%*". *Ibidem*

[488] *Ibidem*, dosar 471/1949, f. 145

[489] ASRI Bucureşti, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 72

[490] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 193

[491] *Ibidem*, dosar 411/1949, f. 44

trei ani[492], pentru că reuşiseră să atragă de partea lor mai mulți tineri din comună, printre care şi doi țărani săraci, Farkas Ştefan şi Rácz Francisc[493].

În noaptea de 5 iulie 1949 în comuna Ginta au fost lipite afişe anticomuniste, care incitau țărănimea la răzmeriță: „Nu transportați grâul la arii că le dăm foc!"; „Nu aveți frică, partizanii iugoslavi sunt alături de noi, aşteaptă chemarea noastră în pădure!"; „Nu dați nici o boabă de grâu, fiind întrebuințat pentru comercializare de către evrei!"; „Cartelele, după ce veți începe munca se vor retrage!"; „Manifestați pentru a primi plata în natură, veți reuşi, cum ați reuşit [şi] cu cartelele!"[494] – manifest semnat de organizația «Vulturul Negru»[495]. În buletinul informativ întocmit de activistul Körösi Ştefan pentru evenimentele violente din noaptea de 4-5 august 1949 este semnalat atacul cu grenade a unei „bande subversive" din Ghiorac asupra locuinței unui tovarăş, „patru bandiți" dintr-o organizație care acționa în zona Burzuc, Chioag, Sâniob fiind prinşi. Un alt activist, Kiss Vasile, raporta că în pădurile plasei Tinca au apărut „fugari" din județele Arad şi Timiş, care au lansat zvonul că Aradul şi Timişoara au fost ocupate de trupe iugoslave[496]. La începutul lunii august, după intervenția forțelor de Securitate împotriva țăranilor răsculați din satele plasei Marghita, printre arestați s-a numărat şi fostul „învățătorul comprimat" Şerban Vasile, căruia preotul Moise Mihai din Suiug îi oferise postul de cantor în parohia proprie, bănuit că ar face parte dintr-o „organizație subversivă" cu ramificații în localitățile „Suiug, Satu Barbă, Margine şi [în] alte sate din județul nostru" – preciza activistul Stanciu. După informațiile culese de acesta, dascălul s-ar fi întâlnit în seara zilei de 31 iulie 1949, în casa preotului, cu chiaburul Roman Chereji[497] din Satu Barbă şi

---

[492] În cursul lunii iulie 1946 au fost arestați o serie de membri ai acestei organizații, mai mult antiromânească decât anticomunistă, vinovați de a fi tipărit şi răspândit pe străzile Oradiei, în zilele de 16 şi 28 iunie 1946, manifeste cu caracter iredentist şi revizionist. Cercetările întreprinse de Siguranță au condus la reținerea impiegatului Kompán István de la Judecătoria Urbană Oradea, cel care procurase hârtia necesară manifestelor, şi a funcționarului Gyapay József, subşef de birou la Primăria Municipiului Oradea, cel care se îngrijise de imprimarea lor. Probele ridicate de la domiciliile celor doi au îndreptat paşii anchetatorilor către o altă angajată a Primăriei, Hertez Mária şi de aici către Ordinul Canonic «*Imaculata*», la sediul căruia au fost descoperite materiale propagandistice antiromâneşti, aduse de la Cluj de către învățătoarea Schüller Elisabeta şi de sora Chanta Maria. Ele le-au preluat de la sora Teofila, care la rândul ei le primise de la părintele duhovnic Horváth Károl, trimis de Budapesta. *„Organizația fascistă era compusă în majoritate din nişte elevi ai Şcolilor Secundare [Maghiare din Oradea]* – se precizează în raportul Siguranței – *astfel a fost arestat elevul Adalbert Szabadi, în etate de 18 ani (…) şeful unei bande organizate, sub denumirea de «Păsările sălbatice»* – iar – *cu ocazia percheziților au fost descoperite mari cantități de muniții, explozibili, broşuri şi manifeste incendiare*" – se sublinia în finalul materialului. Idem, fond *Inspectoratul General Administrativ-Circa a VIII-a Oradea*, dosar 818/1946, passim

[493] Idem, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 26

[494] *Ibidem*, dosar 471/1949, f. 206-207

[495] *Ibidem*, dosar 472/1949, f. 18-21

[496] *Ibidem*, f. 22-23

[497] A fost executat public pe data de 3 august 1949. *Ibidem*, dosar 510/1949, f. 224-226

alți câțiva „tineri elevi, rude ale preotului" pentru a pune la punct detaliile de desfăşurare a „rebeliunii" şi ar fi luat legătura în acelaşi scop şi cu învățătorul Beretea din satul vecin, cu atât mai mult, cu cât în toată zona acțiunile s-au desfăşurat după acelaşi scenariu[498].

***

Cu unele mici excepții, documentele de arhivă sunt destul de zgârcite în a oferi informații referitoare la implicarea unor grupări anticomuniste în organizarea şi desfăşurarea „rebeliunii", însă cifrele vorbesc de la sine. Mai mult, nici presa vremii n-a pomenit o iotă despre cele întâmplate în județele nord-vestului țării, cu toate că altfel abunda în articole otrăvite la adresa chiaburilor, deveniți de curând „slugoi ai lui Tito"[499]. Aşa se face că în coloanele organului central de presă al partidului, Scânteia, care în iunie publicase pe prima pagină, în trei numere la rând, materiale privitoare la derularea procesului intentat de Tribunalul Militar Timişoara „bandei subversive teroriste în frunte cu Spiru Blănaru, Domoşneanu Petre, Vernichescu Aurel şi alții"[500], acum se aşternuse tăcerea, o tăcere menită să protejeze mitul „ascuțirii luptei de clasă" atât de trâmbițat de către putere.

Aceste realități s-au regăsit din plin şi în desfăşurarea „rebeliunii", unde țăranii, indiferent de avere, au fraternizat în fața primejdiei comune. Nici măcar barierele etnice n-au fost în măsură să-i dezbine pe săteni. În Bihor au participat la răscoală 6.820 de țărani unguri[501], şi nu doar izolat în cadrul localităților lor, ci alături de români, înregistrându-se destule situații în care cele două etnii s-au sprijinit reciproc. De pildă, maghiarii din comuna Belfir au sărit în ajutorul românilor din Cociuba Mare de „circa 100 de oameni, cu topoare, furci", atunci când în satul vecin a pătruns un pluton de milițieni ca să restabilească ordinea, după cum la rândul lor au fost susținuți apoi de românii din Girişu Negru[502].

Într-o primă analiză a evenimentelor din vara anului 1949, ocazionată de şedința extraordinară a Comitetului județean Bihor al PMR, activiştii de partid au ajuns la deja bine conturata concluzie desprinsă din propaganda comunistă, cum că în culisele răzmeriței s-ar fi aflat elemente provenind din toate categoriile sociale şi profesionale stigmatizate de putere cu eticheta «duşmani ai poporului». „Metodele de organizare şi desfăşurare a acțiunilor a fost de tip paramilitar – se apreciază în analiză – în fruntea cărora erau în afară de chiaburi, elemente fugare, ofițeri comprimați din armată şi din fostul

498 *Ibidem*, f. 175

499 *Rezoluția Biroului Informativ asupra situației din Partidul Comunist din Iugoslavia*, Editura PMR, Bucureşti, 1948, p. 28

500 *Scânteia,* nr. 1458/22 iunie 1949, nr. 1459/23 iunie 1949 şi nr. 1462/26 iunie 1949

501 AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 299

502 *Ibidem*, dosar 471/1949, f. 150

aparat de stat. Totodată , aceste elemente au fost sprijiniți de preoți ai diferitelor culte, precum şi din partea sectelor religioase"[503].

Chiar dacă staful politic bihorean cunoştea bine realitățile din teritoriu, el s-a ferit totuşi să avanseze tranşant ipoteza unei acțiuni girate de rețeaua organizațiilor anticomuniste din regiune[504], mărginindu-se doar la punctarea unor elemente caracteristice luptei subversive, menite să conducă organele superioare din Bucureşti la o atare concluzie. „Metodele de mobilizare erau uniforme – se subliniază în document – semnalul cu tragerea clopotelor în mod alarmant, baterea de tobe, fluiere şi alte instrumente de mobilizare, curieri pedeştri, călări şi [pe] biciclete; strigăte de lozinci, uniforme şi cu acelaşi caracter reacționar, contra partidului şi regimului, printre care şi cântarea imnului regal şi alte cântece legionare; lozinca cea mai tactică, întrebuințată de rebeli, a fost aceea de a atrage armata prin lozinci prietenoase, ca «Trăiască Armata Poporului!» – se încheie raportul[505].

Este posibil ca prin diversiunea lansată, şefii organizației județeane de partid să urmărească discreditarea conducerii locale a Miliției şi Securității, cu care nu se aflau în cele mai bune relații de mai multă vreme, datorită abuzurilor şi fărădelegilor pe care aceştia le săvârşeau nestingheriți şi într-un total dispreț față de poruncile mai marilor lor[506]. Rezultatul scontat nu s-a lăsat mult aşteptat, în studiul informativ pregătit de Direcția Generală a Securității Poporului pe 12 august 1949, asupra evenimentelor petrecute în județele Bihor şi Arad, conducerea a criticat aspru organele locale de Securitate pentru lipsa de vigilență de care au dat dovadă în prevenirea răscoalei, deşi se cunoştea faptul că „bandele subversive" pregăteau declanşarea răzmeriților undeva pe la începutul lunii iulie. „Din materialul informativ existent – se spune în sinteză – reiese că acțiunea era fixată pentru data de 5 iulie anul curent şi

---

503 *Ibidem*, dosar 499/1949, f. 32-34

504 Comitetul județean Bihor al PMR a monitorizat în prima jumătate a anului 1949 întreaga activitate a aşa numiților «*duşmani ai poporului*» prin intermediul rețelei informative proprii, activitate la care organele locale de Miliție şi de Securitate, contrar aşteptărilor, nu au răspuns cu acelaşi zel, operând un număr redus de arestări în rândul celor bănuiți de „*activitate subversivă*". Dovadă sunt numeroasele note şi rapoarte informative întocmite în tot acest timp de informatorii partidului, materiale pe baza cărora au putut fi conturate şi posibilele centre de răzmeriță din plasa Marghita, plasa Tinca, plasa Salonta şi plasa Beliu, supoziție care s-a confirmat la sfârşitul lunii iulie. *Ibidem*, dosar 471/1949, f. 12-13

505 *Ibidem*, dosar 499/1949, f. 32-34

506 Comportamentul abuziv al şefilor organelor de ordine din județul Bihor este foarte bine ilustrat în documentele de partid care descriu desfăşurarea operațiunilor din cadrul acțiunii generale de arestare şi deportare a moşierilor, din noaptea de ½ martie 1949, odată cu aplicarea Decretului 83/1949. Şeful Miliției județene, Togyer Francisc, a lipsit de la serviciu tocmai la ora stabilită pentru începerea descinderilor la moşii. *Ibidem*, dosar 509/1949, f. 2

Grave abateri de la „*morala proletară*" au putut fi constatate de către județeana PMR Bihor în urma anchetei întreprinse la moşia Jakabfyi Ladislau din localitatea Palota, după ce echipa însărcinată cu exproprierea a fost împiedicată de „gardieni înarmați" să-şi ducă la îndeplinire misiunea. *Ibidem*, f. 11-18

numai aşteptarea secerişului şi colectărilor au făcut ca ea să fie amânată pentru perioada de timp în care starea de spirit a țărănimii este mai agitată şi mai uşor de manevrat”[507].

De abia după reuşita acestei manevre, județeana de partid a pregătit un material informativ referitor la „*rebeliune*”, destinat prelucrării lui într-o şedință lărgită la care au fost invitați să participe toți secretarii de partid de la nivelul organizațiilor comunale şi de plasă, în care se vorbeşte limpede despre implicarea „bandelor” de chiaburi, sprijinite, fie de legionari[508], în satele româneşti, fie de szálaşişti[509], în satele ungureşti. Categorii care până nu de mult împânziseră rândurile PCR. „În unele părți, bandiții de huligani, constituiți în bande organizate şi înarmate, au trecut la acțiuni teroriste, legionare, szálaşiste – glăsuia documentul – au atacat oamenii paşnici, la drumul mare, au atacat primării, au bătut pe preşedintele Comitetului Provizoriu, au dat chiar foc la archive, arii şi batoze, au strigat lozinci împotriva regimului din țara noastră şi a URSS”[510].

În ce priveşte legăturile luptătorilor anticomunişti din Crişana şi Banat, primele rețele s-au conturat în jurul organizației «*Partizanii României Mari*». Gruparea a luat ființă în septembrie 1948, la inițiativa unor opozanți din Timişoara[511], conduşi de fostul funcționar Ion Tănase[512]. Un serios suport uman a fost găsit printre studenții de la Medicină şi Politehnică. Dotată cu două şapirografe, organizația şi-a făcut pentru prima dată cunoscută prezența prin miile de manifeste anticomuniste răspândite în aceeaşi lună pe străzile Timişoarei, Aradului şi Bucureştilor, oraşe unde şi-a dezvoltat ramificații. La 13 ianuarie 1949, grupului i s-a alăturat Teodor Ungureanu, din Arad, care a fost însărcinat cu extinderea rețelei subversive în întregul său județ, urmând să formeze nuclee anticomuniste în interiorul structurilor militare locale, element care ar fi rezolvat problema dotării cu armament şi muniție, precum şi alte nuclee în sânul comunităților rurale, element care ar fi furnizat masa umană necesară acțiunii de mare anvergură programată pentru noaptea de 18/19 martie 1949.

---

507 ASRI Bucureşti, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 66

508 AN-DH Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar *Ilegaliști*, f. 17

509 *Ibidem*, f. 6-7

510 *Ibidem*, dosar 499/1949, f. 1

511 Printre aceştia s-au numărat: *Gheorghe Ungureanu*, originar din comuna Petricani, județul Neamț, *Gheorghe Popovici*, comerciant din Sângeorgiu, județul Timiş-Torontal, stabilit la Arad, *Constantin Barna-Horeanu*, *Pavel Mihalcovici*, *Gheorghe Szabó* şi *Constantin Voichiță*, fruntaş al Partidului Național Țărănesc-Maniu. Cf. Cicerone Ioniţoiu, *Rezistența armată din munții României (1946-1958). Mişcarea de rezistență din Munții Banatului*, Editura Gândirea Românească, Bucureşti, 1993, pe. 5

512 *Ion Tănase* era originar din comuna Bratovoieşti, județul Dolj. În cadrul organizației răspundea de inițierea şi dezvoltarea rețelei subversive în județele din vestul țării. Cf. Cicerone Ioniţoiu, *Rezistența …*, pe. 5

În aceste condiții, prin intermediul lui Constantin Voichița, originar din Vârciorova, a fost contactată gruparea condusă de Aurel Vernichescu, care acționa în zona amintită, şi ai cărui luptători au primit misiunea să blocheze pătrunderea trupelor regimului prin pasul Armeniş[513]. Apoi avocatul arădean Vasile Bugariu era cel care asigura legătura organizației cu gruparea anticomunistă de la fosta Circă 11 a PNȚ-Maniu din Bucureşti[514], condusă de Constantin Gabrieșeanu[515]. În cadrul acțiunii programate pentru noaptea de 18/19 martie 1949, membrii organizațiilor aveau misiunea de a ocupa sediile administrației şi ale partidului din Timişoara, Arad, Lugoj şi Caransebeş. Comanda Timişoarei urma să fie preluată de Eugen Petruc, ajutor-comandant al Miliției județului[516].

În Arad, Comitetul Județean PMR a intrat, pe la mijlocul lunii februarie 1949, în posesia unor scrisori adresate preotului Banu de către comandamentul organizației anticomuniste «*Partizanii României Mari*», cunoscută şi sub numele «*Păsările Sălbatice*». Preotul le-a depus inițial organizației comuniste locale, din plasa Hălmagiu, de unde acestea au fost comunicate județenei de la Arad[517]. Un prim document conținea formula jurământului pe care fiecare membru al organizației, numit generic «*pasăre*», trebuia să-l depună față de comandanții locali, din Curtici şi Ineu, celelalte documente lăsând să se înțeleagă că nucleul organizației ar fi constituit din mai multe cadre militare aflate sub armă în aceste două subunități. Pe baza acestor informații, Securitatea a pus sub urmărire întreaga corespondență tranzitată prin oficiile poştale din Curtici şi Ineu, reuşind să intercepteze alte două scrisori, care conțineau date referitoare la cuantumul cotizațiilor ce trebuiau achitate de fiecare membru al organizației, în funcție de gradul militar avut, precum şi modul de organizare a grupelor de luptă în momentul declanşării acțiunilor armate îndreptate împotriva regimului. Cotizația fixată ofițerilor era de 500 de lei pe lună, cea a soldaților de 150 de lei, iar cea a comisarilor civili de 250 de lei. Începând cu data de 15 martie, comandantul fiecărui detaşament de luptă trebuia să aibă sub comandă sa câte un grup de

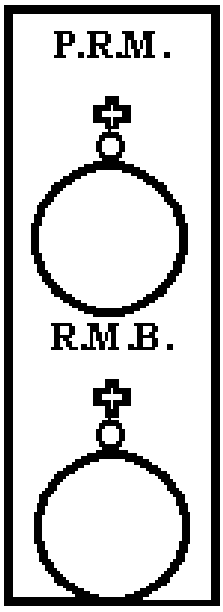

513 *Ibidem*, p. 156-175

514 Din gruparea bucureşteană mai făceau parte: Constantin Corbu, comerciant, Ştefan Florea, blănar, Marin Drăghici, funcționar şi Vasile Vasilescu, toți fiind arestați şi condamnați în toamna anului 1949. Cicerone Ionițoiu, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, vol. I, Bucureşti, 1995, p. 5

515 *Ibidem*

516 Adrian Brişcă, *Rezistența …*, p. 156-175

517 AN-DJ Arad, *fond Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 287-289

10-15 soldați, acțiunile urmând să fie declanşate în dimineața zilei de 18 martie 1949, după ce în cursul nopții, în pădurea comunei Radna, s-ar fi ales un comitet de acțiune.

Debutul revoltei, gândită a se desfăşura la nivelul întregii țări, urma să fie făcut cunoscut populației „prin clopote, tobe şi trompete", după care echipele înarmate trebuiau să treacă la ocuparea sediilor politice şi împuşcarea comuniştilor, „*anticrişti*", care s-ar fi opus, iar apoi la dezarmarea jandarmilor şi ocuparea primăriilor. Semnele de identificare ale membrilor organizației erau insigna cu sigla «*PRM*» şi parola: „întrebare «*Mihai?*», răspuns «*Rege*»". Acțiunea a fost dejucată de către Securitate, care a mobilizat pentru prinderea membrilor organizației 80 de oameni şi 15 camioane[518].

În Bihor, rețeaua informativă a PCR dădea, în ianuarie 1949, ca sigură existența unei rețele de „*bande subversive*" în mai multe localități ale plasei Beliu. Nucleul principal activa în chiar reşedința plasei, sub conducerea fostului preşedinte al organizației PSD-Titel Petrescu, Miclea Pascu, devenit ulterior „manist". El se afla într-o legătură permanentă cu grupurile de rezistență din localitățile din imediata vecinătate a comunei Beliu, prin intermediul unor întrevederi individuale cu liderii acestora. Pe baza unor delațiuni, o astfel de întâlnire a fost dejucată de Securitate pe 5 ianuarie 1949, ocazie cu care Pascu Miclea şi Vasile Rus, curierii organizației subversive din localitatea Sâc, au fost arestați pe când încercau să intre în contact cu Mihai Son, proaspăt reîntors de la Bucureşti cu instrucțiuni[519]. Rețeaua se extindea apoi în satele Cărand, Nermiş, Tăgădău, Botfei şi Groşeni, situate în zone bine împădurite şi ca atare mai greu de controlat de către organele de siguranței statului. Totuşi, pe baza informațiilor culese, Securitatea a putut identifica câteva dintre locurile de întâlnire ale membrilor „bandelor subversive" din aceste localități. Cei din Cărand țineau şedințe în casa țăranului Pavel Bociort[520], adunări la care participau întotdeauna Ambrose Rus, zis Tuca, curier în relațiile cu organizația din localitatea Nermiş, şi Ioan Rus Şmuter, omul de legătură cu organizații similare din plasa Sebiş, Arad, cu toții „manişti". În Tăgădău, întâlnirile se desfăşurau în casa învățătorului Cotuna Pavel, catalogat ca „*vestit reacționar*", care-i găzduia în fiecare vineri noaptea pe Gheorghe Seban[521] şi pe Victor Son din Beliu, şi din când în când pe curierii Ambrose Rus, zis Tuca, din Cărand, şi pe Mihai Son, din Beliu, convocați la rândul lor prin Elisabeta Son, o rudă a acestora, în vreme ce în comuna Beliu, contactele se desfăşurau la cârciuma lui Mihai Son[522].

---

[518] *Ibidem*

[519] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 24

[520] Bociort Pavel este calificat în document ca „*fost criminal*". *Ibidem*

[521] În legătură cu Seban Gheorghe, informatorul Cadă Mihai făcea mențiunea „*cel care la alegerile din 1946 a stat cu ciomagul la secția de votare*". *Ibidem*, f. 24

[522] *Ibidem*

Conform rapoartelor informative, întrevederile „reacționarilor" bihoreni cu membrii „bandelor subversive" din județul Arad erau destul de dese, fie că primii se deplasau în localitățile Răpsig, Bocsig şi Sebiş spre a-i contacta, fie că arădenii făceau incursiuni în Bihor. Pe 7 ianuarie 1949, Rus Ambrose a fost la un pas de a cădea într-o ambuscadă, pregătită de forțele de siguranță, pe când urma „să se întâlnească cu nişte oameni din Sebiş, de teapa lui" în pădurea de lângă Nermiş. În afară de astfel de întâlniri, alte note informative amintesc de apariția unor necunoscuți în localitatea Botfei, veniți din pădure, şi care ar fi dispărut la fel de repede, de îndată ce „au fost întrebați ce caută în sat, şi urmăriți – continuă sursa – au fugit în pădure", în timp ce informațiile culese de la pădurari din zonă pomenesc despre frecventele întâlniri ale acestora cu suspecți înarmați. „În plasa Beliu se văd adesea de [către] pădurari indivizi înarmați, în pădurea din Groşeni – se menționează într-o sinteză – Alte ori merg cu serviete, fac pe negustorii, o dată de vin, o dată de porci. Când sunt urmăriți nu iau contact cu nimeni dintre ai lor, cu care lucrează, şi nu-i putem descoperi". Faptul că Securitatea nu a reuşit identificarea persoanelor respective, întăreşte bănuiala că aceştia ar fi putut fi „partizanii" din munți, despre care țărănimea satelor amintea numai în şoaptă şi în a căror intervenție salvatoare spera[523].

De asemenea, un alt nucleu al rezistenței, tot din comuna Beliu, avându-i ca protagonişti pe „maniştii" Gheorghe Frugină, Iuliu Tolnai şi Andrei Barna, care țineau adunări în casa ultimului dintre ce-i nominalizați, dezvoltase relații cu alte „organizații subversive" din Zona Zarandului, localizate însă incert de autorități, undeva prin împrejurimile comunei Ochisăşti. Cei trei se deplasau adeseori la Arad în scopuri rămase necunoscute surselor de informare. Puse cap la cap, toate aceste amănunte conduc la ipoteza că țărănimea din satele megieşe județelor Bihor şi Arad se afla într-o strânsă legătură cel puțin cu mişcarea de rezistență organizată de legionarul Gligor Cantemir în Munții Zarandului şi ai Codrului[524], cu extensie pe Valea Crişului Alb şi cu terminații în Arad şi Timişoara[525], dacă nu şi cu alte organizații similare din nord-vestul țării. De altfel, concluzia formulată la finalul raportului informativ nu face altceva decât să confere valoare de certitudine unor asemenea legături. „În general se vede o mişcare în sânul

---

523 *Ibidem*

524 Dovadă sunt cei peste 40 de țărani judecați pentru implicare în acțiuni *„de uneltire contra ordinei de stat"*, precum şi cei 40 de tineri judecați pentru culpa de *„constituire în organizații subversive"*, printre care se numărau opt studenți, unul de la Timişoara şi şapte de la *Academia Teologică din Arad*, 29 de elevi din Arad, zece de la *Liceul „Moise Nicoară"*, nouă de la *Liceul Industrial*, cinci de la *Liceul Comercial*, cinci de la *Şcoala Normală de Băieți* şi trei tineri muncitori, membri ai UTM. Vezi *Documente privind rezistența anticomunistă, din arhivele fostei Securități*, documentul nr. 4, Fundația *„George Manu"*, Madrid, 2001-2002, p. 4 şi Adrian Brişcă, *Rezistența …*, p. 42-67

525 *Documente privind rezistența anticomunistă, din arhivele fostei Securități*, documentul nr. 4, Fundația *„George Manu"*, Madrid, 2001-2002, pe 4

acestor elemente, iar în această ultimă săptămână se vede o îngrijorare – precizează el – deoarece la Sebiş, județul Arad, a fost descoperită o organizație subversivă cu legături în Arad şi Timişoara, a studenților şi elevilor, unde aveau o hartă a «României Marshallizate»”[526].

Rețeaua prea extinsă s-a dovedit nesigură pentru păstrarea conspirativității şi a condus în curând la dejucarea acțiunii. Organizația «*Partizanii României Mari*» a fost demantelată în cea mai mare parte a ei. Au fost arestate 208 persoane, dintre care 176 erau țărani, 11 muncitori şi 21 de studenți. O serie de informații conduc la ipoteza că grupul ar fi avut ramificații şi în Maramureş. Şapte partizanii de aici ar fi pus la cale asasinarea fruntaşilor comunişti Vasile Luca şi Ana Pauker cu ocazia vizitei efectuate de către aceştia la şantierul Salva-Vişeu pe 6 martie 1949[527].

Totuşi, o serie de membrii ai rețelei anticomuniste au reuşit să se sustragă operațiunilor întreprinse de Securitate. Se pare că aceştia, fie şi-au înființat noi organizații, fie s-au afiliat altora deja existente, deoarece îi regăsim angajați în evenimentele ocazionate de izbucnirea „rebeliunii țărăneşti” din vară. Aşa de pildă, încă din luna aprilie 1949, plutonierul „deblocat” Petre Homorogan, din comuna Apateu, Arad, a început recrutarea unor consăteni în vederea constituirii unei „organizații subversive”, al cărei nucleu era format din Marian Bortaş, Vasile Pârțan, Ioan Malița a Clopaciului, Simion Mermeza a Pocianei, Petru Mangu a Florii Nastii şi Teodor Blaj, zis Pupi. Grupul şi-a propus, ca prim obiectiv, inițierea legăturilor cu alte astfel de organizații, în special cu „cele din munți”. În acest sens, Petre Homorogan s-a întâlnit cu „fugarul” Gheorghe Herman, zis Bicoş, din comuna Berechiu, care i-a explicat că din motive conspirative nu are contacte directe cu „partizanii din munți”, dar a promis că-i va facilita o întrevedere cu membrii filialei din comuna Talpoş, Bihor, a organizației «*Rezistența Națională*», care avea o serie de oameni retraşi în munți. Grupul din Apateu a primit acordul „oficial” de a se înființa la începutul lunii iulie 1949, organizând la rândul său un nou nucleu în comuna Vânători, prin intermediul fraților Moț. Mai târziu, ancheta Securității a dovedit concursul şefului postului local de miliție, plutonierul-major Ion Pânzaru, în toate acțiunile desfăşurate de gruparea anticomunistă[528].

Apoi, notele informative culese de către organele de Securitate din Oradea, în primăvara anului 1948, au condus la arestarea mai multor membri ai «*Organizației România Independentă*» (ORI), condusă de Bădiceanu Nistor, cu centrul în Oradea, dar cu ramificații în alte localități din Bihor şi Sălaj. Cei care au scăpat valului de arestări s-au reorganizat sub conducerea lui Fürtös Vasile, originar din Sărsig, care a dezvoltat filiale în comunele „Sărsig, Chiribiş, Ciutelec, Varviz, Giureşti, Bogei, Ghida, Săldăbagiu, Margine, Spinuş,

[526] AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 24
[527] Adrian Brişcă, *Rezistența …*, p. 156-175
[528] Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet*, nr. 7, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 690

Cenaloş, Ciuhoi, Hânceşti, Fegernic, Sarcău, Oşorhei, Nădar, Mişca, Rontău, Făncica, Abrămuț, Sfârnaş, Sălard şi Bratca din județul Bihor, Marca, Ip, Porț din județul Sălaj"[529]. Alte informații semnalau faptul că organizația ar pune la cale o „acțiune în stil mare" pentru vara anului 1949, urmând într-o primă etapă să se ocupe de procurarea armamentului necesar, reuşind chiar „să-şi apropie unele elemente din armată, grăniceri, trupe de securitate şi miliție" – se sublinia în sinteză – iar apoi să atâțe populația țărănească la răscoală".

Pe 20 iunie 1949, organizația a luat legătura cu un centru de comandă din Bucureşti şi cu diferiți conducători ai unor „bande din munți" în vederea declanşării unei operațiuni comune pe 5 iulie. Se pare că Bucureştiul a dispus amânarea momentului declanşării răzmeriței, însă Fürtös Vasile ar fi hotărât într-o şedință ținută pe 21 iulie în casa lui Molnar Teodor din comuna Chiraleu, Bihor, înființarea unor echipe de sacrificiu dispuse să lupte împotriva forțelor de ordine, dar şi contra țăranilor care ar fi refuzat participarea la acțiune, încurajat de răzmerița iscată pe 28 iunie de către țăranii din comuna Biharea[530]. Data începerii răscoalei a fost comunicată la şedința desfăşurată pe 25 iulie în casa lui Pop Nistor, din Sărsig, aceasta fiind fixată pe 1 august 1949, urmând ca 50 de oameni proveniți din cinci „cuiburi" să alarmeze şi să mobilizeze țărănimea, iar grupurile de studenți să asigure curieratul, paza comunelor şi să se implice în acțiuni de gherilă la nevoie[531].

---

[529] ASRI Bucureşti, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 69-70

[530] Răzmerița în comuna Biharea, județul Bihor, s-a declanşat în seara zilei de 27 iunie 1949, pe fondul nemulțumirii țăranilor față de măsura salarizării băneşti a lucrătorilor de la batoze şi a noului sistem de percepere pauşală şi graduală, *„în spiritul luptei de clasă*", a cotelor obligatorii de produse agricole. După eşecurile înregistrate de liderii locali ai Uniunii Populare Maghiare şi PMR în tentativele lor de a calma spiritele, în localitate s-a deplasat secretarul județenei PMR, Syilágyi Francisc, deoarece comuna avea o populație exclusiv maghiară, dar şi pentru că era propusă a fi colectivizată în primul lot aprobat de Comitetul Central. Demersul acestuia nu s-a bucurat de succesul scontat, ba mai mult, liderul politic al județului a fost la un pas de a fi linşat de confrații săi. *„Sosind cu maşina la Biharea* – relatează secretarul PMR – *am văzut în stradă o mulțime de femei şi tineri. Am coborât din maşină şi am început să discut cu populația. Tovarăşul Körösi a trecut mai încolo şi a discutat cu un alt grup. Am vorbit cam 40-45 de minute, când am hotărât ca să formăm o comisie cu care să discutăm problemele care îi frământă şi să trecem în primărie, căci afară era gălăgie. Comisia a fost aleasă din 15 persoane, cu care am plecat spre sala primăriei, însă când am ajuns în curtea primăriei, am fost lovit cu o cărămidă în frunte. Am reuşit să ies din mâna lor, însă am fost înconjurat din nou de un grup de oameni, cu care am început să discut, dar peste câteva minute, un om iarăşi m-a lovit cu o piatră, iar alții, tot atunci, m-au împuns cu cuțitele în spate. Oamenii, văzând că am fost împuns şi lovit, s-au speriat şi m-au lăsat liber, iar eu am ieşit în stradă, când iar am fost, de trei ori, atacat şi dus într-o curte, unde am fost lovit cu mâna şi cu [un] ciomag. De aici am scăpat fiindcă a sosit între timp miliția, care [le-]a spus că m-au bătut destul, aşa că oamenii au plecat, iar eu am ieşit pe câmp, unde mi-am legat capul ca să-mi opresc sângele. Acolo am auzit că am fost căutat de nişte tineri, care pe urmă au venit după mine cu căruțele, dar eu am reuşit să fug [di]naintea lor şi nu m-au găsit deoarece am ajuns pe drum maşina Securității [din] Oradea, care m-a dus la spital*". Vezi AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 198

[531] ASRI Bucureşti, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 70

Lucrurile nu s-au desfăşurat întru-totul după cum au fost planificate, deoarece Vasile Fürtös a fost arestat între timp[532].

Securitatea mai avea informații certe şi despre existența unor „organizații subversive" cantonate în zonele inaccesibile din Munții Codrului şi cei ai Bihorului, care mențineau legături permanente cu nuclee ale rezistenței țărăneşti din comunele Susag, Ucuriş, Dumbrăvița de Codru şi Craiva. Pe 23 iulie 1949, Alexandru Curta din comuna Chişlaca, unul dintre curieri, a convocat 18 membri ai organizației, din localitățile Craiva şi Şiad, cărora le-a trasat sarcina să-i convingă pe țărani că „fugarii" din munți li se vor alătura dacă se vor opune colectărilor, „să-şi ia inima-n dinți şi să lupte cu hotărâre împotriva acelora care ar vrea să le ia grâul"[533]. Apoi, fiecare dintre partizani avea misiunea de a se apropia de satul său de baştină pentru a intra în contact cu consătenii şi a-i mobiliza pentru „revoluția ce va urma", urmând ca în perioada 27 iulie-3 august să vină în zonă un fost maior de armată pentru a coordona într-un mod unitar toate acțiunile din satele de pe linia Chişlaca-Hodişel.

Doi curieri, din comuna Tăut, l-au vizitat în 24 iulie 1949 pe Ioan Mateoc a Tureacului, din Ucuriş, în acelaşi scop. Acesta a reuşit să convoace o şedință la care au participat „40 de membri ai bandei, în majoritatea lor foşti legionari şi membri ai cultului baptist – se spune în sinteză, spunându-le că – acum este momentul prielnic să se ridice şi să dea lovitura de grație guvernului din R.P.R.". Alți curieri din Tăut, grupați tot câte doi, s-au deplasat şi în alte zece localități din regiune, printre care Batăr, Talpoş, Ucuriş, din județul Bihor, Berechiu, Şomoşcheş, Apateu din județul Arad – după cum a stabilit ancheta desfăşurată după înăbuşirea răscoalei[534]. Se pare că în localitatea Tăut se conturase unul dintre cele mai bine închegate centre anticomuniste din zonă, cu o mare putere de difuzie în comunele din împrejurimi. Țăranii de aici au putut vedea afişat, în dimineața zilei de 25 iulie 1949, un manifest al cărui conținut îndemna populația la sabotarea programului de colectări şi la solidaritate națională. „Atenție țărani – grăia documentul – la luptă cu dânşii pentru cereale. Un bob de grâu să nu dați acum la nimeni. Veniți din toată țara să luptați!"[535]. Ecoul acestor chemări s-a regăsit şi în lozincile scandate de răsculați în toiul „rebeliunii". Astfel, un grup de vreo 300 de țărani din satele Girişu Negru şi Belfir s-a deplasat în seara zilei de 30 iulie 1949 spre comuna Cociuba Mare, cu scopul de a le oferi sprijin răsculaților de aici, speriați de represaliile la care se aşteptau în urma incidentului din după-amiaza aceleaşi zile în care bătuseră grav 15 milițieni.

[532] Odată cu Fürtös Vasile au mai fost arestați încă 23 de membri ai organizației, grup înregistrat în scriptele Tribunalului Militar Cluj sub numele *„Lot «Sărsig» Furtoş Vasile"*. *Ibidem*, dosar 905/1949-1950, volumul 2, f. 31

[533] *Ibidem*, dosar 4638, f. 70

[534] *Ibidem*, f. 71

[535] *Ibidem*, f. 73

Ajunşi în centrul comunei, cu toții au fraternizat, scandând apoi lozinci încurajatoare ce făceau referire la intervenția salvatoare a partizanilor: „Nu avem nevoie de oameni de încredere la batoză. Nu vom da nici un bob de grâu ca să iasă din comună (…) că peste câteva zile vor veni partizanii din Iugoslavia, care sunt în pădurile din apropiere”[536].

Direcția Regională Timişoara a Securității Poporului a întocmit, pe 4 august 1949, un raport cu privire la evenimentele desfăşurate în satele județului Arad, destinat organelor ierarhic superioare de la Bucureşti. Cercetările au condus la convingerea că în spatele actelor de nesupunere săvârşite de țărănime s-ar afla o „organizație subversivă” din Bihor, care a acționat în data de 28 iulie prin intermediul a doi curieri trimişi călare de la Talpoş, Bihor, în comuna Berechiu, Arad, spre a organiza rezistența armată[537]. Ştirea despre misiunea celor doi bihoreni a ajuns şi în comuna vecină, Apateu, ai cărei locuitori au început şi ei să se organizeze[538]. Represaliile draconice ordonate la scurtă vreme împotriva răsculaților n-au fost în măsură să aducă prea multă lumină în privința misiunii îndeplinite de trimişii „organizației subversive” din Bihor, cert este însă faptul că populația satului a demarat manifestațiile antiguvernamentale pe 31 iulie 1949, profitând de venirea în localitate a echipei culturale a Şcolii de Ofițeri din Ineu, ocazie cu care au fost scandate lozincile: „Vrem pâine nu mălai!”, Vrem libertate!”, „Trăiască Regele Carol al II-lea!”, „Jos comuniştii!”, „Vrem libertate!”[539]

Ancheta, în curs de desfăşurare, urmărea să stabilească dacă respectiva organizație făcea parte sau nu dintr-o rețea mai largă a rezistenței anticomuniste, cu comandamente în Arad şi Timişoara, deoarece o serie de dovezi probau o atare ipoteză. Pe 12 mai 1949, pe întregul teritoriul regiunii Arad-Timiş-Torontal fuseseră răspândite manifeste care îndemnau populația satelor la solidaritate cu luptătorii din rezistență, legitimați sub numele generic «cei care stau de pază». „Frați Români şi Frați Țărani! – începea manifestul – Ascundeți-ne şi aruncați-ne altor buni români sau creştini. Cine ne distruge şi ne aruncă altora, este laş şi trădător. Cine ne predă autorităților, va fi arestat pentru cercetări”. Acelaşi tip de manifeste au reapărut în 31 iulie 1949, în plină desfăşurare a răzmeriților[540]. Ca posibili autori ai acestor manifeste erau nominalizați Genschi Adalbert Ihudian, preot călugăr la Mânăstirea Radna, Arad, unde s-ar şi fi tipărit o parte din materiale şi Nicolae Grivu, secretarul general al organizației județene PNL-Bejan din Timiş-Torontal, despre care existau informații că ar fi având legături cu fostul notar Gheorghe Ionescu, unul dintre liderii „bandei de partizani” din Teregova, ascuns în Munții Banatului. De aici firele conduceau către alte „organizații

[536] *Ibidem*, f. 75
[537] Teodor Stanca, *op. cit.*, p. 678
[538] *Ibidem*, p. 686
[539] *Ibidem*, p. 688
[540] *Ibidem*, p. 678

subversive" din Timiş şi „Caraş (în Clisură)", în curs de „penetrare informativă" cu agenți sub acoperire, care s-ar fi făcut vinovate de aţâţarea țărănimii împotriva regimului prin intermediul zvonurilor lansate. Acestea – se precizează în raport – „îndeamnă populația la rezistență contra măsurilor luate de guvern pe teritoriul rural (referitor la colectări şi treieriş) afirmând şi lansând zvonul, prin legăturile lor, că în Iugoslavia, statul nu ia nici o cotă şi că grâul este vândut de cetățeni la liber pe piață iar pe de altă parte, instigă să nu se dea cotele, că în curând va veni Tito în Banat"[541].

Speranțele legate de intervenția „bandelor de partizani" din munți au fost întreținute pe tot parcursul revoltelor țărăneşti izbucnite, în diferitele zone ale Crişanei istorice, odată cu începerea treierişului din vara anului 1949. Printre lozincile scandate de unii țărani ai comunelor arădene răsculate, Şomoşcheş, Apateu, şi Şepreuş, au putut fi auzite cu acest prilej îndemnuri de genul: „Frați români urmați-ne pe noi în Munții Apuseni, noi partizanii suntem acolo!", „Partizanii vă stau în ajutor!", „Nu dăm cotă, aici sunt partizanii, sunt aici anglo-americanii!"[542], dovadă sigură că populația satelor avea cel puțin cunoştință de existența organizațiilor anticomuniste din regiune, dacă nu chiar legătură cu acestea. Această stare de spirit este confirmată şi de mărturia vânzătorului de la cooperativa de consum din Şomoşcheş, Ioan Burta. „Am auzit cum s-au frământat [țăranii] toată noaptea – declară el pe 9 august 1949 – Unora le era frică că va veni armata, iar alții ziceau că vor veni partizanii din pădure, vor ocupa totul şi vor răsturna guvernul[543].

Aceleaşi speranțe, însoțite însă şi de incertitudini, i-au încercat şi pe răsculații din Şepreuş, care, conform aceleaşi surse, au luat în calcul posibilitatea intrării în scenă a „partizanilor" ascunşi prin pădurile din vecinătate. „Noi, când a început [răscoala] la Şepreuş, am crezut că vor veni partizanii din pădurea Adea, căci se zvonea că acolo sunt mulți – s-ar fi exprimat țăranii, după reprimarea răscoalei, la o adunare întrunită ad-hoc la moara din Cermei – dar ne-ar fi putut omorî [comuniştii] pe toți, căci n-au venit" [544].

Alte informații legate de întreținerea credinței populației săteşti într-un ajutor mult sperat din partea „partizanilor" au fost colportate de diverşi consăteni aflați cu treabă prin satele bihorene megieşe. Soția țăranului Petru Jula adusese vestea că în comuna Craiva s-ar găsi mai mulți partizani: „Americanii le duc mâncare şi arme cu avioanele – ar fi spus aceasta – Se întăresc în pădure, şi apoi vor veni să răstoarne comuniştii"[545], în vreme ce plugarul Ioan Fronta auzise că în comuna Mărăuş „ar fi o bandă de partizani

[541] *Ibidem*, p. 679
[542] AN-DJ Arad, *fond Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 249-251
[543] *Ibidem*, f. 239-247
[544] *Ibidem*
[545] *Ibidem*

cu tunuri şi arme", care întreţin legături cu chiaburul Faur Teodor,zis Ştefi, fostul lider ţărănist din Şomoşcheş, în casa căruia „ar veni noaptea partizanii" [546]. În comuna Mişca, plasa Chişineu-Criş, în noaptea de 31 iulie-1 august 1949 autori necunoscuți au afişat înscrisuri anticomuniste în peste 50 de locuri, cu textul: «Cota nu dați! Jos comuniştii! Trăiască Regele Mihai! Partizanii vă stau în ajutor!»[547], iar a doua zi, țăranii din comuna vecină Adea au scandat în fața Comitetului Provizoriu lozinca: «Nu dăm cotă! Aici sunt partizanii! Sunt aici anglo-americanii!»[548]. Interogat de organele de Securitate pe data de 9 august 1949, Aurel Drăghici, „sindicalistul, omul de la taurii comunali", din Berechiu, pomeneşte de apariția unor înscrisuri anticomuniste în comună, atribuite „partizanilor", anterior declanşării revoltelor. „Cu mult [timp] înainte de evenimente – spune el – a apărut odată în sat semnul Gărzii de Fier, pe casa lui Florea Jurcoi, cu următoarea inscripție: «SS, eu sunt partizanul», apoi era şi zvastica hitleristă"[549]. Cu aceeaşi ocazie, Ioan David, țăran sărac din comuna Apateu, amintea despre starea de spirit a populației, prealabilă revoltelor, şi despre acțiunile „partizanilor" în direcția întreținerii acestei stări de lucruri. „Cât e iarna de mare se tot zicea că sunt partizani către Caraş şi către Vaşcău – relatează el – Pe casa popii a apărut următoarea lozincă: «Frați țărani, nu dați cota că partizanii sunt cu voi!"[550]. Mihai Ban, „membru de partid, secretarul şcoalei" din Şepreuş, mărturisea că l-ar fi auzit, în vremea semănatului „cucuruzului", pe Pârvu Petru, unul dintre fruntaşii răsculaților de mai târziu, spunându-le consătenilor: „Dacă te duci în Munții Apuseni, dai față cu câți partizani vrei. Sunt şi în pădure la Herțegu (pădurea fostului rege, din Adea)"[551].

În sfârşit, printre cauzele care au condus la declanşarea revoltelor țărăneşti, conducerea județenei de partid Arad semnala în raportul din 4 august 1949 activitatea în zona de conflict a organizației anticomuniste „*Regiunea Regalistă*"[552]. Câteva zile mai târziu Securitatea avea să confirme implicarea în evenimente a organizației anticomuniste *„Frontul Renaşterii României Mari"*, odată cu arestarea şi anchetarea cârciumarului din comuna Şepreuş, Pârvu Ioan, care deținea acasă armament şi un aparat de radio-emisie tip «G». Pe parcursul interogatoriului, acesta şi-a recunoscut apartenența la organizația respectivă, însă a refuzat să ofere detalii cu privire la componența grupului, după care, profitând de neatenția anchetatorilor, a încercat să se sinucidă. „În timpul cât a fost ținut la Primărie pentru cercetări – relatează

546 *Ibidem*
547 *Ibidem*
548 *Ibidem*
549 *Ibidem*
550 *Ibidem*
551 *Ibidem*
552 *Ibidem*, f. 248

unul dintre securişti – a găsit un ciob de sticlă cu care şi-a spintecat burta şi cu mâinile proprii şi-a scos măruntaiele afară, însă nu a murit”[553].

***

O sinteză a serviciilor occidentale de informații, întocmită la începutul anilor ’50, se fundamentează pe datele oferite de Ambasada RFG din Belgrad în baza mărturiilor transfugilor români care reuşiseră să ajungă în Iugoslavia, analiştii germanii considerând că perioada 1949-1953 poate fi definită ca o a doua etapă a activității rezistenței româneşti. Ea surprinde o serie de acte de sabotaj economic înfăptuite de muncitori şi țărani, cum au fost tulburările provocate de muncitorii de la Atelierele „Grivița Roşie” la începutul lunii iunie 1953, ciocnirile populației cu forțele de miliție la magazinele alimentare, precum cea produsă de o mulțime de femei din Bucureşti, la 14 iunie, şi alte asemenea evenimente desfăşurate la magazinele de stat şi la cooperativele de stat din mediul rural. Toate acestea s-au declanşat pe fondul crizei economice deosebit de critice în care se afla România, „rezolvată” în stil sovietic de către comunişti prin instalarea unor posturi fixe de pază militarizată în fața magazinelor şi la pământurile țăranilor, pentru a împiedica furtul recoltelor. Credibilitatea unor asemenea ştiri a fost probată de conținutul discursului rostit de Gheorghiu-Dej la 24 mai 1953, în care îi făcea vinovați de penuria alimentară pe țăranii care sabotau planul de colectare, în special pe chiaburi, „*duşmanii statului*”. Documentele amintesc de persistența unor grupuri înarmate, care în ciuda sporirii măsurilor de securitate, continuau să acționeze în Carpații Meridionali. Este pomenit în acest sens atacul asupra postului de miliție din Sinaia, specializat în lupta împotriva partizanilor, şi alte atacuri asupra magazinelor săteşti. Ca noutate, analiştii germani sesizează apariția unor noi organizații, alcătuite din dezertori din armată, aparținând garnizoanelor Bucureşti, Constanța, Sibiu, Turnu Severin, Arad, Timişoara. De reținut este faptul că toate aceste grupuri beneficiau de sprijinul larg al populației rurale.

Anul 1953 este apreciat ca vârf al acestei etape în privința intensității acțiunilor întreprinse de rezistența anticomunistă şi a stării sociale explozive, realitate dovedită de măsurile dictate de putere, cum a fost convocare unor numeroase contingente de rezervişti, mobilizarea muncitorilor din fabrici pentru a nu se produce tulburări din pricina penuriei de materii prime, sau concentrarea unui procent de 90% din efectivele armatei la granița iugoslavă. În felul acesta comuniştii au creat şi au alimentat sentimentul de insecuritate în rândurile populației, care a îmbrăcat formele unei adevărate psihoze. Pe de altă parte, în ton cu aceste măsuri, puterea a dispus în 1953 constituirea unor structuri militare specializate în lupta contra partizanilor, pentru acțiuni în

[553] *Ibidem*, f. 281

Munții Banatului, în zona Sibiului, în Munții Apuseni, în Munții Făgăraş, în Regiunea Autonomă Maghiară şi în Delta Dunării[554].

[554] Alexandru Popescu, *op. cit.*, p. 28

Bibliografie

1. Arhivele Naţionale-Direcţia Judeţeană Arad, *fond Comitetul Judeţean Arad al PCR*
2. *fond Sfatul Popular al Regiunii Arad - Secţiunea Secretariat*
3. AN-DH Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*
4. *fond Comitetul Judeţean Bihor al UPM*
5. fond *Inspectoratul General Administrativ-Circa a VIII-a Oradea*
6. fond *Prefectura Judeţului Bihor-Beiuş*
7. *fond Primăria Vaşcău*
8. *fond Sfatul Popular al oraşului Oradea*
9. *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Biroul Documentelor Secrete*
10. *fond Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secţiunea Agricolă*
11. fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secţiunea Organizatorică*
12. *fond Tribunalul Judeţului Bihor*
13. *fond Tribunalul Raional Oradea*
14. AN-DJ Satu Mare, *fond Comitetul Judeţean Satu Mare al PCR*
15. AN-DJ Sălaj, fond Comitetul Judeţean Sălaj al PCR
16. Arhivele Militare Române-Piteşti, *fond Direcţia Superioară Politică a Armatei*
17. Arhivele Serviciului Tomân de Informaţii-Bucureşti, *fond Documentar*
18. Arhiva Politică a Ministerului Federal de Externe din Bonn, fond *Grupa de Studii Sud-Est din München*, sinteza *„Mişcarea de rezistenţă în România"* (1945-1956)

***

1. *** *1956. Explozia. Percepţii române, iugoslave şi sovietice asupra evenimentelor din Polonia şi Iugoslavia* (coordonatori: Corneliu Mihai Lungu şi Mihai Retegan), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996
2. *** *30 de ani de agricultură socialistă. Monografia CAP Mădăras*, Oradea, 1979
3. *** *Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (Bolşevic) al Uniunii Sovietice*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1948
4. *** *Dicţionar politic,* Editura politică, Bucureşti, 1975
5. *** *Oraşele Republicii Populare Române în anul 1961*, Direcţia Centrală de Statistică, Bucureşti, 1962
6. *** *Teoria statului şi dreptului,* Editura de Stat pentru literatură ştiinţifică, Bucureşti, 1951
7. ****Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române*, Direcţia Centrală de Statistică, Bucureşti, 1961
8. Bălan Ioan*, Regimul concentraţionar din România 1945-1964*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
9. Barber John R.*, Istoria Europei moderne*, Editura Lider, Bucureşti, 1993
10. Bărbulescu Mihai, Deletant Denis, Hitchins Keith, Papacostea Şerban, Teodor Pompiliu, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998
11. Boia Lucian, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999
12. Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999
13. Curtis Glenn E.*, East Germany. A Country Study*, Ed. Washington D.C. Federal Reserch Division of the Library of Congres, 1992
14. *Decrete modificatoare ale legislaţiei în vigoare*, Biblioteca legilor uzuale, Editura de Stat pentru Literatură Juridică, Bucureşti, 1950

15. *Decretul nr. 111 privind reglementarea situației bunurilor de orice fel, supuse confiscării, confiscate, fără moștenitori sau fără stăpân, precum și a unor bunuri care nu mai folosesc instituțiilor bugetare*, în *Buletinul Oficial* nr. 81 din 27 iulie 1951
16. *Decretul nr. 92 pentru naționalizarea unor imobile*, în *Buletinul Oficial*, nr. 6 din 20 aprilie 1950
17. Deletant Dennis, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1997
18. Demetrescu Paul I., Oprea Z., *Drept colectivist agricol*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964
19. Dobeş Andrea, Bârlea Gheorghe Mihai, Fürtös Robert, *Colectivizarea în Maramureş. Contribuții documentare (1949-1962)*, Fundația Academia Civică, Bucureşti
20. Dumitrescu Paul I., *Dreptul cooperatist agricol*, Bucureşti, 1959
21. Dumitru I. F., *Biochimie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1980
22. Faur Antonio, *Raporturile militarilor sovietici cu populația şi administrația din Vestul României (1944-1945)*, Editura Universității din Oradea, 2002
23. Faur Antonio, *Ştefan Popescu, liderul grupului de rezistență anticomunistă din sudul Bihorului (1946-1950)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007
24. Frunză Victor, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanita, Bucureşti, 1990
25. Gheorghiu-Dej Gheorghe, *Articole şi cuvântări 1951-1955*, Editura de Stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1955
26. Gheorghiu-Dej Gheorghe, *Cuvântare rostită la Congresul fruntaşilor din gospodăriile agricole colective*, Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953
27. Gheorghiu-Dej Gheorghe, *Pentru consolidarea şi dezvoltarea sectorului socialist al agriculturii, pentru sporirea producției agricole*, Editura Politică, Bucureşti, 1958
28. *Hotărârea C.C. al P.M:R. şi a Consiliului de Miniştri al R.P.R. asupra măsurilor ce trebuie luate pentru creşterea productivității muncii şi îmbunătățirea condițiilor de trai ale muncitorilor, tehnicienilor şi funcționarilor*, în *Rezoluții şi hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951
29. *Hotărârea şedinței plenare a C.C. al P.M:R. din 12-13 decembrie 1950 asupra Planului cincinal de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R. (1951-1955)*, în *Rezoluții şi hotărâri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951,
30. Iancu Gheorghe, Țârău Virgiliu, Traşcă Ottmar, *Colectivizarea agriculturii în România. Aspecte legislative (1945-1962)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000
31. *Instrucțiuni cu privire la organizarea şi funcționarea comisiilor de împăciuire înființate prin Decretul nr. 132/1957*, Sfatul Popular al Regiunii Oradea, Oradea, 1957
32. *Instrucțiuni pentru aplicarea Decretului nr. 155/1953 pentru grațierea unor pedepse*, Bucureşti, 1953
33. *Instrucțiuni privind eliberarea şi distribuirea cartelelor de alimente şi îmbrăcăminte*, Ministerul Comerțului şi Alimentației, Bucureşti, 1949
34. Ioniţoiu Cicerone, *Cartea de aur a rezistenței româneşti împotriva comunismului*, vol. I, Bucureşti, 1995
35. Ioniţoiu Cicerone, *Rezistența armată din munții României (1946-1958). Mişcarea de rezistență din Munții Banatului*, Editura Gândirea Românească, Bucureşti, 1993
36. Jelavich Barbara, *A History of the Balkans. vol. 2, Twentieth Century,* Cambridge, England, 1983
37. *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria PMR*, Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al PMR, Editura Politică, Bucureşti, 1961
38. Lenin V. I., *Tezele din Aprilie*, Editura Partidului Comunist Român, Bucureşti, 1947
39. *Lenin. Opere alese,* vol. II, Editura Partidului Comunist din România, Bucureşti, 1946
40. *Marx. Scrieri alese,* vol. I, Editura Partidului Comunist din România, Bucureşti, 1945
41. Mewes Eugen Constantin, *Aspecte istorice privind proprietatea agrară din România*, Bibliotheca Historiae Agriculturae, Bucureşti, 1993
42. Mileonuşchin I. I., *Un vis împlinit. Viața şi opera lui Ivan Vladimirovici Miciurin*, Editura de Stat, Bucureşti, 1950

43. Milza Pierre, Berstein Serge, *Istoria Secolului XX 1945-1973*, vol. 2, *Lumea între război şi pace*, Editura ALL, Bucureşti, 1998
44. Moisa Gabriel, *Colectivizare, rezistență şi represiune în vestul României (1948-1951)*, Editura Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 1999
45. Moşincat Constantin, Țărău Augustin, 1940. *Evacuarea Ardealului de Nord*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005
46. Pătrăşcanu Lucreţiu, *Sub trei dictaturi*, Editura 100+1 Gramar, Bucureşti, 1996
47. Pinay Maurice, *Plot Against de Church*, Ed. Hardcover, Noontide, 1978
48. Pisier Evelyne, *Istoria ideilor politice*, Editura Amacord, Timişoara, 2000
49. Popovschi Alexandr, *Arta creației. Povestea realizărilor în agricultură ale savantului sovietic Trofim Denisovici Lâsenco*, Editura de Stat, Bucureşti, 1949
50. Puhlov N., *Dezvoltarea agriculturii în Republica Populară Română*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1951
51. *Repertoriul general al legilor, regulamentelor şi altor dispoziţiuni de ordin legislativ din anul 1947*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948
52. *Rezoluția Biroului Informativ asupra situației din Partidul Comunist din Iugoslavia*, Editura PMR, Bucureşti, 1948
53. *Rezoluții şi Hotărâri ale CC al PMR 1948-1950, Rezoluția Plenarei CC al PMR din 3-5 martie 1949, pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare şi transformarea socialistă a agriculturii*, Editura PMR, Bucureşti 1951
54. Scurtu Ioan, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994
55. Stalin I. V., *Marxismul şi problemele lingvisticii,* Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953
56. Tănase Stelian, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998
57. Tănăsescu Bogdan, *Colectivizarea, între propagandă şi realitate*, Editura Globus, Bucureşti, f.a.
58. Tismăneanu Vladimir, *Arheologia terorii*, Editura Alfa, Bucureşti, 1998
59. Vâşinschi A. I., *Sarcinile fundamentale ale ştiinței dreptului socialist sovietic. Material de la prima consfătuire a juriştilor, ținută între 16-19 iulie 1938,* Moscova, 1938

***

1. *** *Documente privind rezistența anticomunistă, din arhivele fostei Securități*, documentul nr. 4, Fundația „*George Manu*", Madrid, 2001-2002
2. Anton Mioara, *Mirajul conducerii colective versus moştenirea stalinistă*, în *Analele* Sighet, nr. 8, *Anii 1954-1960, flfluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
3. Balaure Florin, *Despre relațiile de producție în întovărăşirile pentru lucrarea în comun a pământului*, în *Lupta de clasă*, nr. 3/martie 1956
4. Brişcă Adrian, *Rezistența armată anticomunistă din România. 1944-1962*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 26-27/2000
5. Cătănuş Dan, Roske Octavian, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică 1949-1953*, vol. I, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000
6. Cernea Mihail, *Dezvoltarea conştiinței socialiste şi transformarea gândirii economice a țărănimii cooperatiste*, în *Dezvoltarea suprastructurii socialiste în România*, Editura Politică, Bucureşti, 1966
7. Chiper Ioan, Constantiniu Florin, *Modelul stalinist de sovietizare a României*, I, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 2 din 1995
8. Chirculescu Ion, *Dezvoltarea agriculturii socialiste*, în *Probleme ale desăvârşirii construcției socialiste în RPR*, Editura Ştiințifică, Bucureşti
9. Constantinescu Nicolae, *6 martie 1945 - ziua în care a început distrugerea satului românesc şi lupta cu țăranul*, în *Memoria* nr. 46 din 2004
10. Crăciun Corneliu, *Manifestări ale rezistenței țărăneşti din Bihor împotriva regimului cotelor*, în *Crisia*, 1996-1997, Muzeul Țării Crişurilor, Oradea, 1997

11. Dascăl Octavian, *Situația politică internă din R.P.R. în anul 1957, văzută de Ambasada U.R.S.S. la Bucureşti*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
12. David Nicolae, *Efectele relațiilor dintre migrațiile interne, urbanizare şi creşterea forței de muncă în județul Bihor*, în *Trei decenii de afirmare a județului Bihor pe coordonatelor socialismului*, Secția de Propagandă a Comitetului județean Bihor al P.C.R., Oradea, 1974
13. Guran P., *Colectivizarea între mit şi realitate,* în *Miturile comunismului românesc*, Editura Universității Bucureşti, 1995
14. *Îmbelşugate sunt roadele obținute de cei ce muncesc cu dragoste şi avânt. La gospodăria agricolă colectivă din Mădăras s-au împărțit veniturile*, în *Crişana*, nr. 253/28 octombrie 1950
15. *În loc de mălai mucegăit, ei au acum din belşug pâine albă şi bună! Împărțirea veniturilor la gospodăriile agricole colective «Herbák János» din Buduslău şi «Drumul Socialismului» din Biharea*, în *Crişana*, nr. 255/31 octombrie 1950, Oradea
16. *Învățăturile tovarăşului Stalin, călăuză în construirea socialismului*, în *Crişana*, nr. 60/10 martie 1953
17. Ionescu-Gură Nicoleta, *Categoria socială a „chiaburului" în concepția PMR din anii `50*, în *Analele Sighet* nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
18. Ioniță Nicu, *Detenția – factor de psihopatizare a personalității*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
19. *Mândria de a fi copii de colectivişti*, în *Crişana*, nr. 52/3 martie 1953
20. Morgovan Mihai, *Schimbări în structura socială a județului Bihor*, în *Bihor – trecut, prezent şi perspective*, Oradea, 1969
21. *Munca culturală la sate în slujba transformării socialiste a agriculturii*, în *Lupta de clasă*, nr. 2/februarie 1956, Bucureşti
22. Parpală O., *Despre superioritatea marii producții agricole socialiste*, în *Lupta de clasă*, nr. 7/iulie 1956
23. *Pe drumul luminos trasat de Rezoluția plenarei CC al P.M:R. din 3-5 Martie 1949*, în *Crişana*, nr. 52/3 martie 1953, Oradea
24. Pongrácz Gergely, *It wasn't the Soviet people or the Russian people we were against. We werw against the system, the communist system*, in *After Stalin (1953-1956). Flames of Revolt. Eastern Europ. 1953-1956*, published on *Time Magazine*, 1 July 1957
25. Popescu Alexandru, *Lumea rezistenței anticomuniste româneşti. Documente necunoscute pentru o istorie viitoare*, în *History-archive* nr. 9/1997, Bucureşti
26. Preda Gavril, *Aspecte semnificative ale lichidării societăților mixte Sovrom din economia românească*, în *Analele Sighet*, nr. 8, *Anii 1954-1960, fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Academia Civică, Bucureşti, 2000
27. Radosav Doru, *Donbas-O istorie deportată*, în Analele Sighet, *Instalarea comunismului. Între rezistență şi represiune*, Fundația Academia Civică, 1995
28. Rădulescu Ilie, *Clasa muncitoare, forța socială hotărâtoare în transformarea societății*, în *Dezvoltarea suprastructurii socialiste în România*, Editura Politică, Bucureşti, 1966
29. Roske Octavian, *Colectivizarea agriculturii. Represiunea totală 1957-1962*, I, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1/1995
30. Şahan Eugen, *Aspecte din Rezistența românească împotriva sovietizării (1944-1962)*, în *Analele Sighet*, nr. 2/1995, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995
31. *S-au împărțit veniturile la gospodăria agricolă colectivă din satul Reghea, raionul Marghita,* în *Crişana*, nr. 254/29 octombrie 1950
32. Seim Jardar, *Câteva considerații cu privire la colectivizarea agriculturii în Europa de Est, după cel de-al II-lea Război Mondial*, în *Analele Sighet*, nr. 2, *Instaurarea comunismului. Între rezistență şi represiune*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995
33. Socol Gheorghe, *Cadrul de viață şi calitatea vieții țărănimii în perioada comunistă*, în Revista *„Calitatea Vieții"*, XIV, nr. 2 din 2003

34. Stanca Teodor, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet*, nr. 7, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999
35. Stăncescu P., *Condițiile grele de viață ale țărănimii în țările capitaliste*, în *Carnetul Agitatorului*, nr. 18/septembrie 1956, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român-Secția Propagandă şi Agitație, Bucureşti, 1956
36. Stratulat Mihai, *Tragedia satului românesc*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1 din 1993
37. Toma Virgiliu, *Sentințe politice nule şi neavenite*, în *Analele Sighet*, nr. 7, *Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999
38. Trebici Vladimir, *Demografia rurală a României*, în *Viitorul social*, nr. 2/1979
39. Velescu Oliver, *Ideologia „restructurării urbane" 1944-1972*, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 18/1996
40. Vetişanu Vasile, *Un asasinat moral al țărănimii*, în *Analele Sighet*, nr. 2, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1995
41. *Zi de doliu la Mădăras*, în *Crişana*, nr. 60/10 martie 1953

***

1. *Buletinul Ministerului Învățământului*, nr. 11, seria A din 15 august 1956
2. *Buletinul Oficial*, nr. 4/27 ianuarie 1955, HCM nr. 1 din 27 ianuarie 1955
3. *Buletinul Oficial*, nr. 83/28 decembrie 1949
4. *Graiul Sălajului*, nr.16/16 aprilie 1949
5. *Historia*, (Bucureşti), nr. 33/august 2004
6. *Monitorul Oficial*, nr. 299 bis/29 decembrie 1947, Legea nr. 362/29.12 1947
7. *Scânteia* nr. 1462 din 26 iunie 1949
8. *Scânteia*, nr. 1458 din 22 iunie 1949
9. *Scânteia,* nr. 1458/22 iunie 1949, nr. 1459/23 iunie 1949 şi nr. 1462/26 iunie 1949
10. *Scânteia*, nr. 1459 din 23 iunie 1949

Inventarul documentelor cuprinse în anexe

1. **Zalău, ianuarie 1949** – *Raportul Organizației Județene Sălaj a PMR în legătură cu starea de spirit a populației în urma reintroducerii pedepsei cu moartea şi a pregătirii începerii procesului de colectivizare* (fragment).
2. **Marghita (Bihor), 6 ianuarie 1949** – *Lucrare statistică în legătură cu activitatea liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Marghita, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, J. Geczö.*
3. **Ceica (Bihor), 7 ianuarie 1949** – *Evidența liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Ceica, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Băruța*
4. **Beliu (Arad), 9 ianuarie 1949** – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Beliu şi rețelele „subversive" organizate de aceştia, întocmit de către secretarul organizației PMR al plasei Cadă Mihai.*
5. **Sălard (Bihor), 9 ianuarie 1949** – *Lucrare statistică în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Sălard, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Hiriş Gavril.*
6. **Tileagd (Bihor), 9 ianuarie 1949** – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Tileagd, întocmit de către secretarul organizației PMR al plasei, Buzguța, însoțit de delațiunea formulată de țăranul Petrică Florian împotriva unor consătenii, în legătură du simpatiile „maniste" ale acestora.*
7. **Vaşcău (Bihor), 9 ianuarie 1949** – *Statistica liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Vaşcău, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Vâlcea Dumitru.*
8. **Aleşd (Bihor), 11 ianuarie 1949** – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Aleşd, întocmit de către secretarul organizației PMR al plasei. Pusztai.*
9. **Oradea (Bihor), 10 ianuarie 1949** – *Raport întocmit de către secretarul PMR al plasei Centrale în legătură cu activitatea foştilor membri ai „partidelor istorice".*
10. **Oradea, ianuarie 1949** – *Raport întocmit de către Organizația Județeană Bihor a P.M:R. în legătură cu activitatea fostelor formațiuni politice.*
11. **Oradea, februarie 1949** – *Raportul Comitetului Județean Bihor al PMR în legătură cu viața politică şi economică a județului în luna februarie* (fragment).
12. **Arad, 22 martie 1949** – *Raportul Comitetului Județean Arad al PMR, cu privire la descoperirea organizației anticomuniste «Partizanii României Mari» şi arestarea membrilor acesteia.*
13. **Beiuş (Bihor), martie 1949-aprilie 1950** – *Corespondență purtată de către Comitetul Provizoriu al județului Bihor cu Ministerul Învățământului, în legătură cu descoperirea unei organizații subversive formate din două grupuri de elevi aparținând Şcolii Pedagogice de Conducătoare şi Liceului Mixt din Beiuş, eliminarea acestora din toate şcolile din România şi arestarea şi întemnițarea unora dintre ei.*
14. **Timişoara, 22-26 iunie 1949** – *Lucrările procesului desfăşurat pentru condamnarea membrilor grupurilor de partizani anticomunişti din Munții Banatului.*
15. **Radna, 23 iunie 1949** – *Procese verbale ale şedințelor organizațiilor de bază locale ale PMR, din comunele Cladova, Milova, Sâmbăteni, Ghioroc, Păuliş, Şoimoş şi Dorobanți cu privire la prezentarea procesului deschis la Tribunalul Militar Timişoara împotriva organizației anticomuniste «Blănaru, Domoşneanu şi Vernichescu» care opera în Munții Banatului.*
16. **Oradea, 7 iulie 1949** – *Notă informativă întocmită de către Organizația județeană Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populației şi incidentele din comunele Biharea şi Arpăşel*
17. **Arad, iulie 1949** – *Raportul Comitetului Județean Arad al PMR cu privire la starea de spirit a populației şi „manifestările reacțiunii" din județ în prima jumătate a anului 1949.*

18. **Almaşu Mare (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizaţiei de bază PMR din comună, Naghi Gavril, preşedintele Comitetului Provizoriu comunal, în legătură cu începutul revoltei, continuarea acesteia în comunele vecine Almaşu Mic şi Balc, intervenţia Miliţiei şi a Armatei şi arestările operate.*
19. **Almaşu Mic (Bihor), august 1949** – *Raportul, vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu comunal, Gal Petru, în legătură cu incidentele violente din comună, participarea ţăranilor comunei vecine Almaşu Mare, intervenţia Securităţii şi arestările operate.*
20. **Ant (Bihor), august 1949** – *Raportul foştilor şi actualului secretar al organizaţiei de bază a PMR din comună, Szabó Ştefan, Vass Iosif, respectiv Bujdosó Alexandru, în legătură cu bătaia iscată între comunistul Kovács şi chiaburul Tokai din cauza treierişului la arie şi modul în care a fost rezolvată problema salarizării secerişului şi treierişului.*
21. **Arpăşel (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizaţiei locale a PMR, K.Sárközi Ludovic, în legătură cu nemulţumirea ţăranilor în privinţa plăţii în bani a treieratului, revolta împotriva colectivizării, intervenţia miliţiei şi arestările operate.*
22. **Balc (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului Fertig Iuliu de la Comitetul judeţean al PMR, în legătură cu nemulţumirea muncitorilor de la batoze în privinţa plăţii în bani a treieratului, debutul revoltei şi extinderea ei în comuna vecină Almaş, intervenţia miliţiei.*
23. **Batăr (Bihor), august 1949**– *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, implicarea ţăranilor răsculaţi din comuna vecină Tăut, uciderea comunistului Bicăceanu Gheorghe, intervenţia miliţiei şi armatei şi execuţia publică a ţăranilor Crăciun Ioan şi Sucigan Vasile, urmat de raportul secretarului organizaţiei PMR din localitate, Barta Lazăr, susţinut de declaraţiile preşedintelui Comitetului Provizoriu, Bulzan Florian.*
24. **Belfir (Bihor),august 1949** – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenţia securităţii şi miliţiei, execuţia publică a ţăranilor Csák Ladislau şi Lörincz Iosif şi sprijinul acordat răsculaţilor români din comuna vecină Cociuba Mare.*
25. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Raport informativ întocmit de către secretarul organizaţiei P.M.R a plasei Salonta, Mráz şi Spelák Ioan, preşedintele Comitetului Provizoriu al plasei, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, unde ţăranii l-au bătut pe activistul Filipaş, şi au distrus maşina organizaţiei. Intervenţia armatei şi executarea publică a preotului romano-catolic, a unui ţăran sărac şi a unui chiabur, urmat de nota informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu, Bejan Iosif, nota informativă a ţăranului Plugar Teodor, angajat al Comitetului Provizoriu local, declaraţia tânărului Turcuţ Petru, delaţiunea formulată de văduva Reimhok M., învăţătoare, împotriva preotului Iványi Gheorghe, în legătură cu implicarea acestuia în incident, declaraţia ţăranului Satan Iosif în legătură cu atitudinea muncitorilor de la batoze, care a generat incidentul şi delaţiunea formulată împotriva consăteanului său, Bejan Petrică.*
26. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu, Bejan Iosif, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, unde ţăranii l-au bătut pe secretarul organizaţiei PMR a plasei Salonta, Filipaş, şi au distrus maşina organizaţiei.*
27. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a ţăranului Plugar Teodor, angajat al Comitetului Provizoriu local, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*
28. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Declaraţia tânărului Turcuţ Petru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, în care a fost omorât tatăl său.*
29. **Bicaciu (Bihor); august 1949** – *Delaţiune formulată de văduva Reimhok M., învăţătoare, împotriva preotului Iványi Gheorghe, în legătură cu implicarea acestuia în incidentul petrecut în comună.*
30. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Declaraţia ţăranului Satan Iosif în legătură cu atitudinea muncitorilor de la batoze, care a generat incidentul petrecut în comună*
31. **Bicaciu (Bihor), august 1949** – *Delaţiune formulată de ţăranul Satan Iosif împotriva consăteanului său, Bejan Petrică, participant la incidentul petrecut în comună.*
32. **Biharea (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a secretarului judeţean al PMR, Szilágyi Francisc, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, a cărui victimă a fost, urmată de*

nota informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Papp Ladislau, în legătură cu intervenția miliției şi arestările operate în rândul țărănimii, nota informativă a agentului agricol Jámbor Andrei, declarația soției lui Hegedüs Ludovic, participantă la incident, prin care inculpă o serie de consăteni, declarația soției lui Köszörüs Alexandru, prin care se dezice de faptele rudelor sale, participante la incident şi declarația soției lui Faragó Francisc, participantă la incident, prin care neagă implicarea chiaburului Szilágyi Ştefan în eveniment.

33. **Biharea (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Papp Ladislau, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi arestările operate în rândul țărănimii.*
34. **Biharea (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a agentului agricol Jámbor Andrei, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, a cărui victimă a fost.*
35. **Biharea (Bihor), august 1949** – *Declarația soției lui Hegedüs Ludovic, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*
36. Biharea (Bihor), august 1949 – *Declarația soției lui Köszörüs Alexandru, prin care se dezice de faptele rudelor sale, participante la incidentul din comună.*
37. **Biharea (Bihor), august 1949** – *Declarația soției lui Faragó Francisc, participantă la incidentul din comună, prin care neagă implicarea chiaburului Szilágyi Ştefan în eveniment.*
38. **Buduslău (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Bistran Alexandru, în legătură cu începutul răzmeriței, intervenția Miliției şi arestările operate.*
39. **Cauaceu (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Géczi Eugen şi a fiicei sale Margareta, preşedinta Comitetului Provizoriu comunal, în legătură cu arestările operate în scopul preîntâmpinării unor incidente similare celor din comuna vecină Biharea.*
40. **Cetariu (Bihor), august 1949** – *Raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Békes Ludovic, în legătură cu starea tensionată ce domneşte în comună din cauza cotelor percepute şi arestările operate.*
41. **Cheț (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației PMR din localitate, Delțeg Ioan, în legătură cu incidentele violente desfăşurate în comună din cauza plății în bani a muncitorilor de la batoze, solidarizarea comunelor Ghenetea şi Păţăluş, intervenția Securități şi arestările efectuate, urmat de nota informativă a membrului PMR Delțeg Ioan.*
42. **Cheț (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a membrului PMR Delțeg Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*
43. **Chiraleu (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Romocea, în legătură cu începutul răzmeriței, incendierea ariilor, intervenția Securității şi arestările operate.*
44. **Ciutelec (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației PMR din localitate, Fazekás Ştefan, în legătură cu dezamorsarea conflictului declanşat în comună din cauza plății în bani a muncitorilor de la batoze, intervenția securități şi arestările efectuate.*
45. **Cociuba Mare (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi armatei, împuşcarea țăranului Costea Ioan şi sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir, urmat de raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Ianoş Ioan.*
46. **Cociuba Mare (Bihor), august 1949** – *Raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Ianoş Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi armatei, împuşcarea țăranului Costea Ioan şi sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir.*
47. **Diosig (Bihor) , august 1949**– *Notă informativă a membrului PMR Vereş Valentin, victimă a incidentului violent petrecut în comună.*
48. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a membrului PMR Bartos Ştefan, victimă a incidentului violent petrecut în comună*
49. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a preşedintelui cooperativei, Nagy Gavril, victimă a incidentului violent petrecut în comună.*
50. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Declarația soției lui Marczin Gavril, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*

51. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Declarația soției lui Vereş Emeric, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*
52. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Note informative ale membrei UFDR, soția lui Gergely Nagy Carol în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*
53. **Diosig (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*
54. **Ghenetea (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază PMR din comună, Cearnău Augustin, în legătură cu începutul revoltei, continuarea acesteia în comunele vecine Pățăluşa şi Cheț, intervenția Miliției şi a Armatei, urmată de arestări.*
55. **Girişu de Criş (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Nagy Mihai, în legătură cu incidentul desfăşurat la primărie cu ocazia prelucrării noului sistem de plată a muncilor agricole, intervenția Miliției şi arestările operate.*
56. **Girişu Negru (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir, intervenția miliției şi armatei, împuşcarea țăranilor Balog Ioan şi Botău Gheorghe şi execuția publică a fostului notar Sârbu Silviu, urmat de raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Nicolae Ungureanu şi statistica participanților la răscoală.*
57. **Girişu Negru (Bihor), august 1949** – *Raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Nicolae Ungureanu, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi împuşcarea țăranului Balog Ioan.*
58. **Girişu Negru (Bihor), august 1949** – *Statistica participanților la răscoală, din comuna Girişu Negru, întocmită de către Comitetului Provizoriu al comunei Tinca.*
59. **Gurbediu (Bihor), august 1949** – *Nota informativă a secretarului organizației locale a PMR, Cioară Aron, în legătură cu starea tensionată ce domneşte în comună şi apelul făcut grănicerilor cantonați în apropiere.*
60. **Ianoşda (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Buta Gheorghe, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună a cărui victimă a fost.*
61. **Margine (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Gal Ioan, în legătură cu începutul revoltei, continuarea ei în comuna vecină Suiug şi împuşcarea unui țăran sărac de către forțele de ordine.*
62. **Mărțihaz (Bihor), august 1949 –** *Raportul secretarului organizației comunale a PMR, Bartha, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția grănicerilor de la pichetul vecin, care au aruncat o grenadă în mulțime şi uciderea a doi chiaburi, raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Gherlan Vasile şi delațiunea formulată de preotul Gheorghe Abrudan împotriva chiaburului Băican Dumitru, în legătură cu modul în care acesta şi-a onorat obligațiile către stat.*
63. **Mărțihaz (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Gherlan Vasile, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, căruia i-a căzut victimă.*
64. **Mărțihaz (Bihor), august 1949** – *Delațiune formulată de preotul Gheorghe Abrudan împotriva chiaburului Băican Dumitru, în legătură cu modul în care acesta şi-a onorat obligațiile către stat.*
65. **Petid (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Oprea Ioan şi a vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu comunal, Vidican Ioan, în legătură cu începutul răzmeriței şi intervenția Miliției.*
66. **Săldăbagiu de Barcău (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază PMR, Stupariu Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Săldăbagiu de Munte, intervenția Miliției şi execuția publică a chiaburului Cheregi.*
67. **Sărsig (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației de bază PMR, Scorțea Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Sărsig, provocat de plata bănească a treierişului, atacul țăranilor asupra postului de Miliție în vederea eliberării unui consătean de al lor şi intervenția Miliției din Sălard.*
68. **Sânicolau de Munte (Bihor), august 1949** – *Raportul suplimentar al secretarului organizației de bază I a PMR din comună, Ujlaki Adalbert, în legătură cu pregătirea revoltei, intervenția „jandarmilor" şi arestările operate, urmat de raportul suplimentar al secretarului organizației de bază II a PMR din comună, Oláh Cárol, în legătură cu bătaia încasată de activiştii de partid veniți în localitate.*

69. **Sânicolau de Munte (Bihor), august 1949** – *Raportul suplimentar al secretarului organizației de bază II a PMR din comună, Oláh Cárol, în legătură cu bătaia încasată de activiştii de partid veniți în localitate şi arestările operate ulterior.*
70. **Suiug (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului PMR Lungu Nicolae, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Suiug, coalizarea locuitorilor din satele Margine, Satu Barbă, Săldăbagiu de Barcău, Ghida şi Cohan, intervenția Securității soldată cu doi morți şi 17 răniți împuşcați de maiorul Costin, execuția publică a chiaburului Chereji Roman şi vizita comandantului armatei din Oradea, urmat de raportul activistului PMR E. Stanciu, prin care se încearcă incriminarea învățătorului Şerban Vasile ca instigator şi coordonator a unei organizații subversive.*
71. **Suiug (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului PMR E. Stanciu, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Suiug, Satu Barbă şi Margine, prin care se încearcă incriminarea învățătorului Şerban Vasile ca instigator şi coordonator a unei organizații subversive.*
72. **Tăut (Bihor), august 1949** – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, implicarea țăranilor răsculați din comuna vecină Girişu Negru, sprijinul acordat răsculaților din comuna vecină Batăr, intervenția miliției şi armatei şi execuția publică a tânărului Todinca Ioan, secretar al organizației locale a UTM, urmat de raportul secretarului organizației locale a PMR, Chiş Alexandru.*
73. **Tăut (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului organizației locale a PMR, Chiş Alexandru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, sprijinul acordat răsculaților din comuna vecină Batăr, intervenția miliției şi armatei şi execuția publică a tânărului Todinca Ioan, secretar al organizației locale a UTM.*
74. **Tăutelec (Bihor), august 1949** – *Raportul membrului PMR, Oprea Pavel, în legătură cu incidentul desfăşurat la primărie cu ocazia prelucrării noului sistem de plată a muncilor agricole, alungarea agitatorilor din localitate, intervenția Miliției şi arestările operate.*
75. **Tăuteu (Bihor), august 1949** – *Raportul secretarului Comitetului Județean Bihor al P.M.R în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Tăuteu, urmat de nota informativă a agentului agricol Martin Ion şi nota informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*
76. **Tăuteu (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a agentului agricol Martin Ion, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*
77. **Tăuteu (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*
78. **Ucuriş (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a secretarului organizației de bază locale a PMR, Mârnea Petru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*
79. **Uileacu de Munte (Bihor), august 1949** – *Raportul vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu local, Zilberştein, în legătură cu atmosfera tensionată din comună, generată de plata bănească a muncitorilor de la batoze şi indicarea persoanelor care se manifestă ostil politicii guvernului.*
80. **Ursad (Bihor), august 1949** – *Notă informativă a secretarului PMR al plasei Beiuş, în legătură cu incidentul din comuna Ursad şi solidarizarea țăranilor din comunele vecine, Sânicolau de Beiuş, Hodişel şi Pocluşa de Beliu.*
81. **Oradea, 3 august 1949** – *Note informative transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
82. **Oradea, 3 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
83. **Oradea, 3-4 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
84. **Oradea, 4 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*
85. **Oradea, 4-5 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
86. **Oradea, 5 august 1949** – *Raport special întocmit de către secretarul Organizației județene Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populației după consumarea evenimentelor violente.*
87. **Oradea, 5 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*

88. **Oradea, 5-6 august 1949 –** *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
89. **Oradea, 6 august 1949** – *Raport special întocmit de către secretarul Organizației județene Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populației după consumarea evenimentelor violente.*
90. **Oradea, 6 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
91. **Oradea, 7 august 1949** – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*
92. **Oradea, 7 august 1949** – *Raport întocmit de Organizația județeană Bihor a PMR în legătură cu desfăşurarea treierişului şi starea de spirit a populației din comunele în care s-au consumat acte de „rebeliune".*
93. **Bucureşti, 12 august 1949** – *Studiu informativ întocmit de către structurile superioare ale Securității, în legătură cu evenimentele violente desfăşurate în comunele județelor Bihor şi Arad.*
94. **Oradea, 13 august 1949** – *Chestionar întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR în vederea întocmirii unei lucrări statistice necesare analizei evenimentelor petrecute în județ.*
95. **Plasa Beliu, 13-14 august 1949** – *Raportul activistului PMR Iațcov Ioan, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Ucuriş, Susag, Coroiu şi Craiova ale plasei Beliu.*
96. **Plasa Centrală, 13-14 august 1949** – *Raportul activistului PMR Mudura Pavel, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Biharea, Girişu de Criş, Cetariu şi Uileacu de Munte ale plasei Centrale.*
97. **Plasa Sălard, 13-14 august 1949** – *Raportul activistului PMR Nagy Dezideriu, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Tăutelec, Şişterea şi Şuşturogiu ale plasei Sălard.*
98. **Plasa Tileagd, 13-14 august 1949** – *Raportul activistului PMR Paluşca Iosif, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Ineu din plasa Tileagd..*
99. **Plasa Tinca, 13-14 august 1949** – *Raportul activistului PMR Mihai Cada, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Talpoş, Petid, Husasău de Tinca, Ginta, Râpa, Oşand, Sititelec, Mociar, Gurbediu, Cărăsău, Căpâlna, Tăut, Girişu Negru, Belfir, Cociuba Mare, Ianoşda, Suplacu de Tinca şi Batăr, ale plasei Tinca.*
100. **Oradea, august 1949** – *Statistica centralizată la nivelul județului Bihor, pe categorii de gravitate a faptelor, compoziție socială şi etnică a participanților la „rebeliune", întocmită de către Comitetul județean Bihor al PMR în vederea informării organelor centrale ale PMR.*
101. **Oradea, august 1949** – *Statistica aşa-zişilor „instigatorilor principali" din comunele în care s-au desfăşurat incidente violente, întocmită de către Comitetul județean Bihor al PMR în vederea pregătirii unui material de propagandă care trebuia expus în cadrul şedințelor organizațiilor locale ale P.M.R.*
102. **Oradea, august 1949** – *Procesul verbal al şedinței de analiză a incidentelor din județul Bihor, întrunită în prezența activistului Bontea, membru al CC al PMR.*
103. **Oradea, august 1949** – *Minuta analizei evenimentelor violente petrecute în unele comune, întocmită de către Comitetul județean Bihor al PMR în vederea pregătirii unui material de propagandă care trebuia expus în cadrul şedințelor organizațiilor locale ale PMR.*
104. **Oradea, august 1949** – *Planul materialului de propagandă întocmit de către Comitetul județean Bihor al PMR în legătură cu evenimentele violente petrecute în unele comune, care trebuia expus în cadrul şedințelor organizațiilor locale ale PMR.*

Arad – Rapoarte speciale

105. **Apateu (Arad), august 1949** – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani învățătorului şi notarului din localitate, însărcinați cu „munca de lămurire", intervenția trupelor de securitate şi grănicereşti.*
106. **Berechiu (Arad), august 1949** – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani secretarului Biroului PMR al Plasei Ineu, aflat în localitate cu „munca de lămurire", intervenția trupelor de securitate.*

107. Şepreuş (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani delegatului Județenei PCR Arad, Balaş, şi patrulei de miliție chemate să-l scape, intervenția armatei şi arestarea răsculaților.*

108. Şomoşcheş (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani președintelui Comitetului Provizoriu Județean Arad, Belle Petru, venit în localitate cu „munca de lămurire", intervenția trupelor de securitate.*

109. Timişoara, 1 august 1949 – *Telegrama Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu incidentele violente petrecute în comunele Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş din județul Arad, adresată Direcției Generale a Securității Poporului, însoțită de nota informativă asupra evenimentelor.*

110. Arad, 2 august 1949 – *Planul de restabilire a ordinii în comunele în care au avut loc manifestări împotriva regimului, prin represalii, arestări şi deportări, gândit de Comitetul Județean Arad al PMR.*

111. Arad, 3 august 1949 – *Raportul primei zile de aplicare a planului de represalii, încheiată cu executarea țăranilor: Faur Ioan şi Margine Gheorghe din Şomoşcheş, Pârvu Teodor, Banu Teodor, Pârvu Ioan şi Iancicău Mihai din Şepreuş, Stana Simion, Mangu Ioan şi Moț Petru din Apateu, Ilonca Gheorghe din Berechiu.*

112. Şepreuş (Arad), 3 august 1949 – *Evidența persoanelor deportate în Bărăgan, din localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş.*

113. Arad, 4 august 1949 – *Dare de seamă, întocmită de secretarul Comitetului Județean Arad al PMR, asupra stării de spirit a populației județului, formele de manifestare ale credincioşilor neoprotestanți, manifestația religioasă a credincioşilor maghiari desfăşurată la Mănăstirea Radna, evenimentele violente petrecute în localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş, existența organizației anticomuniste „Regiunea Regalistă" etc.*

114. Timişoara, 4 august 1949 – *Raportul Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu incidentele violente petrecute în comunele Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş din județul Arad, existența unor organizații de rezistență anticomunistă în județul Timiş-Torontal, intervenția Securității, Miliției şi a Regimentului de Grăniceri din Radna, luptele cu răsculații din comuna Şepreuş în care au fost răniți doi militari în termen, arestările şi deportările efectuate şi execuția publică a țăranilor: Inacicău Mihai, Pârvu Teodor, Stana Ioan şi Pârvu Ioan din comuna Şepreuş, Faur Ioan şi Margine Gheorghe din comuna Şomoşcheş, Stana Simion, Mangu Ioan şi Moț Petru din comuna Apateu şi Ilonca Gheorghe din comuna Berechiu.*

115. Arad, 5 august 1949 – *Darea de seamă A Comandamentului Unic Arad cu privire la instituirea unor baraje militarizate în localitățile Grăniceri, Şiclău, Şimand, Adea, Sintea Mare, Țipar, Cintei, Olari, Chereluş, Seleuş, Gurba şi Ineu, cu scopul de a împiedica extinderea rebeliunii țărăneşti şi arestarea persoanelor ostile regimului comunist.*

116. Arad, 8 august 1949 – *Raportul delegatului Comitetului Central al PMR, T. Țecov, în legătură cu evenimentele violente petrecute în localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş, numărul participanților, starea lor socială, numărul arestaților, comportamentul membrilor de partid, numărul victimelor, numărul celor executați, lozincile scandate de țăranii răsculați etc.*

117. Arad, 9 august 1949 – *Raport cuprinzând declarațiile date de oamenii de încredere ai PMR în anchetele desfăşurate în localitățile Şomoşcheş, Berechiu, Apateu şi Şepreuş, din Plasa Ineu, Mişca, Adea, Țipar şi Vărşans, din Plasa Chişineu-Criş, cu privire la incidentele petrecute cu ocazia începerii campaniei de recoltare a grâului.*

118. Timişoara, 11 august 1949 – *Telegrama Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu acțiunea de prindere a țăranului Haiduc Mihai din comuna Berechiu, „cap de rebeliune", împuşcarea lui şi arestarea complicilor Capet Francisc şi Barbu Marin în gara Cermei.*

119. Timişoara, 12 august 1949 – *Raportul Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu împuşcarea arestaților Moț Aurel şi Malița Gheorghe din comuna Apateu, participanți la „rebeliune", sub pretextul tentativei de evadare.*

120. Timişoara, 14 august 1949 – *Analiză întocmită de către Direcţiea Regională a Securităţii Poporului Timişoara, în legătură cu modul de organizare a „rebeliunii" din comunele judeţului Arad, de către anumite grupuri subversive afiliate Organizaţiei „Rezistenţa Naţională" din Bihor.*

121. Şepreuş (Arad), 30 august 1949 – *Note informative întocmite de cadrele de Securitate deplasate în comună, destinate CC al PMR, cu privire la capii rebeliunii din localitate, cârciumarul Stana Ioan, executat de armată, cârciumarul Pârvu Ioan, salvat de la suicid, şi ţăranul sărac Burcă Teodor, disculpat de autorităţi, considerat amăgit de primii doi, omul fiind alcoolic.*

122. Şomoşcheş (Arad), 30 august 1949 – *Notă informativă întocmită de cadrele de Securitate deplasate în comună, destinate CC al PMR, cu privire la rolul jucat în rebeliune de către funcţionarul primăriei Drăghici Gheorghe, membru al PMR.*

123. Apateu (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Apateu.*

124. Berechiu (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Berechiu.*

125. Berechiu (Arad), august 1949 – *Evidenţa principalilor instigatori la „rebeliune" din comună, întocmită de Comisia de anchetă.*

126. Moţiori (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Moţiori.*

127. Şepreuş (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Şepreuş.*

128. Şomoşcheş (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Şomoşcheş.*

129. Arad, august 1949 – *Informaţii telegrafice primite de Comandamentul Unic Arad cu privire la starea de lucruri din localităţile Adea, Sintea Mare, Mişca şi Ţipar.*

130. Timişoara, august 1949 – *Sinteză întocmită de Direcţiea Regională a Securităţii Poporului Timişoara, în legătură cu evenimentele violente desfăşurate în comunele Berechiu, Apateu, Şomoşcheş şi Şepreuş din judeţul Arad.*

131. Arad, 25 septembrie 1949 – *Raportul Comitetului Judeţean Arad al PMR cu privire la excluderile din partid operate în cadrul organizaţiilor locale din comunele în care s-a desfăşurat rebeliunea.*

132. Bucureşti, 1 august 1949 – *Notă informativă transmisă de către CC al PMR în legătură cu unele incidente petrecute în ţară.*

133. Bucureşti, 2 august 1949 – *Referat al şefului Direcţiei Superioare Politice a Armatei, general-maior M. Florescu, cu privire la situaţiile raportate de către locţiitorii politici ataşaţi tribunalelor militare teritoriale.*

134. Bucureşti, 8 august 1949 – *Notă informativă înaintată ministrului adjunct al Ministerului Apărării Naţionale de către şeful Direcţiei Superioare Politice a Armatei, general-maior M. Florescu, în care solicită sancţionarea magistraţilor Tribunalului Militar Timişoara, care au instrumentat procesul „bandei teroriste a lui Blaj Teodor şi Blaj Traian", şi a avocaţilor care i-au apărat pe inculpaţi, precum şi rejudecarea cauzei în „spiritul luptei de clasă".*

135. *Zalău, 1 septembrie 1949* – *Raportul Organizaţiei Judeţene Sălaj a PMR în legătură cu starea de spirit a populaţiei în urma rezoluţiilor adoptate în sesiunile Congresului Partizanilor Păcii de la Paris şi Praga, a desfăşurării Festivalului Tineretului de la Budapesta, a declanşării campaniei de colectări a cotelor agricole obligatorii şi a alegerilor noilor comitete în cooperaţie, precum şi în urma procesului de verificare a membril PMR; apariţia „bandelor subversive-teroriste ale reacţiunii" în judeţ.*

136. Bucureşti, 6 septembrie 1949 – *Procesul verbal încheiat de comisia de control, alcătuită din Bratu Gheorghe, şeful Justiţiei Militare, şi locotenentul Iancu Teodor, delegatul Direcţiei Superioare Politice a Armatei, instituită în scopul verificării modului în care Tribunalul Militar Timişoara a pronunţat pedepse prea blânde în dosarul „bandei teroriste a lui Blaj Teodor şi Blaj Traian".*

137. Sibiu, 6 septembrie 1949 – *Notă informativă întocmită de ofiţerul politic al Tribunalului Militar Sibiu, sublocotenentul Busuioc, cu privire la secretul întreţinut de magistraţii acestei instanţe pe marginea dosarului „lotului de legionari" şi prudenţa manifestată de magistraţi în a pronunţa pedeapsa cu moartea din lipsă de dovezi.*

138. Bucureşti, septembrie 1949 – *Raportul Direcţiei Superioare Politice a Armatei cu privire la atacurile organizate de «bandele teroriste» asupra unităţile militare, înregistrate în perioada mai-septembrie 1949.*

139. Oradea, 5 octombrie 1949 – *Planul de muncă al Direcţiunii Regionale de Securitate Oradea pe perioada 7 octombrie - 7 noiembrie 1949, cu privire la stadiul cercetărilor în dosarele loturilor PNŢ-Maniu, legionari şi organizaţii subversive.*

140. Oradea, 25 octombrie 1949 – *Procesul verbal al Direcției Regională a Securității Poporului din Oradea, întocmit cu ocazia ședinței comune a factorilor de conducere a județului Bihor în vederea înființării unei comisii de verificare a persoanelor deportate.*

141. Bucureşti, 15 noiembrie 1949 – *Notă informativă întocmită de locțiitorul politic al Tribunalului Militar Bucureşti cu privire la modul în care s-au desfăşurat şedințele de judecată a „grupului de spioni în frunte cu Mihail Eliad şi Tetorian".*

142. Timişoara, 15 noiembrie 1949 – *Sentința pronunțată de Tribunalul Militar Timişoara împotriva lotului țăranilor arestați în urma rebeliunii din comuna Berechiu.*

143. Sibiu, 22 noiembrie 1949 – *Referatul întocmit de locotenentul Stratan Anghel, ofițer politic în cadrul Secției Politice a Corpului 2 Armată, în urma controlului efectuat la Tribunalul Militar Sibiu cu scopul de a cerceta neînțelegerile intervenite între magistrații instanței, locțiitorul politic al Tribunalului şi comandantul Securității locale pe parcursul procesului «loturilor Dabija, Hegheduş şi restul».*

144. Bucureşti, 23 noiembrie 1949 – *Notă telefonică transmisă de către Ministerul Afacerilor Interne, în legătură cu întoarcerea acasă a primului lot de țărani deportați în Bărăgan.*

145. Oradea, 29 noiembrie 1949 – *Anchetă ordonată de către Comitetul Județean Bihor al PMR, cu privire la starea de spirit a populației din localitățile în care s-au întors țăranii deportați.*

146. Bucureşti, noiembrie 1949 – *Raportul Direcției Superioară Politică a Armatei cu privire la prelucrarea procesului «bandei de spioni şi trădători în frunte cu Vancu şi Tetorian» în rândurile armatei şi modul în care s-au manifestat cadrele şi ostaşii.*

147. Oradea, 2 decembrie 1949 – *Anchetă ordonată de către Comitetul Județean Bihor al PMR, cu privire la starea de spirit a populației din localitățile în care s-au întors țăranii deportați.*

148. Cluj, 13 decembrie 1949 – *Extras din darea de seamă întocmită pe marginea şedinței de analiză a activității Tribunalului Militar Cluj şi a cauzelor în care au fost implicate cadre militare.*

149. *Oradea, decembrie 1949* – *Statistica persoanelor deportate în Bărăgan, întocmită de către Comitetul Județean Bihor al PMR.*

150. Bucureşti, 23 ianuarie 1950 – *Notă adresată Ministrului Apărării Naționale de către şeful Serviciului de Informații al Armatei, general-maior Popa Emil, în care, după descrierea revoltei de la Berechiu, se arată nemulțumit de cuantumul redus al pedepselor pronunțate de Tribunalul Militar din Timişoara împotriva țăranilor judecați.*

151. Timişoara, 11 februarie 1950 – *Procesul verbal încheiat de comisia de control instituită în scopul verificării modului în care Tribunalul Militar Timişoara a pronunțat pedepsele în dosarul țăranilor participanți la rebeliunea din comuna Berechiu.*

Anexe documentare

1

Zalău, ianuarie 1949 – *Raportul Organizației Județene Sălaj a PMR în legătură cu starea de spirit a populației în urma reintroducerii pedepsei cu moartea şi a pregătirii începerii procesului de colectivizare* (fragment).

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Județean Sălaj

Către
Comitetul Central al PMR
Direcțiunea Org[anizatoric] şi Instructaj
Bucureşti

Raport
de activitate pe luna ianuarie 1949

Sarcinile care au stat în fața Comitetului Județean [al PMR] au fost:

1) Întărirea organizatorică şi politică a partidului;
2) Ajutorarea organizațiilor de massă;
3) Ajutorarea aparatului de stat;
4) Pregătirea campaniei de însămânțări de primăvară.

I. Situația politică a județului

Evenimentele politice bogate în conținut desfăşurate pe plan internațional, care au venit să întărească şi mai mult tabăra democratică şi antiimperialistă, de asemenea şi măsurile luate de regimul popular, măsuri care derivau din Plenara CC al PMR ținută în cursul lunii decembrie 1948, a[u] făcut ca în luna aceasta să aibă un efort (efect – n.n. Augustin Țărău) adânc şi în județul nostru.

Comentariile prin presă şi radio, de asemenea şi prelucrările ocazionale (ex. Comemorarea lui Lenin) asupra evenimentelor desfăşurate pe plan externau întărit şi mai mult încrederea masselor largi în forțele păcii şi a[le] democrației. La acestea se mai adaugă şi prelucrarea materialului din rezoluțiile CC al PMR, care au avut un ecou şi în afara partidului, face să se orienteze spre noi masse din ce în ce mai largi, iar faptul că în organizația de partid a servit drept şcoală materialul prelucrat, se poate observa o tendință din ce în ce mai mare a creşterii conştiinței de clasă la oraş şi sate.

Reacțiunea s-a manifestat prin sectele religioase şi prin Biserica Catolică. Pe linie bisericească s-[u] sesizat tendințe pentru a înjgheba o organizație subversivă cu caracter terorist, în numele Bisericii Catolice, printr-un apel scris cu titlul «***Luptați!***», manifest care a ajuns în mâinile noastre şi care a dat destinația preotului din comuna Jurtelecu Hododului, plasa Cehu Silvaniei. Tot pe linie bisericească, cantorul din comuna Mirşid, chiabur cu 30 de iugăre de pământ, după ieşirea din biserică, a comunicat femeilor să-şi ducă icoanele din biserică acasă căci altfel vor fi puse să plătească impozit.

Cu toate că primul fapt, din anumite motive justificate, nu a fost demascat, se observă o întărire a vigilenței, atât la oraş, cât şi la sat. Informațiile scrise, destul de numeroase, primite la județeana noastră [PMR] din sate, mai ales din plasa Zalău, informații în care membrii de partid şi țăranii săraci demască perceptorii care menajează preoții şi pe chiaburi de la încasări, denotă că vigilența membrilor de partid țărani a crescut. În unele sectoare ale județului se semnalează activitatea reacțiunii prin zvonuri în rândurile țărănimii în legătură cu colectivizarea agriculturii, care au avut şi unele efecte în sensul de a îndruma țărănimea înstărită sau mai înstărită de a-şi risipi gospodăriile, deoarece «***şi aşa o** [să] **le ia statul***».

Cu toate acestea, cu deosebire față de luna trecută, se poate observa la țară o atitudine mai sănătoasă în comentariile asupra colhozului. Avem sate ca Românaş, Ianculeşti, Scărişoara Nouă şi altele, unde țărănimea se manifestă pentru agricultura în colectiv. De notat că în aceste sate numărul chiaburilor este destul de redus.

Starea de spirit, în general, în județ este bună, în întreprinderi şi instituţii prelucrarea sistemului de salarizare, precum şi prelucrarea celorlalte legi votate de Adunarea Naţională, au fost cu mult interes primite şi care a îmbunătăţit starea de spirit în sânul salariaţilor.

La ţară, de asemenea, în măsura în care am reuşit să adâncim, atât materialul din partea partidului, cât şi legile votate de Parlament, au fost comentate în sens pozitiv, cu toate încercările apărute în mod izolat din partea reacţiunii, mai ales despre legea de pedeapsă cu moartea. Exemplu: în oraşul Şimleul Silvaniei, locul de origine a unor criminali de război, politicienii istorici, sabotori şi moşieri expropriaţi, au reuşit să influenţeze şi pe membrii de partid că introducerea pedepsei cu moartea dovedeşte o înrăutăţire a situaţiei politice din ţară, precum şi o slăbire a actualului regim. Această stare de spirit, după prelucrarea temeinică în cadrul organizaţiilor de partid, a fost combătută cu tărie, mai târziu chiar şi de [către] ţăranii săraci membrii şi nemembrii de partid. Asemenea stare de spirit s-a manifestat în comuna Panic, unde învăţătorul, la apariţia legii de pedeapsă cu moartea, a spus ţăranilor ca «*să încerce acum să nu vină la cursurile de alfabetizare şi să nu-şi trimită copiii la şcoală*».

În regiunea muntoasă a judeţului şi în părţile unde recolta anului trecut a fost lovită de grindină, ţăranii săraci din aceste regiuni duc lipsă de porumb, fapt ce contribuie la înrăutăţirea stării de spirit în rândurile acestor ţărani, iar noi încă până în prezent nu am ajutat în mod concret pentru aprovizionarea acestor ţărani din aceste regiuni.

Din ce în ce mai mult, pe măsură ce se desfăşoară acţiunea de verificare a activului de partid, în sânul partidului se poate observa o atitudine pozitivă faţă de munca Comisiei [de verificare] şi faţă de verificarea activului. Aceasta însă în masse nu a pătruns decât în mod foarte sumar.

II. Viaţa de partid

În legătură cu întărirea vieţii de partid, Biroul judeţean [al PMR], în cursul lunii ianuarie, şi-a propus următoarele:

- Activizarea Comitetului judeţean;
- Completarea secţiilor judeţene şi a birourilor de plăşi;
- Reorganizarea a 40 de birouri de organizaţii de bază;
- Reglementarea tuturor şedinţelor de instructaj;
- Pregătirea din timp a ordinei de zi a şedinţelor organizaţiilor de bază;
- Întărirea vieţii grupelor de partid;
- Prelucrarea materialelor politice date de CC;
- Organizarea şi intensificarea ridicării nivelului politic prin şcoli serale, cercuri de studiu individual şi seminarii.

Comitetul Judeţean, lărgit cu activul judeţean, a fost convocat pe data de 13 şi 14 ianuarie cu scopul de a se prelucra Rezoluţia CC al PMR în legătură cu activitatea partidului în rândurile tineretului şi prelucrarea Planului Economic de Stat pe 1949. De asemenea, în ziua de 20 ianuarie, Comitetul Judeţean, lărgit cu activul judeţean, membrii de partid din conducerea organizaţiilor de massă, birourile de plăşi, membrii de partid din aparatul de stat, birourile organizaţiilor de partid din întreprinderile naţionalizate, administratorii fermelor de stat şi secretarii organizaţiilor de bază din reşedinţa judeţului [s-au reunit la Conferinţa judeţeană a PMR]. În total au participat 383 tovarăşi.

(…)

În cadrul şedinţelor cu activul judeţean şi de plăşi, pentru prelucrarea materialului politic, a luat cuvânt[ul] la discuţii un număr de cca 300 tovarăşi. Dintre aceştia, doar un număr destul de redus au reuşit a pune probleme legate de material şi de specificul locului unde munceşte sau de munca sa personală. Dintre aceştia au fost mai ales activiştii din cadrul activului larg de plasă, aceasta, desigur, în urma unor măsuri de îndreptare a lipsurilor manifestate la discuţii în cadrul Consfătuirii judeţene.

De ex. Secretarul organizaţiei de bază din comuna Jac a pus întrebarea: «***Dacă cu cele 1.000 tractoare de care dispunem astăzi, şi cu cele 1.500 prevăzute în planul economic se va putea trece şi la noi la colectivizarea agriculturii ?***». Un tovarăş de la CFR Jibou a întrebat dacă

Sfaturile Populare vor dirija şi controla activitatea CFR-ului. Un tovarăş minier, de la minele Cristolţel, a arătat că pentru prima oară muncitorii dinţara noastră au ajuns să fie plătiţi după valoarea muncii lor.

La aceste consfătuiri au fost luate şi angajamente. Ex. Tovarăşii de la minele Sărmăşag şi-au luat angajamentul că vor îndeplini planul în 11 luni, tovarăşul secretar al organizaţiei de partid de la Fabrica de Ulei a luat angajamentul că vor ridica norma fixată de minister de la 6.000 kg ulei pe zi, la 6.600. Semnificativ a fost cuvântul ţărancei Sfăt Maria, din conducerea UFDR-ului plasei Crasna, care a luat angajamentul de a munci zi şi noapte pentru îndeplinirea acestor măreţe sarcini, a îndemnat pe toţi participanţii să se suflece, să vorbească mai puţin şi să treacă la treabă.

(…)

AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Județean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 3-5

2

Marghita (Bihor), 6 ianuarie 1949 – *Lucrare statistică în legătură cu activitatea liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Marghita, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, J. Geczö.*

Partidul Muncitoresc Român
Org[anizaţia] Plasei Marghita
Resortul Cadre

Dare de seamă politică

1. PNL Brătianu

În plasa Marghita a avut rădăcină serioasă PNL-Brătianu, în mod special între rândurile burghezimii. Unul dintre cei mai activi conducători şi organizatori este Curtean Nicolae senior, din comuna Margine, care a fost dat în judecată de către Securitate pentru deţinere ilegală de armă.

Un alt serios exponent al PNL-Brătianu este burghezul Sarca Victor din comuna Ghenetea. Ambii de mai sus au legături strânse şi serioase cu reacţiunea română. În mod deschis nu au curajul de a se manifesta, însă din informaţii, aceştia în timpul diferitelor chefuri şi consumuri de băuturi agită contra guvernului.

PNL-Brătianu a avut un sol serios în plasa Marghita, atât burghezimea maghiară cât şi cea română [i-]au ajutat pe ei, care şi azi sunt mari simpatizanţi. Manifestări serioase şi în mod deschis nu s-au observat în ultimul timp.

2. PNL Bejan

Este negativ, nu a fost şi nu sunt.

3. PNL Tătărăscu

O parte dintre reacţionarii români, când au văzut pericolul [în] activitatea lor pe mai departe în PNŢ-Maniu, atunci au căutat să se înglobeze în PNL-Tătărăscu. Astfel, la Marghita a avut un serios organizator [pe] Potoran Coriolan, fost primpretor la Marghita, care în anii 1930-1938 a fost primpretor la Marghita, care până în aceşti ani a fost deodată exponent a lui Brătianu şi Maniu. Susnumitul a desfăşurat o activitate vie până Tătărăscu nu a ieşit din guvern, şi în mod vizibil [şi-]a încetat activitatea, însă la locuinţa lui încontinuu se adună reacţionarii cu care a ţinut legăturile sale şi pe mai departe. Până la sfârşit a căutat de a se separa de la munca partidelor democratice. Susnumitul a plecat în prezent la Aleşd, unde domiciliază.

Organizatorul PNL-Tătărăscu a fost Laar Grigore, fost perceptor la Marghita, în trecut şperţar de frunte, cu două feţe, de neîncredere. Laar a căutat să se apropie de PMR, unde a reuşit să se strecoare, însă a făcut aceasta pentru a fi putut ca prin PMR să fie reprimit în funcţia de perceptor, şi când a văzut că aceasta nu i-a reuşit nu [a] mai activat pe mai departe. Susnumitul, la fel, s-a mutat la Aleşd. Cu mutarea persoanelor de mai sus, activitatea PNL-Tătărăscu nu se observă şi nici manifestări deschise nu se observă.

În conducerea PNL-Tătărăscu [a] mai aparținut şi Juhás Cioban Alexandru, restaurantor (proprietar de restaurant – n.n. Augustin Țărău) din comuna Marghita, care în trecut a colaborat şi servit cu fidelitate şi pe cuzişti şi restul partidelor fasciste şi istorice.

4. PNȚ Brătianu (Maniu – n.n. Augustin Țărău)

Plasa Marghita a fost cel mai de frunte fundament al PNȚ-Brătianu, a cărui activitate se rezuma la anii de luptă din trecut şi azi a reuşit a se [im]planta şi a se [în]rădăcina în special în comuna Satu Barbă, Săldăbagiu de Barcău, Cheț, Dijir, Suiug, Almaşu Mare şi Almaşu Mic şi în comuna Iteu. Activitatea PNȚ-ului şi acum se observă în măsura că conducătorii PNȚ din comunele acestea au recrutat dintre plugari îndrumători, şi care au început în ultimul timp manifestări deschise. Astfel, Cheregi Dumitru şi Lazăr Gavril din Iteu au conturbat şedința PMR-ului, împiedicând ținerea acestei şedințe, [pentru] a sabota colectările şi ordinele legate de ele.

Se observă manifestări serioase în rândurile preoțimii ortodoxe, pe de o parte. Numitul Baicu Gavril, preot din Săldăbagiu de Barcău, împreună cu soția lui, în mod deschis se manifestă contra PMR-ului.

Cu ocazia unificării celor două culte, s-a observat cum preotul ortodox din Sânlazăr, Gyulai Aurel, a agitat contra unificării, la care, mai înainte de toate, a câştigat burghezimea, însă şi din populația săracă [i-]a putut intimida pa câțiva, [că] o să vină englezii şi americanii şi o să fie declarați comunişti acei care au fost lângă (de acord – n.n. Augustin Țărău) unificare şi au semnat adeziunea la ortodoxism.

Tot în acest spirit a agitat şi Cucea Emil, preot din Ghida, precum şi Nistor Alexandru, preot din Marghita.

Influența PNȚ-ului se observă şi în rândurile Jandarmeriei, unde s-a observat că plotonierul major Ursulescu, de la Suplacu de Barcău, care şi azi colaborează cu PNȚ-iştii şi cu burghezii.

5. Mihalache

Negativ

6. PNL Lupu

Negativ

7. P.S.D. Titel Petrescu

Negativ

8. Legionarii

Foştii legionari activează, şi se observă activitatea [lor] însă în mod subversiv. Aşa, Mărcuş Gheorghe din Chiraleu, lansează în mod tendențios zvonuri alarmiste, pentru care Securitatea la deferit justiției.

Activitatea lor mai serioasă se observă în Iteu, Suiug, Dijir şi Chiraleu. În mod deschis [nu] se manifestă, [cu] excepția cazului din Iteu, când în colaborare strânsă cu PNȚ-iştii au conturbat adunarea PMR-ului, în frunte cu legionarul Vancea Dumitru.

9. Szálaşiştii

În Marghita şi în plasă nu au fost organizații. Reacțiunea maghiară, în trecut a avut activitate, în trecut pe linie materialistă şi nu politică. Nu se manifestă.

Reacțiunea maghiară se manifestă prin burghezime.

Marghita, la 6 ianuarie 1949
J. Geczö

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 12-13

3

Ceica (Bihor), 7 ianuarie 1949 – *Evidența liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Ceica, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Băruța.*

Partidul Muncitoresc Român

Comitetul Plasei Ceica

Tabel despre conducătorii care au fost şi sunt şi în prezent din partidele istorice din plasa Ceica, cu caracterizarea lor

1) Mangra Ioan, învățător pensionat, domiciliat în Ceica, fost deputat liberal, dușman al regimului, are legătură strânsă, şi aproape zilnic face vizită la Coita Traian, care a fost conducător legionar, sub pretext că joacă şah, se întruneşte cu 2-3 oameni la colțuri de stradă şi discută.

2) Coita Traian, fost comandant legionar, tâmplar; strânse legături cu Mangra şi prin soție face legătura cu chiaburimea din Sâmbăta.

3) Jirje Vasile, cârciumar, fost preşedinte PNȚ pe plasă; metoda de lucru a lui este propaganda contra regimului, chiar în cârciumă, cu oamenii care vin să bea şi mai ales cu acei care sunt dușmanii clasei muncitoare.

4) Marcău Nicolae, învățător comprimat, din Lunca Sprie, fost deputat în 1946 la PNȚ; actual se găseşte la Dobreşti, munceşte individual.

5) Cmeciu Ştefan, avocat comprimat, conducător manist şi legionar, lucrează individual; toate nemulțumirile care sunt din partea chiaburimii, el le face denunțuri şi agită pe aceştia, concret, a mers din casă în casă să scrie pe cei care nu au semnat de trecere de la uniți la ortodocşi, să vadă dacă a trecut majoritatea. Apoi, cu urbarialiştii, le-a făcut denunț contra primăriei, că de ce a împărțit primăria lemnele lor celor săraci şi fără reisuri[555] la cei săraci.

6) Chirvase Teodor, grădinar, fost conducător legionar şi în poliția legionară, şi care locuieşte la Ivănescu Gheorghe, învățător, care la fel, a fost conducător legionar, apoi cu Bonard Mihaiu, care, la fel, merge pe la ei prin vizită şi care a fost şi el conducător legionar şi şeful poliției legionare. Au legătură toți trei.

7) Şandra Aurel, grefier la Judecătoria Ceica, vicepreşedinte pe plasă la PNȚ, are legătură cu Tocai Alexandru, croitor, care la fel, a fost manist înfocat. Şi soțiile lor au fost conducătoare pe linie feminină.

8) Buhaş Florian, agricultor, Duşeşti, conducător la PNȚ, a fost arestat de mai multe ori, chiabur, beției.

9) Bala Petru a Şicului, din Inceşti, agricultor, fost membru marcant la liberali şi apoi om de încredere la manişti, chiabur.

La cei care nu este trecut domiciliul, sunt din Ceica.

Metoda lor de muncă, în general este în cercuri strânse între ei, vizite [de] la unul la altul, prin piață în zi de târg, legătura cu cei de la sate, care au fost în partidele respective fac agitație în sânul chiaburimii, contra regimului, mai ales în urma ascuțirii luptei de clasă la sate şi de la om la om.

Ceica la 7 ianuarie 1949
Secretar
Băruța

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 15

4

Beliu (Arad), 9 ianuarie 1949 – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Beliu şi rețelele „subversive" organizate de aceştia, întocmit de către secretarul organizației PMR al plasei Cadă Mihai.*

Raport
despre metodele de muncă a partidelor trecute

Din partidele trecute nu se manifestă Tătărăscienii în plasa noastră, care nu au fost identificați încă de noi.

---

[555] Procente – n.n. A.Ț.

Legionarii în plasa noastră lucrează, dar nu am putut descoperi metodele, unde se adună, precum şi cine sunt, puterea lor nu am putut s-o descoperim.

P.S.D. de dreapta lucrează împreună cu PNȚ a lui Maniu. Concret, Miclea Pascu din Beliu, fost preşedinte [al] P.S.D. Titelist, a trecut la Maniu şi a lucrat până a fost arestat. Dar şi acum lucrează Miclea. Nu ține şedințe, decât individual, în şoaptă. În ziua de 5 ianuarie, a luat legătura individual cu Rus Vasile din Sâc, care la fel a fost arestat. Ține legături strânse cu Son Mihai, care timp de trei săptămâni a fost plecat din localitate, spune că la Bucureşti.

Dar pe lângă acestea, au lucrat şi altele, [de] care preciși nu suntem încă. Ține legătura cu Rus Ambrose (Tuca) din Cărand, care lucrează intens. În ziua de 7 ianuarie, Rus Ambrose a fost în comuna Nermiș ca să se întâlnească cu nişte oameni din Sebiș, de teapa lui, ale căror nume nu le cunoaştem. Dar aceste elemente umblă prin pădure. O dată au fost văzuți şi-n satul Botfei, de unde au plecat foarte repede, deoarece au fost întrebați ce caută în sat, şi urmăriți, au fugit în pădurea din Botfei.

PNȚ lucrează intens în Beliu, Tăgădău şi Cărand, unde se observă mai pronunțat. În Cărand se țin şedințe acasă la Bociort Pavel, unde participă Ioan Rus Şmuter, care ține legătura între Rus Ambrose (Tuca). Au o politică a se manifesta că în față se ceartă cu Bociort Pavel, bârfind, iar în spate duc în comun aceeaşi muncă subversivă. Menționăm că Bociort a fost criminal.

Au o strânsă legătură cu reacțiunea din Sebiș, unde se duc adeseori, la Răpsig şi Bocsig, județul Arad, unde lucrează împreună, dar nu au putut, fiind îndeaproape urmăriți.

În plasa Beliu se văd adesea de [către] pădurari indivizi înarmați, în pădurea din Groşeni. Alte ori merg cu serviete, o fac pe negustorii, o dată de vin, o dată de porci. Când sunt urmăriți nu iau contact cu nimeni dintre ai lor, cu care lucrează, şi nu-i putem descoperi. Puterea lor nu o cunoaştem, dar de lucrat, lucrează intens prin munca de la om la om. [Este] cazul la Tăgădău, unde învățătorul Cotuna Pavel, vestitul reacționar, în fiecare seară vine la el un cetățean cu numele Seban Gheorghe, care la alegerile din 1946 a stat cu ciomagul la secția de votare. Discută în fiecare seară, dar nu putem descoperi ce discută, decât se vede venind la ei în Tăgădău, Son Victor din Beliu, cu care ține legătura Son Elisabeta, cu care sunt rude, după care, prin grădină, discută cu Son Mihai, cu care este vecină.

Menționăm că la Son Mihai este o cârciumă unde se adună fel de fel de elemente necunoscute, care nu au fost încă identificate şi nu am putut încă afla ce discută. Munca familiei Son, Miclea, Cotuna, Rus Vasile, Rus Ambrose (Tuca), sub influența căreia trăieşte toată comuna Cărand, Rus Ioan Şmuter şi Bociort Pavel lucrează intens prin munca de la om la om.

La Beliu mai este frecventată o casă a lui Barna Andrei, unde iau parte reacționari vestiți [ai] PNȚ, Frugină Gheorghe şi Tolnai Iuliu, care mereu, aproape în fiecare seară, sunt în această casă, la Barna Andrei. Nu cunoaştem discuțiile, decât un singur caz am putut constata că se discută de către Tolnai Iuliu nemulțumirea că i-a fost luată moara de la el, care era împreună cu Ochisăşti, care şi ei lucrează, dar mai mult merg pe la Arad. Nu cunoaştem caracterul acestor deplasări la Arad.

În general se vede o mişcare în sânul acestor elemente, iar în această ultimă săptămână se vede o îngrijorare, deoarece la Sebiș, județul Arad, a fost descoperită o organizație subversivă cu legături în Arad şi Timişoara, a studenților şi elevilor, unde aveau o hartă a României Marshallizate.

Toată munca reacțiunei vine din județul Arad, unde organizațiile subversive lucrează foarte mult.

Date mai precise nu am putut furniza până în prezent, rețeaua de informații trebuie intensificată din elementele cele mai devotate, ca să putem ajunge la ceva concret.

Beliu, la 9 ianuarie 194
Secretar
Cadã Mihai

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 24

5

Sălard (Bihor), 9 ianuarie 1949 – *Lucrare statistică în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Sălard, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Hiriş Gavril.*

Partidul Muncitoresc Român
Organizaţia plăşii Sălard
Nr. 2/1949

Raport
în legătură cu instrucțiunile primite de la Dumneavoastră, raportăm:

În plasa noastră nu am putut până în prezent să găsim dacă funcționează vreo organizație subversivă sau ilegală din partidele de extremă dreaptă, decât în comuna Sărsig, unde s-a observat că funcționează o asemenea organizație, care este compusă din membrii fostului Partid Național Țărănesc al lui Iuliu Maniu.

Ei sunt în număr de 40 de persoane, după datele găsite până în prezent. Sunt din diferite comune, ca: Sărsig, Cenaloş, Sarcău, Ciuhoi şi Sfârnaş. În fruntea lor se găseşte un cetățean din comuna Sărsig, cu numele de Pop Ionică.

Ei țin şedinţe în diferite locuri, o dată la Cenaloş, o dată la Sărsig ş.a.m.d. Această chestiune s-a raportat şi la Siguranță, de către tovarăşul Chirai Ştefan, administrativul (administratorul – n.n. Augustin Țărău) morii din Sărsig, cu date concrete şi am raportat şi noi prin tovarăşul Sas Andrei şi tovarăşul Breban Iosif.

După datele găsite până în prezent, au şi ceva armament ascuns în pământ, ca: arme, pistoale, grenade de mână şi chiar şi alte arme automate. Despre acestea, tovarăşul Chirai a raportat Siguranței totul şi locul unde se găsesc.

Metoda lor de muncă este conspirativă, aşa că nu se observă nici o manifestare deschisă.

Noi vom urmări în permanență acest lucru, până vom putea afla de unde primesc instrucțiuni şi dacă au vreo conducere de la județ sau chiar de la capitală

Sălard, la 9.I.1949
Secretar
Hiriş Gavril

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 20

6

Tileagd (Bihor), 9 ianuarie 1949 – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Tileagd, întocmit de către secretarul organizației PMR al plasei, Buzguța, însoțit de delațiunea formulată de țăranul Petrică Florian împotriva unor consătenii, în legătură du simpatiile „maniste" ale acestora.*

Raport de activitate a partidelor istorice

Maniştii în mod deschis lucrează în comuna Bălaia, unde au strigat ca «***Să trăiască Maniu!***», în ziua de Anul Nou, pentru care fapt au şi fost arestaţi câțiva. Cazul este în curs de cercetare.

În Tileagd, fac adunare 5 ori 6 dintre ei, la locuitorul Ficuț Pavel, şi după informații, au legături cu Iugoslavia şi primesc şi bani de acolo. Duc zvonul între popor că în curând are să se schimbe situația de azi şi atunci îi vor spânzura pe toți comuniştii, despre care înaintăm şi două declarații.

Despre restul partidelor istorice şi organizațiile fasciste nu am putut culege nici o informație şi nici nu s-a observat nici o mişcare din partea acestora, decât singur din partea lui Nagy Alexandru, fost imredist, care s-a exprimat față de un tovarăş, Grünşperger Ştefan, responsabilul de cadre al celulei a II-a: „şi tu eşti agent al partidului".

Alte informații până în prezent nu am putut culege.

Tileagd, 9 ianuarie 1949
Responsabilul de Agitație și Propagandă
Buzguța
***

Declarație

Subsemnatul Petrică Florian, declar că Ficuț Pavel au spus așa că de curând se va schimba situația și va fi spânzurat primarul Honyadi și Buzguta și Szücs Lajos.

În legătură cu Ile Florian, Racoviță Gheorghe umblă mereu pe [la] sate, unde are legătură cu Manistii. Când s-a auzit că sunt în tară, Grațian au zis că ar pleca și el dacă ar ști că unde sunt.

Tileagd, 7.I.1949
Petrică Florian
***

Declarație

Eu, subsemnatul, locuitorul, Petrică Pavel, din Surduc, dată azi 8 ianuarie 1949, declar următoarele . Dupã ce m-am înapoiat din șantierul [de] muncă voluntară Gheorghiu Dej, am ajuns în comuna Tileagd, în locuința lui Ficuț Pavel, unde am fost amenințat de acest locuitor, zicându-mi că cu munca voluntară ce voi ajunge după aia ? Se va schimba situația și atunci, tu vei veni pe ogoare la mine, dar va fi târziu.

Aceasta îmi este declarația, pe care o susțin și semnez.

Martor
Petrică Pavel
Petrică Florian

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 12, 17 și 21

7

Vaşcău (Bihor), 9 ianuarie 1949 – *Statistica liderilor locali ai fostelor „partide istorice" din comunele plasei Vaşcău, întocmită de către secretarul organizației PMR al plasei, Vâlcea Dumitru.*

Partidul Muncitoresc Român
Organizația plasei Vaşcău

Tabel nominal despre capii legionarilor şi maniştilor din plasa Vaşcău

1) Terebenț Aurel, protopop, fost internat în lagăr 6 luni de zile în 1948, fost, înainte, preşedintele PNȚ-Maniu pe plasă. Lucrează și în prezent dar în mod foarte ascuns.

2) Popescu Ștefan, căpitan de rezervă, fost secretar de plasă la PNȚ-Maniu, în prezent dispărut, fiind urmărit de aproape 2 ani. Se spune că ar fi ascuns în munți. Soția lui, cu 2 copii minori, locuieşte la Vaşcău, ducând viață de lux fără să muncească.

3) Rengle Adam, tâmplar şi comerciant, fost casier la PNȚ-Maniu. În timpul legionarilor a luat parte la dezarmarea postului de jandarmi din Vaşcău iar în prezent are legături cu foştii legionari din plasa Vaşcău şi din Timişoara.

4) Bene Ionaş, plugar, fost primar în timpul lui Antonescu, săvârşind fraude, fiind şi pedepsit. A fost membru activ în comitetul județean PNȚ-Maniu, continuând şi astăzi să lucreze pe ascuns.

5) Gavra Ioan Nica, zidar, activează ascuns şi în momentul de față în favoarea reacțiunii, deoarece nu lucrează la meserie şi totuşi trăieşte destul de bine.

6) Tocoianu Iosif din Călugări, comerciant, fost comandant de garnizoană pe timpul legionarilor, este dispărut şi urmărit.

7) Popoviciu Petru, fost avocat în Vaşcău. A fost prefect în timpul maniştilor, iar în momentul de faţă lucrează ascuns în favorul reacţiunii, nu are nici o ocupaţie, dar totuşi trăieşte destul de bine.

8) Creţ Dănilă, comerciant în Vaşcău, a fost internat în lagăr 6 luni de zile în 1948, fiind legionar şi săvârşind multe fărădelegi în comerţ. În momentul de faţă are legături cu legionarii în acelaşi sat, activează şi în timpul de faţă.

9) Costea Ioneaţă din Gurani, fost şef legionar în acelaşi sat, activează şi în timpul de faţă.

10) Banciu Ioan a Tomuţii din Petreasa, fost şef legionar în Petreasa, activează contra regimului şi astăzi contra regimului.

11) Jude Nicolae a Diacului din Gurani, a fost preşedintele PNŢ-Maniu în satul Gurani, activează şi astăzi alături de reacţiune contra regimului.

12) Ciura Ioan a Ţanţului din Vărzarii de Sus, fost preşedinte la PNŢ-Maniu, activează şi astăzi, exprimându-se de multe ori, în cooperativă, că comuniştii vor fi spânzuraţi de către ai lui.

13) Varga Teodor, din Vărzarii de Sus, fost şef de garnizoană la legionari în Vaşcău, astăzi medic de circumscripţie la Şimleul Silvaniei.

14) Popa Nicolae, din Vărzarii de Sus, a lui Bigăroi, fost în PNŢ-Maniu, nu lucrează nimic, călătoreşte zilnic pe tren, iar când vine în localitate are legătură cu reacţiunea din Vaşcău şi Vărzari.

15) Se observă o activitate suspectă din partea lui Făşie Vladimir de la PNP, cu farmacistul Ardelean Gheorghe, care întreţine legături apropiate cu Trebenţ Aurel, cu Neagu Cornel, fost primpretor, cu învăţătoarea Eugenia Munteanu. Au fost văzuţi în repetate rânduri adunaţi împreună.

Vaşcău, la 9 ian. 1949
Secretar de plasă
Vâlcea Dumitru

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 23

8

Aleşd (Bihor), 11 ianuarie 1949 – *Raport în legătură cu activitatea membrilor fostelor „partide istorice" din comunele plasei Aleşd, întocmit de către secretarul organizaţiei PMR al plasei. Pusztai.*

PMR Aleşd
Aleşd, la 11 ianuarie 1949

Către
tovarăşul Berecz, secretar adjunct al PMR Oradea

Raport

Până în prezent nu am putut descoperi organizaţii subversive în plasă. Totuşi, din cercetările şi informaţiile de pe teren, maniştii muncesc şi ţin legături unul cu altul, mai ales în sânul sectei baptiste.

Dintre foştii conducători manişti s-a putut observa o legătură mai strânsă între cei ce urmează: Butuc Florian şi Gheorghe Şuţu din Tinăud, Ille Crăciun şi Ille Florian (Toderuc) din Groşi, Dejeu din Auşeu, Cipău Mircea din Luncşoara, preotul Vereş Gheorghe din Gheghie, Hadadea Petru a Buşii şi Hadadea Gavril a Buşii din Ortiteag, Negrean Pavel din Butan, Blaga Ioan a Cioncanii şi Creţ Ioan din Peştere, Dunieş din Borod (care a evadat din arestul Jandarmeriei, este urmărit de Securitate şi tovarăşii de două ori l-au văzut în pădure) învăţătorul Groze din Valea Neagră, familia Groza (preotul, fiul său şi ginerele) din comuna Bratca.

Dintre aceşti manişti, în luna decembrie s-au întâlnit Ille Crăciun şi Ille Florian, învăţătorul Chirilă din Groşi [şi] Cipău Mircea, în locuinţa lui Ille Florian, unde au ascultat radio-emisiunile anglo-americane. După informațiile noastre, această grupă se întâlneşte regulat pentru ascultarea acestor radio-emisiuni.

Indivizii de mai sus sunt absolut cunoscuți ca manişti şi reacționari. Legăturile lor sunt conspirative şi mai mult individuale şi au loc cu ocazia diferitelor sărbători sau târguri.

Pusztai

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 28

9

Oradea (Bihor), 10 ianuarie 1949 – *Raport întocmit de către secretarul PMR al plasei Centrale în legătură cu activitatea foştilor membri ai „partidelor istorice”.*

Raport
despre activitatea elementelor pe care îi cunoaştem că au activat
şi au avut rol de conducere
în partidele istorice

Babău Ioan, fost deputat brătienist, cu 32 hectare [de] pământ, nu se manifestă deschis, dar lucrează întâlnindu-se prin diferite locuințe ale ortacilor săi.

Babău Vasile, zis Ciuru, cu 20 hectare de pământ, care aduce critici în permanență regimului nostru democratic. El a fost manist înfocat. Trăieşte în bună colaborare cu Babău Ioan.

Tiponuț Petru, cu 12 hectare de pământ, fost conducător tătărăscian, un element care ne critică munca guvernului deschis, „că nu se conduce bine țara” şi etc. Trăieşte în bună colaborare cu Babău Ioan şi Vasile, întâlnindu-se în permanență la locuințele lor, când la unul, când la altul. Toți trei [sunt] din comuna Girişu de Criş.

Comuna Sântandrei. Sereş Teodor, fost legionar, cu 40 iugăre de pământ, stă pasiv în public, dar aţâţă la şovinism. Duşman al celor săraci, şedinţă la dânsul nu face.

Maghiari Mihai, fost conducător manist, cu 25 iugăre de pământ. Din când în când se adună elementele la dânsul, restul nu se cunoaşte, doar că el este [de] un şovinism înfocat.

Brazdă Ioan, cu 28 iugăre de pământ, fost conducător în PNȚ-Maniu şi ortacul sincer al lui Maghiari Mihai. Activitate deschisă nu desfăşoară.

Comuna Şumugiu. Brânzaş Ioan, fost şef de cuib, sprijină şi azi acțiunile reacțiunii din Şumugiu.

Popa Gheorghe, zis Haiduc, este în legătură cu manişti şi legionarii.

Tirla Gheorghe, a Petrii, fost conducător PNȚ manist, cel mai bogat om din comună.

Tirla Vasile, zis Fiscoş, fost conducător manist, se manifestă deschis împotriva regimului.

Aceste elemente fac şedințe şi sunt bănuiți că fițuicile lipite pe uşa primarului, pe care era scrisă amenințarea cu moartea [fiind]că primarul vrea colhoz şi că stă în slujba colduşilor (cerşetorilor – n.n. Augustin Țărău), de la aceste elemente ar porni.

Alparea. Chereji Teodor, Delan Pavel, ambii şefi ai fostului PNȚ-Maniu. Din când în când se observă un fel de şezătoare la locuința unuia sau altuia.

Oşorhei. Popa Dumitru, [zis] Natu, cu 15 hectare de pământ, fost conducător tătărăscian, a stat şi în solda regimului horthyst. Deschis nu se manifestă, dar este un duşman al democrației.

Baki Mihai, cu 32 iugăre de pământ, fost conducător imrédist, elementul cel mai ascuțit al şovinismului din Oşorhei. [Reacțiunea] se adună din când în când la casa dânsului, dar cu ce scop nu se ştie.

Mierlău. Filip Florian, conducătorul baptiştilor din comună, se manifestă deschis, cerând revizuirea Constituției, fiindcă nu le asigură dreptul [confesional], spunând că el mai bine moare decât să părăsească secta baptistă.

Cauaceu. Tarr Mihai, cu 30 iugăre de pământ. Un şovinist înfocat, [care] în permanenţă unelteaz㠄 (unelteşte – n.n. Augustin Ţărău) împotriva regimului. Întotdeauna împiedică bunul mers al bunurilor (treburilor – n.n. Augustin Ţărău) din această comună, băgând şi nisip în grâu în timpul colectărilor.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 26

10

Oradea, ianuarie 1949 – *Raport întocmit de către Organizația Județeană Bihor a P.M:R. în legătură cu activitatea fostelor formațiuni politice.*

[Raport] referitor la activitatea diferitelor partide politice

1. PNL-Brătianu. În județul Bihor nu a fost bine înjghebat, elementele exponente ale acestui partid nu se mai găsesc în localitate, fiind plecate, stabilindu-se în alte părți, întrucât ştiau că aici sunt urmăriți pas cu pas. Foştii membri ai acestui partid, sau simpatizanții acestui partid, majoritatea sunt în etate, nu duc o muncă politică între masse. Se întâlnesc inopinat doi sau trei, discutând chestiunile politice, unii în favoarea regimului, alții în defavoarea regimului. Şi la aceştia predomină psihoza războiului.

2. Partidul Tătărăscu-Bejan. Acest partid politic, în timpul campaniei electorale, a început să se înjghebeze în județul Bihor şi în special, conducătorii acestui partid, fiind în Oradea, au încercat să atragă de partea lor şi oamenii de la sate, însă nu le-a reuşit. Profesorul Givulescu, care a căutat să organizeze acest partid în județul nostru, a fost o singură dată, înainte de alegeri, în Oradea. De atunci nu a mai venit. Elementele simpatizante ale acestui partid politic, precum şi membrii, chiar în conducere, în prezent nu depun [nici o] activitate politică. Acum vreo două luni au încercat să se reorganizeze, nereuşind, deoarece fiecare făcea parte din conducere. O mare parte din ei nu mai vor să activeze politiceşte, iar unii s-au încadrat în P.N.P., unde depun o activitate politică mulțumitoare. Lângă biserica greco-catolică sunt organizatii egyharlanacs.

3. Legionarii. În ceea ce priveşte această categorie de oameni politici, în urma arestărilor făcute în anul 1948, cu descoperirea organizațiilor subversive legionare, cei rămaşi afară sunt foarte puțini. Până în prezent nu s-a observat şi nu a fost semnalat că ar activa. Probabil activează într-un mod mult mai ascuns, lucru însă care până în prezent nu s-a constatat. Dintre legionarii care nu au fost arestați, o parte din ei, şi încă mare, sunt încadrați în PMR Depun o activitate politică mulțumitoare, însă totuşi se observă că aceste elemente sunt în conducerea organizației de bază a PMR-ului. Nici starea de spirit [de] acolo nu este bună şi nici activitatea politică nu este mulțumitoare. Aceasta, probabil se datoreşte, întrucât ceilalți membri cunosc activitatea [lor] trecută şi nu au încredere, iar alții chiar [îi] sfidează pe astfel de conducători. Arad.

4. Alte grupări subversive. Se urmăresc ofițerii, subofițerii comprimați, funcționarii comprimați şi elementele fără ocupație, liber profesioniştii, avocații, etc., care se observă că mențin o oarecare legătură între ei, mai mult în ceea ce priveşte coeziunea sufletească, întrucât se plâng şi [îşi] spun doleanțele între ei. Vlad Tepeş.

5. PNȚ-Iuliu Maniu. Se poate spune că activează, însă într-un mod subversiv, fără a fi organizat. Duce munca de la om la om, aceasta, în special la țară, speculând anumite momente de nemulțumire ale unora sau altor cetățeni. Lansează diferite zvonuri şi mai ales creează şi la țară psihoza şi starea de frica unui război, eventual care va izbucni între URSS şi țările apusene. Conducătorii acestor partide mențin legătura între ei. Până în prezent însă, nu s-a putut stabili dacă au un comandament de îndrumare sau sunt simple acțiuni de dirijare a câte unui fost membru din acest partid politic. În biserica [de] lângă episcopia ortodoxă, [activează] ca consilier, Anastasiu Constantin, fost secretar PNT, [şi] Cotuna Augustin, Crăciun Andrei, Vaida Virgil, Popa Teodor, avocat.

6. Nylaszişti, Imrédişti. Pe raza județului Bihor în prezent nu[-şi] desfăşoară activitatea organizată. Se semnalează unele manifestări şi ieşiri antidemocratice, însă nu au un

caracter general şi nici din natura lor nu se poate deduce că ar fi dirijate de la un centru. Nu s-au putut până în prezent constata manifestări cu caracter iredentist şi reacţionar maghiar. [Zvonurile] răspândite în repetate rânduri la Oradea ar fi provenite de la foştii membri ai partidelor fasciste maghiare. Consiliul Eparchial Parochial.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 19-19V

11

Oradea, februarie 1949 – *Raportul Comitetului Județean Bihor al PMR în legătură cu viața politică şi economică a județului în luna februarie* (fragment).

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Județean Bihor
Oradea

Raport de activitate
pe luna februarie 1949

În cursul acestei luni, conform planului de muncă, precum şi în urma sarcinilor primite de la Comitetul Central P.M:R., am avut în faţa noastră următoarele sarcini:

1. Întărirea organizatorică şi politică a partidului;
2. Alegerile sindicale;
3. Unificarea tineretului;
4. Producţia;
5. Pregătirea campaniei de însămânțări.

Situaţia politică

În cursul lunei februarie, situaţia politică în judeţul nostru s-a caracterizat prin următoarele:

În cadrul muncii de lămurire şi mobilizare a muncitorimii şi a ţărănimii muncitoare pentru realizarea planului economic în industrie şi agricultură, prin pregătirea campaniei de însămânțări, ne-am lovit de zvonurile lansate de reacţiune şi în special de chiaburimea satelor. Astfel, chiaburimea din comuna Bratca, căutând să defăimeze planul de însămânțări, au lansat zvonul că ţărănimea va munci mai mult şi va mânca mai puţin în anul acesta. La fel, în comuna Chijic, chiaburii Micuţ Mihai şi Pascu Pavel au atacat pe ţăranul sărac Vasile, membru în comisia de însămânțări, pentru faptul că acesta a aplicat planul de însămânțări în spiritul luptei de clasă, dând culturile cele mai grele chiaburilor. La fel, din cauză că colectările de porumb în această lună nu s-au făcut, chiaburii au profitat de ocazie şi au lansat zvonul că nu se mai fac colectări de porumb, ci se va cumpăra la liber, cu un preţ mai ridicat. Ţărănimea muncitoare a fost frământată de acest zvon, deoarece a fost prima care a predat cotele de porumb.

Cu ocazia fixării cotelor de predare a laptelui, ce a fost aplicată în spiritul luptei de clasă, chiaburii au încercat să saboteze aceasta, căutând să-şi vândă vitele şi influenţând şi ţărănimea mijlocaşă să facă acest lucru.

În toate aceste încercări de zvonuri ale reacţiunei, au fost demascate şi combătute de ţărănimea muncitoare, mobilizată de organizaţiile de partid şi organizaţiile de massă, care au pornit mai hotărâte la întreceri pentru realizarea planului în domeniul agriculturii.

Reacţiunea de la oraşe şi sate încearcă să se folosească de metoda producerii psihozei de război, pentru a abate atenţia muncitorimei şi ţărănimei muncitoare de la lupta politică şi de la munca dusă pentru realizarea planului economic.

Astfel, cu ocazia clasificării cailor şi a mijloacelor de transport, precum şi cu ocazia apariţiei publicaţiunilor cu recrutarea celor două contingente, au lansat zvonul că acestea se fac pentru scopul de pregătire a războiului. La fel, se spune că caii cei mai buni vor fi duşi în Uniunea Sovietică, iar caii slabi vor rămâne în armata română.

La fel, cu ocazia încheierii contractelor colective şi încadrarea muncitorilor în noul sistem de salarizare, a început să se zvonească că muncitorii vor trebui să muncească mai mult şi vor câştiga mai puțin.

În legătură cu folosirea de 15% făină de mălai în pâine, [chiaburii] au lansat zvonul că grâul a fost transportat în Uniunea Sovietică.

O altă formă de încercare a lor, este trimiterea scrisorilor anonime, pline cu ameninţări, la Prefectură şi la activiştii de partid. Astfel, Comitetul de plasă PMR Săcuieni a primit o scrisoare anonimă în care se spune să-şi înceteze activitatea, că războiul e aproape şi toți vor fi spânzurați.

Reacțiunea camuflată în sectele religioase, continuă activitatea lor pentru abaterea țărănimei prin zvonuri mistice, făcând încercări de a atrage tineretul în aceste secte. Astfel, în comuna Groşi, au fixat adunările lor odată cu şedinţele tineretului.

Toate aceste zvonuri ale reacțiunei au fost sesizate la timp din partea muncitorilor şi țărănimei muncitoare, fiind combătute şi autorii lor, unde s-au găsit, demascându-se, contra lor luându-se măsuri pe linie administrativă.

Prin activitatea organizațiilor de partid şi a organizațiilor de massă, în munca pentru îndeplinirea sarcinilor ce stau în faţa lor, şi prin dragostea ce o poartă faţă de partid şi guvern, au reuşit ca să pună la punct o serie de elemente duşmănoase regimului nostru. La fel, dragostea poporului muncitor faţă de Uniunea Sovietică şi voinţa de luptă pentru apărarea păcii, se manifestă în toate ocaziunile şi în special în cursul lunei februarie, cu ocazia aniversării a 31 de ani a Armatei Roşii. La toate manifestările din județ, populația a participat în număr destul de mare, cu un spirit combativ de luptă şi entuziasm.

În general, putem spune că spiritul politic al muncitorimei şi al țăranilor săraci şi mijlocaşi este bun. Aceasta se dovedeşte prin eforturile depuse pentru ridicarea producției, precum şi din partea țărănimei muncitoare pentru pregătirea campaniei de însămânțări.

(…)

Pregătirea campaniei de însămânțări

Pentru pregătirea campaniei de însămânțări, s-a mobilizat întregul organ de partid, cât şi organele administrative. Până în prezent avem următoarele date:

Planul de cultură pentru primăvara anului 1949 prevede 166787 de hectare, din care s-au însămânţat 85 de hectare.

Planul de cultură s-a desfăşurat până la 103711 gospodării, reprezentând 90% din totalul gospodăriilor.

Semințele s-au curăţat la 484 de centre, în proporție de 50%. S-au făcut arături pe o suprafaţă de 113361 de hectare, reprezentând 95% şi s-au cărat la câmp îngrăşăminte, depăşindu-se prevederile.

Puterea de germinație s-a încercat la 41580 agricultori, cu rezultate bune. Pentru repararea uneltelor au funcționat în județul nostru 6 centre de reparat unelte (centre de stat) şi 508 ateliere particulare, efectuându-se aceste munci în condiții bune.

În cadrul acțiunei pomicole, au fost curățiți 1123631 de pomi, depăşindu-se prevederile. În această acțiune de curățire a pomilor, pe lângă organizațiile de partid, au dat sprijin UFDR-ul şi Sindicatul Agricol.

La Fermele de Stat situația s-a îmbunătăţit prin înfiinţarea organizațiilor de bază în fiecare fermă, prin insistarea de a se ține şedințe în mod regulat de [către] organizațiile de partid şi Sindicatul Agricol. Astfel, dăm un ajutor prețios în buna gospodărire a fermelor. La fel, a fost schimbat directorul fermei Cristur-Ved, înlocuindu-l cu un tovarăş corespunzător. La fel şi la Staţia SMT, s-a îmbunătăţit situația, prin schimbarea directorului, care nu corespundea din punct de vedere politic şi al gospodăririi, dându-se un tovarăş bine pregătit din punct de vedere politic şi tehnic. Pentru a veni în ajutorul fermelor, am repartizat mai mulți tovarăşi cu simț gospodăresc şi politic, care au terminat şcoala țărănească.

Munca pentru încheierea contractelor între SMT şi asociațiile țărănimei muncitoare, care au fost organizate între ei, a decurs bine, aşa încât, în prezent SMT-ul nu poate face faţă

cerințelor ce vin din partea țărănimei muncitoare. La aceasta contribuie şi faptul că numărul tractoarelor de la SMT a fost redus de la 23 la 16 tractoare.

În urma sondajelor făcute în cele 12 plăşi, pe terenuri diferite, s-a constatat că starea semănăturilor este următoarea: 93,1% răsărit, 6,21% încolțit, 0,7% neîncolțit.

În domeniul cooperației, datorită reorganizării Federalei cu elemente bune, capabile, se simte o îmbunătățire. Controlul pe teren, din partea îndrumătorilor, verificarea şi schimbarea conducerilor cooperativelor săteşti este în curs. Au fost verificate secțiile de unelte agricole şi acolo unde a fost necesar, s-au făcut completări cu maşini şi unelte. La cooperative lipsesc de trei luni de zile mărfurile, în special mărfurile textile, se simte lipsa de fier pentru rafuri.

Colectările de porumb în această lună nu s-au făcut, din cauză că nu avem unde să-l depozităm. În schimb, s-au colectat 30 de vagoane de floarea soarelui, având în prezent 410 vagoane, față de 200 vagoane prevăzute.

În ce priveşte înmagazinarea cerealelor în timpul iernei, a fost bună, însă cu începerea căldurii, magaziile încărcate nu mai corespund. S-au luat măsuri pentru descongestionarea lor.

În urma controlului făcut la 45 de magazii, s-au constatat nereguli în plasa Sălard, Tinca şi Centrală, vinovații fiind îndepărtați din funcție şi dați pe mâna autorităților.

(…)

Secretar județean
Jean Ilie

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 53-68

12

Arad, 22 martie 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PMR, cu privire la descoperirea organizației anticomuniste «Partizanii României Mari» şi arestarea membrilor acesteia.*

22.III.1949
Anexa I

Raportul
Organizației Județene a Partidului Muncitoresc Român Arad
asupra manifestațiilor organizației subversive «*Partizanii României Mari*» PRM,
numiți şi «*Păsările Sălbatice*»

Pe la mijlocul lunii februarie, anul curent, Comitetul Județean PMR Arad a primit două hârtii, pe unul tipărit un formular de jurământ, pa altul instrucțiuni practice, care au fost adresate unui preot, Banu, din Plasa Hălmagiu, şi care a predat aceste lucruri Biroului de Plasă [PMR] Hălmagiu, şi de unde tovarăşul secretar de plasă, Şureț Sabin, a adus acestea la Județeană[556].

Jurământul acesta a fost un tip [de] jurământ legionar, contra regimului nostru de democrație populară, jurământ pe viață şi pe moarte, invocând de la început până la sfârşit pe Dumnezeu, jurământ îndreptat în special contra comuniştilor.

Instrucțiunile au prevăzut ca după data de 15.III, anul curent, pentru fiecare ti, fiecare «pasăre» să fie pregătită pentru acțiune.

Am găsit şi două scrisori adresate unuia din Plasa Curtici, anonim, iar altuia din comuna Ineu, cu numele Doță, casier, care nume s-a dovedit inexistent. Şi în aceste plicuri au fost chestiuni asemănătoare celui dintâi, cu excepția că în plicul pentru Ineu a fost pusă şi armata, adică a fost pusă şi Şcoala de Ofițeri, indicând ca fiecare comandant în ziua acțiunii să aibă 10-15 ostaşi, şi a fost prevăzut acolo şi cotizațiile, prin felul următor:

Ofițeri – 500 lei lunar
Soldați – 150 lei lunar

[556] A fost păstrată forma originală a textului – n.n. Augustin Țărău

Comisari civili – 250 lei lunar

Aceste lucruri au fost anunțate şi Securității, tovarăşului Ambruş din Timişoara, care a fost convocat la Arad, şi avocatului Rajila Alexandru, conducătorul Securității din Arad, care deja ştia de aceste lucruri.

Secretarul Comitetului județean [PMR Arad], responsabilul de cadre, precum şi tovarăşul preşedinte al comisiei de verificare, cu încă doi tovarăşi din comisia de verificare, s-au deplasat în Curtici şi Ineu, unde s-au luat măsuri de prevenire, discutând cu şeful Securității [din] Curtici, şi cu secundul politic din Şcoala de Ofițeri din Ineu şi [cu] secretarii acestor două plăşi, pregătind un plan, fără a face alarmism.

În ziua de 18.III.1949, vineri, înainte de masă, s-a prezentat la Județeana partidului, la secretarul județean, tovarăşul Rajila Alexandru de la Securitate, care a spus că acțiunea «Partizanii României Mari» se va începe în noaptea de vineri spre sâmbătă, orele 1 – adică la 18-19 martie. Totodată a arătat planul acestei organizații subversive, care a fost luat cu ocazia arestării conducătorilor, atât [cel] regional, cât şi [cel] județean, din şedința ce au ținut-o în noaptea de 17.III.1949, atunci când au fost arestați 11 indivizi.

În şedința din 17.III.1949, conducătorii au făcut un plan de acțiune care a cuprins:

1) În noaptea de 18.III.1949, orele 1 – o şedință în pădurea din Radna, unde să fie ales un comitet;

2) Începutul acțiunei va fi semnalat prin clopote, tobe şi trompete;

3) Ocuparea sediilor politice şi împuşcarea comuniştilor care se opun;

4) Dezarmarea jandarmilor şi ocuparea primăriilor;

5) Parola – întrebare: «***Mihai ?***», răspuns: «***Rege***»;

6) Consigna[557] lor, care avea următoarea formă:

7) Acest plan a prevăzut pornirea acțiunii deodată în toată țara – uciderea conducătorilor comuniști (şi anticriştilor), iar după reuşita acțiunii, petreceri cu: Imnul regal, Hora Unirii, Deşteaptă-te Române, etc.

Pe linie de partid, am trimis 30 de muncitori la Radna (cu trenul, să nu fie vâlvă) şi din partea Biroului județean [al PMR], pe tovarăşul Pecican Nicolae, secretar adjunct, şi pe tovarăşul Baba Ioan, responsabil [de] cadre.

Totodată, paza la sediile de sectoare, plăşi şi comune, au fost întărite, la sediul județean fiind mobilizați 80 de tovarăşi şi s-au pregătit 15 camioane.

La fel, a fost asigurată paza la fiecare întreprindere şi instituție din oraş, prin membri de partid. A fost luată legătura cu tovarăşul secund politic din Arad şi Ineu, cu comandantul Miliției din Arad, precum şi întregul activ județean [de partid] a fost pregătit.

Şedința din Radna nu a fost ținută de către organizația subversivă, dar am reuşit să prindem în noaptea de 18.III.1949 încă 17 indivizi care au fost delegați şi au venit pentru şedința din Arad.

Între cei arestați sunt: ofițeri deblocați, avocați, chiaburi, secretarul tehnic al PNP-ului şi muncitori (3 de la ITA şi un CFR-ist comprimat), precum şi funcționari.

Toți cei arestați de către Securitate, anterior au depus jurământul. Securitatea din Arad a lucrat foarte bine în această acțiune.

Arad, 22.III.1949
Secretarul Județenei PMR:
Balogh Ludovic

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 287-289

13

Beiuş (Bihor), martie 1949-aprilie 1950 – *Corespondență purtată de către Comitetul Provizoriu al județului Bihor cu Ministerul Învățământului, în legătură cu descoperirea unei organizații subversive formate din două grupuri de elevi aparținând Şcolii Pedagogice de*

[557] Insigna – n.n. Augustin Țărău

Conducătoare şi Liceului Mixt din Beiuş, eliminarea acestora din toate şcolile din România şi arestarea şi întemnițarea unora dintre ei.

Comitetul Provizoriu al județului Bihor
Nr. 4.966/1950
Secțiunea de Învățământ şi Cultură
8 Februarie 1950

Către
Ministerul Învățământului
Direcția Cadrelor
Bucureşti

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a aproba următoarele eliminări. Eliminarea definitivă din toate şcolile statului a următorilor elevi şi eleve de la:

A. Şcoala Pedagogică de Conducătoare Beiuş

1	Florescu Elena	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
2	Onel Ana	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
3	Pârlog Georgeta	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
4	Savu Florica	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
5	Şerban Olimpia	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
6	Şerban Tamara	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
7	Trifu Viorica	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
8	Giulai Florica	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
9	Jude Irina	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48
10	Popa Gh. Maria	fostă elevă în clasa V în an şc[olar]	1947/48

Aceste eleve au făcut parte din organizația subversivă, descoperită în Beiuş în Iunie 1948. Elevele de [la] punctul 1-7 inclusiv sunt condamnate la mai mulți ani în urma procesului care a avut loc în Martie 1949 şi în prezent sunt în închisoare. Elevele de la punctul 8-10 inclusiv au fost condamnate la 1 an şi 6 luni şi au terminat pedeapsa, fiind libere în prezent. Însă şi după ieşirea din închisoare manifestă tot o atitudine duşmănoasă. Propunem ca aceste 10 eleve să fie eliminate definitiv din toate şcolile din R.P.R.

B. Liceul Mixt Beiuş

1	Popa Emil	fost elev în clasa VI în an şc[olar]	1947/48
2	Ardelean Petru	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
3	Banciu Cornel	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
4	Briscan Maximilian	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
5	Borz Terente	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
6	Cirtea Gheorghe	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
7	Marian Vasile	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
8	Bala Cornel	fost elev în clasa VII în an şc[olar]	1947/48
9	Fofiu Ioan	fost elev în clasa VIII în an şc[olar]	1947/48
10	Crişan Ioan	fost elev în clasa VIII în an şc[olar]	1947/48
11	Măduța Gheorghe	fost elev în clasa VIII în an şc[olar]	1947/48
12	Miere Ştefan	fost elev în clasa VIII în an şc[olar]	1947/48
13	Pantea Alexandru	fost elev în clasa VIII în an şc[olar]	1947/48

Şi aceşti elevi au făcut parte din aceeaşi organizație subversivă, descoperită în Iunie 1948, la Beiuş. În prezent sunt condamnați în urma procesului avut în 1949. Propunem eliminarea lor definitivă din toate şcolile statului.

C. Elevul Mărăscu Adrian, fost în clasa VIII în anul şcolar 1947/48, implicat în aceeaşi organizație, eliberat în urma procesului şi necondamnat, propunem totuşi să fie eliminat din

toate şcolile statului, deoarece şi după ieşirea din închisoare a continuat cu aceeaşi atitudine duşmănoasă regimului, având legături cu grupul de elevi pe care îl menționăm la punctul următor.

D. Elevii:

	Pop Horea	fost elev în clasa X în anul şcolar	1 948/49
	Bândea Mircea	fost elev în clasa Xl în anul şcolar	1948/49
	Barbur Viorel	fost elev în clasa Xl în anul şcolar	1948/49
	Popa Ioan	fost elev în clasa Xl în anul şcolar	1948/49

Propunem deasemenea ca aceşti patru elevi să fie eliminați din toate şcolile statului pentru următoarele fapte:

Toți patru au constituit o organizație subversivă în şcoală în cursul lunei Martie-Iunie 1949. În cadrul acestor organizații țineau şedințe secrete în internat, având şi arme pe care le-au furat. Au furat suma de 12.000 lei din camera pedagogului, bani depuşi de elevi în păstrare. Au dat o lovitură, noaptea, nereuşită, cu chei false, la sediul Org[anizației] de Plasă a UTM, intenționând să fure cotizațiile. Au furat haine, bani de la elevi. Plănuiau să asasineze pe directorul Liceului, pe F. Salvan şi activistul conştient UTM Roibu Trestian.

Aveau şi funcțiuni în UTM, Pop Horea, responsabil UTM pe internat, Barbur Viorel, instructor UTM, Popa Ioan, membru în UTM pe plasă, Bândea Mircea, membru în biroul org[anizației] de bază UTM Au indus şcoala în eroare prin toată activitatea lor dublă, toți patru fiind şi bursieri. Dosarele lor sunt la Securitate. Propunem eliminarea lor definitivă din toate şcolile statului pentru faptele de mai sus.

E. Elevul Brânzaş Liviu fost elev în clasa X în anul şcolar 1948/49. Este fiu de fost legionar, comprimat în luna Martie 1949, a dispărut nemotivat din şcoală, cu scop subversiv, împreună cu Popa Octavian. Brânzaş Liviu a trimis o scrisoare anonimă directorului Liceului, plină de amenințări, plină de injurii la adresa regimului.

La începutul anului şcolar 1949, tatăl lui a venit să intervină să fie primit din nou în aceeaşi clasă. Fiind refuzat de director, a doua zi a venit elevul Brânzaş Liviu să intervină personal. Spunându-i-se, de către director, la ora două, să vină la ora 5 pentru a discuta, la ora 3 ½ a fost găsit în biblioteca în curs de epurare a Liceului, unde a intrat cu cheie falsă. Menționăm că în cursul anului şcolar trecut, din această bibliotecă s-au epurat circa 60.000 volume, mai rămânând circa 20.000 volume planificate spre epurare în anul şcolar crt. Elevul intenționa să fure cărți interzise sau putea să facă orişice altceva.

În comună atitudinea familiei este cunoscută ca fiind duşmănoasă regimului. Propunem eliminarea lui definitivă din toate şcolile statului**.**

F. Elevul Popa Octavian, fost elev în clasa X în anul şcolar 1948/49, este fiul unui fost chiabur cu 40 hectare de pământ, orezărie. A dispărut din şcoală în luna Martie 1949, după ce pământul tatălui său a intrat în prevederile decretului pentru lichidarea rămăşițelor moşiereşti. În şcoală, cât timp a frecventat, a fost prieten numai cu Brânzaş Liviu, sabotând spiritul progresist al şcolii. Propunem eliminarea lui din toate şcolile statului.

G. Elevii, Rădiță Petru şi Roman Teodor, foşti elevi în clasa VII, în anul şcolar 1947/48, la Liceul de Băieți Beiuş, implicați în aceeaşi organizație de care am vorbit la punctul A şi B, însă în urma procesului au fost eliberați, fiind găsiți nevinovați.

Propunem eliminarea lor din Liceul Mixt Beiuş cu dreptul de a se înscrie la altă şcoală. Această hotărâre s-a făcut de comun acord cu Județeana UTM Bihor.

Preşedinte *Balog Dumitru*
Şeful Secțiunei Cadre *Laza Petru*
Florutău Marin

Șeful Secțiunei Învă[ț]ământ și Cultură *Pantea Lazăr*
Flore Salvan
***

Comitetul Provizoriu al Județului Bihor
Nr. 4.966/1950
Secțiunea de Învățământ și Cultură

Către
Liceul Mixt Beius

Ca urmare la raportul Dvs. Nr. 733/1950, 896/1950 și 447/1950 și în conformitate cu Ord[inul] Min[isterului] Înv[ățământului] Public Nr. 26.053/1950, vă comunicăm că elevii specificați mai jos se elimină din toate școlile statului:

1	Popa Emil	fost elev în cl.(asa) VI. în an.(ul)	1947/48
2	Ardelean Petru	fost elev în cl.(asa) VII. în an.(ul)	1947/48
3	Banciu Cornel	fost elev în cl.(asa) VII. în an.(ul)	1947/48
4	Briscan Maximilian	fost elev în cl.(asa) Vll. în an.(ul)	1947/48
5	Borz Terente	fost elev în cl.(asa) Vll. în an.(ul)	1947/48
6	Cirtea Gheorghe	fost elev în cl.(asa) Vll. în an.(ul)	1947/48
7	Marian Vasile	fost elev în cl.(asa) Vll. în an.(ul)	1947/48
8	Bala Cornel	fost elev în cl.(asa) Vll. în an.(ul)	1947/48
9	Fofiu Ioan	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
10	Crișan Ioan	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
11	Măduța Gheorghe	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
12	Miere Ștefan	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
13	Pantea Alexandru	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
14	Mărescu Alexandru	fost elev în cl.(asa) Vlll. în an.(ul)	1947/48
15	Pop Horea	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48
16	Bândea Mircea	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48
17	Barbur Viorel	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48
18	Popa Ioan	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48
19	Brânzaș Liviu	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48
20	Popa Octavian	fost elev în cl.(asa) lX. în an.(ul)	1947/48

Elevii Rădiță Petru și Roman Teodor foști în clasa VII. – a, în anul școlar 1947/48 se elimină conf[orm] Ord[inului] Min[isterului] Înv[ățământului] Public nr. de mai sus, definitiv din Liceul Mixt Beiuș.

Se va încheia matricola școlară a acestor elevi în conformitate cu cele de mai sus.

Elevilor Pop Horea, Barbur Viorel, Bandea Mircea și Popa Ioan nu li se vor elibera actele până ce nu vor lichida datoria pe care o au față de școală în urma furtului comis.

Direcțiunea școlii va pune în vedere acestor elevi să achite datoria cât mai urgent.

Directoarea școlii va prelucra această măsură într-o ședință plenară la care va participa întreg personalul didactic și administrativ al școlii. Ordinea de zi se va stabili în colaborare cu org[anizația] UTM din școală. După prelucrarea directorului, secretarul org[anizației] UTM din școală va lua cuvântul, sprijinind hotărârea Ministerului.

După prelucrare vor urma discuții, la care vor lua cuvântul, pe larg elevii și membrii corpului didactic și per[sonalul] administrativ.

Se va accentua necesitatea de a se întări vigilența în școală pentru demascarea elementelor dușmănoase.

Șeful Secțiunii de Înv[ățământ] și Cult[ură] *Pantea Lazăr*

Insp[ector] Bir[ou] Ped[agogic] *Salvan Florea*

***

Comitetul Provizoriu al Județului Bihor
Nr. 4.966/1950
Secțiunea de Învățământ şi Cultură

Către

Şcoala Ped[agogică] de Cond[ucere]
Beiuş

Ca urmare la raportul Dvs. Nr. 724/1950, vă comunicăm că Ministerul Învățământului Public, cu Ord.(inul) Nr. 26.053/1950 se pronunță pentru eliminarea din toate şcolile statului a elevelor specificate mai jos:

1	Florescu Elena	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
2	Onel Ana	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
3	Pârlog Georgeta	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
4	Savu Florica	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
5	Şerban Olimpia	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
6	Şerban Tamara	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
7	Trifu Viorica	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
8	Giulai Florica	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
9	Jude Irina	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48
10	Popa Gh. Maria	fostă elevă în cl.(asa) V. în an.(ul)	1947/48

Se va încheia matricola şcolară în conformitate cu cele de mai sus. Directoarea şcolii sau dir[ectorul] adjunct va prelucra această măsură într-o şedință plenară la care va participa întreg personalul didactic şi administrativ al şcolii. Ordinea de zi se va stabili în colaborare cu org[anizația] UTM din şcoală. După prelucrarea directorului, secretarul org[anizației] UTM din şcoală va lua cuvântul, sprijinind hotărârea Ministerului. După prelucrare vor urma discuții, la care vor lua cuvântul, pe lângă elevi, şi membri corpului didactic şi pers[onalul] administrativ. Se va accentua necesitatea de a se întări vigilența pentru demascarea elementelor duşmănoase.

Şeful Secțiunii de Înv[ățământ] şi Cult[ură] *Pantea Lazăr*
Insp[ector] Bir[ou] Ped[agogic] *Salvan Flore*

***

Comitetul Prov[izoriu] Jud[ețul] Bihor
Secțiunea Înv[ățământ] şi Cult[ură]
No._____/1950

Comitetul Provizoriu al Plăşii Beiuş
Secțiunea Învățământ şi Cult[ură]
B e i u ş

Vă rugăm să puneți în vedere Şcolii Pedagogice de Fete Beiuş, să nu elibereze actele elevelor care au fost arestate, condamnate, pentru fapte subversive, până ce Ministerul nu va decide as[upra] situației lor şcolare.

Totodată ne va trimite tabloul elevelor acelei şcoli:

a) cu elevele care au fost condamnate şi au ispăşit pedeapsa.
b) cu elevele condamnate care încă nu au ispăşit pedeapsa.

Se va arăta şi situația elevei Pârvu Viorica, omisă din tabloul trimis.

Şeful Secțiunii Înv[ățământ] Cultură *Pantea Lazăr*
Biroul Pedagogic
Salvan Flore

***

Ministerul Învățământului Public
Serviciul Educativ

Comitetul Provizoriu al
Județului Bihor

Nr. 37.413/1950
11 aprilie 1950

Secțiunea de Învățământ Oradea

La adresa Dvs. Nr. 4.966/950, vă facem cunoscut că se aprobă eliminarea elevei Pârvu Viorica de la Şcoala Pedagogică de Conducătoare din Beiuş, din toate şcolile din țară, fără termen.

Directorul Învățământului Mediu ss. *indescifrabil*
Şeful Serviciului Educativ ss. *indescifrabil*

***

S[ecțiunea] Înv[ățământ] şi Cult
Se va comunica Sc[olii] Pedag[ogice] Beius
18.IV.1950

AN-DJ Bihor, *fond Prefectura Județului Bihor-Comitetul Provizoriu al Județului Bihor*, dosar 4966/1950, f. 1-7

14

Timişoara, 22-26 iunie 1949 – *Lucrările procesului desfăşurat pentru condamnarea membrilor grupurilor de partizani anticomunişti din Munții Banatului.*

Actul de acuzare
cu privire la trimiterea în judecată a bandei subversive teroriste în frunte cu Spiru Blănaru, Domoşneanu Petre, Vernichescu Aurel şi alții[558]

Publicăm mai jos, în rezumat, referatul introductiv (actul de acuzare) încheiat de către locotenent-colonelul magistrat Stănescu Simion, procuror şef la Tribunalul Militar Timişoara, împotriva bandei subversive teroriste în frunte cu ***Spiru Blănaru, Domoşneanu Petre, Vernichescu Aurel şi alții***.

Pe baza referatului introductiv, sunt trimişi în judecată în fața Tribunalului Militar Timişoara acuzații:

Spiru Blănaru, născut în comuna Grăeşti-Tecuci, avocat; ***Domoşneanu Petre***, născut în comuna Iablanița-Severin, comandor aviator în retragere; ***Vernichescu Aurel***, născut în comuna Vârciorova-Severin, fost arendaş de moşie, în trecut condamnat pentru deținere ilegală de arme; ***Tănase Ion***, născut în comuna Bratovăeşti-Dolj, funcționar particular; ***Popovici Gheorghe***, născut în comuna Sâgeorgiu-Timiş Torontal, comerciant de blănuri, fost condamnat pentru deținere ilegală de arme; ***Ungureanu Teodor***, născut în comuna Petricani-Neamț, comerciant; ***Smultea Gheorghe***, din comuna Teregova-Severin, chiabur; ***Puşchița Petru***, zis Liber, din comuna Domaşnea-Severin, chiabur; ***Ghimboaşe Nicolae***, zis Micluț, din comuna Teregova-Severin, chiabur; ***Puşchița Petre***, zis Mutaşcu, din comuna Domaşnea-Severin, comerciant, condamnat pentru sabotaj economic; ***Marițescu Romulus***, zis Fert, din comuna Teregova-Severin, chiabur, condamnat pentru port ilegal de armă; ***Luminosu Gheorghe***, născut în comuna Fădimac-Severin, cârciumar. Toți acuzații sunt arestați.

Din recunoaşterile acuzaților şi declarațiile martorilor, pe baza armamentului şi documentelor găsite asupra acuzaților cu ocazia arestării, s-a stabilit că:

I. Acuzații au pus bazele unor organizații subversive teroriste, înarmând pe membrii lor, instruindu-i în mânuirea armelor şi făcându-le o educație în spirit fascist.

---

[558] *Scânteia*, nr. 1458 din 22 iunie 1949

II. Au creat şi întreţinut o stare de spirit dăunătoare muncii şi vieţii liniştite a populaţiei locale, prin lansarea de zvonuri alarmiste despre numărul şi armamentul bandelor lor, despre apropiata izbucnire a războiului, precum şi prin jefuirea şi ameninţarea populaţiei civile şi răspândirea de manifeste cu caracter şovin, rasist, şi îndemnând la rebeliune.

III. Au pregătit şi executat acte teroriste ca: achingiuiri, asasinate şi atacuri înarmate etc.

IV. Acuzaţii au încercat să pregătească rebeliunea armată cu scopul de a doborî regimul de democraţie populară şi a restaura regimul de asuprire burghezo-moşierească.

Membrii bandelor erau recrutaţi dintre foştii legionari, chiaburi, comercianţi, ofiţeri deblocaţi, foşti membri ai PNŢ, antonescieni

Crimele săvârşite şi cele pregătite de acuzaţi arată că rămăşiţele burgheziei şi cei care mai exploatează încă munca altora, chiaburi speculanţi, nu se împacă cu dezvoltarea economiei noastre socialiste şi creşterea bunăstării oamenilor muncii. De aceea, în ura lor de moarte împotriva regimului nostru de democraţie populară, pun la cale acţiuni criminale, spre a împiedica lupta şi munca oamenilor muncii.

Acuzaţii au pregătit şi executat aceste acţiuni criminale şi datorită aţâţărilor şi calomniilor împotriva URSS şi a ţărilor cu democraţie populară, datorită instigărilor la război, care abundă în emisiunile radio ale ţărilor imperialiste, îndeosebi cele din SUA şi Anglia.

Acuzaţii, Spiru Blănaru, şeful legionarilor din Sudul judeţului Severin, Domoşneanu Petre, fost comandor de aviaţie şi şef de «garnizoană» legionară, Tănase Ion, fost cuzist şi fost fruntaş PNŢ, Popovici Gheorghe, mare comerciant de blănuri în Timişoara, Puşchiţă Petre zis Mutaşcu, comerciant, Ghimboaşe Nicolae zis Micluţ, chiabur şi membru PNŢ, fac parte din rândurile claselor exploatatoare, din fostul PNŢ şi organizaţiile legionare fasciste. Ei au constituit bande teroriste şi s-au pus în fruntea lor.

Astfel, acuzatul Spiru Blănaru, după instrucţiunile primite prin legionarul Teodor Roman zis Buby, adună rămăşiţele legionare, chiaburi şi comercianţi şi îşi procură arme şi muniţiuni, formând banda teroristă care s-a grupat în munţii din jurul localităţii Teregova-Severin. Vernichescu Aurel, Tănase Ion, Ungureanu Teodor, Popovici Gheorghe şi alţii, au constituit o bandă subversic-teroristă în regiunea Arad-Timişoara, tipărind şi răspândind manifeste cu conţinut fascist şi punând la cale acţiuni de ocupare a instituţiilor publice din acea regiune. O altă bandă a fost constituită de fostul locotenent-colonel în retragere şi prefect antonescian, Uţă Ion, împreună cu Mariţescu Romulus, Puşchiţa Petre şi alţi legionari, comercianţi şi chiaburi, grupându-se în apropierea localităţii Teregova-Severin.

Cercetările organelor anchetatoare au stabilit că acuzaţii au pus încă în toamna anului 1948 bazele unor organizaţii subversive cu caracter fascist şi paramilitar, că s-au înarmat şi instruit în mânuirea armelor. Astfel, fostul locotenet-colonel Uţă Ion şi Vernichescu Aurel au luat legătura încă în vara anului 1948 cu foşti legionari şi chiaburi, punând bazele activităţii lor teroriste.

Acuzatul Spiru Blănaru recunoaşte că: «*În a doua jumătate a lunii august 1948 am fost chemat de inginerul Roman Teodor zis Buby, din conducerea organizaţiei subversive din Banat, care mi-a dat următorul ordin* – ***să organizez echipe de şoc, formate dintr-un şef şi doi legionari, care trebuiau să fie înarmaţi, şi să acţioneze prin mijlocul lunii septembrie, dată la care ei credeau că va izbucni un război între anglo-americani şi URSS*** – *în acel moment urma să primim ordine*».

Vorbind despre comandorul Domoşneanu Petre, acuzatul Blănaru arată că acesta a venit în banda sa pe linie «organizatorică», fiind şi el un legionar de încredere, şi a avut rolul de ajutor şef de bandă, iar mai târziu a devenit şeful unei bande teroriste proprii. Banda constituită şi condusă de acuzatul Blănaru s-a unit în ianuarie 1949 cu banda teroristă condusă de fostul notar public şi membru al Partidului liberal, Ionescu Gheorghe din Teregova. Ionescu Gheorghe era în legătură permanentă cu fostul prefect Uţă Ion şi cu banda condusă de acesta.

Banda condusă de acuzaţii Tănase Ion, Popovici Gheorghe şi Ungureanu Teodor, în regiunea Arad-Timişoara, a luat legătura cu acuzatul Vernichescu Aurel şi prin acesta cu banda

sa, prin emisari, comunicându-şi felul în care sunt constituite bandele şi planul de acțiune asupra căruia au căzut de acord.

Fostul locotenent-colonel Uță Ion şi-a recrutat membrii bandei dintre chiaburi, foşti primari în timpul dictaturii lui Antonescu, care-l numise prefect al județului Severin. Un astfel de om este acuzatul Luminosu Gheorghe, fost gardian public la cabinetul prefectului județului Severin în timpul cât a funcționat Uță, actualmente cârciumar în Lugoj.

Pentru a-şi asigura conspirativitatea, membrii bandelor depuneau un jurământ, aşa-zis de «credință».

Caracterul fascist şi paramilitar al organizațiilor conduse de acuzați rezultă din compoziția socială şi politică a membrilor, din izolarea lor de masse şi din acțiunile criminale pregătite şi cele executate.

Exerciții de tragere la țintă şi şedințe de «educație» fascistă

Primul gând al şefilor şi membrilor acestor bande teroriste a fost acela de a-şi procura arme şi muniții. În această privință, acuzatul Blănaru a arătat că: «*Armamentul ce se afla asupra acestui grup a fost următorul* – ***2 mitraliere germane, una provenită de la paraşutiştii legionari veniți din Germania în anul 1944-1945, iar a doua de la Grozăvescu Dragu, care o dăduse spre folosință şi celorlalți. Toți erau înarmați cu puşti ZB, pistoale, mitraliere, pistoale de buzunar şi circa 10 grenade***».

De asemenea, s-au găsit arme la acuzații, Domoşneanu Petre, Popovici Gheorghe, Vernichescu Aurel. Organizația teroristă a lui Tănase Ion a căutat arme şi la Braşov. Pentru instrucția militară a bandelor se făceau exerciții de tragere.

Ura împotriva regimului de democrație populară era menținută şi întărită prin şedințe cu caracter fascist. Acuzatul Puşchița Petre a arătat că: «***În timpul cât am stat în bandă, Uță ne spunea că la primăvară vor veni anglo-americanii, care ne vor înarma, iar noi să ne organizăm, să aducem oameni cât mai mulți în bandă, să ocupăm Primăria, telefoanele, când vor veni ei, iar noi vom fi puşi în posturi mari***».

Şedințe cu caracter legionar ținea şi banda condusă de acuzatul Blănaru. Acuzatul Vernichescu Aurel a arătat că motivul care l-a determinat în acțiunea sa criminală a fost: «*Ura împotriva regimului actual, ură care s-a dezvoltat treptat datorită faptului că în anul 1941 am luat în arendă de la CNR o moşie compusă din circa 70 iugăre, care a fost expropriată*»[559].

Motive asemănătoare au determinat şi pe acuzatul Puşchița Petre. El a declarat: «*Eu am primit propunerea lor deoarece eram nemulțumit de actualul regim, pentru că nu mai puteam să fac comerț în voie, trebuind să desfac mărfurile numai la prețuri oficiale*».

Tot astfel, acuzații Popovici Gheorghe, Ghimboaşe Nicolae, Ungureanu Teodor şi Luminosu Gheorghe, recunosc că ceea ce i-a determinat să ia legătura şi să intre în organizațiile teroriste a fost reducerea afacerilor ce le realizau.

Zvonuri puse în circulație de bandiți spre a provoca o stare de nelinişte în rândurile populației

Bandele de terorişti trăiau în ascunzişurile munților din jurul localității Teregova-Severin. Fiind foarte reduse ca număr, izolate şi urâte de populația muncitoare a satelor, grupele de bandiți au lansat prin intermediul chiaburilor, legionarilor şi foştilor PNȚ-işti, diferite zvonuri despre numărul bandelor, armamentul acestora şi despre apropiata izbucnire a unui război, urmărind astfel să creeze o stare de nelinişte în rândurile populației din acea regiune.

Martorul Izbaşa Petru, zis Cecea, arată cum acuzatul Puşchiță Petru a venit într-o zi la el, însoțit de un alt bandit, şi sub amenințarea pistolului mitralieră i-a cerut alimente. Acuzatul Maritescu Romulus a atacat şi jefuit de armă pe pădurarul Stoicescu Petre, zis Baiu. Membrii bandei stăteau la pândă la drumurile de prin munți, atacând trecătorii, legându-i şi

[559] Comisia Națională de Românizare – n.n. Augustin Țărău

maltratându-i, după care îi jefuiau de ce aveau asupra lor, sau îi sileau să le aducă alimente şi îmbrăcăminte, ameninţându-i cu împuşcarea.

Bandiţii au silit pe Meila Bădescu să-şi ia obligaţia de a le procura o armă cu lunetă în termen de cinci zile, ameninţându-l că-l vor împuşca în cazul în care nu-şi va respecta făgăduiala. Numai astfel a scăpat Bădescu cu viaţă din mâinile teroriştilor. Bandiţii intrau la miezul nopţii în casele sătenilor, şi sub ameninţarea armelor îi sileau să le dea alimente, haine sau bani, iar uneori trăgeau asupra sătenilor, aşa cum s-a întâmplat în comuna Cornereva, unde ţăranul Nistor Nemeş, refuzând să le dea alimente şi adăpost, a fost crunt bătut de către aceştia şi apoi împuşcat, fiind grav rănit.

Acuzaţii terorizau nu numai populaţia civilă, dar încercau să intimideze şi autorităţile. Astfel, membrii bandei Uţă au pus o grenadă în faţa casei plutonierului-major Joviţă, din comuna Domaşnea-Severin, grenadă care a făcut explozie. Acuzatul Maritescu a trimis o scrisoare şefului de post din comuna Teregova, plutonierul-major Pârjan, prin care-l ameninţa cu exterminarea familiei sale.

Bandele teroriste au redactat, multiplicat şi difuzat manifeste, prin care instigau populaţia la rebeliune împotriva guvernului legal al ţării. Manifestele, cu un conţinut şovin, rasist şi monarhic, îndemnau populaţia să dea sprijin bandiţilor şi să se ridice împotriva autorităţii de stat.

Bandiţii au asasinat şi schingiuit cu bestialitate ţărani muncitori

Membrii bandelor teroriste au pus la cale şi executat o serie de asasinate, alegându-şi victimele din rândul ţăranilor muncitori, care în comunele lor activau în organizaţia de partid, în organizaţiile de massă sau în conducarea comunelor.

Văzând că ameninţările nu-i sperie şi nu-i abat pe aceşti ţărani muncitori din munca şi lupta lor, acuzaţii au hotărât să treacă la suprimarea unora dintre ei. Barbaria şi cruzimea cu care şi-au maltratat şi asasinat aceştia victimele ne arată încă o dată că numai fasciştii şi rămăşiţele claselor exploatatoare, în ura lor de clasă, sunt în stare să săvârşească astfel de crime.

„L-au ucis şi l-au batjocorit pe fiul meu, i-au scos ochii, i-au tăiat nasul …"

Astfel, membrii bandei lui Uţă l-au pândit pe locuitorul Cernescu Lazăr în timp ce acesta mergea împreună cu mama sa şi cu câţiva prieteni spre comuna Domaşnea. Sub ameninţarea armelor, bandiţii l-au răpit pe Cernescu, cu toată opunerea sa şi cu toate lacrimile bătrânei sale mame. Ei l-au dus la o distanţă de cinci km de la locul de unde a fost răpit, unde l-au asasinat. Mama lui Lazăr Cernescu, activist de frunte al Organizaţiei de partid din comuna Domaşnea, a declarat: *„Fiul meu a fost ucis de cei şase bandiţi şi batjocorit prin faptul că i-au scos ochii, i-au tăiat nasul şi i-au tras pielea de pe faţă şi mână, după care au aruncat pe el nişte bolovani … fără să-l fi îngropat".*

Banda condusă de acuzatul Blănaru a comis multe acte de teroare, jafuri şi asasinate. Blănaru era un legionar vechi. Dintre membrii bandei lui Blănaru, cel care a comis cele mai multe asasinate este acuzatul Maritescu Romulus, cunoscut prin cruzimea şi ura sa împotriva ţăranilor săraci. În luna noiembrie 1948 Maritescu l-a ucis pe muncitorul CFR-ist Novac Cornel, din comuna Teregova, de pe urma căruia au rămas o văduvă cu cinci copii orfani.

La 22 februarie 1949, banda teroristă condusă de Spiru Blănaru răpeşte pe ţăranii Cherciu mihai şi Munteanu Gheorghe. Duşi la adăpostul bandei, ei sunt întrebaţi dacă sunt comunişti. Răspunzând afirmativ, ei au fost schingiuiţi şi apoi asasinaţi.

Banda condusă de acuzatul Tănase Ion a plănuit să treacă la asasinarea unor conducători ai organelor autorităţii de stat, iar banda lui Blănaru şi Ionescu Gheorghe a încercat în noaptea de 12 spre 13 ianuarie 1949 un atac armat în comuna Teregova-Severin.

Banda condusă de Uţă, fiind descoperită de organele autorităţii de stat, a refuzat să se predea, şi a deschis focul asupra lor. În schimbul de focuri a fost ucis Uţă Ion. De asemenea, banda lui Blănaru a tras asupra organelor autorităţii de stat în noaptea de 22 spre 23 februarie 1949, când a fost surprinsă de către acestea. În urma focului deschis de teroriştii conduşi de

Blănaru, au fost răniți sublocotenentul Airoaiei Vasile şi caporalii Nedelcu Ion şi Cornel Spiridon, aparținând organelor de stat.

Urmând îndemnurile posturilor de radio imperialiste, bandiții urzeau planuri nebuneşti de dezlănțuire a războiului civil

În săvârşirea faptelor lor criminale, acuzații e simțeau sprijiniți şi îndemnați şi de propaganda plină de ură împotriva regimului de democrație populară şi de atâțările războinice ale cercurilor imperialiste anglo-americane făcute prin posturile lor de radiodifuziune. Astfel, fostul prefect antonescian, Uță, îşi instruia banda în vederea acțiunii de răsturnare a guvernului legal al țării, răsturnare care ar fi trebuit să aibă loc în cazul unui eventual război, sau chiar înainte. Şi într-un caz şi într-altul se conta pe un sprijin material din partea anglo-americanilor.

Acuzații recunosc că acțiunea de răsturnare a regimului era obiectul principal al acțiunii lor teroriste. Ei socoteau că prin acțiunile lor teroriste creiau condițiunile prielnice reuşitei complotului şi posibilității de a fi ajutați de către imperialiştii anglo-americani. Astfel, în «***planul de operație***» făcut şi găsit în adăpostul lui Uță, la punctul intitulat «***ce se urmăreşte***» se afla scris cu mâna acestuia: «***Dezlănțuirea războiului civil, care va atrage atenția politică în exterior şi mijloacele materiale şi politice necesare***».

Totodată Uță îşi nota la punctul de plan intitulat «***dezlănțuirea primelor operații***»: «***Hărțuială, guerilă, operații de război civil***».

Acuzații Blănaru, Domoşneanu şi ceilalți din banda lor se înarmau, pregătindu-se în vederea loviturii de stat, care, după cum a recunoscut Blănaru, trebuia să se producă atunci când ar fi primit «*ordin*» de la şefii săi legionari. Acuzații Tănase Ion, Vernichescu, Popovici, Ungureanu şi ceilalți membri ai bandelor teroriste se pregăteau în vederea executării loviturii de stat, urmărind ca în luna martie 1949 să ocupe prin forță instituțiile publice din oraşele Timişoara, Arad şi Caransebeş. De asemenea, urmăreau înlăturarea guvernului legal al țării şi înlocuirea lui cu un guvern compus din membrii bandelor teroriste. Rolul fiecărui membru al bandei în complot, modul în care trebuia să se desfăşoare insurecția, sunt arătate în detaliu de mărturisirile acuzaților şi de depozițiile martorilor.

Acest plan, pe cât de criminal, pe atât de fantastic, era, evident, irealizabil pentru forțele celor trei mici bande ale acuzaților. Totuşi, în vederea realizării lui, ei au trecut la atacurile armate şi asasinatele amintite.

În continuare, referatul introductiv stabileşte culpabilitatea fiecăruia dintre acuzați şi încadrarea în textele legale pe baza cărora sunt trimişi în judecată, în stare de arest, acuzații: Spiru Blănaru, Domoşneanu Petre, Vernichescu Aurel, Tănase Ion, Popovici Gheorghe, Ungureanu Teodor, Smultea Gheorghe, Puşchiță Petru zis Liber, Ghimboaşe Nicolae zis Micluț, Puşchiță Petre zis Mutaşcu, Maritescu Romulus zis Feri şi Luminosu Gheorghe.

De asemenea, referatul introductiv apecifică martorii care vor fi audiați.

Interogatoriile acuzaților[560]

Primul interogat este acuzatul Spiru Blănaru, care recunoaşte că a făcut politică legionară de la începutul anului 1936. Întrebat dacă a îndeplinit vreo funcție în cadrul organizației legionare, răspunde: «***Da, în anul 1938 am fost şeful frăților de cruce la Oradea. În anul 1939 am fost ajutorul şefului de grupă, funcțiune pe care am îndeplinit-o până în 1940. În 1942 am fost şef de cuib la Facultatea de Drept din Iaşi. În 1945 am lucrat în plasa Teregova, iar în 1948, în toamnă, în jumătatea de Sud a județului Severin***».

Acuzatul recunoaşte că a constituit o organizație subversivă legionară în anul 1945, în plasa Teregova, dând urmare instrucțiunilor primite de la profesorul Verca Filon, apoi de la Roman Teodor zis Bubi.

Preşedintele: *Ce dispoziții ai primit ?*

Acuzatul: ***În a doua jumătate a lunii august 1948 am fost chemat prin legionarul Martin Moater să organizez echipe de şoc, formate din trei legionari, dintre care un şef, să fie***

560 Ziarul *Scânteia*, nr. 1459 din 23 iunie 1949

înarmate şi să fim pregătiți, pentru că probabil până la 15 sau 20 septembrie va izbucni un război între anglo-americani şi Uniunea Sovietică. Dacă nu va izbucni războiul, să organizez grupe legionare în munți.

Acuzatul Blănaru recunoaşte că a făcut membrilor bandei educație în spirit legionar terorist şi că aceştia erau cu toții înarmați. Cât despre acuzatul Domoşneanu, recunoaşte că îl ănlocuia la conducerea bandei. Blănaru arată apoi că, fiind plecat după aprovizionare, a aflat de asasinarea muncitorului CFR-ist Novac Corneliu de către acuzatul Marițescu, din cele ce i-a raportat acuzatul Domoşneanu.

Cum au fost schingiuți şi uciși țăranii muncitori Munteanu Gheorghe şi Cherciu Mihai

Acuzatul Blănaru arată apoi împrejurările în care au fost răpiți şi duşi în ascunzişul bandei țăranii muncitori Munteanu Gheorghe şi Cherciu Mihai din Teregova. După ce acuzatul Marițescu i-a bătut cu ciomagul până la sânge, unul din comandanții bandei a hotărât ca cei doi țărani să fie duşi în pădure şi împuşcați. Blănaru a fost de acord cu hotărârea lui Ionescu, el arată că este convins că cei doi țărani au fost împuşcați de acuzatul Marițescu. De asemenea, acuzatul recunoaşte că în ziua de 22 februarie 1949, membrii bandei teroriste conduse de de dânsul au tras asupra organelor autorității de stat, rănind mai mulți ostaşi, şi că el însuşi a fost prins cu o mitralieră în mână.

Blănaru recunoaşte că el a organizat banda subversivă teroristă de sub conducerea sa în scopul răsturnării prin violență a regimului de democrație populară şi că în întreaga ei acțiune criminală banda conta pe izbucnirea unui război între anglo-americani şi Uniunea Sovietică.

Preşedintele: *Contați dumneavoastră în acțiunea pe care o urmăreați pe vreun sprijin de peste hotare ?*

Acuzatul: ***Nu ni s-a spus, însă bănuiam că, desigur, sprijinul din afară va fi din partea anglo-americanilor***.

Bandiții au fost îndemnați la activitate teroristă subversivă şi de propaganda războinică a posturilor de radio imperialiste

Acuzatul Vernichescu Aurel a arătat în interogatoriul său că a făcut parte din conducerea PNȚ din județul Severin, din toamna anului 1945 până în 1946. El a recunoscut că fiind în propagandă electorală în comuna Balinț în anul 1946, s-a produs cu prilejul unui discurs ținut de el o busculadă, în cursul căreia a fost rănit un participant la întrunire, care în cursul serii a murit.

Preşedintele: *Recunoaşteți că în timpul dictaturii antonesciene ați arendat o moşie de la fostul CNR ? Ce întindere avea această moşie ?*

Acuzatul: *Da, am arendat o moşie de 170 iugăre*.

Vernichescu recunoaşte că era informat de existența bandei teroriste condusă de fostul colonel Uță şi că în februarie 1949 a fost vizitat în coliba din pădurea în care locuia de acuzatul Tănase, care i-a spus că bandele pregătesc organizarea unei rebeliuni la Timişoara şi Arad. În permanență, emisari ai bandelor teroriste îl țineau la curent cu planul de pregătire a rebeliunii. Aceştia i-au cerut să-şi constituie o organizație teroristă proprie, cu care să ocupe oraşul Caransebeş.

Preşedintele: *Ce ați acceptat dumneavoastră ?*

Acuzatul: ***S-a stabilit să interceptăm căile de comunicație care leagă Valea Timişului până la Aniniş, şi în măsura posibilităților, să dăm ajutor la ocuparea oraşelor şi instituțiilor din Caransebeş***.

Preşedintele: *Ați stabilit, de acord cu Voichiță, Trimis de Tănase, data când trebuia să se declanşeze această insurecție ?*

Acuzatul: ***Da, data de 18-19 martie 1949***.

Preşedintele: *Ați avut armament asupra dumneavoastră ?*

Acuzatul: ***Da, un pistol automat cu 32 de cartuşe***.

Preşedintele: *Ce v-a determinat să porniți această acțiune subversivă teroristă ?*

Acuzatul: *Motivul care m-a determinat a fost moşia pe care o arendasem în anul 1941 şi pe care am pierdut-o.*

Preşedintele: *Din afara țării ați avut influențe ?*

Acuzatul: ***Influențe din afară aveam posturile de radio apusene care susțineau că în curând va izbucni un război.***

Preşedintele: *Aceasta v-a determinat pe dumneavoastră la acțiune ?*

Acuzatul: *Da.*

Preşedintele: *Şi scopul final al acțiunii care era ?*

Acuzatul: ***Răsturnarea regimului şi constituirea unui regim capitalist.***

Acuzatul Ungureanu Teodor, fost gardian public în Arad, recunoaşte că a intrat în banda subversivă teroristă, depunând jurământul de «credință». Misiunea ce i-a fost încredințată era de a ține legătura între grupa din care făcea parte Tănase şi Barna, de asemenea, de a recruta noi membri şi de a procura arme. El recunoaşte, de asemenea, că Tănase i-a arătat un manifest cu conținut reacționar, redactat de acesta din urmă, şi care trebuia să fie răspândit de membrii bandei.

Preşedintele: *Dumneata ştii că s-a întocmitun plan de atacare a instituțiilor din Timişoara şi Arad ?*

Acuzatul: *Nu ştiu decât la Arad. Planul a fost întocmit de Tănase, împreună cu avocatul Bugariu.*

Preşedintele: Ce prevedea acest plan ?

Acuzatul: ***Trebuia să se vadă câte instituții sunt în Arad şi câți oameni ar fi necesari pentru ocuparea acestor instituții.***

Preşedintele: S-a fixat data acestui atac ?

Acuzatul: ***În seara de 17 martie 1949 a venit un ordin de la Timişoara, din partea lui Tănase. Avocatul Bugariu adunase oamenii să le arate ce este în acest ordin. În acest ordin se scria că se va trece la ocuparea instituțiilor şi la arestarea conducătorilor autorităților.***

Preşedintele: *Dumneata, în vederea acestui plan terorist, ce pregătiri ai făcut la Arad ?*

Acuzatul: *Au fost 11 oameni pe care i-am constituit.*

Preşedintele: *Pe ce ajutoare contați dumneavoastră ?*

Acuzatul: ***Pe arme şi ajutoare din Timişoara.***

Preşedintele: *Cine vi le trimitea ?*

Acuzatul: *Tănase.*

Preşedintele: *Ce motive v-au determinat să intrați în această organizație subversivă teroristă ?*

Acuzatul: *Am fost comerciant de băuturi.*

Preşedintele: *Care era scopul final al constituirii acestei organizații, ce urmăreați dumneavoastră ?*

Acuzatul: ***Schimbarea guvernului şi înlocuirea lui.***

Acuzatul Popovici Gheorghe, comerciant de blănuri, fost cuzist, recunoaşte că a fost atras în banda subversivă de Tănase, care i-a spus că scopul bandei este de a trece la acțiuni teroriste, menite să lovească în regimul de democrație populară. La început, acuzatul Popovici a primit însărcinarea de a recruta noi membri în bandă, de a procura arme şi de a le depozita acasă la el. apoi a devenit unul din conducătorii bandei. Acuzatul recunoaşte că la locuința sa au fost depozitate 4 pistoale, un pistol automat şi 15-16 grenade şi că în prăvălia sa erau păstrate manifestele clandestine ale bandei, aduse de Voichiță Constantin.

Preşedintele: *Ți-a spus Voichiță ce se urmărea prin răspândirea lor ?*

Acuzatul: ***Se urmăreau acte de sabotaj şi de teroare împotriva regimului actual.***

Preşedintele: *Dumneata cunoşti planul de atacare a instituțiilor din Timişoara ?*

Acuzatul: ***Cunosc un plan, care este scris chiar de mâna mea, însă a fost comandat de Tănase. După indicațiile lui Tănase eu am scris şi am făcut un plan care prevedea ocuparea instituțiilor militare şi civile din Timişoara, Arad, Caransebeş şi Bucureşti.***

Preşedintele: *Dumneata ce rol trebuia să ai când s-ar fi declanşat acțiunea complotistă ?*

Acuzatul: *Eu trebuia să iau loc la comandament. Tănase mi-a spus ca să fiu acolo în timpul declanşării, să fiu la comandament cu Szabo Gheorghe.*

Preşedintele: *Cu alte cuvinte făceai şi dumneata parte din conducerea organizației ?*
Acuzatul: *Făceam şi eu parte.*
Preşedintele: *Care era scopul urmărit de organizația aceasta subversivă ?*
Acuzatul: ***Noi am vrut să facem acte de sabotaj şi de teroare.***
Preşedintele: *Împotriva cui ?*
Acuzatul: ***Împotriva statului, împotriva actualului regim.***

Acuzatul Marițescu, un schingiuitor şi un asasin bestial

Acuzatul Mariţescu Romulus arată că a fost adus în bandă de către Blănaru, care a venit la el acasă într-o noapte în octombrie 1948 şi l-a chemat să vină să lucreze cu dânsul. Mariţescu a arătat apoi împrejurările în care l-a ucis pe muncitorul ceferist Novac Cornel. Întrebat apoi în legătură cu asasinarea țăranilor muncitori Munteanu Gheorghe şi Cherciu mihai, pe care-i cunoscuse în comuna Teregova, acuzatul arată că aceştia au fost răpiți în timp ce se întorceau acasă cu o căruță cu fân. Ei au fost duşi la adăpostul bandiților.

Preşedintele: *Cine a dat ordinul să fie aduşi ?*
Acuzatul: *Spiru Blănaru şi Ionescu.*
Preşedintele: *Cine i-a bătut ?*
Acuzatul: *Şi eu i-am bătut.*
Preşedintele: *Cu ce ?*
Acuzatul: *Cu un ciomag.*
Preşedintele: *I-ai umplut de sânge ?*
Acuzatul: *Da.*
Preşedintele: *I-ați legat de mâini ?*
Acuzatul: *Da, i-a legat Urdăreanu.*
Preşedintele: *Ce rău v-au făcut ei ?*
Acuzatul: *Nu ştiu. Urdăreanu ştie. Spiru Blănaru şi Ionescu au hotărât ca aceşti doi țărani muncitori să fie împuşcați.*

Acuzatul recunoaşte apoi că i-a dus pe cei doi țărani în pădure, având asupra sa un pistol mitralieră, dar neagă că el i-ar fi împuşcat. El arată apoi că Spiru Blănaru şi Ionescu au fost aceia care în ziua de 22 februarie 1949 au dat ordin bandei să tragă în ostaşii care-i somau să se predea.

Acuzatul Puşchiţa Petru, zis Liber, recunoaşte că a luat legătura cu banda teroristă prin intermediul lui Blănaru, care i-a spus că este şeful grupei legionare din munți.

Preşedintele: *Cât timp ai stat în banda aceasta ?*
Acuzatul: *De la 7 până la 22 februarie 1949.*
Preşedintele: *În legătură cu răpirea celor doi țărani, Munteanu şi Cherciu, ce ştii dumneata ?*
Acuzatul: *Pe data de 22 februarie 1949 eram în locul «Corcanul», județul Severin, şi s-a dat ordin, de către Spiru Blănaru şi Ionescu Gheorghe, către Mariţescu Romulus ca aceşti țărani care ies din sat să fie aduşi la noi.*
Preşedintele: *Ce s-a făcut cu aceşti locuitori aduşi la bandă ?*
Acuzatul: ***S-a ținut o şedință cu dânşii, iar Mariţescu i-a bătut.***
Preşedintele: *I-a bătut rău ?*
Acuzatul: *Până la sânge.*
Preşedintele: *Nu ştii că aceşti doi locuitori au fost împuşcați ?*
Acuzatul: *Ba da.*
Preşedintele: *Cine a dat această dispoziție ?*
Acuzatul: *Spiru Blănaru şi Ionescu Petre.*
Preşedintele: *Dumneata ştii cine i-a împuşcat ?*
Acuzatul: ***După câte ştiu, Mariţescu Romulus i-a împuşcat.***

Mai departe acuzatul recunoaşte că, fiind somați să se predea, bandiții au deschis foc din ordinul lui Blănaru şi Ionescu împotriva autorităților.

Acuzatul Domoşneanu Petre recunoaşte că a fost adus în banda teroristă a lui Blănaru în ziua de 12 noiembrie 1948.

Preşedintele: *De cine aţi fost adus ?*

Acuzatul: *De Miloş Gavrilă. După ce am fost căutat de organele de stat, am fugit la Iablanița şi am stat două săptămâni acolo. Miloş Gavrilă ştia că eu sunt acolo.*

Preşedintele: *Dar Miloş Gavrilă a venit la dumneavoatră din proprie inițiativă, sau a fost trimis de cineva ?*

Acuzatul: *El a venit noaptea şi mia spus «Naşule, am venit să te caut. Am ordin să te duc imediat».*

Acuzatul recunoaşte că a îndeplinit funcţia de locţiitor al lui Blănaru la conducerea bandei şi că în vreme ce conducea banda, a fost omorât CFR-istul Novac Cornel de către Mariţescu. De asemenea, el recunoaşte că la un moment dat s-a despărţit de banda lui Blănaru, formând o bandă separată, cu care a plecat să opereze în plasa Orşova.

Cum a fost răpit şi asasinat țăranul muncitor Lazăr Cernescu

Acuzatul Puşchița Petre, zis Mutaşcu, arată că a fost condamnat odată la şapte luni închisoare pentru sabotaj, iar altădată la un an de zile pentru delictul de amenințare a organelor autorității de stat, şi că a fost simpatizant al PNȚ. El arată, de asemenea, că membrii bandei lui Uță luau parte la sedințe de tragere.

Preşedintele: *Pe țăranul muncitor Lazăr Cernescu din comuna Rusca l-ai cunoscut ?*

Acuzatul: *Nu l-am cunoscut înainte. Răpirea lui s-a făcut între comunele Rusca şi Domaşnea. El era cu mama lui. Ea a început să plângă.*

Preşedintele: *Mama sa nu se ruga de voi să-l lăsați ?*

Acuzatul: *Ba da, dar i-am spus că nu i se va întâmpla nimic, ci doar îl luăm cu noi în pădure să vadă şi el cum trăim noi.*

Preşedintele: *Unde l-ați dus ?*

Acuzatul: *La o distanță de 5 km.*

Preşedintele: *Şi ce-ați făcut acolo ?*

Acuzatul: ***L-am întrebat de ce s-a înscris la comuniști.***

Preşedintele: *Ce ați hotărât ?*

Acuzatul: ***Am hotărât să-l dezbrăcăm de hainele sale şi să-l îmbrăcăm în haine proaste şi să-l executăm. L-am dus jos în peşteră, ne-am dus acolo cu toții şi am înconjurat peştera. Eram toți cei cinci. Nistor Garbin era în fața lui, a comandat foc, am tras cu toții şi a căzut mort.***

Preşedintele: *Ce ştii de uciderea a doi dintre membrii grupei lui Uță ?*

Acuzatul: ***Ştiu că n-a avut încredere în ei şi Uță a dat ordin să fie împuşcați.***

Preşedintele: *De ce atâta cruzime la membrii acestei bande ?*

Acuzatul: *Aşa era ordinul.*

Preşedintele: *Şi voi vă executați imediat şi împuşcați oamenii ?*

Acuzatul: *Aşa era ordinul.*

Preşedintele: *Recunoşti că ai pus o grenadă la locuința şefului de post [de Miliție] din comuna Domaşnea ?*

Acuzatul: *N-am pus-o eu, s-a dus unul din noi şi a pus-o.*

Preşedintele: *Dar ai fost acolo ?*

Acuzatul: *Da, am fost.*

Preşedintele: *Ce urmăreați voi prin punerea acestei grenade ?*

Acuzatul: *Să înfricoşăm şeful de post să nu mai umble după noi.*

Preşedintele: *Pe țăranul muncitor Bădescu Măilă îl cunoşti ?*

Acuzatul: *Da.*

Preşedintele: *Nu ştii că el era fruntaş democrat acolo în comună ?*

Acuzatul: *Am auzit de el, dar nu l-am cunoscut.*

Preşedintele: *Recunoşti că împreună cu alți membri ai bandei l-ați răpit pe acesta ?*

Acuzatul: *Da.*

Preşedintele: *Să trecem la altă chestiune. Împreună cu alți membri din bandă ați plănuit să atacați o maşină a organelor autorității de stat ?*

Acuzatul: *Da*.

Preşedintele: *Ce vă vorbea colonelul Uță în legătură cu un eventual război ?*

Acuzatul: ***Ne spunea că vor veni anglo-americanii, iar noi vom fi puşi în posturi mari***.

Preşedintele: *Dumneata ştiai ce scop urmăreşte această organizație teroristă ?*

Acuzatul: ***Da, răsturnarea regimului***.

Preşedintele: *Ce motive te-au determinat pe dumneata să intri în această organizație teroristă?*

Acuzatul: ***Făceam comerț, şi nu mi-a convenit regimul***.

Este interogat apoi acuzatul Luminosu Gheorghe, comerciant, fost gardian public la Prefectura județului Severin, unde sun dictatura antonesciană a lucrat cu fostul prefect, colonelul Uță. Acuzatul recunoaşte că în decembrie 1948 s-a dus în munți să ia legătura cu banda teroristă condusă de Uță, care i-a dat însărcinarea să recruteze noi membri în bandă şi să colecteze bani şi îmbrăcăminte.

Întrebat fiind dacă cunoştea țelurile bandei, acuzatul răspunde: «*L-am întrebat pe colonel ce rost are acțiunea lui, şi a spus* – ***ai să vezi la primăvară, când va veni războiul***».

Acuzatul Smultea Gheorghe recunoaşte că a lucrat în cadrul bandei teroriste conduse de Ionescu Gheorghe, fost notar în Teregova, şi de acuzatul Spiru Blănaru.

Întrebat de felul în care au fost bătuți țăranii muncitori Munteanu Gheorghe şi Cherciu Mihai, acuzatul răspunde că Marițescu i-a bătut cu un ciomag până la sânge.

Preşedintele: *Ce fel de om era acest Marițescu, cum s-a purtat el acolo în bandă ?*

Acuzatul: ***Era un om sadic, barbar, aş putea spune, şi am auzit atunci că mai vaea încă o crimă la activul său***.

Acuzatul a mai arătat că după câte ştie, acuzatul Ghimboaşe Nicolae a fost unul dintre fondatorii bandei.

Bandiții se aflau în slujba cercurilor imperialiste războinice

Acuzatul Tănase Ion arată că dintre acuzații din boxă îi cunoaşte pe Popovici Gheorghe, Vernichescu Aurel şi Ungureanu Teodor, cu care a avut legături în cadrul activității teroriste.preşedintele:

Preşedintele: *Care era scopul urmărit de banda aceasta teroristă condusă de dumneavoastră ?*

Acuzatul: ***Răsturnarea regimului actual***.

Preşedintele: *Dar în legătură cu nişte manifeste redactate şi multiplicate şi apoi răspândite de membrii organizației dumneavoastră, ce puteți spune ?*

Acuzatul: *Manifestele care sunt şapirografiate sunt scrise de mine. La multiplicarea manifestelor a luat parte şi Popovici Gheorghe*.

Preşedintele: *Ce conținut aveau manifestele ?*

Acuzatul: ***Ca să provoace ura cetățenilor contra regimului***.

Preşedintele: *S-a hotărât o dată pentru definitiva declanşare a acțiunii complotiste ?*

Acuzatul: ***S-a hotărât data de 18-19 martie 1949 ca dată definitivă a declanşării acțiunii complotiste***.

Preşedintele: *Ce rol aveai în desfăşurarea acestei acțiuni ?*

Acuzatul: *Eram comandant organizatoric*.

Preşedintele: *Ați luat legătura cu cineva la Bucureşti ?*

Acuzatul: *Da, cu Florea Ştefănescu*.

Preşedintele: *Venind înapoi de la Bucureşti, ce ați comunicat organizației ?*

Acuzatul: ***Ne-a întrebat dacă am făcut legături cu străinătatea. Am spus că nu, dar se va face legătura cu cineva de la Legația americană şi urmează să plece cineva de la noi acolo***.

În continuare, acuzatul confirmă că în organizarea acestei acțiuni subversive, bandiții au fost încurajați şi de emisiunile posturilor de radio străine.

Preşedintele: *Ați ascultat aceste posturi ?*

Acuzatul: *Eu personal mai rar, pentru că nu aveam ocazie, dar cei care aveau radio ascultau permanent şi-mi spuneau şi mie ceea ce se dădea la radio*.

Preşedintele: *Contați pe un eventual război în planurile dumneavoastră ?*

Acuzatul: *Contam*.

Acuzatul Ghimboaşe Nicolae recunoaşte că a activat în cadrul bandei teroriste conduse de ionescu Gheorghe şi Blănaru şi că a luat parte la pregătirea unor atacuri împotriva organelor autorității de stat.

Sentința în procesul bandei subversive-teroriste[561]

Tribunalul Militar Timişoara, deliberând în secret, în unanimitate de voturi a găsit vinovați pe Spiru Blănaru, Domoşneanu Petre, Vernichescu Aurel, Tănase Ion, Popovici Gheorghe, Ungureanu Teodor, Smultea Gheorghe, Puşchişă Petre, zis Liber, Puşchiță Petre, zis Mutaşcu, Ghimboaşe Nicolae, zis Micluț, Marițescu Romulus şi Lumniosu Gheorghe, pentru faptele prevăzute în ordonanța de trimitere în judecată şi în consecință, în numele legii, hotărăşte:

***Spiru Blănaru* – condamnat la moarte prin împuşcare** şi confiscarea averii.

***Domoşneanu Petre* – condamnat la moarte prin împuşcare** şi confiscarea averii.

***Vernichescu Aurel* –** condamnat la muncă silnică pe viață, confiscarea averii şi 5000 lei amendă.

***Tănase Ion* – condamnat la moarte prin împuşcare** şi confiscarea averii.

***Popovici Gheorghe* –** condamnat la muncă silnică pe viață şi confiscarea averii.

***Ungureanu Teodor* –** condamnat la 20 ani muncă silnică, confiscarea averii şi 10000 lei cheltuieli de judecată.

***Smultea Gheorghe* –** condamnat la 20 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică, 5000 lei amendă şi confiscarea averii.

Puşchiță Petre, zis Liber – condamnat la 15 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică, confiscarea averii şi 5000 lei cheltuieli de judecată.

Ghimboaşe Nicolae, zis Micluț – condamnat la 20 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică şi 5000 lei amendă corecțională şi confiscarea averii.

Puşchiță Petre, zis Mutaşcu **– condamnat la moarte prin împuşcare** şi confiscarea averii.

***Marițescu Romulus* – condamnat la moarte prin împuşcare**, confiscarea averii şi 5000 lei amendă.

***Luminosu Gheorghe* –** condamnat la 10 ani închisoare corecțională, 5 ani interdicție corecțională şi 20000 lei amendă, drept cheltuieli de judecată.

Hotărârea a fost dată şi citită în şedință publică în ziua de 25 iunie 1949 la orele 12. Sala Tribunalului Militar din Timişoara a fost plină la refuz de oameni ai munci, care au aplaudat îndelungat, exprimându-şi satisfacția pentru sentința justiției populare.

Scânteia nr. 1458 din 22 iunie 1949, nr. 1459 din 23 iunie 1949, nr. 1462 din 26 iunie 1949, p. 1

15

Radna, 23 iunie 1949 – *Procese verbale ale şedințelor organizațiilor de bază locale ale PMR, din comunele Cladova, Milova, Sâmbăteni, Ghioroc, Păuliş, Şoimoş şi Dorobanți cu privire la prezentarea procesului deschis la Tribunalul Militar Timişoara împotriva organizației anticomuniste «Blănaru, Domoşneanu şi Vernichescu» care opera în Munții Banatului.*

Cladova

Proces verbal

încheiat astăzi, 23 iunie 1949, în localul Primăriei comunei Cladova, fiind prezenți 16 invitați ai acestei comune.

Prelucrarea tezei privitoare la procesul bandei teroriste de către tovarăşul Craşovan Vasile:

561 Ziarul *Scânteia* nr. 1462 din 26 iunie 1949

Tovarăşul Craşovan Vasile arată modul în care aceşti bandiţi s-au dat la teroare contra ţărănimei sărace şi clasei muncitoare.

Mai departe, tovarăşul arată cum a fost ucis un activist al PMR, fiind schingiuit, jupuindu-i-se pielea de pe faţă, tăindu-i nasul şi aruncarea lui într-o peşteră, aruncând peste el bolovani. Într-o zi, trecând doi ţărani cu carele, aceşti bandiţi i-au oprit pe aceşti doi ţărani, împuşcându-i.

Mai departe, tovarăşul arată cum au pus ei la cale răsturnarea regimului de democraţie populară, atacând unele posturi de miliţie.

La discuţie ia cuvântul tovarăşul Moştior Dumitru, unde pe scurt arată mârşavele lucruri săvârşite de aceşti bandiţi, cerând pedeapsa cu moartea.

Tovarăşul primar, Gheorghe Blaj, de asemenea face un rezumat la aceste fapte, cerând şi el pedeapsa cu moartea.

Semnătura delegatului din partea PMR: *Craşovan Vasile*

Milova

Proces verbal

încheiat astăzi, 23 iunie 1949, cu ocazia şedinţei extraordinare, generală, a comunei Milova, cu ocazia prelucrării dezbaterii procesului de bandiţi şi trădători de la Tribunalul Militar din Timişoara

Cu această ocazie a luat cuvântul şi a dezbătut pe larg în faţa publicului prezent tovarăşul Dobroslav Constantin, secretarul organizaţiei de bază [a PMR] de la CFR Radna, arătând actele de teroare şi banditism comise de aceşti duşmani ai poporului muncitor.

Apoi a mai luat cuvântul tovarăşul Şirianu Ioan, care de asemenea a arătat şi a scos în evidenţă mârşavele fapte ale acelor bandiţi, totodată arătând că au fost ofiţeri deblocaţi, comercianţi, foşti manişti şi duşmani ai poporului muncitor.

A mai luat cuvântul tovarăşul Horga, care a cerut în numele întregei comune ca aceşti ticăloşi să fie pedepsiţi cu moartea pentru faptele care le-au săvârşit.

Astăzi, 23 iunie 1949
Secretar: *Covaci Aurel*

Sâmbăteni

Proces verbal

astăzi, 23 iunie 1949

Noi cetăţenii comunei Sâmbăteni, întruniţi astăzi în adunare publică în sala căminului cultural, văzând crimele mârşave săvârşite contra clasei muncitoare din Republica noastră de către banda de terorişti a lui Blănaru, Domoşneanu şi Vernichescu, unelte ale reacţiunii anglo-americane, elemente burghezo-moşiereşti, criminali de ultimă speţă, ţinând seama de pedepsele ce li se aplicau tovarăşilor noştri muncitori şi ţăranilor săraci în timpurile de tristă memorie, când ei asupreau poporul, **cerem** Tribunalului Militar din Timişoara să li se aplice **pedeapsa cu moartea**, care le este prea mică faţă de crimele ce le-au săvârşit.

Ioţi Nicolaie, Glogoriceanu Teodor, Iovănescu Ioan Aurel Popuş, I. Pecican …

Ghioroc

Proces verbal

astăzi, 23 iunie 1949, s-a ţinut şedinţa cu toate organizaţiile de massă şi populaţia săracă şi mijlocaşă, prelucrându-se procesul complotiştilor de la Timişoara

Ordinea de zi:
Prelucrarea procesului bandei subversive, teroriste, din Timişoara.

De față sunt: tovarășul Kocsmáros, de la plasă, organizația PMR din localitate, în unanimitate, în plus 300 de oameni ai muncii din comună.

Tovarășul Boambă Petre, secretarul PMR-ului din localitate, deschide ședința, dând cuvântul tovarășului Popescu, notarul comunei Ghioroc, care, în limba română, vorbește publicului despre clica bandei de mai sus, care s-au împânzit peste trei județe. Pe rând, aminteşte pe toți complotiștii, între care enumeră încă vreo câteva persoane de la noi din comună, care au fost cățăii acestei bande fără suflet față de poporul muncitor şi paşnic al tinerei noastre Republici Populare Române.

Așa, enumeră între alții pe un Achim, Bretean, Oțel şi alții, care, cu orice preț alăturați fiind la banda de mai sus, au căutat din nou să pună jugul pe grumazul bietului muncitor. Toți o să dea seamă pentru faptele lor. Apoi mai aminteşte crimele fără număr săvârşite de banda amintită mai sus.

Detaliat, explică care a fost scopul şi ținta acestei bande. După ce întreaga massă de 300 de persoane au ascultat cu cea mai mare atenție crimele şi faptele nemiloase ale câinilor mârşavi, într-un glas au cerut pedepsirea lor cu moartea. Nu numai ei să fie omorâți, ci toți acei care fac ca ei şi se alipesc la o astfel de bandă crudă.

Din masă se aude: «***Jos cu ei!, Omorâții! Jos cu Chiaburii! Moarte bandiților!***». Cu aceste cuvinte, tovarășul Popescu încheie.

Tovarășul Boambă dă cuvântul tovarășului Mezei Blajin, care în limba maghiară arată şi dânsul toate faptele, crimele nemiloase ale bandei de la Timişoara. La fel şi dâsul, ca tovarășul Popescu, aminteşte numele bandiților, între care enumeră şi pe cei de la noi din comună, ca: Achim , Bretean, Oțel şi alții.

Cu încheiere, tovarășul Mezei Blajin propune că astfel de elemente nu au dreptul să respire nici aerul de pe pământul țării noastre, deci au un singur drept, ca să fie executați la moarte. Massa în unanimitate aplaudă şi toți strigă: «***Să fie spânzurați! Să fie spânzurați! Să fie spânzurați! chinuiți, cum au făcut şi ei cu bieții muncitori!***». Cu aceasta, tovarășul Mezei încheie.

La cuvânt se înscrie: Popa Ioan, Budurițan Maria şi Nistor Ioan.

Popa Ioan spune: «*Astăzi, în mod înălțător suntem adunați să discutăm o problemă foarte importantă, care priveşte special numai şi numai clasa muncitoare, care pe neaşteptate a fost atacată de banda criminală, fără suflet, care astăzi stă pe scaunul acuzaților din Timişoara. După părerea mea, astfel de criminali, astfel de lichele, care cu orice preț caută să distrugă clasa muncitoare, nu merită altceva decât decapitarea lor*». Aplauze!!!

Ia cuvântul Budurițan Maria: «*Tovarăşi, în numele poporului din Ghioroc şi a clasei muncitoare, cer pedeapsa cu moartea a clicei bandei criminale, care vrea moartea noastră. Schingiuiți să fie şi să fie pildă şi celorlalți care au de gând să facă ca şi ei!*». Aplauze!!!

Ia cuvântul tovarășul Nistor Ioan, care [spune]: «*în numele poporului, ca [responsabil] cu propaganda şi agitația al organizației UTM din localitate, cer pedepsirea bandei prin strangulare (spânzurătoare)*».

Massa, în cele mai puternice strigăte şi urlete, au cerut moartea lor prin spânzurătoare: «***Spânzurați-i! Spânzurați-i! Spânzurați-i!***»

Trăiască Republica Populară Română! Trăiască Partidul Muncitoresc Român! Cu aceasta s-a încheiat ședința.

d.c.m.s.

Secretarul organizației de bază PMR:

Boambă Petre

Popa Ioan, Budurițan Maria, Nistor Ioan

Păuliş

Proces verbal

Dresat azi, 23 iunie 1949, la ședința organizației de bază PMR a comunei Păuliş, împreună cu toate organizațiile de massă, pentru discutarea şi analizarea bestialităților produse da banda teroristă care este supusă în fața Tribunalului Militar din Timişoara pentru actele mârşave comise contra poporului muncitor şi a țărănimei muncitoare.

Din partea organizației PMR din plasa Radna a luat parte tovarășul Darie Valeriu, care a arătat faptele săvârşite de aceste bestii care se găsesc astăzi în faţa Tribunalului Militar din Timişoara, care în faţa unui număr de circa 350 de persoane, la care s-au alăturat mai mulți vorbitori, în faţa agitației massei, ca: Moisescu George, Petic Ioan, Banciu Petru, Petrişan Rozalia, Oprea Nicolae, Pim Iacob, Tănase Ioan şi Crişan Dumitru, toți au cerut, împreună cu massa, pedepsirea cu moartea a acestor bandiți, care s-au dedat la aceste acte mârşave, şi prin unanimitate au cerut pedepsirea lor la moarte.

Drept ce s-a încheiat prezentul proces verbal în trei exemplare.

Păuliş, la 23 iunie 1949

Secretar[ul] organizației PMR Păuliş:
ss. indescifrabil

Instructor PMR, Plasa Radna:
Darie Valeriu

Dorobanți

Moțiune

Noi, plugarii muncitori din comuna Dorobanți, am aflat ştirea de[spre] arestarea şi procesul bandelor huliganice care au voit, prin forță armată şi prin teroare, să introducă blestematul regim fascist.

Înfierăm acest act mârşav şi cerem cu toții pedeapsa capitală a acestor tâlhari, care prin organizație subversivă au voit să lovească în tânăra şi iubita noastră republică populară.

În timp ce noi muncim cu râvnă pentru realizarea şi depăşirea Planului economic, aceşti tâlhari săvârşesc crime şi schingiuiri împotriva oamenilor muncii.

Dar poporul muncitor loveşte crunt în duşmanul democrației populare, şi cerem cu toții moartea trădătorilor.

Tóth Rozalia	Csigyár Istvan	Benedek Sandor
Tóth Iştvan	Szanda Aurel	Doruț Anton
Szanda Vincze	Kunszabó György	Kovács Erzsébet
Almási Ferencz	Szabadai Istvan	Sávai Ioan
Iuhász Antal	Vastag Jozsef	Szellelki Antal
Raicsek Sandor	Fodor Matei	Zámbori Lajos
Lévai Francisc	László Matei	Inklovits Jozsef
Buza Antal	Vágó Istvan	Szellelki Ferencz
Almási Janos	Körösi Iosif	Antal Ferencz
Dömösi Imre	Gaudi Mihai	Gáll Iosif
Gáll Bela	Csigyár Janos	Fodor Pál
Csigyár Erzsébet	Barabás Imre	Bujáki Sandor
Lévai Etel	Öze Matei	Hügel Ştefan
Sávai Jánosne	Suhajda Ferencz	Vágo Victoria
Szabó Imre	Hinorani László	Szellelki Anna

şi toți care au luat parte la şedință, în număr de 250 persoane.

Dorobanți, la 23 iunie 1949

Şoimoş

Proces verbal

Astăzi, anul una mie nouă sute patruzecişinouă, luna iunie, ziua 23, la organizația de bază [a PMR] din comuna Şoimoş s-a întocmit următoarea ordine de zi, după cum urmează:

Ordine de zi

Prelucrarea procesului bandei de terorişti, legionari, fascişti «Blănaru, Domoşneanu şi Vernichescu».

1) Se deschide şedinţa dându-se cuvântul tovarăşului Şomoghi Iuliu de la organizaţia de bază din Plasa Radna, arătând sălbăticiile şi actele de terorism săvârşite de banda «Blănaru, Domoşneanu şi Vernichescu».

S-a mai arătat că banda este compsă în total din 12 inşi, totodată s-a arătat cum aceşti bandiţi omorau pe oamenii muncitori şi paşnici care treceau în drum spre casa lor sau ducându-se la munca câmpului. S-a arătat cum au atacat postul de miliţie din comuna Teregova, judeţul Severin, cu arme, puşti mitraliere şi grenade cu trotil.

2) Tovarăşul Trifulescu Mircea a arătat cele expuse de tovarăşul Şomoghi, mai dând şi alte exemple de felul cum procedau bandiţii, şi cere să li se aplice pedeapsa cu moartea.

3) Prietenul Vlaicu Petru, luând cuvântul, a cerut ca susnumiţii bandiţi să fie întâi chinuiţi şi după aceia să fie executaţi aşa cum va crede de cuviinţă Justiţia Militară.

4) Tovarăşul Bucur I. Brutus, luând cuvântul, arată că după cele ce au făcut numiţii terorişti, să i se aplice pedeapsa capitală tuturora.

5) Prietenul Şirianu Ioan şi el cere să li se aplice numiţilor pedeapsa cu moartea.

6) Prietenul Peptănar Nicolae cere aplicarea pedepsei cu moartea.

7) Tovarăşul Mihăiescu Ioan, luând cuvântul, face o moţiune prin care cere pedepsirea bandiţilor cu moartea, la care moţiune se asociază întreaga asistenţă, cerând ca bandiţii să fie spânzuraţi sau împuşcaţi.

Au luat parte la această şedinţă un număr de 80 de cetăţeni.

Drept pentru care s-a dresat prezentul proces verbal în 3 exemplare.

Delegat PMR Radna: *Zbârcea Petru*

Organizaţia Şoimoş: *Şomoghi Iuliu*

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Judeţean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 290, 291, 293, 296, 297, 299, 301

16

Oradea, 7 iulie 1949 – *Notă informativă întocmită de către Organizaţia judeţeană Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populaţiei şi incidentele din comunele Biharea şi Arpăşel.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Judeţean Bihor-Oradea

Către

Comitetul Central

- Cancelaria Secretariatului -

Notă

La 28 iunie 1949 s-a ţinut o adunare populară în comuna Biharea, care adunare a fost convocată de către uneltele chiaburimei, sub următoarele lozinci:

- „Astăzi seară iscălim [un] proces verbal prin care putem începe secerişul!";
- „Astăzi seară iscălim proces verbal prin care plata la seceriş se face în natură!";
- „Iscălim un proces verbal prin care, din comună nu se duce nici un bob de grâu afară din comună!".

Prin aceste lozinci au putut mobiliza întreaga comună. Reacţiunea a fost pregătită de această şedinţă, fiindcă secretarul judeţean şi responsabilul de propagandă şi agitaţie, plecând afară la această şedinţă, imediat au fost înconjuraţi şi bătuţi.

Încă în acea seară au fost luate măsuri prin forurile competente (Securitatea) unde au fost arestaţi o serie de oameni pentru cercetare. După cercetare au rămas 11 oameni, dintre care, în majoritate sunt chiaburi. Totodată, pe linie de partid s-au luat măsuri pentru ţinerea şedinţei cu membrii de partid din această comună, prin agitatori special instruiţi, iar din partea Judeţenei este un activist permanent în comună. Atmosfera s-a liniştit.

Asemenea atmosferă se mai poate întâlni în mai multe comune din judeţul nostru, cum a fost în Arpăşel, în plasa Salonta, şi chiar în Salonta, Chiraleu, în plasa Marghita, Cetariu, plasa Sălard,

Niuved, plasa Sălard. Toate aceste comune sunt comune înstărite şi cu un număr destul de mare de chiaburi care au fii în diferite şcoli, ca de exemplu la Arpăşel, unde în 30 luna trecută, seara, a fost provocată o şedinţă, la fel ca cea din Biharea, în frunte cu agitatorii reacţionari. Au fost doi elevi, fii de chiaburi ai chiaburului Basenyei, [dintre] care unul a făcut şcoala la Sibiu iar celălalt la Oradea. Şi aici au fost luate măsuri de forurile competente şi pe linie de partid. Spiritul şi aici s-a liniştit.

Dar în ce priveşte plata secerişului în bani, a adus o nemulţumire în judeţul nostru. În ce priveşte reorganizarea cooperaţiei, este agitaţie din partea chiaburilor, spunând că „cine completează adeziunea, iscăleşte intrarea în colhoz". În urma acestui zvon, în mai multe locuri au fost refuzate să se iscălească adeziunile şi chiar s-au cerut îndărăt cele iscălite.

Prin agitatorii instruiţi special, s-au luat măsuri, dar această problemă este frământată pe mai departe.

În ce priveşte înscrierile în gospodăria colectivă din comuna Buduslău, a crescut cu patru tovarăşi, dintre care şi un mijlocaş cu 4 hectare de pământ. Aceasta se datoreşte faptului că un tovarăş de la Judeţeană este permanent în această comună [şi] sunt trimişi agitatori speciali în fiecare sâmbătă seara. Totuşi există încă o pasivitate din partea mijlocaşilor.

La Uzina „Înfrăţirea" din Oradea a fost descoperită o organizaţie subversivă. Descoperirea s-a făcut printr-un muncitor care a cerut să intre în organizaţie. Cazul este urmărit de către Securitate.

Tovarăşi, când am fost la Conferinţă la CC, mi s-a spus că o să ne trimiteţi unele întrebări despre care să vă informăm şi totodată unele instrucţiuni. Până în prezent nu le-am primit şi aş cere ca să ne trimiteţi despre ce vreţi să vă informăm.

Iar în ce priveşte informarea despre situaţia din Biharea, că nu v-am informat imediat, e faptul că fiindcă s-a telefonat imediat la CC

Oradea, la 7 iulie 1949

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 192-193

17

Arad, iulie 1949 – *Raportul Comitetului Judeţean Arad al PMR cu privire la starea de spirit a populaţiei şi „manifestările reacţiunii" din judeţ în prima jumătate a anului 1949.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Judeţean Arad

Raport
în legătură cu lupta de clasă şi manifestările reacţiunii din plăşile judeţului Arad

Din rapoarte reiese că:

Lupta de clasă este inexistentă şi greşit înţeleasă în Plasa Aradu Nou, fiind îndreptată împotriva populaţiei germane din această plasă, nefăcând[u-se] diferenţierea de clasă [a] populaţiei germane. Din acest motiv [ţărănimea] se află sub influenţa, în mare măsură, [a] foştilor moşieri şi chiaburi, precum şi a preoţilor, însă simţitor se vede ascuţirea luptei de clasă în unele plăşi, ca Plasa Şiria, unde ţărănimea săracă manifestează foarte mare ură faţă de foştii moşieri expropriaţi, precum şi faţă de chiaburi, şi îndeosebi faţă de fostul moşier Sicula Axente, văzându-l ca zbir al comunei.

O luptă foarte intensă la ţară o duc sindicatele de salariaţi agricoli din plăşile Sântana, Chişineu-Criş, Gurahonţ, care rezolvă majoritatea conflictelor de muncă într-adevăr în spiritul luptei de clasă, obligând[u-i] pe chiaburi să plătească salariu şi alte drepturi muncitorilor agricoli, conform contractului colectiv [de muncă].

La fel, se duce o luptă de clasă şi în sânul cooperativelor de la ţară, cu toate că în unele conduceri a[le] cooperativelor s-au infiltrat elemente care n-aveau nimic în comun cu interesele ţărănimii muncitoare, însă prin presiunea ţărănimii sărace, mărfurile se distribuie dintâi ţăranilor fără pământ sau cu pământ puţin, şi numai pe urmă celor înstăriţi.

În comuna Cermei, prin vigilența secretarului de plasă [al PMR] şi prin ajutorul unui cantonier [CFR], cu numele Popa, au fost descoperiți fostul moşier Mahlérr, expropriat în anul 1947 fiind fascist, care încă în anul [1945], sosind vagoane de materiale de construcții le-a înstrăinat la indivizii: Moşile Dumitru, directorul şcolii elementare, fost comandant legionar, lui Schmith Vilhelm, preot catolic în comuna Cermei, şi lui Banțioş, fost proprietar de moară, astăzi naționalizată. Aceste materiale au fost ridicate de administrația fermei [de stat] Cermei.

La fel, în cadrul învățământului [de partid] a fost demascat în comuna Bocsig, de către organizația de partid, secretarul şcolii elementare, individul Gherghină Ioan, fost avocat deblocat din Bucureşti, exclus din barou, ginerele fostului director Furdui, , mare reacționar, fost liberal, în casa căruia locuieşte, având strânse legături cu chiaburimea din sat.

Cu toate că se observă simțitor ascuțirea luptei de clasă în majoritatea plăşilor, totuşi se simte încă o influență destul de mare, în rândurile populației mijlocaşe şi sărace, a chiaburilor, îndeosebi în rândurile acelor care mai mulți ani au lucrat pe moşiile lor.

Se observă [o] oarecare negare a luptei de clasă din partea organelor administrative, ca de exemplu [în] comuna Cher, unde organele administrative sunt la indiscreția discreția – n.n. Augustin Țărău) chiaburilor, nepresându-i pe aceştia de a trece la mai buna aranjare a satului, care este într-o stare imposibilă de a circula cu căruțele pe timpul ploaiei, cu toate că țărănimea are toată bunăvoința. La fel, administratorul din comuna Zărand, la moara de ulei unde este, protejează pe chiaburi, neținând cont de țărănimea săracă.

Duşmanul de clasă în județ se manifestă sub diferite forme, îndeosebi pe o scară foarte mare în direcția sectelor religioase, care influențează destul de serios în Plasa Gurahonț, unde se țin şedințe noaptea în comuna Minişelu de Sus, Plasa Târnova, , în comuna Zărand, în general în toate comunele din județ.

La fel, chiaburimea, împreună cu sectele, caută să infiltreze psihoza războiului în rândul țărănimii la sate, pentru a deruta pe aceştia de la preocupările lor zilnice. La fel, în comuna Măderat, reacțiunea a lansat un zvon că vor fi ridicați chiaburii, dând nominal 10 chiaburi care vor fi ridicați, creând un spirit de nelinişte chiar în sânul țărănimii mijlocaşe. La fel, se lansează zvonul, îndeosebi în Plasa Târnova, centru de unde pornesc aceste zvonuri fiind comuna Agriş, că Iugoslavia a declarat război RPR şi că la Primărie au sosit arme, care vor fi distribuite nu se ştie cui.

În comuna Zărand, din Plasa Sântana, s-a găsit în curtea unui membru de partid [o] scrisoare cu semnul hitlerist, manist şi legionar, prin care amenință membrii noştri de partid, pentru a[-i] intimida.

La fel, în Plasa Gurahonț reacțiunea lucrează prin organizația subversivă a cărei cap este Bogdan din comuna Iosăşel, fost deputat manist, în prezent dispărut, oamenii de legătură fiind Hadgea Iulian, brigadier silvic din comuna Zimbru, dispărut de 6-7 zile, Herbei, din comuna Gura Văii, care influențează țărănimea să nu se înscrie în Frontul Plugarilor, Brânduşa Teodor, fost CFR-ist comprimat, care caută să împiedice unele manifestări culturale, dispărut şi el.

În Plasa Ineu, o bandă de trei tineri, în luna februarie, au luat toate gălețile şi lanțurile [de la fântâni] ca în caz de incendiu, să nu se poată stinge [focul]. În comuna Iermata, învățătorul Pisarcea, precum şi în comuna Cher, directorul şcolar, au căutat să dea întâi cărți copiilor de chiaburi, [în timp ce] copiii țăranilor săraci vin şi cumpără cărți.

Acestea sunt părțile mai importante reieşite din rapoarte în legătură cu manifestațiile reacțiunii şi ascuțirea luptei de clasă, unele probleme mai amănunte (amănunțite – n.n. Augustin Țărău) se găsesc în rapoarte.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 222-223

Bihor – Rapoarte speciale
18

Almaşu Mare (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază PMR din comună, Naghi Gavril, preşedintele Comitetului Provizoriu comunal, în legătură cu începutul revoltei, continuarea acesteia în comunele vecine Almaşu Mic şi Balc, intervenția Miliției şi a Armatei şi arestările operate.*

Plasa Marghita
Comuna Almaşu Mare

Tovarăşul Naghi Gavril, preşedintele Comitetului Provizoriu comunal
şi secretarul organizației de bază
raportează:

În ziua de 28 iulie, pe la orele 11 a.m., în comuna Almaşu Mare s-a dat alarma prin tragerea clopotului. Clopotul a fost tras de fiica curatorului, Bulzan Reghina, care a fost îndemnată de țăranul mijlocaş din sat, Popovici Ioan şi soția sa. Bulzan Reghina a fost ridicată de către Siguranța din Marghita. Soțul ei, care a fost a doua zi la Primărie, a spus că ea a fost invitată să facă aceasta de către Popovici, pentru că este foc la arie. În locul acestui Popovici, a fost dus de către Siguranță un băiat. Soțul acestei femei a intervenit la preşedintele Comitetului Provizoriu , întrebându-l ce să facă pentru a-şi elibera soția, deoarece ea a fost îndemnată de alții să facă acest lucru. I s-a răspuns că nu se poate nimeni amesteca şi că dacă este nevinovată, va fi eliberată. Se crede că acest Popovici ar fi pus la cale pe oameni, deoarece acesta are pe mama sa în America şi în prezent el nu vede bine această situație.

În timpul când s-au tras clopotele, acest Popovici s-a dus la maşină (batoză – n.n. Augustin Țărău) cu toate că nu avea nici un lucru. În comună sunt două batoze pe care le desparte un rât. La arie nu era foc. Atunci oamenii au fost îndemnați să treacă în comuna Almaşu Mic. Acest Popovici i-a oprit pe muncitorii de la batoze ca să lucreze mai departe şi i-a trimis în comuna vecină. Apoi a trecut la cealaltă batoză, unde era prezent preşedintele Comitetului Provizoriu, venind împreună cu Pop Gavril, Timoş Gavril şi înjurând au spus oamenilor să treacă în comuna Almaşu Mic căci sunt 3 morți. Atunci, unul dintre aceştia a aruncat cureaua de pe maşină şi au început să-i amenințe pe oameni. Câțiva muncitori au fugit. În timpul acesta, îşi făcea stogul de grâu la arie.

Tovarăşul preşedinte a trecut apoi la Primărie, unde a spus tovarăşului secretar că nu poate să fie în comuna vecină, căci au tras clopotele. A propus să fie anunțat Comitetul Provizoriu de plasă că s-a alarmat comuna, fără să ştie de ce.

În comuna Almaşu Mic au plecat şi oamenii din sat, nu numai de la maşină. În comună o femeie striga că „ne ia pâinea!". Din această comună oamenii au trecut şi în comuna Balc, iar de acolo acasă.

În acest timp a venit şi controlorul de la maşină, care a spus că nu ştie ce să facă, că este amenințat. Comuna Balc a anunțat imediat Comitetul de plasă, care a trimis imediat Siguranța, care a sosit repede.

În momentul când au intrat maşinile în sat, clopotele au fost trase din nou şi oamenii strigau că vine armata să-i omoare. Când au fost întrebați oamenii „de ce au făcut aceasta ?", ei au răspuns că din cauză că cota e prea mare şi în fond nici unul nu ştia să spună care e necazul. Oamenii spuneau că au fost la Almaşu Mic şi în Balc, pentru că au auzit că acolo e baiu.

Între cei care au plecat în aceste comune, au fost mai multe femei, numărul fugarilor din comună fiind 200 de oameni, care au trecut în aceste comune. După compoziția lor socială, cei mai mulți au fost mijlocaşi şi săraci şi din femeile chiaburilor. Nu au chiaburi în sat, decât pe unul singur.

O femeie făcea o gălăgie mare şi era să fie ridicată de Miliție, însă s-a cerut să o lase căci este foarte săracă, nu are nici grâu nici casă şi totuşi striga.

Preşedintele Comitetului Provizoriu, când a văzut care este situaţia în comună, a crezut că este mai nimerit să stea în sediul Comitetului Provizoriu, de unde să anunţe Comitetul Provizoriu de plasă. Înainte de rebeliune nu s-a observat de nimeni nici o pregătire.

Duminică a fost adunare populară în comună, unde a fost prezent secretarul Comitetului Provizoriu de plasă, unde oamenii şi-au cerut iertare pentru cele ce au făcut.

În această rebeliune, membrii de partid nu au luat parte. Sunt numai 11, care au fost verificaţi de Comisia de Verificare. Dintre aceştia, doi sunt pădurari, care nu participă regulat la şedinţe, restul de opt sunt buni, sunt hotărâţi şi se poate baza pe ei, iar unul din ei este mai slab.

Devotaţi partidului, sunt mai ales directorul de şcoală, Vofcă Petru şi soţia, care este secretara UFDR-ului. Aceştia ţin regulat şedinţe cu dânşii, apoi cu organizaţiile de masă, îi antrenează pe oameni în munca căminelor culturale. Mai sunt apoi Bozga Aurel şi Udrea Gavril. cel mai slab dintre dânşii este Dan Dumitru, care nu a reuşit să-şi ridica destul nivelul politic şi a lipsit de la câteva şedinţe. Toţi membri de partid sunt conştienţi de răspunderea ce o au.

Chiaburii din sat nu se împacă cu ţărănimea săracă. Ei nu se încred în chiaburi. În prezent chiaburii caută să îndeplinească toate ordinele cu care sunt impuşi, totuşi ei nu sunt demascaţi. După rebeliune, aceşti chiaburi nu se mişcă, stau foarte liniştiţi.

Ţărănimea este convinsă că partidul nostru luptă pentru ţărănimea săracă şi clasa muncitoare, având ca scop realizarea socialismului, căutând în prezent ca să lichideze cu chiaburii. De aceea, ei înţeleg că au datoria să aţâţe pe ţărănimea săracă şi mijlocaşă contra lor.

Tovarăşul preşedinte recunoaşte că are lipsa că nu a aflat înainte ceea ce se pregătea în comună. După părerea tovarăşului preşedinte, organizaţia de bază respectivă merită să fie criticată, dar să nu fie pedepsită. Ceea ce-l miră pe tovarăşul, este că Sindicatul Agricol a fost destul de tare în comună şi totuşi s-au întâmplat asemenea lucruri în comună. La această rebeliune, oamenii s-a convins că chiaburii aţâţă pe oameni, fiindcă ei au fost ajutaţi prin toate mijloacele de către Sindicatul Agricol, cu unelte, ca să-şi poată lucra pământul.

Părerea oamenilor din sat este că oamenii săraci sunt la închisoare, dar nu au fost vinovaţi, deoarece au fost îndemnaţi de alţii să ia parte. Vina noastră, a conducerii organizaţiei de bază, este că nu am ajutat pe oameni prin munca de lămurire.

Când s-a prelucrat cu oamenii cele petrecute la Timişoara, oamenii au judecat că a fost dreaptă pedeapsa ce au primit-o acei bandiţi.

Felul cum au muncit şi cum s-au purtat membrii organizaţiei de bază, nu se poate spune că a fost bun, căci atunci nu s-ar fi întâmplat în comună cele ce s-au petrecut.

După rebeliune s-a ţinut şedinţă, în care s-a arătat cine sunt duşmanii noştri de clasă, duşmanii poporului. Ţăranii sunt atraşi către partid, sunt conştienţi că luptă pentru binele lor.

La prelucrarea plăţii la treieriş, când s-a spus că vor primi cartelă toată familia, oamenii au primit cu bucurie aceste instrucţiuni. Până în prezent nu au fost întreceri între batoze, acum sunt în curs de organizare aceste întreceri.

În seara zilei de 7 august s-a ţinut şedinţe cu organizaţia de bază şi adunarea populară, în care s-au prelucrat importanţa colectărilor şi noua impunere, pe care oamenii le-au primit cu bine. S-a hotărât ca plata la batoză să se facă în natură, aşa cum au cerut dinainte. La aceste adunări, oamenii au luat cuvântul şi au cerut ca oamenii să fie pedepsiţi, care au luat parte la rebeliune şi pe care Siguranţa îi găseşte vinovaţi.

O femeie din comună a spus că „numai birăul (primarul) este vinovat, că a trebuit să dăm atâta cotă şi ar trebui să-i zdrobim capul". Se crede că în această seară, dacă nu ar fi sosit Miliţia la timp, desigur că în comună s-ar fi petrecut ceva rău.

Tovarăşul preşedinte spune că nu e mulţumit cu munca ce a dus-o până acum în comună, căci nu a ajuns la nivelul la care trebuia să ajungă un comunist. Toate acestea s-au petrecut din cauza lipsei de lămurire, care a fost insuficientă.

Membrii de partid iubesc partidul şi plătesc regulat cotizaţia. Se observă că ţăranii nu au ură faţă de chiaburi şi în mică măsură se mai simt legaţi de ei, dar aceasta nu o manifestă deschis ci numai pe ascuns.

Pentru viitor vor trebui să ţină mai multe şedinţe de colaborare cu Sindicatul [Agricol], Frontul Plugarilor, UTM, etc. Agentul agricol nu se ocupă îndeajuns să ducă o muncă de

lămurire printre oameni. Frontul Plugarilor lucrează potrivit, UFDR-ul lucrează bine iar UTM-ul mai puțin.

Cei care au participat la rebeliune, au fost mai mult acei care nu fac parte din organizații.

La adunare, tovarăşii din Frontul Plugarilor, Manciu Gheorghe şi Guleş Ioan, şi-au luat angajamente pentru viitor şi împreună cu Guşat Gheorghe şi Crăciun Gusti au strigat lozinci ca: „Trăiască Partidul Muncitoresc Român!" şi „Trăiască Guvernul!"

De asemenea, vor trebui ca în viitor să citească mai mult şi să ia parte la şedințe regulat, precum şi să activeze organizațiile de massă.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 251-253

19

Almaşu Mic (Bihor), august 1949 – *Raportul, vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu comunal, Gal Petru, în legătură cu incidentele violente din comună, participarea țăranilor comunei vecine Almaşu Mare, intervenția Securității şi arestările operate.*

Plasa Marghita
Comuna Almaşu Mic

Tovarăşul Gal Petru, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu comunal şi secretarul organizației de bază
raportează:

În ziua de 1 august, înainte de rebeliune, a fost scoasă maşina (batoza) la arie pentru treierat, deoarece cu o zi înainte a fost în comună un tovarăş de la partid, din plasă, care a prelucrat şi a adunat oamenii pentru munca de la batoză. Muncitorii au fost lămuriți şi au acceptat.

Astfel, în ziua de luni, a plecat dimineața pe la orele 4 cu delegatul de la Suiug, pentru batoză, la arie. Acasă, a fost anunțat de către două femei că ar fi mai bine să nu se ducă la arie. La ieşirea din comună a fost întâmpinat de către 10 femei, care îl aşteptau în stradă şi care i-au cerut ca să le treiere pentru fiecare câte o căruță de grâu pentru pâine. El a spus că nu se poate la toți deodată. Între aceste femei era soția lui Tóth Ioan junior, o chiaburiță, care agita pe femei. Ea a îndemnat pe o văduvă să ceară dânsa, căci nu poate fi refuzată. La arie a găsit batoza muncind, ceea ce s-a continuat până miercuri.

În ziua de miercuri, tovarăşul vicepreşedinte, care lucra la pământul ce l-a primit prin reforma agrară, a fost anunțat că el „a auzit ce s-a întâmplat la batoză ?" Deodată a văzut că oamenii vin dinspre Barcău şi aceştia înaintau spre el. aceştia erau cei care veneau din comuna Almaşu Mare, care-i amenințau pe oameni. Vreo 10 oameni din Almaşu Mic s-au întors , care l-au ferit de atacul oamenilor. Unul din oameni l-a înhățat de piept pe vicepreşedinte şi voia să-i dea cu sapa în cap. Dintre oameni [o parte] s-au dus în comuna Balc, iar aceşti 10 au rămas să-l apere. Trecând printre ei, au venit femeile care erau invitate (aţâţate – n.n. Augustin Țărău) de soția lui Tóth, care a cerut soției tovarăşului vicepreşedinte să-i rupă procesul verbal de impunere, căci dânsul e vinovat [de faptul] că ea trebuie să plătească atâta cotă.

De la batoză s-a reîntors în comună, unde a trimis imediat un om pe urmele soției lui Tóth şi pe altul la Balc, ca să telefoneze.

Oamenilor din comună le-a fost frică să înceapă să muncească la batoză, căci cei din Almaşu Mare i-au amenințat. Delegatul batozei era la Primărie, unde voia să predea procesele verbale ce la avea asupra sa. Tovarăşul vicepreşedinte a spus cele petrecute tovarăşului preşedinte Nagy G. În acest timp, în comună s-au tras clopotele, când a ajuns Siguranța în comuna Almaşu Mic.

În această acțiune, chiaburii stăteau de o parte şi priveau, nu luau parte la acțiune. Venind înapoi spre casă, voia să pornească maşina, însă a fost imposibil, căci nu avea

delegat pentru a doua zi. Când a venit Siguranța în comună, tovarășul Izsak i-a dat însărcinarea tovarășului vicepreşedinte, să răspundă pentru mersul batozei. Aseară tovarășul a fost înlocuit.

De la rebeliune, membrii de partid lucrează pentru demascarea elementelor care au provocat aceasta. Soția lui Tóth I. a dispărut. Aceasta are 11 hectare de pământ. În trecut nu s-a observat din partea ei o atitudine duşmănoasă, însă acum făcea spume la gură.

Cei ce au participat la această rebeliune au fost săraci. Aceştia, când au sosit maşinile Siguranței, au pornit circa 50 de oameni spre Almaşu Mic, din care şapte din ei au fost ridicați.

În comună sunt 4-5 chiaburi, care însă nu au manifestat vreo atitudine sau vreo mişcare. În şedințe au fost demascați, chiaburul Ursan, fiindcă nu a luat parte la lucrările comunei şi nici nu plătea impozitul regulat. Aceasta a fost trecut şi într-un articol de ziar de perete, pentru sabotarea însămânțărilor.

Înainte de rebeliunea din comună, au fost 20 de oameni contra regimului, iar restul au fost pentru regim. Oamenii din comună simt şi recunosc că partidul luptă pentru binele lor. În această comună sunt oameni care au fost împroprietăriți, iar în trecut ei erau nevoiți să lucreze la averea lui Pinkas, care a fost naționalizată. În această acțiune, chiaburii şi-au antrenat soțiile, crezând că ei vor scăpa iar soțiile nu vor suferi nimic.

Organizațiile de bază, după rebeliune s-au dus la fiecare membru al organizațiilor de massă ca să-i întrebe ce au văzut la rebeliune, cine ce atitudine a avut şi ce au auzit.

La o casă a găsit pe soția lui Guleş Gheorghe, care plângea fiindcă a venit la ea o femeie, Silica Maria, care i-a spus că a fost la plasă unde i s-a spus că în viitor nu trebuie bonuri de măcinat la moară. Acest lucru ea l-a spus la alte două femei şi acum îi e frică că va fi ridicată. La moara din Balc, muncitorul care lucrează la cântar a fost atacat, spunându-i-se să nu mai ceară bonuri că acum se macină liber. Această femeie, Silica Maria, nu este ridicată nici până în prezent. Tot această femeie a intrat, cu o lună înainte, în cooperativă şi a strigat să iasă toată lumea afară că nu se poate distribui marfa. Era prezentă acolo şi o femeie din partea UFDR A declarat atunci că ea este agentul Siguranței. Despre aceasta s-a făcut proces verbal, care a fost înaintat la plasă, dar nu a fost rezolvat.

La Tóth Ioan s-au găsit ascuns într-o cămară snopi de grâu înghesuiți şi încuiați. Se crede că aceştia au fost duşi acasă pentru îmblătit. Acest Tóth Ioan cu soția au dispărut amândoi.

Clopotele, a doua oară, au fost trase de Pap Nicolae, un om bătrân în vârstă de 70 de ani. Nu se ştie de cine a fost îndemnat. A fost ridicat de Siguranță, dar la urmă a fost eliberat.

În afară că au intrat la cei din organizațiile de massă, tovarăşii membri de partid au luat şi alte măsuri, ca: au întărit paza comunei, au întărit paza la batoze, pe câmp, în aşa fel ca să nu poată fi dus grâul acasă şi nici ca să iasă cineva din sat.

În şedința organizației de bază s-a hotărât ca plata să se facă la treieriş în natură. Această şedință au ținut-o împreună cu comuna Almaşu Mare, deoarece au singur notariat.

În această comună au fost 10 membri de partid, din care în prezent sunt numai opt, căci ceilalți au fost excluşi la verificare. Toți aceşti opt tovarăşi sunt cinstiți, buni şi nu au luat parte la rebeliune şi în şedință şi-au luat angajamentul, că acolo unde vor fi puşi îşi vor face datoria. În comună s-a auzit că au fost împuşcați cei care au luat parte la răscoală.

Pentru viitor îşi iau angajamentul, că pentru a atinge socialismul, ei vor reuşi prin munca de lămurire mai bună, prin fapte mai bune [decât] ca în prezent şi prin ținerea de şedințe mai dese. Crede că lămurirea cea mai bună este de la om la om.

Din cele cetite de dânsul, are cele mai bune păreri despre colhoznici şi viața lor şi chiar el împreună cu alți 30 de oameni din sat sunt gata să intre în colhoz. Între ei sunt şi câțiva mijlocaşi. Tovarăşul Duma Dumitru, un agitator, prin munca de lămurire a convins 12 țărani, iar tovarăşul Bozga Petru, responsabilul de cadre, a adus şapte oameni. Una dintre datoriile lor, o consideră pe aceea de a-şi ridica încontinuu nivelul politic.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 271-272

20

Ant (Bihor), august 1949 – *Raportul foştilor şi actualului secretar al organizației de bază a PMR din comună, Szabó Ştefan, Vass Iosif, respectiv Bujdosó Alexandru, în legătură cu bătaia iscată între comunistul Kovács şi chiaburul Tokai din cauza treierişului la arie şi modul în care a fost rezolvată problema salarizării secerişului şi treierişului.*

Plasa Salonta
Comuna Ant

Tovarăşul Szabó Ştefan, Vass Iosif şi Bujdosó Alexandru, toți trei au fost secretarii partidului, iar Bujdosó este preşedintele Comitetului Provizoriu
raportează

[Comuna] este la 26 km de la Arpăşel, 24 km de la Salonta, 150 metri este de la graniță.

Sâmbătă s-a întâmplat că Kovács, un țăran sărac, a purtat grâul şi s-a dus la fântână, care este în stradă lângă casa lui Tokai, care are 4 hectare de pământ, un mare reacționar fascist. După cum Tokai a adăpat vitele, Kovács s-a dus acolo ca şi el să-şi adape vitele şi l-a salutat pe Tokai. Atunci, Tokai i-a spus lui Kovács: „comunist murdar! după câteva zile veți fi aranjați". Tokai a fost spion în 1938, pentru maghiari. Tokai a fugit în casă şi a adus o sapă. Kovács s-a apărat cu furcoiul. Tokai a vrut ca să ia de la el furcoiul, dar a căzut pe spate şi Kovács a voit ca să-l sugrume. Soția lui Tokai a fugit afară şi i-a dat câteva palme lui Kovács. Kovács a dat cu furcoiul în Tokai, apoi au mai venit trei țărani care i-au despărțit. Tokai s-a dus după Kovács cu coasa, iar în fața lor veneau trei căruțe cu oameni, care apoi i-au împiedicat ca să nu se [mai] bată. Doamna Tokai a mers la Miliție, arătând ce a făcut cu ea Kovács. Tokai a vrut să-i muşte degetul lui Kovács, care a fost şi rănit, amenințându-l că-l va omorî. Tokai l-a înjurat pe Kovács, că de ce poartă cerealele la arie, deoarece Tokai nu a făcut aceasta, şi soția lui a spus la Miliție că nici pentru aceea nu va purta cerealele. Tokai a fost arestat de Siguranță şi a fost transportat cu automobilul. Soția lui s-a dus la tovarăşi şi i-a întrebat ce este cu soțul ei.

Tovarăşul Borşi, Késmárti, Boronyai sunt afară la maşină (batoză – n.n. Augustin Țărău). sunt 24 de chiaburi. Sunt 63 de membri de partid iar autobiografii au dat 21. Verificarea nu a fost ținută încă. Țăranii din comună spun că au făcut bine [tovarăşii] că l-au dus pe Tokai. Are şi mai multe acte, care le-a dat la Judecătorie tovarăşul Bujdosó. Tovarăşul Bujdosó are şcoala de cadre de 3 săptămâni. Tovarăşul Szabó, secretar de partid, n-are şcoala de cadre. A preluat munca acum nu de mult şi nu poate să facă muncă mai intensivă. Au fost aleşi trei tovarăşi, unul pentru resortul de cadre, unul pentru agitație politică, dar ei n-au [fost] primiți, numai tovarăşul Szabó a [fost] primit. Verificarea a fost ținută de tovarăşul Weiner la 13 iulie, când secretarii partidului nu au fost prezenți. Au fost chemați la Salonta pentru o adunare în cauza secerişului şi treierişului. Oamenii sunt nemulțumiți deoarece nu este aşa ca şi în anul trecut. Tovarăşii Borşi Carol şi Késmárti au prelucrat problema. Acum muncesc două maşini, o parte dintre muncitori pentru 4% şi o parte pentru cartelă. Tovarăşii au prelucrat ce multe avantaje are [cel] care primeşte cartela: primeşte cartelă, primeşte carne, zahăr, pâine, ulei etc. Sunt unii care nu văd clar situația şi sunt sub influența chiaburilor. Nici conducerea nu este destul de bine pregătită, deşi citesc broşuri. La şedința susmenționată au participat 15 oameni, care au înțeles problema. Acum sunt 40 de oameni care au ales cartela, primind şi haine la cooperative. A fost prelucrată şi autobiografia, cum trebuie să fie făcută. O parte din ei, din neştiință, iar o parte din rea voință nu le-au făcut. Spun că nici aşa nu le dau nimic. Reacțiunea spune că primeşte cartele numai în timpul treierişului. Tovarăşii au spus că partidul nu a promis nimic până acum, dar ce a promis partidul va fi şi îndeplinit.

Acum au primit un nou ordin că membrii de familie primesc cartelă numai 2 luni de zile şi după aceea primeşte numai capul de familie. Aceasta a fost prelucrată în şedințe de partid şi din 50 de membri, 20 au ales cartele, 30 de oameni pentru 4%. Oamenii s-au înşelat pentru că au crezut că membrii de familie vor primi cartelă pe tot anul. La început nimeni nu a

vrut să treiere. Nouă tovarăşi şi-au început munca. Un tovarăş care are şapte membri de familie, a primit 20 kg de zahăr, 70 kg de făină, carne etc. Aşa că au fost foarte mulţumiţi când oamenii au văzut că primesc acestea. Tovarăşii au voit ca să primească şi ei cartele. Tovarăşii ar dori să nu fie schimbat ordinul. De la Cooperativă primesc haine, în primul rând numai muncitorii care muncesc la maşină (batoză – n.n. Augustin Ţărău), adică la treieriş. UFDR munceşte slab. A avut preşedintă o femeie care a avut avere, dar o femeie săracă a fost aleasă pentru preşedintă. Femeile nu o simpatizează. UFDR munceşte 12 metri pătraţi de pământ. Şedinţa nu este ţinută în ultimul timp. Partidul ajută UFDR Bucătărie de lapte este. Când a vrut [să] se facă grădiniţa de copii, chiaburii au lansat zvonuri alarmante, că copii vor fi luaţi de la părinţi şi de aceea nu a putut să se facă grădiniţa de copii. Când este timpul de ploaie nu se poate merge în comună, deoarece sunt îngrădiţi din cauza noroiului. Apoi nu au nici telefoane. Taxa pentru instalarea telefonului este achitată, dar munca merge foarte greu.

Despre procesul ce a fost în judeţul Timiş-Torontal nu au auzit. Poşta vine de două ori pe săptămână şi cu poşta vine şi ziarul. Tovarăşul Fertig spune că importanţa verificărilor trebuie prelucrată. N-a putut promite acest lucru, pe care nu-l poate îndeplini. Trebuie ca să vorbim numai adevărul. Nu se poate să fim nemulţumiţi cu ceea ce am ajuns. Trebuie să luptăm mai departe. Tovarăşul Bujdosó spune că ţăranii nu au curajul să vorbească înaintea lui deschis, mai ales ştie de la soţia lui, ştiri.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 215-216

21

Arpăşel (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației locale a PMR, K.Sárközi Ludovic, în legătură cu nemulțumirea țăranilor în privința plății în bani a treieratului, revolta împotriva colectivizării, intervenția miliției și arestările operate.*

Plasa Salonta
Comuna Arpăşel

Tovarăşul K.Sárközi Ludovic, secretarul organizaţiei de partid
Tovarăşul Fábián Vasile, responsabil organizatoric PMR
Tovarăşa, soţia lui Hajdu Iosif, responsabila organizaţiei UFDR
Tovarăşul Tóth Carol, administratorul morii

raportează:

În comuna Arpăşel, până în 1948, munca organizatorică a fost satisfăcătoare. Situaţia s-a schimbat începând din anul 1948, când Ferma de Stat a preluat fostul domeniu al moşierului Köházi, şi comisia, care a împărţit mai înainte [pământul] la ţărani, a avut până la înfiinţarea fermei sub administrarea ei un teritoriu de pământ, care în frunte cu Szánto Ludovic a întrebuinţat acest teritoriu pentru scopurile lor personale.

Acest Szánto şi consorţii au instigat pe oameni ca să nu lase pe inginerul agronom să măsoare pământurile, ci să-l alunge din comună. Noi însă nu l-am lăsat, am raportat cazul şi aceste persoane au fost şi îndepărtate.

O întâmplare mai însemnată a fost înainte cu 5 săptămâni [la] o şedinţă sindicală, când a cerut cuvânt acest Szábo Ludovic. A spus anume, că colectorii de la Salonta vin aici ca să le spună minciuni. Spun că la Homorog deja s-a început treierişul pentru bani, dar despre aceea nu spun nimic, că la Salonta oamenii au vrut să-i bată pe ei pentru acest fapt.

Tot atunci, când s-a înfiinţat Ferma de Stat, s-au lipit la această fermă 80 de iugăre de pământ, care mai înainte erau împărţite ţăranilor săraci, cărora li s-a dat pământ în alte hotare. Aceşti foşti membri ai comisiei de împărţire a pământului s-au folosit şi de această întâmplare şi au reuşit să stârnească nemulţumire între oameni la toate şedinţele la care au luat parte.

La toate organizaţiile din comună s-a prelucrat importanţa muncii voluntare la canalizarea orezăriilor din plasa Tinca. La această chestiune nu a fost nici o discuţie. Pe urmă a venit vorba de colhozuri. Noi am vorbit de cooperativă şi despre aceea că vom înfiinţa o

cantină. O tovarăşă, Bödi Susana, a început să strige că oamenii nu vor colhozuri şi că nici ea nu vrea, şi că va lupta întotdeauna în contra acesteia. Au fost mai mulţi care au protestat împotriva cooperativei şi colhozurilor.

Dumineca care a urmat, o parte din populaţie s-a dus la munca voluntară. Tot atunci, direcţiunea cooperativei a umblat prin sat pentru iscălirea adeziunilor. Unul dintre tovarăşi, numit Horváth, a ajuns în apropierea [casei] lui Szánto Ludovic, în partea aceea a comunei unde domină o clică reacţionară. Acest Szánto l-a întrebat pe Horváth de ce se pune în adeziune întrebarea că ce unelte şi articole de gospodărie şi pământ are acela care doreşte să intre în cooperative. O femeie care era în apropiere a început să strige că acesta este un semn că vor să forţeze pe oameni să intre în colhoz. Văzând Horváth cum stă situaţia, că oamenii au început să strige şi el n-a mai putut continua munca de lămurire, a plecat acasă şi cu aceasta s-a şi oprit înscrierea membrilor în cooperativă, oamenii ne mai voind ca să intre. Am crezut ca într-o şedinţă să mai prelucrăm această chestiune.

În dimineaţa următoare, Horváth a explicat cazul la primărie. Atunci a fost chemat acolo preşedintele cooperativei şi [erau şi] cele două femei care au strigat la Horváth în ziua anterioară. Acestea au venit cu bărbaţii lor. Femeile s-au supărat şi între timp, tot cartierul unde locuia clica lui Horváth a venit la primărie, şi anume vreo 30 de femei. Unele veneau cu soţii. Mulţimea n-a aşteptat până ce cele două femei vor ieşi de la primărie, ci au intrat cu toţii [în primărie] şi au început să strige că nu doresc colhoz. Noi am spus să plece toată lumea acasă şi să se reîntoarcă la orele 11, când vom face adunarea mare, şi atunci învăţătorul are să le explice despre ce este vorba. Adunarea s-a şi întrunit la orele 11, fiindcă în ziua anterioară a plouat şi oamenii nu s-au dus la lucru. Au fost foarte mulţi. Învăţătorul a început să explice chestiunea, dar în zadar. Au început toţi [oamenii] să strige. Erau aproape 500. Bödi Susana a strigat mai tare şi a spus că ea la şedinţa de partid într-adevăr a auzit că o să se facă colhoz.

Aceasta s-a întâmplat acum patru săptămâni. A fost mare tumult, şi oamenii au fost revoltaţi de faptul că conducătoarea grădiniţei de copii, o tovarăşă bună, a însemnat pe o hârtie că „fiind influenţaţi de chiaburi, oameni se lasă conduşi de aceştia". Întâi au voit ca s-o omoare pe ea, şi când unul a început să strige că desigur Hajdu i-a dictat aceste cuvinte, atunci au lăsat-o pe fată şi s-au dus după Hajdu. Acesta a venit şi le-a explicat că dacă el ar fi vrut să scrie ceva, ar fi scris singur şi nu era nevoie să dicteze tovarăşei. Oamenii, pentru o clipă au înţeles, dar pe urmă iarăşi s-au repezit la tovarăşa Irina, care a afirmat că are dreptul să noteze ce vrea şi dacă cineva are s-o bată, atunci loveşte în partid. Atunci tovarăşul Tóth, administratorul morii, i-a rugat pe oameni ca să fie în linişte, că el vrea să spună ceva şi că de fapt nu s-a aranjat nimic până acum. Tovarăşul Tóth l-a chemat pe notar ca să noteze ceea ce doresc oamenii. [Oamenii] au avut mai multe pretenţii, care erau formulate în 10 puncte. Procesul verbal s-a întocmit în patru exemplare, unul pentru partid, altul pentru sindicat, al treilea pentru Comitetul Provizoriu şi al patrulea l-am reţinut noi. Toate acestea, pentru ca să dăm o formă mai serioasă.

Tovarăşul Bágyog, în ziua următoare, a venit la noi şi a spus că vrea să vorbească cu conducerea partidului. Tot atunci a venit şi tovarăşul Vasvári pentru a ţine o consfătuire cu conducătorii Uniunii Populare Maghiare. A venit un alt tovarăş la conducătorii UFDR, iarăşi un altul pentru a ţine o consfătuire cu tineretul. Vestea că au sosit aceşti tovarăşi s-a lansat prin comună şi oamenii au venit în mase mari. S-au adunat vreo 1000 de oameni. Aceasta era seara pe la orele 9-10. tovarăşul Bágyog a vrut să vorbească cu mulţimea, dar unul din comună, numit Demeter, a spus că nu e nevoie să vorbească nimeni cu el.

Tovarăşul Bágyog a încercat să spuie pentru ce a vorbit, şi i-a rugat pe oameni ca să-l asculte. Am spus că vom da pentru oameni tot ceea ce pretind. Şi tovarăşul Vasvári a vorbit, dar cuvintele lui s-au înecat în murmure. Unul din mulţime a început iar să strige, că unde e acea listă pe care s-a notat numele celor 36 de oameni. Atunci oamenii au început să deie năvala pe trepte. Aşa se arăta situaţia, că oamenii vor să ne omoare. Bödi Susana a strigat că ei sunt cu toţii uniţi şi că ei vor scoate şi pielea de pe conducători. A strigat că trebuie să dăm înapoi moara pentru proprietar şi [că] trebuie aduşi înapoi moşierii. Acţiunea s-a sfârşit numai atunci când a sosit miliţia cu camionul şi a început să tragă în aer. Pe urmă s-au liniştit spiritele, fiindcă în cealaltă zi au fost duşi din comună vreo 17 [persoane] care au luat parte la această acţiune,

dar trebuia să se ducă şi mai mulţi, fiindcă au mai rămas acasă [mulţi] care unelteză împotriva noastră. Ştim că focul încă nu s-a stins. Totdeauna se aud nemulţumiri.

La şedinţa de ieri, tovarăşul Cziko Lörincz a ţinut discurs. Au fost numai 160 de oameni. Atmosfera a fost bună.

În cadrul organizaţiei de bază, tovarăşii îşi arată iubirea faţă de noi, dar nu toţi sunt sinceri. Cea mai slabă organizaţie de bază este nr. 3, din care face parte tocmai acea clică. Singurul om cumsecade dintre ei este tovarăşul Oláh Alexandru. De altfel, aceşti tovarăşi sunt toţi ţărani săraci. Tovarăşul Tóth, administratorul morii, crede că numai aşa se va îmbunătăţi situaţia şi munca de partid, dacă va putea pătrunde la sufletul fiecăruia şi va duce o muncă de lămurire adâncă.

Cea mai mare organizaţie de bază este nr. 4. Au fost înainte 58 de autobiografii. Greşeala am comis-o atunci, că n-am fost destul de vigilenţi [când] am auzit că se pregăteşte ceva, dar n-am luat în serios.

Sunt vreo 12 membri în partid, care nu pot fi deloc educaţi. Se poartă duşmănos faţă de noi şi cu ocazia verificării vor trebui să fie excluşi.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 235-237

22

Balc (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului Fertig Iuliu de la Comitetul județean al PMR, în legătură cu nemulțumirea muncitorilor de la batoze în privința plății în bani a treieratului, debutul revoltei şi extinderea ei în comuna vecină Almaş, intervenția miliției.*

Plasa Marghita
Comuna Balc

Tovarăşul Fertig Iuliu de la județeană a deschis şedința

Máté Mihai din comuna Balc, secretarul Sectorului II, aduce la cunoştinţă că în comuna Balc, la batoză, muncitorii au fost nemulţumiţi în privinţa salariilor. Muncitorii vroiau să primească salariile în natură. S-au întrunit circa 40 de muncitori, dar când au auzit că primesc bani, mulţi au plecat.

În ziua de 3 august 1949, din comuna Almaşu Mare şi Almaşu Mic s-au adunat mulţi bărbaţi, femei şi copii, cu lopeţi şi sape şi din comuna Balc, câţiva chiaburi s-au alăturat lor. S-au dus din casă în casă şi i-au silit pe oameni să treacă de partea lor. Din comuna Balc, numai chiaburimea a fost de partea lor. Dintre aceştia au fost: Löcsei Mihai, chiabur cu 22 hectare, Papp Béla, cu 42 de hectare, Löcsei Alexandru, cu 30 de hectare, soţia lui Lupşi Iosif, cu 60 de hectare, Godzsa Alexandru, cu 2 hectare, membru de partid, soţia lui Banóczi Ludovic, cu 1 hectar, membră de partid, soţia lui Czirka Ioan, cu 2 hectare, membră de partid, Sallai Alexandru, Barát Ştefan, Debreczeni Ladislau şi soţia lui Banóczi Iuliu, cu 4 hectare. Din aceşti trei membri de partid, după verificare au fost lăsaţi liberi.

Femeile muncitorilor de la batoze s-au adunat şi i-au silit pe soţii lor să nu lucreze pentru bani ci numai pentru grâu, strigând că „vrem pâine!" şi că „am răsturnat democraţia!" şi „vrem să-i omorâm pe comunişti!".

Atunci au plecat ca să-i caute pe conducători pentru a-i omorî, însă aceştia au dispărut. Locuitorii comunei Almaşu Mare şi Almaşu Mic au spus locuitorilor din comuna Balc, că atunci când vine miliţia şi ei nu le vin în ajutor, diseară dau foc comunei Balc. Membri de partid, mergând din casă în casă, au lămurit populaţia şi de atunci este linişte. În ziua de 5 august s-a început iarăşi treieratul. Încontinuu se lucrează, ducând chiar şi chiaburii grâul la treierat. Muncitorii au primit cartelele şi astfel au ajuns la făină. Dintre ţăranii săraci, mulţi deja au şi terminat.

Tovarăşul Bistran Alexandru din Buduslău pune întrebarea: „De ce tovarăşul Matei nu spune cine au fost instigatorii ?"

Răspuns: „Nici până azi nu se ştie".

Tovarăşul Badon Ladislau, de la Sectorul I, aduce la cunoştinţă că în ziua de 2 august s-a început treieratul. Timp de două zile a mers normal, însă, pe urmă, [ţăranii] ştiind că nu primesc grîu, atunci câţiva au plecat. Două maşini au început lucrul cu 36 de muncitori.

În chestiunea cartelei, s-a făcut o mare greşeală. Muncitorii au fost lămuriţi că în afară de făina ce o primesc pe cartelă, mai primesc 70 decagrame fără cartelă. Când femeile au aflat că nu primesc această cantitate de făină, atunci au mers la soţii lor, nelăsându-i să lucreze, oprind maşina şi strigând că nu le dă voie soţilor lor ca să lucreze, astfel, oprindu-se maşina cu un ceas mai devreme de[cât] timpul stabilit. Dintre acestea, au fost 36 de femei care erau soţiile muncitorilor de la batoze.

În ziua de 4 august, muncitorii nu s-au dus la batoze. Tovarăşul Fabian a luat măsuri prin telefon. La orele 12, în comuna Balc s-au adunat oamenii din comunele vecine şi au strigat că nu lasă să se ducă din comună nici un bob de grâu. Au intrat între ei şi câţiva chiaburi.

Doi tovarăşi din comuna Balc au lucrat în comuna Almaşu Mare şi când au observat că ce se petrece, atunci au fugit acasă să lămurească populaţia. Tovarăşul Hirsrcheller Iosif a anunţat pe tovarăşul Madarász şi Katana din Comitetul Provizoriu al comunei că sunt în primejdie, astfel că ei şi conducătorii au fugit.

Din comuna Balc s-au alăturat numai câţiva [ţărani] de partea lor. Între timp au sosit trei camioane cu miliţie, dar până atunci, cu toţii au fugit, negăsind pe nimeni. Atunci miliţia a mers în comuna Almaş.

Un băiat de 18 ani, din comuna Almaş, Tinca Vasile, s-a dus în comuna Balc să ceară ajutorul lor contra miliţiei, dar de la Balc nu s-a dus nimeni. Tovarăşul Godzsa, care este membru de partid, a fost acela care a trimis pe oameni în ajutorul comunei Almaş. Comuna Almaş a trimis vorbă că dă foc comunei Balc. Atunci s-a format o gardă din 36 de oameni şi astfel că conducătorii au ieşit pe teren şi astfel, la 5 august s-a început din nou treieratul şi de atunci merge în regulă.

Tovarăşul Fertig pune întrebări:

„Cine a fost instigatorul ?", la care s-a răspuns că nu se ştie.

„De ce membri de partid au fost printre instigatori ?", la care s-a răspuns că sunt inconştienţi.

Se pune întrebarea, „dacă învăţătorul a fost contra ?", la care s-a răspuns: „sunt doi învăţători, unul cu numele Elekes Carol, nu este membru de partid şi lucrează la Uniunea Populară Maghiară, el nici nu a fost prezent. Tot aşa, [nici] preotul Kalmár nu a fost prezent".

Tovarăşii de la Comitetul Provizoriu al comunei au fugit, fiind în primejdie. Lozincile au fost: „ne trebuie pâine!" şi „nu lăsăm să se ia grâul!"

Din comuna Balc, au luat parte în total 80 de persoane, dintre care 3 chiaburi. Tovarăşul Fehér Alexandru, din comuna Sânicolau de Munte, spune că tovarăşii din comuna Balc nu sunt lămuriţi că instigatorii au fost chiaburii.

Tovarăşul Moricz Daniel, din comuna Buduslău, spune că nu ar trebui lăsaţi liberi acei trei tovarăşi, pentru că poate aceştia ştiau care au fost instigatorii.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 198

23

Batăr (Bihor), august 1949– *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, implicarea țăranilor răsculați din comuna vecină Tăut, uciderea comunistului Bicăceanu Gheorghe, intervenția miliției şi armatei şi execuția publică a țăranilor Crăciun Ioan şi Sucigan Vasile, urmat de raportul secretarului organizației PMR din localitate, Barta Lazăr, susținut de declarațiile preşedintelui Comitetului Provizoriu, Bulzan Florian.*

Batăr

La semnalul dat de cei din Tăut (comună vecină – n.n. Augustin Țărău) în seara zilei de 29 [iulie] şi cei de aici au început agitaţia şi întrunirea. Abia la sosirea tăutanilor s-au apropiat de Comitetul Provizoriu.

Aici li s-a opus, căutând dă intre în vorbă, tovarăşul Bicăceanu Gheorghe. A fost omorât. Au dat jos şi stricat centrala telefonică [şi] au spart geamurile şi porțile lui Bulzan Nicolae, preşedintele Comitetului Provizoriu. Au tăiat poarta triumfală [şi] au spart geamurile la Comitetul Provizoriu.

Conducătorii: Bocşa Gavril, 20 hectare, Crăciun Gheorghe, 18 hectare [şi] Andor Gavril, 6 hectare. Au fost executați: Crăciun Ioan, 11 hectare şi Sucigan Vasile.

Oradea, 10 august 1949 *Pogorovici Vlad*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 173

Plasa Tinca
Comuna Batăr

Tovarăşul secretar de bază
raportează:

În legătură cu manifestațiile care s-au petrecut, vă aduc la cunoştință că acest lucru s-a întâmplat tot din cauza noastră, pentru că noi am lăsat în voie bună chiaburimea şi de multe ori, dacă am auzit spunând lucruri duşmănoase în contra partidului nostru, nu ne-am sesizat. Aceasta a fost slăbiciunea noastră. Acestei slăbiciuni se pot datora cele întâmplate, pentru că dacă noi, secretarii şi membrii Partidului Muncitoresc am fi luat dinainte măsuri mai drastice, nu s-ar fi întâmplat cele petrecute. Am fost prea îngăduitori față de ei, n-am vrut duşmănie în comuna noastră. Am vrut să trăim în pace şi am crezut că prin aceasta vom face bine. Putem însă vedea că duşmanii noştri nu au respectat acest gest frumos al partidului nostru şi al organizației de bază.

În legătură cu manifestația, lucruri precise nu vă pot spune. Legături cu duşmanii noştri nu prea am avut. Duşmanii, de multe ori spuneau lucruri duşmănoase [şi] au fost cazuri când am raportat. Precis, nu vă pot spune cine a luat parte la manifestații.

Manifestația s-a început din comuna vecină, Tăut. În noaptea de 29-30 iulie, pe la orele 10,30, când toată lumea dormea, deodată am auzit clopotul bisericii făcând alarmă. Ca şeful pompierilor, am sărit din pat şi am luat-o la fugă, în primul rând [ca] să-mi scot pompa de apă, să văd dacă funcționează. În timp ce fugeam, auzeam strigând lozincile „Jos comuniştii!", „Trăiască Regele Mihai I!", „Nu vrem să dăm tâlharilor grâul!" [şi] „Vrem pită!"

Auzind aceste lozinci, m-am retras şi am observat un convoi compus din 200 de persoane, bărbați, femei şi copii. Văzând aceasta, am dat o fugă acasă, am sculat familia, [le-]am pus în vedere să se îmbrace şi după aceasta am dat fuga la Ferma de Stat, luând legătura cu cei doi conducători de acolo, asociindu-ne trei inşi, adică eu, administratorul Beceş şi Vizer Ladislau. I-am povestit cazul, dar ei nu mi-au dat încredere. Eu le-am atras atenția să nu mă mai ia în glumă şi să mergem cât mai repede la C.F.R. pentru avizarea autorităților.

Apropiindu-ne de gară, ne-am convins că nu este vorba de o lovitură de stat şi l-am invitat pe şeful gării, Malița Vasile, să ne dea tot sprijinul. Pe la ora 11,30 am avertizat plasa Tinca, apoi plasa Salonta, dar nici ei nu ne-au dat încredere. Tovarăşul Beikeş [şi-]a luat angajamentul să se ducă personal călare la Arpăşel, unde a sesizat autoritățile. Tovarăşul Beikeş, sesizând autoritățile, imediat s-au luat măsuri şi la ora 5 dimineața a sosit forța militară, care ne-a găsit la gară.

Nu vă pot da precis nume, dar, după cum sunt informat din comuna noastră, la acest convoi s-au ataşat Barta Ioan, Vancea Gheorghe şi Radu Gheorghe, fost plutonier de jandarmi. Dintre membrii partidului nostru nu s-a asociat nimeni la manifestație.

Avem mulți membri de partid, dar nu toți activează. Când era această gălăgie în sat, s-au refugiat. Dacă ar fi fost vorba de o lovitură de stat, ar fi trebuit a ne consfătui în privința atitudinii ce este de luat.

Cu darurile n-am informațiuni. Reacțiunea din comuna noastră a stat cam liniştită. Membrii partidului, în această acțiune, n-au luat parte contra manifestației. Convoiul a avut de

gând să taie firele de telefoane. Au ocupat primăria. Membrii de partid, când au auzit acest lucru, nu mai aveau timp să ia legături unul cu altul. Era noapte, toată lumea stătea acasă la odihnă. Convoiul a folosit două arme automate şi şase arme simple. La această acțiune, dintre oamenii săraci n-au luat parte nici unul. Precis, nu ştiu, dar am auzit zvonuri că unii dintre țăranii mijlocaşi, ziceau că „bine au făcut, dar dacă în urma acestei mici lovituri, bolşevicii ne vor da puțin grâu ?". Convoiul era format din locuitorii comunei Tăut.

Organizațiile de massă nu au observat nici o manifestație în comuna noastră, contra partidului. Chiaburimea, înainte de această lovitură, s-a purtat destul de obraznic față de partidul nostru, iar partidul şi membrii Partidului Muncitoresc s-au purtat cinstit, luptând pentru a combate vorbele duşmănoase. De multe ori le-am pus întrebarea „de ce trebuie să fiți atât de duşmănoşi față de noi ? fiindcă vrem şi noi o bucată de pâine mai bună ? voi numai acum trebuie să suferiți, un pic, iar noi [ne-]am învățat cu suferințele de când ne-am născut".

Adunarea populară de duminică s-a desfăşurat în destul de bune condiții. Au fost prezenți circa 320 de inşi, bărbați, femei şi copii. La această adunare au fost prelucrate evenimentele întâmplate, de [către] tovarăşul Bulzan Florian, preşedintele Comitetului Provizoriu, care a mai prelucrat şi problema cum ne-a ajutat guvernul cu reforma agrară, problema înființării cooperativelor, anulării impozitelor, etc.

La adunarea ținută duminică au fost prezenți toți membrii de partid, membrii Frontului Plugarilor, UFDR, Comitetul Provizoriu. Adunarea de seară, s-a început la ora 11 şi s-a decurs în bune condițiuni. La această adunare, cu unanimitate am fost pentru retribuirea muncitorilor cu bani, cu toate că lucrătorii nu doreau, fiindcă spiritul țărănimii, care crede că pâinea numai prin grâu este asigurată, este greu de combătut. Noi am căutat să-i lămurim că traiul ne este mai bine asigurat dacă suntem plătiți cu bani, şi la şedință am propus ca lucrătorii de la batoze să fie plătiți cu bani. Lucrătorii şi-au luat angajamentul că vor duce munca la bun sfârşit.

Nu am nici o cunoştință că s-ar fi strecurat elemente duşmănoase între membrii de partid şi nu sunt nici informat că membrii de partid ar avea legătură cu elementele duşmănoase. Membrii de partid n-au pornit contra manifestației, fiindcă nu au avut timp.

Iubesc partidul de la etatea de 21 de ani, când încă sub era austro-maghiară, am intrat în partid, de când nici nu cunosc alt partid. Pe această vreme am avut o legătură cu un tovarăş, Tóth Ioan, care mi-a trimis ziare pe care le-am difuzat în timpul nopții. Am mai avut legătură cu tovarăşul Volf din Timişoara şi Buna Constantin din Cluj, care la fel, mi-a trimis manifestații (manifeste – n.n. Augustin Țărău) pentru răspândire. După al doilea război, la fel, am fost la locul meu şi începând din 1945, cu tovarăşul Bulzan Florian, lucrăm pentru partid. 20% din membrii de partid din comună iubesc partidul, aşa de exemplu, sunt tovarăşii Barta Lazăr, Bulzan Florian, Andor Gheorghe, Maghiar Vasile, Herpuț Petru, Bicăcian Aron, Bicăcian Teodor, Bicăcian Gheorghe – care a fost ucis de convoiul [mai] sus amintit – Simuț Pavel, David Vasile, Oros Francisc, Maghiar Mihai, Sârbuț Vasile, Rob Gheorghe, Szábo Alexandru,, Bulzan Maria, Nagy Etelca, Nagy Alexandru, văduva Sârbuț Gheorghe, Barta Florica, Barta Maria, Roşu Gheorghe, Roşu Maria, Roşu Florica, Şuteu Ioan, Vuşcan Teodor, Roşu Traian, Galea Dumitru [şi] Cendan Vasile.

Dacă vrem să fim adevărați comunişti, nu e voie să ne purtăm cum ne-am purtat până acum. Trebuie să fim cu mult mai vigilenți. Trebuie să descoperim vorbele duşmănoase, de unde vin, ca pe acel cap de zvon să-l putem demasca imediat. Dacă am fi fost destul de vigilenți, nu s-ar fi putut întâmpla astfel de lucruri. De aceea, zic că numai atunci putem fi comunişti adevărați, dacă suntem bine înarmați.

Să ne purtăm omeneşte cu chiaburii, lămurindu-i şi atrăgându-i spre noi, ca să trăim în pace, ca să nu se [mai] poată întâmpla ceea ce s-a întâmplat.

După cum ştiu din cetite, numai atunci vom putea duce o viață bună, dacă vom trăi ca şi colhoznicii din URSS Din pământurile noastre, divizate în 5-6 părți, nu vom putea realiza niciodată o producție mulțumitoare. Dacă mici porțiuni din pământuri vor fi la un loc, vom putea dezvolta mai bine agricultura.

La cele spuse mai sus de tovarăşul Barta, tovarăşul Ţârban Gheorghe din Tăut, pune întrebarea „cum gândeşte tovarăşul Barta că chiaburimea se poate lămuri, când intenţia noastră este să-i nimicim ?" Tovarăşul Barta este de părere, răspunzând la această întrebare, că vigilenţa noastră trebuie să fie ascuţită, linia noastră cere ca să distrugem complet chiaburimea, dar prima dată să-i atragem la linişte.

Tovarăşul Torţa Florian din Sărsig a vrut să pună tot această întrebare şi este de părere că noi nu avem nevoie de chiaburi.

Tovarăşul Chiş Alexandru din Tăut este de părere că noi nu avem nevoie de chiaburi şi datoria noastră este de a-i lămuri pe mijlocaşi.

Tovarăşul Oprea Pavel din Tăutelec este de părere că nu am fost destul de vigilenţi.

Tovarăşul Vidican Pavel din comuna Gurbediu pune întrebarea că „tovarăşul Barta, de ce a fugit la fermă lăsând primăria?"

Tovarăşul Barta face cunoscut că nu a putut lua contact cu tovarăşii membrii de partid, că atunci se spărgeau geamurile şi fiecare s-a refugiat [pe] unde a putut. Ferma a fost cel mai sigur loc. în acest timp, primăria deja era spartă, aprinsă, firele de telefoane rupte. La fermă a avut tovarăşi de încredere şi mijloace de transport.

Tovarăşul Bulzan Florian, preşedintele Comitetului, arată că înainte cu două săptămâni, în comună s-au ivit nemulţumiri. A fost un tovarăş de la Tinca, care a ţinut o adunare populară, unde a arătat ce însemnătate are ca lucrătorii să fie plătiţi cu bani nu cu grâu. Barca Ioan şi Cefan Gheorghe au agitat în urma acestor conferinţe, dar au şi fost ridicaţi imediat de securitate şi duşi la Salonta. Timp de două săptămâni, comuna s-a liniştit. În noaptea de la 29-30 iulie, pe la orele 11, când rebelii din Tăut au pornit spre comuna noastră, eu împreună cu câţiva tovarăşi eram pregătit să merg la Belfir. Văzând însă cele întâmplate, am rămas acasă. Când am ajuns la 100 de metri de primărie, rebelii chiar atunci au spart poarta, două geamuri şi ziarul de perete, îndreptându-se spre locuinţa mea, unde au devastat gardul.

Au venit cu arme, zicând că avem şi noi rege. Eu m-am ascuns la un vecin, m-am uitat la gard. Tovarăşul care a murit între timp, era acasă. S-a format un grup de cinci oameni. Cei care s-au asociat la convoi, erau Barta Ioan, fiul aceluia care este arestat la Cluj şi cu Vancea Gheorghe din Tăut. Unii din convoi au prins pe tovarăşul care a fost omorât, i-au dat câteva pălmi şi l-au lăsat în drum. Barta şi Vancea, când [l-]au observat, au strigat „De ce [l-]aţi lăsat pe comunist ?", „Jos comuniştii!", „Tito a intrat în Banat!" Tovarăşul zicea „lăsaţi că va veni încă ziua de mâine", atunci Toduca Ioan, Bandu, Vancea Gheorghe şi Barta l-au luat în primire şi l-au omorât. După aceea s-au dus la Andor Gheorghe, secretarul organizaţiei de bază. Aici nu au făcut devastare, au intrat doar la el, însă el era fugit. După aceasta au plecat la defilare pe străzi, în grupuri. Vancea a venit şi a zis „aveţi un mort". În comună, mulţi nu s-au ataşat la manifestaţie, doar Barta şi Radu. Când au plecat rebelii era linişte.

Nimeni nu era în clar cu situaţia. Nu ştia [nimeni] dacă revoluţia este pe [întreaga] ţară sau nu. Chiaburimea la noi nu s-a aliat, fiindcă erau strânşi luaţi de noi, puşi la lucru, demascaţi ca elemente periculoase de mult. Organizaţia de bază nu a putut lua nici o legătură cu organizaţiile de massă, fiindcă pe străzi s-au format patrule şi trăgeau cu armele. Dintre membrii de partid, nici unul nu a luat parte. Reacţiunea nu a ajuns să se dezvolte. Lozincile rebelilor erau: ***„Vrem pită!"***, ***„A sosit momentul!"***, ***„Jos comuniştii!"***, ***„Tito a intrat în Banat!"***

Convoiul era compus din 250 de oameni, arme, tobă, trompetă. Dintre chiaburi, au luat parte 10 inşi din comuna noastră, dintre care, unul a fost împuşcat pe loc, de la ceilalţi fiind confiscate averile. Au fost arestaţi: Crăciun Ioan, Crăciun Ilie, Vancea Mihai, Crăciun Gheorghe, Ardelean Gavril, Andor Gavril, Bocşa Gavril, Sucigan Vasile – mort, Crăciun Dumitru – care momentan e liber, cu toate că a mai fost condamnat de două ori şi Teudan Gheorghe.

Cu chiaburimea am procedat dinainte destul de bine, i-am pus la lucru ca să fie ocupaţi. Nu s-a făcut agitaţie împotriva treierişului. Numai doi au fost contra plăţii cu bani. Membrii de partid, 20% activează, ceilalţi s-au înscris pentru interese şi nu frecventează organizaţia.

Adunarea populară a decurs în linişte. Au luat parte circa 300 de inşi, mai mult bărbaţi. Cu ocazia acestei şedinţe s-a arătat situaţia actuală şi evenimentele petrecute. A fost o

atmosferă bună. Mulţumirea s-a manifestat prin aceea că [participanţii] au aplaudat, şi acei care până acum erau în pasibilitate (pasivitate – n.n. Augustin Ţărău).

Tovarăşii şi-au luat angajamente că vor duce la bun sfârşit treierişul. Sunt lipsă cam 20 de muncitori.

Elementele duşmănoase care sunt în comună, sunt cele amintite de mine mai sus şi în afară de acestea, încă [mai] sunt 120 de inşi, despre care s-a înaintat tabloul comunei.

Partidul îl iubesc. Din 1945, de când m-am înscris, lupt pentru interesele Partidului. Încă înainte de această dată, tovarăşul Simu Pavel mi-a arătat ce luptă se duce în Rusia. Am lucrat la alegeri, am fost om de încredere, chiar am fost atacat fiindcă am revocat dreptul la vot la 370 de inşi. Pe chiaburi îi urâm de moarte. Sperăm că înspre toamnă vom putea introduce munca colectivă.

Vrem să ajungem, ca ţăranii de la noi din ţară să trăiască cum trăiesc colhoznicii din URSS

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 188-191

24

Belfir (Bihor),august 1949 – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția securității şi miliției, execuția publică a țăranilor Csák Ladislau şi Lörincz Iosif şi sprijinul acordat răsculaților români din comuna vecină Cociuba Mare.*

Belfir

În ziua de 30 august, circa 150 de persoane – comuna are 1367 de numere de case – pe la ora 1 noaptea, au demonstrat în faţa Comitetului Provizoriu, cântând şi strigând aceleaşi lozinci ca şi la Cociuba. Îl căutau, în special, pe tovarăşul Vasadi Iosif, delegat judeţean la treieriş, din partea UPM

La orele 12 noaptea a început să bată clopotul, pentru a aduna oamenii şi a [le] răspunde celor din Cociuba. O bună parte au şi plecat într-acolo.

În ziua de 1 august, au fost executaţi de securitate (miliţie), Csák Ladislau şi Lörincz Iosif, vestiţi şovinişti şi reacţionari, mijlocaşi, primul, fiu de chiabur. Au fost ridicaţi: Csák Ştefan, Kovács Alexandru, cu 23 iugăre, Kovács Iosif, Lörincz Francisc, Fodor P.Vasile şi Csák Vasile, toţi capi de agitaţie.

Aici se poate constata că nu au putut antrena decât minoritatea comunei, netrecându-se la acte bestiale.

La manifestaţia din 7 august, au participat circa 350 de persoane, în cadrul căreia s-a înfierat această acţiune, [ţăranii] luându-şi angajamente că vor demasca pe viitor orice uneltire: Fodor Ladislau, Mdos Iosif, văduva Biró Ştefan şi Szabó Ladislau.

Spiritele sunt liniştite, la batoză, întreceri, se duce muncă de lămurire.

Oradea, 10 august 1949 *Pogorovici Vlad*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 172

25

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Raport informativ întocmit de către secretarul organizației P.M.R a plasei Salonta, Mráz şi Spelák Ioan, preşedintele Comitetului Provizoriu al plasei, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, unde ţăranii l-au bătut pe activistul Filipaş, şi au distrus maşina organizației. Intervenția armatei şi executarea publică a preotului romano-catolic, a unui ţăran sărac şi a unui chiabur, urmat de nota informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu, Bejan Iosif, nota informativă a ţăranului Plugar Teodor, angajat al Comitetului Provizoriu local, declarația tânărului Turcuț Petru, delațiunea formulată de văduva Reimhok M., învățătoare, împotriva preotului Iványi Gheorghe, în legătură cu*

implicarea acestuia în incident, declarația țăranului Satan Iosif în legătură cu atitudinea muncitorilor de la batoze, care a generat incidentul și delațiunea formulată împotriva consăteanului său, Bejan Petrică.

Plasa Salonta
Comuna Bicaciu

Traducere din limba maghiară

Tovarăşul Mráz, secretarul partidului şi Spelak Ioan, preşedintele Comitetului
raportează

Când s-a dus la serviciul de noapte, duminică seara, la Primărie, la ora 8, au fost în birou 5-6 țărani români şi l-au întrebat „al cui eşti ? al nostru sau al vostru ?" A fost acolo un om de la Ianoşda şi a spus că la ei la Ianoşda toate maşinile sunt concentrate pe un loc şi nu dau afară nici un bob din comună.

A venit secretara Comitetului Provizoriu şi i-a întrebat că „ce este aici ?", tovarăşii au răspuns că „şedința de colaborare". Oamenii s-au dus, nu au spus nimica.

Luni a venit un tovarăş de la plasă. Numitul, tovarăşul Mráz, a întârziat o oră de la serviciu, iar tovarăşii lui au fost deja acolo. Biroul a fost plin deja de oameni români şi ei au vrut să vină cu ei şi slovacii. Tovarăşul a citit alfabetul (a făcut prezența – n.n. Augustin Țărău) dar nu a găsit numele prezenților. A cetit şi un băiat român şi după aceea l-a rupt. Au mai sosit tovarăşii care au fost trimişi.

S-a întâmplat ceva ziua, dar el nu a ştiut ce. Duminică a fost prelucrat că 29 de oameni primesc cartele de îmbrăcăminte, [cei] care lucrează la maşină. Au auzit deja dupămasă, că la Ianoşda s-a întâmplat ceva şi țăranii au spus că nu au nevoie de cartele [ci] numai de pâine. El a făcut raport despre aceasta.

Luni, țăranii români, cum au treierat, au dus imediat acasă grâul, nu au dat nimic la Comcereal. Controlorul Szatmáry nu a putut face nimic contra lor, iar țăranii maghiari au treierat în regulă. Szatmáry s-a dus la partid. Tovarăşii au venit de la Salonta, dar nu au putut prelucra problema. Marți a venit tovarăşul Filipaş cu Spelák. S-au dus la maşină şi au voit să lămurească oamenii, dar ei nu au vrut să primească lămurirea. Au venit înapoi la Primărie. Filipaş a telefonat şi ei au vrut să meargă la altă maşină. Acum, la stradă au venit 50-60 de femei şi copii, înconjurându-i, spunându-le că au nevoie de pâine. Ei au spus că să nu se facă nimic conta statului. Filipaş s-a dus înapoi să telefoneze, iar două femei s-au dus după el în birou. Acum, deja au sosit şi bărbații cu furci, numai românii, şi i-au somat pe ei în numele legii. Unul a voit ca să-l zugrume, [Spelák] reuşind ca să se refugieze printre mulțime, iar tovarăşul Filipaş a rămas înăuntru. Oamenii spărgând uşa, au năvălit asupra lui, l-au bătut şi l-au dat afară pe geam.

Țăranii au trimis oamenii în fiecare stradă, ca să vină toți la Primărie, şi care nu vrea să vină, să fie omorâți şi să li se aprindă casele. Clopotarul a fost terorizat. El în persoană nu a fost acasă, numai soția lui şi fata. Preotul catolic a plâns ca să nu [se] bată clopotele, unii s-au ascuns, alții au crezut că este incendiu. Au telefonat după Miliție, care a arestat pe toți cei care au fost la fața locului. Un om de la Ianoşda a fost la Bicaciu şi el a organizat pe oameni.

Partidul are 23 de membri, dintre care, 4-5 sunt din inimă credincioşi partidului, în mare parte industriaşi. Comuna are 1200-1300 de locuitori, 367 de familii. Trei oamenii au fost omorâți. Revoluția a fost organizată, şi ei au ştiut dinainte cine va bate clopotele. Au fost organizați cu ianoşdanii. Paznicul a fost nevoit să meargă cu românii, să-i scoale pe slovaci şi au ocupat telefonul de la Primărie. Care au fost persoanele nu se ştie. Au fost arestați şi mai mulți nevinovați, iar cei care au fost principalii vinovați, 10 oameni, au fost arestați numai azi noapte. Dar principalul vinovat s-a refugiat. Secretarul partidului a dat lista vinovaților.

În noaptea următoare, după revoluție, când i-au sculat pe slovaci, trei tovarăşii s-au dus după ei şi le-au spus oamenilor să plece acasă şi să se culce. Nimeni nu a fost la telefon în acea noapte, numai reacționarii. Dar n-au stricat telefonul, au spus că telefonul este al reacționarilor. Dimineața s-au dus acasă. Secretara Comitetului Provizoriu a văzut ce s-a întâmplat noaptea, dar nu avea raportul secretarului.

A fost omorât preotul romano-catolic, care nu a făcut parte din revoluție, un țăran sărac, care a lucrat la un țăran mijlocaș cu 12 iugăre și a reparat furca când au intrat soldații. Ei crezând că el vrea să facă ceva [l-au împușcat]. Au rămas doi copii [orfani]. Acest om este nevinovat. Al treilea este un chiabur, care și-a meritat soarta. 12 chiaburi au fost arestați, 120 de oameni au fost ascultați despre aceste evenimente. Au fost influențați de la Ianoșda.

Ieri a fost ținută o ședință, unde au participat 100 de persoane. Au fost delegații de la Oradea și Salonta. Numele lor nu se știe.

Au fost arestați mai mulți nevinovați. El [și-]a luat răspunderea ca să fie eliberați. Fiul lui Bejan a furat 10 cruci și le-a treierat cu caii. A fost demascat. Cei ce au organizat revoluția au strigat că „Comitetul Provizoriu trebuie omorât!" S-au dus la Ianoșda călare pentru ajutor. Au venit 3-4 oamenii, dar când a venit Miliția au dispărut. Sunt deja arestați. La ședința susmențională au prelucrat materialul Saraki, fostul notar și Spelák. Nimeni nu a luat cuvântul. A fost aplaudat. Nimeni nu-și ia răspunderea pentru cele întâmplate, fiecare se apără. Nu au auzit nimic despre evenimentele din județul Timiș-Torontal. Acum n-au timp să citească ziarele. Au demontat telefonul și automobilul. De când a început munca la pământ, organizația de bază muncește slab.

21 de autobiografii au dat înăuntru. 2 membri de partid nu au dat autobiografia. De la revoluție nu au fost ședințe ale organizației de bază. Membrii de partid nu au luat parte la revoluție. Sunt arestați doi membri de partid, unul care a fost la treierat la mașină, pentru că a lăsat mașina fără control, și care este în Cooperativă, președintele Cooperativei. A beut [cu] doi oameni din Ianoșda. El nu a voit ca să deschidă ușa când Miliția s-a dus acolo. Ușa a trebuit spartă. Nu este mulțumit cu munca organizației de bază.

Unul a fost care a făcut școala de cadre [de partid], dar a plecat la muncă la Ploiești. Tineretul nu este în organizația de bază. [În] organizația de bază sunt Turcuț, care are 17 iugăre [de pământ], Bejan Nicoară și Varga Ștefan, care nu sunt potriviți a fi membri în organizație.

Ieri au iscălit 45 de oameni o declarație [că] ce s-a întâmplat nu se va [mai] întâmpla în viitor. Au avut încredere în chiaburi, n-au fost destul de vigilenți, n-au crezut că chiaburii vor ataca. Trebuie să se constate de la caz la caz, care au luat parte la revoluție. În orașe se vede deja ce rezultate are socialismul și [țăranii] trebuie să ia exemplu cum trăiește muncitorimea în oraș. Totul trebuie explicat foarte simplu.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 222-223

26

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a președintelui Comitetului Provizoriu, Bejan Iosif, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, unde țăranii l-au bătut pe secretarul organizației PMR a plasei Salonta, Filipaș, și au distrus mașina organizației.*

Relatarea săteanului Bejan Iosif din comuna Bicaciu

Sâmbătă, 30 iulie, din comuna Ianoșda au venit câțiva săteni, care au început să facă propagandă, ca nimeni să nu predea cotele, iar printre muncitorii agricoli, au lansat lozinca să nu primească bani.

De la cooperativă s-a cumpărat în acea seară mult rachiu, de către unii săteni, care puneau la cale, ca a doua zi la treierat, să înlăture pe responsabilul batozei și să treiere grâul.

Noaptea, în loc să vie să stea de pază în fața primăriei și la arii numărul de săteni, indicat de autorități, în fața primăriei s-au adunat o mulțime de țărani, care s-au culcat, unii prin șanțuri, alții stând de veghe.

Dimineața au ocupat batozele, începând fiecare să-și treiere cât a vrut din grâul aflat pe arie. Turcuț Petru, în vârstă de 49 de ani, fost în partidul lui Maniu, instiga lumea și-i îndemna pe cei care se codeau a comite vreo ilegalitate. Turcuț Petru a venit, împreună cu fiul său, la primărie, imediat ce a auzit sunând clopotele de la biserică. Între timp, tovarășul Filipaș, secretarul Comitetului de plasă, escortat de o ceată de femei, a venit la localul Comitetului Provizoriu Comunal din Bicaciu. Femeile cereau ca să [li] se permită să treiere fără nici un control.

La un moment dat, au venit şi sătenii cu furci, bâte şi alte obiecte, tăbărând asupra lui Filipaş. Acesta s-a refugiat în nişte camere, dar urmăritorii au spart uşile şi l-au aruncat pe geam. Acei care l-au urmărit şi bătut au fost: Ruja Ilie, Bejan Petrică şi Turcuț Dumitru. În stradă, Filipaş a fost bătut de Sencu Maik, până ce a fost oprit de fiul său, Maik junior. Acest fapt i-a salvat viața lui Filipaş.

Turcuț Petru, unul din capii rebeliunei, este un cunoscut manist. Acum vreo 20 de ani, el a ucis la horă pe Bejan Ioan. A primit 2 ani de închisoare şi a scăpat mituind autoritățile de atunci. Avea obiceiul să spună „te omor şi te plătesc cu bani, vând câte un porc şi dau judecătorilor". Sub noul regim, putând să-şi facă în voie mendrele, s-a declarat un duşman neîmpăcat al tuturor legilor care sunt făcute pentru apărarea oamenilor muncii din oraşe şi sate.

Al instigator şi duşman al regimului, care a pregătit răscoala, a fost preotul Ivanyi Gheorghe. Acesta a mai fost condamnat pentru propagandă contra regimului. El aştepta ieşirea din şcoală a copiilor şi îi chema acasă, unde sub pretextul unor lecțiuni religioase, îi îndemna să nu asculte ce li se spune la şcoală.

Acest preot făcea chefuri cu chiaburii. Anul trecut, tot în timpul treierişului, îndemna pe săteni să nu predea nici un bob la colectare. Acum, la fel, era mereu văzut cu chiaburii şi cu răufăcătorii care au luat parte la maltratarea tovarăşului Filipaş. El a dat cheia bisericii, pentru ca să se poată trage clopotele, ca semnal al începerii răscoalei. El s-a postat în poartă şi a privit cum mulțimea a tăbărât asupra lui Filipaş, şi când maşina organizației P.M:R. din Salonta a fost distrusă, el era satisfăcut.

Bejan Iosif
Preşedintele Comitetului Provizoriu Comunal
Bicaciu

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 167-168

27

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a țăranului Plugar Teodor, angajat al Comitetului Provizoriu local, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*

În ziua de 1 august 1949, eram la primărie [unde] lucram la impunere. A venit locuitorul Turcuț Petru cu fiul său Turcuț Petru, turmentați de beutură şi au început a [ne] amenința pe fiecare pe rând. Mie mi-a spus că vine timpul când vom fugi de la primărie prin grădină.

În ziua de 2 august, cam la ora 13, a venit un grup de femei, strigând că pită le trebuie. Au adus pe tovarăşul Filipaş [ca] să dea drumul la batoză şi să treiere [aşa] cum vreau ele. Atunci, tovarăşul Filipaş a telefonat, şi a spus că nu poate [treiera] numai cum este ordinul. Femeile strigau ca să merg şi eu cu ele la batoză. Eu am spus că nu mă duc cu ele, şi [ele] au strigat că eu sunt sătul de pită, pentru aceea nu merg. Atunci a venit un nepot al meu şi o fiică a mea, plângând în gura mare, şi mi-au spus să merg acasă, că vin oamenii şi se vorbesc să-i omoare pe cei de la primărie.

În momentul acela, a şi intrat Bejan Teodor, a lichii, cu fiii săi, Traian şi Vasile, cu furci de fier în mâini. Eu, atunci, am dat să fug printre mulțime. Am auzit strigând din mulțime „băgați de seamă că vine acum". Atunci m-am întors şi am fugit prin curtea primăriei, în stradă. Turcuț Nicolae şi Bejan Nicoară au fugit după mine cu furcile în mâini.

Eu am intrat la locuitorul Abrudan Teodor, şi am fugit prin grădină. Am trecut prin apă, la mine în grădină. După 10 minute a venit o fetiță şi mi-a spus că pe băiatul meu l-au atacat doi cetățeni, Bejan Vasile şi fratele lui, Ioan, pe motiv că el nu cere pită şi [că] stă de partea miliției.

Alta nu mai ştiu.

Plugar Teodor
țăran mijlocaş 5 iugăre [de] pământ

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 159

28

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Declarația tânărului Turcuț Petru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, în care a fost omorât tatăl său.*

Întâmplarea de marți, de la comuna Bicaciu.

În primul rând, am auzit femeile strigând „pită", după aceea cu [ocazia] distrugerii maşinei, am văzut pe Bejan Petrică, (spațiu liber – n.n. Augustin Țărău) Mihai, [care] a dat aerul din roți şi Ruje Ilie, [care] către Bejan Petrică, a zis, Braz Moise, „să nu distrugi maşina" şi el a spus „lasă s-o distrug". După aceea, cu tovarăşul Filipaş [pe care] l-au dat afară pe fereastră, tot Bejan Petrică şi Ruje Ilie [şi] Turcuț Dumitru a lui butaciu, şi l-au bătut, şi Şincău, atâta, până a mers băiatul lui şi l-a tras de acolo.

Turcuț Petru

Declarația e dată de fiul celui omorât în comuna Bicaciu, ca şef al rebeliunei. Turcuț Petru a participat şi el la dezordine.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 151

29

Bicaciu (Bihor); august 1949 – *Delațiune formulată de văduva Reimhok M., învățătoare, împotriva preotului Iványi Gheorghe, în legătură cu implicarea acestuia în incidentul petrecut în comună.*

Subsemnata sunt chiriaşă, din noiembrie, la casa parochială, unde am 1 cameră, vecină cu preotul Iványi Gheorghe, cunoscut ca un om egoist, materialist, rău la suflet. Acum un an a fost arestat, fiindcă a instigat pe țăranii din comună contra guvernului.

În ziua de marți, 2 august, când [s-a] tras clopotul, preotul Iványi a spus la sora sa „acum va fi bai" şi a ieşit la stradă. Eu am stat în casă şi n-am văzut ce s-a întâmplat în fața primăriei, către provizoriul comunal.

Bicaciu, la 8 august 1949
văd. Reimhok M.
învățătoare

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 155

30

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Declarația țăranului Satan Iosif în legătură cu atitudinea muncitorilor de la batoze, care a generat incidentul petrecut în comună.*

Povestirea săteanului Satan Iosif, de 31 ani, având 2 hectare de pământ, despre cele întâmplate la batoza din comuna Bicaciu în ziua de 1 august 19494

M-am dus cu trei călchii (cruci) de grâu, numai pentru pită, şi văzând că şi unul şi altul calcă legea, am treierat şi eu.

Lucrătorii de la batoză nu voiau să primească bani pentru muncă, ci grâu. Am dat [grâu] şi apoi am treierat grâul şi l-am dus acasă.

Când am fost arestat, muierea mea s-a dus şi a predat cota la primărie.

Satan Iosif

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 161

31

Bicaciu (Bihor), august 1949 – *Delațiune formulată de țăranul Satan Iosif împotriva consăteanului său, Bejan Petrică, participant la incidentul petrecut în comună.*

Pe Bejan Petrică l-am cunoscut cam bătăuş, ca şi cocoş. A avut bai cu toată lumea, bătrân, tânăr. Zice că-i manist şi că vin americanii cu bomba.

Satan Iosif

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 157

32

Biharea (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a secretarului județean al PMR, Szilágyi Francisc, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, a cărui victimă a fost, urmată de nota informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Papp Ladislau, în legătură cu intervenția miliției şi arestările operate în rândul țărănimii, nota informativă a agentului agricol Jámbor Andrei, declarația soției lui Hegedüs Ludovic, participantă la incident, prin care inculpă o serie de consăteni, declarația soției lui Köszörüs Alexandru, prin care se dezice de faptele rudelor sale, participante la incident şi declarația soției lui Faragó Francisc, participantă la incident, prin care neagă implicarea chiaburului Szilágyi Ştefan în eveniment.*

9.VIII.1949

Notă informativă

În ziua de 27 iulie, seara la orele 9,30 (21,30), am venit de la o adunare pe care am avut-o cu toți medicii şi responsabilii de asigurări sociale, precum şi cu preşedintele sindicatelor.

Tovarăşul Körösi S. mi-a comunicat nota telefonică ce a avut-o cu tovarăşul Vanțiu, că în Biharea, trei femei au convocat o şedință, şi să trimitem nişte milițieni.

Am spus tovarăşului Körösi, că eu am să mănânc şi vom pleca noi nu miliția, ceea ce am şi făcut.

Sosind cu maşina la Biharea, am văzut în stradă o mulțime de femei şi tineri. Am coborât din maşină şi am început să discut cu populația. Tovarăşul Körösi a trecut mai încolo şi a discutat cu un alt grup. Am vorbit cam 40-45 de minute, când am hotărât ca să formăm o comisie cu care să discutăm problemele care îi frământă şi să trecem în primărie, căci afară era gălăgie. Comisia a fost aleasă din 15 persoane, cu care am plecat spre sala primăriei, însă când am ajuns în curtea primăriei, am fost lovit cu o cărămidă în frunte. Am reuşit să ies din mâna lor, însă am fost înconjurat din nou de un grup de oameni, cu care am început să discut, dar peste câteva minute, un om iarăşi m-a lovit cu o piatră, iar alții, tot atunci, m-au împuns cu cuțitele în spate.

Oamenii, văzând că am fost împuns şi lovit, s-au speriat şi m-au lăsat liber, iar eu am ieşit în stradă, când iar am fost, de trei ori, atacat şi dus într-o curte, unde am fost lovit cu mâna şi cu [un] ciomag. De aici am scăpat fiindcă a sosit între timp miliția, care [le-]a spus că m-au bătut destul, aşa că oamenii au plecat, iar eu am ieşit pe câmp, unde mi-am legat capul ca să-mi opresc sângele.

Acolo am auzit că am fost căutat de nişte tineri, care pe urmă au venit după mine cu căruțele, dar eu am reuşit să fug [din]aintea lor şi nu m-au găsit deoarece am ajuns pe drum maşina securității [din] Oradea, care m-a dus la spital.

Mai departe, s-au luat măsuri prin securitate şi pe linie de partid.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 198

33

Biharea (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Papp Ladislau, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi arestările operate în rândul țărănimii.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Județean Bihor

Rapoartele
tovarăşilor din comunele unde au fost manifestări contra regimului

Plasa Centrală
Comuna: Biharea

Tovarăşul, preşedintele Comitetului Provizoriu Comunal

Începând din anul 1944, sunt la noi în comună două femei care au adus în şedinţele noastre glasul duşmanului de clasă. Şedinţele la care au putut să ia parte aceste femei, au fost şedinţele Uniunii Populare Maghiare şi şedinţele sindicale.

Într-o şedinţă a UPM-ului, în ultimul timp, a fost în atmosferă problema treierişului contra bani. Aceste femei au început ca să vorbească despre această problemă, iar delegatul UPM-ului a încercat ca să dea răspunsuri şi lămuriri, dar cu acestea [ele] nu au fost mulţumite. Nici la şedinţa sindicală nu s-a putut da un răspuns mulţumitor, când a fost discutată această problemă.

Într-o şedinţă, unde au fost convocaţi conducătorii organizaţiilor de bază şi la care au luat parte tovarăşii Bárány şi Tordai, care au venit atunci în comuna noastră fiindcă ne apropiam de treierat, iarăşi a fost ridicată problema. Atunci ne-au spus aceşti tovarăşi, că în săptămâna viitoare – atunci era cam vineri sau sâmbătă – luni sau marţi, vom întruni şedinţa sindicală, unde vom primi răspuns.

Chiaburii şi aceste femei au luat ştire de aceasta, şi au venit marţi la primărie, unde am fost atunci primar. Aceasta era cam pe la orele 11 în aceeaşi zi, când a fost afară la noi tovarăşul secretar. [Femeile] m-au întrebat dacă am să întrunesc şedinţa sindicală, am răspuns că numai atunci, dacă voi primi dispoziţii în acest sens. Atunci ele au spus "şi ce-ar fi dacă ele s-ar întruni", eu am răspuns "degeaba aţi chemat lumea [fiindcă] nici aşa nu au să vină". Pe urmă am văzut că ar fi mai bine ca să [le] lămuresc, [le-]am spus ca să ia loc şi am început să discutăm şi [le-]am arătat că scopul partidului este ca să nu se mai întâmple că unii care lucrează la batoze să aibă posibilitatea de a face abuz de aceasta şi a vinde la negru 5-6 măji, iar acela care nu a putut să lucreze la batoze nu a avut ce să mănânce.tot atunci [le-]am spus acestor femei [că] dacă ele [şi-]ar întrebuinţa talentul lor în folosul tovarăşilor, atunci ar putea să folosească mult clasei lor [ţărăneşti], din care fac parte şi ele şi ar putea contribui la construirea socialismului.

[O] parte nu au răspuns şi [o] parte au spus că aşa este cum spun ele, pe faţiş era aşa, că ele erau convinse. Noi [l-]am anunţat pe tovarăşul Molnar, ca să ia mai departe măsuri, pe urmă, eu a trebuit să merg la fermă, şi când seara m-am întors acasă, spre întunecat, am văzut că mulţimea era adunată.

Nu numai aceste două femei au lucrat pentru adunarea oamenilor (aceste două femei erau, soţia lui Hegedüs şi soţia lui Farago Francisc) ci şi soţia lui Toma Teodor a lui ruha, soţia lui Farago Francisc şi Márton Carol, care e un om beţiv şi netrebnic. M-am dat jos de pe bicicletă şi am întrebat ce vor. Au spus că vor să ştie cum va fi treierişul.

Oamenii au stat în faţa cooperativei, dar au spus că şi în sala de şedinţă sunt vreo 300, dar pe urmă am auzit [că] au fost numai vreo 40. Noi nu am ştiut că această şedinţă de cine a fost întrunită, sau este pe cale să fie întrunită. Am fugit la primărie şi am raportat cazul prin telefon, adică nu eu ci tovarăşul notar. Până ce am ajuns la primărie, toată lumea era în faţa primăriei. Eu nu am vrut să-I las să intre în primărie şi am vorbit cu ei de pe trepţi.

Mulţimea a crescut, strigătele au crescut, eu I-am ţinut pe ei cu vorba. Am spus la acei care au stat în jurul meu să tacă. Ei au strigat că nu vor ca să secere contra bani. Am auzit şi strigătele chiaburilor, care au spus să nu se lase, să ducă şi banii de maşină. I-a durut că nu pot să facă comerţ pe negru. Şi proprietarul de batoză este chiabur şi a strigat să nu se lase să [se] ducă grâul de la batoze. Au mai strigat "Scoate-ţi-i afară". A vrut să vorbească şi notarul, dar el nu a fost simpatizat de loc de chiaburi, fiindcă s-a purtat aspru cu ei, şi dacă nu au făcut munca la câmp, n-a vrut să stea de vorbă cu ei, până nu au făcut munca aşa cum trebuie.

Notarul a fost cu dreptate, nu s-a împrietenit cu chiaburii, deci, cum spun, a venit lângă mine pe trepţi şi a încercat să vorbească, dar prezenţa lui a provocat şi mai mare zgomot, fiindcă au fost supăraţi pe el. Eu l-am împins cu mâna ca să se ducă înăuntru. Atunci când eu m-am dus la primărie, am

dat bicicleta [ca] cu aceasta [un om] să se ducă la miliție, ca să facă anunț despre cele întâmplate. Egri Gheorghe a fost acela care s-a dus să încunoştinţeze miliția, şi pe urmă a venit înapoi cu miliţiştii, dar chiaburii l-au salutat cu bucurie, pe plutonierul major, care a venit împreună cu alți doi miliţişti.

Miliţiştii au avut arme iar el a avut numai un revolver mic. Ei au intrat şi au ieşit de la primărie, iar pe mine, aproape m-au gonit de acolo, m-au prins şi de haină, dar au fost în mulțime [oameni] care nu m-au lăsat şi nici eu nu am vrut să-mi las locul. Chiaburii au mai strigat "să le dăm lemnele înapoi", fiindcă în primăvară a fost o dispoziție, că cine are mai multe lemne decât doi metri, trebuie să le transporte la primărie, iar unul numit Hungui, a strigat că "mâine şi vine după ele". Mulțimea a întrebat că "de ce am luat lemnele ?" A fost în mulțime Un membru de partid, numit Tót Emeric, care a strigat şi el împreună cu chiaburii.

Deodată au sosit tovarăşii Vanțu, Molnar şi Vereş de la Comitetul [PMR] de plasă. Ei s-au dus la primărie, iar eu am rămas pe trepți. Tovarăşii Vanțu şi Molnar au reuşit să străbată mulțimea, dar tovarăşul Vereş nu a reuşit, fiindcă a fost observat şi a fost scăpat din mulțime de tovarăşul Vass, administratorul morii, care l-a dus în altă parte. Când aceşti tovarăşi au sosit, eu am spus mulțimii că eu sunt singur şi ei sunt mulți şi aşa nu ne putem înțelege. Am propus ca să [se] aleagă o delegație din 6-7 inşi în care au încredere şi aceştia să vină înăuntru la primărie. Oamenii au acceptat. În aceasta mi-a fost de ajutor Szilágyi Ludovic, țăran fără avere, propunând şi el această soluție mulțimii. Din această delegație au făcut parte femei şi bărbați, [cei] care au avut gura mai mare. Şi eu m-am dus înăuntru, iar miliţistul a rămas la uşă. Afară, mulțimea încontinuu era înfuriată.

Delegația a fost formată din 8-9 persoane şi înăuntru au avut gură mare, dar observând că noi dinainte am luat legătura cu miliția şi cu securitatea, atunci când a vorbit prin telefon tovarăşul Czeller, atunci s-au potolit. Între timp, mai multe ferestre au fost sparte. Nu ştiu ce s-a întâmplat afară până eu am fost înăuntru. Mai târziu, când a sosit tovarăşul Molnar, poate înaintea lui, a sosit tovarăşul Szilágyi, dar înainte de el, a intrat şi [a] ieşit şi tovarăşul Körözsi. M-am mirat că nu s-a întâmplat nici cu el nimic. Pe tovarăşul Körözsi l-am cunoscut numai din vedere, mai înainte. Nu ştiu dacă au sosit împreună cu maşina sau au venit separat, numai atâta ştiu, că pe Körözsi l-am văzut înainte.

Mai târziu, când am fost înăuntru, am auzit ce s-a întâmplat cu tovarăşul Szilágyi, despre modul cum s-a întâmplat spargerea ferestrelor. Am auzit că o femeie săracă, fiindcă ginerele ei Hungui I-a promis că va aduce acasă lemnele, a spart geamul. Aceasta s-a putut întâmpla, că nu a avut cunoştință de aceste lucruri, nu era bine informată şi nu ştia că noi I-am fi adus acasă lemnele cu carul chiaburului. Această femeie era soția lui Bátori. Totodată, I-a promis şi proprietarul de batoză, că dacă face treabă bună, atunci, după treieriş [îi] va da grâu bun. Acest chiabur era tocmai acela a cărui fiu a strigat ca să nu lase lume ca să se ducă grâul de la batoze.

Nu ştiu câți chiaburi erau în mulțime, dar când a venit tovarăşul Dalnoki de la securitate şi a întrebat că de unde să înceapă, am spus că de la chiaburi. După un sfert de oră, s-au întors dei de la securitate, spunând că acei chiaburi pe care eu I-am numit nu au fost nici unul acasă. De aici se vede că toți chiaburii au fost în mulțime, dar când au văzut că vin cei de la securitate, au fugit, dar nu au luat drumul spre casă, astfel [că] tocmai cei săraci au fost împrejmuiți de către miliție şi securitate, fiind printre ei abia câteva femei de chiaburi.

Numai pe un singur membru de partid l-am văzut în mulțime şi l-am auzit strigând împreună cu chiaburii, dar au fost şi mai mulți, însă eu nu I-am văzut şi nici nu au luat parte la strigătele lor.

Cei care au fost duşi din comună întrece numărul de 100, aproximativ. Eu am vorbit cu femeile între orele 10-11, însă mulțimea s-a adunat înspre începutul serii. Când a venit tovarăşul Molnar cu ceilalți tovarăşi a fost deja întuneric, iar tovarăşul Szilágyi a venit înspre orele 11 seara. Când a venit miliția călare, chiaburii care au stat în urmă, au fugit, şi chiar dintre țăranii săraci, însă au fost şi de aceia care nu au putut să fugă, neavând ocazie. Oamenii au început a arunca cu pietre în miliție, crezând că se va putea lupta cu ea.

Dacă nu ar fi venit tovarăşul Molnar şi miliția, eu aşi fi fost primul care aşi fi fost bătut de mulțime.

Se poate presupune că şi preotul a avut ceva parte în cele întâmplate. Una dintre femei a avut legătură strânsă cu preotul reformat. Aceasta s-a văzut din aceia, că atunci când eu am crezut că le-am convins pe aceste femei, peste 10 minute s-au reîntors şi mi-au dat un răspuns care nu putea să provină din creierul unor femei simple, ci numai de la un intelectual.

Când am şezut cu delegații ca să discutăm, ei au spus că nu vor să secere pentru bani ci vor să primească parte din grâu, cât au primit anul trecut şi care s-a obținut atunci cu ajutorul sindicatului. Noi am vrut întotdeauna să-i punem față în față pe țăranii muncitori şi săraci cu chiaburii, pentru ca astfel să trezim spiritul luptei de clasă, dar încă şi acum sunt mulți care țin cu chiaburii.

Şedința de ieri, spre deosebire de celelalte şedințe, a fost ținută într-o atmosferă mult mai liniştită. Au fost la şedința aceasta, populară, vreo 130-150 de oameni, iar de la județeană a luat parte tovarăşul Vaşvari, care este de o săptămână la noi şi care m-a ajutat foarte mult.

Faptul că s-au putut întâmpla aceste lucruri, se datoreşte [faptului] că noi nu am fost capabili a nimici ideologia veche ce persistă în mintea țăranilor săraci şi pe de altă parte [faptului că] nu sunt obişnuiți ca să secere pentru bani. Oamenii nu vor să creadă nici ceea ce văd şi nu-i putem convinge că partidul luptă pentru cei săraci. Membrii de partid nu cunosc nici regulamentul (statutul – n.n. Augustin Țărău) partidului. Ieri seară a fost o şedință extraordinară de partid şi numai jumătate [din] membrii de partid au fost prezenți. Eu a trebuit să prelucrez materialul cu treierişul şi am spus că membrii de partid trebuie să vină cu o propunere în legătură cu aceasta, ceea ce se şi poate aştepta de la ei, după verificarea membrilor de partid.

Prima greşeală ce am făcut-o, a fost , că după ce am vorbit cu cele două femei, nu am sesizat imediat partidul. Ar fi trebuit să văd că ele se ocupă serios, cu gândul de a aduna mulțimea. Seara când l-am căutat pe tovarăşul Molnar, chiar atunci trebuia să anunț partidul, miliția şi securitatea.

Prin ridicarea unor chiaburi din comună, se vede că lucrurile s-au potolit, însă eu cred că totuşi se mai frământă ceva.

Sarcina mea viitoare este ca să duc mai departe lupta de clasă în comună şi să fiu vigilent, am să învăț mai mult ca să pot lămuri pe oameni.

Tovarăşul Török, secretarul organizației de bază din comuna Biharea, cere ca să i se dea posibilitatea să i [se] ridice nivelul politic, fiindcă numai astfel va putea duce o muncă mai bună.

Traducere din limba maghiară
Anexă la problema Biharea

Tovarăşul Papp

Acțiunea, de fapt, a fost din cauza secerişului. A fost pornită această acțiune de către cei arătați de mine, dar în dosul evenimentelor stau chiaburii. La adunare au fost mai mult de 500. Chiaburii, toți cei 45, au fost la fața locului. Au strigat că nu vor să vorbească cu noi, ci vor să ne aranjeze. Au strigat ca se trage de la primărie şi să ne ucidă.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR* dosar 513/1949, f. 3-6

34

Biharea (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a agentului agricol Jámbor Andrei, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, a cărui victimă a fost.*

Declarație

Subsemnatul Jámbor Andrei, agent agricol, din comuna Biharea, declar că în comună, principala provocatoare, chiar cu mult înainte, a fost Faragó Emma, care de mult timp lucrează la chiaburul vecin, Szilágyi Ştefan, epitrop, care este în legătură strânsă cu preotul. Ea este în legătură strânsă cu acest chiabur.

Împreună cu Faragó Emma, au provocat şi organizat nemulțumiri, fratele său, Gál Iosif şi femeile Ruha Iuliana şi Hegedüs Elisabeta. Aceste persoane, deşi nu erau membre în sindicat, au luat parte de mai multe ori la adunările sindicale, şi acolo au făcut provocări.

La 11 iulie, au declarat că vor strânge femeile, ca să ceară ca munca câmpului (secerişul) să fie plătită cu grâu. La insistența conducătorilor satului, pe față au consimțit ca să nu comită această provocare, totuşi, luni seara au strâns poporul, şi l-au adunat în fața primăriei. Aici s-a adunat şi o parte din chiaburime, care au îndemnat poporul la dezordine, instigându-l.

Cele patru persoane de mai sus au pătruns în interior vociferând şi amenințându-ne. Au instigat ca să fie bătuți comuniştii, să se refuze colectarea şi să se distrugă clădirea Comitetului Provizoriu.

Biharea, 8 august 1949.
Jámbor Andrei
agent agricol

Dintre provocatori, au făcut parte şi Kedves Iosif, un tânăr venit nu de mult în satul nostru. După ce miliția a pus capăt dezordinei şi ne-a scos din ghiarele chiaburilor şi uneltelor lor, am aflat că între timp, a sosit tovarăşul secretar județean Szilágyi Fráncisc, venind din întâmplare pe acolo, cu maşina.

Bandiții au tăbărât fără nici un motiv, mânați de lozincile chiaburimii şi conduşi de ei, asupra bunului nostru tovarăş secretar, maltratându-l.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 121

35

Biharea (Bihor), august 1949 – *Declarația soției lui Hegedüs Ludovic, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*

Declarație

Subsemnata, soția lui Hegedüs Ludovic, mamă a cinci copii, am un hectar şi jumătate de pământ în hotarul comunei Biharea.

Când m-am întors de la Oradea, cercetată fiind de miliție pentru participarea la dezordine, m-am întâlnit cu cantonierul Szilágyi Gavril. Mii-a spus următoarele: „Körtélyesi Iuliu este arestat fără nici o vină, deoarece tovarăşul Szilágyi (secretarul județenei PMR – n.n. Augustin Țărău) a fost lovit de Szabo Iosif şi nu de el"

Declar că anul trecut, preotul Muşet m-a dejucat, fiindcă nu mi-a dat nimic din recolta pământului popesc, cultivat de mine. În acest an sunt mulțumită, fiindcă a trebuit să dau din recoltă numai 20%, iar restul de 80%, am pentru familie.

Biharea, 8 august 1949.
soția lui Hegedüs Ludovic
Lörincz Elisabeta

Soția lui Hegedüs Ludovic, Lörincz Elisabeta, a declarat în fața mea că Faragó Francisc, când s-a întors de la Oradea, a găsit copiii fără pâine. Cât a muncit ea pentru Szilágy Ştefan, merita (după părerea ei) ca chiaburul să le deie pâine, să nu-i lase să flămânzească.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 122

36

Biharea (Bihor), august 1949 – *Declarația soției lui Köszörüs Alexandru, prin care se dezice de faptele rudelor sale, participante la incidentul din comună.*

Declarație

Subsemnata, soția lui Köszörüs Alexandru, țărancă mijlocaşă din comuna Biharea, condamn faptul, şi găsesc că este lucru necinstit ca oamenii instigați să atace dispozițiunile guvernului nostru şi să facă dezordine.

Sora mea, soția lui Kupsa Ioan, care fiind bănuită de participare la dezordine a fost arestată de miliție, pe vremuri, a lăsat ca fiul său, care a luat parte la dezordinea provocată (este şi arestat) să maltrateze, împreună cu soțul său, pe tatăl nostru bătrân. Pentru aceasta, l-am adus în casa mea pe tata, şi de atunci nici nu mai stăm de vorbă.

După părerea mea, oamenii trebuie să muncească în pace pentru binele patriei noastre.

Biharea, 9 august 1949.

soția lui Köszörüs Alexandru

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 123

37

Biharea (Bihor), august 1949 – *Declarația soției lui Faragó Francisc, participantă la incidentul din comună, prin care neagă implicarea chiaburului Szilágyi Ştefan în eveniment.*

Declarație

La adunare, secretarul UPM-ului din Oradea ne-a spus că vom primi la seceriş numai 350 de grame de pâine pe zi, şi tot aşa ne-a vorbit şi tovarăşul Borsi.

Învățătorul Petreş ne-a promis că va fi întotdeauna cu noi dacă va trebui să luptăm pentru un scop oarecare.

Chiaburul Szilágyi Ştefan, niciodată nu m-a instigat la încălcarea legilor. S-a purtat bine cu mine şi chiar ne-a plătit în plus pentru munca ce am prestat-o pentru el. Acum nu ne mai dă de muncă, fiindcă a luat de suflet un fiu (care acum a terminat milităria) şi el îl ajută la muncă.

Eu nu sunt vrăjmaşul guvernului. Vreau să-mi cresc cei patru copii ai mei. Declar că nu am făcut bine că am făcut dezordine cu vorbele mele cu ocazia adunării.

Biharea, 9 august 1949.

soția lui Faragó Francisc

P.S. La întrebarea mea, această femeie săracă a [mai] declarat încă, că chiaburul Szilágyi, când i-a povestit despre faptele sale, i-a răspuns, că o femeie n-ar fi în stare să schimbe dispozițiile guvernului. În anii trecuți, ea a cultivat o parte din pământul lui Szilágyi, primind o treime din recoltă. În acest an însă, Szilágyi nu i-a putut da pământ ,ca să aibă ce munci, fiindcă guvernul nu permite ca să se muncească numai pentru o treime din produsul pământului. Recunoaşte că a declarat că va lupta sub steagul acelui guvern care-i va da pâine, însă, ea a înțeles că acest guvern este guvernul Sovietic, care este prietenul celor ce muncesc.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 124

38

Buduslău (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Bistran Alexandru, în legătură cu începutul răzmeriței, intervenția Miliției şi arestările operate.*

Plasa Marghita
Comuna Buduslău

Tovarăşul Bistran Alexandru
secretarul organizației de bază Buduslău

În octombrie 1948 am preluat secretariatul. Totul mergea în cea mai mare ordine până la seceriş. Secerătorii nu au fost mulțumiți cu plata în bani. Noi am încercat să-i lămurim. În 23 iulie am început lămurirea. Eu u am fost acasă, dar am primit informațiuni, aşa că ştiu cum s-au petrecut lucrurile.

În seara zilei de 23 iulie, tovarăşul Bonaciu, la şedința organizației de bază, cu câteva cuvinte a arătat avantajul plății în bani, iar sala întreagă a început a manifesta. Soția lui Gáll Alexandru, membră de partid cu 2 hectare, a strigat „Scoateți-l din sală!"

La şedinţa aceasta au luat parte 120 de persoane, toţi membri de partid, o treime femei.

Tovarăşul Bonaciu a părăsit sala şi a plecat. A luat parte şi tovarăşul Varga. S-au găsit lipsuri la noi, că nu ne-am ocupat îndeajuns de membri de partid.

În 24 iulie am convocat o şedinţă de partid cu tovarăşul Varga, care a propus să-i convocăm pe cei mai nemulţumiţi. Şedinţa a decurs destul de bine. La sfârşit, iarăşi au spus că nu sunt mulţumiţi cu plata în bani şi ei nu cred, fiindcă nici până acum nu au primit nimic. Gălăgia era tot mai mare, până a devenit un haos.

La noi sunt 309 membri de partid, dintre care 20-30 corespund. 140 s-au purtat pasiv, 40 s-au purtat duşmănos.

Noi am vrut să ieşim. Când am ajuns la uşă, soţia lui Gáll Alexandru a strigat la ceilalţi: „Dumnezeul lor! le-aţi dat drumul şi acum nu-i mai putem bate!" Acestea au fost raportate tovarăşilor Bonaciu şi Varga.

Acum s-a văzut rostul celor petrecute în şedinţă, pentru că chiaburii aşteptau afară, şi anume: Jakab Ioan, Oláh Emeric, Nagy A. Emeric şi Páll Desideriu. Aceştia au fost arestaţi.

Noi am anunţat comisia plăşii şi în 25 iulie iarăşi am convocat o şedinţă. I-am ascultat pe fiecare separat. Au spus că a făcut-o în situaţia gravă în care se găseau, au făcut greşeli, dar altădată nu se va mai întâmpla.

La 5 august am plecat la batoze să transportăm cota de 4%. În comuna noastră lucrează trei batoze, dintre care una a plătit vama. La batoze lucrează 24 de persoane. Dintre aceştia jumătate sunt membri de partid, restul nu.

La celelalte batoze lucrează cei care nu au vrut să plătească vama. Aceştia au fost influenţaţi de Borşi Alexandru, fără partid, cu 2 hectare. El a spus: „Nu avem nevoie de cartele, ne trebuie grâu pentru că nu vom avea bani". Unul dintre ei [a fost] Csokmai Iosif, care a fost secretarul partidului [celula] 1, membru de partid şi acum de două luni nu [mai] este în conducere. Acesta a primit 2 hectare de pământ din reforma agrară. Fodor Ludovic, cu 2 hectare, a spus că pentru el este sigur numai dacă îi dă grâu.

Despre acestea am anunţat comisia de plasă. Subpreşedintele comisiei i-a lămurit şi astfel au [predat] grâul. Muncitorii au primit deja banii.

Ieri seară a fost prelucrat muncitorimii, cine ce alege: cartela ori 4% ? Ei au ales 4% şi aşa au fost mulţumiţi.

Muncitorii nu s-au dus la batoze o zi, pe urmă însă au mers. Au fost dificultăţi la transport, însă chiaburii au fost somaţi şi pe urmă au mers şi ei.

La colectare nu va ieşi cota de 24 de vagoane prevăzute în plan, ci 13 vagoane, deoarece chiaburii au sabotat semănatul.

Reacţiunea şi-a concentrat la noi toată puterea pentru a opri înfiinţarea agriculturii colective, dar au dat greş, fiindcă săptămâna trecută, iarăşi au intrat 10 familii, aşa că suntem 63 de familii.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 205-206

39

Cauaceu (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Géczi Eugen şi a fiicei sale Margareta, preşedinta Comitetului Provizoriu comunal, în legătură cu arestările operate în scopul preîntâmpinării unor incidente similare celor din comuna vecină Biharea.*

Plasa Centrală
Comuna Cauaceu

Tovarăşul Géczi Eugen, secretarul partidului şi fiica lui Géczi, Margareta, preşedinta Comitetului Provizoriu

raportează

Soţia lui Szabó Matei, ţărancă săracă, cu un iugăr de pământ, domiciliată în comuna Cauaceu, s-a dus la şedinţa ce s-a ţinut în comuna Biharea şi a venit înapoi spunându-le ţăranilor ca să nu secere

grâul pentru bani, decât numai pentru grâu, aşa după cum a fost şi în trecut. La Cauaceu a fost o şedinţă ţinută tot în legătură cu secerişul, la care a participat şi tovarăşul Kereszturi.

La şedinţă au strigat nişte oameni, ţărani, dar secretarul partidului şi secretarul sindicatului au răspuns. Cel mai tare au strigat Szabó Matyášné şi soţul dânsei, apoi au mai strigat şi alţi şase muncitori, care au fost arestaţi, dar după două zile au fost eliberaţi. În comună sunt 30-35 chiaburi. Verificarea [membrilor de partid] a fost ţinută, şi din 48 de membri de partid au rămas 30 de membri, iar 17 membri de partid nici nu au venit ca să li se facă verificarea, cu toate că au fost chemaţi mai de multe ori. Unul a fost exclus, şi anume Ungár, care a fost chiabur. Nu a spus nimic contra partidului, mai bine zis, contra [faptului] că a fost exclus, ci lucrează şi pe mai departe. Are cunoştinţe marxist-leniniste. El conduce echipa de football, face parte din munca voluntară, iar munca politică nu-i este însărcinată dânsului. Soţia lui Ungár este învăţătoare în comună şi este una dintre cele mai bune. Învaţă 30 copii şi este controlată cum învaţă. A fost în conducerea UFDR, dar în prezent nu [mai] este, ci este o altă femeie săracă.

Ţăranii nu-i urăsc pe membrii de partid, iar numai chiaburii, şi mulţi sunt influenţaţi tot de chiaburi. Un chiabur cu 38 de iugăre a dus grâul la un ţăran sărac ca să-l treiere el, şi au fost mai multe cazuri, dar membrii de partid şi săracii l-au demascat. De cinci zile sunt arestate cinci persoane. Aceştia toţi sunt chiaburi, numai unul, care este preşedinte de Cooperativă, nu este chiabur, dintre aceştia, şi este membru de partid şi a primit 300 Kg de grâu de la chiaburi. Membrii de familie a celor arestaţi spun că merg la avocat pentru ca să-i apere în faţa justiţiei.

Controlorii de la maşina de treierat sunt slabi, şi aşa s-a putut întâmpla că chiaburii au dat să le treiere grâul lor unor ţărani săraci. Populaţia din comună nu simte (simpatizează – n.n. Augustin Ţărău) cu chiaburii. A fost o adunare populară, cu participarea alor 300 de membri. La sfârşit populaţia a voit ca să bată pe acei chiaburi care au fost prezenţi. S-a promis de la partid că va merge Szúcs Margareta şi Molnár, iar la ora 3 au telefonat de la Cauaceu că „de ce aceşti tovarăşi nu merg afară ?", răspunzându-li-se de la partid că nu pot merge [şi] să ţină şedinţa. Tovarăşul Molnár a sosit seara la ora 8. La şedinţă a vorbit secretarul partidului şi secretarul sindicatului. Şedinţa a ţinut 1½ ore. A auzit ce s-a întâmplat la Biharea, şi muncitorimea nu a simpatizat cu ei, iar chiaburimea nu vorbeşte cu ei. De când patru chiaburi au fost arestaţi, la ceilalţi le este frică. Chiaburii urăsc partidul, vor să răstoarne metodele de democraţie populară. Szúcs Ştefan, chiabur care are 60 de iugăre, a cerut să poată duce grâul la magazia lui, respectiv [la] gospodăria lui, şi a fost foarte supărat că nu poate să facă acest lucru. Chiaburii au neglijat să plătească muncitorii de la seceriş, iar sindicatul i-a chemat ca să-şi facă obligaţia faţă de aceşti muncitori. Koos Iuliu, secretarul sindicatului, a început să ceară bani de la ei.

La şedinţa când a fost buclucul mare la Biharea, au fost trei oameni săraci: Csordás, care s-a dus acolo la soţia sa, soţia lui Szabó Martin, care n-a ştiut ce s-a întâmplat acolo şi Bagdi Szabó Mátyásné. Au putut ca să mobilizeze câţiva oameni care să fie de părere cu ei, la secere, dar când a vorbit secretarul partidului şi preşedintele sindicatului, aceştia toţi au înţeles şi s-au liniştit. O chiabură, Hegedús Ileana, a venit la Primărie şi a spus că muncitorii au drept ca să nu secere pentru bani. Acea femeie nu a vrut să dea [sprijin] pentru grădiniţa de copii.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 213-214

40

Cetariu (Bihor), august 1949 – *Raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Békes Ludovic, în legătură cu starea tensionată ce domneşte în comună din cauza cotelor percepute şi arestările operate.*

Plasa Centrală
Comuna Cetariu

Traducere din limba maghiară

Tovarăşul Békes Ludovic, preşedintele Comitetului Provizoriu

Şi la noi a fost destul de mare acţiune. Nu ştiu să spun exact când a început. De două săptămâni am venit aici de la Biharea. Atunci a început. Duminică au fost două săptămâni de când am fost instalat în serviciu.

Atunci seara am rămas acolo deja şi am vorbit. Am auzit că nici o mirişte nu a fost arată. Au fost de faţă conducerea partidului, fostul preşedinte şi fostul primar. În ziua următoare [oamenii] deja au strigat după mine pe stradă că „acesta este acela care a venit de la Biharea şi care spune că în timp de două săptămâni va ara întregul hotar din Cetariu, dar nu va face asta fiindcă îl batem că moare!" Comuna Cetariu este la 4 km depărtare de Biharea, venind dinspre munte.

Luni, astăzi [sunt] două săptămâni, au venit oamenii la Oradea pentru viza livretelor. Am venit şi eu. Când am ajuns la Cerc[ul Militar] am văzut că sunt acolo şi porcarii. M-am dus direct înăuntru şi am cerut ca să-i lase repede acasă pe aceşti oameni, fiindcă nu este cine să se îngrijească de animale. Eu am aşteptat. Am gândit că mai am timp.

Acolo m-am întâlnit cu oamenii de la Biharea şi am vorbit cu ei [despre] ce este la noi. S-au apropiat de noi şi oamenii de la Cetariu şi m-au întrebat dacă eu sunt preşedintele. Unul, Köteles Ioan, a fost îmbătat şi mi-a spus că „dumneata vii la noi numai ca oaspete". Au fost mulţi şi din Biharea şi au stat împreună în rând cu oamenii din Cetariu. Eu am stat numai la o parte. A venit atunci la mine un tovarăş din Biharea şi mi-a spus că oamenii din Cetariu au spus că casa partidului este în apropierea Primăriei, dar nu voi avea atâta timp ca să trec de aici în acolo, fiindcă mă omoară pe drum. Nu pot să spun pe nume cine a spus asta.

Un alt om din Biharea mi-a povestit că oamenii din Cetariu i-au spus că un străin nu poate să pună piciorul la ei [în comună] fiindcă are să-l omoare ca pe un câine. Când s-a terminat vizarea livretelor am pornit înspre casă. Înaintea Spitalului Mizericordian ne-am oprit fiindcă eu am avut încă ceva de lucru în oraş. Am venit înapoi împreună cu tovarăşul secretar al sindicatului din Cetariu, cu tovarăşul Szilágyi Carol, şi cum am venit pe strada principală, a fugit după noi un om, pe jos, şi ne-a spus ca să-l aşteptăm. Acesta era Szilágyi Emeric, fratele tovarăşului secretar. Ele a spus: „coboarăte frate la Kálla, fiindcă la Bihar Hágo suntem aşteptaţi de vreo 30 de oameni din Cetariu; când ajungem acolo, preşedintele va fi omorât, dar tu să nu te amesteci". Tovarăşul secretar mi-a spus acestea.

Tovarăşul Molnár Ludovic a venit cu căruţa dinspre gară. Mi-a spus care este situaţia. Mi-a spus să mă urc pe tramvai ţi să mă duc la Biharea, să mă duc numai în ziua următoare la Cetariu, când situaţia va fi clarificată. La Biharea deja s-a zvonit [despre] cele întâmplate şi în sfârşit eu m-am speriat. Tovarăşul Czibulák mi-a spus ca să mă duc în acea zi la Cetariu şi să-i lămuresc pe oameni. Eu i-am spus că nu voi fi ascultat. Pe urmă am primit înştiinţarea ca să mă duc dimineaţa la Uileac şi nu la Cetariu. Aşa a şi fost, marţi am fost la Uileac. Când s-a terminat conferinţa de la Uileac, tovarăşul Császár de la Securitate mi-a spus că pot să mă duc acasă. atunci n-a mai fost nici un zgomot.

Din Cetariu, chiaburii instigatori, în număr de 15, au fost ridicaţi. Luni seara, încă şi controlorii de la batoză au fost alungaţi. Doi au fugit acasă, dar al treilea a fost ascuns de către gazda unde a locuit.. numai în ziua următoare a venit înapoi. Miercuri situaţia s-a liniştit. Încă şi atunci i-au adunat pe cei vinovaţi. Joi deja am putut să mă apropii de masse şi am putut să vorbesc şi să-i lămuresc pe ţăranii săraci şi pe ţăranii mijlocaşi. Joi au venit deja la mine cu plângeri împotriva chiaburilor. A venit Katona Iosif, s-a plâns împotriva lui Koma Ludovic, un chiabur care mai este în comună. A mai venit la mine cu plângere şi Kovács Esztera şi mulţi alţii.

Am chemat pe chiaburi şi le-am spus că până mâine dimineaţă să aducă banii pentru muncitori, fiindcă altfel are s-o păţească. Aceştia au şi adus banii. Vestea s-a răspândit în sat, fiindcă Katona Iosif a povestit că a primit de la chiaburi 19000 lei prin ajutorul meu, şi a spus: „pe acesta nu l-a putut înşela chiaburul ca pe Juhász Carol şi Kalmár Andrei, care a fost preşedintele Comitetului Provizoriu". Soţia lui Kalmár s-a bucurat când a auzit că tovarăşii au fost alungaţi din comuna Ciutelec. Varga Ştefan este de partea chiaburilor.

Pe urmă a fost numit ca preşedinte Juhász Carol, care a fost îmbătat de către chiaburi şi desigur a plătit cineva şi vătăşelul, pentru că acesta l-a pus pe Juhász într-o targă şi astfel l-a dus acasă. acest lucru l-au făcut chiaburii ca să vedem noi muncitorii ce [fel de] preşedinte avem. Numele vătăşelului este Takáts, care are prieteni pe chiaburii Végh Ştefan şi Végh Ioan. Această acţiune a fost pornită împotriva Comitetului Provizoriu şi împotriva persoanei mele.

Când eu am vorbit despre aratul mirişтei, numai oamenii din conducere au fost în cameră şi totuşi nu după mult timp a ştiut despre aceasta şi cărăuşul preotului Dunai Nicolae. În cele întâmplate se află şi mâna preotului. Preotul în timpul nopții pleacă adeseori la Uileac şi acolo discută cu prietenii săi hitlerişti: Hein Ştefan, învățător; ține legătura şi cu soția lui Mikó. Umblă acest preot şi la Fegernic. Obişnuieşte să treacă şi prin comuna Şişterea. Acest preot a fost arestat timp de şase luni pentru sabotaj, fiindcă a ascuns în pivniță, sub trepte, 5 măji de făină albă şi diferite alte articole de drogherie.

Acum, în general, între proletari atmosfera este bună. Oamenii îndrăznesc acum să vină la Primărie şi vin cu dragoste. Acum la 1 august, când a fost ziua mea de naştere, am primit flori din partea țăranilor săraci. Mi-a dat flori soția lui Kalmár. Eu am întrebat să spuie dacă le-a adus cu inimă bună. A spus că da. Juhász este aşa de supărat pe mine, căci nici nu se uită [la mine], dar eu nu mă interesez de aceasta. El are prieteni chiaburi. Mă numeşte domnule preşedinte şi vrea să-mi deie rachiu. Eu i-am spus că nu-mi place beutura.

La şedința de ieri au fost circa 80 de persoane şi a fost prezent tovarăşul Molnár, delegatul Comitetului Central. Oamenii nu prea au îndrăznit să vie la şedință în urma evenimentelor întâmplate recent. Adunarea s-a ținut în regulă. Sunt mai mulți culaci încă în comună: Szücs Iuliu, învățătorul Bányai, care mai demult au complotat cu preotul. Noi ne-am adus afară la maşină (batoză – n.n. Augustin Țărău) şi eu am dat în mâna lui Bányai cartelele de alimente. I-am spus ca să nu se piardă nici o bucată. Bányai, la cuvântul notarului, a vrut ca să deie pentru fiul învățătorului o cartelă. Ei n-au crezut că eu am să observ totul. Eu le-am spus ce părere am despre această înşelăciune şi le-am atras atenția că eu observ totul. Totdeauna spune că are prea mult de lucru şi eu am pentru ajutor elevele la Primărie.

Țăranul sărac Katona Iosif este sub influența a lor doi chiaburi, fiindcă chiaburii i-au promis câte 10 kilograme de făină. Cei doi chiaburi sunt Koma Ludovic şi Szilágyi Ludovic. Au influențat pe acest țăran sărac să secere grâul pentru zeciuială. Acesta a şi secerat grâul şi l-a dus la maşină. Acolo a început să treiere mai întâi pentru țăranii care au pământ sub un hectar. S-au înțeles cu acest sărac ca să treiere şi grâul lor pentru treierat, ca să treiere mai înainte. Chiar chiaburii au dus grâul la maşină. Eu mi-am spus că chiaburul nu poate să iubească într-atâta omul sărac. Am întrebat pe Katona Iosif dacă întreg grâul este al lui. El a spus că da, este al lui. Eu i-am spus atunci să vie la Primărie. Acolo iarăşi l-am întrebat dacă grâul este al lui. El a spus atunci că a primit câte 10 kilograme de făină şi astfel a adus şi grâul chiaburilor la grâul lui. Atunci i-am explicat astfel, că cota lui, cu care a fost impus după 1 ½ hectare, a fost ridicată prin acest procedeu, iar cota chiaburului s-a micşorat, şi i-am arătat că din zeciuiala de 5 cruci, va avea 2 măji şi jumătate de grâu. Dacă ar fi secerat pentru bani, i-am arătat că ar fi primit 19000 lei. Atunci a înțeles cum stă chestiunea. Am primit dispoziție ca să-i arestez pe aceşti chiaburi, dar încă n-a sosit Miliția de la Episcopia Bihorului. Astfel, am treierat grâul, am socotit cât îi revine lui Katona, i-am dat lui această parte şi restul l-am păstrat.

Chiaburul Hadházi Ladislau a depus în curtea lui, încă din anul trecut, 18 cruci de secară netreierată, care s-a stricat cu totul. Pe urmă şi-a furat cartofii proprii şi în ziua următoare l-a chemat pe jandarm şi i-a spus că copiii țăranilor săraci i-au furat cartofii. Aceşti copii au fost bătuți, iar el a reuşit să scape de predarea cartofilor. Nici la colectarea laptelui, n-a predat cota lui. Am constatat că nu are decât un iugăr de arătură de grâu, din 25 de iugăre ce posedă. Primăvara, în loc de 8 iugăre, a însămânțat numai un iugăr cu orz. Pământurile lui se întind şi în comuna Uileac. Fratele lui locuieşte acolo.

Organizația de bază are 72 de membri de partid, dar putem conta mai mult pe 15. Oameni foarte cumsecade sunt numai cinci, restul sunt sub influența chiaburilor, dar acum încep să se apropie de mine. Conducătorii vechi ai comunei au plătit pentru cărăuşi 572 de lei pentru un transport, iar căruțele chiaburilor au stat neîntrebuințate în şopron.

Acum am muncă foarte grea, fiindcă nu este secretar, iar vicepreşedintele mă ajută foarte puțin, iar de fostul notar trebuie să mă îngrijesc încontinuu. Acum oamenii văd că partidul luptă pentru cei săraci. Acum au încredere în Sfatul Popular. Totdeauna îi întreb ce plângeri au şi iau măsuri.

Vicepreşedintele Szabo Adalbert şi acum întrebuințează 20 de iugăre, în jumătate, de la un chiabur. a cumpărat pentru grâu 2 iugăre de pământ de la chiaburi. Acest om nu este pentru noi.

Tovarăşa Macskási Irina, corespondenta ziarului „Fáklya" şi responsabilă de stradă. Tovarăşul preşedinte este un tovarăş bun şi dacă el n-ar fi la noi, nu s-ar putea realiza nimic. De atunci lucrurile merg strună şi unde poate bate în chiaburi. Dar Szábo Adalbert nu merită să rămână vicepreşedinte.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 248-250

41

Cheț (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației PMR din localitate, Delțeg Ioan, în legătură cu incidentele violente desfăşurate în comună din cauza plății în bani a muncitorilor de la batoze, solidarizarea comunelor Ghenetea şi Pățăluş, intervenția Securității şi arestările efectuate, urmat de nota informativă a membrului PMR Delțeg Ioan.*

Plasa Marghita
Comuna Cheț

Delțeg Ioan, secretarul organizației de bază

În ceea ce priveşte organizația de bază, [aceasta] este compusă din 50 de persoane. Din aceşti 50 de membri de partid, sunt mutați cinci. În carnetul de salarizare figurează trei. 14 membri de partid nu frecventează şedințele şi nu cotizează în mod regulat. Dintre membrii de partid s-au ataşat de revoltători (răsculați – n.n. Augustin Țărău) Hamza Adalbert şi Barna Gheorghe, ambii țărani săraci. Înainte de treieriş am pornit din casă în casă să lămurim populația în legătură cu colectările şi cotele. Muncitorii au rămas mulțumiți că nu vor primi plata în natură ci vor primi bani şi cartele.

În ziua de 30 iunie, când batozele au pornit, nu au fost toți muncitorii la batoză, însă maşina totuşi a pornit în bună regulă. În luna aceasta, în satul Ghenetea, maşina de treieriş a fost trasă unde femeile au pus maşina în funcțiune fără să primească instrucțiuni. Comuna Ghenetea [o] cunosc aşa de bine, cum cunosc satul în care locuiesc eu.

Muncitorii din [comuna] Cheț erau mulțumiți, dar când au auzit că [femeile] au dat drumul la maşină fără aprobarea forurilor superioare, au început să se mişte. Miliția din Cheț s-a deplasat la fața locului împreună cu secretarul Comitetului Provizoriu, unde au văzut că vin dinspre Ghenetea circa 150 de femei. Au organizat în aşa fel, ca femeile care au fost în fruntea revoltătorilor să fie arestate. Soția lui Pop Grațian, femeie de chiabur, a început şi a condus revolta. Dintre aceşti revoltători, 45 la sută au fost săraci, 25 la sută au fost mijlocaşi şi 30 la sută chiaburi. Totodată, trebuie să subliniem că comuna Ghenetea este un sat unde reacțiunea niciodată nu doarme şi niciodată nu vrea să se supună legilor în vigoare.

S[oția] l[ui] Pop Grațian a venit în comuna noastră fără să ştim că vrea să facă ceva, că vrea să organizeze. În ziua de 2 august, muncitorii de la batoza lui Béksi Ioan şi-au luat furcile şi au vrut să plece acasă, căci nu au mai vrut să lucreze [decât] numai pentru plata în natură. Influențatorul manifestației a fost un țigan, numit Varga Augustin, care nu are nici o avere. Holuban Octavian, care a fost în slujba unui chiabur şi care este ciobanul comunei Ghenetea şi numai de doi ani stă în acest sat, acesta a influențat muncitorii de la batoză, şi muncitori[lor] de la maşină [le-]a spus să nu mai lucreze, căci nu vor lucra nici ei. Eu am spus că „v-ați obligat să lucrați şi ați lucrat deja două zile pentru bani, ce este acum că nu sunteți mulțumiți ?" Atunci au început să strige: „Nouă ne trebuie pâine că ni-e foame!" Atunci eu le-am spus „tovarăşi, voi sunteți influențați de chiaburi, oare chiaburii în timpul trecut v-au dat mai multă pâine ? Oare v-au întrebat chiaburii dacă vi-e foame ? Dar acum vedeți, primiți şi plată şi făină şi cartelă".

La 3 august nu au venit la batoză [decât] numai opt muncitori. Eu m-am cu aceşti tovarăşi şi am început munca. Numitul Varga Augustin nu a voit să lucreze şi-a luat furca şi a plecat. Eu m-am dus şi am uns roțile de la batoză. Nu am mai putut porni batoza [fiind]că nu am avut muncitori.

A venit o coloană de oameni, toți cu furci, conduşi de Varabet Desideriu şi au vrut să-l bată pe controlorul de la batoză. Eu am spus că „de ce ai vrea să-l bați pe controlor, când el este numai delegatul Județenei ?"Eu am încărcat căruța, când am văzut că vine o altă comună [cu]

muncitorii de la batoza lui Baicu Virgil, [care] au început să strige: „Nu încărcați mai mult grâu, nu dăm pentru Comcereal! Să-l împărțim pentru noi!" Eu am spus că: „Fraților, să știți că ați greșit, nu vă atingeți de grâul statului. Nu vă atingeți de cota ce trebuie s-o dăm statului". M-a prins țiganul Varga Augustin și eu i-am spus că „nu ai nimic cu mine". Varga Augustin a spus că trebuie să mă duc cu el la mașina lui Horváth Emeric. Eu m-am dus acasă și am mâncat și am spus că voi veni mai târziu înapoi. Eu am spus aceasta numai ca să pot scăpa de el. a venit și tovarășul Harabecz Desideriu, de la batoză, cu mine.

La ora șapte, muncitorii de la batoză s-au dus să oprească mașina lui Horváth Emeric, care încă funcționa. Grupul de muncitori, care s-au dus să oprească mașina, era condus de țiganul Kovács Adalbert, fără avere. M-au chemat și pe mine să oprească mașina. I-am rugat să mă lase în pace, să mănânc și pe urmă plec. Pe urmă a venit un alt tovarăș, Béles Emeric, care a venit din comuna Ghenetea și s-a dus la batoza lui Horváth Emeric împreună cu secretarul organizației de bază și șeful miliției.

Țiganii au venit și au plecat la mașina lui Békés Ioan ca să vorbească cu milițiștii și cu tovarășul secretar al Comitetului Provizoriu despre lucrurile întâmplate. Când ne-am întâlnit laolaltă ne-am consfătuit că ce avem de făcut. Consfătuirea, nici nu am putut să vorbim, cina a fost, cine nu a fost, nu știm. S-au tras clopotele de alarmă la biserică. Când au sunat clopotele de alarmă, am stat pe loc și ne-am consfătuit cu milițiștii ca eu să rămân cu Porajo Gherasim, tovarășul mechanic al batozei lui Békés Ioan, ca să păzim grâul care este la mașină [ca] nu cumva să-l ridice cineva de acolo.

Tovarășii milițiști s-au înapoiat la primărie. După cinci minute am văzut că vin vreo 150-200 de femei cu furci, sape, coase etc. și strigau „Vrem pâine! Nu vă dăm nici un bob de grâu!" În fruntea acestora s-a găsit soția lui Juhász Gheorghe, mijlocașă și soția lui Ráksi Mihai, săracă. Eu văzând că nu mai pot să stau acolo, că am auzit strigând „Hai aicia este șeful PMR-ului, să lichidăm și cu el!" Eu m-am ascuns într-un pământ, unde este cultivată floarea soarelui. De acolo m-am uitat ce fac [răsculații].

A venit o căruță din comuna Cheț, a cărui proprietar este Tir. Pe acesta l-au dat jos din căruță și au încărcat căruța cu grâu, cu cureaua principală a batozei și cântarul și [pe] acestea le-au transportat în centrul comunei.

Dintre acești revoltători, unul era chiabur, 75 la sută mijlocași și 25 la sută săraci. Au transportat grâul în centrul comunei, iar tovarășul Machereș Iosif, văzând toate acestea, cum s-au purtat, împreună cu tovarășul președinte al Comitetului Provizoriu și cu fostul notar, Bun Pavel, au anunțat Securitatea. Securitatea a luat la cunoștință și s-a deplasat. În acest timp, când s-a anunțat prin telefon Securitatea, tovarășii Szabó Ioan, Herczeg Emeric și Kardos Gherasim se găseau în cooperativă, în apropierea bisericii ortodoxe. Tovarășul Szabó s-a dus să vadă cine a făcut alarma. Când a ieșit afară, a sărit pe el sluga chiaburilor, anume ciobanul Holuban și cu toiagul i-a spart capul și l-a bătut [încât] nu mai știa nimic [de el], și o femeie mijlocașă, soția lui Kiss Gyula, l-a salvat și l-a dus în casă și i-a spălat cu oțet hrana (rana – n.n. Augustin Țărău). În prezent este în spitalul din Oradea. I-au spart capul în șapte locuri și i-au scos un os din cap.

Când a venit armata, tovarășul Mădas Ilie, șeful muncitorilor de la batoză, a fost silit de femei ca grâul să-l repartizeze între ele. Când a venit Securitatea cu șase camioane, [femeile] au fugit. Tovarășul sublocotenent a întrebat și a spus că nu din bunăvoință (de bună voie – n.n. Augustin Țărău) au plecat ci din forță.

S-au constatat în sat următoarele elemente dușmănoase: soția lui Juhász, soția lui Doboș Leontin, soția lui Terhes Iosif, soția lui Negreanu Gheorghe, soția lui Simion Iosif, soția lui Ráksi Mihai, Kincses Ștefan și soția lui, soția lui Ardelean Ioan. Pe aceștia i-au adunat și i-au dus Miliția să-i cerceteze. La ora 8,50, când Securitatea a vrut să plece la plasă cu femeile ridicate, a venit unul, numit Pop Pavel, care ne-a anunțat să avem grijă că în capetele satului se apropie circa 120 de gheneteni, care vin cu furci și securi și alte unelte de ale lor. Ne-am dus la președintele Comitetului Provizoriu și la tovarășul secretar și i-am spus și la tovarășul Bun, care a fugit la Miliție și a chemat Comandamentul Securității.

Comitetul a luat imediat măsuri și [le-]a luat înaintea muncitorilor care se îndreptau spre primărie. Între acești revoltați erau și din comuna Cățălușa (Pățălușa – n.n. Augustin

Țărău). Comandantul Securității, văzând aglomerații din poartă în poartă, le-a semnalat (i-a somat – n.n. Augustin Țărău) să se împrăștie. La prima somație nu s-au mișcat și nici la a doua și nici la celelalte, așa că a fost nevoit să tragă mai multe focuri și atunci s-au oprit oamenii care veneau din Ghenetea și comandantul Securității a întrebat: „Ce căutați voi locuitorii din Ghenetea la Cheț în timpul nopții ?" Locuitorii care au venit din Ghenetea au răspuns că este o femeie care a fost reținută, pe nume soția lui Pop Grațian și care [ei] vreau să fie eliberată. [este cea] care a plecat din casă în casă, ca să nu [se] deie grâul Comcerealului sau statului, ci acesta să fie împărțit între ei.

Comandantul Securității a rugat ca fiecare să se ducă acasă. După ce Securitatea i-a alungat pe aceşti oameni, ne-am deplasat la chiaburii Békés și Băicoiu ca să-i arestăm, dar nu i-am găsit acasă. Credem că aceşti doi inși au fost duși de oamenii din Ghenetea și au salvați și ascunși în satul lor. Bănuim că Békés, Băicoiu și Holuban sunt ascunși în Ghenetea. Convoaiele nu erau liniştite, strigau lozincile. „Vrem pâine!" Dintre aceştia, nu pâine au vrut ci un măcel. Au vrut sânge.

Satul Ghenetea îl cunosc după cum cunosc satul meu, nu chiar pe fiecare după nume, dar totuși îi cunosc, fiindcă mai înainte eu încasam impozitele. Eram pe vremuri șeful politic chiar în comuna Ghenetea și am cunoscut [faptul] că toți membrii de partid din Ghenetea s-au înscris numai din interes. Trebuie să fac critică, că nu există om care lucrează să nu greșească. Responsabilul de cadre, Kiss Emanuel, este în colaborare cu chiaburii. Responsabilul de cadre este un exemplu bun și dovedește concret că nu putem să avem încredere în fiecare membru de partid.

Tovarăşul Simea s-a deplasat în comuna Ghenetea și populația, în loc să sărbătorească ziua de 9 Mai, a sărbătorit ziua de 10 Mai, unde responsabilul de cadre era între primii organizatori. Suntem 12 membri de partid în strânsă colaborare. Au fost arestați Hamza Adalbert și Darnea Gheorghe, care au participat la rebelie (rebeliune – n.n. A.Ț). 15 membri de partid s-au ascuns. Eu aș fi de părere că aceste mari greșeli făcute în comuna noastră, să nu fie lăsate indiferent, fiindcă este vorba de țărănimea muncitoare și mijlocașă.

Ieri am avut o adunare populară. Tovarăşul Fabian Emeric, delegatul din partea Județenei, și cu tovarăşul Moca Adalbert, au deplasați din partea plășii, unde eu am prelucrat chestia impozitului. În timpul cât am vorbit, toată populația a fost foarte mulțumită. La fel săracii și mijlocașii. A fost doar o femeie, soția lui Ráksi, care dealtfel este deja arestată, care a început să plângă și a spus că a făcut o mare eroare. Aceste zvonuri sunt lansate în toată comuna. La orele 11,30 am ajuns acasă unde am avut ședința organizației de bază.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 263-265

42

Cheț (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a membrului PMR Delțeg Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*

Declarație

Subsemnatul Delțeg Ioan, de profesiune plugar, domiciliat în comuna Cheț, județul Bihor, plasa Marghita, declar următoarele:

În comună la noi, înainte de seceriș și treieriș, țăranii săraci și muncitori erau mulțumiți cu repartizarea cotelor de predare, iar muncitorii sindicalizați, de la batoze, erau mulțumiți ca să primească salariul, pentru munca de treierat, în bani și cartele de alimente. În ziua de 30 și 31 iulie 1949, batozele se găseau pe teren în locul designat pentru arie de Comitetul Provizoriu din comuna Cheț.

În ziua de 1 și 2 august, muncitorii nu erau completi la batoza chiaburului Chiș D.Ioan, erau numai 10 muncitori. În ziua de 2 august 1949, la orele 12 ale amiezii, muncitorii nu voiau să muncească, spunând că nu vor munci numai dacă vor primi salariul în natură. Eu, susnumitul, i-am lămurit, că fiecare cap de familie va primi pe zi 700 grame de făină, iar membrii din familie, vor primi 180 grame de făină pe zi, și muncitorii de la batoze vor primi bani, iar dacă nu-mi credeți mie, atunci cereți informațiuni de seară de la Comitetul Provizoriu.

În ziua de 2 august, seara, muncitorii de la batoza chiaburului Chiş D.Ioan, au plecat, seara, la Primărie ca să ceară informaţiuni de la Comitetul Provizoriu. Tovarăşul Conforti, secretarul Comitetului Provizoriu, tot aceeaşi lămurire a dat la muncitori, ca şi eu. După această lămurire, muncitorii au rămas mulţumiţi, că salariul lor să fie plătit cu bani şi să primească cartele de alimente.

În ziua de 3 august, dimineaţa, muncitorul Varga Augustin [a spus] că el nu va munci, numai aşa dacă va primi [plata] în natură. Muncitorii de la batoza chiaburului Chiş D.Ioan, nefiind compleţi, văzând că Varga Augustin nu vrea să muncească, atunci şi restul muncitorilor au spus că nu vor munci nici ei. Eu, subsemnatul, i-am convins, şi iarăşi ne-am hotărât ca să pornim batoza, iar responsabilul muncitorilor a plecat la Primărie să raporteze că maşina nu poate funcţiona din cauză că muncitorii nu sunt compleţi.

Înapoindu-se, responsabilul muncitorilor de la batoza lui Chiş D.Ioan s-a întâlnit în faţa Comitetului Provizoriu cu muncitorii de la batoza chiaburului Băican Virgil, care veneau la batoza lui Chiş D.Ioan, strigând că vreau pâine. Ajungând la batoza numitului Hamza Adalbert, membru în PMR, Szöny Anton, membru UPM şi Varga Augustin, s-au dus la omul de încredere de la batoză şi au spus că grâul de la batoză, nu vor da voie să fie transportat, că lor le trebuie pâine şi cotele de predare să fie restituite gospodarilor.

Eu, subsemnatul, am spus că nu dau voie să se atingă de grâul statului. Ei ne-au răspuns că ne omoară dacă vom sta contra. Eu am plecat acasă când am văzut că situaţia este grea, iar muncitorii de la batoza lui Chiş D.Ioan, împreună cu muncitorii de la batoza lui Băican Virgil, au plecat să oprească maşina lui Horváth Emeric, care era în funcţie. După mine, au trimis pe muncitorul Covaci Adalbert, ca să mă ridice şi pe mine. După aceasta, a venit muncitorul Béres Ludovic, care mi-a spus că miliţia vrea să ridice cureaua principală de la batoză, şi eu să merg să nu o dau.

Eu am plecat şi am luat contact cu şeful de miliţie şi cu secretarul Comitetului Provizoriu, când, în acest timp, au sunat clopotele de alarmă. Şeful de miliţie a plecat, împreună cu secretarul, la Primărie. Eu m-am ascuns în floarea soarelui, ameninţându-mă că vor lichida şi cu mine. Grâul de la batoză a fost ridicat şi transportat în centrul satului. Această aglomeraţie de femei a fost condusă de soţia lui Pop Graţian din satul Ghenetea. Între aceste femei se găsea lui G. Iuhoş Gheorghe, soţia [lui] Doboş Leontin, soţia [lui] Negreanu Gheorghe, mijlocaşi, [şi] soţia lui Derbaş Iosif.

Declar că această rebeliune a luat naştere din satul Ghenetea, de la chiaburul Duma Ioan şi soţia lui Pop Graţian din comuna Ghenetea. Declar că responsabilul de cadre, Chiş Emanoil, are legături cu chiaburii şi că ghenetanii au scăpat pe chiaburii Băican Virgil şi pe Chiş D.Ioan din Cheţ.

Declar şi semnez propriu:
Delţeg Ioan

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 119-120

43

Chiraleu (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizaţiei de bază a PMR din comună, Romocea, în legătură cu începutul răzmeriţei, incendierea ariilor, intervenţia Securităţii şi arestările operate.*

Plasa Marghita
Comuna Chiraleu

Tovarăşul
secretarul organizaţiei de bază

Oamenii instigatori s-au dus la preşedintele Cooperativei pentru a-i cere adeziunile date, spunând că i-au minţit şi [nu] au trimis agitatori în comună pentru a lămuri situaţia cu adeziunile.

Femeile au început să tragă clopotele ca să se răscoale lumea. Una dintre ele, care a fost prinsă, a fost dusă în faţa Siguranţei pentru cercetări. Joi a ars aria, [în timp ce]oamenii erau la

maşini. A fost un vânt puternic şi a luat foc şi a ars aria. Ei se gândeau că din cauza chiaburimii s-au ivit aceste stricăciuni sau [că] cineva ar fi fost plătit de chiaburi [şi] ar fi dat foc ariei.

S-a ținut o şedință pentru demascarea acelora care au fost arestați şi duşi pentru a li se cere amănunte în privința aprinderii ariei.

Viața de partid merge slab, pentru că sunt oameni care împiedică bunul mers al treburilor. Oamenii au luat parte la curățirea păşunilor, la plivirea de orz şi ovăz. Femeile activează foarte slab, ele nu au făcut numai două şedințe şi ele țin şedințe numai atunci când vine tovarăşa de la plasă.

Frontul Plugarilor munceşte bine, toți sunt membri de partid. În ultimul timp s-au luat măsuri pentru lichidarea definitivă a chiaburilor şi pentru a-i scăpa pe țăranii săraci şi mijlocaşi care mai sunt încă sub jugul lor. Satul a fost împărțit pe categorii, pentru fiecare membru [de partid] câte 3-4 țărani, pentru a-i putea lămuri în privința chiaburimii.

În organizația de bază sunt 12 membri care fac parte din Comitetul de plasă, dintre care doi nu iau deloc parte la conferințe, un ostaş şi o femeie, care s-au înscris în 1946, dar n-au venit la şedințe, spunând că nu vreau să audă minciunile care-i înşeală pe țărani.

La o şedință, țăranii au demascat în fața întregului sat şi i-au arătat pe chiaburii care au asuprit pe țăranii săraci şi mijlocaşi în trecut.

Un om cu şapte copii a vorbit în numele tuturor ca să le dea pentru lucrul făcut, plata în natură şi nu în bani.

Organizația de bază îşi ia angajamentul că pe viitor vor fi mai vigilenți şi vor demasca pe chiaburi şi vor face un plan de muncă care va fi îndeplinit la timp.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 210

44

Ciutelec (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației PMR din localitate, Fazekás Ştefan, în legătură cu dezamorsarea conflictului declanşat în comună din cauza plății în bani a muncitorilor de la batoze, intervenția securității şi arestările efectuate.*

Plasa Marghita
Comuna Ciutelec

Tovarăşul Fakekás Ştefan
secretaru organizației de bază

În comuna Ciutelec, aproape nu s-a întâmplat nimic. În ziua de 26 iulie 1949, în fabrica de ulei s-au revoltat numai femeile.

Tovarăşii, fiind în şedință, nu au putut lua măsuri. Dimineața, Hebriştean Ioan, din comuna Tăuteu, fost legionar, a cerut cheia de la biserică, strigând că (noi, partidul – n.n. Augustin Țărău) „nu dăm pâine" [şi] a tras clopotele. Atunci, lângă biserică, s-au adunat 15-18 femei, dintre care două mijlocaşe, celelalte sărace. Pentru a trage clopotele, au adus pe țăranul Paduk, care este dement.

Femeile au plecat la Comitetul Provizoriu al comunei, unde funcționarii au făcut procesele. Ele atunci au strigat că nu vreau bani ci numai grâu.

Tovarăşul Fazekás a plecat după ele şi le-a lămurit, împreună cu învățătorul şi secretarul şi astfel s-au liniştit.

Două maşini au sosit în comună, să vadă situația. Femeile s-au speriat şi au fugit. Una singură a fost arestată, care era soția secretarului sindical. Au mai fost arestate trei familii, ca să spună că cine a fost instigatorul. Arestarea s-a făcut de către securitatea din Marghita. După aceasta, în timp de ½ oră s-a făcut linişte.

De atunci este linişte şi maşinile (batozele – n.n. Augustin Țărău) lucrează. În comună se găsesc 238 de familii, dintre care 12 sunt membre de partid.

Atmosfera în comună este bună, toți [țăranii] au primit cartele şi şi-au scos făina şi zahărul. Treierat în ascuns, nu s-a întâmplat.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 196

45

Cociuba Mare (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi armatei, împuşcarea țăranului Costea Ioan şi sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir, urmat de raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Ianoş Ioan.*

Concluzii pe marginea vizitei pe teren, din ziua de 8 august 1949, în comunele din plasa Tinca, unde au fost mişcări țărăneşti.

Cociuba Mare

În cursul zilei de 29 iulie, chiaburul Popa Ioan umbla furios, ca niciodată, înjurând Comitetul Provizoriu şi partidul. Asupra atitudinei acestuia, a fost chemat spre a da declarație, Hosu Moise, care după darea declarației, l-a informat pe Popa, adăugând că el va fi ridicat la noapte, cu încă patru persoane.

Chiaburimea a fost pusă în mişcare, în capul acesteia fiind frații Dan Nicolae şi Gheorghe şi Pantea Lina, toți cu câte 17 hectare. Prin rudeniile lor şi [prin] cunoscuți, au reuşit să antreneze țărănimea muncitoare, până şi pe muncitorii agricoli.

Pe la orele 10 seara au început să se adune în grupuri în fața Comitetului Provizoriu, în primele rânduri fiind femei agitate. Între timp, sosise şi tovarăşul Göz Carol, delegat județean din partea UPM La întrebarea pusă despre scopul acestei adunări, i s-a răspuns, „vrem pită". În afară de aceasta, se cântau cântece legionare, „trăiască regele", se scandau următoarele: „Vrem pită, nu mălai, şi pe regele Mihai, iar cu Groza sub tramvai, să-l mănture U.C.B.-ul, să-l care C.F.R.-ul până la URSS-ul". Se făcea agitație, cum că armatele lui Tito sunt la granițele țării, însoțite de armate anglo-americane, cereau schimbarea conducerii etc.

La plecare, tovarăşul Göz a fost, înspre satul Cheşa, prins şi bătut crunt de Dan Savu, Şuta Gheorghe, Mladin Mihai (gugoi) [şi de] Hosu Ana, a pecului, iar Dan Mihai, licaț, l-a legitimat. Bicicleta a fost complet distrusă, hainele rupte [şi i] s-a luat suma de 5000 lei etc.

Alte grupuri, strigând „jos comuniştii", s-au îndreptat spre locuințele tovarăşilor, Păfucan B.Ioan, Tripon Ioan [şi] Mohuț Teodor, tovarăşi devotați partidului, spărgând geamurile la locuințele acestora. Firele de telefon au fost tăiate. Pe la orele 3 ½ s-au împrăştiat.

În timpul zilei, linişte. [În] 30 iulie, la ora 6 seara, a sosit un camion cu miliție, 26 la număr, sub comanda unui plotonier major. S-au format patrule.

Pe la orele 8, au început să se formeze grupuri de oameni, care, cu cât venea seara, se măreau. Ostaşii au fost adunați lângă Comitetul Provizoriu. Pe la orele 10 au început să bată clopotele, li s-a răspuns de la Belfir tot prin clopote. Clopotul, se presupune că l-a tras Diac Gheorghe. Dinspre Belfir au început să se audă focuri de armă. Au făcut şi baricade la intrările în sat.

A sosit un al doilea camion, cu armată. S-au tras salve. A fost omorât Costea Ioan (tânăr sărac). [Țăranii] au fost împiedicați de miliție să intre în Comitetul Provizoriu. Din nou, aceleaşi manifestații reacționare ca în ajun. În plus, le-au venit şi ajutoare din Belfir, circa 100 de oameni cu topoare [şi] furci. Spre dimineață [țăranii] s-au împrăştiat.

În ziua de 31 [iulie] au început arestările şi cercetarea. În ziua de 1 august a fost prins Bronz Mihai, un instigator cunoscut (6-7 hectare. În ziua de 8 august, se aflau, încă, deținute, 16 persoane, dintre care, Şuta Gheorghe, un cunoscut manist, apoi liberal tătărăscian, [care] a refuzat orice muncă voluntară [şi] amenința, Bronz Ioan (4 hectare), duşmănos, [care] a căutat întotdeauna să împiedice munca de agitație, Trif Gheorghe, fost pădurar ([la care] s-a găsit armă), are 11 hectare, Marin Florea, proprietar de batoză, manist înfocat [care] şi-a vândut boii pentru a sabota lucrările agricole şi Mladin Mihai (mişu), dezertor.

Cu ocazia meetingului, care a avut loc în ziua de 31, au fost demascați frații Dan, la care s-au găsit mai multe perechi [de] încălțăminte, dosite, precum şi 1500 kg [de] grâu.

Notăm lipsa spiritului de vigilență a membrilor de partid, [aceştia] necunoscând nici acum bine situația sau persoanele. Pe de altă parte, cred că această acțiune a fost de [mai] demult pregătită, [fiindcă] a fost o acțiune politică.

Oradea, 10 august 1949
Pogorovici Vlad

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 150

46

Cociuba Mare (Bihor), august 1949 – *Raportul preşedintelui Comitetului Provizoriu local, Ianoş Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției şi armatei, împuşcarea țăranului Costea Ioan şi sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir.*

Plasa Tinca
Comuna Cociuba Mare

Tovarăşul Ianoş Ioan preşedintele Comitetului Provizoriu comunal

Vineri seara, 29 iulie 1949, au început să vie oamenii înaintea primăriei, unde stăteau de vorbă cu medicul şi [cu] 5-6 oameni de la partid, discutând problemele zilei. Stând de vorbă, au observat că nu departe de ei [țăranii] au început să se adune în grupuri mai mici de oameni. Au început să cânte, să râdă, discutând între ei. Preşedintele a şi întrebat de ei, "că ce fac acolo şi cu ce ocazie s-au adunat ei acolo ?" Dar oamenii nu I-au răspuns, ci au stat mai departe la discuții.

Mai târziu, preşedintele a plecat acasă, iar Ardelean Ioan, care era de pază noaptea, ceva mai târziu a auzit de la un băiat care a venit înspre el şi l-a făcut atent, spunându-i să aibă grijă că miliția vrea să ridice patru chiaburi şi pentru aceea s-au întrunit grupurile de oameni, pentru ca să întâmpine pe cei care vor veni, declarând că din sat nu poate să iasă nimeni în noaptea asta.

Ceva mai târziu a sosit o maşină goală. Un băiat a fugit la paznic şi i-a spus să oprească maşina, dar paznicul, văzând că şoferul era singur în maşină, l-a lăsat să plece mai departe, cu toate că Dan Savu l-a amenințat pe paznic, că de ce a lăsat maşina să plece mai departe.

Tot în acest timp a sosit tovarăşul delegat al partidului, cu bicicleta, şi s-a oprit la primărie, unde se găseau încă grupurile de oameni şi între ei se mai găseau 10-12 femei. Delegatul, plecând mai departe şi plecând pe lângă ei, I-a întrebat că "ce fac acolo şi ce discută ?" Paznicul a vrut să-i atragă atenția delegatului ca să nu plece în direcția aceea, dar lui i-a fost frică ca să-i spună delegatului, fiind o dată amenințat că "de ce nu a oprit maşina ?" Era deja întuneric şi nu se mai vedea şi deodată a auzit fluierând şi strigând "Jos cu el!" apropiindu-se acolo, a văzut că sunt 15-20 oameni care îl băteau pe delegat. Că, cine l-a bătut pe delegat ? nu a fost recunoscut de paznic, atât a văzut numai, că Lut Gheorghe şi Lobonț Petru i-au ridicat bicicleta şi au aruncat-o la pământ. El imediat a fugit după doctor.

Dimineața la ora şapte, când preşedintele s-a dus la primărie, cazul era deja anunțat de secretarul Comisiei prin telefon, plasei Tinca.

În seara zilei de sâmbătă, 30 iulie 1949, paznicul era plecat în plasa Tinca, iar preşedintele Comitetului a fost trimis acasă din partea miliției. Atâta ştie numai, [că atunci] când miliția a sosit în comună, oamenii s-au dus să tragă clopotul, alarmând şi comuna vecină Belfir.

Înainte de aceste întâmplări, cu ocazia vizitei tovarăşului delegat care a fost trimis din partea partidului pentru a da lămuriri, s-a observat [o] agitație din partea oamenilor şi mai ales din partea femeilor. În fruntea lor a fost Costa Maria, care are 5 hectare de pământ, ea spunând că "de ce tot promit şi nu primesc nimic".

În această comună sunt 6-10 membre înscrise în UFDR şi deşi sunt înscrise, nu activează de loc.

Organizația de bază şi mai ales membrii de partid au avut o atitudine destul de rezervată. Dintre 30-35 de membri de partid, abia 10-15 sunt care activează şi iau parte la şedinţe, iar restul membrilor sunt numai de formă. După cele întâmplate nu s-a luat nici o măsură. Preşedintele este de părere, că această atitudine rezervată se datoreşte faptului că majoritatea membrilor de partid au avut frică de chiaburi şi chiar paznicul de noapte a recunoscut şi a spus, că de aceea nu se amestecă în chestiune, pentru că unii dintre ei posedă arme şi au tras în miliție.

Preşedintele recunoaşte că organizația de bază, şi în primul rând conducerea, este răspunzătoare pentru viața politică şi economică a satului şi a tot ce se întâmplă în sat. ia angajamentul ca să întocmească un plan de lucru, pentru lămurirea țărănimei, ca să nu se mai întâmple astfel de cazuri. Recunoaşte că are o sarcină foarte grea, fiindcă țărănimea săracă ține cu partidul numai pe față. Majoritatea sunt influențați de chiaburi, lucrează împreună cu ei şi câteodată nu spun adevărul şi caută ca să-i ascundă pe chiaburi, de exemplu, Pantea Moise a tăgăduit că sapă în dijmă chiaburului, cu toate că nevastă-sa a recunoscut acest lucru.

Totuşi, organizația de bază lucrează, şi în urma lămuririlor se vede deja rezultatul, că majoritatea sunt mulțumiți cu sistemul nou al cartelelor pentru muncitorii de la batoze.

După părerea preşedintelui, cel mai important lucru este ca să găsească pe nume pe acei care împiedică munca partidului şi a organizației de bază, să elimine din rândul țărănimei pe acei rău făcători, care sunt: Fâşie Gheorghe, Iancu Vasile, Bronz Ioan, Pantea Mihai, care sunt membri de partid şi totuşi țin cu chiaburii.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 513/1949, f. 12-13

47

Diosig (Bihor) , august 1949– *Notă informativă a membrului PMR Vereş Valentin, victimă a incidentului violent petrecut în comună.*

Declarație

Subsemnatul Vereş Valentin, membru în organizația de partid din Diosig, am auzit că miercuri, la sediul sindicatului s-ar fi promis muncitorilor de la batoze că vor fi plătiți cu grâu.

A doua zi, la primărie, le-am spus cu toții că au dreptul la plată în bani şi vor primi cartele de pâine. Femeile, aţâţate de reacțiune, au strigat că lor le trebuie grâu.

În discuții s-au amestecat şi câteva femei mai înstărite, între care: soția lui Szabados Gavril, cu 7 iugăre de pământ arabil şi vie şi soția lui Gyám Kovács Iosif. Chiar atunci m-au atacat, când cu vorbe bune le-am dat explicația [ca] să le pacific. M-au apărat țărancele sărace: Törö Rozalia, soția lui Puskás Emeric şi soția lui Bazsa Alexandru.

După aceasta, m-a lovit cineva de la spate, când l-am apărat pe tovarăşul Nagy Gavril. M-a atacat şi țăranul sărac Şorban Gavril, care, deşi membru de partid, şi înainte de aceasta a fost de partea chiaburimii, care l-a pus să joace rolul de conducător, şi a venit chiar în fața (în fruntea – n.n. A.Ț) femeilor.

Diosig, 8 august 1949
Vereş Valentin

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 128

48

Diosig (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a membrului PMR Bartos Ştefan, victimă a incidentului violent petrecut în comună.*

Declarație

Subsemnatul Bartos Ştefan, membru în organizația de partid din Diosig, județul Bihor, conducătorul sucursalei „Comlemn", declar următoarele:

În ziua dezordinei, din 28 iulie 1949, coloniştii români au fost conduşi în fața primăriei, personal de Corbuț Florian, chiabur, principalul organizator al partidului manist din localitate,

fostul agent de alegeri al şefului manist din Oradea, Roxin, şi de fostul perceptor, Năstase Ioan, chiabur cu 28 iugăre şi vie, fostul agent principal de alegeri şi propagndist instigator al liberalilor. Ei s-au plimbat în tot timpul dezordinei în faţa primăriei, controlând şi dirijând dezordinea şi instigând poporul. În acest timp, chiaburul Páter Ioan, fost conducător al legionarilor, vechi reacţionar, a stat tot timpul pe coridorul primăriei, întorcând şi trimiţând înapoi în incinta birourilor comitetului provizoriu, pe acele femei care voiau să plece. La fel, a făcut pe stradă, Corbuţ şi Năstase, terorizând pe oameni.

Cu o zi înainte, miercuri seara, femeile muncitorilor de la batoze au insistat deja să primească plata în grâu şi nu în bani. Joi dimineaţa, şi Şorban Gavril a instigat pe piaţă femeile, ca să nu muncească bărbaţii lor pentru bani. La ora 11, au început femeile să intre, să [se] adune în incinta primăriei. Una m-a şi lovit în gură. Am căutat să le liniştesc cu vorbe. După aceasta, femeile au fost asmuţite contra preşedintelui cooperativei, Nagy Gavril, născocind contra lui o vină falsă. Femeile l-au bătut pe preşedintele cooperativei, au spart uşa cooperativei, năvălind în cooperativă.

Una dintre acestea a fost soţia lui Imre Ştefan, soţia unui secui sărac.

Am observat că în colţul curţii primăriei au stat nişte chiaburi, care au livrat fân pentru primărie.

Pe la orele 12 şi jumătate, o femeie bătrână, soţia lui Sáfár Ladislau, m-a avertizat că femeile vor să mă bată, şi atunci am plecat de la primărie.

Diosig, 8 august 1949
Bartos Ştefan

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 132

49

Diosig (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a preşedintelui cooperativei, Nagy Gavril, victimă a incidentului violent petrecut în comună.*

Declaraţie

Subsemnatul Nagy Gavril, preşedintele cooperativei din Diosig, ţăran muncitor, cu un hectar şi jumătate, am văzut cu ochii mei cum a aţâţat şi a condus femeile din periferia „Csür" şi din Strada Nouă, în ziua dezordinei, soţia lui Horváth Carol. Acest chiabur [este] proprietarul a 8 hectare de pământ arabil, vie şi coproprietar de batoză. Această femeie este fiica lui Mişca Szücs.

Complicele ei este soţia lui Kovács Iosif, care este arestată, soţia lui Horváth Carol, [care] însă este liberă. Cea arestată este nepoata unui vechi şef reacţionar, Otásos Szücs Iosif, fost director de cooperativă.

Horváth Carol, în timpul regimului horthyst, a fost membru în conducerea comunei. Contra mea, au aţâţat femeile, şi Szabó Rozalia, care mă duşmăneşte şi pentru cauze familiare (familiale – n.n. Augustin Ţărău). în cooperativă, în fruntea celor pătrunşi pentru a provoca dezordinea, era fiica „viteazului" Strángos Mihai.

Diosig, 8 august 1949
Nagy Gavril

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 138

50

Diosig (Bihor), august 1949 – *Declaraţia soţiei lui Marczin Gavril, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*

Declaraţie

Soţia lui Marczin Gavril, mamă a patru copii, soţia uni ţăran sărac, declar următoarele:

Soţia lui Gergely Nagy Carol, al cărui soţ este un constructor, proprietar de vie, „viteaz", fost membru în „Frontul de foc", imredist, în zilele care au precedat dezordinea, a

cutreierat periferiile „Péterfia" şi „Trei străzi" şi a aţâţat femeile, îndemnându-le ca să formeze un cortegiu, să facă manifestaţii, strigând „vrem pâine". A hotărât când [să] se facă această manifestaţie, pe porţiunea începând de la podul vămii. Femeile aţâţate de ea m-au ameninţat că mă trag de păr dacă nu vreau să vin cu ele. Au spus că m-am vândut şi de aceea nu vreau să mă duc cu ele.

Am văzut când a aţâţat şi pe soţiile ţăranilor săraci: Vereş Emeric, Oláh Emeric şi Boniş Iosif. În timpul dezordinei, ea a rămas acasă.

Diosig, 8 august 1949
soţia lui Marczin Gavril

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 135

51

Diosig (Bihor), august 1949 – *Declaraţia soţiei lui Vereş Emeric, participantă la incidentul din comună, prin care inculpă o serie de consăteni.*

Declaraţie

Subsemnata, soţia lui Vereş Emeric, ţărancă săracă, proprietară de jumătate [de] iugăr de pământ, declar că soţia lui Gergely Nagy Carol, soţul căreia este constructor, „viteaz", fost membru în „Frontul de foc" şi imredist, cu tot felul de minciuni şi făţărnicie, a îndemnat femeile din „Péterfia" şi „Trei străzi" să facă manifestaţie şi să strige „vrem pâine". Ea n-a venit cu noi.

După dezordine, a adunat din nou femeile, spunându-ne că are un document şi că trebuie să-i eliberăm pe acei care au fost arestaţi de miliţie. După ce am intrat în oraş, iar ne-a părăsit şi nu s-a mai întors la noi.

Diosig, 8 august 1949
soţia lui Vereş Emeric

P.S. Se vede că soţia lui Gergely Nagy Carol a condus pe femeile în oraş ca să provoacă (provoace – n.n. Augustin Ţărău) din nou dezordine, însă numai după ce ea a plecat cu minciuna, că pe baza scrisorii ce [o] posedă, comitetul [îi] va elibera pe cei arestaţi. Conform declaraţiei sale [ea] recunoaşte că s-a dus la primărie, lăsând femeile în mijlocul drumului. În faţa tovarăşilor noştri însă, n-a spus că a venit împreună cu o deputaţie (delegaţie – n.n. Augustin Ţărău) şi nici scopul adevărat. A căutat numai să se justifice. După declaraţiile sale, aici anexate, recunoaşte că în loc să ceară [un] sfat de la comitet sau să informeze comitetul, s-a dus la fosta preşedintă a UFDR-ului, văduva unui portărel, pe care o consideră şi astăzi preşedinta UFDR-ului, deşi, între timp, a fost aleasă alta, care însă, pentru ea, nu este destul de inteligentă. Cu această femeie s-a sfătuit ea, despre „ceea ce este de făcut" în interesul celor arestaţi.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 137

52

Diosig (Bihor), august 1949 – *Note informative ale membrei UFDR, soţia lui Gergely Nagy Carol în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*

Declaraţie

Subsemnata, soţia lui Gergely Nagy Carol, fostă membră în Comisia Interimară din Diosig, membră în conducerea UFDR-ului, declar că femeile veneau la mine, interesându-se că ce va fi cu pâinea. După formarea Comitetului Provizoriu, le-am trimis cu reclamaţiunile lor la preşedintele Magyar Petru.

În ajunul dezordinei, o vorbăreaţă, soţia lui Vereş Emeric, a venit la mine spunând că femeile se pregătesc să facă o manifestaţie. Eu am crezut că chestiunea nu este ceva serios şi n-am raportat nicăieri.

Când s-a întâmplat „cazul", lucram chiar pe câmp, în porumbiştea mea. Joi dimineaţa, la ora 5 şi jumătate, am plecat chiar cu căruţa comunei.

Bodnár Alexandru şi Ludovic, deşi au jucat un rol sub regimul horthyst, azi stau retraşi şi nu se amestecă în nimic. Tezsla Francisc însă, s-a purtat foarte grosolan sub regimul horthyst.

În lunea ce a precedat dezordinea, am cutreierat singură cartierul „Péterfia" [dar] am căutat însă, numai să văd dacă nu cumva sunt bolnavi [pe] undeva şi m-am interesat numai despre chestiuni sanitare.

Diosig, 9 august 1949
soția lui Nagy Carol

Declarație

Subsemnata, soţia lui Gergely Nagy Carol, declar că în ziua dezordinei, când m-am întors, la orele 2 după masă, cumnata mea nu m-a aşteptat cu mâncare. Pe urmă, a povestit că este o manifestaţie şi soţiile [ţăranilor] Vereş Emeric, Marczin şi Oláh Emeric sunt arestate. Soţia lui Füzesi şi Oláh Alexandru s-au întors acasă şi mi-au povestit cazul.

După aceasta, soţia lui Vereş Emeric a venit la mine şi mi-a spus ca să cer eliberarea femeilor arestate, fiindcă eu am dreptul la aşa ceva. După aceasta, după multe tratative, am plecat împreună cu soţiile [ţăranilor] Marczin, Oláh Alexandru, Vereş Emeric şi cu fata lui Sáfár. Le-am spus ca să vină în ordine.

La biserică, m-am întâlnit cu soţiile [ţăranilor] Vereş Valentin şi Méhész Köteles şi le-am lăsat acolo pe femei. Am spus soţiei lui Vereş Valentin, că putea să strige aricât, numai să nu se fi întâmplat bătaia.

Pe urmă, m-am dus la primărie. Acolo m-am întâlnit cu Papp, Spitz, Vereş Valentin, Szász şi Kalmár Emeric.

Când m-am despărţit de Spitz, m-am dus la magistru poştal Vasilescu Gabriella, deoarece noi tot pe ea o considerăm drept preşedinta noastră, nu pe soţia lui Pokol, fiindcă la Vasilescu Gabriella vin directivele şi la ea ţinem şi şedinţele de conducere ale UFDR-ului din Diosig.

De la ea am întrebat dacă am putea să facem ceva în interesul femeilor arestate. Ea a spus că nu. A mai spus că n-a auzit şi n-a văzut nimic, deşi era în apropierea locului unde s-a întâmplat dezordinea.

Diosig, 9 august 1949
soția lui Gergely Nagy Carol

Declarație

Subsemnata, soţia lui Gergely Nagy Carol, declar că soţia lui Vereş Valentin mi-a spus că soţia lui Horváth Carol a fost căutată acasă de două ori de către miliţie, fiindcă s-a amestecat în dezordine, însă n-a fost găsită acasă, fiindcă nici n-a dormit acasă.

După aceea, Horváth Carol a venit la mine şi s-a plâns că de două nopţi nu mai doarme acasă nici nici soţia, ci hoinăresc, deşi soţia sa, numai pentru aceia s-a dus în faţa primăriei, fiindcă a fost chemată de cumnata ei, soţia lui Várdai Iosif, măcelar.

Urmând sfatul meu, s-au prezentat de bună voie, au fost interogaţi şi puşi în libertate, fiindcă n-au luat parte la nici o încăierare. Au strigat numai, că vor pâine, iar la aceasta, au dreptul, fiindcă, după cum spunea el, n-are pâine, deşi are circa 10 iugăre de pământ şi a mai cultivat şi pământul epitropiei reformate, în trecut.

Diosig, 9 august 1949
soția lui Gergely Nagy Carol

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 129-131

53

Diosig (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*

Subsemnatul Kormos Ştefan, ziarist la „Faklya" din Oradea, din cele declarate de preşedintele cooperativei din Diosig, de membrii de partid şi țărancele sărace din Diosig, am constatat următoarele:

În afară de conducătorii manişti şi brătienişti, există şi o conducere horhystă în această comună, care a organizat în mod sistematic populația maghiară, deşi nu a luat parte personal la această dezordine, ci a stat la (în – n.n. Augustin Țărău) umbră. Femeile de țărani săraci, soția lui Marczin Gavril şi soția lui Vereş Emeric, au declarat că în strada lor locuieşte un constructor de case, Gergely Nagy Carol. Acesta a obținut în timpul horthyştilor titlul de „viteaz", a fost membru în partidul lui Imredy şi în „Frontul de foc". Numitul are o vie de mare valoare şi ceva pământ, în afară de o casă foarte frumoasă. Soția lui, înainte de dezordine, a umblat din casă în casă, îndemnând femeile ca în ziua fixată să facă o manifestație pe o anumită porțiune de stradă şi să strige „vrem pâine". După dezordine, tot ea a strâns femeile să meargă în centru, să ceară eliberarea celor arestați pentru dezordine.

În declarațiile sale, această femeie, foarte şireată, a recunoscut că într-adevăr a umblat înainte de dezordine (înainte cu 2 zile) în periferia numită „Péterfia", din casă în casă, [dar că] a căutat numai după bolnavi şi [că] s-a interesat numai despre chestiuni de ordin sanitar. La fel, recunoaşte că s-a dus împreună cu femeile, ca să ceară eliberarea celor arestați, însă, chipurile, a fost silită de femei ca să meargă cu ele. Tot ea recunoaşte că una dintre conducătoarele personale ale dezordinei, soția lui Horváth Carol, fiind urmărită de miliție, a trimis la ea, din ascunzătoarea sa, pe soțul [ei], ca să-i deie [un] sfat.

Această femeie este în legătură cu următorii şefi reacționari, în apropierea cărora locuieşte:

1. Bodnár Alexandru, chiabur, fost deputat în timpul lui Horthy, agitator horthyst,
2. Bodnár Ludovic, chiabur, fratele lui Alexandru, fost director la Banca Populară, reacționară, şi fost preşedinte al cooperativei.

Înainte de 1940, ambii au făcut parte din organizația de spionaj horthyst. Aceşti doi sunt în legătură cu proprietarul farmaciei locale „nobilul" Gyulafalvi Rednik Tiberiu, descins din localitatea Diosig în timpul regimului horthyst. Acest individ a fost comandantul „vitejilor", care este un ordin format din elementele cele mai reacționare, combative.

Bartos Ştefan, tovarăşul, a declarat că în dumineca de după dezordine, Bodnár Alexandru a ieşit împreună cu Rednik din farmacie. După despărțirea lor, Rednik s-a întâlnit cu alți doi, cu care a stat de vorbă cam tot atâta vreme. După aceea, acesta a observat că Bartos vine în urma lui şi s-a îndepărtat.

Oradea, 10 august 1949
Kormos Ştefan

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 133

54

Ghenetea (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază PMR din comună, Cearnău Augustin, în legătură cu începutul revoltei, continuarea acesteia în comunele vecine Pățăluşa şi Cheț, intervenția Miliției şi a Armatei, urmată de arestări.*

Plasa Marghita
Comuna Ghenetea

Cearnău Augustin, secretarul organizației de bază

În 31 iulie am primit ordin de la Comitetul Provizoriu să tragem maşina de treieriş. Munca s-a început după masă la ora 4. când m-am dus în sat, în fața Primăriei am văzut-o pe

Gyula Maria, femeie dintr-un sat vecin, care în mijlocul a 10 femei vorbea. Atunci s-au strâns toate femeile şi s-au revoltat. La urmă a trebuit să vie şi Miliția din Cheț.

În ziua de 1 august au plecat 60-80 de femei şi s-au dus la maşina de treierat şi au început treierişul. Luni a venit secretarul Comitetului Provizoriu, când am telefonat la plasă, dar nu s-a deplasat nimeni. Miercuri au venit 5 camioane cu milițişti în comună. Au tras maşina mai spre sat. Armata s-a dus la maşina de treierat, iar populația, când a văzut aceasta, a trimis pe Romocea Ilie să tragă clopotele. Acesta a şi fost arestat. [Țăranii] au alungat pe secretarul sindicatului, care era lângă maşina de treierat, spunându-i că ştiu şi ei să scrie. Imediat iar a sunat alarma, şi au plecat [oameni] şi din comuna noastră la Păţăluş.

Cam pe la ora 7 am plecat la o fermă să împart între muncitori fânul. Aşa că, când s-au tras clopotele, eu nu am fost în sat. Când am venit înapoi am întrebat ce a însemnat alarma. Joi dimineața a venit armata din nou în comună şi a înconjurat maşina de treierat şi au arestat muncitorii, în număr de 37 de persoane. Pe mine m-au dus la maşina de treierat şi mi-au spus că oricine va veni, femeie sau copil, să trag [cu arma]. Mi-au spus ca maşina să nu fie pornită până nu primim ordin. Eu am stat lângă maşină de joi dimineața până vineri seara. Dintre cei 37 de arestați, au rămas arestați 7 iar restul au fost lăsați liberi.

Gyula Maria, când a văzut că vine armata

Şandor Coriolan, membrul partidului, când a văzut că vine armata, a început să strige: „Nu aveți frică dacă vine armata, că nu au voie să tragă în popor!" Delegații din partea manifestanților sunt arestați şi duşi la plasă. Am făcut o adunare la Primărie şi am spus: „Lucrați pentru bani şi primiți şi cartele". Când [oamenii] erau adunați, a venit şi tovarăşul Jacob de la plasă. După ce a plecat tovarăşul Jacob, atunci tovarăşul Bârcan Dumitru a țipat după el: „Când veniți la noi în sat aduceți numai bai!" S-a ataşat de el şi soția lui Bircaş Vasile, femeie săracă şi soția lui Gyula Ilie, mijlocaşă. În a doua zi, aceste femei au umblat din curte în curte şi au agitat. Au adunat 80 de persoane, dintre care 8 erau chiaburoaice, 20 mijlocaşe iar restul sărace. Cam 80-100 de bărbați şi flăcăi au plecat chiar în ziua aceea, strigând: „Hai să mergem la Cheț!"

Pusztai Maria s-a dus în satul vecin să vadă ce este acolo. Duma Ioan , chiabur, a fost arestat. Szarka Gavril, mijlocaş, a venit acasă în comună şi s-a dus la Cheț cu Pusztai Maria, care a fost arestată de Miliție.

Dintre aceşti 80-100 de revoltători, a fost 1 chiabur, 20 mijlocaşi iar restul săraci. Muncitorii au spus că nu vor să lucreze şi nu dau cotele.

Luni când au plecat la Cheț şi când au început să spună: „Vedeți, nici voi săracii nu sunteți scutiți de cotă, cu toate că secretarul organizației a spus că sunteți scutiți". Dar aceasta nu a fost o cotă, ci o răsplată pentru stat, după pământul care le-a fost dăruit lor cu reforma agrară. Ne-am dus la maşina de treierat, unde am cercetat. Când a venit armata, oamenii s-au ascuns. Miercuri şi joi am fost la maşină şi le-am spus oamenilor să nu părăsească maşina.

La noi în sat nu a fost rebelie şi nici nu s-a legat nimeni de mine. Nici nu m-au atacat, numai la responsabilul de cadre s-au dus şi au vrut să-i spargă geamurile.

Cu chiaburii nu mă împac, căci şi eu am primit pământ prin reforma agrară. Când s-a început nelinişstea, preşedintele Frontului Plugarilor a spus: „Nu mă duc să vă ajut, fiindcă nu vreau să-mi spargă capul". Toate femeile din UFDR s-au revoltat şi s-au dus la maşina de treierat, în afară de preşedinta UFDR-ului, care este tovarăşa învățătoare şi care a spus că „eu nu am nevoie de pâine şi nu mă duc la maşină să lucrez". Până în ziua de 31 iuie nu am observat nimic, numai în ziua aceea am văzut că vrea să înceapă ceva. Eu cred că tovarăşa Gyula Maria nu a venit în sat să-şi vadă părinții, ci să facă revoltă. Am anunțat imediat Securitatea, dar după cum ştim, Gyula Maria nici până în prezent nu este arestată. O chiaburoaică din sat a fost arestată. Între revoltători era şi proprietarul batozei, care nu a fost arestat, dar mai este o batoză a cărui proprietar a fost arestat.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 243-244

55

Girişu de Criş (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Nagy Mihai, în legătură cu incidentul desfăşurat la primărie cu ocazia prelucrării noului sistem de plată a muncilor agricole, intervenția Miliției şi arestările operate.*

Plasa Centrală
Comuna Girişu de Criş

Tovarăşul Nagy Mihai, preşedintele Comitetului Provizoriu şi secretarul organizației de bază

Raportează că în ziua de 24 iulie, s-a deplasat tovarăşul secretar de plasă, Mudura, să prelucreze legea agricolă în cadrul organizației de bază. S-a hotărât că se va ține şedința la ora 6. În organizație avem 86 de membri. La ora 6, în afară de membrii de partid, au venit şi alte elemente şi era o aglomerație în sală. Auzind larmă, am ieşit şi am adus la cunoştința celor prezenți că se va ține şedința organizației de bază, unde nu pot lua parte numai membrii de partid.

În sală erau circa 500 de inşi. Mi s-a răspuns că nimeni nu va părăsi Primăria şi vor neapărat să-l vadă pe tovarăşul secretar. Făceau o mare gălăgie, strigau încontinuu după pâine şi după tovarăşul Mudura. În comuna noastră nu este nici un post de miliție. A fost un post, care însă la data de 5 mai s-a desființat. Noi nici nu ne foloseam de poliție, ci de mijloace de lămurire, însă cu această ocazie ar fi fost bine venit un post de miliție. Mai pe urmă au venit milițiştii, şi unul dintre cei adunați în sală, şi anume Osvald Dumitru, membru al Frontului Plugarilor, s-a repezit la unul dintre milițişti întrebându-l că „ce caută aici ?" şi invitându-l să iasă afară. Tovarăşul milițist a început cu vorbă bună, dar cei prezenți au făcut şi mai mare gălăgie, strigând mereu după pâine şi după tovarăşul Mudura. Tovarăşul Mudura, riscându-şi chiar şi viața, a ieşit la uşa biroului şi a început să prelucreze legea agricolă. Atunci o femeie a început să strige în gura mare: „Nouă pâine ne trebuie!" Ulterior s-au găsit la ea 3 saci cu făină. Într-o parte, oamenii adunați într-o grupă, râdeau încontinuu. Erau prezenți doi milițişti, dar nu puteau face nimic, fiind lume multă, care n-a vrut să părăsească Primăria. Tiurbe Florian, membru în Frontul Plugarilor, făcând parte din comitetul acestei organizații, a făcut o muncă de lămurire.

După ce ne-am retras în cameră, tovarăşul Mudura, care era aproape de telefon, a anunțat Securitatea. Când s-au auzit maşinile, toată lumea a părăsit Primăria, rămânând aici numai secretarul şi membrii de partid. În această seară au fost ridicate 11 persoane, 10 chiaburi şi un sărac. Femeia despre care vorbeam mai sus, a dispărut împreună cu bărbatul său. Dintre cele 11 persoane ridicate, au venit acasă 8. între cei ridicați era unul care spunea că suntem comuniști numai la cotă acesta nu s-a întors. Mai era o femeie, Savu Maria, soția lui Savu Dumitru, care are 3-4 porci şi vaci şi totuşi striga în gura mare după pâine.

Membrii de partid au sesizat mişcările şi l-au apărat pe tovarăşul secretar Mudura. Dintre membrii de partid, numai 30 sunt care activează în mod serios. Sunt membri de partid care au 25 de hectare de pământ. Aceştia nu vin de loc la şedințe.

De daruri nu au nici o cunoştință. Împotriva reacțiunii am luptat prin ascuțirea luptei de clasă. Nici nu-i lăsăm la Primărie [pe chiaburi]. Este de semnalat că aproape toți oamenii săraci şi mijlocaşi au mers alături de chiaburime. Lozinci în comună nu s-au lansat.

Muncitorii nu erau mulțumiți cu plata în bani. Au fost circa 400-500 de manifestanți. Între ei nu prea erau chiaburi. În general au fost mijlocaşi şi săraci. Au fost şi proletari între ei, dar aceştia n-au strigat.

Mijlocaşii strigau şi spuneau că mai bine ar fi fost să stăm acasă şi [că] după aceasta nu va ieşi lucru bun. Aceste cuvinte erau spuse de tovarăşul Tiponuț Gheorghe. Tovarăşii din Frontul Plugarilor au dus o muncă de lămurire. Muncitorii spuneau că nu sunt obişnuiți de a lucra pentru bani la batoze.

În ziua de 24 iulie am avut o şedinţă, când tovarăşul secretar a venit şi când tovarăşii membri de partid s-au adunat într-un număr frumos.

Adunarea populară de ieri, nu s-a ţinut. Ieri s-a început distribuirea făinei la batoze, ceea ce a durat până la ora 12 şi după aceea s-a făcut plata.

Având în vedere că la ora 5 trebuia să ne prezentăm la o altă şedinţă, am amânat şedinţa, programând-o pentru duminica viitoare.

Seara am avut o şedinţă la ora 10 fără un sfert, unde au fost prezenţi 28 de tovarăşi. Aici s-a prelucrat salarizarea lucrătorilor de la batoze şi importanţa cartelei. 24 au fost de acord să fie plătiţi muncitorii în natură şi numai 4 erau pentru plata în bani, dar numai în caz dacă şi membrii familiei vor avea dreptul la cartelă.

Suntem mulţumiţi cu munca partidului nostru, suntem în toiul secerişului şi am cerut ca toţi tovarăşii să-şi ia angajamentul în campania treierişului.

Am cerut ca şi controlul de arie să se facă de tovarăşii membri, ceea ce se şi face. Eu iubesc partidul meu, căci ştiu că luptă pentru binele şi folosul clasei muncitoare şi contra chiaburimii, care a căutat să exploateze pe bietul ţăran şi muncitor. În viitor trebuie să mergem pe linia trasată de partidul nostru.

La noi în comună s-a prelucrat de mai multe ori munca în colectiv. Sunt 10-15 inşi care nu sunt lămuriţi cum trăieşte un colhoznic în URSS După cum ceteam în broşuri, în URSS muncitorimea trăieşte în colhozuri ca în rai. Acolo vrem să ajungem şi noi. Şi noi vom ajunge acolo prin experienţa câştigată de URSS

Tovarăşul Santău Vasile, secretarul organizaţiei de bază, raportează: Tovarăşul a spus cam complet. Nu am de adăugat mult. Când poporul a cerut pe tovarăşul Mudura, a cerut şi maşina, şi tovarăşul Mudura a zis că va ceda în faţa huliganilor nici dacă-i rămâne capul acolo.

Oamenii au strigat că nu au venit acolo să se bată, ci să primească pâine. Tovarăşul Mudura a venit şi a spus că „degeaba cereţi maşina acum, să veniţi mâine şi veţi primi". Atunci au început să plece către casă. Unul dintre oameni a spus că tovarăşul secretar are cotă mare. Atunci tovarăşul a luat lista de impunere şi a arătat-o, dovedind că aceasta este o minciună.

Tovarăşul mai arată că se lucrează politiceşte şi pe linia impunerilor şi că lumea le ascultă. Se bucură de autoritate în sat. Faptul că oamenii ascultau totuşi de chiaburi în seara aceea, se poate datora că erau tare agitaţi. Este o mare slăbiciune că nu s-a dus o lămurire bună de la om la om. Frontul Plugarilor a prelucrat plata secerişului, dar nu [şi] legea impozitului agricol.

Sunt strecuraţi între membrii de partid oameni cu mult pământ, care nu sunt oamenii noştri, chiar dacă sunt membri. Aşa sunt de exemplu: Babău Vasile cu 30 iugăre de pământ, venit la partid de la P.S.D., Filip Cornel cu 20 iugăre de partid, Durgheu Iosif cu 40 hectare, Santău Simion junior şi senior cu câte 25 iugăre de pământ, Şuteu Coriolan cu 11 hectare de pământ.

Sunt săraci care nu intră în partid, chiar din cauza acestor chiaburi.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 230-231

56

Girişu Negru (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, sprijinul acordat răsculaților de țăranii unguri din comuna vecină Belfir, intervenția miliției și armatei, împușcarea țăranilor Balog Ioan și Botău Gheorghe și execuția publică a fostului notar Sârbu Silviu, urmat de raportul președintelui Comitetului Provizoriu local, Nicolae Ungureanu și statistica participanților la răscoală.*

Girişu Negru

Încă din cursul zilei, grupuri de femei, în cap (în frunte – n.n. Augustin Țărău) cu cele ale chiaburilor, aflând despre sosirea preşedintelui Comitetului Provizoriu de plasă, au început să se strângă la Comitetul Provizoriu. La întrebarea tovarăşului Bobiş Gheorghe, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu comunal, [că] „ce le trebuie ?", au răspuns „pâine, nu mălai".

Dinspre Belfir au venit şi [nişte] bărbaţi. Acesta (Bobiş Gheorghe – n.n. Augustin Țărău) a fost prins de gât de Pantea Ioan, a Babei (17 hectare). Popa Maria şi cu Țărău Gheorghe

au strigat „să se dea afară golănimea din primărie". Orice încercare de a-i lămuri a fost zadarnică. Bologa Constantin, soția lui Țărău Gheorghe, Brânduș Teodor, Brânduș Maria (mijlocași și săraci) au intrat în Comitetul Provizoriu, căutând procesele verbale (de predare a cotelor – n.n. Augustin Țărău) pentru a le distruge. Deși acestea erau pe masă, din cauza agitației în care erau, nu le-au observat.

După câtva timp, a sosit o mașină cu delegații, pentru a le achita cânepa. [Țăranii] au tăbărât asupra mașinii, i-au spart geamurile – Cârpaci Iancu și Fekete Rață. La Comitetul Provizoriu nu au comis nici o stricăciune.

Mai mulți membri de partid și sindicaliști agricoli, din contră, nu au dat ascultare, și l-au însoțit până la trăsură pe președintele Comitetului Provizoriu de plasă, spunându-i să plece, fără a i se întâmpla nimic.

Între ora 4, până la 9, a fost liniște, toți pe acasă. Au început să circule grupuri. La ora 10 și jumătate a bătut clopotul. În mobilizarea țărănimii, s-au remarcat, în special, Gavra Gheorghe, Brânduș Teodor, Brânduș Petru și Țărău Gheorghe, agitând lumea, sub pretextul că siguranța vrea să-l ridice pe Haș Gheorghe (sărac), mai ales că cu vreo oră [înainte] trecuse [prin sat] un camion cu milițieni, spre Tăut (comuna vecină – n.n. Augustin Țărău). clopotele au fost trase de către Țițirig Constantin, secretarul UTM, care a luat cheile de la sfătul Țărău Traian, sub amenințare. El a fost însoțit de tinerii, Babău Constantin și Haș Florea.

Mulțimea (4-500) s-a adunat în partea dinspre Tăut. Pe la 11 noaptea au venit mașinile cu milițieni de la Tăut, în frunte cu mașina PMR În fața mașinilor erau femei și chiar copii. Au început să arunce cu pietre. Miliția a deschis foc. Au fost împușcați, Balog Ioan (1 iugăr [și] 3 copii) și Botău Gheorghe, 5 hectare. Se auzeau strigăte. „Să-i omorâm pe comuniști". Gloata s-a îndreptat spre Comitetul Provizoriu, dar găsind morții, s-a înfricoșat. Pe la ora trei [țăranii] s-au mai împrăștiat, deși Brânduș Petru nu-și găsea astâmpărul.

În ziua de [iulie] a sosit armata, au început arestările, mulți [țărani] au fugit. Au fost ridicați 60, din cei mai activi și cunoscuți dușmani, chiaburi, și cei antrenați de ei. Din cei ridicați, au rămas numai 7: Brânduș Teodor, 1 iugăr și ½, agitator conducător, Pantea Florea, 5 hectare, organizator, Țărău Gheorghe, albișca, manist, 8 hectare, Brânduș Maria, săracă, unealtă, și alții au fost ridicați, iar cei reținuți sunt: Țărău Petru, 24 hectare, Țărău Gheorghe, 6 hectare, Marian Gheorghe, 17 hectare – a luat parte [la răscoală] cu soția sa, ziua și noaptea, Țărău Ioan, 11 hectare, Bodiu Teodor, 6 hectare, Balog Nicolae, 9 hectare și Vințe Petru, 13 hectare. Țărău Ioan a fost un înfocat legionar. La Vințe Petru s-au găsit 3 slănini și jumătate, 35 kg de untură și 300 kg de făină.

Tot aici, a fost prins și executat Sârbu Silviu, fost notar, manist și legionar, condamnat la trei ani de închisoare pentru sabotaj, dezertor. Doi ani nu s-a știut nimic de el, [dar] acum a apărut.

Influența chiaburilor în Girișu Negru este accentuată, din care cauză, și treierișul a întârziat mult. Acum se execută lucrările de frică. Se duce muncă de lămurire.

Cu ocazia adunării din 7 august, reprezentanții organizațiilor de massă și-au luat angajamente. Așa avem pe: Lobonț Gheorghe, Cherechiu Florea, Popovici Petru, Babău Petru și Tocuț Florea. La batoze sunt întreceri.

Oradea, 10 august 1949 *Pogorovici Vlad*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 173

57

Girișu Negru (Bihor), august 1949 – *Raportul președintelui Comitetului Provizoriu local, Nicolae Ungureanu, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția miliției și împușcarea țăranului Balog Ioan.*

Plasa Centrală
Comuna Girișu Negru

Tovarășul Nicolae Ungureanu, președinte
raportează:

După treieriș mai sunt apoi [de făcut] dezmiriștirile, culesul porumbului. Toate acestea fac parte din Planul de Stat. După planul economic, în fața noastră stă îndeplinirea planului

economic. Ne vom da silința de acum înainte şi vom dovedi prin fapte că o să îndeplinim planul cu sfințenie, în muncă şi să nu fim bețivi. Trebuie dusă munca de lămurire în rândurile tineretului. Trebuie să demascăm pe chiaburi, ca să [se] facă gospodărie colectivă. Ei (activiştii – n.n. Augustin Țărău) au dus o muncă de lămurire pentru a [se] ajunge la gospodăria colectivă.

A plecat tovarăşul îndrumător sâmbătă. A venit în comună tovarăşul preşedinte Popa. A stat de vorbă, cum că oamenii nu au vrut să lucreze în colectiv şi au vrut ca să lucreze nu în natură ci în bani. [Oamenii] au început să strige „vrem pâine!", în fața primăriei. Aceasta a fost din partea muncitorilor mijlocaşi şi săraci, care agitați de chiaburi au strigat aceste lozinci. Oamenii au cerut să se lucreze în natură. Au venit chiaburii să [li] se micşoreze cota. Înainte de aceasta, în comună, populația a fost foarte liniştită şi la şedința care a fost întârziată din cauza unei întârzieri, oamenii n-au mai avut răbdarea de a mai aştepta.

Prima revoltă a fost sâmbătă seara. Ziua, au început femeile să le dea drumul la maşini. Oamenii n-au fost lămuriți ca să lucreze în bani ci numai în natură. Femeia Popa Maria, țărancă mijlocaşă, a fost membră la UFDR, la o adunare a țăranilor care au căutat să se răscoale, aţâțați de chiaburi, venind în sat maşina cu membrii care veniseră să plătească cânepa, țiganii au dat cu pietre în maşină şi au spart geamurile, făcând pagube. Toți aceştia au fost trimişi şi plătiți de chiaburi.

În acest timp, țăranii au năvălit în primărie şi au spart geamurile şi au spus că jidanii de la conducere ne conduc şi tovarăşul Weisz a fost scos pe altă uşă afară şi dus într-un loc ferit de aceşti oameni. Oamenii n-au fost lămuriți la şedințe de către comitete şi aceasta a dat la facerea acestei revolte, până s-au convins că lucrurile merg mai bine în colectiv, după aceasta, ei au lucrat cu mai multă râvnă. UFDR-ul nu [a] ajuns atât de organizat, din cauza slăbiciunilor care domnesc în sat. Femeile n-au fost agitate.

Pe la ora 10, lumea venea bătând cu beţe în garduri. Când au venit maşinile, oamenii au început să fugă în toate părțile. Unii s-au baricadat şi miliția a început să tragă în sus, necum în jos, că altfel s-ar fi petrecut o sumedenie de nenorociri. Un om a murit împuşcat lângă un stâlp de telegraf şi s-au găsit la el în mână pietre. Acestea au fost organizate de chiaburi.

Oamenii din Frontul Plugarilor, mai înstăriți, au participat şi ei, în număr cam de 150. Şi aceştia au fost îndrumați de chiaburi. Membrii de partid n-au organizat cu destulă diligență pe oameni. Din cei 27 de membri, care merg regulat la şedințele şi sunt oameni devotați, numai 20 din ei iau parte regulat la toate şedințele plenare care au loc seara în localul primăriei. Şedința a decurs în spirit foarte călduros şi s-a vorbit despre evenimentele care se petrecuseră cu o zi înainte.

Răsculații au încercat să baricadeze drumul maşinilor care veneau cu miliția. Tovarăşul paznic care era în acea noapte le-a dat lămurirea că ei nu pot face față contra armatei, căci armata este înarmată cu arme, pe când ei n-au decât nişte beţe. Oamenii au început să-l înjure.

Până la revoltă nu s-a observat nici o nemulțumire în rândurile muncitorilor. Acum muncitorii sunt în întreceri la batoze. Contra chiaburilor s-a demascat în şedința plenară, dar nu pe nume, ei n-au fost demascați în fața muncitorilor săraci şi mijlocaşi. În ultimul timp, cereau chiaburii ca țăranii să fie plătiți în natură, dar toate acestea nu ca să facă bine țăranilor, căci pe chiaburi nu-i dureau de muncitori, ci de ei înşişi. Cu cât țăranii care erau duşi de [nas] de chiaburi cereau plata în natură, cu atât chiaburii beneficiau de toate cerealele care nu le plăteau [cu] cât se cuvenea țăranilor [care] au lucrat toată vara pe ogorul lor.

Simpatizau partidul toți muncitorii săraci şi mijlocaşi. Chiar la rebeliune s-a putut vedea că din 1200 de locuitori, au participat numai 120 de țărani [săraci] la această revoltă.

Comitetele îşi dau seama că n-au fost destul de vigilente şi de aceea au pornit nemulțumirile în rândurile oamenilor muncii din comună. În conducerea organizațiilor de bază trebuie să fie mai vigilenți şi să-şi organizeze cu impunerea chiaburilor, să se organizeze cu muncitorii săraci şi mijlocaşi. A doua zi s-a ținut o şedință şi s-au prelucrat întâmplările petrecute. Toți membri au luat parte la această şedință. Organizația de partid a îndrumat oamenii muncitori, mai ales dumineca, când se adunau toți îndrumătorii şi le vorbeau. Tovarăşul care şi-a dus şedința până la sfârşit, a fost aşteptat cu multă căldură.

Membri de partid din comună au simpatie faţă de partid. Toată comuna a luat parte la munca voluntară pentru terminarea unui canal, care a fost terminat acum o lună. S-a dat ajutor şi în alte comune, în două dumineci, membri de partid au avut o atitudine bună şi din convingere au dat cota trebuitoare.

Primul a colectat vicelepreşedinte, care a dat grâul şi a predat primul cota pentru a da exemplu şi celorlalţi ţărani săraci şi mijlocaşi. La o şedinţă au participat 18 membri din cei 27, din cauza întârzierii venirii celorlalţi membri de la Tinca. La această şedinţă, toţi care au luat parte la ea, au luat parte cu căldură şi s-au manifestat foarte bine în toate punctele de vedere. Ei vor cartele pentru toată familia, dar dacă nu vor primi toţi, ei vor să li se dea plata în natură. Cel mai bun şi mai devotat om din comună este Pavel Floarea, tovarăşa Popa, Ládazi Pavel.

Comitetul îşi ia angajamentul că pe viitor trebuie să-şi ia angajamentul că vor duce o muncă mai bună şi [vor] fi mai vigilenţi pentru descoperirea în faţa ţăranilor săraci şi mijlocaşi, pe chiaburii care aţâţă pe ţăranii care sunt de partea lor la diferite răscoale. Trebuie să avem o atitudine bună faţă de ţărănimea săracă şi mijlocaşă şi să nu ne împăcăm cu chiaburii şi să-i demascăm în faţa poporului.

Oamenii care au manifestat şi care au murit pentru interesele chiaburilor, un exemplu foarte bun ni-l dă omul care a murit lângă stâlp, cu pietrele în mână şi care a fost plătit de chiaburi. S-a putut vedea că la înmormântarea lui n-au participat decât oamenii săraci şi nici un chiabur.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 194-195

58

Girişu Negru (Bihor), august 1949 – *Statistica participanților la răscoală, din comuna Girişu Negru, întocmită de către Comitetului Provizoriu al comunei Tinca.*

Comitetul Provizoriu al Plasei Tinca
Nr. 2587/149

Către
Comitetele Provizorii 1-26

Vă rugăm ca cel târziu până în seara zilei de 4 septembrie 1949, ora 18, să înaintaţi tabele cu toţi locuitorii care au luat parte la rebeliunea din comuna Dvs.

Tabelul va cuprinde: 1) Numele şi prenumele 2) Locul şi data naşterii 3) Ce avere posedă 4) Ce politică a făcut în trecut şi ce face astăzi 5) Ce acte a săvârşit în cursul rebeliunei 6) Dacă a fost arestat, pus în libertate sau dacă a fost ridicat cu familia 7) Observaţiuni.

Nu se admite nici o întârziere.

Preşedinte: Curpaş Secretar: *Tol Gheorghe*

Notă telefonică
Primăria Comunei: Giriş
Intrat: 3.IX.1949 Nr. 257
Anexe: 10-P

R.P.R.
Comitetul Provizoriu al Comunei Girişu Negru
Nr. 257/1949

Către
Comitetul Provizoriu al Plasei Tinca

La ordinul Dumneavoastră Nr. 2587/1949, avem onoarea a vă înainta alăturat, un exemplar [din] tabelul de locuitorii din comuna noastră, care au luat parte la rebeliune.

Girişu Negru, la 4 septembrie 1949

Preşedinte:
N. Ungureanu

Secretar:
Țîrban Ioan

Tabel nominal de locuitorii din comuna Girișu Negru, care au luat parte la rebeliune

Nr. crt	numele	data nașterii	averea	apartenența politică	ce acte a săvârșit ?	situația actuală
1	Brânduș Teodor	1921	0,86	sindicat	a făcut agitație la cote	arestat-acum liber
2	Țărău Teodor	1922	1,28	sindicat	a fost contra salarizării în bani	arestat-acum liber
3	Jigmond Ioan	1989	0,79	sindicat	a asistat	nu este arestat
4	Țărău Gheorghe	1919	3,05	manist	agitator	arestat-acum liber
5	Dudaș Constantin	1927	---	fără	a fost contra salarizării în bani	arestat-acum liber
6	Pantea Gheorghe	1893	1,84	fără	agitator	arestat-acum liber
7	Pantea Florian	1906	5,33	fără	agitator	arestat-acum liber
8	Brânduș Teodor	1882	2,70	fără	agitator	nu este arestat
9	Haș Floarea	1892	6,50	fără	agitator	arestat-acum liber
10	Burcău Maria	1893	4,86	fără	agitator	arestat-acum liber
11	Pavel Iuliana	1919	0,55	fără	agitator	nu este arestat
12	Țărău Ioan	1924	1,38	fără	a asistat	nu este arestat
13	Jurjac Ileana	1920	6,50	fără	agitator	nu este arestat
14	Jurjac Alexandru	1928	---	fără	a asistat	arestat-acum liber
15	Țărău Saveta	1902	4,37	fără	agitator	nu este arestat
16	Pantea Lina	1899	0,43	fără	mare agitator	nu este arestat
17	Țărău Floarea	1900	0,12	fără	agitator	nu este arestat
18	Țărău Lina	1903	6,11	fără	a asistat	nu este arestat
19	Haș I.Ioan	1931	---	fără	a asistat	arestat-acum liber
20	Haș Gheorghe hoțu	1907	1,73	fără	agitator	nu este arestat
21	Popovici Mihai	1913	3,01	fără	agitator	nu este arestat
22	Pavel Floarea	1922	3,02	fără	agitator	arestat-acum liber
23	Silaghi Floarea	1910	4,60	fără	agitator	nu este arestat
24	Gruia Ana	1911	0,86	fără	agitator	nu este arestat
25	Ungur Gheorghe	1907	1,87	fără	agitator	nu este arestat
26	Drăgan Florian	1901	2,89	fără	agitator	nu este arestat
27	Utera Valer	1911	3,92	fără	agitator	nu este arestat
28	Anton Ioan	1914	5,06	fără	agitator	nu este arestat
29	Balaș Florian	1914	3,72	fără	agitator	arestat-acum liber
30	Heredeu Gheorghe	1899	3,03	fără	agitator	nu este arestat
31	Bolog Ana	1896	1,71	fără	mare agitator	nu este arestat
32	Bolog Constantin	1923	---	fără	agitator	nu este arestat
33	Pavel Ioan	1919	1,16	fără	a asistat	nu este arestat
34	Balog Costan	1912	3,14	fără	agitator	nu este arestat

35	Barna Ioan	1904	7,19	fără	a asistat	arestat-acum liber
36	Popa Raveica	1893	2,86	fără	agitator	nu este arestat
37	Ledezeu Florian	1918	4,59	fără	agitator	nu este arestat
38	Crăciun Alexandru	1920	1,99	fără	agitator	nu este arestat
39	Haş Florian	1924	2,06	fără	agitator	nu este arestat
40	Haş Ioan	1926	---	UTM	agitator	nu este arestat
41	Pavel Savu	1927	1,48	fără	agitator	nu este arestat
42	Balaş Ioan	1914	7,15	fără	agitator	nu este arestat
43	Pavel Maria	1913	3,39	fără	agitator	arestat-acum liber
44	Popa Nicolae	1912	1,81	fără	agitator	nu este arestat
45	Pavel Ioan	1928	---	fără	a asistat	nu este arestat
46	Țărău Floarea	1900	2,83	fără	agitator	nu este arestat
47	Brânduş Petru	1911	5,17	manist	agitator	arestat-acum liber
48	Husar Ioan	1906	2,05	PMR	a asistat	nu este arestat
49	Balaş Teodor	1898	4,67	fără	agitator	nu este arestat
50	Varodi Dumitru	1911	1,73	fără	a asistat	nu este arestat
51	Popa Ioan	1903	4,28	fără	a asistat	nu este arestat
52	Pavel Ilie	1923	1,15	fără	a asistat	nu este arestat
53	Pirtea Ioan	1905	1,77	fără	a asistat	nu este arestat
54	Manea Ioan	1921	---	fără	a asistat	arestat-acum liber
55	Țărău Gheorghe	1906	2,88	fără	agitator	nu este arestat
56	Verigoi Petru	1911	4,57	fără	agitator	arestat-acum liber
57	Todinca Iuliana	1926	1,73	fără	agitator	nu este arestat
58	Țițirig Constantin	1928	2,21	UTM	a tras clopotele	arestat-acum liber
59	Crăciun Nicolae jun	1929	3,00	UTM	agitator	nu este arestat
60	Jurcuța Lucreția	1920	1,59	fără	a asistat	arestat-acum liber
61	Roman Luci	1923	---	fără	a asistat	nu este arestat
62	Rigou Gheorghe	1924	---	fără	a asistat	nu este arestat
63	Haş Vasile	1921	1,29	fără	a asistat	nu este arestat
64	Brânduş Gheorghe	1922	2,35	fără	a asistat	nu este arestat
65	Brânduş Petru	1923	1,73	fără	a asistat	nu este arestat
66	Țărău Ioan	1901	0,58	fără	agitator	nu este arestat
67	Țărău Teodor	1913	1,86	F.Plugarilor	a asistat	nu este arestat
68	Popa Constantin	1897	3,51	liberal	agitator	arestat-acum liber
69	Popa Teodor rotar	1914	0,43	F.Plugarilor	agitator	nu este arestat
70	Țifra Nicolae	1921	3,02	PMR	a asistat	nu este arestat
71	Haş Florian cioaca	1921	1,73	fără	a asistat	nu este arestat
72	Babău Constantin	1928	---	UTM	agitator	arestat-acum liber

73	Pantea Petru	1912	3,01	P.M:R.	a asistat	arestat-acum liber
74	Sârbu Gheorghe	1924	12,06	fără	agitator	arestat-acum liber
75	Haş Constantin	1899	6,34	legionar	agitator	arestat şi ridicat cu familia
76	Marian Gheorghe	1907	2,85	fără	agitator	nu este arestat
77	Ujupan Ioan	1931	---	UTM	a asistat	nu este arestat
78	Gavra Gheorghe	1916	3,68	fără	agitator	arestat şi ridicat cu familia
79	Jurcuța Teodor	1928	---	UTM	a asistat	nu este arestat
80	Pantea Ioan	1910	3,99	fără	a asistat	nu este arestat
81	Brânduş Floarea	1900	3,86	fără	a fost contra salarizării în bani	arestat şi ridicat cu familia
82	Pantea Gheorghe	1921	4,67	fără	a asistat	nu este arestat
83	Țărău Gheorghe	1905	6,55	F.Plugarilor	a asistat	arestat şi ridicat cu familia
84	Marian Teodor	1914	11,78	PNȚ	a asistat	arestat şi ridicat cu familia
85	Pantea Ioan	1889	3,30	PNȚ	agitator	nu este arestat

Girişu Negru, la 4 septembrie 1949

Preşedinte:
Nicolae Ungueanu

Secretar:
Țîrban Ioan

AN-DJ Bihor, *fond Primăria comunei Girişu Negru*, dosar 9/1949, f. 18-22

59

Gurbediu (Bihor), august 1949 – *Nota informativă a secretarului organizației locale a PMR, Cioară Aron, în legătură cu starea tensionată ce domneşte în comună şi apelul făcut grănicerilor cantonați în apropiere.*

Plasa Tinca
Comuna Gurbediu

Cioară Aron, secretarul organizației de bază

La noi în comună, grupă de manifestanți nu a fost. La 31 iulie, anul curent, spre seară, s-a provocat ceva neliniște între populație, dar nu într-un fel de manifestație. Dupămasă la ora 1, organizație de bază şi Comitetul Provizoriu au sesizat armata (grănicerii) care fac instrucție lângă comuna noastră. Grănicerii ne-au dat tot sprijinul.

Am făcut şi noi patrule, ca peste noapte să fie bine păzit satul. Dintre 82 de membri de partid, numai 30 frecventează, iar restul sunt influențați de chiaburi şi merg şi ei pe calea chiaburilor. Ba chiar şi o parte din țărănimea muncitoare țin cu chiaburii. La batoze nu erau mulți oameni, însă când le-am explicat importanța cartelelor, s-au mulțumit. În comuna noastră, atitudinea membrilor de partid față de chiaburi a fost slabă şi chiaburii nici nu ne dau ascultare.

Membrii noştri de partid lucrează în munca de lămurire în ceea ce priveşte colectările şi impozitul.

Adunarea de duminică s-a făcut în linişte şi au participat 100-150 de persoane. Nu ştiu din ce motive nu au venit mai mulți. Cred că le e frică. La adunare s-a prelucrat importanța colectărilor şi strigau lozinca „Jos cu chiaburii satelor!" Atmosfera a fost liniştită.

La şedinţa de ieri seară, care s-a ţinut la orele 9,30, a participat şi un delegat al PMR din plasa Tinca. La batoze, la început [batozierii] au fost mulţumiţi să fie plătiţi cu salarii şi cartele, dar în urmă, totuşi s-au hotărât să fie plătiţi în natură. Tovarăşii care nu lucrează la batoze, şi-au luat angajamentul că vor face pază ca să nu se întâmple ceva.

Suntem mulţumiţi de munca de partid ce s-a făcut în comuna noastră. Eu iubesc foarte mult [partidul] că văd pentru ce luptă. Luptă pentru distrugerea chiaburimii şi contra exploatării omului de către om. Vreau să avem o ţară cum este URSS Vreau să trăim aşa cum trăiesc colhoznicii din URSS

În sat la noi nu s-a întâmplat nimic, căci cred că [oamenilor] le era frică de soldaţii care făceau instrucţie în pădurea ce era în vecinătate.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 233

60

Ianoşda (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Buta Gheorghe, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună a cărui victimă a fost.*

Plasa Salonta
Comuna Ianoşda

Buta Gheorghe, secretarul organizației de bază

În seara zilei de 30 iulie, anul curent, eram cu tovarăşul preşedinte în localul Comitetului. Pe la ora 9 a venit paznicul şi au venit cu el nişte elemente de chiaburi, pe nume: Sucigan Gheorghe, Mocuţa Vasile, Poinaru Nicolae şi Sucigan Nicolae. Aceştia au venit cu nişte beţe mari şi strigau. „Lasă că vă păzim noi cu acestea". Pe urmă, noi am fugit. 2-3 au venit după mine, însă eu m-am ascuns.

În timpul nopţii, vedeam eu că trece cineva peste garduri, să mă urmărească. Pe la ora 9 a venit tovarăşul secretar de plasă, Cadar Mihai. În timp de 15 minute s-a adus aproape tot satul. Tovarăşul Cadar a chemat pe preşedintele sindicatului şi au prelucrat scopul colectărilor.

La adunare au participat circa 300 de persoane, iar când tovarăşul secretar a început să vorbească, nu l-au lăsat, ci au început să strige: „Vrem pâine!", „Nu dăm cotele, pentru ce am muncit noi ?", „Să fie al nostru!". Populaţia a băgat maşina partidului în curte ca să nu fugă cumva tovarăşul secretar. Mocuţa Vasile a strigat: „Oameni! înţelegem să ia cota pentru noi românii, dar nu pentru jidani. De ce sunt jidanii conducătorii ţării noastre ?" În scurt timp au început loviturile. Unul m-a prins de gât şi mi-a spus: „Tu ai luat grâul meu şi în anul trecut, căci dacă nu ai fi tu şi câţiva comunişti" şi am mai primit câţiva pumni în cap.

În sat avem 11 membri de partid, cin care nu activează numai 7. Frontul Plugarilor nu a putut să facă nimic şi preşedintele nu a avut curaj.

Avem un membru de partid care a fost legionar. Acesta, în timpul adunării a fost acasă. Populaţia s-a luat în urma mea şi când nu m-au găsit, atunci s-au dus acasă la acest tovarăş legionar şi l-au bătut şi pe el. Pe el nu l-am mai văzut de atunci, că a plecat, căci chiaburii i-au spus să nu-l mai vadă în comună.

Au manifestat circa 300 de persoane, dintre care au fost 10 sau 15 chiaburi. În sat avem 40 de chiaburi, 100 mijlocaşi şi restul săraci. Înainte de manifestaţie, organizaţia de bază împreună cu Comitetul Provizoriu au căutat să acapareze ţărănimea mijlocaşă şi [pe cea] săracă şi să îndepărteze chiaburimea. Putem să dăm şi dovadă că am condus satul, căci dacă nu aveam elementele noastre democratice, atunci s-ar fi putut întâmpla să ne omoare pe noi. Ne-a apărat satul. Dar totuşi, nu a lovit nimeni pe nici un chiabur.

Adunarea de duminică a fost ţinută de sindicat, Comitetul Provizoriu şi partid, la care adunare, nu prea au participat chiaburii. S-au putut organiza muncitorii pentru batoze. Atmosfera a fost bună la adunare. Lozinci ale chiaburilor nu au fost strigate, însă s-s strigat de [către] populaţie: „Jos chiaburimea!" La adunare au participat circa 220-230 de sindicalişti, 100 de nesindicalişti şi 20-30 mijlocaşi.

Dintre cei 7 membri de partid, 4 au [spus] ca la batoze să fie plătiţi în natură. Membrii de partid, după o muncă de lămurire, au convins muncitorii să se ducă la batoze, fiindcă

chiaburii caută să ne submineze. Noi, comitetul şi organizaţia de bază, suntem elemente cinstite, devotaţi ai clasei muncitoare şi avem o ură faţă de chiaburi şi iubim comunismul şi dorim să trăim într-o ţară socialistă ca URSS

Frontul Plugarilor ţine şedinţe regulat şi sunt între ei elemente aşa de bune, ca şi membrii de partid. Rusu Florian, care este preşedintele Comitetului Provizoriu, ia cuvântul:

La 28 iulie am avut [o] adunare populară referitoare la salariile de la batoze. Chiar în prima seară au început zvonurile că nu erau mulţumiţi cu salariile şi cu cota şi au strigat: „Nu dăm nici un bob de grâu!"

A doua zi a venit tovarăşul Buta împreună cu secretarul plăşii. Oamenii erau neliniştiţi, strigau să vorbească tovarăşul secretar, dar nu a putut vorbi [decât] numai câteva cuvinte că populaţia a strigat din nou: „Vrem pâine!" şi au spus că se duc la păşune, la maşini)batoze – n.n. Augustin Ţărău) şi vor treiera ei. Tovarăşul secretar nu a avut ce spune, ci le-a spus că să se ducă. Prin acest fapt s-au liniştit şi s-au dus la maşini.

A doua zi seara am putut opri treierişul şi am putut convinge muncitorii să lucreze pentru bani şi pentru cartele. Între timp, a venit şi miliţia.

Muncitorii, definitiv erau mulţumiţi când au văzut că plătesc şi bani, dau şi făină, dar nu sunt mulţumiţi că primesc cartele numai pe 3 luni [şi] numai capii de familie primesc pe un an. Au fost doi care ne-au ajutat pe noi, când [ţăranii] au vrut să ne bată, pe nume: Precup Dumitru şi Precup Gheorghe, care nu sunt înscrişi nicăieri.

De la Frontul plugarilor ne-au ajutat: Oprea Nicolae, Leucuţa Dumitru, Baş Ioan, Chişa Teodor, Gherman Gheorghe, Rus Gheorghe, Mocuţa Dumitru, Ardelean Teodor şi Rus Teodor.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 201-202

61

Margine (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Gal Ioan, în legătură cu începutul revoltei, continuarea ei în comuna vecină Suiug şi împuşcarea unui țăran sărac de către forțele de ordine.*

Plasa Marghita
Comuna Abram
Satul Margine

Gal Ioan, secretarul organizației de bază

În ziua de 10 iulie, fiind la şedinţă, m-am dus acasă pe la ora 3. am luat masa şi m-am dus la comună. Între timp a sosit secretarul Sindicatului Agricol şi a zis că s-au organizat femeile şi s-au dus să scoată de la muncă maşina de treierat. Ele au spus că se duc să scoată maşina. Eu le-am spus să nu-şi facă de cap şi dacă-i ceva să se ducă la UFDR Între timp şi eu m-am dus acasă.

A venit secretarul şi spunea că femeile au scos maşina pe o distanţă de 20 de metri. Între timp s-a deplasat o tovarăşă de la Marghita. Ele, în loc să se ducă la şedinţă, au spus că ar nimici-o dacă ar veni tovarăşa de la plasă la ele. În ziua de 11 s-a deplasat Comitetul Provizoriu, convocând o adunare generală şi au prelucrat în comună, cu tovarăşul secretar al organizaţiei de plasă, cu tovarăşii de la PMR anumite probleme concrete, au lămurit poporul. Tot în ziua aceea s-au organizat femeile în Satul Barbă şi femeia unui învăţător, la noi [în sat], a organizat femeile. Femeile din satul nostru, prin această femeie au făcut legătura cu Satul Barbă. Această femeie era soţia lui Petruţ, responsabila organizatorică la UFDR, precum şi soţia lui Bonţoş Florian. Slăbiciunea mea este că de mult nu am luat contact cu ele şi nu m-am deplasat în mijlocul lor la UFDR

E adevărat că nici nu m-au invitat niciodată. În ziua de 29 iulie s-a deplasat o maşină de la judeţeană cu preşedintele de la Comitetul Provizoriu de la noi şi cu alţi tovarăşi. Când femeile au văzut maşina, au venit şi nu i-au lăsat [pe] tovarăşi să vorbească nici un cuvânt. Femeile au început să strige că lor le trebuie pâine, că până acum au fost ţinute cu minciuni. Doi bărbaţi, Trifan Ioan, cu 1 hectar şi Chiş Gavril, ţăran sărac, au spus: „Nu vă lăsaţi! cereţi pâine!" Apoi a sosit şi Pintea Gheorghe şi a făcut gălăgie.

Atunci a venit şi delegatul satului, Chiş Teodor, care era la moară. Când s-a deplasat, femeile l-au ridicat, l-au pus la o parte, spunând că lor nu le mai trebuie primar, ele nu vor da cota de grâu şi [că] „acuma nu e război [şi atunci] de ce se face colectarea ?" după ce tovarăşii delegaţi au văzut situaţia, s-au urcat în maşină şi au plecat. Femeile au aruncat cu pietre după ei. Când veneam acasă, imediat m-am deplasat în sat să fac cercetare şi am aflat că aţâţătorii au fost: soţia lui Pontoş Florian, el fiind angajat la stat în calitate de cantonier, soţia lui Bocşe Gheorghe junior, cu avere de 6 hectare şi soţia lui Vlaicu Vasile, aproape toate cu [avere] de la 3 hectare în sus. Au fost [şi] 3-4 femei sărace. Bărbaţii erau la câmp. Au mai fost prezenţi: Pintea, Chiş, şi Tripa Ioan. După ce a plecat maşina, au făcut gălăgie, zicând că satul nostru are lipsă de maşini (batoze – n.n. A.Ţ) [şi] de ce se ia o maşină. Satu Barbă a putut interveni. În ziua de duminică, nefiind acasă, am voit să ţin o adunare generală în ce priveşte căratul grâului, dar nu m-am deplasat, fiindcă au venit şi mi-au spus să nu merg nicăieri [fiind]că femeile sunt organizate.

[În comună] avem 70% populaţie săracă. Eu de mai multe ori am atras atenţia celor competenţi că nu putem fi plasaţi (încadraţi – n.n. Augustin Ţărău), ca de exemplu comuna Abram. Eu cunosc realitatea. Mi s-a spus că ni s-a repartizat categoria II [de colectare] şi trebuie să ne luăm după aceasta. Eu am spus că atunci să ne dea instrucţiuni, dar eu arat situaţia reală. Între timp s-a zvonit că se va lua grâul şi nu vom avea ce mânca. Văd că era mare greşeală, că nu am prelucrat chestiunea cu câteva zile înainte. N-avem timp de lămurit. Aceasta era cea mai mare greutate. În ziua de 30, seara, când s-a întâmplat cazul la Suiug, eram la şosea şi am văzut venind o maşină cu cinci tovarăşi. Când maşina a plecat şi am văzut că se întoarce, am ştiut imediat că e bai. Tot atunci am văzut oamenii venind de la Satu Barbă, strigând că oamenii sunt omorâţi de comunişti şi de jidani. A venit unul de la Satu Barbă şi a spus că în noaptea aceasta toţi jidanii şi comuniştii trebuie omorâţi.

A venit cineva să mă ascundă, spunând că [ţăranii] vor să mă omoare, dar eu am stat şi pe mai departe acasă. Deja am fost ameninţat de marţi. La data de 25 încă mi s-au spart toate geamurile. Nu ştiu câţi au fost care mi-au spart geamurile. Paznicul a zis că a fost un grup de bărbaţi şi feciori, printre care se găseau: Bocşan, Trifan, Chiş Gavril şi Slabu Gavril, unul chiabur, unul fiul unui chiabur. Este 100% că toate [relele] vin de la chiaburi, mai ales de la Satu Barbă. Şi la noi sunt chiaburi, şi persoanele sus amintite erau clica lor. Toată lumea a fugit la câmp. Jumătate din locuitorii satului nostru nu dorm acasă.

150 de inşi s-au dus la Suiug. Circa 20 de femei au fost între ei. Mijlocaşi au fost între ei [circa] 60-70. dacă au fost între ei [şi] chiaburi, nu ştiu. Restul au fost săraci. A fost împuşcat băiatul unui om sărac, cu 1 iugăr de pământ. Şi el şi fiul [său] au luat parte la acţiune. Din comitetul Frontului [Plugarilor], Petruţ Lazăr şi Chiş Aurel au luat parte, precum şi Chiş Nicolae. Preşedintele Frontului [Plugarilor] este Fritea Ioan, om foarte bun. Nu ştiu dacă a luat parte sau nu. Membri Frontului [Plugarilor] au fost alături. Membrii organizaţiei de bază suntem numai trei.

Cei doi tovarăşi nu erau acasă. Toată treaba a pornit de la chiaburi şi mai ales de la Satu Barbă şi de la învăţătoarea Şerban, care ţinea contact cu chiaburii. Învăţătorul în acest timp era la curs şi numai învăţătoarea era acasă. Popă nu avem, l-am alungat.

Situaţia acum este, că atât problema impozitului cât şi a treierişului s-a prelucrat de [către] doi tovarăşi de la Marghita. Eu nu am putut lua parte la şedinţă, fiind ocupat cu altă şedinţă, dar mi s-a povestit că la şedinţă au luat parte 80 de persoane, însă nimeni nu s-a ridicat la cuvânt. Toată lumea se interesează dacă mai vine armata în sat. Eu am spus că [şi] în cazul că vine, ridică numai pe cei vinovaţi.

Noi am hotărât şi am propus ca plata [treierişului] să se facă în natură. Eu am fost, şi de mult, cel mai mare duşman al chiaburilor. Am prelucrat problema prin toate căile. Chiaburii nu au căutat altceva, decât să facă ură între populaţie. Muncitorii de la batoze au fost lămuriţi şi s-au obligat de a lucra şi pentru bani.

Acum avem 44 de muncitori, însă după ce s-a luat o maşină, s-a repartizat la Satu Barbă, i-am organizat să lucreze în echipe.

Sunt persoane nemulţumite. Lazăr a zis că mai bine să [se] lucreze în natură decât cu bani. A zis că: „Nu vedeţi că şi până în prezent numai ni s-a promis şi nu ni s-a dat nimic ?" În comuna Dijir, un chiabur numit Moisa a putut influenţa un ţăran sărac [cu care] a îmblătit secara în două. Credem că lozincile cu pâinea au pornit de la chiaburi. În general, chiaburii au

promis [că] în loc să dea statului, vor da grâul oamenilor săraci. Nu cunosc că ar fi dat chiaburii grâu săracilor, dar o dată a venit un tovarăş şi a spus că un chiabur a dat unui sărac 25 de măji (o majă=100 kg – n.n. Augustin Țărău)) de grâu.

În ceea ce priveşte munca de partid, îmi iau angajamentul că până la ultima picătură de sânge voi sprijini partidul, prin ascuțirea luptei de clasă.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 228-229

62

Mărțihaz (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației comunale a PMR, Bartha, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, intervenția grănicerilor de la pichetul vecin, care au aruncat o grenadă în mulțime şi uciderea a doi chiaburi, raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Gherlan Vasile şi delațiunea formulată de preotul Gheorghe Abrudan împotriva chiaburului Băican Dumitru, în legătură cu modul în care acesta şi-a onorat obligațiile către stat.*

Tradus din limba maghiară

Plasa Salonta
Comuna Mărțihaz

Tovarăşul Bartha, secretarul partidului

Comuna este 9 km de la Salonta. Secretarii partidului au fost afară la fermă, numai preşedintele Comitetului Provizoriu şi secretarul au fost în comună.

Tovarăşul Nagy Ştefan a fost bătut la maşină (batoză – n.n. Augustin Țărău). femei[le] s-au dus cu furci la maşină şi nu au lăsat să [se] transporte grâul la Comcereal. Au tras clopotele. Tovarăşul Hulban Nicolae, preşedintele Comitetului Provizoriu, care a transportat şi pentru alți săraci grâu de la maşina de treierat la moară, cu căruța, a fost atacat, fiind[că] „de ce are el atâta grâu ? când alții n-au". L-au bătut pe el, i-au rupt mâna.

Când a auzit Bartha că ce s-a întâmplat în comună, a fugit la grăniceri, la locotenent, iar locotenentul nu l-a mai lăsat să se ducă în comună. Locotenentul s-a dus în comună şi a vrut să vorbească cu oamenii. El a fost înconjurat de oamenii şi au mai fost încă doi soldați, aşa că au voit să-i bată şi pe ei, aşa că el numai aşa s-a putut apăra, aruncând o grenadă de mână.

Rebeliunea a fost bine organizată. Miliția a înconjurat comuna, şapte familii sunt arestate. Femeile au bătut cratițele. Doi chiaburi au fost omorâți. Una a strigat că „Jos cu soldații stalinişti!", altul a dat comanda dinapoi. Au fost doi chiaburi care s-au interesat de [mai] multe ori cu este [cu] munca colectivă şi tovarăşii au crezut că ei sunt cu bunăvoință.

Bicaciu este la 4 km de comună. Nu se ştie cina a tras clopotele. Au participat foarte mulți [țărani]. Care n-au vrut să participe, au fost atraşi de către ceilalți. A fost bătut grav la cap secretarul partidului şi soția lui, mai uşor, care este secretara Comitetului Provizoriu la Bicaciu, dar în acest timp a fost acasă la Mărțihaza.

Preotul nu s-a amestecat în aceste lucruri, vine cu plăcere la şedințe [de partid] dacă nu este exclus. Biserica este deschisă de dimineața până seara, de obicei. Revoluția s-a început înainte de masă, la ora 10, iar puşca mitralieră s-a auzit până seara. [Țăranii] au luptat contra soldaților. Populația este în 80% români, maghiarii sunt afară la fermă şi nu i-au ajutat. Una familie este în comună, dar ea a fost plecată în acel timp de acasă.

Sunt 10 chiaburi, dintre care 50% sunt maghiari. Revoluția a fost miercurea, în săptămâna trecută, iar comuna şi acum este înconjurată de armată. Organizația de bază are 7 membri. La început, populația a avut o scârbă, dar acum începe să se obişnuiască.

Doi membri de partid au fost răniți. Alții cinci, de aceea nu au fost uniți, deoarece nu erau prezenți în comună. Un tovarăş român a fost rănit. A fost o şedință în şcoală, cu 150 de participanți. Patru căruțe au venit de la fermă, auzind clopotele. El ştie cine nu a participat, care au participat, cu siguranță [că] nu mai sunt acasă.

Mai sunt tovarăşi în comună, care nu au mai putut să se înscrie în partid, deoarece a fost închisă înscrierea în partid. Sunt 500 de locuitori. Şedința sus menționată a fost ținută în şcoală. Au participat doi tovarăşi de la Județeană şi sunt oameni cumsecade, numai [că]

secretarul partidului are 15 iugăre de pământ, din care 5 ½ iugăre cu orez. Are şase copii, dintre care cel mai tânăr are 15 ani şi cel mai în vârstă 23 de ani. N-are nici un angajat, şi el merge să lucreze la alții. A fost deja de doi ani de zile secretar al partidului. A fost ales iarăşi de două săptămâni şi a făcut parte din luptele din ilegalitate.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 221

63

Mărțihaz (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului Comitetului Provizoriu, Gherlan Vasile, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, căruia i-a căzut victimă.*

Relatarea secretarului Comitetului Provizoriu din comuna Mărțihaz tovarăşul Gherlan Vasile

Chiaburii din comună au instigat şi pus la cale pe cei săraci să nu se supună legilor. Responsabilii batozelor erau oameni de încredere, dar nu cunoşteau bine scriptele. Ei au fost dublați cu învățători, cu foşti notari şi cu preoți.

Învățătorul Blidaru Petru, fost liberal, care a fost pus la batoză, în ziua de vineri, a oprit tot grâul de a fi trimis la Comcereal, sub pretextul că trebuie să recalculeze procesele verbale, căci unii săraci au fost nedreptățiți. El striga întruna că va ajuta pe cei săraci şi că nu se supune dispozițiilor Comitetului Provizoriu Comunal.

Marți, 2 august, căruțaşul Pop Crăciun a adus vestea că la Bicaciu e răscoală şi că nimeni nu predă cota. Muncitorii au început atunci să plece, unul câte unul, de la batoză. Seara m-am trezit fără nici un muncitor şi n-am avut nici cu cine cântări grâul. Am sesizat atunci Comitetul Provizoriu de plasă că mocneşte ceva, dar ei n-au dat atenție spuselor mele.

Noaptea, când am văzut forfotă prin sat şi am zărit arzând o arie în apropierea Salontei, am trimis alt curier la Salonta, tot fără să primesc vreun răspuns. Dimineața la 6, țăranii au năvălit la arie şi au început să-şi treiere grâul. Sesizând postul de miliție, şeful postului, Chiriloiu, a răspuns că nu se amestecă.

O ceată de femei au venit la primărie cerându-mi pâine şi pace. Soția lui Ionuț M.Gheorghe țipa cel mai tare, şi doar i-am spus că are destulă pâine din cele 1300 kg de grâu pe care le-a adus acasă. După aceia, au venit sătenii înarmați cu furci şi coase. Am fost lovit cu o coasă în cap şi am fugit. Unul, anume Ciocârdaş, m-a ajuns din urmă şi m-a lovit din nou.

Între timp, sosise şi soția mea din Bicaciu, unde ea era secretară a Comitetului Provizoriu Comunal. Sătenii au atacat-o şi au bătut-o şi pe ea.

Instigatorii rebeliunei au fost chiaburii, Guiaş Gheorghe, Tripa Ioan, cu 14 hectare de pământ şi orezărie, iar Ciocârdaş Teodor, cu 11 hectare de pământ, toți sunt foşti liberali şi duşmani ai regimului. Unul din principalii instigatori este chiaburul Băican Dumitru, [care] are 24 de hectare de orezărie, pescărie etc. El a fost primar liberal, ani de-a rândul. El a pus la cale pe omul său de serviciu, Pusta Ioan, leveş, să mă omoare pe mine.

Unii dintre cei mai ticăloşi chiaburi, care au participat direct la rebeliune, au fost frații Mihai, Dumitru, Alexandru şi Ioan Cociubei. Aceştia sunt posesorii a patru ferme aşezate una lângă alta, la marginea comunei.

Cociubei Dumitru, care avea 11 hectare de pământ arabil, 4,02 de orezărie, 35 de oi şi acareturi, l-a exploatat pe omul lui de serviciu, Cociorvă Ioan, timp de 2 ani, fără a-i da nici un ban. De multe ori îi interzicea soției sale să-i deie de mâncare lui Cociorvă.

În timpul rebeliunei, el a strigat către grăniceri, care i-au somat pe săteni să se împrăştie, „Jos armata lui Stalin! Dacă sunteți cu poporul, lepădați armele şi veniți alături de noi!"

Gherlan Vasile
Secretarul Comitetului Provizoriu
Comunal Mărțihaz, plasa Salonta

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 163-164

64

Mărțihaz (Bihor), august 1949 – *Delațiune formulată de preotul Gheorghe Abrudan împotriva chiaburului Băican Dumitru, în legătură cu modul în care acesta şi-a onorat obligațiile către stat.*

Subsemnatul, preot-paroh, Gheorghe Abrudan, din parohia Mărțihaz, județul Bihor, l-am cunoscut pe Băican Dumitru, ca un om chiabur, avid după avere. A fost mai mulți ani primar, pus de regimurile burghezo-moşiereşti, liberalo-maniste, pe care le servea în detrimentul poporului.

A avut orezării, pescării şi 24 de hectare de pământ arabil. A fost un exploatator al oamenilor muncitori săraci. Nu a achitat plata muncitorilor, regulat, căutând prin toate felurile ca să-i exploateze, ca astfel să-şi mărească cât mai mult moşia.

Planul general de Stat, economic, a fost sabotat de dânsul şi privit cu ochi răi, îndemnând şi pe alții să nu-l îndeplinească. La colectări, nu voia să execute dispozițiile în vigoare, pentru care fapte a avut şi proces la legea sabotajului.

Preot
Gheorghe Abrudan
Mărțihaz
Județul Bihor

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 153

65

Petid (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază a PMR din comună, Oprea Ioan şi a vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu comunal, Vidican Ioan, în legătură cu începutul răzmeriței şi intervenția Miliției.*

Plasa Tinca
Comuna Petid

Tovarăşul Oprea Ioan, secretarul organizației de bază şi tovarăşul Vidican Ioan, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu comunal

În ziua de 30 iulie au venit îndrumătorii din partea Sindicatului Agricol şi au cerut să fie convocați oamenii pentru a se prelucra cu ei treierişul şi a se angaja oamenii la batoze. S-a făcut convocarea, însă oamenii nu au venit la Primărie ci le-au trimis pe femei, care pe la orele 3 după masă au venit împreună cu doi tovarăşi şi cu un delegat al Sindicatului Agricol. Femeile au început să strige că lor nu le trebuie bani pentru munca la batoze ci grâu.

Preşedintele Comitetului Provizoriu nu era acolo în acel timp, însă vicepreşedintele şi secretarul organizației de bază au căutat să le lămurească pe aceste femei, însă nu s-a reuşit. Totuşi s-au liniştit şi s-au îndepărtat deoarece a venit o ploaie.

În acest timp, tovarăşii delegați ai Sindicatului Agricol au primit o notă telefonică prin care erau convocați la plasă, dar când să plece, femeile sărace au fugit după ei. Ele spuneau că aceştia au venit să le ia grâul şi că aceşti delegați sunt vinovați pentru faptul că ele nu vor primi plata în natură. Totuşi tovarăşii au reuşit să plece, iar tovarăşul vicepreşedinte a fost amenințat de către femei. A fost anunțată plasa prin telefon despre cele petrecute, încă nu am primit răspuns.

În această noapte s-au tăiat firele de telefon, fapt care nu s-a ştiut decât numai duminică dimineața, şi atunci [tovarăşii] au vrut să anunțe Miliția, dar aceasta tot sosea în comună. Tovarăşii de la Miliție au plecat cu o căruță în comuna vecină, Suplac, de unde au anunțat plasa şi le-au trimis fire ca să repare firele de telefon. În această noapte, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu comunal a dormit la Primărie, încercând să vorbească cu plasa, însă n-a reuşit.

Majoritatea populației din comună a fost pregătită pentru atac. Duminică, vicepreşedintele s-a dus acasă la dânsul şi în tot cursul zilei a fost liniște în toată comuna. Duminică seara însă, a fost anunțat vicepreşedintele că oamenii se plimbă prin comună în grupuri şi vor să atace. Imediat a plecat la Primărie să vorbească a telefon, însă nu a putut. Miliția a anunțat din comuna Suplac [despre] ceea ce se petrece în comună, la Oradea. Tovarăşul maior, care sosea atunci, a spus tovarăşului preşedinte că este prea slab, moale şi nu are o atitudine dinamică față de oameni. Tovarăşul maior a fost anunțat că au un om care e pus să tragă clopotele, dar totuşi acestea nu au fost trase. Această muncă a fost încredințată lui Popa Dumitru, care însă a fugit.

Manea Ana a Boşoni, o baptistă, a mobilizat femeile în această acțiune. Ea a oprit femeile care soseau cu căruța de la munca câmpului şi le-a chemat la primărie, ca să fie de față căci se discută despre plata la batoză. Au mai fost alte femei: Ciurdar Saveta, o baptistă care a spus că lor nu le trebuie aşa guvern şi că nu e bună conducerea. Această femeie avea asupra sa şi pietre cu care voia să atace. Aceste femei au spus vicepreşedintelui că el e un culduş (cerşetor) care a ajuns la putere şi acum vrea să le ia pământul. Au mai luat parte Rotar Eva, o baptistă, Avram Maria, care are 8 hectare de pământ şi Husar Maria. Aceste femei sunt ridicate din comună de sâmbătă seara.

După câte se pare, aceştia cred că aceste manifestări au fost aţâţate de către chiaburii din comună, care au văzut că până acum sărăcimea le-a muncit lor degeaba şi acum spun că le este milă de ei şi că ar fi mai avantajos pentru ei să primească ei grâul ce trebuie să-l predea chiaburii [către stat].

Femeile care au pornit la manifestări spuneau că lor nu le dă legea aşa mare pedeapsă şi de aceia au îndrăznit.

În această noapte, tovarăşii membri de partid, toți au venit la Primărie. Sunt în această organizație de bază 20 de membri, dintre care trei sunt militari.

Conducerea din comună a luat măsuri la începerea manifestărilor ca să anunțe Miliția, precum şi plasa. Au cerut deasemeni ca să [se] trimită un pluton de armată în comună, prin miliționul care a fost acolo. Toată conducerea comunei era adunată la Primărie.

s-a observat din partea reacțiunei din comună, chiaburii, că sunt văzute destul de rău organele de partid şi Comitetul Provizoriu, deoarece nu primeau nici măcar salutul lor, mai ales de când s-a zvonit în sat că li se ia tot grâul. La instalarea Comitetelor Provizorii, s-a prelucrat cu populația din sat planul de muncă în ce priveşte colectările, însă oamenii nu au crezut nimic, nu au avut încredere că se vor face în mod just.

Nu se ştie nici până în prezent cine a tăiat firele de telefon. Se presupune însă că cei bogați. Deasemeni nu se ştie cine a încredințat pe acest Popa Dumitru să tragă clopotele.

Înainte de aceste manifestări, majoritatea populației din comună, peste 1100 suflete, au fost ataşați partidului, mai ales țărănimea săracă şi mijlocaşă.

Cei 15 tovarăşi membri de partid din comună sunt oameni cinstiți, tineri şi care duc muncă de lămurire printre oameni atunci când este nevoie. Tovarăşii din organizație Frontului Plugarilor îi ajută în această acțiune de lămurire. Organizația UFDR nu are decât 17 membre în comună, care însă nu iau parte la şedințe. UTM-ul acționează frumos fiindcă secretarul lor este un tânăr foarte dinamic.

Tovarăşul vicepreşedinte arată că a amintit mereu tovarăşului preşedinte al Comitetului Provizoriu de cele ce se petrec în comună, însă dânsul a spus ca să nu le fie teamă de aceşti oameni.

În ziua de 7 august (duminică) oamenii, în şedința organizației de bază şi a adunării care a avut loc, au cerut ca la batoză să se facă plata în natură. În această adunare au demascat pe chiaburii care aţâţă şi s-au bucurat de pedeapsa ce au primit-o aceştia. Lozincile lor erau că „Jos cu chiaburii!"

Tovarăşii cei mai cinstiți şi devotați din organizația de bază sunt Tatu Ioan, preşedintele Comitetului Provizoriu comunal, care este moale, nu e dinamic, însă e ataşat partidului, tovarăşul Brebe Moise, care arată oamenilor greşelile ce le fac, demască cu curaj pe chiaburi, tovarăşul Vidican Flore [care] este un foarte bun agitator.

Tovarăşii membri de partid, în orice acțiune ce s-a întreprins de partid sau de către organele de stat – munci voluntare – au fost primii, chemând şi pe ceilalți oameni să ia parte.

Pentru viitor aceşti tovarăşi îşi iau angajamentul că vor duce o muncă de lămurire în sânul organizațiilor de massă, în sânul țărănimii sărace şi mijlocaşe, iar pe cei 10 chiaburi pe care îi are comuna îi vor demasca imediat.

În organizația de bază sunt elemente care nu sunt ataşate partidului. Astfel, tovarăşul Avram Ioan, care a fost primar şi care de doi ani nu a luat parte la şedințe şi nu plăteşte cotizația şi Manea Ioan (fiul lui Manea Ana, care a mobilizat femeile) care ia parte la şedințele organizației de bază însă le divulgă oamenilor. Acesta a fost nemulțumit cu cota de grâu cu care a fost impus să o predea.

Tovarăşul secretar al organizației de bază îşi ia angajamentul că va duce o muncă mai bună de lămurire şi că va lua legătura cu conducerea organizațiilor de massă din comună pentru a întări munca în viitor.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 203-204

66

Săldăbagiu de Barcău (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază PMR, Stupariu Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Săldăbagiu de Munte, intervenția Miliției şi execuția publică a chiaburului Cheregi.*

Plasa Marghita
Comuna Săldăbagiu [de Munte]

Tovarăşul Stupariu Ioan
secretarul organizației de bază

Prin muncă voluntară s-a făcut o şosea de 4 km şi una de 1 km, pietruită şi o fântână pentru ca populația să fie prevăzută cu apă, pe care chiaburii, până acum, nu au putut să o facă.

Într-o zi, pe când se afla secretarul organizației de bază şi şeful Miliției, femeile au venit acolo cu furci, s-au revoltat, cerând pâine şi au pus mâna în pieptul şefului miliției şi au început să se certe, până Miliția le-a împrăştiat.

Femeile care s-au revoltat au fost în majoritate femei de-ale chiaburilor şi în mică parte țărance sărace şi mijlocaşe. Printre ele se afla chiabura, soția lui Sabău Pavel.

Comitetul Provizoriu a cerut ajutor Miliției, dar Miliția nu a luat în considerare la timp cererea, ci a lăsat ca chiaburii să facă încontinuu răscoale contra partidului şi a guvernului, spunând țăranilor că guvernul le ia pâinea.

Aţâţătorul a fost chiaburul Cheregi, care a fost împuşcat.

În organizația de bază sunt 19 membri, dintre care numai 12 iau parte regulat la şedințe.

După revoltă s-a putut constata că majoritatea răsculaților erau chiaburi, în total 20, cu câte 11-12 hectare şi care strigau că ei sunt şi au fost manişti şi că ei nu se vor lăsa de aceasta nicidecum.

Plasa nu a dat ajutorul necesar pentru rezolvarea acestei chestiuni şi de aceea, chiaburii prin puteri noi, îi atrag pe țăranii săraci şi mijlocaşi. Pentru o bucată de pâine, țăranii muncesc toată ziua pe ogorul lor, pe când chiaburii îi înşală cu diferite promisiuni.

După împuşcarea lui Cheregi, țăranii se bucurau de aceasta, spunând că au scăpat de un aţâţător, pe când chiaburii nu au avut curajul să spună nimic împotrivă. Partidul s-a dus să-i îndrume pe țăranii muncitori, dar nu a reuşit fiindcă Comitetul nu a fost vigilent şi chiaburii au făcut răscoală contra guvernului.

Organizația de bază recunoaşte că este vinovată şi îşi ia angajamentul să ducă o luptă de lămurire în rândurile țărănimii muncitoare şi pentru lichidarea chiaburimei şi demascarea lor.

Membrii de partid au vrut să li se plătească cota în natură. Cei mai buni tovarăşi sunt: Kerekes Ioan, Birazs Ioan, Feher Ioan, Năşicu Nistor, Gavriş Alexandru şi Druț Florian.

Organizația de bază va face o muncă mai strânsă, va lămuri oamenii în spiritul partidului nostru. Ei citesc cărți referitoare la viața colhoznicilor din Uniunea Sovietică, care trăiesc foarte bine, căci din munca lor își pot face tot ce este necesar.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 211

67

Sărsig (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației de bază PMR, Scorțea Ioan, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Sărsig, provocat de plata bănească a treierișului, atacul țăranilor asupra postului de Miliție în vederea eliberării unui consătean de al lor și intervenția Miliției din Sălard.*

Plasa Sălard
Comuna Sărsig

Scorțea Ioan, secretarul organizației de bază

În ziua de 23 iulie s-a prelucrat cu Sindicatul cauza secerișului. Președintele Sindicatului m-a însărcinat pe mine ca să explic la oameni și eu am început a le vorbi. Le-am spus că vor fi plătiți în bani și nu în natură și au început unii a țipa și m-au înjurat, că lor le trebuie grâu, până când am ajuns că era să mă dea de cap. Am întrerupt [ședința] și am vorbit mai departe. Tovarășii mei de partid nu erau acolo.

În ziua de 24 iulie a venit tovarășul Floruțău de la Județeană și cu tovarășii din partea Județenei și au adunat populația în fața Primăriei și au vorbit cum a fost secerișul și tovarășul Floruțău a dat drumul la două femei, care au spus că nu e voie să stea mai departe [la ședință] fiindcă sunt aici și soții lor, Ciuci Florian și Gherdan Flore, și când acestea au plecat, imediat au mobilizat [populația] și s-a început scandalul.

Ne-au spus că mă vor omorî dacă nu primesc grâul și când tovarășii de la Județeană au fost nedisciplinați, am sta în capul mesei. Când tovarășii s-au urcat în mașină, , vreo 20-30 de persoane au început să strige. Eu am fost cu secretarul Comitetului Provizoriu și când a plecat femeile strigau după mine: „Îți scoatem ochii!" Pe urmă s-a liniștit lumea.

La 2 august am fost afară la mașină (batoză – n.n. Augustin Țărău) și am convins oamenii să lucreze. La ora două au început oamenii să lucreze. Au venit doi din comună, care nu erau muncitori, la batoză, numiții Fürtös Gheorghe, membru de partid și Pop Cornel, membru al Frontului Plugarilor și au cerut să-l lăsăm liber pe un arestat, care a dus [acasă] un sac cu grău. Atâta timp cât am plecat noi acasă, au spus țăranilor să nu mai lucreze. Pe urmă a venit la postul [de miliție] omul de încredere, care a fost la batoză. Am întrebat „Ce este cu tine că ai venit de la mașină ?" [El a răspuns] „Mi-au spus oamenii [că] sabotează munca, [că] nu vreau să lucreze din cauza că nu-l lăsăm liber pe acel arestat" Am plecat la postul [de miliție] și am vorbit cu șeful de post să vedem ce este acolo. Acolo erau încă doi arestați. Am întrebat lumea de ce a venit. Au răspuns că „Nu-l lăsăm pe Gherdan" (așa s-a numit cel arestat). Fürtös Gheorghe și Pop Cornel nu au vrut să iasă din post și milițistul l-a lovit pe unul cu arma, dar nu așa tare, [ci] mai puțin, că nu i-a spart nici capul și nu i-a rupt nici piciorul. Atunci Fürtös Gheorghe, Pop Cornel, Fürtös Florian junior și alți chiaburi au atacat postul de miliție. La miliție nu era numai un singur milițist, căci celeălalt este în concediu. În dormitorul lor erau trei arme.

Atunci, șeful de miliție a vrut să ia armele, iar Fürtös Gheorghe și Pop Cornel s-au luat după el și eu nu le-am dat drumul, am sta în ușă. Dar pe urmă, tot au pus mâna pe arme și au încărcat armele. Fürtös Florian a ocolit și a apucat cealaltă armă. Pe urmă am împins afară oamenii. Pe urmă milițistul a tras cu arma, dar nu între ei ci numai așa ca să se sperie. Între timp a venit și Miliția din Sălard. Dânșii au fugit când a venit Miliția și Fürtös Gheorghe a fost arestat la Marghita iar Pop Cornel și Fürtös Florian junior nu sunt prinși încă.

De atunci încolo, batozele merg regulat. Fürtös Gheorghe și Pop Cornel au luat cu ei tot satul, adică 200 de persoane s-au speriat de [cei] doi, căci aceștia au spus că „vă dăm noi dacă nu țineți cu noi!" De atunci cele patru batoze merg liniștit.

Delțeg Ioan întreabă. „Cum a fost mulțumită populația cu legea impozitului ?" Tovarășul Scorțea răspunde că: „I-am explicat clar şi acum populația e mulțumită" Tovarășul Gal Ioan întreabă că: „Cum a decurs organizarea cooperației ?" Tovarășul Scorțea răspunde că: „Nu prea au voit [țăranii] să se reînscrie, până nu l-au văzut pe el că s-a înscris".

Sasca Ioan şi Fürtös Gheorghe au plecat în alte comune şi au spu că la noi [în comună] este mare baiu. Dar nu i-a ascultat pe ei nimeni şi nu au venit. Membrii de partid din comună, unul este invalid de război, fără o mână. El nu ne-a putut ajuta. Un alt membru de partid, Hava Gheorghe, nu s-a ataşat de nimeni, nici de noi, nici de chiaburi. Unul a rămas la Batoză, s-a speriat la batoză şi a fugit.

La postul de miliție au venit mulți oameni, circa 50, dintre care majoritatea erau femei. Cu gura cea mai mare au fost soția lui Fürtös Gheorghe şi soția lui Pop Cornel. Cine a început neînțelegerea ? Tovarăşul Scorțea răspunde: „Cred că au început chiaburii". Cine sunt elementele duşmănoase ale partidului ? Fürtös Gheorghe, Lugojan Florian, Ciuci Ioan, responsabilul de cadre, care a fugit cu femeia sa şi de atunci nu s-a mai întors.

Avem 14 membri de partid în comună. În legătură cu colectările nu s-a întâmplat nimic, [țăranii] sunt mulțumiți. Toți membrii de partid sunt înscrişi în Cooperativă, în afară de Fürtös Gheorghe şi Pop Cornel. Nici membrii Frontului Plugarilor nu s-au înscris în Cooperativă.

Cum a fost şedința de ieri seară ? Tovarăşul Scorțea spune că a trebuit să plece la Pocluşa şi nu a putut asista la şedință. Sunt mulțumiți cu munca organizației de bază din comună, iar dacă au ost slăbiciuni, aceasta a fost vina mea.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 219-220

68

Sânicolau de Munte (Bihor), august 1949 – *Raportul suplimentar al secretarului organizației de bază I a PMR din comună, Ujlaki Adalbert, în legătură cu pregătirea revoltei, intervenția „jandarmilor" şi arestările operate, urmat de raportul suplimentar al secretarului organizației de bază II a PMR din comună, Oláh Cárol, în legătură cu bătaia încasată de activiştii de partid veniți în localitate.*

Plasa Săcuieni
Comuna Sânicolau de Munte

Tovarăşul Ujlaki Adalbert, secretarul organizației de bază I
Raport suplimentar

Am fost comandantul pompierilor. Am lucrat cu 6 oameni. A trebuit să avem grijă ca să nu dea foc la ceva. Femeile s-au întrunit. Plutonierul Ványa mi-a spus să-i dau telefon dacă au pornit deja jandarmii.

Tovarăşul Csidre a plecat, eu am rămas la telefon. a intrat în birou Balázs Coloman, chiabur, spunând că îl caută pe secretarul sindicatului. L-am trimis afară pe chiabur, când am observat că s-au întrunit înaintea casei circa 350 de oameni, între care eu am observat [pe] soția lui Istvándi Carol, soția lui Istvándi Carol, chiabure, un țăran sărac şi soția lui Tolvai Iosif, mijlocaşă. Dintre [cei] 350 de oameni, 50 au fost bărbați, în majoritate chiaburi. Ei au stat la o parte. Fiecare a avut la el furci, lopeți etc.

L-am chemat la telefon pe tovarăşul Ványa, să trimită jandarmii. Dimineața au sosit jandarmii şi au fost arestări.

Tovarăşul Rósz Ladislau din Tăuteu:

Din raport reiese că tovarăşii din comuna Sânicolau de Munte au depus munca cea mai bună. Au notat numele chiaburilor, au plecat la Săcuieni, dar nu pentru că au fost trimişi de chiaburi.

Tovarăşul Orosz din comuna Cadea:

Din ce ați observat că chiaburii se organizează ? şi ce măsuri ați luat ?

[**răspuns**]:

Fiind factor poştal, m-am dus din casă în casă. am auzit când au spus că dacă vine secretarul de plasă, să-l aruncăm în cap, că nu dă pâine. Nu le-am spus oamenilor că sunt secretar de organizaţie de bază, aşa că au avut încredere în mine şi au vorbit înaintea mea.

Am întărit garda de pază şi aşa nu i-a reuşit planul chiaburimii. În garda de apărare am fost 30 de persoane, care mereu au circulat printre populaţie.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 267

69

Sânicolau de Munte (Bihor), august 1949 – *Raportul suplimentar al secretarului organizaţiei de bază II a PMR din comună, Oláh Cárol, în legătură cu bătaia încasată de activiştii de partid veniţi în localitate şi arestările operate ulterior.*

Plasa Săcuieni
Comuna Sânicolau de Munte

Oláh Cárol, secretarul organizaţiei de bază II
Raport suplimentar

În ziua de 17, când a fost rebeliunea, am fost repartizat în garda de pază. S-ar fi început şedinţa, dar muncitorii n-au venit de la locul lor de muncă. Mai târziu am început şedinţa, dar au venit puţini.

Eu mă plimbam afară, fiindcă se observa ceva în comună. Femeile spuneau că acum cer pâine, pentru că acum au de la cine cere. După terminarea şedinţei s-au întrunit vreo 45 de femei, şi după şedinţă, patru femei i-au atacat pe tovarăşii care au ţinut şedinţa. Au strigat: „Ce va fi cu noi, pentru ce nu scoateţi afară batozele ?" Acestea au fost: soţia lui Nanasi Andrei, fără nici o avere, soţia lui Kiss Gavril, soţia lui Bartos Carol, fără nici o avere, fără partid, soţia lui Varga Ştefan, cu 6 hectare. Mai târziu au venit şi celelalte, dar au fost respinse. Femeile ameninţau cu pumnii: „Bandiţi murdari, vreţi să ne luaţi pâinea!" Eu le-am spus să aştepte, că dacă aducem afară batozele, mai întâi vin cei săraci şi numai după aceea chiaburii. Pe delegaţi i-au înjurat şi conducătorului sindicatului i-au strigat că e ţigan.

Eu le-am urmărit, pentru că veneau de la hotar cu furci, lopeţi şi puteau să devină primejdioase. Le-am chemat la o parte şi le-am explicat despre ce e vorba. Când s-au organizat în folosul chiaburilor, au fost acolo: T.Nagy Ludovic, mijlocaş, Kaszony Carol, ţăran sărac, membru de partid. Au pus oamenii să iscălească cererea ca cei arestaţi la Săcuieni să fie lăsaţi liberi. Care n-a fost conştient a semnat, dar au fost şi de acei pe care nu i-a interesat. Atunci l-au atacat pe tovarăşul Feher, să meargă el la Săcuieni şi să aranjeze.

Câţiva de la batoză au devenit aşa de conştienţi, încât au început o întrecere cu batozele de la fermă şi Cubulcut.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 266

70

Suiug (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului PMR Lungu Nicolae, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Suiug, coalizarea locuitorilor din satele Margine, Satu Barbă, Săldăbagiu de Barcău, Ghida şi Cohan, intervenţia Securităţii soldată cu doi morţi şi 17 răniţi împuşcaţi de maiorul Costin, execuţia publică a chiaburului Chereji Roman şi vizita comandantului armatei din Oradea, urmat de raportul activistului PMR E. Stanciu, prin care se încearcă incriminarea învăţătorului Şerban Vasile ca instigator şi coordonator a unei organizaţii subversive.*

Plasa Marghita
Comuna Suiug

Lungu Nicolae, responsabil organizatoric

În ziua de 29 iulie, la noi în comună a venit un cetăţean de origine evreu, spunând că este din Bucureşti. A stat la noi două zile. Nu ştiu unde. A venit în comună [şi] s-a dus din casă

în casă, nu spunea nimănui de unde e. a locuit la membrii de partid, chiar la secretarul celulei, la tovarăşul Gotlieb Adolf şi [la] Grosz Bernath.

A umblat din casă în casă, şi dumineca, când mergeau femeile la biserică, el le-a oprit pe ele în drum, întrebându-le că unde se duc. Ele au spus că merg la biserică. Atunci el a întrebat că de ce merg la biserică, când nu există Dumnezeu. Atunci femeile s-au adunat şi au făcut mare gălăgie.

Eu chiar atunci mergeam la Primărie, unde se găseau preşedintele [Comitetului Provizoriu] şi doi miliţişti. Zic: „Nu ştiu ce gălăgie e pe stradă". Preşedintele s-a dus cu cei doi miliţişti să vadă ce e. eu am rămas fiindcă aveam de lucru cu nişte procese verbale şi cu planul de însămânţări.

Între timp, acest individ a fost ascuns de Grosz Bernath în grajd. Între timp, miliția a mers să cerceteze cazul [şi] cine este individul. Tovarăşul preşedinte [al organizației de bază] făcea impresia că [ar fi] tovarăşul Véres, instructorul de la Județeană, dar mai târziu s-a descoperit că nu a fost el, [fiind]că în acest timp el se găsea aici. Între timp, individul sus amintit a fugit.

Am anunţat Securitatea. Aceasta a trimis cinci miliţişti. Pe când a ajuns Miliția la faţa locului, toată lumea s-a împrăştiat. Atunci [miliţienii] au făcut proces verbal, că tovarăşii Gotlib şi Grosz de ce au ţinut [un] om necunoscut în locuinţă ? Ei ziceau că era din Bucureşti şi făcea serviciul în județul Sălaj, la maşini şi tractoare. Individul n-a putut fi arestat fiindcă a fugit.

Pe la ora două dupămasă am auzit că comuna întreagă s-a dus la preot şi a cerut adeziunile la cooperativă. Popa i-a înscris în cooperativă. Popa între timp a fugit. Între timp, cineva s-a dus în satul Cohan, ca şi oamenii de acolo să vină după adeziuni. Au venit şi femeile de acolo şi împreună cu femeile din sat l-au apucat pe popă şi l-au bătut. Între timp a venit un tovarăş din sat pentru verificare. Eu în acest timp eram acasă. Auzind gălăgie mare, m-am dus la Primărie şi întrebam secretarul că „Ce gălăgie se aude ?" Secretarul îmi spunea că au venit trei tovarăşi între ei şi tovarăşul Pentea pentru verificare şi s-au dus la şcoală.

Eu i-am spus tovarăşului secretar că „De ce l-a lăsat să plece la şcoală ? Ar fi trebuit să-i spui să nu meargă la şcoală, căci satul este plin de femei", dar tovarăşul secretar de celulă le-a zis să vie numai, că nu se va întâmpla nimic.

Între timp tovarăşii au plecat spre şcoală. Au ajuns până la jumătatea comunei, când femeile au început să dea cu pietre. Ei au fugit spre încotro au putut. Au mers câţiva oameni să le ia apărarea, tovarăşul Negrean Mihai, membru PMR şi Oros Ioan junior, membru tot în P.M:R., Frontul Plugarilor, preşedintele Pop Gavril şi Orbai Alexandru. Când au ajuns în dreptul lui Grosz Bernath, venea un om cu o botă şi i-a dat [cu ea] în capul lui tovarăşul Pentea. Tovarăşul Negreanu a luat bota de la bătrânul şi chiar şi l-a bătut. Eu eram acasă. Erau circa 180-200 de femei, fete, bărbaţi şi copii, care au luat parte la această acţiune.

Tovarăşii au ajuns la Primărie, l-au băgat pe tovarăşul secretar într-o magazie şi preşedintele s-a băgat tot acolo, iar factorul poştal i-a încuiat. Preşedintele a ieşit afară, s-a dus la telefon şi a anunţat plasa. În timp ce preşedintele vorbea la telefon, a sosit maşina cu cartele. Femeile au atacat maşina. Maşina a luat-o peste păşuni. Preşedintele, între timp a anunţat Securitatea. Femeile au strigat „Să vie satele dimprejur, să au venit jidanii să-i omoare pe oamenii din sat!" Între timp, peste ½ oră, a ajuns maşina de la Securitate şi au sosit [şi] activiştii PMR Eu n-am fost prezent, dar factorul poştal m-a informat. Din maşină s-a coborât tovarăşul maior Costin.

Deja au fost în comună la noi [locuitorii] din cinci sate, bărbaţi, femei, copii şi fete, şi anume din comuna Margine, Satu Barbă, Săldăbagiu de Barcău, o parte, Ghida şi Cohan. Maşina s-a oprit pe loc. era pe la ora (?) şi jumătate. Tovarăşul Costin s-a coborât jos [şi] a început să lămurească [lumea] şi atunci, unul din Satu Barbă a dat cu o piatră în capul tovarăşului Costin, [care] s-a urcat în maşină. Între timp, Farcaş, feciorul unui chiabur, a dat oblonul jos de la maşină. Tot atunci a fost lovit şi maiorul Costin şi tovarăşii activişti de la partid au fost loviţi cu piatra şi cu sapa. Între timp, tovarăşul Costin şi tovarăşii de la Securitate au deschis foc. Populația, în loc să se retragă s-a revoltat şi mai tare. Tovarăşul Costin, fiind lovit, a

dat ordin să se tragă foc în plin. Oamenii spuneau: „Mai bine să murim, că ştim că murim pentru pâine!" Erau morți şi răniți.

Floruța Florian era prima dată rănit. Populația văzând că sunt doi morți şi 17 răniți s-a retras. Între timp, [a venit] factorul poştal trimis de preşedinte să vadă ce este. Tovarăşul Costin a întors maşina spre Marghita. Unii dintre ei au fost loviți cu piatră, unii cu sapa. Maşina a plecat dar populația n-a plecat acasă [ci] a plecat la secretarul organizației de bază. A spart geamurile şi s-a întors la periferia [comunei] să atace. Noi eram ascunşi în magazie. [Locuitorii] din Satul Barbă au venit cu lozinca „să omoare pe comuniştii din sat!" şi ei porneau la drum. Tovarăşul de la Județeană era băgat sub pat, la secretar. Au pornit la Primărie şi văzând că nu este acolo nimeni, s-au retras. Noi, prin telefon am cerut ajutor, dar numai în ziua de luni, la ora 11, am primit. Înainte de cele întâmplate, comuna noastră era comuna cea mai liniştită.

Din Satu Barbă a pornit acțiunea şi anume de la chiaburul Cheregi Roman, care ieri a şi fost executat. El a fost deja o dată invitat să vie cu maşina (batoze – n.n. Augustin Țărău) la Ghida şi am cerut transportarea maşinei la satul Ghida.

Plasa a greşit. Dacă ar fi luat măsuri la prima maşină, nu s-ar fi întâmplat cele întâmplate. [Țăranii] au treierat fără contro şi au dus [grâul] acasă. După Satu Barbă s-a băgat fitilul la satul Margine [şi] Almaşu Mare. Cu toate că în [satul] Dijir nu este decât un membru de partid, nu s-a întâmplat nimic. [Țăranii] s-au dus cu toții frumos la maşină, au muncit frumos şi nu era nici un scandal. După cum a descoperit Siguranța (Securitatea – n.n. Augustin Țărău), a mai fost un director, învățătorul Şerban Vasile, cu doi copii, toți în închisoare, care au scăpat şi [s-]au infiltrat.

Avem 14 membri de partid. Aceştia, când au văzut că vin [țăranii] de la Satu Barbă, au fugit. Comitetele Frontului Plugarilor din Satu Barbă, Ghida şi Margine au fost alături de răsculați. Comitetele UTM, la fel, au fost alături de cei răsculați, chiar şi copii de cinci ani.

Când ne-am dus să căutăm cine sunt răniți, am găsit copii mici în şanț. Nu ştiu că oamenii noştri cum au fost influențați de chiaburi, un lucru ştiu, că n-au fost destul de vigilenți. Nu eram la fața locului şi nu pot spune ceea ce nu ştiu.

De promisiuni şi de daruri (ale chiaburilor – n.n. Augustin Țărău) nu ştiu nimic. Eu tot timpul am fost la telefon. [Ceea] ce ştiu, [ştiu] prin informațiile lui Negreanu Mihai şi a factorului poştal. Negreanu, care nu era aşa de bine cunoscut de populație, stătea în sânul populației să vadă ce este. El şi-a făcut bine datoria, l-a scăpat pe tovarăşul Pentea, care ar fi murit dacă el nu era acolo. Chiaburii de la vie n-au luat parte la această chestiune. Cel mai bogat, văduva lui Daica, cu 22 de hectare, era bolnavă şi n-a luat parte la această acțiune. Securitatea i-a ridicat pe unii chiaburi de la vie, dar descoperind că ei sunt nevinovați, le-a dat drumul.

Înainte de a fi venit evreul, nu s-a pregătit nimic în sat. El şi-a bătut joc de o fată de 17 ani, a violat-o. fata era servitoarea secretarului de bază. Secretarul de bază are şi cazan de țuică, are şi servitor şi servitoare, Cooperativa e tot la dânsul. Nevasta îi e gestionară la Cooperativă. El este agent veterinar.

Nu putem crede că duşmanul de clasă este mai prost ca noi. El încearcă prin toate căile, e prea posibil că a organizat bine această acțiune. N-am fost destul de vigilenți, nu am descoperit-o la timp. N-am simțit nimic înainte. Secretarul organizației de bază nu şi-a făcut datoria, a umblat după interesele lui proprii. Se vorbeşte prin sat că secretarul de celulă a spus: „Aş prinde pe un ungur şi pe un român în jug şi i-aş pune să lucreze până când [ar rămâne] 1 kg de carne pe ei". El este cam dictatorial. Eu am făcut o declarație în legătură cu dânsul, fiindcă, o dată am trimis-o pe nevastă la Cooperativă să-mi cumpere un jumătate de kilogram de sodă de bicarbonat. Pentru un jumătate de kilogram a luat 44 de lei, când prețul oficial al acesteia este de 48 lei kilogramul. Atunci am cerut declarație contra lui şi pentru alții, le-am înaintat dar fără nici un rezultat. Chestiunea fierbea deja. Faptele mai sus amintite au aprins-o numai.

În momentul de față situația se prezintă bine. Toată lumea tace. Au venit tovarăşii de la plasă şi au prelucrat chestiunea. Oamenii nu vorbesc. Directorul învățător, i-a luat la răspundere pe cei prezenți. Oamenii au plâns. Directorul învățător le-a spus că dacă ar fi fost

prezent şi el, şi pe el l-ar fi bătut ca pe părintele. Dacă părintele ar fi fost om bătrân, l-ar fi omorât. Şi acum [părintele] se culcă tot pe câmp şi pleacă din comună. Eu mă culc acasă, mie nu mi-e frică, şi aşa trebuie să mor odată. La Adunare, oamenii nu iau cuvântul. Când o dată au văzut maşina [Securității] au întrebat că „Iar vin să ne ridice ?" 90% din oameni se căiesc pentru prostia făcută.

Armata nu a mai venit. A venit o dată generalul cu un avion. Când lumea l-a văzut, s-a lămurit. În organizația de bază, [ca] elemente duşmănoase am observat o femeie, pe nume Pop Maria, care în fiecare şedință a aruncat fel de fel de vorbe. Când am invitat-o să plătească cotizația, a spus că nu are bani şi să plătim noi, care suntem ajutați. Ea nu are nici un petic de pământ, dar este mult mai contra noastră decât cei mijlocaşi. Grosz Bernath are 15 hectare, cazan de fiert țuică, e fără nici un copil, are 6 iugăre de vie. Ceilalți membri sunt săraci şi în mare parte plecați în armată. Un singur chiabur a fost împuşcat.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 224-226

71

Suiug (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului PMR E. Stanciu, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Suiug, Satu Barbă şi Margine, prin care se încearcă incriminarea învățătorului Şerban Vasile ca instigator şi coordonator a unei organizații subversive.*

Cine sunt instigatorii în cazul de la Suiug, Satu Barbă şi Margine

Rolul important l-a avut, în evenimentele petrecute în Suiug, Satu Barbă şi Margine, Şerban Vasile din Satu Barbă.

Şerban Vasile a fost comprimat (exclus – n.n. Augustin Țărău) din învățământ în 1947, pentru activitate politică legionară şi atitudine reacționară după 23 August 1944.

După comprimare, a venit şi s-a stabilit în Satu Barbă, unde avea un prieten în [persoana] preotului Moise Mihai. Acesta din urmă, deşi cunoştea pentru ce a fost comprimat Şerban Vasile din învățământ, l-a angajat cantor la biserică.

În noua funcție, Şerban Vasile a avut posibilitatea să stea mult de vorbă cu femeile şi să le instige împotriva măsurilor guvernului. [Este] posibil să fi fost ajutat în această privință de preot.

Prin 1933, Şerban Vasile a înființat un cuib legionar în comuna Suiug. În vremea aceea, preotul Moise Mihai avea serviciu tocmai în această comună, şi pe lângă postul de învățător, Şerban Vasile era şi cantor la biserică.

Şerban Vasile are doi copii, un băiat şi o fată. Ambii educați în spirit legionar, au fost descoperiți la şcoală, la Beiuş, într-o organizație subversivă şi în momentul de față îşi ispăşesc pedeapsa la închisoare.

Secretarul organizației de bază din Margine ne spune că la văzut în ultimul timp pe Şerban Vasile făcând dese drumuri între Satu Barbă, Suiug [şi] Margine.

În timpul când a fost învățător în satele Suiug, Iteu, Dijir etc., Şerban Vasile a legat prietenie cu unii săteni din aceste locuri şi printre ei, desigur, lucră acum.

Şerban Vasile a avut legături, la rândul său, cu o organizație mai vastă. Nu întâmplător, faptele s-au petrecut la fel în cele trei sate, Suiug, Satu Barbă, Margine şi [în] alte sate din județul nostru. Peste tot, femeile au fost scoase în primele rânduri. Şi la Margine şi la Suiug şi în Satu Barbă, în fața autorităților, care s-au deplasat în aceste sate, femeile au scandat aceleaşi lozinci „Vrem pâine!"

De câte ori apărea vreo maşină sau veneau tovarăşii cu diferite chestiuni, femeile şi tineretul se adunau imediat, ca la comandă, şi ridicau aceeaşi chestiune.

În ziua de 31 iulie, Şerban Vasile a premeditat întâmplarea de la Suiug. Încă de la ora 10, femeile din acest sat, între care, mai gălăgioase şi mai agresive erau Molnar Ileana şi Damian Ileana, au aruncat cu pietre într-un tânăr evreu, care se găsea în vizită la Suiug la familia Gross.

Din această atitudine antisemită se vede de la început mâna lui Şerban Vasile, care a condus primul grup legionar din Suiug.

Şerban Vasile a căutat să folosească perioada colectărilor pentru a instiga pe țărani împotriva guvernului.

În ziua de 31 iulie, Şerban Vasile s-a întâlnit acasă la preotul Moise Mhai cu Chereji Roman şi câțiva tineri elevi, rude ale preotului.

Posibil că aceştia se adunaseră să aştepte desfăşurarea evenimentelor, după cum făcuseră mobilizarea. Se poate ca printre ei să fi fost şi învățătorul din Satu Barbă – Beretea.

Oradea, 10 august 1949 *E. Stanciu*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 175

72

Tăut (Bihor), august 1949 – *Raportul activistului PMR Pogorovici Vlad, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, implicarea țăranilor răsculați din comuna vecină Girişu Negru, sprijinul acordat răsculaților din comuna vecină Batăr, intervenția miliției şi armatei şi execuția publică a tânărului Todinca Ioan, secretar al organizației locale a UTM, urmat de raportul secretarului organizației locale a PMR, Chiş Alexandru.*

Tăut

Mişcarea din Girişu Negru (comună vecină – n.n. A.Ț:) a avut influență şi asupra Tăutului, cu care era în legătură. În ziua de 29 [iulie], ora 9 seara, în Tăut, dinspre Giriş, a început să se adune mulțimea. Clopotul suna, tras de tânărul Todinca Ioan, fost secretar UTM – a fost executat. Au început să vină [țărani] şi de dincolo de Criş (Crişu Negru – n.n. Augustin Țărău), satul fiind tăiat de râu. S-au adunat, manifestând, la Comitetul Provizoriu, au intrat înăuntru, au devastat dulapurile cu registre, le-au scos afară şi le-au dat foc. Pe foc au pus şi poarta triumfală.

La Comitetul Comitetul Provizoriu au spart geamurile, [au] lovit pereții [şi au] spart tablourile. După această ispravă s-au împrăştiat în grupuri, ducându-se la Țirban Gheorghe, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu, unde i-au devastat locuința, la Kovács Ludovic, secretarul UPM, la Maghiar Gheorghe, secretarul sindicatului agricol, la Miclăuş Aurel, grădinar comunal, la Kovács Mihai, paznic la vite, la tovarăşul Ardelean Ioan, care a fost bătut, la Ilea Gheorghe, a cărui soție este secretară a UFDR, la Mascaş Dumitru [şi] la Țirban Ioan, agent agricol.

Geamurile au fost sparte şi la cooperativă, precum şi la Kiss Alexandru, secretarul organizației de bază a P.M:R. Firele telefoanelor au fost tăiate [şi] s-au făcut baricade. După aceea, sunând din goarnă, bătând din tobă şi în sunetele clopotelor, s-au îndreptat spre comuna Batăr, unde au comis alte fărădelegi.

Şi în această comună sunt mulți fugiți, iar dintre cei ridicați, amintim pe Hodişan Mihai, 11 hectare, Popa Nicolae, 15 hectare, Țirban Matei cu soția, 11,85 hectare, Rusu Ioan şi Rusu Ştefan, 25,82 hectare. În preajma evenimentelor a fost văzut prin partea locului cunoscutul reacționar Puşcaşu Ioan, fost director la Cartea Fonduară din Tinca, 40 iugăre.

La adunarea din 7 august au participat circa 350 de oameni, cu care ocazie li s-a lămurit greşelile comise. Stând de vorbă cu oamenii, pe față se desolidarizează de toate actele, invocă motive, iar concluzia este că sunt, cu rare excepții, sub influența chiaburilor.

Oradea, 10 august 1949 *Pogorovici Vlad*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 173

73

Tăut (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului organizației locale a PMR, Chiș Alexandru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună, sprijinul acordat răsculaților din comuna vecină Batăr, intervenția miliției și armatei și execuția publică a tânărului Todinca Ioan, secretar al organizației locale a UTM*

Plasa Tinca
Comuna Tăut

Chiş Alexandru, secretarul organizației de bază

Mărcuț și Târban au avut arme și când milițienii s-au dus să facă percheziție, au deschis geamurile și au început să strige. S-au adunat mai mulți oameni în fața căşii. Mărcuț Gheorghe a fugit și [milițienii] nu l-a [mai] găsit. Cu milițiștii au venit și doi oameni de la Siguranță. Aceasta a fost în ziua de 26.

Vineri seara, la ora 9 fix, din cele [două] capete ale comunei, au început să vină oamenii revoltați, cu sape, cu biciuri, cu coase și strigau. Eu am așteptat până s-au apropiat. Când am văzut că au ajuns la primărie, nu am avut curaj să stau mai departe, căci nu am avut nici un ajutor și m-am suit într-un pom. [Țăranii], cu piatre au atacat primăria, au spart uşile și geamurile și am auzit că strigau „hai să mergem la Chiș!"

După ce au plecat de la primărie, unul dintre ei, numit Țârban Gheorghe, a dat din tobă și iar strigau „mergem la Maghiar Gheorghe!" rebelii erau cam 500-600 de persoane. Strigau „Jos comuniștii!", „Trăiască regele!", „Să omorâm comuniștii sub picioare!", etc.

Între timp, au ajuns la secretarul sindicatului și au spart geamurile și uşile. La tovarășul Țârban Gheorghe, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu, au distrus toată casa. De asemenea, au spart geamurile și uşile la tovarășul preşedinte al sindicatului, Foghiș Dumitru, Covaci Mihai, membru de partid, Covaci Iosif, şeful Biroului de Cadre, Covaci Nicolae, preşedintele U.F.M., la paznicul de noapte a grădinei comunale (grădinița – n.n. Augustin Țărău), Țârban Matei și la fel, au distrus geamurile și uşile de la grădina comunală.

După aceasta, s-au dus în comuna Batăr, dar nu știu câți au mers. Înapoi, au venit după ora 2 noaptea, în mici grupuri.

Sâmbătă dimineața, la ora 9, [autoritățile] au adus nişte stofă și zahăr la cooperativă și când rebelii au văzut aceasta, au început să strige: „Să împărțim între noi, să nu lăsăm comuniștilor".

A venit și armata și au tras foc, dar poporul striga „nu ne este frică de armată, căci armata este a noastră!" Între timp a venit și miliția și pe mai mulți [răsculați] i-a dus la Siguranță. Organizatorii revoltei au fost: Milian Gheorghe, Țârban Matei, Rus Ştefan, Todinca Ioan, Hodișan Vasile, Todinca Moise gâscoi, Todinca Teodor gâscoi, Todinca Dumitru gâscoi, Țârban Gheorghe junior, Balș Ioan, Pop Teodor, Hodișan Nicolae, Vancea Gheorghe, Burdean Traian, Rus Ioan, Ruscuț Ioan, Hodișan Mihai și Moț Teodor.

S-au ataşat de ei: juniorul Costea Iosif, juniorul Costea Ioan, Matiuț Gheorghe, juniorul Maghiar Gavril, juniorul Sudrigian Ioan, juniorul Matiuș Ilie, Gavriș Gheorghe, seniorul Costea Iosif, Todinca Traian, Ruscuț Iosif și Costea Petru. Dintre aceştia, doi au fost membri de partid, pe nume juniorul Maghiar Gavril și Matiuț Ilie, iar unul a fost membru al Frontului Plugarilor, Pop Teodor.

Dintre cei înșirați, numai doi sunt acasă, ceilalți au fugit. Secretarul UTM-ului, Todinca, care a fost şeful Secției de Cadre, a fost executat de miliție, fiindcă el a început revolta.

Membri de partid, nu știu unde au fost, afară de cei doi amintiți mai sus. Chiaburii, în fața noastră, au fost camuflați. Nu am putut observa nimic. Pe urmă au fost zvonuri și am încercat să punem mâna pe începători (inițiatori – n.n. Augustin Țărău), dar nu am reuşit.

Muncitorii din comună au dorit să fie plătită munca lor în natură, pe care o vor presta la batoze. 24 din membri de partid au vrut la fel.

La adunarea de duminică, mulți [oameni] nu au luat parte. [Au fost] în număr de 100-120. Se poate [spune] că le era frică. Unul dintre aceştia era beat, dar milițistul l-a dus acasă. La această adunare nu s-a întâmplat nimic.

Adunarea a fost prelucrată de către tovarăşul Popa Petru, Chiş Alexandru, şeful de post de la Miliție şi tovarăşul învățător Nestorescu. Preotul din sat, în acea seară nu ştiu ce-a făcut, dar după cum am auzit, revoltații s-au dus la preot şi au cerut cheia bisericii, dar preotul nu a dat-o, iar aceştia au spart uşa bisericii şi au tras clopotele.

Între timp, [țăranii] au aprins uşa bisericii şi lumea a crezut că de aceea au tras clopotele, că este foc în sat. Învățătorul a fugit la omul care păzeşte taurii, căci s-a speriat când strigau „şcoala e a noastră!" Informații nu avem că ar fi luat parte la rebeliune.

Toți conducătorii organizațiilor au fugit (U.F.D., UTM, UPM, Frontul Plugarilor). Dintre membri organizațiilor, la rebeliune a luat parte numai secretarul UTM-ului.

Țârban Gheorghe, vicepreşedintele Comitetului Provizoriu al comunei, ia cuvântul: Eram ca control peste paza de noapte. Când am ajuns la miliție, am văzut că sunt acolo doi ofițeri de la Siguranță, fiindcă i-am chemat să facă percheziție la Țârban Mihai şi la Mărcuț Gheorghe, să caute armele. Țârban a strigat prin geam şi au venit mai mulți țărani cu topoare, sape, coase etc. aceştia erau cam 25 de persoane. Milian Gheorghe mi-a spus că, „dacă veniți încă o dată, nu scăpați, vă tai gâtul". Aceste 25 de persoane au stat până la ora 2 în mijlocul străzii. Pe la ora 3 s-au dus acasă.

Vineri au pus îndrumători din casă în casă, dar pe ascuns, să nu se observe. Când au auzit că facem şedință, au înconjurat casa, dar atunci noi am plecat deja, cu vreo 5 minute înainte. Seara m-am dus la un tovarăş după o felie de pâine, ca să dau muncitorilor care au venit la treieriş, când am auzit un zgomot. Imediat am sărit peste gard şi m-am ascuns. Oamenii strigau: „Trebuie să găsim comuniştii şi trebuie să-i omorâm!"

Preotul nu a voit să spună cine i-a cerut cheia, fiindcă îi este frică de chiaburi. Dar a declarat că va pune altă dată. La rebeliune au fost circa 12 chiaburi, 150 de mijlocaşi şi 50 de săraci.

Săracii şi mijlocaşii au fost cumpărați de chiaburi, căci chiaburii le-au spus că „vă dăm jumătate din grâu şi jumătate ne rămâne nouă, dar nu dăm statului nimic". Noi am luptat contra lor. Vreo 50 de persoane, şi acum sunt fugiți, iar 70-80 sunt arestați. În timpul rebeliunii, fiecare membru de partid şi conducătorii au fugit sau au fost ascunşi, căci le-a fost frică să nu fie omorâți.

Aproape tot satul [a fost] împreună, chiaburii, mijlocii, săracii, căci aproape cu toții sunt neamuri. Din cei 400, majoritatea, vreo 100, săraci şi mijlocaşi, au înțeles că partidul lucrează pentru ei.

Nemulțumirile au fost pentru că i-am dus aproape forțat la muncă la canal, pentru cota stabilită. La batoze, spuneau că nu sunt mulțumiți fiindcă nu ştiu ce sunt cartelele.

Chestia impozitului agricol s-a prelucrat la şedința organizației de bază şi pe urmă s-a prelucrat în fața celor 150 de oameni.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 199-200

74

Tăutelec (Bihor), august 1949 – *Raportul membrului PMR, Oprea Pavel, în legătură cu incidentul desfăşurat la primărie cu ocazia prelucrării noului sistem de plată a muncilor agricole, alungarea agitatorilor din localitate, intervenția Miliției şi arestările operate.*

Plasa Sălard
Comuna Tăutelec

Oprea Pavel, care nu are nici o funcțiune în partid

Ştim din informații că în ziua de 17 iulie, anul curent, au fost trimişi agitatorii de plasă în comuna noastră, să lămurească comuna de felul cum o să fie predarea cotelor de cereale. Atunci au fost chemați muncitorii la şedință. Toată comuna a prins mişcarea că vine cineva să țină convorbire cu muncitorii.

Când a început munca de lămurire, câțiva dintre oamenii mijlocaşi şi chiar dintre membrii de partid, au spus că nu de aceasta au nevoie [ci] au nevoie de pâine: „Nu avem nevoie

de minciuni" spuneau. Cei care spuneau aceste cuvinte au fost: Pazuric Ludovic, care nu este înscris nicăieri, Polacec Iosif cu soția sa, membri de partid, David Adalbert, care nu este înscris nicăieri, soția lui Şaroş Iosif, nefiind înscrisă nicăieri, Rapineac Ioan, membru în UPM, Vinveac Iosif, [membru în] UPM, mijlocaş, Pruncea Ludovic, [membru în] UPM, vicepreşedinte sau secretar, Vurst Ioan, membru de partid, Homonai Adalbert, [membru în] UPM, Cleştea Ioan, mijlocaş. Aceştia au fost [cei] care au strigat cu gura mare şi doi care l-au îndemnat pe secretarul [organizației] de bază să facă un fel de cerere comisiei de plasă, să-i scutească de impozit. Secretarul nu s-a învoit, căci şi el era chiabur. aceştia erau Şinco Andrei şi Polacec Iosif. L-au pus să iscălească cererea, cu Vunceac Ludovic, care a scris cererea şi ceilalți [care] au semnat.

Băiatul meu era responsabilul tineretului. N-a ştiut nimic, când o dată, într-o noapte, a fost trezit şi invitat să plece la Primărie la repartizarea anumitor haine. Când a ajuns acolo a fost invitat să semneze o declarație că în comună nu sunt chiaburi. Băiatul meu n-a vrut să semneze, dar când i s-a spus că „vezi, numai tu nu vrei să semnezi", atunci a semnat şi el de frica poporului.

Când a fost prima lovitură cu agitatorii, lumea a spus că „bine că nu este aicea Oprea, că l-am omorî". Au venit din județ vreo 10 agitatori, şi când au mers din casă în casă, poporul a stat contra lor şi i-a alungat afară din comună. Agitatorii au chemat în ajutor şi pe băiatul meu. Băiatul meu a stat în fața unui agitator [ca] să-l apere.

În ziua de 25 iulie, Miliția a venit şi i-a adunat pe toți acei ce erau pe stradă, ducându-i la Şişterea. De acolo, la o parte le-a dat drumul acasă, iar o parte au fost duşi la Siguranță. Aşa a ajuns la puşcărie băiatul meu.

O dată, la Şişterea a bătut clopotul. Pazuric Ludovic a venit [la mine], să mergem la Şişterea să-i alungăm pe comunişti.

Cererea mai sus amintită era semnată de patru săraci şi patru bogătaşi. Fiul meu a semnat de frică.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 232

75

Tăuteu (Bihor), august 1949 – *Raportul secretarului Comitetului Județean Bihor al P.M.R în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Tăuteu, urmat de nota informativă a agentului agricol Martin Ion şi nota informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*

Raport special

În ziua de 19 iulie 1949, seara, la orele 19 (7), s-a ținut o şedință cu membrii sindicalişti în comuna Tăuteu, plasa Marghita, unde s-a discutat problema securității treierişului, a colectărilor şi plata la seceriş şi treieriş. Şedința a fost condusă de Takács Iosif, preşedintele Sindicatului de plasă. La această şedință au mai fost prezenți şi preşedintele Comitetului Provizoriu al plăşii, tovarăşul Cristea Iosif şi Medelbau, secretarul Comitetului Provizoriu comunal.

Şedința s-a desfăşurat în mod agitat, ridicându-se următoarea probleme: Cota impusă chiaburilor este mare şi în felul acesta, pe piața liberă [țăranii] nu vor putea să cumpere grâu, fiindcă grâul este adus numai de chiaburi pe piață. Şedința a luat sfârşit la ora 2 ½ dimineața.

Dimineața între orele 8-10, au început cetățenii să se adune în fața primăriei şi în acelaşi timp au tras clopotele, alarmând cetățenii din comună cu lozincile: „Nu lăsăm nici un bob de grâu din comună, că murim de foame!", „Nu avem nevoie la batoze de oameni de control!", „Dacă spuneți că pământul este a celor ce-l munceşte, lăsați-le şi recolta lor!"

Din partea plăşii, tovarăşii au fost afară la fața locului, care au sesizat Securitatea şi totodată Județeana PMR

În acelaşi timp, din comuna Tăuteu, un individ cu numele Hebriştean, a plecat spre comuna Bogei, mergând la preotul ortodox, spunându-i să tragă imediat clopotul bisericii. Preotul, cu lozinca că „plecăm la Tăuteu că arde comuna şi trebuie ajutată" [împreună cu]

populația, aproximativ 150 [de persoane] au plecat spre Tăuteu, iar individul a plecat mai departe în comuna Ciutelec, la fel, la preot, unde a spus că este arestat preotul din Bogei fiindcă a tras clopotul bisericii. Acolo s-au adunat circa 60-80 de femei, dar au stat în comună, afirmând că a plouat.

Menționăm că acest individ, Hebrişteanu, este un element dubios, care a fost condamnat de 3 ori pentru furt şi jaf.

Tot în acest timp, o femeie din Tăuteu a plecat la Chiraleu, unde, la fel, a tras clopotul, spunând că populația să plece la Tăuteu că arde comuna. S-au strâns circa 250 de oameni, dar preşedintele Comitetului Provizoriu, venind de la Chişlaz, i-a oprit în comună şi le-a arătat că au fost duşi în eroare de către chiaburime şi astfel populația s-a împrăştiat şi a plecat spre casele lor.

Menționăm că în această zi era sărbătoare religioasă, Sfântul Ilie şi populația era acasă şi în biserică. Această ocazie a fost folosită pentru mobilizarea populației.

Noi, Județeana, când ne-a fost sesizată situația, am trimis la fața locului Securitatea, precum şi o serie de agitatori. Menționăm că Securitatea s-a comportat foarte bine cu cei adunați, căci după scurt timp s-a liniştit populația de către îndrumătorii compuşi din activul județean al PMR şi al organizațiilor de massă, care au rămas la fața locului.

Pentru izolarea acestui caz, am luat următoarea măsură. Pe lângă îndrumătorii trimişi în întreaga plasă, am deschis o presă de ulei, având în vedere că populația a avut această plângere justă, fiindcă în apropiere de 25 de km nu am avut presă de ulei, ia în comuna Buduslău am deschis o moară țărănească, care la fel a fost o plângere justă a populației, care a adus o satisfacție. Totodată am luat măsuri ca batozele să fie la arii şi să treiere în primul rând la cei săraci, care nu au cotă de predare.

Pe lângă [faptul] că în plasă am luat măsuri prin agitatori, activişti ai PMR şi ai organizațiilor de massă, sub conducerea unui membru de birou, care este în permanent la fața locului, şi în plăşile Sălard, Săcuieni, Tinca, Salonta, Centrală, Tileagd şi Aleşd, am luat aceleaşi măsuri pentru a izola eventuala manifestație a duşmanului de clasă.

Trebuie să arătăm că în aceste plăşi sunt cei mai mulți chiaburi, dar şi cea mai multă populație săracă. Plângerea țărănimei sărace este că până în trecut a reuşit să-şi asigure în oarecare măsură rația de pâine în urma plății în natură a secerişului şi a treierişului, însă au frică că nu-şi vor putea asigura pâinea. Totodată, cer să li se spună ce va fi plata la treieriş.

Ținem să menționăm că în plasa Marghita, unde cazul acesta este al treilea, s-a putut întâmpla [datorită] faptului că în urma cercetărilor întreprinse, s-a constatat că există o organizație subversivă, bine organizată, pentru subminarea regimului.

Cu toate acestea, ce s-a întâmplat în aceste comune, agitația contra cotei de predare este în frământare, dar deşi situația este grea, totuşi nu este alarmantă.

Oradea, la 21 iulie 1949

Secretar județean:
Szilágyi F.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 199-200

76

Tăuteu (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a agentului agricol Martin Ion, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*

Declarație

Subsemnatul Martin Ion, membru în conducerea organizației de partid din Tăuteu, agent agricol, casierul cooperativei, declar următoarele:

În Tăuteu au fost 18 membri de partid, [iar] azi sunt numai 12, dintre care activează numai trei.

Chiaburii influențează poporul. Când vin de la deal țăranii, chiaburii le dau vin ca să beie. Pe urmă le spun „nu pot să vă dau mai mult, fiindcă trebuie să predau statului, nu cum [era] în timpurile vechi".

În sat circulă vestea că „la 17 iunie, mulți vor fi deportați din sat". M-am dus la Fazekas Alexandru, Paul Carol şi Iosif, [care] n-au vrut însă, să divulge cine le-a spus aceasta.

A fost pus la cale, ca în ziua Sfântului Ilie, țăranii din Bogeiu, Chiraleu, Ciutelec, Terebeş (Chiribiş – n.n. Augustin Țărău) să se adune la Tăuteu. Organizatorul a fost cuzistul Hebrişteanu Ioan, care a dispărut.

Dezordinea s-a făcut şa 20 iulie 1949. între cei adunați pentru dezordine, au fost personal, chiaburii: Fazekas Alexandru, Ecsedi Ştefan, Ecsedi Ludovic, Ecsedi Iuliu, Ecsedi Alexandru, Ecsedi Carol junior, Mészáros Ştefan şi alți chiaburi.

Tăuteu, 8 august 1949.
Martin Ion

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 125

77

Tăuteu (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a ziaristului Kormos Ştefan de la ziarul „Fáklya" în legătură cu neregulile constatate în comună.*

Declarație

Subsemnatul Kormos Ştefan, ziarist la ziarul „Faklya" din Oradea, membru de partid, declar că în urma informațiilor primite de la membrii din Comitetul Provizoriu, conducerea organizației de partid şi de la membrii de partid din Tăuteu, în această comună locuieşte un fiu de chiabur, Poroszlai Barnabás, moşia căruia a fost confiscată din cauză că numitul, înainte de 1930 a fost deja ofițer în armata lui Horthy, iar în timpul regimului Horthyst, în 1940, a fost profesorul organizației fasciste „Levente" din Tiszaujlak, Ungaria. A fost căpitan în armata horthystă, şi în timpul eliberării noastre, de către Armata Roşie, a fost absent din comună, în calitate de ofițer în armata lui Horthy.

Această persoană ține în casa sa pe sora lui, Poroszlai Ileana, soția moşierului expropriat, Borsos Ludovic, din Popeşti, care dealtfel, este şi arestat pentru acțiuni contra guvernului. După câte ştiu eu, această femeie urma ca după exproprierea moşiilor, să fi fost îndepărtată din raza fostului său domiciliu, împreună cu ceilalți foşti moşieri.

Acest moşier, de la care a fost confiscat pământul (Poroszlai Barnabás), care a fost căpitan în armata horthystă, şi a fost profesorul organizației „Levente" din Tiszaujlak, azi este şeful contabil al cooperativei „Bistra" din Marghita, județul Bihor.

Lipsa de vigilență este atât de mare în Tăuteu, că chiar după dezordine, moşiera expropriată, Borsos Ileana, sora lui Poroszlai, a fost de serviciu de noapte la postul telefonic al Comitetului Provizoriu din Tăuteu, după cum a declarat vicepreşedintele Comitetului Provizoriu, Szöke Susana.

Tot în această comună, conducătorul gestionar al cooperativei, este fostul comerciant din sat, Porcsalmi, care sub regimul horhyst a excelat în difuzarea oficiosului horthyst.

Tot în acest sat, am constatat din registrul de colectare, confirmat prin declarația anexată a agentului agricol Martin Ion, că secretarul comitetului, fără întrebarea şi ştirea agentului agricol şi a celorlalți membri din comitetul de colectare, a redus chiaburului Poroszlai Alexandru, din familia moşierească Poroszlai, cu 2000 de Kg cantitatea ce urma să fie dată în colectare, către stat, stabilind el singur, că pe ogorul acestui chiabur, recolta n-a fost de 1200 kg pe hectar, cum a fost constatat înainte, ci numai 400 kg pe hectar.

Oradea, 10 august 1949.
Kormos Ştefan

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 126

78

Ucuriş (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a secretarului organizației de bază locale a PMR, Mârnea Petru, în legătură cu incidentul violent petrecut în comună.*

Plasa Beliu
Comuna Ucuriş

Tovarăşul Mârnea Petru, secretarul organizației de bază

Sâmbătă seara a fost o adunare de a arăta şi a alege Comitetul Cooperativei. La aceasta au luat parte toți membrii şi țăranii muncitori. [Cei] care au avut [până] la 7 hectare au venit să ia la răspundere în acea şedință pe secretar, "că cine este dânsul şi de ce le ia cota ?"

Au intrat în Comitet şi au ars toate documentele, au rupt de pe pereți toate fotografiile şi lozincile şi s-au dus la casa secretarului, de unde au rupt toate tablourile de pe pereți şi au cerut documentele şi secretele partidului, au distrus lăptăria comunală şi au scos afară toate tablourile, aruncându-le, au început să tragă clopotul.

Atunci au plecat la Cooperativă, au început să cânte "Trăiască Regele!", "Deşteaptă-te române!", "Pe-al nostru steag!", au bruscat pe fetița secretarului, în vârstă de 4 ani, peste focul aprins, făcut din documente, lozinci şi tablouri.

În organizația de bază sunt 22 de membri, 15 membri frecventează regulat şedințele organizației. Tovarăşul secretar a ținut o conferință şi a arătat cum țăranii muncitori se lasă duşi de către chiaburi şi că nu sunt vigilenți, pentru a duce munca mai departe în rândurile clasei muncitoare.

Într-o altă şedință au luat parte 13 membri. Ei au avut o atitudine mai bună şi s-au văzut toate greşelile, toate neglijențele şi şi-au luat angajamentul să fie mai vigilenți pe viitor.

Cei care au făcut răscoala au fost țăranii săraci şi mijlocaşi, care au fost influențați de bogătaşi. Preotul din comună a fost arestat, a scăpat însă şi a fost prins la Oradea. Cei care au făcut rebeliunea erau cam 100, din cei 1500 de locuitori, şi strigau lozinci împotriva partidului şi a guvernului. Printre ei se aflau şi țăranul mijlocaş, Cean Petre.

Înainte de a se întâmpla[răscoala] miliția era în bună legătură cu chiaburii şi îi neglija pe țăranii săraci şi mijlocaşi. Oamenii nu au rezolvat nimic în legătură cu aceasta, căci nu ştiau legăturile miliției cu chiaburii, până la rebeliune.

Chiaburii au fost demascați într-o adunare populară şi populația a fost de acord cu Comitetul, pentru demascarea chiaburilor până la terminarea lor definitivă. Până la rebeliune, țăranii săraci şi mijlocaşi vedeau în partid un îndrumător al lor, fiindcă vedeau că îşi aleg ei singuri pe cei mai buni fii ai lor.

Țăranii nu sunt mulțumiți cu plata în bani, ei cer plata în natură. În şedință s-a discutat despre plata muncitorilor şi despre evenimentele care s-au petrecut în ultimele zile. Tovarăşul secretar a spus că trebuie să luptăm şi să-i scoatem din influența chiaburilor pe țăranii săraci şi mijlocaşi şi să-i atragem de partea noastră.

Organizația vede că nu şi-a îndeplinit misiunea şi şi-a luat angajamentul să demaşte pe toți chiaburii şi să fie mai vigilentă din toate punctele de vedere în demascarea lor la timp.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 212

79

Uileacu de Munte (Bihor), august 1949 – *Raportul vicepreşedintelui Comitetului Provizoriu local, Zilberştein, în legătură cu atmosfera tensionată din comună, generată de plata bănească a muncitorilor de la batoze şi indicarea persoanelor care se manifestă ostil politicii guvernului.*

Plasa Centrală
Comuna Uileacu de Munte

Tovarăşul Zilberştein
Vicepreşedintele Comitetului Provizoriu al comunei

În 1947 au funcționat două batoze în comună. La una a lucrat tovarăşul Kaszibá, care a făcut abuz [prin] aceia că a fost înainte secretar de partid şi a făcut comerț pe negru cu cereale şi nu a procedat de loc aşa cum [ar fi] trebuit,

Anul trecut, când eu am fost responsabilul batozei, atunci nu s-au putut face ilegalități şi de aceea, chiaburii au devenit duşmanii mei. În anul acesta au avut frică, că iarăşi eu am să fiu la batoză şi astfel, unii, în frunte cu soția lui Mikó Sighismund au dus acțiune împotriva mea.

Această femeie este responsabila UFDR şi ține legătură cu preotul reformat Dumai şi cu fascistul Hoványi de la Oradea. Chiaburul Şipoş [i-]a promis grâu, ca să ducă acțiune împotriva mea şi împotriva lui Hid Ştefan.

Primnotarul a fost un om slab şi a servit pe toată lumea şi pentru aceasta, el a fost simpatizat.

Organizația de la noi este slabă şi [la] majoritatea membrilor le place băutura. Secretarul organizației de bază, care a fost preşedintele Comitetului Provizoriu, a renunțat la acest post şi cu toate că s-a prezentat la verificare[a dosarelor], a părăsit sala. Organizația de bază are 27 membri, dar s-au prezentat la verificare un număr foarte mic.

Soția lui Mikó Sighismund a pornit acțiunea împotriva mea prin diferite metode. Această femeie, cu toate că a avut rezultate bune la muncile voluntare, nu duce o muncă politică şi nu iscăleşte niciodată rapoartele ce le face, cu gândul că în caz de schimbare a regimului, numele ei să nu figureze nicăieri. Este țăran[că] mijlocaş[ă] şi am impresia că este condusă din partea unei organizații. A venit cu diferite minciuni la soția mea ca s-o înstrăineze de mine. A conlucrat cu tovarăşa Kanizsai Maria, administratoarea morii, căreia, Comitetul Provizoriu i-a dat întotdeauna ajutor, dar pe urmă nu a [mai] vrut să primească acest ajutor şi întotdeauna s-a referit la aceea, că ea are dispoziții speciale de la Oradea, ca nimeni să nu se amestece în treburile ei.

Această femeie a făcut diferite ilegalități la moară, a dus făină acasă şi a mituit pe miliții şi a primit daruri din partea chiaburilor. Îi place să se mândrească cu legăturile sale ce le are cu partidul. Atunci când Szentés Gheorghe a fost arestat, ea a fost de partea lui.

De mai multe ori, autori necunoscuți au scos afară vaca mea din grajd sau s-a întâmplat ca să-mi bată geamul, deci au vrut ca să mă înfricoşeze. Cu altă ocazie, trei indivizi au intrat în cameră la soția mea şi numai la strigătele ei au dispărut. Cu altă ocazie, tovarăşul secretar al organizației de bază, Czipoş, a fost atacat seara când s-a dus acasă. El a reuşit să fugă şi s-a dus înapoi la primărie unde a petrecut [toată] noaptea.

La o şedință sindicală am auzit unele vorbe în legătură cu secerişul. Acțiunea a fost dusă de către responsabila UFDR În Comitetul sindicatului au pătruns şi reacționari, care au stârnit nemulțumirea. Cu ocazia şedinței, tovarăşul Kereszturi a întrebat ce plângeri au tovarăşii. Aceşti reacționari au venit cu diferite învinuiri neîntemeiate.

Soția lui Mikó, lucrând cu tactică, a pus pe fiul ei să vină cu acuzări împotriva ei, astfel putând masca că de unde porneşte acțiunea, dar am ştiut că este numai o tactică, pentru că ştiam cu toții că ei nu sunt certați.

Un alt caz, Koos Carol, primind bani de la chiaburul Şipoş, s-a îmbătat, a înjurat pe comuniști şi a spart geamul cu piatră. Un alt caz, Kalmár Iuliu a venit cu alți patru inşi la primărie, au înjurat conducerea, au dat cu piciorul în tovarăşul Irinyi, iar tovarăşul Tolnai era silit ca să fugă prin fereastră, fiindcă i-a fost frică de cei cinci beți. Aceştia [l-]au amenințat pe secretar şi au vrut ca să-l ademenească de acasă, spunând că vor să vorbească cu mine şi [că] vor bea sânge de jidan.

Tot aşa a fost pornită o acțiune, mergând din casă în casă prin comună, cu o listă pentru a subscrie, cerând schimbarea conducerii. Când au sosit tovarăşii de la securitate pentru a primi informații, ne-au învinuit că noi avem intenția ca s-o ducem de acolo cu forța pe responsabila UFDR Pe urmă au învinuit securitatea că a bătut pe oamenii de la batoză [pentru că] aceştia nu au vrut ca să muncească [şi] pe urmă, când au văzut că promisiunea este reală, de atunci muncesc şi totul merge bine.

Astă noapte a fost şedinţa organizaţiei de bază şi am prelucrat ce ar fi mai bine, ca să primească oamenii cartele sau să primească grâu în natură. Nu putem propune cartela, ar fi mai bine să primească oamenii [plata] în natură, cele 4%.

Munca organizaţiei de bază este slabă, dar elementele care au fost străine de lupta noastră şi care nu s-au prezentat la verificare, au fost omişi. Tovarăşii care au rămas ca membri, şi acestora le place beutura şi cu greu se poate colabora cu ei.

Toate necazurile în comună provin de la chiaburul Şipoş Iosif. Probabil [că] el a instigat pe Kalmár Iuliu, Csipa Iuliu, Marian Iosif şi Marian Alexandru, ca împreună cu Koos Carol să ameninţe pe preşedintele Comitetului Provizoriu şi să facă scandalurile ce le-am amintit mai sus.

Trebuie să mai menţionez că învăţătoarea are de asemenea relaţii cu chiaburul Şipoş, care i-a trimis mâncare.

Singurul membru de partid care nu a fost beţiv a fost Czipos, fost secretar, însă după cum am amintit, a renunţat la acest post şi la preşedinţia Comitetului Provizoriu, fiind un om fricos şi fiind influenţat de familie.

Uniunea Populară Maghiară, anul trecut a fost reorganizată, însă, încă totuşi e găseşte în această uniune, un chiabur, iar preşedintele Uniunei Populare Maghiare este cantorul şi astfel a avut legături cu preoţimea.

Oamenii se lasă conduşi de soţia lui Mikó, care face diferite instigaţii, comunică cele discutate în şedinţe mulţimii şi atunci când a fost şedinţa Uniunei Populare Maghiare, numai ea şi familia ei au fost împotriva mea.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 186-187

80

Ursad (Bihor), august 1949 – *Notă informativă a secretarului PMR al plasei Beiuş, în legătură cu incidentul din comuna Ursad şi solidarizarea ţăranilor din comunele vecine, Sânicolau de Beiuş, Hodişel şi Pocluşa de Beliu.*

PMR
Comitetul plasei Beiuş
Secretar

Către PMR Comitetul Judeţean Bihor
Secretar

Oradea
Confidenţial

Vă raportez situaţia din plasa Beiuş, la orele 22,30, în ziua de 2 august 1949.

Urmare raportului telefonic din seara zilei de 1 august, anul curent, prin care v-am comunicat că în comuna Ursad, din plasa noastră, se observă unele frământări, [vă informez că] în dimineaţa zilei de 2 august, orele 9 a.m., populaţia comunei Ursad, în grupuri mari, a venit înspre sediul Comitetului Provizoriu şi al Cooperativei, vrând să le incendieze şi cerând, totodată, ca cei doi activişti ai noştri, tovarăşul Bara şi tovarăşul Făt să iasă din sediul Comitetului, dacă nu, vor intra ei şi tot îi vor omorî.

Aceşti doi tovarăşi, după ce ne-au informat scurt asupra situaţiei, telefonic, au sărit prin geamul din dos al Comitetului Provizoriu Ursad şi au fugit la Dumbrăviţa de Codru.

Am luat legătura imediat cu Securitatea şi cu Miliţia din localitate, care, cu un camion, s-au deplasat la faţa locului, organizând paza armată în comună. De asemenea, v-am raportat şi dumneavoastră, telefonic, cerând ajutor.

În după amiaza zilei, grupurile de ţărani s-au retras încet înspre casele lor.

După informaţiile ce le deţinem, aici totul a fost organizat de către chiaburimea din plasa Tinca, comuna Petid, de unde, grupuri de indivizi au fost în permanentă legătură, în special în timpul nopţii, cu locuitorii din Ursad, căutând să-i organizeze pentru atac, aceasta încă din seara zilei de 29 iulie, anul curent.

Alături de comuna Ursad, au fost organizate toate satele aparținătoare, ca Sânicolau de Beiuș, Hodișel și Poclușa de Beliu, legătura fiind organizată între ele prin agenți călări. De asemenea, concentrarea lor la un loc, trebuia să se facă la semnalul dat de clopot. Datorită faptului că activiștii noștri s-au retras și [țăranii] n-au avut în față [nici] o rezistență, aceasta nu a [mai] avut loc.

În noaptea de 31 iulie-1 august, orele 24, când am fost personal în această comună, era pus la cale un atac împotriva noastră, informațiile le-am primit însă mai târziu.

La data întocmirii prezentului raport, în comuna Ursad, grupuri de indivizi, se mai observă staționând prin fața porților.

Această acțiune, după câte am constatat până în prezent, este condusă de către cinci chiaburi din comuna Ursad și cinci chiaburi din comuna Hodișel.

Este neapărat necesară întreruperea legăturilor între plasa noastră și Tinca, printr-un cordon militar, pentru a nu se întinde această acțiune și mai departe și în special pentru împiedicarea țăranilor din plasa Tinca, care ar veni la târg la Beiuș, unde pot lua contact cu masse largi.

Este, de asemenea, necesar a se întări imediat Miliția din Beiuș, care dispune de un număr foarte redus de personal.

În comuna Uileacu de Beiuș, de asemenea, s-au observat unele frământări. Vom încerca însă, să preîntâmpinăm orice încercare tendențioasă.

În restul plasei este liniște deplină.

Secretar de plasă
Codreanu

Beiuș, 2 august 1949

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 39

81

Oradea, 3 august 1949 – *Note informative transmise de agenții informatori repartizați în județ.*

Plasa Marghita	orele 10 a.m. [În] comuna Cheț manifestație la mașină (batoză – n.n. Augustin Țărău), muncitorii cu furci stau la mașină și nu lasă pe nimeni să meargă la mașină. Clopotele sună.
Plasa Salonta	orele 10 – tovarășul Varga La Mărțihaz [este] revoluție. Se cere intervenția grănicerilor.
Plasa Beliu	orele 10 – tovarășul Iațcov Atmosferă încărcată la Sâc, Cărand, Archiș și Mocirla.
Plasa Beiuș	orele 10,15 Totul bine.
Plasa Aleșd	orele 10,30 Totul în ordine. Delegatul de la batoză [este] lipsă la Chistag și la Groși. În două ore vor fi acolo
Plasa Sălard	orele 10,45 Liniște în toată plasa. La Niuved (Parhida) muncitorii cer ca lucrările la canal, unde ei câștigă 500 de lei la zi, să fie suspendate pentru durata treierișului. La Sfârnaș s-a oprit mașina, muncitorii cerând ca să primească și uleiul pe cartele. La Spinuș nu lucrează o mașină, [țăranii] spunând că în urma luptei [lor] au primit și cartele de făină și de zahăr, și dacă nu muncesc, vor primi și cartele de puncte.

Plasa Marghita	Orele 11 – tovarăşul Simea [În] comuna Cheţ, populaţia a mers la batoze manifestând şi au împărţit grâul între muncitori în mijlocul comunei. S-au răsculat mai mulţi [şi] s-au luat măsuri. La Suplacu de Barcău, din trei batoze, nici una nu funcţionează, muncitorii nu vor să muncească. [În] comuna Balc, din trei batoze, la fel. [În] comunele Almaşu Mic şi Mare, maşinile merg, dar populaţia împarte grâul [în procent] de 7% la muncitori. [La] Albiş, două maşini nu au muncitori, muncitorii nu lucrează pentru că nu au primit făină. [În] comuna Chiribiş, fochistul este proprietarul batozei şi s-a exprimat că nu mai munceşte la batoze. Acum munceşte de frică. La fel şi cărătorul de apă. [La] Margine, maşina nu fucţionează şi nu au controlor. [La] Popeşti, o maşină nu fucţionează, mecanicul se [pre]face bolnav. [Comuna] Suiug n-a muncit până azi. [La] Iteu, ieri după masă s-au adunat circa 150 de persoane care manifestau, spunând că nu dau cotele şi nu le trebuie [pe] nimeni la batoze. După lămuriri însă, au început să lucreze. [La] Ghenetea, femeile muncesc, dar bărbaţii stau ascunşi în porumb şi nu poate nimeni să intre la maşini. Şeful Miliţiei a fost alungat. Ei dau numai cota de 7%. [La] Derna şi satele Tria şi Dernişoara a început treierişul, dar nu au muncitori suficienţi. Sunt 2 hectare de pământ.
Plasa Tinca	orele 11,15 În comuna Mociar, dimineaţa s-au tăiat firele de telefon. În Ianoşda treieră la batoză, însă [ţăranii] nu vor să dea cota. În Petid a fost gonit omul de încredere de la batoză (tovarăşul Popa), soţia preşedintelui de la Comitetul Provizoriu a refuzat să dea cota. Nu merg batozele la Călacea, Căpâlna, Cărăsău, Cheşa. Gepişul treieră dar nu dă cota. La Miersig, din două batoze numai una lucrează. La Husasău, din două maşini, una lucrează. La Sititelec, din două, una lucrează şi nici [la] aceasta nu [se] dă cota. La Râpa nu [se] treieră, [ţăranii] nici nu vor să care grâul la arii. La Tinca toate cinci batozele cu muncitori lucrează. La fel la Belfir, Cociuba, Giriş, Tăut, Batăr, Talpoş, [lucrează] trei batoze, fiindcă doi mecanici au fost arestaţi.
Plasa Tileagd	orele 12 Ordine şi linişte, cu excepţia [de] la Săcădat şi Tilecuş, unde muncitorii n-au ieşit încă la batoze. Măsurile au fost luate, trimitem muncitori de la fabrici, cum am făcut şi ieri la Husasău de Criş.
Plasa Beiuş	orele 12 – tovarăşul Creţu Totul [este] în ordine.
Plasa Vaşcău	orele 12 Atmosfera [este] liniştită, însă [ţăranii] nu vor să ducă grâul la arii, spunând că ei sunt obişnuiţi să treiere acasă. După masă vom scoate maşinile, aducându-le de la Beiuş, la arii şi vom raporta care este situaţia.
Plasa Aleşd	orele 12,13 – tovarăşul Erdei S-a oprit o maşină la Aleşd, nu au muncitori. Unde nu au fost controlori, acum sunt.
Plasa Săcuieni	orele 12,30 [În] afară de Cubulcut, ordine şi muncă.. La Cubulcut batoza nu lucrează, deoarece muncitorii refuză să lucreze. [La] Cadea, o batoză [este] stricată (fără sabotaj), [este] în reparaţie. [La] Târguşor trei batoze [lucrează], două cu muncitori, una cu ţărani. [La] Cherechiu funcţionează amândouă batozele. [La] Olosig, [din] trei batoze, funcţionează toate. [La] Ciocaia, trei batoze funcţionează. [La] Diosig [sunt] 12 batoze, 11 în lucru, una nu are grâu. [La] Sânicolau de Munte [sunt] trei batoze, toate funcţionează. [La] Săcuieni, toate funcţionează (8 batoze).
Plasa Ceica	orele 13 Situaţia [este] puţin ameliorată, însă încă în fierbere. [Comuna] Săldăbagiu nu lucrează. [Comuna] Vintere nu lucrează. Sâmbătă, [comuna] Holod, la fel. Restul comunelor, unde avem batoze, lucrează.

Plasa Beliu	Orele 13,20 – tovarăşul Iaţcov Situaţia nu s-a schimbat.
Plasa Marghita	orele 13,10 – tovarăşul Simea [La] Almaşu Mare şi Mic s-au tras clopotele într-o ureche şi [ţăranii] s-au dus la Balc cu lopeţi şi securi, [unde] au alungat controlorii de la batoze, au manifestat pentru pâine şi ajunşi la Balc, au spus că de aceea au mers, ca să-i omoare pe tovarăşii cu automobilul. [La] Ghida, populaţia a alungat omul de încredere şi a spus să nu vină nimeni acolo. Îşi fac de cap. [La] Iteu, [ţăranii] reclamă că vin tovarăşii la Notariatul din Suiug să se plângă că la un iugăr nu au avut decât 230 de kg de grâu şi cer rectificarea cotei în procesul verbal. Batoza proprietarului Posta Emeric nu lucrează şi nici nu dă cota.
Plasa Salonta	orele 14 La Mărţihaz au sosit îndrumătorii. Un tovarăş sublocotenent de grăniceri a fost lovit cu furca şi un soldat cu coasa. Nu ştim câţi răniţi avem în total secretarul şi preşedintele Comitetului Provizoriu sunt la Salonta în spital
Plasa Sălard	orele 14,15 Nimic nou, linişte.
Plasa Aleşd	orele 14,48 Nimic nu s-a schimbat.
Plasa Ceica	orele 14,50 Aceeaşi situaţie.
Plasa Săcuieni	orele 15 La Cubulcut, la orele 13, şi a doua maşină a sistat [treierişul]. După masă ne vom deplasa la faţa locului şi vom raporta situaţia. La Ciocaia, una dintre cele trei batoze este stricată. În alte locuri [este] ordine.
Plasa Săcuieni	orele 15 – tovarăşul Fodor La Cubulcut la orele 13 şi a doua maşină şi-a încetat activitatea. După masă ne deplasăm la faţa locului şi vom raporta situaţia. La Ciocaia, una dintre cele trei batoze este stricată. În alte locuri [este] ordine. Lucrul merge.
Plasa Beiuş	orele 15,15 – tovarăşul Creţu Totul în ordine.
Plasa Beliu	orele 15,30 – tovarăşul Iaţcov Se menţine situaţia dinainte.
Plasa Salonta	orele 15,30 – tovarăşa Farkas Ana Mărţihaz!
Plasa Salonta	orele 15,35 [La] Mărţihaz, Inand, Boiu, Tămaşda, Salonta, [este] rău.
Plasa Tinca	orele 15,40 În Căpâlna a pornit o batoză. În Cociuba [au fost făcute] 6 inventarieri (ale bunurilor deportaţilor – n.n. Augustin Ţărău). În Belfir [au fost făcute] 6 inventarieri şi 2 executări (execuţii publice – n.n. Augustin Ţărău). În Giriş [au fost făcute] 7 inventarieri şi o executare. În Batăr 2 executări şi 10 inventarieri. În Talpoş [au fost făcute] 6 inventarieri. În Tăut [a fost făcută] o executare. În aceste 6 comune, toată lumea este la muncă, toate batozele lucrează. La Sititelec [ţăranii] nu vor să dea cota, duc grâul acasă.
Plasa Tileagd	orele 16,20 [La] Orvişele, muncitorii nu vor să lucreze. Trimitem muncitori. Dealtfel, nimic nou.
Plasa Vaşcău	orele 16,30 Linişte. Unul [ţăran] a fost prins când a dus grâu acasă, i s-au dresat actele (de trimitere în judecată – n.n. A.Ţ), (la Popeşti) şi acum [lucrul] merge în ordine la căratul la arii.

Plasa Aleşd	orele 16,35 La Borod, batoza, după o pauză de două ore, iarăşi merge. La Aleşd, maşina a pornit după masă. Cei şase muncitori plecaţi, s-au reîntors. La Beznea ar trebui un tractorist. Altfel, totul [este] în ordine.
Plasa Aleşd	orele 16,45 Nimic deosebit. Unde până acum nu au lucrat maşinile din cauza lipsei de muncitori sau defcte de maşină, acum lucrează: la Borod şi Aleşd. La Cacuciu Nou, delegatul este slab, îl înlocuim încă [de] astăzi. Nu lucrează încă, comunele, unde se seceră, de exemplu: Borozel, Bratca, Bulz.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 101-105

82

Oradea, 3 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ.*

Județul Bihor-Oradea

Buletin informativ
despre ziua de 3 august 1949

Plasa Beliu	Comunele Sâc, Cărand, Archiş, Mocirla	Atmosferă încărcată în comunele Sâc, Cărand, Archiş, Mocirla, contra colectărilor şi măsurilor luate de guvern. Îndrumătorii noştri au plecat pe teren pentru îmbunătățirea situației.
Plasa Ceica	Comunele Vintere, Lăzăreni, Miheleu	La comuna Vintere au fost lansate trei afişe cu cuvinte murdare la adresa partidului şi guvernului. Cercetările sunt în curs. La Lăzăreni, a venit un om de la comuna Gepiş (plasa Tinca), care a spus că acolo se treieră liber şi nu se ia nici o cotă, ci muncitorii primesc plata în grâu. Preşedintele Comitetului Provizoriu din Lăzăreni, care a vorbit cu individul respectiv, l-a lăsat liber. Respectivul este urmărit de Securitate. La Miheleu, populația nu vrea să care grâul la arii, aşteaptă să vadă cum se va întâmpla în alte părți.
Plasa Centrală	Comunele Seleuş, Oşorhei	La comunele Seleuş şi Oşorhei, norma a fost depăşită. Muncitorii de la batoze sunt mulțumiți.
Plasa Marghita	Comunele Cheț, Suplacu de Barcău, Balc, Almaşu Mic, Almaşu Mare	În comunele Cheț, Suplacu de Barcău, Balc, Almaşu Mic şi Mare, Albiş, Ghenetea şi la Ghida, nu este ordine. Oamenii îşi fac de cap, treieră fără a da cote, distribuie grâu muncitorilor. Îndrumătorii noştri au ieşit pe teren pentru lămurirea țărănimii muncitoare. În comuna Cheț, plasa Marghita, oamenii s-au adunat în grupuri mai mici şi s-au retras în pădure de frica urmăritorilor care puteau veni asupra lor, din cauza că ei au treierat de capul lor. Din comunele Almaşu Mic şi Almaşu Mare, plasa Marghita, au plecat încă de la ora 12 a.m., cu săpi şi topoare spre comuna Balc, urmărind o maşină în care erau tovarăşii noştri. Seara s-au retras la casele lor. Tot timpul au manifestat pentru pâine şi contra măsurilor luate de guvern.
Plasa Salonta	Comunele Mărțihaz, Bicaciu	La comuna Mărțihaz, un sublocotenent de grăniceri şi un soldat sunt răniți (cu furca şi coasa). Preşedintele şi secretarul Comitetului Provizoriu sunt în Salonta la spital. În comuna Bicaciu situația acum se pune la punct cu ajutorul armatei.

Plasa Sălard	Comuna Spinuş	În comuna Spinuş nu lucrează o maşină, muncitorii spunând că în urma luptei duse de ei au câştigat cartele de alimente. Dacă vor continua lupta mai departe, vor obține şi cartele de alimente. Am trimis îndrumători, care să lămurească țărănimea muncitoare că cooperativele servesc pentru ei, ca şi punctele pentru muncitorii de la oraşe.
Plasa Tinca	Comunele: Cociuba, Belfir, Girişu Negru, Batăr, Talpoş, Mociar	La cele şase comune, unde situația era chiar revoluționară, în urma intervenției unităților de Securitate, populația este în panică. Cei săraci vizitează acum casele, pline de valori, părăsite de chiaburi şi acum îşi dau seama că s-au alăturat duşmanilor lor. Din comuna Cociuba au fugit şase chiaburi, a căror gospodării sunt sub inventariere. În Belfir, sunt din asemenea motive, şase inventarieri. În comuna Girişu Negru, avem şapte inventarieri, în comuna Batăr, 10 inventarieri, în comuna Talpoş, şase inventarieri. Dintre instigatori au fost executați: în comuna Belfir, 2, în Batăr, 2, în Giriş, 1, şi în Tăut, 1. După aceste măsuri, în cele şase comune situația a devenit ameliorată, iar batozele funcționează în mod normal. În cursul zilei de astăzi s-au tăiat firele de telefoane în comuna Tilecuş, plasa Tileagd şi Mociar, plasa Tinca. Măsurile pentru refacere au fost luate.

În ziua de 3 august, anul curent, s-au făcut prelucrări la toate plăşile din județ, repartizându-se activiştii din plasă şi cei trimişi de la județeană, pe comune, pregătind şedințele organizațiilor de bază, unde se va face instructaj şi prelucrarea materialelor precum şi măsurile ce trebuie luate de organizațiile de bază. Aceleaşi măsuri s-au luat şi pe linia organizațiilor de massă.

În ziua de 4 august se vor începe prelucrările şi demascarea bandelor huliganice din cele 11 comune în care s-au făcut operațiile în ziua de 3 august anul curent. În comunele în care s-au făcut operațiile, țăranii s-au liniştit, fiind o atmosferă de panică, unii din ei chiar retrăgându-se de la casele lor, pe câmp sau în pădure. Țărănimea săracă din aceste comune îşi manifestă încrederea în măsurile luate, începând să vadă cine au fost aceia care i-au mobilizat în acțiunile huliganice. Unii dintre ei, au mers la casele celor care au fost ridicați, văzând starea în care aceşti bandiți trăiau.

În ziua de 4 august, anul curent, se va opera în următoarele comune:

Plasa Beiuş	Ursad
Plasa Beliu	Mocirla, Archiş, Sâc, Cărand
Plasa Centrală	Biharea, Cetariu, Uileacu de Munte, Girişu de Criş
Plasa Marghita	Tăuteu, Bogei, Ciutelec, Spurcani, Suiug, Ghida, Margine, Satu Barbă, Cohan, Suplacu de Barcău
Plasa Salonta	Tulca, Arpăşel, Tămaşda, Mărțihaz, Ateaş
Plasa Sălard	Tăutelec, Şişterea, Sârbi, Spinuş, Sfârnaş, Ciuhoi, Tămăşeu, Pocluşa de Barcău
Plasa Săcuieni	Diosig, Ciocaia, Sânicolau de Munte
Plasa Tileagd	Ineu, Săcădat
Plasa Tinca	Petid, Ginta, Mociar, Râpa, Gurbediu, Căuaşd, Husasău de Tinca, Oşand, Sititelec, Miersig, Ianoşda

În problema colectărilor, în seara zilei de 3 august, anul curent, se va ține o şedință cu comisiile de colectare, județeană, unde se vor analiza măsurile ce trebuie luate pentru campania de treierat.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 9-10

83

Oradea, 3-4 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
din ziua de 3 august 1949 de la orele 21 până la ora 7 a.m. din 4 august

Plasa Aleşd	Comunele Chistag, Vadu Crişului, Peştere	Conform rapoartelor sosite, în toată plasa este linişte şi ordine. Câteva maşini de treierat nu au lemnele necesare, astfel, în comunele Chistag şi Cacuciu. S-a luat măsura, prin Comitetul Provizoriu, pentru aprovizionarea maşinelor cu lemne. În unele comune, cum [ar fi] la Vadu Crişului, Peştere şi Chistag, nu sunt destui muncitori la batoze. Comitetul Provizoriu, cu ajutorul sindicatului, ia măsuri pentru înlocuirea muncitorilor care au părăsit batozele, cu noi muncitori.
Plasa Beiuş	Comunele Ursad, Uileacu de Beiuş	Toate rapoartele arată că în afară de comunele Ursad şi Uileacu de Beiuş, în restul comunelor este linişte. Numai în comunele menționate sunt încă agitate spiritele şi nu vor să transporte grâul la arii. Azi dimineață, tovarăşii din plasă s-au deplasat din nou, ca prin munca de lămurire să-i convingă pe țărani.
Plasa Beliu	Comunele Groşeni, Archiş, Sâc, Cărand	În toată plasa este linişte şi în nouă comune s-a şi început dimineața treierişul. Numai seara, în comunele Groşeni şi Archiş, atmosfera era dușmănoasă, țăranii nu au vrut să se reîntoarcă în casele lor, vociferând. Totuşi, spre noapte şi în această comună s-au liniştit oamenii. Telefonul comunelor Sâc şi Cărand nu funcționează. S-au luat măsuri de reparare.
	Comunele Sâc, Cărand, Albiş, Mocirla	Atmosfera în aceste comune este agitată de chiaburi, care îndeamnă să nu se predea cotele la colectări. Activiştii de partid, ajungând în comună, au luat măsuri de demascare a agitatorilor. Nu au fost manifestări în grupuri.
Plasa Ceica	Comuna Vintere	În ziua de 3 august au fost găsite afişe care aveau conținut huliganic şi cuvinte murdare la adresa partidului şi guvernului. Nu a fost descoperit autorul. Securitatea face cercetări.
	Comuna Miheleu	Populația se opune pentru ca să se care grâul la arii. Din informații, ei aşteaptă cum vor face celelalte comune din jurul lor.
	Comunele Lăzăreni, Pomezău	În afară de comunele Lăzăreni şi Pomezău, în toate celelalte comune e linişte. Lăzărenii au fost instigați de un necunoscut din Gepiş, care le-a spus lor să nu lucreze decât pentru plata în natură că şi în celelalte plăşi aşa se lucrează. Muncitorii, astfel instigați, deocamdată nu vor să înceapă munca. Autoritățile îl urmăresc pe necunoscutul din Gepiş. Tot în seara zilei de 3, circa 30 de femei au manifestat în fața Comitetului Provizoriu, cerând ca să poată treiera de la căruță. Tovarăşii noştri de la plasă, azi dimineață, au plecat la ambele locuri pentru a-i convinge pe țăranii muncitori să reia munca.
Plasa Centrală	Comunele Seleuş, Oşorhei, Tărian, Cheriu	Muncitorii lucrează la batoze, țăranii transportă grâul la batoze normele fiind depăşite. O batoză, la Tărian, s-a stricat, acum se cercetează dacă este la mijloc un sabotaj. Azi dimineață s-a început în mai multe locuri treierişul. La Cheriu încă nu a sosit maşina.

	Comunele Cheriu, Cihei, Seleuş, Oşorhei, Fughiu, Tărian	De la seară, până astăzi dimineaţă, în plasă este linişte. În comuna Cheriu, ieri seară, o parte dintre ţărani nu a vrut să transporte grâul la arii, fiind aţâţaţi de cinci indivizi, care au şi fost arestaţi. Asemenea şi la Cihei, ţăranii nu au vrut să transporte grâul la arii. Tovarăşii, încă astăzi vor lucra spre a-i convinge. La Seleuş, norma zilnică a fost depăşită cu 20 de măji. Asemenea şi la Oşorhei şi Fughiu, norma a fost depăşită, fără a se putea încă preciza cantitatea. Restul comunelor nu au depăşit norma, din cauza timpului rău, neputând să lucreze. Până astăzi lucrează 56 de maşini în plasă, dar aceste cifre, încă nu sunt complete. În comuna Tărian, un chiabur a refuzat să transporte cerealele la batoză. S-a procedat împotriva lui. O batoză la Tărian s-a stricat, acum se cercetează dacă nu este la mijloc un sabotaj. Azi dimineaţă s-a început în mai multe locuri treierişul. La Cheriu încă nu a sosit maşina.
Plasa Marghita	Comunele Suplacu de Barcău, Balc, Almaşu Mic, Almaşu Mare, Albiş, Ghenetea, Ghida	În aceste comune se treieră fără a se preda cota, distribuind chiaburii grâul la muncitori. Ieri după masă şi seara, locuitorii din comunele Păţal şi Păţăluş (jud. Sălaj) s-au adunat cu coase şi cu furci în comuna Cheţ, iar locuitorii din Almaşu Mic şi Mare, Balc, agitundu-se şi manifestând împotriva Comitetului Provizoriu. După ce Miliția a arestat pe instigatori, sătenii s-au dus acasă şi în comune este linişte. În unele locuri s-a distribuit deja muncitorilor de la batoze, făina, ceea ce a avut un bun efect.
Plasa Salonta	Comuna Mărţihaz	Ţăranii s-au adunat în număr de circa 400 în faţa Comitetului Provizoriu, strigând lozinci huliganice, manifestând contra colectărilor. La intervenţia Companiei de grăniceri au fost răniţi de către huligani, un sublocotenent şi un soldat de grăniceri, cu furca şi coasa. La fel, preşedintele Comitetului Provizoriu şi secretarul au fost bătuţi. Se găsesc internaţi la spital.
	Comuna Berechiu	Acum este linişte în toată plasa. Seara s-a zvonit, în Berechiu, că această comună va fi atacată de către comunele Bicaciu şi Gepiu, pentru că a lucrat conştiincios. Mai târziu, locuitorii din Berechiu s-au liniştit. Tot seara, în urma unui instigator străin, din comuna Ciumeghiu, [ţăranii] nu au vrut să accepte condiţiile muncii la batoze. Mai târziu însă, şi aceştia s-au liniştit, iar autorităţile sunt în urma instigatorului. În unele comune, dimineaţa s-a început munca.
Plasa Săcuieni	Comuna Cubulcut	Este linişte în toată plasa, numai în comuna Cubulcut stă o maşină de treierat. Tovarăşul responsabil a plecat la faţa locului pentru a-i convinge pe muncitori. În comuna Târguşor, mecanicul şi fochistul maşinei au fost arestaţi pentru nereguli. Cazul se cercetează, iar acum dimineaţă, de la GAS au fost aduşi alţii ca să lucreze la maşină.
Plasa Sălard	Comuna Spinuş	S-au adunat în grupuri oameni înarmaţi cu topoare, lopeţi, furci şi s-au retras în pădure. Au refuzat să transporte grâul la arii, s-a procedat împotriva lui (normelor – n.n. Augustin Ţărău).
	Comunele Sfârnaş, Ciuhoi, Şişterea	În plasă este linişte, totuşi în comuna Sfârnaş, locuitorii fiind instigaţi de către G. Farkas şi Demian N., nu vor să facă treierişul decât pentru plata în natură. În comuna Ciuhoi şi Şişterea, sunt puţini muncitori la batoze, s-au luat măsuri pentru completarea locurilor. Azi dimineaţă, în multe comune s-a început treierişul.

Plasa Tileagd	Comuna Telechiu	În toată plasa este liniște și ordine, numai în comuna Telechiu a fost lipsă de administrator la batoză, locul căruia, până azi va fi completat cu altul.
Plasa Tinca	Comunele Olcea, Petid, Girișu Negru, Tăut, Batăr	În plasă este ordine. În comuna Olcea, ieri a lipsit de la mașină un mecanic. Astăzi locul lui va fi completat. În unele comune, cum este Petid, Giriș, Tăut și Batăr, nu era pusă paza. S-au luat măsuri pentru organizarea acesteia.
Plasa Vașcău		În toată plasa este liniște.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 4-8

84

Oradea, 4 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
4 august 1949

Plasa Beliu	Comuna Nermiș	În ziua de 4 august, delegații au fost alungați de la batoze. La instigarea lui Hărdăuț Vasile, muncitor la C.F.R., din gara Răpsig, județul Arad, muncitorii de la batoză au părăsit lucrul. Securitatea face cercetări.
	Comuna Cărand	Atmosfera este mai încărcată, restul plășii, în urma măsurilor luate în zilele de 3 și 4 august, este liniștită. Ieri au lucrat 8 batoze, azi 12, din cele 31 existente.
Plasa Ceica	Comuna Lăzăreni	Muncitorii nu vreau să muncească la batoze, fiind agitați și pretind plata în natură. În restul plășii, situația este mai bună, nu [se fac] adunări în grupuri.
Plasa Marghita	Comunele Ghida, Suiug, Deda	În aceste comune se lucrează în mod anarhic, fiind goniți și delegații batozelor.
	Comuna Chiraleu	A fost aprinsă o arie, proprietatea a 28 de țărani săraci. Cercetările sunt în curs. În plasa Marghita operațiunile sunt în desfășurare, rezultatele le așteptăm pentru ziua de 5 august.
Plasa Salonta	Comuna Tulca	Spiritul în această comună nu s-a liniștit, însă manifestări deschise nu sunt. Autoritățile administrative au pornit 4 batoze. În restul plășii, situația [este] ameliorată.
	Comuna Roit	Batoza s-a defectat din cauza neglijenței mecanicului. Muncitorii de la batoză au vrut să-l bată pe mecanic.
Plasa Sălard	Comuna Niuved	Muncitorii au părăsit lucrul de ieri de la ora 13, angajându-se la lucrările de la canal, unde primesc 500 de lei pe zi. Muncitorii cer să fie sistate lucrările la canal pe timpul treierișului, ca să poată treiera, dar să nu piardă nici ocazia de a se munci la canal.
Plasa Tileagd	Comuna Subpiatră	Muncitorii din această comună au refuzat să lucreze la batoză, cerând plata în natură. Instigatorul lor, Ciburca Florian, fratele președintelui Comitetului Provizoriu sătesc și însuși președintele au fost predați autorităților.

Plasa Tinca	Comuna Ginta	S-au găsit două manifeste huliganice în limba maghiară. Au fost predate Securității. După masă s-a dat foc grâului în cruci din proprietatea agentului agricol. Datorită vigilenței tovarășilor, a fost semnalat şi stins (au ars numai două cruci).
	Comuna Petid	[Țăranii] nu vor să predea cota şi nici nu vor să care grâul la batoze. Batozele satu spiritele sunt foarte agitate. Lumea se adună câte 15-20 prin curți. Agitatorii partidului au fost goniți.
	Comunele Oşand, Ianoşda, Mociar, Râpa	Nu vor să dea cota, mai bine sistează munca. Măsurile organelor administrative sunt în curs.

În comunele semnalate în buletinul nostru, de ieri, în urma măsurilor luate, în aceste comune se lucrează.

În această plasă (Tinca – n.n. Augustin Țărău) din 71 de batoze, lucrează în prezent 60. în întreg județul, în ziua de 4 august, anul curent, nu am avut manifestări în grupuri, [în] afară de comuna Petid, având însă manifestări izolate, precum şi două incendii la arii, unde în comuna Ginta au ars două cruci de grâu, iar în comuna Chiraleu a ars o arie a 28 de țărani săraci.

În județul nostru, cu data de 4 august, lucrează 388 de batoze în bune condițiuni. La unele din aceste batoze lipsesc câte 2-4 muncitori, care sunt completați cu proprietarii.

Până în cursul zilei de azi, s-au distribuit muncitorilor de la batoze, pe baza cartelelor, 169280 de kg făină, din cantitatea totală de 169829 kg. Urmează ca mâine să se distribuie o cantitate necesară pentru toți muncitorii.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 26-27

85

Oradea, 4-5 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
din noaptea de 4-5 august 1949

Plasa Aleşd		În toată plasa e linişte. Batozele lucrează cu muncitorii completi.
Plasa Beiuş		În toată plasa e linişte. Oamenii se pregătesc pentru treierat. Lucrează cinci batoze. În dimineața zilei de 5.VIII. anul curent, încep încă 20 de batoze la lucru.
	Comuna Ursad	Tovarăşul Badioc Ioan: Au 76 de batoze, 5 lucrează. 20 în dimineața zilei de 5 [august] începe. Este responsabil în fiecare comună, pentru buna desfăşurare. Paza organizată. Spiritul este bun, [în] afară de Ursad, unde după o notă informativă, se pregăteşte ceva.
Plasa Beliu		Atmosfera este liniştită, în afară de comunele: Archiş, Şerghiş, Groşeni, Nermiş
	Nermiş	Avem opt membri de partid. Nu au venit la şedința organizației de bază, care a fost convocată extraordinar. Preşedintele Comitetului Provizoriu a fost amenințat că va fi omorât.
	Şerghiş	[Țăranii] s-au manifestat contra cotelor. În toată plasa s-au luat măsuri de securitate

Plasa Ceica	Comuna Ceica	Azi noapte în comuna Ceica au tăiat firul de telefon. Sunt în reparare. E linişte dealtfel, în toată plasa. Sunt însă unele comune unde [ţăranii] nu vor să lucreze numai pentru plata în natură.
Plasa Centrală		Toate maşinile complete. Din 66 de maşini, 64 lucrează, două fiind stricate, dar se află sub reparare. Atmosfera [este] bună în plasă. 13 comune au primit făina în urma căreia este o bucurie în rânduriel ţărănimii sărace. În cursul zilei de 5, vor avea circa 60 de muncitori, care vor fi trimişi în alte părţi la batoze.
Plasa Marghita		Atmosfera este încărcată în plasă, însă este linişte, parcă se află în aşteptare. În mare majoritate, muncitorii nu vor să lucreze numai pentru grâu. Au lipsă de peste 340 de muncitori.
	Comunele Almaşu Mare, Cheț, Ghenetea	Tovarăşul Czibulak Gavril: În această zi a fost linişte pe întreaga plasă. Planul Securității s-a executat numai în parte, după cum urmează, în comunele: Almaşu Mare, Cheț şi Ghenetea, iar în restul plăşii nici o măsură. Se cere să folosească Securitatea şi Miliția şi în această plasă, metodele folosite în plasa Tinca (mai drastice) – execuții publice – n.n. Augustin Țărău În Ghenetea, când a sosit securitatea, s-a tras de sirena maşinei şi au alarmat toată comuna. În loc să ia măsuri serioase, au dat câteva pălmi la oamenii pe care i-au prins acolo.
	Comuna Chiraleu	La orele, la orele 14 [în ziua] 4.VIII a fost aprinsă o arie a 28 de oameni săraci, unde a ars peste un vagon de grâu. Un arestat, restul au fugit. Se raportează că şeful miliției de la Mişca este un bandit, care vrea să ascundă actele de sabotaj spunând că aria s-a aprins din scântei. Maiorul de la Batalionul de Securitate a căutat să întârzie ajutorul tovarăşilor şi între timp bandiții au fugit. S-a ținut o şedință cu ei, unde a fost prelucrat ajutorul ce trebuie să dea organele acestea.
	Comuna Suiug	La Suiug se pregăteşte o adunare pe sâmbătă. S-au luat măsuri de prevenire. În plasă au lipsă de 340 de muncitori.
Plasa Salonta	Comuna Ghiorac	Spiritul s-a îmbunătățit în plasă. Agitatorii trimişi de la județeană sunt pe teren, unde au obținut rezultate. De exemplu, în comunele: Sânicolau Român, Telechiu, Roit. Au început să lucreze şi să dea cota. Noaptea, între orele 1-2, la Ghiorac, nişte huligani au aruncat două grenade sub fereastra unui tovarăş. Nu este nici un mort. Bandiții sunt în urmărire. În restul plăşii [este] linişte. Muncitorii încep să meargă la lucru.
Plasa Săcuieni		Lucrează 40 de batoze, 39 cu muncitorii compleți (salarizați), iar una cu 12 muncitori salarizați şi opt dintre producători. Au trimes 23 muncitori de la Diosig la Niuved.
		Tovarăşul Körösi Ştefan: Au 40 de batoze, care luate, lucrează complet. 39 cu muncitori salarizați, iar una cu 12 muncitori salarizați, iar restul cu producătorii, neavând în comună muncitori suficienți. De la Diosig vor pleca 23 de muncitori în plasa Sălard. Spiritul, în general este bun, însă acolo unde recolta a fost slabă, şi spiritul este mai slab. Sunt unele locuri unde nu o să ajungă nici cota.
Plasa Sălard	Comunele Burzuc, Chioag, Sâniob	Linişte peste tot, afară de comunele: Burzuc, Chioag, Sâniob, unde se semnalează că muncitorii au reținut uiumul de 4%. Patru bandiți, care au fost fugiți de acasă, fiind urmăriți în urma unui atac contra tovarăşilor, acum s-au reîntors acasă şi sunt arestați.

	Comuna Sârbi	Tovarăşul Mariţan Ioan: Au 53 de batoze, dintre care două recent sosite. Încă sunt la gară. 44 funcţionează, 6 nu funcţionează, nefiind ariile încă formate, iar una defectată, e în reparare. Linişte peste tot. La Sârbi s-a îmbunătăţit atmosfera, încât treieră cu lozinci şi drapele.
Plasa Tileagd	Comunele Tilecuş, Ţigăneşti, Subpiatră, Bălaia, Orvişele	Muncitorii încep să lucreze. Spiritul în plasă s-a îmbunătăţit, în afară de comunele: Tilecuş, Ţigăneşti, Subpiatră, Bălaia, Orvişele, Săcădat. Se cer agitatori în aceste comune. Chiaburul Buhuş Florian din Ţigăneşti a spus oamenilor, că dacă ţin cu el şi se unesc, atunci cerealele vor rămâne a lor. Chiaburul [este] arestat. Toate batozele au început să lucreze.
	Comuna Săcădat	Tovarăşul Vanţiu Ioan: Au 48 de batoze. 40 lucrează, 2 pornesc mâine, 3 stricate şi sub reparaţie, trei, luni pornesc. În urma muncii de agitaţie, spiritul s-a îmbunătăţit în plasă. În şapte comune a fost împărţită făină, [fapt] care a creat o atmosferă bună. La Săcădat, după ce au depus trupele, imediat au început să care la batoze, având frică de armată. Patru chiaburi din Săcădat arestaţii.
Plasa Tinca	Comunele Oşand, Petid, Ginta	Atmosfera într-o parte a plăşii [este] încărcată. De exemplu, la Oşand, muncitorii au lăsat lucrul şi au început să se ascundă în porumb şi se întorc în sat în grupuri de câte 15-20. La Petid se strâng la case în grupuri şi se pregătesc cu furci. La fel, la Ginta. S-au luat măsuri de securitate.
		Tovarăşul Kiss Vasile: Atmosfera este încărcată. În pădurile din plasă sunt fugari din judeţele Arad şi Timiş, care lansează zvonul că Aradul şi Timişoara sunt ocupate de trupele iugoslave.
Plasa Vaşcău	Comuna Segişte	Atmosfera în plasă este bună, afară de comuna Seghişte, unde un grup de circa 80-100 de ţărani au venit în comuna Ştei şi au manifestat contra cotei şi că nu o vor preda. S-au luat măsuri şi spiritul s-a potolit. Au 75 de batoze în plasă, dintre care nouă lucrează cu muncitori salarizaţi, iar restul în asociaţii şi clacă.

În concluzie, putem spune că atmosfera s-a îmbunătăţit în tot cuprinsul judeţului, ceea ce dovedeşte că în majoritatea locurilor, ţăranii au început să treiere.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 22-23

86

Oradea, 5 august 1949 – *Raport special întocmit de către secretarul Organizaţiei judeţene Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populaţiei după consumarea evenimentelor violente.*

Raport Special
asupra situaţiei politice din judeţul Bihor
la data de 5 august 1949

Spiritul populaţiei, faţă de situaţia anterioară, se observă o îmbunătăţire, care se manifestă prin creşterea cantităţilor de cote predate. În ziua de azi s-au predat 52,5 vagoane de grâu faţă de 103 vagoane predate în intervalul 27 iulie la 3 august.

Avem unele cazuri când ţăranii săraci şi mijlocaşi au oferit grâu peste cotă, ca [de exemplu] mijlocaşii: Tóth Iosif 100 kg, Nagy Iosif 100 kg, Baláj Iosif 100 kg, Matea Alexandru 30 kg, din plasa Săcuieni, precum şi Bumb Iosif, ţăran sărac din Cornițel, plasa Aleşd, care a fost scutit de cotă şi voluntar a oferit 116 kg de grâu.

Avem convoaie de cereale, care sunt împodobite în tot timpul transportului, de exemplu: în plasa Tinca, comuna Girişu Negru şi Ianoşda. Totodată au fost organizate întreceri socialiste între muncitorii batozelor, de exemplu: comuna Belfir, plasa Tinca, Sânicolau de Munte, plasa Săcuieni.

Pe lângă aceste rezultate trebuie să menționăm că în unele locuri spiritul agitat încă se menține, de exemplu: comuna Satu Barbă din plasa Marghita, unde populația treieră anarhic. Asemenea cazuri avem şi în plasa Tinca, în comuna Ginta, Căpâlna şi Cheşa. În comuna Ginta s-au găsit manifeste reacționare scrise cu mâna. Reacțiunea lansează zvonuri:

„Nu transportați grâul la arii că le dăm foc!";

„Nu aveți frică, partizanii iugoslavi sunt alături de noi, aşteaptă chemarea noastră în pădure!";

„Nu dați nici o boabă de grâu, fiind întrebuințat pentru comercializare de către evrei!";

„Cartelele, după ce veți începe munca se vor retrage!";

„Manifestați pentru a primi plata în natură, veți reuşi, cum ați reuşit [şi] cu cartelele!".

Pentru îmbunătățirea spiritului populației şi combaterea zvonurilor reacționare, am trimis 325 de agitatori, cuprinzând o mare parte a județului. Aceşti agitatori stau în permanență în comunele repartizate, având ca sarcină prelucrarea în organizațiile de bază, precum şi în organizațiile de massă noua lege a impozitului agricol, importanța cooperației, avantajul cartelelor pentru muncitorii de la batoze şi însemnătatea colectărilor.

Agitatorii mai au sarcina de a pregăti adunările populare, care vor avea loc duminică 7 august, anul curent, în comunele unde se vor prelucra importanța colectărilor şi se vor demasca faptele mârşave ale reacțiunii.

Situația colectărilor se prezintă în felul următor. De la 27 iulie, anul curent, până la 4 august, s-au colectat:

grâu	155 vagoane	dintre care	86,6 vagoane	transportate la magazie
secară	24 vagoane	dintre care	11,4 vagoane	transportate la magazie
orz	3,8 vagoane	dintre care	1 vagon	transportat la magazie

Numărul batozelor în funcție este în continuă creştere. Astfel: în ziua de 4 august au funcționat 409 batoze; în ziua de 5 august au funcționat 451 batoze.

Mai sunt greutăți la batoze, neavând muncitori suficienți, pe de altă parte, din cauza că nu au cantină. Distribuirea făinei pentru muncitori la batoze este în curs şi are un efect mulțumitor.

În general, atmosfera s-a îmbunătățit în bună parte, însă necesită ca să depunem o muncă intensă şi pentru viitor pentru îmbunătățirea definitivă a situației.

În județul Satu Mare şi Sălaj, colectările decurg normal. S-au primit dispozițiuni din partea Comisiunei de Stat, pentru introducerea cartelelor la muncitorii de la batoze.

Szilágy Francisc

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 206-207

87

Oradea, 5 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
5 august 1949

Plasa Aleşd	Comuna Bulz	Muncitorul Madaş Petru, angajat la Derna-Tătăruş, a fost prins când agita muncitorii, spunând că la Timişoara, sârbii îi omoară pe comuniști. În general, în această plasă este liniște.
Plasa Beiuş	Comuna Ioaniş	În cursul nopții de 4-5 august, în această comună au apărut cinci manifeste în care se scria ca să nu se strângă recolta, fiindcă satele Petrani, Pocola, Feneriş şi Delani sunt alături de ei. Cazul se cercetează.
	Comuna Sânmartin	Se observă frământări, oamenii nu vor să transporte grâul la arii.

Plasa Beliu	Comuna Nermiş	În această comună spiritele sunt agitate. S-au luat măsuri. Manifestări izolate
Plasa Ceica	Comuna Olosig	Aici se manifestă nelinişte, dar se lucrează.
	Comuna Cârpeştii Mici	Muncitorii de la batoză au plecat, rămânând numai doi dintre ei.
Plasa Centrală	Comuna Leş	A fost demascat mijlocaşul Ceteu Marian, legionar, beţiv, bătăuş. A făcut propagandă spunând că el nu va da nici o boabă statului. Miliția îl ține sub observație.
	Comuna Cheriu	Batoza nu funcționează de ieri, 4 august anul curent. În crucile de grâu au fost puse zdrențe, care au stricat tamburul (batozei – n.n. Augustin Țărău). tovarăşii agitatori au fost la fața locului. Pop şi Cuc Traian [sunt] vinovații, vor fi pedepsiți.
Plasa Marghita	Comuna Satu Barbă	Individul Burdea Sever din comuna Suiug se deplasează din sat în sat şi agită populația contra predării cotelor.
	Comuna Buduslău	Gaşpar Iosif a venit la batoză şi a agitat muncitorii ca să nu lase să se ducă uiumul de 4%. Muncitorii din această comună nu au lăsat să se ducă uiumul de 4% la Comcereal. S-au luat măsuri.
Plasa Salonta	Comuna Inand	Muncitorii au refuzat primirea cartelelor, dar şi munca la batoze. Se vor lua măsuri.
	Oraşul Salonta	În decursul zilei de azi, a apărut pe piață grâu din proprietatea celor care au predat cota legală, la prețul de 5300 de lei (cincimii trei sute lei) suta de kilograme. Nimeni nu a cumpărat.
Plasa Săcuieni	Comuna Săcuieni	Țăranii mijlocaşi Tóth Iosif, Nagy Iosif şi Balaj Iosif au predat peste cotă, câte 100 kg. La fel, Mátyás Alexandru, care a predat în plus 30 de kg.
	Comuna Sânicolau de Munte	Muncitorii batozei nr. 661 au chemat la întrecere muncitorii de la celelalte două maşini din comună. La fel muncitorii de la batozele din comuna Cherechiu, sunt în întreceri.
Plasa Sălard	Comuna Niuved	Aici a fost lipsă de muncitori şi au fost aduşi din comuna Diosig 23 de muncitori, care au fost primiți cu festivitate.
	Comuna Ciocaia	Chiaburul Hanga Ioan, ce a predat grâul la centrul de colectare din Tămăşeu, în drum spre casă s-a sinucis prin spânzurare.
Plasa Tileagd	Comuna Subpiatră	Ciburca Florian, preşedintele Comitetului Provizoriu şi fratele lui, Ciburca Coloman sunt arestați, agitând contra colectărilor. Ştef Florian, secretarul PMR din localitate, n-a vrut să predea cota la stat. Ciburca Teodor, preşedintele Frontului Plugarilor din localitate, a oprit batoza azi dimineață, ațâțând pe muncitori să nu muncească, fiindcă în aşa fel vor obține plata în natură. S-au luat măsuri, batoza lucrează, muncitorii, după o prelucrare politică, şi-au luat angajamentul că vor munci până la terminarea treierişului.
	Comuna Săcădat	Cinci chiaburi care au făcut propagandă, spunând că mai bine dau grâu americanilor şi englezilor decât comuniştilor, au fost arestați.
	Comuna Bălaia	Muncitorii nu transportă grâul la arii, nu vor nici să muncească mâine 6 august, spunând că este sărbătoare. Secretarul Comitetului Provizoriu al plăşii s-a dus la fața locului să ia măsuri. În restul plăşii, situația este potrivită. În comunele Ineu, Uileac, Poşoloaca, Telechiu, Țețchea, Tileagd, Husasău de Criş, Sărand şi Şerghiş, situația este chiar bună.

Plasa Tinca	Comunele: Ineu, Uileac, Poşoloaca, Telechiu, Țețchea, Tileagd, Husasău de Criş, Sărand şi Şerghiş	Muncitorii nu vor să care grâul la arii, nici să lucreze la batoze. În comuna Ginta este agitație, s-a găsit un manifest în limba maghiară, semnat de „Vulturul Negru", unde se spune ca să nu se dea cota.
	Comuna Petid	[Țăranii] nu vor să transporte grâul la arii.
	Comuna Sititelec	[Țăranii] nu vor să transporte cota la Comcereal la Tinca.
	Comuna Mociar	Muncitorii au cerut cartele ca să poată începe treierişul.
	Comuna Ianoşda	Au pregătit convoiul cu drapele, flori şi lozinci şi au plecat la Salonta pentru a preda cota.
	Comuna Belfir	S-au organizat întreceri socialiste între cele două batoze. Ieri s-a treierat 8000 kg. azi, până la orele 13 au treierat 7000 kg. Muncitorii în această comună, cântă şi munceşte.
	Comuna Girişu Negru	S-a transportat cota de predare la Tinca, cu drapele. La fel în comuna Cociuba Mare, care a provocat la întrecere socialistă comunele Petid şi Cheşa.
Plasa Vaşcău	Comuna Seghişte	Manifestații contra cotei şi amenințări contra comisiei de colectare. Aţâţătorii sunt demascați.
	Comuna Brădet	[Țăranii] au transportat grâu acasă fără voie şi au amenințat cu moartea comisia de colectare. Tovarăşii s-au deplasat să ia măsuri. În general, situația tinde spre îmbunătățire. Manifestări în masse nu au fost, [în] afară de unele cazuri izolate, descrise mai sus. Această situație este relevată prin faptul că numărul batozelor în funcțiune, în cursul zilei de ieri 4 august, a fost de 409, iar astăzi 5 august, anul curent, seara la orele 21, au fost 451. Mai sunt dificultăți, neavând muncitori suficienți la batoze în mai multe locuri. În alte locuri, țăranii sunt pasivi, netransportând grâul la arii.

Altă greutate este că muncitorii nu vor să se deplaseze în alte comune din cauza alimentării lor, cerând cantine. Cu toate aceste dificultăți, avem cazuri izolate unde ne-a reuşit de a trimite muncitori chiar în altă plasă pentru a munci.

Avem cazuri, izolate deocamdată, unde mijlocaşii, de bună voie, au predat o anumită cantitate de grâu peste cota legală.

La unele batoze, muncitorii au inițiat întreceri socialiste. Situația colectărilor în județul Bihor, de la data de 27 iulie până la 4 august, inclusiv, se prezintă în felul următor:

produsul	**cantitatea**	**transportate la Comcereal**
Grâu	155 vagoane	86,6 vagoane
Secară	24 vagoane	11,4 vagoane
Orz şi orzoaică	3,8 vagoane	1 vagon

Măsura politică a fost luată, în primul rând, în fiecare comună, adică 325 de agitatori, compuşi din activiştii de părinți, activul de partid şi muncitorii selecționați din întreprinderi. Aceşti agitatori prelucrează teza primită în toate organizațiile de bază şi în organizațiile de

massă, pregătind adunările populare care vor avea loc în ziua de duminică, 7.VIII, în marea parte a județului.

Scopul acestor adunări este de a fi prelucrat importanța colectărilor ca o datorie patriotică, pe de altă parte, demascarea uneltirilor reacționare și lipitorii satelor.

În aceste adunări vor lua cuvântul președintele Comitetului Provizoriu comunal și membrii din conducerea organelor politice.

Secretarul Organizației județene PMR Bihor
Szilágyi

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 18-21

88

Oradea, 5-6 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
din noaptea de 5-6 august 1949

Plasa Aleşd	În comuna Butan, în ziua de 5 august, la ora 4, au reparat o mașină, care după câteva ore de funcționare s-a stricat. Cazul este cercetat. În comuna Cornițel, un țăran sărac, Bumb Teodor, voluntar a predat statului 116 kg de grâu. La plasă, în general, atmosfera este satisfăcătoare.
Plasa Beiuş	Până acum nu s-a observat nici o neregulă. Munca merge continuativ.
Plasa Beliu	Din 30 de batoze, 25 sunt în funcțiune, restul în ziua de azi vor începe lucrul. Spiritul este liniștit.
Plasa Ceica	În comuna Hidișel, pe la orele 23, până acum, nişte indivizi necunoscuți au dat foc la 20 de cruci [de grâu] care au ars complet. Cercetarea este în curs. Numărul total al muncitorilor este 611, îi lipsesc 129. fac regrupări necesare. Afară de aceasta, situația în plasă e satisfăcătoare.
Plasa Centrală	Din 86 de maşini, 67 lucrează, restul maşinilor sunt sub reparație. În ziua de ieri, au primit şapte maşini bune. În comuna Borș, un chiabur a insultat pe președintele Comitetului Provizoriu, l-au arestat. Dealtfel, atmosfera este bună.
Plasa Marghita	În comuna Buduslău țăranii au reținut carele încărcate cu grâu, care erau destinate la centrul de colectare. În general însă, atmosfera este satisfăcătoare.
Plasa Salonta	În comunele Tămașda și Homorog, după informațiile primite, muncitorii lucrau în clacă. În comuna Mădăras, țăranii au cerut aprobarea să lucreze dumineca. Atmosfera, în general este satisfăcătoare.
Plasa Săcuieni	În general este liniște, batozele au început munca.
Plasa Sălard	În comuna Sălişte, chiaburul Băcuț Ioan a îmblătit orz în locuința sa. Pentru pregătirea şedințelor de duminică, în 15 comune au ținut şedințe, după care se constată o îmbunătățire. Atmosfera, în general este satisfacătoare.
Plasa Tileagd	Țăranii, din cauza sărbătorii, în ziua de 6.VIII. anul curent, nu voiau să lucreze. După o muncă de lămurire intensă, totuşi au început să lucreze. În comunele Husasău şi Sărand, muncitorii de la batoze nu au vrut să lucreze, cerând plata şi în natură, însă după ce muncitorii din oraş au fost repartizați la locurile respective, s-au răzgândit luându-şi angajamente să lucreze până la sfârşitul treierişului. Până la ora 2 noaptea, din toată plasa au fost colectate 770233 kg de grâu, 25351 kg de secară şi 774 kg de orz. Toate maşinile funcționabile au început munca. În general, atmosfera este liniştită.

Plasa Tinca	Atmosfera este liniştită.
Plasa Vaşcău	În comuna Dumbrăveni, trei chiaburi care au agitat au fost arestați. În general, atmosfera este bună

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 14-15

89

Oradea, 6 august 1949 – *Raport special întocmit de către secretarul Organizației județene Bihor a PMR în legătură cu starea de spirit a populației după consumarea evenimentelor violente.*

Raport Special
6 august 1949

În ziua de 6 august, anul curent, îmbunătățirea situației se continuă în mod hotărât. Am avut şi câteva cazuri izolate de încercări de aţâţare, ca de exemplu în plasa Marghita, comuna Chiribiş, cazul învățătorului Pop Ioan şi a soției acestuia, care au făcut propagandă contra predării cotei. Aceste cazuri sunt însă foarte reduse şi au efect negativ.

Cu toate că azi, din cauza sărbătoririi zilei „Schimbarea la față", care în unele regiuni a fost ținută, cantitatea predată astăzi s-a urcat cu circa 50% față de ieri.

Munca agitatorilor noştri trimişi în comune se desfăşoară conform programului. Adunările populare pentru ziua de duminică 7.VIII, anul curent, sunt pregătite în bune condițiuni.

În ziu de 6, tote maşina a fost în functia unde treerişul trebue săn ceapă

Tov. *Mogyoros* Secretar. Jud. *Szilágy*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 208

90

Oradea, 6 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
6 august 1949

Plasa Beiuş	Tovarăşa Jurcuț Maria a dat dispoziţiuni în această plasă [ca] lumea să treiere cu clacă. Tovarăşii de la Comitetul de plasă al partidului nu sunt de acord cu această dispoziție, pentru motivul că sunt mulți țărani muncitori în această plasă, care doresc de a lucra la batoze pentru a primi cartele. Prin munca în clacă şi statul pierde cota de 4% reprezentând uiumul. Chestiunea trebuie clarificată cât de curând.
Plasa Ceica	Comuna Hidişel – Pe la orele 23, indivizi neidentificați încă, au dat foc la 20 de cruci de grâu, care au ars complet. Se fac cercetări.
	Comuna Dicăneşti – Banditul Tărăban Petru Pitic a agitat muncitorii de la batoze, spunând că la guvernul nostru sunt numai bandiți. A fost prins şi transportat la un post de miliție. Milițianul care l-a escortat a spus ca să-i dea drumul până la cercetări. Cazul se va cerceta.
Plasa Centrală	Muncitorii de la batoze, din toată plasa, au primit făină pe cartele şi sunt mulțumiți [în] afară de comuna Biharea, unde s-a distribuit făină amară.
Plasa Marghita	Comuna Chiribiş – Învățătorul Pop Ioan şi soția sa au umblat de la batoză la batoză aţâţând cetățenii contra predării cotei şi contra salarizării. Au dispărut, autoritățile îi urmăreşte.

	Comuna Cuzap – La batoza care funcționează în această comună [osia] s-a rupt. Muncitorimea uzinei Derna (7 km de la Cuzap) aflând acest lucru, s-a deplasat la fața locului, au demontat osia, au dus-o la Derna, au sudat-o şi au remontat-o la batoză. Toate aceste operațiuni s-au făcut voluntar, în timp de 4 ore. În aşa fel a ajutat muncitorimea uzinei Derna, ca batoza din Cuzap să nu stea mai mult de 4 ore.
Plasa Salonta	Comuna Mădăras – Muncitorii celor două batoze care lucrează în această comună au cerut ca să lucreze şi duminică 7.VIII.
Plasa Sălard	Comuna Sâniob – Muncitorii care ieri nu au vrut să dea uiumul de 4%. Azi, după o prelucrare politică, au fost convinşi şi transportă în mod normal grâul, fiind mulțumiți cu cartelele şi pâinea primită.
Plasa Tileagd	Comuna Orvişele – Muncitorii din această comună, care au refuzat să lucreze la batoze, au cerut azi, văzând că batoza a pornit cu muncitori aduşi de la uzine, să preia ei lucrul. Cererea lor fiind acceptată, muncitorii de la fabrici au putut fi trimişi acasă.
Plasa Tinca	Numărul muncitorilor în această plasă s-a mărit în ziua de azi, de la 938 la 1333, adică cu 395 persoane mai mult față de ieri. Comuna Sititelec- Muncitorii, încă ieri, nu au voit să ducă cota la Comcereal, azi după prelucrarea politică de ieri, au dus-o cu lozinci şi drapele. Comuna Petid – În decursul zilei de ieri [țăranii] nu voiau să predea cota. În urma acțiunii agitatorilor noştri, de ieri, azi au predat cota fără nici o dificultate. Comuna Mociar – Ieri nu au vrut muncitorii din această comună să muncească la batoze, azi lucrează cu 24 de muncitori.
Plasa Vaşcău	Tovarăşa Jurcuța Maria, membră în Comitetul Provizoriu județean, a schimbat dispoziția, conform căreia, treierişul urmează să se facă în curtea casei ca şi în trecut. Acest lucru a făcut o impresie bună, deoarece aici țărănimea este obişnuită să treiere aşa. Azi, tovarăşul Vâlcea Dumitru, membru în Biroul județean, a schimbat dispoziția dată de tovarăşa Jurcuța Maria, în sensul că batozele mari, venite de la plasa Beiuş, să treiere la arii, iar cele mici la gospodării. În comunele unde sunt batoze mari şi mici, cei care au până la 1 hectar de pământ vor treiera acasă, iar cei care au peste 1 hectar vor treiera la arii. La orele 17 după masă, situația iarăşi s-a schimbat şi dispoziția anterioară a tovarăşei Jurcuța Maria a intrat iarăşi în vigoare. Am luat măsuri ca să fie fixat în mod definitiv modul de treieriş cel mai just.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 12-13

91

Oradea, 7 august 1949 – *Buletin informativ întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR pe baza datelor transmise de agenții informatori repartizați în județ*

Buletin informativ
7 august 1949

În tot județul, afară de unele comune, precum şi în afară de o singură plasă, s-au ținut adunări populare în decursul zilei de azi. La nici una din aceste adunări nu mi s-a semnalat nici o nelinişte, ele au decurs în perfectă ordine, cu mai multă sau mai puțină participare a cetățenilor. Participarea a fost la satele mai mici şi mai slabe din punct de vedere politic, cam [de] 30-50 [persoane] iar cea mediocră (medie – n.n. Augustin Țărău) a fost de 100-200 de persoane şi aceasta era în marea majoritate a comunelor. În comunele mari a atins şi cifra de 400.

Deloc nu s-au ținut adunări populare în toată plasa Ceica, în comunele Ianoşda şi Petid din plasa Tinca, în comuna Dumbrăveni din plasa Vaşcău, în comunele Girişu de Criş, Paleu,

Uileacu de Munte, Mierlău, Şumugiu, Hidişelu de Sus şi Hidişelu de Jos, Sântelec, Cordău, Sânmartin, Sântion, Oşorhei din plasa Centrală. În plasa Ceica nu s-au ţinut fiindcă plasa nu este destul de liniştită. Tot acesta a fost motivul şi la cele trei comune din plasa Tinca şi Vaşcău, iar în comunele plăşii Centrale, înşirate mai sus, nu s-au ţinut adunări populare numai din cauza că nu au fost încă organizate.

Avem unele locuri unde adunările populare au reuşit chiar foarte bine, ca de exemplu în comuna Olosig (plasa Săcuieni) unde ţăranii săraci şi mijlocaşi şi-au luat angajamente că vor duce munca de lămurire şi vor da [grâu] şi peste cotă. Au hotărât că vor chema la întrecere comuna Cherechiu. O delegaţie compusă din trei ţărani săraci şi mijlocaşi de la comuna Olosig, s-a deplasat la comuna Cherechiu ca să ia parte la adunarea populară a acestei comune, chemând-o la întrecere.

În comuna Tinca (plasa Tinca) au participat peste 400 persoane la adunarea populară. După adunare, massa a făcut demonstraţie de simpatie în faţa partidului (sediului PMR – n.n. Augustin Ţărău) şi în faţa Comitetului Provizoriu.

În comuna urbană Salonta (plasa Salonta) peste 800 de persoane au participat la adunarea populară, demonstrând după adunare, strigând „Moarte Chiaburilor!"

Plasa Tinca – În comuna Căpâlna s-au observat încercări de sabotaj la cele două batoze care lucrează în comună. Bucăţi de fier au fost ascunse în snopi şi numai datorită vigilenţei tovarăşilor muncitori de la batoze s-au evitat stricăciunile. Cercetările sunt în curs.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 11

92

Oradea, 7 august 1949 – *Raport întocmit de Organizaţia judeţeană Bihor a PMR în legătură cu desfăşurarea treierişului şi starea de spirit a populaţiei din comunele în care s-au consumat acte de „rebeliune".*

Judeţeana Bihor-Oradea

Raport

despre situaţia colectărilor până în ziua de 7 august 1949

Totalul colectat până în ziua de 7 august [este] 2957278 kg, dintre care s-au transportat la Comcereal 1771939 kg.

În judeţ sunt programate 790 de batoze, dintre care până azi lucrează 529 de batoze. Restul batozelor nu au început [lucrul], fiindcă sunt repartizate în regiunile muntoase, unde acum este sub pregătire treierişul masiv.

Din totalul batozelor, de la începutul treierişului s-au stricat 23, dintre care o parte sunt cercetate căci presupunem [că există] cazuri de sabotaj, iar în alte părţi s-au stricat fiindcă maşinile sunt uzate.

La batoze, până azi lucrează 10336 muncitori, dintre care 1500 lucrează în asociaţie. Lipsesc 876 muncitori de la batozele care funcţionează până azi.

Spiritul populaţiei este tăcut, mai ales în comunele unde au fost rebeliuni.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 471/1949, f. 201-209

93

Bucureşti, 12 august 1949 – *Studiu informativ întocmit de către structurile superioare ale Securităţii, în legătură cu evenimentele violente desfăşurate în comunele judeţelor Bihor şi Arad.*

12 august 1949

STUDIU INFORMATIV

asupra acţiunilor contrarevoluţionare chiabureşti din judeţele Bihor-Arad

Acţiunile contrarevoluţionare chiabureşti din judeţele Arad şi Bihor, din iulie-august 1949, au confirmat învăţăturile marilor noştri dascăli Lenin şi Stalin, cu privire la ascuţirea luptei de clasă la sate în perioada luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii.

Cu privire la activitatea dușmănoasă a chiaburimii față de politica Partidului Bolșevic și măsurile puterii sovietice din perioada luptelor pentru transformarea socialistă a agriculturii în Uniunea Sovietică, tovarășul Stalin ne învață în Istoria Partidului Comunist (b) al URSS:

> „Se înțelege că această împrejurare n-a putut să nu întărească spiritul de împotrivire al chiaburimii împotriva politicii guvernului sovietic. Și într-adevăr, chiaburii începură să se împotrivească din ce în ce mai puternic. Ei începură în masă să refuze a vinde Statului Sovietic surplusul de cereale acumulat de ei în cantități însemnate. Ei începură să recurgă la acte de teroare împotriva colhoznicilor, împotriva activiștilor partidului și a instituțiilor sovietice de la sate, începură să incendieze colhozurile, centrele de înmagazinare a cerealelor, aparținând Statului" (Istoria Partidului Comunist (b) al Uniunii Sovietice, fila 389, Ediția 1948).

Aceste acțiuni au confirmat de asemenea indicațiile partidului nostru, indicații cuprinse în documentele Ședinței Plenare a CC al PMR din 3-5 martie 1949. în raportul cu privire la sarcinile partidului în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, raport prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Ședința Plenară a CC din 3-5 martie, se spune:

> „Introducerea consecventă a acestei politici și trecerea la organizarea socialistă a agriculturii va duce la o extremă ascuțire a luptei de clasă. La țară, chiaburii, pentru a-și menține pozițiile lor, deja, exploatarea și influențarea asupra țărănimii sărace și mijlocașe, și-au revărsat ura lor feroce prin cele mai diverse metode, de la cele mieroase și fățarnice ale vicleniei, până la actele dușmănoase ale sabotajului criminal"

Într-adevăr, în aceste regiuni existau grupuri subversive care se sprijineau pe chiaburi și care pregăteau acțiunile contrarevoluționare; chiaburii refuzând să predea grâul la colectare, instigând și pe țăranul sărac și mijlocaș să procedeze la fel; ei au comis acte de teroare împotriva activiștilor de partid și împotriva organelor de stat de la sate; ei au devastat instituțiile de stat de la sate (primării, școli, cămine culturale, cooperative, posturi de miliție) și au distrus firele telefonice; au incendiat mașinile de treier și cerealele; au atacat convoaiele de căruțe care duceau grâul colectat spre centrele de colectare și au amenințat cu aruncarea în aer a magaziilor „Comcerealului".

Acțiunile contrarevoluționare din județul Bihor și Arad nu au fost deci acțiuni spontane ale masselor de țărani săraci și mijlocași, ci ele au fost pregătite cu mult înainte de elementele dușmănoase, iar izbucnirea lor violentă, cu antrenarea unei părți din massa țărănimii muncitoare, a avut loc în momentul treierișului, când se punea problema predării cotelor la colectare și plata pentru muncile agricole.

Învățămintele studiului Istoriei P.C.(b) al URSS ca și indicațiile partidului nostru ne ajută să vedem că faptele petrecute în județele Bihor și Arad, constituie acțiuni chiaburești, contrarevoluționare, îndreptate împotriva clasei muncitoare și a partidului său, împotriva regimului nostru de democrație populară.

Cele întâmplate în județele Bihor și Arad ne arată că dușmanul de clasă la sate există și că el, în disperare, pentru a-și menține pozițiile pe care le pierde, recurge la acțiuni contrarevoluționare.

Elementele exploatatoare, indiferent cărei naționalități aparțin, pentru a-și menține pozițiile lor, se unesc. Acest lucru s-a întâmplat și în județele Bihor și Arad, unde chiaburii români și unguri au condus acțiunile contrarevoluționare fără a ține seamă de naționalitate și s-au unit în ura lor împotriva R.P:R.

Faptele din județele Arad și Bihor ne mai arată, că în acțiunile lor contrarevoluționare, chiaburii se bazează îndeosebi pe elementele legionare, maniste, rămășițele partidelor istorice, elemente deblocate din armată, pe o parte a preoților de la sate, în special pe cei catolici și unii conducători ai cultului baptist.

Acțiunile chiaburești au mai arătat că dușmanul de clasă își întemeiază activitatea sa contând pe ajutorul puterilor imperialiste și pe ataşamentul lui față de acțiunea trădătoare a lui Tito, fapte constatate prin instigările că vin americanii în ajutor și prin lozincile strigate, lozinci care salutau pe Tito.

Cauzele acțiunilor chiabureşti

Față de ofensiva noastră pentru îngrădirea puterii chiaburilor şi dezvoltarea formelor socialiste în agricultură, chiaburimea satelor din județele Bihor şi Arad a trecut la agresiuni împotriva organelor puterii locale (a comitetelor provizorii) a membrilor de partid.

Cauza principală deci, este ascuțirea luptei de clasă la sate. Izbucnirea violentă în aceste regiuni se datoreşte următoarelor cauze:

1) Existența organizațiilor subversive în regiunile unde au izbucnit acțiunile chiabureşti. Aceste organizații subversive, aşa cum se va vedea din expunere, au pregătit cu mult timp înainte tulburările, atât din punct de vedere al practicei de luptă, cât şi în ceea ce priveşte acțiunea politică de instigare.

2) Lipsa de vigilență a organelor de Securitate, care deşi ştiau despre activitatea şi planurile acestor organizații subversive, n-au luat măsuri pentru depistarea şi arestarea membrilor ei, astfel că au reuşit să-şi pună în aplicare planurile lor.

Din materialul informativ existent, reiese că acțiunea era fixată pentru data de 5 iulie anul curent şi numai aşteptarea secerişului şi colectărilor au făcut ca ea să fie amânată pentru perioada de timp în care starea de spirit a țărănimii este mai agitată şi mai uşor de manevrat. Organele noastre, deşi ştiau despre pregătirile dușmanului, din lipsă de vigilență şi de spirit de orientare, n-au acționat la timp pentru a le preîntâmpina.

3) organizațiile de partid au dus o slabă muncă politică la sate, astfel că țărănimea săracă şi mijlocaşă a putut fi influențată de duşmanul de clasă. Organizațiile de partid şi organizațiile de massă din comune au dat dovadă de lipsă de vigilență de clasă, lăsând ca elemente oportuniste şi duşmănoase să se strecoare în conducerile acestora. Cu unele excepții, membrii de partid au luat parte la aceste acțiuni, iar în comuna Tăuteu, județul Bihor, a fost nevoie să fie arestați membrii Comitetului Provizoriu, preşedintele organizației de bază, preşedintele UTM, preşedintele Sindicatului de Salariați Agricoli şi preşedinta UFDR, deoarece fuseseră în fruntea rebelilor.

În rândurile femeilor, munca politică a fost ca şi inexistentă, astfel că ele au devenit o uşoară massă de manevră în mâinile elementelor chiabureşti instigatoare.

Organele de Stat n-au cunoscut situația în județe şi nu au luat măsuri din timp pentru rezolvarea justelor revendicări ale țărănimii sărace, care lucrează la muncile agricole, seceriş, maşini de treier şi Gospodării de Stat – astfel că elementele instigatoare au găsit terenul prielnic pentru desfăşurarea acțiunei lor.

Pregătirea, desfăşurarea şi reprimarea acțiunilor contrarevoluționare chiabureşti

Pregătirea:

În primăvara anului 1948 a fost semnalată existența unei organizații subversive, denumită O.R.I. (Organizația România Independentă), cu centrul în Oradea şi cu ramificații în partea de nord a județului Bihor şi sudul județului Sălaj. Această organizație, condusă de numitul Bădiceanu Nistor, a fost depistată şi arestată în cursul verii 1948.

Unele elemente, care atunci n-au fost identificate, au regrupat organizația, sub conducerea lui Fürtös Vasile, cu centrul tot în Oradea şi cu ramificații în comunele: Sărsig, Chiribiş, Ciutelec, Varviz, Giureşti, Bogei, Ghida, Săldăbagiu, Margine, Spinuş, Cenaloş, Ciuhoi, Hânceşti, Fegernic, Sarcău, Oşorhei, Nădar, Mişca, Rontău, Făncica, Abrămuț, Sfârnaş, Sălard şi Bratca din județul Bihor, Marca, Ip, Porț din județul Sălaj.

Primele informații dinspre activitatea organizației au fost primite în cursul lunii decembrie 1948. informațiile ulterioare au fost pe linie de regrupare a lor.

Primele elemente care dovedeau că organizația pregăteşte o acțiune în stil mare au fost primite la 11 mai 1949, când ei hotărâseră ca în primă fază să se ocupe cu procurarea armamentului şi formarea bandelor, iar în a doua, răscularea comunelor una după alta prin oamenii lor.

Informațiile primite au arătat că în comunele de mai sus, organizația a reuşit să-şi formeze elemente de încredere, printre care se găseau unii funcționari ai aparatului de stat. Pe

linie centrală, organizația a reuşit să-şi apropie unele elemente din armată, grăniceri, trupe de securitate şi miliție.

La data de 20 iunie anul curent, s-au semnalat că elemente din această organizație caută să procure armament de la unitățile militare, în vederea unei acțiuni, care inițial se fixase pentru data de 5 iulie anul curent, dată condiționată de aprobarea unor legături superioare din Bucureşti şi a unor elemente din conducerea bandelor din munți.

La data de 21 iunie, anul curent, s-a semnalat că numitul Fürtös Vasile, cu ocazia unei şedințe în casa lui Molnar Teodor din comuna Chiraleu-Bihor, membru al organizației, hotărâse în noaptea de 16 iulie, anul curent, înființarea de echipe de sacrificiu, care vor circula în toate satele şi acela care nu va vrea să lupte, va fi împuşcat.

Participanții la şedință şi-au luat angajamentul că vor merge acolo unde li se va ordona, deoarece ei de abia aşteaptă.

În ziua de 25 iulie, anul curent, în casa numitului Pop Nistor, din comuna Sărsig, județul Bihor, s-au întâlnit câțiva membri ai organizației subversive, cu care ocazie s-a aflat că se hotărâse şi se fixase data răscoalei la 1 august 1949, aceasta deoarece nu mai aveau nici o veste de la conducătorul organizației Fürtös Vasile (între timp arestat de organele noastre). Tot cu această ocazie s-a aflat că ei sunt organizați, având 5 cuiburi a câte 10 oameni şi un şef, care au misiune specială şi care dau alarma în toate satele, având posturi de pază din care fac parte câțiva studenți din Sărsig, care au misiunea de a păzi marginile comunelor şi de a face serviciul de curieri pentru celelalte sate, iar dacă văd maşini ale Securității, vor da alarma şi le vor ataca.

Tot pe linie de organizații subversive, a fost semnalată existența bandelor de fugari politici, care îşi au ascunzişurile în Munții Codrului şi Bihorului, iar ca loc de activitate, comunele: Susag, Ucuriş, Dumbrăvița de Codru şi Craiva, județul Bihor, unde ei agitau țărănimea în vederea unei revolte.

Astfel, la data de 23 iulie anul curent, deci cu câteva zile înainte de dezlănțuirea acțiunilor chiabureşti, a fost semnalat un individ, membru al bandei, anume Curta Alexandru, din comuna Chişlaca-Bihor, care a ținut o adunare cu un număr de 18 locuitori în comuna Craiva, satul Şiad, județul Bihor.

Cu această ocazie li s-a făcut cunoscut participanților că banda este organizată şi posedă armament, iar din ea fac parte mai multe elemente provenite din ofițeri deblocați şi intelectuali originari din satele din apropiere. Le-a trasat ca sarcină, ca ei să se împotrivească predării cotelor de cereale, „să-şi ia inima-n dinți şi să lupte cu hotărâre împotriva acelora care ar vrea să le ia grâul".

Toți fugarii din pădure au ordine speciale ca să se apropie de satul lui (fiecăruia – n.n. Augustin Țărău) iar intelectualii în satele unde au avut funcțiuni, să ia contact cu cât mai mulți locuitori şi să-i agite împotriva guvernului, susținând „revoluția ce va urma". La plecare le-a promis că între 27 [iunie] – 3 iulie, anul curent, va veni împreună cu un maior din bandă, dar pentru aceasta ei trebuie să se pregătească şi să fie cât mai mulți. Individul în cauză avea misiunea de a organiza satele, începând cu Chişlaca până la Hodişel, județul Bihor.

În ziua de 24 iulie, anul curent, în comuna Ucuriş, județul Bihor, la casa locuitorului Mateoc Ioan a Tureacului, s-au prezentat doi indivizi din comuna Tăut, județul Bihor. Cu această ocazie, s-au strâns peste 40 de membri ai bandei, în majoritatea lor foşti legionari şi membri ai cultului baptist, pe care cei doi indivizi i-au îndemnat să nu predea cotele de grâu.

Cu această ocazie s-a aflat că din comuna Tăut, județul Bihor, au plecat înspre alte 10 sate câte două persoane, pentru a agita țăranii contra ordinii de stat, spunându-le că „acum este momentul prielnic să se ridice şi să dea lovitura de grație guvernului din R.P.R.". După plecarea lor s-a observat o vie agitație în sat, agitație care a cuprins şi satele pe unde fuseseră ceilalți instigatori, adică: Batăr, Tăut, Talpoş şi Ucuriş din județul Bihor şi Berechiu, Şomoşcheş şi Apateu din județul Arad.

A fost semnalată de asemenea existența organizației subversive „Vlad Țepeş II", având centrul în Oradea, cu legături superioare în Bucureşti şi cu ramificații în comunele Vaşcău, Băița, Beliu, Ucuriş, Lunca, Câmpanii de Sus, Leheceni, Beiuş, Marghita şi Sălard din județul Bihor. Conducerea o avea avocatul Militaru Constantin din Oradea şi cuprindea elemente din

aparatul de stat, din armată, din rândul deblocaților, elevi, muncitori, iar în județ, mai mult din rândul intelectualilor de la sate. Organizația avea legături cu bandele din munți, iar acțiunea ei se baza pa chiaburimea satelor.

În planul lor de acțiune, în eventualitatea declanşării acțiunei, ei se bazau pe membrii organizației, care făceau parte din cadrele armatei şi în special pe cei din batalioanele de Securitate şi Miliție, care aveau misiunea de a nu opune rezistență la ocuparea instituțiilor. Aceeaşi sarcină revenea şi membrilor care făceau parte din aparatul de stat, care în plus mai aveau sarcina de a produce sabotaje.

Masse țărăneşti urmau să fie antrenate şi puse în fața trupelor, să strige lozinca „să nu se tragă în popor!"

Activitatea acestei organizații, în comunele de mai sus, a fost semnalată până în ultimul moment, totuşi, deşi membrii ei au fost identificați, nu s-a trecut la reținerea lor.

Agitații pregătitoare

Încă în cursul lunei iunie, anul curent, țăranii s-au arătat nemulțumiți de dispozițiile guvernului, privitoare la plata secerişului în bani, treierişul la arii şi predarea cotelor.

Parte din țăranii săraci, aflați sub influența chiaburilor, cereau ca plata pentru muncile agricole să se facă în natură.

Aceste nemulțumiri au cuprins aproape toate satele din județul Bihor, dar mai accentuat, acelea situate la nord de Oradea şi cele din sud-estul județului, situate pe valea râului Crişu Negru, adică regiunea infectată de organizațiile subversive.

Aceste regiuni, unele dintre cele mai roditoare şi cu o cultură intensivă, cuprind un număr mare de chiaburi, care opun o rezistență îndârjită tuturor măsurilor guvernului, influențând şi țărănimea săracă şi mijlocaşă.

Spre sfârşitul lunei iunie, anul curent, agitațiile au crescut, luând forme agresive. Astfel, numitul Crăciun Dumitru din comuna Batăr-Bihor, amenința pe membrii de partid din acea comună, spunându-i unuia dintre ei: „vezi toporul acesta ? am să-l bag în voi, în toți comuniştii, căci voi nu aveți mai mult timp decât vreo 3-4 zile, după care vor veni englezii şi americanii".

În comuna Tăut, județul Bihor, în timp ce o echipă de îndrumători mobiliza populația la muncă voluntară, chiabureasa, cu 25 hectare, Milian Floarea, spunea: „aceştia sunt hoți şi tâlhari, proastă este lumea din sat că nu se răscoală împotriva lor".

În ziua de 23 iunie, anul curent, la toate sindicatele de salariați agricoli din județul Bihor, s-au ținut adunări generale cu țărănimea săracă, unde s-a prelucrat plata în bani pentru muncile agricole.

În comuna Arpăşel, județul Bihor, în timp ce la adunare participau circa 120 de muncitori agricoli, care ascultau prelucrarea tovarăşului Tóth Carol, locuitorul Szántó Ludovic, vorbind în numele muncitorilor agricoli sindicalizați, a spus: „noi care suntem prezenți la această adunare, cerem ca muncile în sezonul de seceriş şi treierat să fie plătite în natură şi nu în bani". La aceste cuvinte, toți participanții au răspuns prin strigăte şi aplauze, că aşa vor să fie.

În comuna Tinca-Bihor, când țăranii au fost convocați pentru prelucrarea de către Sindicatul Agricol, fiecare din ei şi-a luat sapa la umăr plecând la câmp, deşi nu era timpul prielnic pentru muncile agricole.

Aceeaşi nemulțumire s-a manifestat şi în comuna Bicaciu, județul Bihor. Aici s-a constatat că țăranii au fost instigați de chiaburul Şuşman Vasile, Blaga Dumitru şi Ruga Gheorghe.

În ziua de 28 iunie, anul curent, în comuna Biharea, județul Bihor, circa 2000 de țărani erau strânşi în fața Primăriei şi ascultau lămuririle secretarului Comitetului Județean PMR Szilágy Francisc şi a responsabilului de agitație şi propagandă Körösi Ştefan. Agitați de elemente instigatoare [țăranii] au cerut: „să nu se scoată nici un bob de grâu din sat şi să se încheie contracte cu chiaburii pentru plata secerişului în natură".

Cu această ocazie au fost bătuți grav tovarăşii de mai sus. Intervenind organele de Securitate, ordinea a fost restabilită.

Această acțiune [a] încurajat pe membrii O.R.I., care au fixat comunele: Mişca, Chiriacul (Chiraleu – n.n. Augustin Țărău) şi Tarşi (Tarcea – n.n. Augustin Țărău), ca să repete cele întâmplate la Biharea. În acest scop ei pregătiseră şi manifeste.

În noaptea de 1 iulie, anul curent, în comuna Uileacu de Munte, Bihor, a fost atacat secretarul Organizației de Bază din comună. Cu această ocazie, unele din ele, infiltrate prin organizațiile democratice, ele fiind influențate de către chiaburii: Şipoş Iosif, Petri Iuliu, Dragoş Aron, precum şi de preoții Dunay, romano-catolic şi Szentes Gheorghe, reformat.

În ziua de 3 iulie, anul curent, în comuna Chiraleu-Bihor, în timp ce doi îndrumători prelucrau reorganizarea cooperativei, un grup de femei agitate, strigau: „nouă nu ne trebuie vorbă multă, ci făină şi ulei". Agitația luând proporții, îndrumătorii au fost nevoiți să plece. După plecarea îndrumătorilor, o parte din membri de partid s-au dus la locuința lui Miri Gheorghe, unde au consumat alcool. Mai târziu, venind aici o serie de elemente reacționare, s-a iscat o discuție care a degenerat în bătaie.

În după amiaza zilei, locuitorii care dăduseră mai înainte adeziuni la cooperativă, au forțat pe primar să le înapoieze.

Făcându-se investigații, s-a stabilit că agitația a fost provocată sub influența chiaburilor de către numiții Badiu Pavel, țăran sărac, fost primar, Boca Iosif, țăran mijlocaş, fost în PNȚ-Maniu şi Molnar Teodor, chiabur, fost şef de cuib, semnalat că face parte din organizația O.R.I.

În aceeaşi zi, în comuna Salonta, județul Bihor, un număr de circa 15 muncitori agricoli s-au adunat în fața Sindicatului de Salariați Agricoli, cerând să se facă o adunare pentru a discuta problema salarizării secerişului, pe care o voiau în natură.

Cu această ocazie, fiind instigați de chiaburi, unii din ei au strigat: „ar trebui să omorâm câțiva, cum s-a întâmplat la Biharea şi atunci s-ar face ordine" şi că „se poate face orice ca şi la Biharea". Intervenind organele de Securitate, liniştea a fost restabilită.

În seara zilei de 5 iulie, anul curent, în comuna Arpăşel-județul Bihor, s-a ținut o adunare la care au participat circa 500 de țărani, adunarea fiind convocată de organizația PMR şi la care au participat din partea Județenei, tovarăşii Arasul Badiuc şi Laisachi Iuliu, precum şi secretarul Organizației de Bază, delegații UPM şi UFDR din comună.

Majoritatea țăranilor erau din cei săraci, însă printre ei s-au infiltrat şi chiaburii: Beseney Iuliu, Beseney Ştefan şi Nagy Samuel. De asemenea, au mai fost ca instigatori şi chiaburii: Beseney Emeric, Dr. Sarközy Mihail, Popescu Virgil şi Masco Ludovic.

După începerea adunării, din rândurile țăranilor s-a strigat: „nu vom lucra pentru bani, ci numai pentru grâu. Nu vrem colhoz. Nu ne trebuie comunism. Omorâți-l pe conducător. Nu vrem să mâncăm mămăligă ca muncitorii de la Gospodăria de Stat".

Nemaiputându-se continua prelucrarea, tovarăşul Badiuc şi ceilalți au vrut să plece, dar drumul le-a fost barat de manifestanți.

Deplasându-se organele noastre şi încercând să ridice câțiva instigatori, manifestanții au încercat să atace camionul cu intenția de a-l răsturna şi incendia.

Împreună cu Miliția, s-au tras câteva salve de intimidare, după care țăranii s-au retras, manifestând cu lozinca: „să nu se ridice chiaburii, care ne-au dat pâine albă şi am trăit bine cât timp am lucrat la ei, căci vom omorî pe notar, în primul rând, apoi pe toți conducătorii din comună".

După plecarea organelor noastre şi a delegaților Organizației Județene, populația a fost agitată toată noaptea, cu intenția de a ataca organele care vor interveni pentru ridicarea instigatorilor.

De menționat, că printre participanți erau foarte mulți muncitori de la Gospodăria de Stat din comună, care se plâng că sunt ținuți în condițiuni proaste, atât în ceea ce priveşte cazarea, cât şi hrana. Ei arătau că pentru 10 oameni sunt 6 linguri şi sunt obligați să doarmă pe pământ, nedându-li-se nici o pătură.

De asemenea, a mai fost semnalat că în comuna Chiribici-Bihor (Chiribiş – n.n. Augustin Țărău), chiaburii Sabău Gavril, Gavrilă Vancea, Vancea Ioan şi Hortea Iosif, au îndemnat populația să nu semneze adeziunile pentru cooperativă, deoarece adeziunile servesc pentru înființarea colhozurilor.

***

Timp de două săptămâni nu s-au mai produs manifestări de massă, însă starea de agitație continuă.

În această perioadă, chiaburii şi organizațiile lor subversive au pregătit acțiunea lor contra-revoluționară propriu-zisă.

În ziua de 20 iulie, anul curent, în timp ce se ținea o şedință sindicală în comuna Tăuteu-Bihor, țăranii s-au ridicat şi au cerut ca plata secerişului să se facă în natură. Cu această ocazie, s-a strigat: „nu dăm nici un bob de grâu, fiindcă va fi luat şi comercializat de evrei".

Intervenind organele de Securitate, oamenii au fost împrăştiați. Pe timpul nopții ei au organizat o pază în turnul bisericii, astfel ca la un semn fixat să se tragă clopotele, oamenii adunându-se în fața Comitetului Provizoriu.

În acest timp, doi curieri au fost trimişi spre comunele: Bogoiu (Bogei – n.n. Augustin Țărău), Ciutelec, județul Bihor, cu lozinca: „trageți clopotul să se strângă oamenii să ajute comunei Tăuteu, fiindcă arde comuna". Un alt curier a fost trimis în comuna Chiraleu, cu aceeaşi lozincă. Din Chiraleu, circa 2500 țărani au pornit cu furci şi găleți în ajutorul comunei Tăuteu. Atât cei din Ciutelec, cât şi cei din Chiraleu au fost opriți în drum de câțiva membri de partid şi de Miliție, care lămurindu-i, i-a întors din drum.

Deplasându-se organele de Securitate, au arestat 38 de instigatori. Cu această ocazie, țăranii săraci au demascat pe chiaburii care i-au indus în eroare.

În acelaşi [timp] în comuna Spinuş-Bihor, muncitorul Ruscaş Gheorghe de la „Reşița", venind în concediu, a început să instige țăranii, afirmând: „muncitorimea n-are ce mânca, dar vrea totuşi să ia grâul de la voi".

El a reuşit să mobilizeze circa 200 de țărani, care au cerut Comitetului Provizoriu să nu ia nici un bob de grâu şi „să iasă nădragii din comună"[562]. În timp ce preşedintele Comitetului Provizoriu a demascat pe acest muncitor, fratele lui a fugit acasă, venind înapoi cu un cuțit cu care amenința că-i omoară pe toți comuniştii.

Venind organele de Securitate, cei doi frați au dispărut, dar a fost arestat un chiabur instigator. S-au găsit firele telefonice tăiate.

În noaptea de 22-23 iulie, anul curent, primindu-se informații că starea de spirit în comunele: Spinuş, Pocluşa de Barcău, Sărsig, Mişca, Tria şi Dernişoara, județul Bihor, este agitată contra dispozițiunilor referitoare la seceriş şi treieriş, s-au deplasat la fața locului organele de Securitate şi un pluton de milițieni, pentru asigurarea liniştei şi ordinei. Lozinca lansată de instigatori era: „nimeni nu va ieşi din casă la lucru". De asemenea, s-a constatat că liniile telefonice dintre aceste comune au fost tăiate.

Organele noastre au restabilit ordinea.

În aceeaşi zi, au fost găsite manifeste în colonia comunei Ciumagiu (Ciumeghiu – n.n. Augustin Țărău) județul Bihor, manifeste în limba maghiară, cu creionul, şi care aveau următorul conținut: „dragi frați, este un ordin dat din partea autorităților, ca strângerea recoltei pentru seceriş să fie numai într-un singur loc. acest ordin, pentru noi este foarte rău. Eu atrag atenția, ca nimeni să nu înceapă strângerea recoltei, pentru că primul care va strânge la locul ordonat, însă şi el o va păți rău".

În ziua de 24 iulie, anul curent, în comuna Tăutelec-Bihor, Județeana PMR a trimis 8 îndrumători pentru a lămuri populația în legătură cu muncile agricole.

Cu această ocazie, în timp ce îndrumătorii intrau în comună, ei au fost întâmpinați de preşedintele Comitetului Provizoriu şi de secretarul Organizației de Bază, care le-a atras atenția să iasă din comună fiindcă ei nu garantează de libertatea lor. Îndrumătorii au intrat totuşi în comună, dar au fost atacați de şvabii întorşi din URSS, în frunte cu Vulst Rozalia, Polarec şi preotul romano-catolic Dobrovschi. În acest timp, circa 150 de țărani, chiaburi şi mijlocaşi, s-au strâns şi au scos îndrumătorii din comună, aruncând cu cărămizi după ei.

---

[562] Ungurii – n.n. Augustin Țărău

Organele de Securitate au arestat pe toți membri Comitetului Provizoriu, secretarul Organizației de Bază, anume Farcaș Abraham, posesor a 18 iugăre de pământ, președintele UTM, președintele Sindicatului de Salariați Agricoli și președinta UFDR, care erau în fruntea instigatorilor.

Îndrumătorii, porniți din comuna Tăutelec-Bihor, s-au îndreptat spre comuna Șișterea. Aici, ei au fost înconjurați și amenințați de circa 400 de țărani, care strigau: „afară cu nădragii". Membrii de partid din comună au fugit să cheme pădurarii ăn ajutor, până la sosirea organelor de Securitate. Un grup de circa 50 de huligani s-au dus la locuințele membrilor de partid, au aruncat cu cărămizi după ei. Printre instigatori au fost identificate soțiile numiților: Fazecaș Alexandru, Asztaloș Ludovic, Arany Etelca și Foca Ioan. Nu s-au făcut arestări.

În ziua de 25 iulie, anul curent, în comuna Tăut-Bihor, a fost găsit un manifest care avea următorul cuprins: „atenție țărani, fără nici un pic de teamă, la luptă cu dânșii pentru cereale. Un bob de grâu să nu dați acum la nimeni. Veniți din toată țara să luptați".

În aceeași zi, în comuna Oșand-Bihor, în timp ce comisia Comitetului Provizoriu verifica pregătirea secerișului, un grup de cetățeni, în majoritate femei, au înconjurat comisia și arătând niște mălai pe care-l aveau în mână, au strigat: „dăm foc grâului decât să predăm cota obligatorie și vom da cu toporul în cei ce ne obligă la predarea cotelor".

Printre instigatori au fost identificați: soția lui Barudan Vasile, chiabur cu 11 hectare, văduva lui Nistor Teodor, cu 5 hectare și Nistor Dumitru, fără avere. S-a dispus ca Miliția să-i aresteze pe instigatori [și] să fie înaintați Securității.

În ziua de 26 iulie, anul curent, fiind zi de târg în comuna Șișterea, un individ a strigat în piață, să se ceară pâine, fiindcă acum este momentul. S-au strâns circa 300 de țărani în fața Comitetului Provizoriu, strigând lozinca: „dați-ne pâine sau posibilitatea să câștigăm pâine". Luând cuvântul instructorul județean PMR, care se găsea la fața locului, a reușit să împrăștia mulțimea. Organele de Miliție au arestat 2 femei dintre instigatoare, una, soția unui cunoscut legionar. În urma acestei măsuri, s-au adunat circa 400 de țărani, coloniști români și maghiari, care încercând să atace Miliția, a fost nevoie să se tragă foc, omorându-se un instigator, care era un fost legionar.

În ziua de 28 iulie, anul curent, în comuna Diosig-Bihor, la orele 9 dimineața, o ceată de circa 50 de femei, a atacat Cooperativa comunei, bătând pe președintele ei. Între timp, grupul femeilor a crescut la 100. deplasându-se la fața locului, președintele Sfatului Popular Județean, organele Securității și Miliției, ordinea a fost restabilită imediat.

Printre instigatoare au fost identificate soțiile următorilor: a lui Traian Ștefan, cu 8 iugăre și vie, a lui Covaci Iosif, cu 10 iugăre, a lui Peter Ioan, fost șef de cuib [legionar] în comună, a lui Corbuț Florea, fost președinte PNȚ-Maniu în comună și altele.

În aceeași seară, manifestanții s-au adunat din nou, ceea ce a făcut ca organele Securității și Miliției să se deplaseze la fața locului, trecându-se la reținerea instigatorilor. Deoarece mulțimea a atacat cu pietre și vocifera, după somațiile legale, s-au tras câteva focuri de intimidare. În dimineața zilei de 29 iulie, anul curent, la orele 5 dimineața s-a găsit în locul unde seară fusese manifestația, cadavrul locuitorului Petre Ioan, care fusese împușcat din imprudență. Cel în cauză, în trecut a fost șef de cuib și era proprietar a 12 iugăre. Soția sa fusese una dintre agitatoarele principale.

În ziua de 29 iulie, anul curent, la orele 14, în comuna Girișu Negru, județul Bihor, s-a adunat un grup de circa 400 de țărani, în fața Comitetului Provizoriu de plasă. Mulțimea vocifera și striga: „Vrem pâine. Nu vom lăsa nici un bob de grâu să iasă din comună". Președintele Comitetului Provizoriu de plasă a fost forțat să semneze că „nu va scoate nici un bob de grâu din comună".

În aceeași seară, către orele 20-21, în comuna Tăut, județul Bihor, s-au tras clopotele de la biserică, s-a sunat goarne și bătut toba, adunându-se circa 400 de persoane, bărbați, femei și copii.

Tot la aceeași oră, s-au tras clopotele și în comuna Batăr și Talpoș, județul Bihor, de unde, țăranii încolonați au venit în comuna Tăut. Din aceste comune au venit circa 1000 de țărani, care adunați, strigau lozincile: „Trăiască R.P:R., Trăiască Uniunea Sovietică, Jos

Guvernul, Afară cu comuniştii, Jos comuniştii, Trăiască legiunea şi căpitanul, Trăiască Tito, Nu aveţi frică că vine Miliţia că nu trage cu arma că au ordin".

Manifestanţii s-au îndreptat către Comitetul Provizoriu, dând foc porţii ornamentale de la intrare, şi spărgând uşa sediului au scos arhiva şi i-au dat foc. De asemenea, s-au distrus centrala telefonică şi au tăiat firele [de telefon].

Deplasându-se la faţa locului organele Securităţii şi miliţiei, camioanele cu ostaşi au fost atacate cu focuri de armă automată. Toată noaptea huliganii au manifestat, strigând aceleaşi lozinci şi altele, ca: „Nu vom da nici o boabă de grâu. Să nu intre nici un nădrăgan în comună. Jos jidanii şi comuniştii".

Pe la orele 22, o parte din manifestanţi au plecat în comuna Batăr, judeţul Bihor, unde de asemenea erau adunaţi peste 200 de huligani, care manifestau pe stradă cu aceleaşi ozinci, strigând totodată să „nu ducă nimeni grâul la arii, căci peste câteva zile vor veni americanii".

Şi aici, huliganii au distrus şi au devastat sediul Comitetului Provizoriu. Paznicul de noapte s-a opus strigând: „mă proştilor ce vreţi ?" Unul dintre huligani i-a dat cu securea în cap, omorându-l pe lor. Paznicul era unul dintre cei mai buni membri de partid.

Cei care au pus la cale şi condus acţiunea au fost Milean Gheorghe, chiabur cu circa 20 hectare, care este şi autorul moral al crimei (dispărut), Ţirban Matei, chiabur cu 12 hectare (dispărut), Todinca Ioan, chiabur (executat), Hodişan Mihai, chiabur manist, cu 17 hectare (arestat) şi Rusu Ioan, fost legionar, chiabur cu 25 hectare (dispărut).

În comuna Batăr, judeţul Bihor, li s-au mai adăugat numiţii Crăciun Ioan, chiabur manist, cu 20 hectare (executat), Suşigan Vasile, chiabur manist, cu 25 hectare (executat şi Teuda Gheorghe, chiabur cu 20 iugăre (arestat).

În aceeaşi noapte, huliganii s-au îndreptat şi înspre comuna Girişu Negru, barând şoseaua şi tăind firele telefonice.

În comuna Girişu Negru, judeţul Bihor, se strânseseră circa 200 huligani, care conduşi de numiţii: Sârbu Silviu, legionar fugar, chiabur (executat); Ţărău Ioan, chiabur manist cu 18 iugăre (arestat), au terorizat pe membrii Comitetului Provizoriu.

Au intervenit organele noastre pentru a împrăştia mulţimea.

La ieşirea din comună, huliganii au baricadat drumul şi au atacat maşina Securităţii cu pietre şi focuri de armă. Vrând să tragă în maşină, gloanţele au nimerit doi huligani, unul fiind lovit mortal, iar altul grav rănit, care a murit la spital.

Când au apărut organele Securităţii, o parte din huligani s-au retras în pădure, de unde au chemat prin strigăte şi fluierături ca „toată populaţia să se refugieze în pădure".

Organele noastre s-au îndreptat spre comuna Belfir, judeţul Bihor. Aici era încă linişte, însă o parte din populaţie a participat la acţiunea chiaburească din comuna Girişu Negru, fiind instigaţi şi conduşi de numiţii: Csáck Ladislau, chiabur cu 18 iugăre (executat) şi Biro Iosif, chiabur cu 17 iugăre (executat).

În ziua de 30 iulie, anul curent, în comuna Cociuba Mare, judeţul Bihor, huliganii, în număr de circa 600, [au manifestat] fiind instigaţi de cei din Belfir, judeţul Bihor, unde se găseau 3 îndrumători de la Judeţeana PMR

Intervenind la faţa locului 15 miliţieni, ei au fost înconjuraţi de huligani, ne mai putând face faţă. Doi îndrumători au fost bătuţi grav.

În aceeaşi noapte s-au tras clopotele în comunele Belfir şi Girişu Negru şi circa 300 de huligani s-au deplasat spre comuna Cociuba Mare, manifestând: „Nu avem nevoie de oameni de încredere la batoză. Nu vom da nici un bob de grâu ca să iasă din comună". Totodată au manifestat pentru a nu se transporta grâul la arii, prin lozinca: „că peste câteva zile vor veni partizanii din Iugoslavia, care sunt în pădurile din apropiere". Huliganii au tăiat firele telefonice. Intervenind organele noastre pentru a-i scăpa pe cei baricadaţi la sediul Comitetului Provizoriu, maşina Securităţii a fost atacată cu focuri de armă.

Instigatorii şi capii acţiunii chiabureşti au fost numiţii: Dan Nicolae, chiabur manist cu 17 hectare (arestat), Dan Gheorghe, chiabur manist cu 10 hectare (arestat), Pojorca Gheorghe chiabur manist cu 10 hectare. Susnumiţii au instigat populaţia săracă, spunându-le că dacă se

vor uni cu ei şi vor împiedica ridicarea cotelor de la ei, precum şi arestarea chiaburilor din comună, vor primi jumătate din recolta lor.

Organele noastre, trecând prin comuna Tăut, județul Bihor, au găsit Primăria devastată, arhiva arsă şi drapelele roşii arse. După ce organele au intrat în comună, în circa 20 de minute, huliganii au atacat cu furci, topoare, sape, pietre şi arme.

Organele Securității au reuşit să aresteze 14 huligani.

În ziua de 31 iulie, anul curent, acțiunea chiaburească izbucneşte în comuna Ucuriş, județul Bihor, după ce au sosit doi fii de chiaburi din comuna Tăut, care fugiseră acolo, unde au luat contact cu chiaburul Mateoc a Tureacului. Ei au instigat populația la acțiune.

În frunte cu numiții Mateoc Ioan, chiabur manist cu 6 hectare (executat), Mateoc florian a Gherii, cu 14 hectare, Bodea Ioan, chiabur cu 6 hectare (executat) şi Popa Alexandru, chiabur cu 10 hectare (dispărut), au devastat sediul Comitetului Provizoriu, au ars arhiva şi procesele verbale de impunere a cotelor de cereale, au distrus tablourile conducătorilor R.P.R. şi lozincile.

La fel au procedat cu căminul cultural, şcoala, cooperativa şi poarta triumfală, pe care au ars-o. au terorizat conducătorii organizației de bază şi ai Comitetului Provizoriu. Au tăiat firele telefonice din comună şi au baricadat drumul. Huliganii au traversat comuna, cântând cântece legionare ca „Sfântă tinereţe legionară" şi alte cântece naționale şi şovine, ca „Deşteaptă-te române", precum şi „Trăiască regele". Când au apărut organele noastre, au tras focuri de armă asupra lor.

În comuna Susag, județul Bihor, în noaptea de 31 iulie, anul curent, un grup de huligani, condus de numiții: Hurth Ioan, chiabur cu 20 iugăre (executat), Hurth Teodor, chiabur cu 13 iugăre (executat), Morna Ioan, chiabur cu 20 iugăre (dispărut), înarmați cu furci de fier şi având drapele naționale în frunte, au devastat sediul Comitetului Provizoriu şi au tăiat firele telefonice.

Grupurile de huligani au trecut apoi prin comuna Coroiu, unde li s-au alăturat huliganii din această comună, care erau conduşi de Leocuția Matei, chiabur cu 15 hectare (executat) şi fiul său Leocuția Gheorghe (dispărut). De aici au trecut în comuna Craiva, județul Bihor, unde au manifestat, devastând sediul Comitetului Provizoriu şi postul de Miliție.

Izbucneşte acțiunea chiaburească şi în comuna Ianoşda.

Huliganii din comuna Susag, județul Bihor, au alarmat prin tragere de clopot comunele: Marginea, Satu Barbă, Săldăbagiu de Barcău, Ghida, Cohan şi Abram, județul Bihor, de unde au venit câte 50-60 de țărani şi ducându-se la sediul Comitetului Provizoriu, au bătut pe membrii subcomisiei de verificări şi pe secretarul organizației de bază.

Huliganii au manifestat toată noaptea cu lozincile: „Nici un bob de grâu la colectare. Să iasă afară toți străinii din comună. N-avem nevoie de nădrăgarii de la oraş".

În aceeaşi zi, acțiunile chiabureşti se întind şi în Nordul județului Arad, astfel:

În comuna Berechiu, județul Arad, venind echipa culturală a Şcolii de Subofițeri din Ineu, populația adunată în număr mare a manifestat împotriva măsurilor luate de guvern, strigând lozincile: „Vrem pâine nu mălai. Vrem libertate. Trăiască regele Mihai. Trăiască Iuliu Maniu. Trăiască regele Carol II-lea. Jos comuniştii".

Înarmați cu ciomege şi pietre, au atacat şi bătut pe secretarul organizației de bază PMR din Ineu. Grupurile de huligani din această comună, înarmați, s-au îndreptat spre comuna Şomoşcheş, județul Arad, pentru a-i instiga şi pe țăranii de acolo. Pe drum ei au fost opriți de către organele noastre şi [de] un pluton de grăniceri, care i-au întors din drum, fără însă a putea restabili ordinea, din cauza efectivul prea mic față de populația care participa la acțiunea chiaburească, în număr de circa 3-400 de țărani.

În comuna Apateu, județul Arad, acțiunile chiabureşti pornesc cu aceleaşi lozinci ca şi în comuna Berechiu.

Înarmați cu ciomege, furci şi arme, bat pe învățătorul şi notarul comunei, care încercau să-i liniştească, devastează locuințele celor doi de mai sus, Primăria şi Şcoala primară, dând foc la o mare parte din mobilier şi întregei arhive. S-au strigat aceleaşi lozinci huliganice.

Un organ de Securitate, însoțit de doi ofițeri de grăniceri, plecând să verifice situația, la marginea comunei au fost opriți prin strigăte şi focuri de armă. Neavând forțe suficiente,

maşina cu cei de mai sus, s-a reîntors, reuşind însă să prindă 6 huligani înarmaţi cu ciomege şi unul cu o armă ZB.

În comuna Şepreuş, judeţul Arad, populaţia a început acte de dezordine şi agitaţie, întrebuinţând aceleaşi lozinci huliganice.

S-au format grupuri de circa 400 huligani, care înarmaţi cu ciomege, furci şi arme, au tăiat firele telefonice, au devastat cooperativa comunei, consumând întreaga băutură, au devastat Gospodăria de Stat, au incendiat sediul Comitetului Provizoriu şi întreaga arhivă, au dezarmat şi bătut o patrulă călare, compusă din 3 miliţieni.

Huliganii au format posturi de pândă în jurul satului, pentru a împiedica intrarea autorităţilor.

În comuna Şomoşcheş-Arad, venind tovarăşul Belle Petru, preşedintele Sfatului Popular Judeţean, pentru a duce muncă de lămurire, s-au adunat un număr de 400 de ţărani, care l-au atacat, bătându-l grav şi aruncând maşina într-un şanţ. Tovarăşul Belle a fost salvat de organele Miliţiei şi grănicereşti, care au intrat în comună cu un mic efectiv de grăniceri. Huliganii au format grupuri înarmate cu ciomege şi furci, baricadând drumul ce duce în sat şi strigând aceleaşi lozinci huliganice. Au dat foc arhivei Comitetului Provizoriu şi au rupt firele telefonice.

În toate cele 4 comune, când s-a încercat de către organele de Miliţie şi grănicereşti de a intra în comună, s-au tras clopotele la semnal, pentru a [se] trece la rezistenţă.

Cauzele acţiunilor chiabureşti din judeţul Arad sunt aceleaşi ca şi în judeţul Bihor, adică existenţa organizaţiilor subversive din judeţul Bihor, care aveau ramificaţii şi în judeţul Arad, existenţa unei organizaţii subversive pe teritoriul judeţului Arad şi Timiş-Torontal, care [au] lansat şi lansează manifeste ostile regimului democratic şi îndeamnă populaţia rurală la rezistenţă contra măsurilor luate de guvern şi trecerea la acte de teroare, manifeste care au şi un conţinut religios şi despre care sunt indicii că au fost redactate şi lansate de către preoţii catolici.

De asemenea s-a [aflat] că elementele fostului PNŢ-Maniu, organizaţi subversiv, duc o acţiune de agitare în rândul populaţiei rurale, folosind elemente ale PNŢ-Maniu din comune.

Dovada că acţiunile din cele 4 comune au fost iniţiate de organizaţii subversive din judeţul Bihor, este că în ziua de 28 iulie, anul curent, în comuna Berechiu, judeţul Arad, şi-au făcut apariţia călare, coi indivizi îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, veniţi din comuna Talpoş, judeţul Bihor, care au luat legătura cu câţiva ţărani din comuna Berechiu, îndemnându-i să organizeze rezistenţa contra măsurilor luate de guvern, privitoare la treieriş şi colectare, arătându-le totodată că luând o poziţie de rezistenţă în massă, vor reuşi să-şi ajungă scopul lor.

Reprimarea acţiunilor contrarevoluţionare chiabureşti

Cum acţiunile contrarevoluţionare chiabureşti aveau tendinţa să se întindă şi în alte comune, faţă de această situaţie, Ministerul Afacerilor Interne a luat următoarele măsuri:

- Organizează Comandamentele Unice Oradea şi Arad, respectiv, în zilele de 30 iulie şi 1 august 1949, compus din delegatul Comandamentului Trupelor M.A.I., delegatul Securităţii, delegatul Miliţiei şi delegatul Comitetului Provizoriu Judeţean.

- Se dă misiunea de a se restabilii total ordinea şi liniştea în regiunile respective, interzicând extinderea dezordinelor şi actelor de instigare, să fie în măsură să acţioneze şi în judeţele învecinate în acelaşi scop; să lămurească ţărănimea muncitoare asupra dispoziţiunilor date în legătură cu regimul colectărilor şi să o determine să o respecte, precum şi să iasă la munca câmpului.

Ca mod de acţiune se hotărăşte:

- Se va acţiona cu toată energia şi cu forţele suficiente, succesiv, pe centrele agitate.

- Cei care se dedau la crime, la acte de teroare, tăieri de fire telefonice sau la jaf, să fie executaţi.

- În caz că agresorii utilizează forţa sau focuri împotriva trupelor şi autorităţilor şi nu se supun somaţiiunilor legale, să se întrebuinţeze focul, urmărindu-se lichidarea capilor acestor bande.

- Din fiecare centru în care au avut loc acţiuni chiabureşti, se vor ridica capii acestor acţiuni (în lipsă, familiile acestora) şi câte 10-15 familii de chiaburi, afirmaţi ca duşmani ai

poporului, care vor fi dirijați de Miliție, conform dispozițiunilor ce se vor da prin Comitetele Provizorii județene.

Prin acest mod de acțiune s-a urmărit:

- În faza I-a: lichidarea acțiunilor contrarevoluționare chiaburești şi împiedicarea extinderii dezordinelor în regiunile din jur.

- În faza II-a: asigurarea treierişului şi colectărilor în condițiuni normale, pe toată durata campaniei de lucru.

Pentru realizarea scopului de mai sus, M.A.I. a pus la dispoziția Comandamentului Unic următoarele efective:

La dispoziția Comandamentului Unic Oradea:

- 3 batalioane de Securitate, dislocate la Oradea, Tinca şi Marghita.
- ulterior, încă un batalion, format din C[ompania] I[ntervenție] Grăniceri Oradea.

La dispoziția Comandamentului Unic Arad:

- 2 batalioane de Securitate (unul la Arad şi altul la Timişoara).
- 1 batalion format din C[ompania] I[ntervenție] Grăniceri Arad.
- 1 companie din Regimentul 5 Grăniceri Arad.

La dispoziția trupelor M.A.I.: trupe de rezervă.

Odată cu trupele dislocate în zonele respective, s-au început operațiunile pentru lichidarea acțiunilor chiaburești, operațiuni începute în ziua de 31 iulie anul curent şi terminate în ziua de 3 august anul curent.

În timpul operațiunilor au fost executați în Regiunea Oradea 16 chiaburi, iar în regiunea Arad 12 chiaburi, toți capi de acțiunea contrarevoluționară chiaburească.

Din ambele au fost ridicate şi evacuate în Medgidia, județul Constanța, un număr de 13 persoane, pentru paza cărora, atât pe timpul transportului cât şi după sosirea la destinație, au fost luate măsurile necesare.

În Regiunea Oradea, au mai fost arestate încă 170 de persoane, care sunt în curs de cercetare şi triere.

În intervalul 31 iulie-4 august 1949, au mai avut loc următoarele acțiuni şi agitații:

- În comuna Arnaşul Mic (Almaşu Mic – n.n. Augustin Țărău) județul Bihor, locuitorii, în număr de circa 100, au gonit de la maşina de treierat pe agentul agricol şi Comitetul.

- În comuna Petreni (Petreu – n.n. Augustin Țărău) un grup de 40 de chiaburi au forțat pe preşedintele Comitetului Provizoriu să la dea asigurări că nu vor fi ridicați.

- În comuna Cristur-Bihor, (Crestur - n.n. Augustin Țărău) Comisia de treierat a fost gonită de la maşină şi treieratul oprit.

- În comuna Cetz-Bihor (Cheț - n.n. Augustin Țărău), s-au tras clopotele, a fost alungat controlorul de la maşina de treierat şi a fost atacat convoiul care ducea grâul colectat.

În toate aceste comune nu au fost acte de violență.

- În oraşul Salonta, județul Bihor, în ziua de 1 august anul curent, a fost aruncată o scrisoare anonimă prin fereastra Comitetului Provizoriu al oraşului, scrisă în limba maghiară, cu următorul text: „Aduc la cunoştința lui Luncan Nicolae, secretarul Comitetului Provizoriu şi celorlalți colegi ai lui, că dacă nu vor să zboare în aer cu primăria şi magazia „Comcerealului", să se gândească bine ce fac!"

- În comuna Tulca, județul Bihor, cetățenii au manifestat contra colectărilor.

- În comuna Bicaciu, județul Bihor muncitorii de la maşina de treierat au declarat că nu vor începe munca, amenințând cu moartea pe preşedintele Sindicatului de Salariați Agricoli, fapt pentru care a fugit din comună.

Tot în această comună, în ziua de 2 august, anul curent, fiind instigați de către preotul romano-catolic Ivan Gheorghe, fost imredist (executat), s-au adunat circa 500 de țărani şi mobilizând prin clopote comuna vecină Ianoşda, de unde au venit circa 150 de inşi, înconjurând Comitetul Provizoriu, au strigat: „Dați-ne pâine! nu aveți dreptul să vă amestecați la maşina de treier, în treburile noastre. Vom apăra cu viața pentru a nu ieşi grâul din comună". Huliganii au bătut pe preşedintele Comitetului Provizoriu de plasă, care a fost internat în spital. Intrând trupele de Securitate în comună, ordinea a fost restabilită. Cei care au condus acțiunea

chiaburească au fost: Turcuţ Petru, chiabur manist cu 20 de iugăre (executat), Bucuco Ştefan, mijlocaş (executat), Cuzman Francisc, mijlocaş (dispărut) şi Efantecon Francisc, mijlocaş (dispărut).

- Acţiuni huliganica au mai fost în comunele: Cetariu, Uileacu de Munte, Ciocaia, Cadea, Ineul de Criş, Chetz şi Petid, în judeţul Bihor şi comunele: Ţipari şi Vărşand, judeţul Arad, însă fără a trece la acte de dezordine.

- În ziua de 3 august, anul curent, în timp ce un sublocotenent dintr-o companie de grăniceri, însoţit de şase ostaşi, se îndrepta spre comuna Mărţihaz, judeţul Bihor, au fost atacaţi de un grup de ţărani, de circa 300, care bătuseră pe preşedintele Comitetului Provizoriu şi pe secretarul Organizaţiei de Bază. După somaţiile legale, ostaşii au făcut uz de armă, omorând doi huligani. Au intervenit două plutoane auto, făcându-se reţineri.

După reprimarea acţiunei contrarevoluţionare chiabureşti, ţăranii au reluat lucrul, predând cotele legale.

Au mai fost totuşi unele încercări de agresiune în urma instigărilor chiabureşti. Astfel au fost semnalate:

- În comuna Chiraleu, judeţul Bihor, au fost arse circa 2 vagoane de grâu aparţinând ţăranilor săraci şi mijlocaşi. Se fac cercetări.

- În comuna Păţal, judeţul Bihor, un soldat a fost atacat de un ţăran cu furca. După somaţiile legale, soldatul a tras, rănindu-l la piept.

Tot aici, un instigator a tras cu revolverul asupra unui subofiţer, fără a-l lovi. Instigatorul a fost împuşcat pe loc.

În zilele de 4, 5 şi 6 august, anul curent, a continuat trierea celor reţinuţi.

Concluzii

1) Acţiunile contrarevoluţionare ale chiaburilor din judeţele Bihor şi Arad n-au fost acţiuni spontane, ci acţiuni organizate, pregătite timp îndelungat de elemente care fac parte din organizaţii subversive.

2) Pregătirea acţiunilor contrarevoluţionare chiabureşti din judeţele Bihor şi Arad au coincis cu trădarea celor doi ofiţeri de Securitate de la D[irecţia] R[egională] Oradea, Căpitan Elekes Toma şi Sublocotenent Rada Ilie, care duceau acţiunea informativă în legătură cu organizaţiile dubversive de pe teritoriul judeţului Bihor.

Această trădare a creat o dezorientare la D[irecţia] R[egională] Oradea, care a scăpat din mână urmărirea problemei.

Direcţiunea Generală a Securităţii poporului, având sarcina de a descoperi organele superioare din conducerea acestor organizaţii subversive, n-a dat ordin mai devreme pentru arestarea elementelor identificate.

Faptul că în preajma acţiunilor contrarevoluţionare chiabureşti, D[irecţia] R[egională] Oradea a rămas fără conducere şi fără ofiţerii care au condus acţiunea informativă, a putut permite chiaburimii să-şi desfăşoare acţiunea lor.

3) Organizaţiile de partid au dat dovadă de o slabă muncă politică în rândurile ţărănimii sărace şi mijlocaşe, lăsând-o pe aceasta să cadă sub influenţa chiaburilor şi instigatorilor, care au împins-o în acţiunea contrarevoluţionară chiaburească.

De asemenea, au dat dovadă de lipsă de vigilenţă, lăsând ca duşmanul de clasă să pătrundă în rândurile partidului, ceea ce a făcut ca însuşi cadrele şi membrii de partid să participe la acţiune.

4) Organele de Stat nu au căutat să rezolve justele revendicări ale ţărănimii sărace, astfel că ei au căzut sub influenţa chiaburilor care i-au instigat în acţiunile contrarevoluţionare chiabureşti.

De asemenea, se constată o lipsă de vigilenţă în ceea ce priveşte alegerea membrilor în Comitetele Provizorii, ceea ce a făcut ca unul din ei să participe la acţiune.

5) Acţiunile contrarevoluţionare chiabureşti au fost reprimate , ordinea fiind restabilită, deşi starea de spirit continuă să fie agitată.

6) Trupele care au acţionat n-au avut nici o defecţiune, atât ostaşii, cât şi ofiţerii fiind pregătiţi politiceşte pentru lupta dusă contra duşmanului de clasă.

Față de cele de mai sus,

Propunem

1) Depistarea şi arestarea tuturor membrilor din organizațiile subversive, astfel ca prin cercetări, acțiunea să fie extinsă către vârfuri şi alte regiuni.

2) O serioasă verificare a membrilor de partid din aceste regiuni şi excluderea celor care au trădat sau au avut slăbiciuni.

Intensificarea muncii politice la sate, dusă cu elemente bine pregătite şi pe baza unui plan bine întocmit.

3) Verificarea şi îndepărtarea din Aparatul de Stat a tuturor elementelor duşmănoase, care s-au pus în slujba duşmanului de clasă participând la acțiunile contrarevoluționare chiabureşti, precum şi pregătirea lor.

ASRI, *fond Documentar*, dosar 4638, f. 66-90 – Apud: Gabriel Moisa, *Colectivizare, rezistență şi represiune în Vestul României (1948-1951)*, Editura Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 1999, p. 86-114

94

Oradea, 13 august 1949 – *Chestionar întocmit de către Comitetul Județean Bihor al PMR în vederea întocmirii unei lucrări statistice necesare analizei evenimentelor petrecute în județ.*

Chestionar

1. Câți țărani au luat parte la acțiuni ?
2. Câți la acțiuni paşnice ?
3. Câți la acțiuni agresive ?
4. Compoziția socială a participanților ? Compozitia nationalã [563]
5. Câți membri de partid au participat ?
6. Ce lozinci ? Ce revendicări au fost ridicate ?
7. Ce devastări au fost făcute ? Unde ?
8. Câți tovarăşi au fost bătuți şi răniți ?
9. Comportarea membrilor şi organizațiilor de partid ?
10. Comportarea Comitetelor Provizorii locale ?
11. Comportarea conducerilor organizațiilor de massă, pe comune, pe plăşi ?
12. Frontul Plugarilor, UTM, UPM, UFDR, Sindicatul Agricol ?
13. Părerea Comitetului Județean al PMR despre evenimente ?

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 25

95

Plasa Beliu, 13-14 august 1949 – *Raportul activistului PMR Iațcov Ioan, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Ucuriş, Susag, Coroiu şi Craiova ale plasei Beliu.*

Partidul Muncitoresc Român
Organizatia Plasei Beliu

Raport de felul cum au decurs actiunile rebelilor în plasa noastră,
în ziua de 31 iulie-1 august

1) În total, au luat parte activă la aceste actiuni, pe întreaga plasă, circa 650 de persoane, unde din comuna Ucuriş au participat circa 330, Susag 300, Coroiu 15, Craiova 10 persoane.

2) Din totalul de circa 650 de persoane care au participat, cam 250 de persoane au participat la actiuni agresive.

---

[563] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. Augustin Țărău

3) Compozitia socială a participantilor la rebeliune, majoritatea celor prezenti au fost tărani săraci şi mijlocaşi, dar cu actiune pasivă, la actiuni agresive, în general, au fost chiaburii satelor şi în special sotiile lor, care au agitat şi chiaburii au trecut la actiuni.

4) La această rebeliune au participat, în comuna Ucuriş 5 membri de partid, în Susag 2, la Coroiu 2, din comuna Craiova nici unul nu a participat.

5) Lozincile propriu-zise, nu au strigat, decât la început, că nu vor să dea cotă şi cântece legionare, precum fostul imn „Deşteaptă-te Române" şi alte cântece cu caracter reactionar. În repetate rânduri au strigat „Jos comuniştii!". Toate aceste lozinci nu au fost cu caracter economic ci cu caracter politic.

6) Devastările provocate au fost: dărâmarea portii de triumf din comuna Ucuriş, devastarea localului Comitetului Provizoriu, distrugând lozincile ce se găseau, tablourile ce au fost puse şi procesele verbale de impunere la cote, spargerea geamurilor la locuintele alor 2 membri de partid, Botoc Ioan şi Boctul Teodor, distrugerea centrului de colectare de lapte, distrugerea chiar şi a maşinelor de la centrul de lapte, s-au ars cărtile din bibliotecă Căminului Cultural. În comuna Susag s-au ars biblioteca Căminului Cultural, archiva Comitetului Provizoriu. În satul Coroi s-au dus arzând localul şcoalei, s-au ars toate lucrurile din interiorul şcoalei, s-a spart 1 fereastră. Tot în satul Coroi, la postul de Militie s-au ars biblioteca, fără să distrugă altceva. În comuna Craiova s-au distrus lozincile, tablourile şi archiva Comitetului Povizoriu, precum, în toate locurile, au fost tăiate firele telefonice.

7) Membrii de partid au fost bătuti numai în comuna Ucuriş, 4 tovarăşi, fără să fie răniti nici unul.

8) Comportarea membrilor şi organizatiilor de bază în această situatie: în comuna Ucuriş nu au luat nici o măsură, cu toti au fost răspunzători; la fel în comuna Susag, numai în comuna Coroi, unde membrii de partid au colaborat cu Militia şi au dat ajutor pentru a-i putea strânge la un loc pe rebeli.

9) Comportarea conducerii organizatiilor de massă, ca Frontul Plugarilor, Sindicat, Uniunea Femeilor Democrate dinn România, Uniunea Tineretului Comunist, nu putem spune că conducerea a avut vreo atitudine opozitionistă fată de rebeli, fiind răspânditi, numai membrele organizatiei UFDR din Ucuriş, care au luat parte activ la rebeliune şi în comuna Susag, conducerea UTM, unde chiar secretarul a fost în fruntea rebeliunii.

10) Comitetele Provizorii nu au avut nici un fel de atitudine, cu totii s-au ascuns să nu fie prinşi.

11) Părerea omitetului de plasă asupra acestui lucru, este că nu a avut această mişcare nici un caracter economic, ci pur politic, având legături subversive în comuna Şomoşcheş şi Berechiu, judetul Arad, toată plasa Tinca, Ucuriş, Susag, plasa Beliu, unde centrul l-au avut stabilit în comuna Şomoşcheş, judetul Arad. Şi un alt motiv în plus, că nu a avut caracter economic, este că lozincile strigate au fost numai cântece legionare şi că în majoritatea cazurilor s-au distrus bibliotecile democratice, tablourile şi alte lucruri ale regimului.

Beliu, la 14. VIII. 1949 *Iațcov I.*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 187-188

96

Plasa Centrală, 13-14 august 1949 – *Raportul activistului PMR Mudura Pavel, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Biharea, Girişu de Criş, Cetariu şi Uileacu de Munte ale plasei Centrale.*

Plasa Centrală

Răspuns la nota telefonică

Biharea

1. La rebeliune au luat parte circa 1900 de țărani;
2. La acțiuni paşnice au luat [parte] 15 țărani;
3. La acțiuni agresive au luat parte 35 de țărani;

4. Compoziția socială a participanților: 82% săraci, 18 chiaburi;
5. Membri de partid care au participat, în număr de 26;
6. lozincile strigate: ***„Vrem pâine!", „Nu predăm cota la stat!", „Chiaburii sunt oameni ca noi!", „Jos partidul PMR!", „Omorâm pe comuniști!", „Vrem muncă în natură!"*** (plata muncii – n.n. Augustin Țărău);
7. Devastări au fost făcute. Au fost sparte geamurile la Primărie;
8. Răniți au fost doi tovarăși;
9. Comportarea membrilor și organizațiilor de partid: pasivă;
10. Comportarea Comitetului Provizoriu: nu era instalat Comitetul Provizoriu;
11. Comportarea organizațiilor de massă: pasivă;
12. Părerea Comitatului [de plasă] este că [acțiunea] a fost pregătită de chiaburi.

Girișu de Criș

1. La rebeliune au participat 750 de țărani;
2. La acțiuni pașnice au luat parte 46 de țărani;
3. La acțiuni agresive au participat 32 [de țărani];
4. Compoziția socială a participanților: 30% săraci și mijlocași, 70% chiaburi;
5. Membri de partid, au participat șase și patru de la Frontul Plugarilor;
6. Lozinci strigate: ***„Vrem pâine, vrem zahăr, carne, haine!", „Să nu luăm grâul de la chiaburi, să nu facem colectări!", „Vrem să muncim [pentru plata] în natură!"***;
7. Comportarea membrilor de partid a fost foarte bună și a organizațiilor de massă;
8. Răniți n-au fost;
9. Devastări n-au fost făcute, numai Primăria a fost ocupată de manifestanți;
10. Comportarea Comitetului Provizoriu a fost foarte bună:
11. Comportarea organizațiilor de massă, Frontul Plugarilor, Sindicat: bună. [Comportarea] UFDR, UTM: pasivă;
12. Părerea Comitetului [de plasă] este că [acțiunea] a fost pregătită de chiaburi.

Cetariu

1. La rebeliune au luat parte 100 de țărani;
2. ?
3. La acțiuni agresive au luat parte 4 țărani;
4. Originea socială [a participanților]: 90% săraci, restul chiaburi;
5. Membri de partid au participat 35;
6. Lozinci strigate: ***„Vrem Pâine!", „Să nu colectăm grâul, să-l lăsăm în comună!", „Vrem să muncim*** *[pentru plata*] **în natură!"**;
7. Devastări nu s-au făcut;
8. Răniți nu au fost;
9. Comportarea membrilor [de partid]: au fost de partea lor (a manifestanților – n.n. Augustin Țărău);
10. [Comportarea] Comitetul Provizoriu local: [a fost] de acord cu ei (manifestanții – n.n. Augustin Țărău);
11. [Comportarea] UTM, UPM: [au fost de acord] cu părerea lor (a manifestanților – n.n. Augustin Țărău), restul pasivi;
12. ?

Uileacu de Munte

1. Participanți [la rebeliune]:100;
2. ?
3. La acțiuni agresive au participat 7;
4. Compoziția socială [a participanților]: săraci;
5. Membri de partid nu au participat;
6. [Lozinci]: ***„Vrem pâine!", „Jos cu evreii!", „Vrem să muncim [pentru plata] în natură!***;
7. Devastări nu au fost făcute;
8. Un tovarăș a fost bătut;
9. Comportarea membrilor [de partid]: pasivă;

10. Comportarea Comitetului Provizoriu: pasivă;
11. Comportarea organizațiilor de massă: pasivă;
12. ?

[În] restul comunelor, [situația] este negativă peste tot în plasă.

Secretar:
Mudura Pavel

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 29

97

Plasa Sălard, 13-14 august 1949 – *Raportul activistului PMR Nagy Dezideriu, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Tăutelec, Şişterea şi Şuşturogiu ale plasei Sălard.*

Partidul Muncitoresc Român
Plasa Sălard

Rapoarte despre mişcări reacționare din Plasa Sălard

Din comuna **Tăutelec**, au luat parte circa 100-150 de oameni. Au venit de la Tăutelec la Şişterea. La Şişterea, [au participat] circa 250-300 de oameni din localitate. De la Şuşturogiu au luat parte circa 40-50 de oameni tot în Tăutelec.

[La] acțiuni paşnice au luat parte circa 20-25 de oameni din comuna Şişterea. Dintre participanți au fost agresivi circa 10-15 [oameni]. Majoritatea au fost femei, atât din Tăutelec cât şi din Şişterea.

Compoziția socială a participanților a fost în majoritate [țărani] săraci şi mijlocaşi.

Membri de partid au luat parte [la evenimente] într-o măsură mai mică. De la Şişterea, circa 40 [de membri], iar din Tăutelec, toți membrii de partid, 18, împreună cu secretarul [organizației de bază] Farkaş Abraham.

Revendicări şi lozinci au fost: ***„Vrem pâine!", „Nu muncim pe bani!", „Nu dăm grâul numai prin sânge!"***

[Acțiunile] au fost făcute organizat, atât în comuna Şişterea, cât şi în comuna Tăutelec, cât şi la Şuşturogiu. Peste tot, în acelaşi timp au fost trase clopotele într-o parte („într-o ureche" semnal de alarmă şi mobilizare – n.n. Augustin Țărău) la fiecare comună mai sus amintită. Acțiunea a pornit din cauza secerişului în [plătit] bani, care nu a fost primit bine din partea muncitorimei şi [de la care] reacțiunea a pornit zvonul că se ia tot grâul din comună.

Numai un singur tovarăş a fost bătut, în comuna Tăutelec, când au fost trimişi agitatorii din partea Județenei [PMR], el a fost lovit cu piatra în cap.

Comportarea membrilor de partid, în afară de cei care au luat parte la aceste mişcări, au fost pasivi.

Comportarea Comitetului Provizoriu de la Tăutelec, [care] a luat parte activă la mişcare, iar în comuna Şişterea nu a luat parte ci a fost contra acestei mişcări. Chiar şi pentru acest fapt era să fie bătut, chiar preşedintele de la Comitetul [Provizoriu] din Şişterea.

Comportarea conducătorilor de la organizațiile de massă de la Tăutelec, [care] au luat parte şi ei, iar din comuna Şişterea, [conducerea] a fost pasivă şi nu a dat nici un ajutor pentru Comitetul Provizoriu.

Faptul s-a întâmplat, că reacțiunea a avut timp mult să se pregătească, în timp ce noi am stat în aşteptare, ca să ştim cum o să fie plătită muncitorimea, şi chiar la întrebarea „cum o să fie plătit secerişul ?" noi am răspuns că nu ştim, iar reacțiunea a putut să muncească foarte mult. Ei au ştiut ce e de făcut, au organizat mişcarea destul de bine, iar pe de altă parte, din cauză că organizația de bază este inactivă şi slabă. Dacă noi ştiam cu câtva timp înainte de seceriş, cum o să fie plătiți [muncitorii], am fi putut dezbate (combate – n.n. Augustin Țărău) reacțiunea la timp.

În comuna **Spinuş**, au luat parte 150-200 de oameni. Paşnici au fost circa 7-8 de oameni. Agresivi au fost 15-20 de oameni.

Compoziția participanților: au fost țărani săraci şi mijlocaşi.

Câți membri de partid au luat parte ? Între 3-5 oameni au fost printre ei.

Lozincile lor au fost: ***„Nu dăm grâul numai morți!", „Vrem pâine!", „Dacă au fost distruşi boierii, să nu ne distrugă şi pe noi!", „Nu grâu vom da, ci pietre!"***

[Acțiunile s-au desfăşurat] în mod organizat de reacțiune. În comuna Spinuş, cu ocazia planului de colectare, când au fost arătate ce cote sunt puse pe oamenii săraci şi mijlocaşi, de către tovarăşul Mariţan de la Judeţeană şi de către tovarăşul Braun Tiberiu de la Camera Agricolă, nu i-au interesat pe ei [cotele] cele mai mici, ci i-au interesat [cotele] de la 7 hectare în sus, şi [ţăranii] au strigat că ei cer ca predarea [cotelor] să înceapă de la 10 măji (o majă = 100 kg – n.n. Augustin Ţărău) în sus.

Bătuți şi răniți nu au fost. Comportarea membrilor de partid, în afară de cei care au luat parte la aceste mişcări, [restul] au fost pasivi şi speriați, în frunte cu secretarul, în afară de tovarăşul Zglibuţ Ioan junior, care a fost întotdeauna lângă tovarăşi, care au fost în timpul acesta la Spinuş şi în afară de partid, a fost unul cu numele Ionescu Dumitru, care în ziua mişcării, tot timpul a dus muncă de lămurire pe lângă delegatul plăşii.

Comportarea Comitetului Provizoriu a fost pasivă, toți au fugit, în afară de cei care au luat parte la această mişcare. Toți au fost pasivi.

Părerea Comitetului de plasă este că a venit acasă, la Spinuş, Ruscaş Florian de la fabrica Reşiţa, care este un agitator minunat şi a putut mobiliza şi agita populația săracă în interesul chiaburimei. Acest băiat a fost şi criminal şi manist şi legionar şi de toate felurile. El nu este prins nici acum. A fugit împreună cu fratele lui, Gheorghe.

De la comuna Sărsig, a fost mişcare din cauză că preşedintele Sindicatului a vrut să ducă acasă 100 de kg de grâu, fără să-l fi cântărit la maşină, şi din cauza aceasta a fost dus la Miliție. Când oamenii au auzit, s-au dus ca să-l scape de la Miliție şi au vrut să meargă înăuntru [postului de miliție] să ia armele de la ei (miliții – n.n. Augustin Ţărău). Aicea, au luat parte circa 50 de oameni, dintre care au fost şi membrii de partid, doi, iar restul au fost pasivi.

Şi [la] celelalte întrebări, [răspunsurile] sunt la fel ca [la] celelalte comune. Aicea a fost secretarul organizației de bază, Scorțea Florian, care a muncit lângă Miliție, ca să-i potolească pe cei care au fost revoltați.

De la început am lu[cr]at, împreună cu comuna Şişterea şi Tăutelec, pentru că au făcut împreună rebelionul [rebeliunea – n.n. Augustin Ţărău] cu comuna Şişterea, unde a şi fost prins (?) de către Miliție.

Sălard, la 13 august 1949

Secretarul,
Nagy Dezideriu

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 184-185

98

Plasa Tileagd, 13-14 august 1949 – *Raportul activistului PMR Paluşca Iosif, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentul violent petrecut în comuna Ineu din plasa Tileagd.*

Plasa Tileagd

Situația despre manifestația de la Ineu, pe data de 29 iulie 1949

Situație

1. La acțiune au luat parte numai femei – 500;
2. La acțiuni paşnice, nici unul;
3. La acțiuni agresive, au luat parte 5;
4. La acțiune au luat parte: 400 săraci, 80 mijlocaşi şi 20 chiaburi;
5. Membri de partid n-au participat;
6. [Lozinci]: ***„Nu duceți grâul! vrem pâine!"***;
7. Devastări nu s-au făcut;
8. Bătut sau rănit n-a fost nici un tovarăş;

9. [Comportarea membrilor şi organizaţiilor de partid ?]: (?) ţărani, dar nu a luat parte nici unul;
10. [Comportarea membrilor Comitetului Provizoriu ?]: pasivă;
11. Comportarea conducerilor organizaţiilor de massă, pe comune, pe plăşi ?: pasivă;
12. Părerea Comitetului de plasă este că femeile au fost influenţate chiar de bărbaţii lor. La manifestări, [chiaburii] au dat ocazia zvonului că nu se va lăsa [ţăranilor] decât 50 de kg de grâu. [Incidentul] se mai datoreşte lipsei de vigilenţă a Comitetului Provizoriu, pentru că a convocat adunarea generală.

Tileagd, la 13 august 1949 Responsabil [cu] agitaţia şi propaganda: *Paluşca Iosif*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 183

99

Plasa Tinca, 13-14 august 1949 – *Raportul activistului PMR Mihai Cada, pe baza chestionarului, în legătură cu incidentele violente petrecut în comunele Talpoş, Petid, Husasău de Tinca, Ginta, Râpa, Oşand, Sititelec, Mociar, Gurbediu, Cărăsău, Căpâlna, Tăut, Girişu Negru, Belfir, Cociuba Mare, Ianoşda, Suplacu de Tinca şi Batăr, ale plasei Tinca.*

Partidul Muncitoresc Român
Organizaţia Plasei Tinca

Raport de manifestaţiile avute în plasa Tinca, în cele 12 puncte

În plasa noastră au luat parte la acţiune circa 5000 de cetăţeni (ţărani).

La acţiuni paşnice au luat parte circa 2000 din cei 5000 de ţărani, în următoarele comune: Talpoş 300, Petid, , în grupe, circa 200, Husasău, în grupe de câte 10-15, până la 200 de ţărani, Ginta 300, Râpa 200, Oşand 60, Sititelec 140, Mociar, cete pe la case, în număr de circa 100, Gurbediu 200, Cărăsău, 200, Căpâlna 100, în restul de comune au fost numai frământări pe la casele fiecărui cetăţean, în aşteptare, să vadă ce se va întâmpla.

La acţiuni agresive au luat parte circa 3000 de ţărani. În comuna Tăut, 1000, Girişu Negru 600, Belfir 600, Cociuba 800, iar la Batăr 1000.

Compoziţia socială a participanţilor a fost în procent de 60% săraci, 35% mijlocaşi şi 5% la chiaburimea, dar chiaburimea fiind aceea care a pregătit această acţiune.

Membri de partid au participat, după date exacte, până acum 85, din următoarele comune: Tăut 39 de membri de partid, Batăr 41 de membri de partid, Cociuba 5, iar din restul comunelor nu cunoaştem situaţia, fiind luate tabelele de tovarăşul Kiss Vasile.

Lozincele în comuna Cociuba erau pornite „pentru pâine nu mălai!", iar mai târziu au început să strige „Jos guvernul, vrem regele!", „Nu vrem Cartele!".

În comuna Ianoşda au strigat „destul au fost 5 ani de când ne jefuiţi!", „Jos cu jidanii, nu vrem să ne mai conducă!", la fel şi la Tăut, Batăr şi Belfir, la începutul manifestaţiunei cereau [plata] în natură, mai târziu, pe rege.

Devastări au fost făcute în comuna Tăut, unde toată arhiva Comitetului Provizoriu a fost arsă, [la fel] şi poarta de triumf, planurile de colectare, bonurile de treieriş, tablourile de pe pereţi şi au spart geamurile de la Comitet. În Batăr a fost distrusă poarta de triumf şi au fost distruse uşile şi geamurile la preşedintele Comitetului Provizoriu, Bulzan Florian. În comuna Tăut a fost devastată casa preşedintelui şi secretarului de organizaţie de bază, Kiss, care şi el a luat parte la manifestaţie.

Au fost bătuţi doi tovarăşi, unul în Cociuba Mare, tovarăşul Góz de la UPM, i-au spart faţa şi l-au lovit peste ochi, acum este bine. În comuna Tăut, omul de încredere, tovarăşul Kiss Desideriu, fiind din Belfir şi [fiind] trimis în Tăut, i-au spart capul, în prezent este bine.

Comportarea organizaţiilor de bază a fost însuşi în aceste comune, ca Batăr, Tăut şi Cociuba, unde au participat activ la manifestaţie alături de huligani. O parte a membrilor de

partid din organizaţiile de massă au luat parte, în majoritate la aceste manifestaţiuni. Organizaţiile de bază nu au luat poziţii contrare, unii au fugit, iar alţii au mers alături de huligani. În comuna Suplacu de Tinca, singura organizaţie de bază care a stat fermă pe poziţie şi au lămurit populaţia, unde nimic nu s-a întâmplat.

Comitetele Provizorii locale, o parte au fugit, ca la Belfir. La Giriş a fost în frunte preşedintele, care este arestat, după ce a fost schimbat. La Batăr, au fugit toţi, la fel în Tăut şi Cociuba.

Organizaţiile de massă au fost acelea care au fost primele la manifestaţie. În comunele noastre UFDR [a fost cea] care agita mai mult Sindicatul Agricol, Tineretul, care a fost antrenat în această manifestaţie. În Belfir, UPM a fost în frunte, iar la Tăut, secretarul Tineretului a comis crima din comuna Batăr, unde a plecat la manifestaţie.

Părerea Comitetului de plasă despre acest eveniment este concluzia că nu ne-am ocupat suficient de educarea membrilor de partid, nu am sprijinit organizaţiile de massă pentru educarea membrilor din aceste organizaţii, nu am ştiut ca să atragem de partea noastră populaţia săracă şi au atras-o chiaburimea, folosind-o contra partidului, contra guvernului. Dezaprecierea muncii reacţionare şi prelucrarea, mai mult superficială, a materialului pentru educarea masselor. Vigilenţa a fost redusă, iar Comitetul de plasă s-a încrezut în ultimul timp în succesele obţinute în ultimul timp.

Tinca, la 14 august 1949

Secretar,
M. Codău

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 186

100

Oradea, august 1949 – *Statistica centralizată la nivelul judeţului Bihor, pe categorii de gravitate a faptelor, compoziţie socială şi etnică a participanţilor la „rebeliune", întocmită de către Comitetul judeţean Bihor al PMR în vederea informării organelor centrale ale PMR*

Tabel centralizator despre manifestării reacţiunii şi rebeliunei decursă în jud. Bihor

Plasa	Comune	Numărul ţăranilor participanţi			Compoziţia socială a ţăranilor participanţi			Compoziţia pe naţionalităţi		Ţărani membri de partid	Tov. bătuţi
		paşnici	agresivi	Total	săraci	mijlo-caşi	chia-buri	români	unguri		
Aleşd	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Beiuş	1	130	---	130	98	23	9	130	---	---	---
Beliu	4	355	300	655	386	217	52	655	---	9	4
Ceica	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Centrală	4	1489	1361	2850	2188	557	105	720	2130	117	3
Marghita	13	2720	2080	4800	3540	1038	222	3030	1770	63	8
Săcuieni	3	610	20	630	350	235	45	85	545	36	---
Sălard	5	290	460	750	520	200	30	570	180	63	1
Salonta	9	1691	35	1726	1071	480	175	696	1030	217	4
Tileagd	1	490	10	500	400	80	20	280	220	---	---
Tinca	14	3383	2017	5400	3815	1239	346	4455	945	116	8
Vaşcău	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Total	**54**	**11158**	**6283**	**17441**	**12368**	**4069**	**1004**	**10621**	**6820**	**601**	**28**

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 299

101

Oradea, august 1949 – *Statistica aşa-zişilor „instigatorilor principali" din comunele în care s-au desfăşurat incidente violente, întocmită de către Comitetul județean Bihor al PMR în vederea pregătirii unui material de propagandă care trebuia expus în cadrul şedințelor organizațiilor locale ale P.M.R*

Tabel nominal
despre persoanele instigatori principali, din comunele focare [ale] rebeliunei

Nr	Comuna	Numele	Averea	Fapte
1	Diosig	Pater Ioan	10 iug.	Fost şef de cuib legionar, mai târziu fruntaş manist. Organizatorul rebeliunei din 28-29 iulie.
2	Girişu Negru	Sârbu Silviu	?	Fost notar, deblocat. Condamnat la 4 ani pentru activitate subversivă. Fugar în păduri de 2 ani. Găsit în comuna Girişu Negru în toiul rebeliunei, instigând populația.
3	Bicaciu	Ivanyi Gheorghe preot	?	Fost fruntaş imredist. A instigat populația la rebeliune, trimițând oamenii să tragă clopotele din turnul bisericii.
4	Ucuriş	Tarcea Vasile	?	Legionar.
5	Ucuriş	Anton Nicolae	?	Legionar.
6	Ucuriş	Anton Alexandru	?	Fost deputat manist.
7	Tăut	Rusu Ioan	25 ha	Legionar, chiabur. A stat cu arma de foc în fruntea celor care devastau.
8	Tăut	Milean Gheorghe	?	Chiabur, manist. Autorul crimei de omor asupra paznicului de noapte, țăran sărac.
9	Batăr	Crăciun Ioan	?	Chiabur, manist. A condus rebeliunea.
10	Cociuba	Frențiu Vasile	?	Fost preot, fost condamnat. Legionar fugar, care a instigat populația la rebeliune.
11	Cociuba	frații Dan	?	Chiaburi, care au promis țăranilor săraci jumătate din recoltă, pentru interesele lor.
12	Aleşd	Chişiu Grațian	?	Fost şeful preoților legionari.

Comunicat pentru Tinca, Beliu şi Aleşd, restul, mai înainte a comunicat tovarăşul Waldman

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 61

102

Oradea, august 1949 – *Procesul verbal al şedinței de analiză a incidentelor din județul Bihor, întrunită în prezența activistului Bontea, membru al CC al PMR*

Concluzii şi sarcini
Tovarăşul Bontea, membru al Comitetului Central

Tovarăşi şi tovarăşe!

Rolul şedinței noastre de azi a fost pentru ca să constituie o analiză profundă a situației create în ultimele două săptămâni în județul Bihor. Acest rol al şedinței noastre de azi nu a fost îndeplinit, întrucât tovarăşii noştri nu au căutat în rapoarte să analizeze politic situația creată şi

condițiile care au contribuit [sub] toate aspectele asupra acestei situații, ci s-au restrâns mai mult la o critică ruptă absolut de autocritică, de o critică asupra organizațiilor de massă, asupra Comitetelor Provizorii şi să redea o situație a organizației de plasă, a organizațiilor de bază, arătând o serie întreagă de lipsuri, căutând să ajute pe tovarăşi pentru îmbunătățirea muncii.

Dacă cineva din afara noastră ar fi participat la aceste rapoarte, ar pleca cu impresia că manifestările duşmănoase din acest județ s-au constituit exclusiv [pe] problema colectărilor, ariilor şi salarizării muncitorilor de la batoze. A privi în felul acesta problema, este nejust, întrucât aceste manifestări sunt cu totul mai mari decât micile revendicări sau neajunsuri care-i frământă pe salariații agricoli.

Dacă analizăm perioada prin care trecem noi azi, vedem cu toții bine că la trecerea la socialism lupta de clasă se ascute mult. Când ne dăm seama cu toții de întărirea în fiecare zi a sectorului socialist al industriei şi al comerțului de stat, dacă ne dăm seama că şi vechiul aparat de stat a fost sfărâmițat (sfărâmat – n.n. Augustin Țărău) şi i-a luat locul un nou aparat de stat, prin care proletariatul exercită dictatura sa, dacă vedem că o serie de deblocați şi elemente dubioase s-au coalizat în satele noastre şi analizând manifestele de la sate, vedem că acestea au fost manifestări huliganice, organizate şi conduse prin diferite mijloace [de] organizații paramilitare.

Fără îndoială, dacă analizăm ceea ce nici un tovarăş nu a căutat să analizeze în plasa în care a fost, care au fost metodele de organizare ale duşmanului, ar fi putut [să-şi] dea seama că în comune erau formate posturi de pândă, între comune erau agenți de legătură, semnalizarea s-a făcut prin trompete, dobe (tobe – n.n. Augustin Țărău), clopote. Lozincile care pleacă de la ***„Vrem pâine!”, „Nu ducem grâul la arii!”, „Nu muncim decât pentru pâine!”, „NU vrem să plece nici un bob de grâu din sat!”***, aceste lozinci au mers până în contra partidului, în contra clasei muncitoare. Dacă analizăm toate acestea, ne dăm seama că aceste organizații au fost sprijinite tot timpul de imperialiştii anglo-americani şi de slugile lor, care au pătruns în satele noastre din Bihor. Aceste manifestări nu au fost simple manifestări pentru salarizare, ci aceşti duşmani au profitat de o perioadă când ştiau bine că este la zi problema colectărilor, care este o problemă politică, având ca scop asigurarea pâinei muncitorilor din fabrici. Ei au căutat într-adevăr să profite de toate lipsurile noastre, să mobilizeze țărănimea săracă, proletariatul, precum şi țărănimea mijlocaşă, împotriva Comitetelor Provizorii, împotriva regimului nostru.

Participarea a circa 10000 de țărani, o cifră care n-a putut să reiasă exact din rapoarte decât în şedința de azi, întrebuințând duşmanul toate metodele posibile şi imposibile în aceste acțiuni, toate aceste manifestări au dat posibilitatea duşmanului să se reorganizeze. Aceasta nu scuteşte cu nimic lipsurile ce [le-]am avut în munca noastră în ceea ce priveşte problema de la țară. Fără îndoială, tovarăşii noştri au ridicat o serie de probleme care ar putea fi concretizate în aceea că atât în Comitetele Provizorii, cât şi în organizațiile de massă şi în organizațiile de bază, elementele care sunt în conducere nu corespund. Credem că nu ați văzut problema în mod just şi astfel ați sărit puțin cam departe, fiindcă acestea sunt cadrele noastre şi cu acestea trebuie să muncim.

Într-adevăr, dacă fiecare dintre noi cunoşteam problemele, nu putea să se întâmple ca s-a întâmplat.

Din punct de vedere teoretic ne trebuiesc cadre pregătite, însă trebuie să vedem această problemă din punct de vedere al posibilităților pe care partidul nostru [le] are. Această problemă a cadrelor trebuie s-o privim sub aspectul autocritic, să vedem ce am făcut noi ca să-i învățăm pe aceşti oameni să muncească mai bine. Posibilitățile noastre de a-i învăța au fost mai largi, munca noastră de educare a fost mai largă, dacă nu mai mult, dar am participat la câteva conferințe [unde] am avut ocazia ca să învățăm zi de zi de la tovarăşii noştri mai ridicați (învățați – n.n. Augustin Țărău) de la partid, ca să ne acumulăm o cunoştință mai ridicată. Dar trebuie să predăm şi celorlalți ce am învățat, dar aceasta nu s-a făcut.

Nu este suficient a analiza, a critica şi a spune că nu merge cu aceşti tovarăşi munca, că ei nu sunt hotărâți, că trebuie schimbați, [că] trebuie excluşi. Dacă aceste elemente sunt cinstite şi sunt ataşate de clasa muncitoare, care se vede prin aceea că au luat parte la acțiunile conduse de partid, de la 23 August, sarcina ne revine nouă de a le educa, de a le învăța să poată conduce

şi să cunoască problemele din raza activităţii lor. Tovarăşii noştri, azi, în rapoartele lor, căutau să arate o situaţie pe care ei n-ar fi cunoscut-o până acum, ca şi cum ar fi venit din alte judeţe.. ei au avut contact de mai multe ori cu aceştia şi cunosc situaţia.

Tovarăşi, fără îndoială că una dintre condiţiile esenţiale ce se pun în faţa cadrelor noastre de partid, este principala sarcină de la care vor decurge toate în mod normal, este clădirea partidului pe bază de clase. Cadrele trebuie să fie alese [în]totdeauna ţinând cont de aspectul de clasă, de elementele devotate cauzei [clasei] muncitoare, cauzei partidului. Nu cred că este necesar să insistăm că noi am fost aceia care am pus (numit – n.n. Augustin Țărău) şi pe secretarul organizaţiei de bază şi pe preşedintele Comitetului Provizoriu, care toţi au fost recomandaţi de partid, din cadrele de partid, verificaţi de Biroul Judeţean [de partid] şi atunci, de ce nu căutăm să vedem înainte ? de a lua măsuri, de a preîntâmpina unele greşeli, de a preîntâmpina acţiunea duşmanului. Acum trebuie să ne găsim mereu în ofensivă în contra duşmanului şi nicidecum să ducem o luptă defensivă. Niciodată nu este just ca un membru de partid, ca organizaţiile de massă, să se găsească în defensivă faţă de duşmani. Trebuie să lupte încontinuu contra duşmanului de clasă.

În rapoartele care au fost arătate azi aici în faţa noastră, s-a scos în evidenţă, în special, lipsa mare a muncii de femei la sate, care într-adevăr, în mod just, trebuie să arătăm că au avut o contribuţie în aceste manifestaţii huliganice, în constituirii de bande criminale care au trecut la devastările Sfaturilor Populare, la arderea arhivelor, la lovirea secretarilor de partid. În aceste manifestaţii a fost impusă (implicată – n.n. Augustin Țărău) o mare massă de femei şi tineri. Fără îndoială că aici organizaţiile UFDR au avut o mare lipsă, dar această lipsă nu se aruncă exclusiv pe seama UFDR-ului. Aceasta este o organizaţie de massă, care ca şi celelalte organizaţii de massă, sunt conduse direct de partid prin membrii de partid trimişi aici. ŞI atunci, din moment ce UFDR-ul n-a reuşit să întărească din punct de vedere organizatoric plăşile şi satele, de ce n-au reieşit din aceste rapoarte propuneri concrete pentru tovarăşele bune din acest judeţ, care ar corespunde pentru această muncă ?

Cine este chemat să deie cadre şi să întărească organizaţiile de massă ? Partidul! Organizaţiile de massă trebuie să fie şcoala de pregătire a comuniştilor. Aceasta înseamnă că trebuie să trimitem aici profesori. Fără profesori nu putem împrospăta cadrele noastre de partid. În mod real să venim în sprijinul organizaţiilor de massă. UFDR-ul trebuie să analizeze în mod just toate lipsurile şi a începe o ofensivă hotărâtă în ţară pentru scoaterea femeilor de sub influenţa chiaburimii.

Comitetele Provizorii, ca organe ale puterii de stat, trebuie să-şi întărească prestigiul şi noi trebuie să le ajutăm ca să fie antrenate în muncă.

Noi le-am instalat în plase, în comune, iar peste trei săptămâni vin colectările şi dacă în acest interval de timp nu pot încă să se orienteze în problemele grele ce le au, noi venim şi îi batem la cap. Dacă mai adăugăm la aceasta, că s-au luat o serie întreagă de măsuri care n-au fost primite tocmai cu ochi buni de către massă şi prin urmare, aceste lucruri s-au răsfrânt asupra Comitetelor Provizorii, ele n-au fost privite da massă cu ochi buni şi n-au văzut în Comitetele Provizorii organe ale puterii poporului.

Comitetele Provizorii nu au [în sarcină] numai exclusiv problema colectărilor. Acestea trebuie să se preocupe de probleme economice, sanitare şi culturale şi altele. Aşa trebuie să ajutăm noi Comitetele Provizorii, ca ţărănimea să vadă că acestea sunt pentru ea. [Preşedinţii Comitetelor Provizorii] sunt oameni care n-au mai făcut această muncă, sunt ucenici. Meseria nu se învaţă în câteva săptămâni, nu poate fi [nimeni] dintr-o dată doctor în a conduce sate. Aceste organe sunt noi, sunt începători, trebuie ajutate, prestigiul lor să fie întărit, să nu spună în faţa ţăranilor că nu au făcut ceva just, fiindcă prin această metodă scade prestigiul partidului. Trebuie să lăsăm ca aceşti oameni să muncească, să greşească, că astfel cor învăţa. Cu aceasta nu vreau să spun că trebuie să greşim, din contră, munca noastră trebuie să aibă cât mai puţine lipsuri.

Am auzit aici că preşedinţii Comitetelor Provizorii, în unele comune, vreau să-şi deie demisia. Aceasta nu este întâmplător. Aceasta s-a întâmplat fiindcă n-au fost ajutaţi în mod îndestulător şi nu s-a căutat să se ridice prestigiul lor. Aceşti oameni trebuie să simtă că noi

suntem adevărații profesori care îi învățăm în mod tovărășesc, căutând să le crească zi de zi prestigiul în massele țărănești.

Un aspect care a ieșit din rapoartele noastre este că tovarășii noștri au început să se transforme în milițiști. Cred că această poziție este nepartinică. Miliția și Securitatea își fac datoria lor. Acestea fac parte integrantă din puterea de stat. Dar tovarășii, nu aceasta este munca noastră! Cum mi s-a întâmplat în câteva zile, că au venit tovarășii și au spus ca să luăm măsuri în diferite comune. Munca temeinică de partid este ca massele să ia [atitudine] contra dușmanului. Aceasta este măsura hotărâtoare, măsurile luate prin mobilizarea masselor de însăși massa țărănimii muncitoare. Aceasta va constitui o întărire a prestigiului puterii de stat, stârnind ura necontenită a masselor în contra dușmanului de clasă. Partidul ia măsuri politice, conduce politicește organele aparatului de stat, organizațiile de massă, dar nu e permis ca nici un activist să încalce democrația organizatorică. Nu putem lua nici o femeie fără consimțământul și înțelegere cu conducerea acestei organizații (UFDR – n.n. Augustin Țărău). De exemplu, când alegem Comitetele Sindicale, nu putem veni peste trei săptămâni și să le schimbăm, iar când vin în fața masselor, atunci acestea nu-i cunosc pe noii oameni. Astfel nu întărim încrederea masselor în conducere.

Nu avem dreptul să încălcăm democrația organizatorică a organizației de massă. Iată cum văd eu să sprijinim aceste organe.

Alt aspect care a ieșit astăzi, este sub aprecierea dușmanului de clasă din comunele județului Bihor. Nici un tovarăș nu arătat că există, fără ca să ne alarmăm, dar trebuie să vedem în fața noastră existența dușmanului de clasă. Prin măsurile de limitare a chiaburilor, prin măsura de impunere a impozitului agricol, colectări, chiaburii, acestea le mai înfrâng, dar tovarăși, cel mai mare dușman al chiaburimii sunt acești germeni care vor distruge chiaburimea. Acești germeni sunt gospodăriile colective. Acum chiaburimea vede că trecem la fapte. S-a trecut la primele gospodării colective, și știu că nu vom rămâne la acestea ci vom lărgi acestea, care vor întări sectorul socialist de la sate. Ei văd în acestea moartea lor. În această perioadă este necesar să analizăm întotdeauna forțele noastre și să nu subapreciem posibilitățile de forță ale dușmanilor de clasă ci să preîntâmpinăm orice acțiune a dușmanului de clasă.

Trebuie să-i izolăm permanent pe chiaburi, dar trebuie să recunoaștem că încă în practică există o colaborare între țărani și chiaburime.

Din rapoarte [re]iese că țăranii săraci au mai gândit că o să trăiască bine cu chiaburii: „am spus la chiabur că de ce este trist ? că noi am gândit că o să trăim bine cu el". Iată, dacă analizăm acest aspect, trebuie să spunem că la țară este încă o lozincă lupta de clasă.

În practică [trebuie] să se cunoască care este țăran sărac și mijlocaș și care sunt chiaburi. Să creăm dușmănie încontinuu, ca chiaburii, într-adevăr să vadă o forță în țărănimea muncitoare.

Trebuie și aici însă, să fim foarte atenți. Ne găsim în perioada de îngrădire a chiaburilor și nu de lichidare a lor. Dacă problema o punem așa, se știe de ce. Fiecare cunoaște din raportul făcut de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în Ședința Plenară din 3-5 martie a Comitetului Central, unde a arătat că cantitatea de marfă, de cereale ce se aduc pe piață, este adusă de chiaburime într-o măsură mare. Posibilitățile noastre nu permit încă înlocuirea imediată a acestora. Nu permit lichidarea chiaburimii ca clasă. Un tovarăș a raportat zâmbind, că chiaburul s-a dus acasă cu 13 kilograme de grâu. Dar tovarăși, acest chiabur trebuie să plătească impozit, să însămânțeze, să lucreze pământul și are diferite obligații de îndeplinit. În momentul impunerii [s-a avut] în vedere ca să-i rămână existența, dar să nu-i rămână cereale pentru a putea specula cu acestea. Aceasta nu înseamnă să ne ducem până acolo ca să-i lăsăm pe ei fără nimic. Dispozițiunile pe linie de partid, tactica partidului nostru, trebuie să fie urmărite și îndeplinite de noi. Tactica partidului trebuie respectată, trebuie să mergem exact pe linia trasată de partidul nostru și nu e bine să sărim calul.

Tovarăși! Încă câteva cuvinte asupra câtorva probleme organizatorice de partid.

Pentru a cunoaște situația unei organizații de partid, nu e suficient să participăm la o ședință. Trebuie să întrebuințăm diferite metode. Nu știu dacă tovarășii s-au dus la un sat și au chemat vreo doi sau trei țărani mijlocași ca să-i întrebe ce face organizația de partid din sat, cum

îi ajută pe ei ? Sau, dacă se întâmplă ca ei să se ducă la partid să ceară sfat ? Partidul conduce întreaga massă a țărănimii muncitoare, şi ca avangardă a lor, trebuie să primim încrederea lor, să vadă că suntem lângă ei.

Nu de puține ori, şedințele noastre de organizație de bază sunt şedințe abstracte de realități. Se discută de multe ori probleme inactuale. Nu de puține ori se întâmplă ca membrii de partid să fie inactivi, să nu participe la discuții. Nu am reuşit ca să antrenăm răspunderea individuală în munca de partid, ca să trasăm sarcini concrete pentru fiecare membru de partid. Nu este lipsa lui că nu vine la şedințe. Aceasta trebuie să fie o prelucrare a biroului, prin prelucrarea ordinei de zi, de la om la om, să se arate că se vor analiza problemele care vin în sprijinul nostru. Trebuie să se arate că sunt interesați în problemele ce se discută în organizațiile de bază. Organizațiile de bază sunt baza fundamentală a partidului nostru, ar trebui să constituie o preocupare permanentă ridicarea nivelului lor cultural. Țărănimea trebuie să vadă că organizația de bază din sat este aceea care rezolvă problema țărănimei muncitoare şi numai prin ea vor putea să creeze o viață mai bună, prin sprijinul partidului. Organizațiile de bază trebuie să analizeze situația, să facă propuneri, să le trimeată la Comitetul Județean, iar acesta la Comitetul Central. În sensul acesta trebuie mobilizat şi pus accentul asupra organizațiilor de bază.

Deci tovarăşi, cred că este necesar ca tovarăşii noştri să analizeze rapoartele şi discuțiile, ca să transformăm radical munca. Să întărească mai mult conştiința perseverentă, nu să spunem că am trasat sarcina şi am dat dispoziții. Organizația de bază, fără control permanent, nu poate duce o muncă consecventă. Trebuie să-şi îndeplinească fiecare membru sarcinile primite, analizându-le pentru ca rezultatele să fie cât mai bune, ca prestigiul partidului să crească mai mult.

O altă lipsă! trecem de la o extremă la alta. Lucrăm ca nişte pompieri. Unde arde, acolo ne concentrăm. Nu întâmplător a [re]ieşit din rapoartele date că tovarăşii au plecat pe teren cu problema colectărilor. Această problemă este strâns legată cu întărirea partidului, prin mobilizarea partidului. Astfel, toate lucrurile se pot rezolva. Încă o dată se dovedeşte lipsa de perseverență şi de orizont politic, nu e posibil o problemă ruptă de alta. Toate problemele trebuie să fie puse aşa ca să întărească partidul. Eu cred că una din sarcinile importante în momentul de față, este trecerea imediată la întărirea partidului, prin ridicarea persoanelor corespunzătoare pentru partid, prin sprijinul dat organizațiilor de bază. Prin întărirea organizațiilor de bază, [a] organizațiilor de partid, vom da posibilitatea să fie rezolvate toate sarcinile puse în fața noastră.

A doua sarcină este problema colectărilor, însă nu unilaterală, ruptă de politică. Ea însăşi este o problemă politică. Trebuie îndeplinită această sarcină pentru asigurarea hranei muncitorilor de la oraşe şi sate.

Comitetul Provizoriu Județean a crezut că dacă partidul şi guvernul a spus că trebuie să colectăm 5000 de vagoane, noi punem încă 600 şi aşa mai departe. Comitetele Provizorii de plasă şi comunale au mai adăugat câte ceva, astfel că țăranului nu i-a mai rămas ce să mănânce. Hotărârile guvernului nostru sunt juste, progresive, care apasă pe chiabur, dar trebuie aplicate în mod just.

Trec la o altă problemă: salarizarea la batoză. Aşa cum am mai arătat mai înainte, colectarea de cereale este o sarcină politică, este pentru asigurarea pâinei oraşelor şi a armatei populare. Există însă în fiecare colț de țară, în fiecare sat, alte obiceiuri. În Bihor este un obicei. Aici se treieră la batoză cu banda-gazdă, unde se angajează 20 de muncitori agricoli, se pun la maşină şi aceştia sunt salariați. Banda-gazdă este încă o rămăşiță a iobăgiei, când maestrul leagă prin această măsură de lucru, pe țăran pentru puținul grâu.

Această perioadă de acum, în care suntem noi înaintați, această metodă de muncă, această metodă ca chiaburii să țină sub influența lor țărănimea săracă şi proletariatul agricol, trebuie înlăturată şi înlocuită prin metode noi, prin metode de salarizare legate de norme, să ştie el [țăranul] că nu primeşte de la stăpân, dar primeşte pe baza muncii efectuate. Concomitent cu aceasta, pentru înlăturarea acestui sistem, s-a trecut să [se] arate proletariatului agricol [metoda] de a trece [sistemul muncii] la batoză pe bază de salariu. Această prelucrare nu a fost însă

temeinică. Biroul Județean [al PMR] Bihor nu a reuşit să convingă massele de necesitatea acestuia, pentru ridicarea situației lor şi din această [cauză] s-au creat o serie întreagă de nemulțumiri în massa salariaților agricoli. Pe de altă parte, sigur că dușmanii de clasă au exploatat acest obicei vechi. Chiaburul a arătat țărănimii, a influențat-o să vadă aşa, că ar fi mai bună plata în natură. În unele părți a pătruns mai adânc această influență în massa salariaților de la batoze. Văzând că salariații agricoli nu au încredere suficientă în această metodă, Comitetul nostru Central, la propunerea şi la analiza organizațiilor de bază de jos, care au analizat această problemă şi au făcut propuneri Comitetului Județean, acesta, Comitetul Central, a hotărât ca asupra salarizării la batoze să se acorde (adopte – n.n. Augustin Țărău) două alternative: una, ca să se salarizeze în bani şi alta, ca [să se salarizeze] în natură.

Cine este convins de acum, că este o metodă justă salarizarea în bani, va fi salarizat în bani. Cine nu este convins, nu venim de acum să-l forțăm neapărat ca să lucreze la batoză pe bani. Acela care vrea să lucreze în natură, poate să lucreze aşa, însă trebuie arătat că i se va tăia de la cartelă, pentru cantitatea de grâu ce a primit-o la secerat sau la treierat, bonurile de pâine corespunzătoare. Dacă facem pentru ei un calcul, putem arăta că este mult mai avantajos pentru ei dacă lucrează pentru bani, dar trebuie arătat țărănimii faptul că ei pot să aleagă modul de salarizare, care s-a făcut la propunerea organizațiilor de bază, care a fost aprobată. Trebuie arătată problema în mod clar țărănimii şi ea să hotărască. Dar aceasta nu trebuie să constituie de acum o frământare, de a da înapoi asupra manifestărilor care nu au avut în comun cu massele. Salarizarea în bani şi cu acordarea cartelelor este o măsură care vine în sprijinul proletariatului agricol, dar lasă la aprecierea lui cum [vrea] să muncească. Această problemă trebuie introdusă în timpul cel mai scurt în organizațiile de bază. Salariații la batoze pot să lucreze cum vor. Aceluia care a primit cartelă, i se va tăia bonul de cartelă pentru cantitatea [de grâu] ridicată. Cota de 4% se transformă în bani la Comcereal, care vor fi ridicați şi plătiți pentru muncitorii de la batoze. Când plata nu se face în bani, uiumul va fi preluat de Comisia de Colectare, care-l va preda salariaților de la batoza respectivă. Această problemă să fie prelucrată temeinic în organizațiile de bază, să vadă oamenii clar că hotărârea a fost luată în urma propunerilor făcute de organizația de bază. Aceasta va constitui o întărire a organizațiilor de bază.

O altă problemă: munca de lămurire de la om la om.

S-a accentuat de mai multe ori că munca de lămurire de la om la om dă rezultate mult mai bune decât cea din diferite adunări. În special în perioada de munci agricole trebuie să se pună accent pe munca de lămurire temeinică de la om la om. Fiecare membru din organizația de bază să fie transformat într-un îndrumător de masse, de la om la om. Fiecare membru de partid trebuie să fie răspunzător de felul cum va putea lămuri țărănimea asupra sarcinilor puse de partid, în fața noastră. În perioada de munci agricole trebuie să suspendăm orice adunare de massă. Să evităm cât de mult aceste adunări şi să se ducă îndrumare de la om la om. Aceasta nu înseamnă că şedințele organizației de bază să nu fie ținute.

Altă problemă: a donațiilor peste cotă, ce [le] dau țăranii.

Această convingere ce s-a putut introduce în țărănimea mijlocaşă, de multe ori nu constituie un temei. Țărănimea să predeie numai cotele fixate şi să păstreze restul produselor lor. Dacă are ceva disponibil în plus, să meargă la Comcereal şi să predea acolo marfa, liber. Această problemă să fie interzisă peste tot.

Altă problemă: căratul grâului cu drapele şi fanfare.

Este bine să se organizeze aceste convoaie, din punct de vedere al securității, dar problema se pune că transportul grâului se face de [către] chiaburi şi nu este just ca aceştia să vie cu fanfare şi drapele. Aceasta ar duce la neseriozitate în fața țăranilor muncitori. Trebuie văzut aspectul politic.

La fel, un tovarăş a spus că a organizat un colț pentru a preda grâul „Pro Grecia". Nu este o măsură justă. Hotărârea este luată pentru ajutorarea poporului grec, prin alte metode. Inițiativele trebuie analizate întotdeauna. De multe ori considerăm unele inițiative [ca fiind] bune, dar poate să constituie oarecare rupere sub aspect politic.

Ca ultimă problemă, vorbesc despre sarcina importantă legată de sarcinile noastre: problema verificării partidului nostru. Problema verificării nu este o problemă abstractă de

sarcinile partidului nostru. Verificările constituie în perioada noastră, pentru partidul nostru, o întărire organizatorică, politică, dă posibilitatea membrilor de partid să vadă mai clar în faţa lor, în lumina justă, partidul din care fac parte şi ajută ca să se descarce de lipsurile care constituie un balast în munca lor.

Partidul nostru pune în faţa membrilor de partid un organ care să-i ajute, pentru a-i vedea problemele, îi întăreşte, pentru ca într-adevăr să devină un bun conducător al clasei muncitoare, al partidului nostru. Dar nu întotdeauna acordăm importanţa justă acestor comisii şi subcomisii de verificare şi nu le sprijinim destul. Nu există colaborare între aparatul de partid şi comisiile de verificare, care fac parte integrantă din partid.

Tovarăşi, subcomisiile de verificare îşi pot îndeplini sarcina în măsura în care organele noatre de partid, activiştii de partid, vor avea în faţa lor problema verificării.

Nu trebuie să existe membru de partid, care [când] se duce într-o comună, să nu se intereseze de felul cum decurg verificările în aceea comună. La verificări trebuie ţinută seama de munca ce a depus-o membrul de partid începând de la 23 August. Problema oamenilor este o problemă grea. Nu este uşor a [te] juca cu soarta unui om. Trebuie analizat fiecare om. Scopul de ridicare a nivelului politic a membrilor de partid este o sarcină care face parte integrantă din sarcinile partidului nostru. Trebuie să fie o preocupare permanentă, în rezolvarea acestor probleme, verificările membrilor de partid.

Eu consider că şedinţa noastră de azi a constituit totuşi o bază de analiză, în măsura posibilităţilor, de a cunoaşte problemele din judeţ, şi dacă fiecare tovarăş va analiza munca şi rapoartele, înlăturând lipsurile, munca de partid va da rezultatele dorite. Partidul se va întări şi mai mult şi va putea face faţă marilor sarcini de transformare socialistă a agriculturii noastre.

***

La întrebarea pusă de tovarăşul Bonaţiu, tovarăşul Bontea arată că în timpul treierişului primeşte toată familia muncitorului de la batoză cartele, după treieriş, numai capul de familie.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 58-64

103

Oradea, august 1949 – *Minuta analizei evenimentelor violente petrecute în unele comune, întocmită de către Comitetul județean Bihor al PMR în vederea pregătirii unui material de propagandă care trebuia expus în cadrul şedinţelor organizaţiilor locale ale PMR*

Concluzie:
părerea Comitetului Judetean despre evenimentele întâmplate

Cauza evenimentelor petrecute în Judeţul nostru sunt următoarele, după analiza făcută.

În primul rând, lipsa muncii temeinice organizatorice şi de agitatie, ceea ce a dat posibilitatea reactiunei să organizeze actiunile huliganice, antrenând în acestea atât tărănimea proletară cât şi pe cea mijlocaşă.

Actiunile huliganice au fost organizate şi nu erau spontane neavând caracterul revendicărilor economice ci a actiunilor politice, revolutionare.

Metode de organizare şi desfăşurare a actiunilor a fost de tip paramilitar, în fruntea cărora erau în afară de chiaburi, elemente fugare, ofiteri comprimati din armată şi din fostul aparat de stat. Totodată , aceste elemente au fost sprijiniti de preoti ai diferitelor culte, precum şi din partea sectelor religioase. Metodele de mobilizare erau uniforme: Semnalul cu tragerea clopotelor în mod alarmant, baterea de tobe, fluiere şi alte instrumente de mobilizare, curieri pedeştri, călări şi biciclete; Strigăte de lozinci uniforme şi cu acelaşi caracter reactionar, contra partidului şi regimului, printre care şi cântarea imnului regal şi alte cântece legionare; Lozinca cea mai tactică, întrebuintată de rebeli, a fost aceea de a atrage armata prin lozinci prietenoase, ca „Trăiască Arnmata Poporului!"

Dar mult a contribuit la aceste actiuni huliganice şi faptul că Comisia de Stat pentru Colectări nu a dat la timp instructiunile în legătură cu salarizarea muncilor agricole la seceriş şi

treieriş, precum şi schimbarea instructiunilor aproape zilnic, din care cauzã nu am putut sã luãm atitudine fatã de aceasta, fiindcã atunci când s-a ajuns la prelucrare în organizatiile de bazã, deja Biroul judetean a primit alte instructiuni, creindu-se astfel o neîncredere în prelucrãrile noastre, dând astfel toate posibilitãtile reactiunii de a cauza diferite zvonuri, care au influentat în mare parte tărănimea.

Atitudinea membrilor de partid în aceste actiuni huliganice, în parte s-au ataşat manifestantilor, astfel, avem cazuri în comunele: Suiug, Margine, Satu Barbã, Chiraleu, Tãutelec, Şişterea, Sânicolau de Munte, Biharea, Cetariu, Batãr, Tãut, Girişu Negru, Cociuba, Bicaciu, Arpãşel, unde în loc sã ia atitudine hotãrâtã, au manifestat alături de rebeli.

În alte cazuri, organizatiile de bazã au luat o atitudine pasivã, fie cã au fugit din comunã, fie cã s-au ascuns, ca de exemplu: Almaş, Mociar, Râpa, Cãpâlna, Avram Iancu, Ant, Tulca, Uileacu de Munte, Sânlazãr, Chet, în care cazuri, numai dupã liniştirea situației au venit înapoi.

Au luat o atitudine justã organizatiile de bazã din Girişu de Criş, Mărtihaza, Tămaşda, Coroi, Cetariu, precum şi o parte din membrii organizatiilor din Batãr, Suiug, care au stat în frunte, demascând elementele chiabureşti care au montat şi agitat tărănimea muncitoare.

Comitetele Provizorii, în comunele unde au avut loc actiunile rebelilor, au luat aceeaşi atitudine pe care au avut-o organizatiile de bazã, luând parte activã la combaterea lor, fãrã sã-şi pãrãseascã pozitiile nici sub loviturile reactiunii. O altã parte din ele, mai putin combative şi unde şi rolul de conducãtor al organizatiei de bazã nu a fost sau ascuns neputând tine fatã huliganilor.

Organizatiile de massã, printre care Sindicatul Agricol, au avut atitudini variate, astfel în Salonta, Mărtihaza, Arpãşel, Tãut, Batãr, Belfir, Cociuba, Petid, Ucuriş, Biharea, Chiraleu, Balc, Sânlazãr, Satu Barbã, membrii sindicalizati au avut atitudine nejustã, pretinzând salariul în naturã, agitând alături de manifestanti, arătând nemultumirea lor fatã de noul sistem de salatizare, alăturându-se chiaburilor.

Atitudinea UFDR-ului, generalizând toate cazurile, a fost într-o mică parte pasivă, iar în restul cazurilor, femeile au fost în primele rânduri ale manifestantilor. Uşor influentabile, reactiunea le-a întrebuintat drept unelte de agitatie în actiunile huliganice.

Tineretul, la fel, în mare parte s-a aflat în fruntea provocatorilor, cu tinerii chiaburi şi în mai putine cazuri au luat atitudine justã, de exemplu în Suiug din Plasa Marghita, unde au avut o atitudine hotãrâtã fată de manifestanti.

Frontul Plugarilor şi UPM au avut cele mai multe cazuri de atitudini nejuste, afându-se în fruntea manifestantilor, a nemultumitilor. În rare cazuri, de exemplu în Girişu de Criş, membrii acestora se aflau alături de organizatia de bazã contra rebelilor.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 32-34

104

Oradea, august 1949 – *Planul materialului de propagandă întocmit de către Comitetul județean Bihor al PMR în legătură cu evenimentele violente petrecute în unele comune, care trebuia expus în cadrul şedințelor organizațiilor locale ale PMR*

Plan de teză
cuprinzând probleme locale ale țărănimii muncitoare

1) În ultimul timp, în județul Bihor, în câteva localități au avut loc manifestații fățişe – huliganice – îndreptate contra regimului nostru de democrație populară.

În aceste manifestații banditeşti, duşmanii poporului, duşmanii țărănimii muncitoare – chiaburii – ajutați de cunoscuți legionari, szálaşişti şi [de] nişte oameni urmăriți de poliție pentru furt şi crime, au reuşit să antreneze masse de țărani muncitori sub lozincile lor mincinoase şi provocatoare.

În unele părți, bandiții de huligani, constituiți în bande organizate şi înarmate, au trecut la acțiuni teroriste, legionare, szálaşiste. Au atacat oamenii paşnici, la drumul mare. Au

atacat primării au bătut pe preşedintele Comitetului Provizoriu, au dat chiar foc la archive, arii şi batoze, au strigat lozinci împotriva regimului din ţara noastră şi a URSS

În aceste acțiuni teroriste – huliganice – legionare, bandiții şi chiaburii s-au demascat încă o dată în fața oamenilor.

Căutând să-şi apere interesele lor, chiaburii şi uneltele lor, au vrut să lovească în ţărănimea muncitoare, în acei ce muncesc, au vrut să lovească în guvernul nostru, au încercat să recucerească vechile lor poziții, de unde să poată exploata iarăşi ţărănimea muncitoare şi să-şi mărească bogățiile pe spatele celor săraci.

(*Se va arăta acțiunea huliganică din satul unde se face prelucrarea, sau din satul vecin, demascând elementele banditeşti care au fost în conducerea manifestărilor*)

2) Rezoluția CC al P.M:R., precum şi raportul prezentat de tovarăşul Gheorghiu-Dej în Plenara din 3-5 martie [1949], ne arată sarcina care stă în fața noastră: Transformarea socialistă a agriculturii noastre.

Pentru realizarea acestui scop, trebuie, pe de o parte, îngrădită creşterea elementelor capitaliste şi a posibilităților de exploatare a ţărănimii sărace şi mijlocaşe de către chiaburime, iar pe de altă parte, trebuie pregătite condițiunile de organizare socialistă a agriculturii şi întărirea alianței dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare.

Astfel, guvernul nostru – la inițiativa PMR – a [intro]dus în ultimul timp o serie de măsuri care limitează puterea economică a chiaburimii şi ajută ţărănimea muncitoare, ca:

a. Anularea impozitului agricol;
b. Noua lege a impozitului agricol;
c. Organizarea cooperației;
d. Aplicarea colectărilor în spiritul luptei de clasă;
e. Noul sistem de salarizare în domeniul agricol, la seceriş şi treieriş.

***

a) În trecut, sub regimurile burghezo-moşiereşti, grele şi nedrepte biruri erau azvârlite pe spinarea clasei muncitoare.

Cine nu putea plăti, era amendat, i se scotea tot ce avea din casă la licitație, era arestat şi închis. Moşierii şi chiaburii plăteau impozite foarte mici şi în multe cazuri, ceea ce plăteau sub formă de impozit, primeau înapoi sub formă de prime de producție şi prime de export (10000 de lei pentru un vagon exportat).

Prin anularea impozitelor agricole, a fost luată de pe umerii ţărănimii muncitoare o datorie de 7 milioane de lei, care îngreuna gospodăriile ţărăneşti. Au fost anulate amenzile de orice fel. Pentru ţărănimea săracă au fost anulate şi toate impozitele, majorările restante, până la data de 1 ianuarie 1949. pentru ţărănimea mijlocaşă s-a făcut o reducere de 50%.

b) Pentru a veni şi mai mult în ajutorul ţărănimii muncitoare, la propunerea partidului, Marea Adunare Națională a votat noua Lege a Impozitului Agricol.

Impozitul agricol nu se mai socoteşte numai după întinderea de pământ a gospodăriei, ci şi după venitul mijlociu, anual, al gospodăriei – până la 20%.

Țăranii săraci, cu un venit anual până la 12000 lei, sunt scutiți de impozit.

(*Se face un calcul pentru un țăran sărac şi mijlocaş din satul unde are loc prelucrarea*).

Chiaburii vor plăti statului în afară de impozitul socotit asupra veniturilor lor, un plus de 20% până la 50%, potrivit propunerilor ce le vor face Sfaturile Populare.

Gospodăriile Agricole Colective vor fi scutite de impozit pe primii doi ani de la înființare. După doi ani de la înființare, ele vor plăti un impozit de 1% față de venitul lor..

Gospodăriile individuale ale membrilor gospodăriilor colective sunt scutite de impozite. Gospodăriile invalizilor de război sau ale bătrânilor, ale văduvelor cu copii, ale familiilor cu patru sau mai mulți copii sub 12 ani, pot dobândi reduceri sau scutiri de impozite, dacă aceste gospodării au un venit mijlociu mai mic de 30000 de lei anual.

Țăranii muncitori, care se întovărăşesc să-şi lucreze pământul în comun cu tractoarele şi maşinile agricole, se bucură de reducerea impozitelor.

În general, țărănimea muncitoare dobândește în mijlociu, o reducere de 25% a impozitului plătit în 1948. aceste reduceri şi înlesniri de impozite au fost posibile datorită existenței unui puternic sector socialist industrial în țara noastră şi ajutorului dat de marea noastră prietenă din Răsărit, URSS

c) Cooperativele, aşa după cum spune rezoluția CC al PMR, trebuie să devină o operație de massă a țărănimii muncitoare, care să contribuie la îmbunătățirea situației materiale a țărănimii muncitoare.

Prin cooperative, satele vor avea posibilitatea să se aprovizioneze cu mărfuri industriale ieftine şi va putea să desfacă în bune condițiuni produsele sale agricole, făcându-se astfel un schimb între sat şi oraş, fără elemente mijlocitoare, speculante, afaceriste şi corupte.

(*Se va arăta foloasele ce le-a adus sătenilor cooperativa locală, ce perspective de dezvoltare are*).

d) Colectările din anul acesta au un caracter larg patriotic. Prin colectările din anul acesta, trebuie să învingem greutățile în care se află țara noastră din cauza secetei care a distrus recolta din Estul şi Sud-Estul țării.

Aceste colectări trebuie să atingă următoarele obiective:

1) Aprovizionarea populației muncitoare şi a armatei cu minimum necesar de alimente;

2) Asigurarea semințelor necesare pentru campania de însămânțări de toamnă;

3) Asigurarea materiei prime necesare industriei alimentare.

Colectările de cereale au un caracter progresiv, fiind scutiți țăranii săraci, până la 1 hectar, orice recoltă ar avea, iar țărănimea săracă şi mijlocaşă are o cotă minimă, pe când chiaburul are mai mult, trebuie să dea mai mult.

(*Se va arăta 1-2 țărani locali scutiți de a da cotă la colectări, apoi o cotă minimă şi se va arăta cota ce trebuie să o dea cel mai bogat chiabur din sat*).

e) Pentru îmbunătățirea situației proletariatului agricol şi a țărănimii sărace, care au până la 1 hectar de pământ şi lucrează la batoze, guvernul a hotărât să asigure pâinea lor pe întregul an, dând cartele, atât pentru ei, cât şi pentru familiile lor.

Pe perioada secerişului, muncitorilor agricoli [de] la treieriş [li] se dă un kilogram de pâine zilnic, sau 700 de grame de făină, adică aceeaşi cantitate ce se asigură minerilor, care depun munca cea mai grea.

Fiindu-i asigurată pâinea minimă pe întreg anul, țăranul sărac nu va mai fi silit să [se] vândă chiaburilor pentru o bucățică de pâine. El are de acum posibilitatea ca muncind ca salariat, din banii câştigați să-şi poată procura haine şi toate cele necesare gospodăriei sale.

3) Chiaburimea, văzând că este lovită prin legea impozitului agricol, prin excluderea lor din cooperative, prin colectări, prin toate celelalte măsuri luate de guvern, se zbate cu furie şi încearcă prin fel de fel de manevre să lovească în regimul nostru.

Ei folosesc în acest scop toate mijloacele. De la zvonuri mincinoase au trecut la acte teroriste – huliganice – legionare, szálaşiste.

Acțiunile lor sunt organizate cu ajutorul uneltelor lor, bețivii satului, cu oamenii cunoscuți ca hoți şi borfaşi de rând, cu oamenii care au avut totdeauna atitudini antidemocratice, duşmani ai poporului şi ai republicii noastre.

Exemple:

a) *În comuna Tăuteu – Plasa Marghita – bandiții au mobilizat sătenii prin tragere de clopote, chemând țărănii sub minciuna că arde satul. Unealta bandiților a fost Hebriştean, un hoț, care a fost condamnat de 3 ori pentru furt. Pentru a ațâța spiritele, câțiva chiaburi şi derbedei au încercat, la Cooperativă, să cumpere alcool, ca apoi, în stare de beție, să se dea la acte teroriste. Au făcut manifestații toată noaptea împotriva regimului nostru, strigând lozinci legionare.*

b) *În comuna Spinuş – Plasa Sălard – legionarul Ruscaş Gheorghe, ajutat de fratele lui, au instigat țăranii din sat împotriva regimului nostru, au tăiat firele telefonice şi cu cuțitele amenințau pe oamenii cinstiți. Au fugit apoi din comună, când au fost demascați.*

c) *În comuna Diosig – Plasa Săcuieni – legionarii şi szálaşiştii au atacat Miliția cu focuri de armă şi pietre. Unul din legionari a fost prins de populație. El era urmărit de Securitate de 6 luni. De asemenea, a fost prinsă soția unui legionar, care instiga sătenii.*

d) *În comuna Ucuriş – Plasa Beliu – o bandă de huligani au înconjurat postul de miliție şi şcoala. Au dat foc la poarta de triumf, au tăiat firele telefonice, au strigat lozinci legionare, szálaşiste.*

e) *În comuna Tăut – Plasa Tinca – o bandă de chiaburi legionari au blocat drumul şoselei cu pietre şi boroane. Au tras cu arma după maşina securității, rănind 2 milițieni. Banda aceasta de criminali au omorât cu securea pe tovarăşul paznic de noapte de la Sfatul Popular, după aceea au dat foc archivei comunei, distrugând toate actele comunei, au spart geamurile clădirilor, au strigat lozinci legionare.*

f) *În comuna Belfir şi Girişu Negru [plasa Tinca], o bandă teroristă, legionară, szálaşistă, formată din chiaburi, a manifestat strigând lozinci legionare şi instigând țăranii împotriva regimului. Ei strigau că vor fi ajutați de partizanii lui Tito, care ar fi ascunşi prin pădurile din apropiere. S-a tras cu arma în Miliție, s-au tăiat firele telefonice.*

noi nu mintim – puterea partidului[564]

4) Din toate aceste acțiuni reiese că bandiții au început să se manifeste deschis împotriva regimului nostru democratic, fiindcă ei văd sfârşitul lor apropiat, că ei nu mai au posibilități de a exploata țărănimea muncitoare.

Ei fiind însă izolați de massă şi foarte puțini ca număr, încearcă să atragă de partea lor massele țărăneşti, folosind în acest scop lozinci demagogice, legionare, ca apoi aceste masse de țărani să fie îndreptate contra regimului prin manifestații duşmănoase şi acte teroriste, specific huliganice, provocând prin aceasta dezordine în sate şi în viața țăranului.

Noi ştim că atunci când massele țărăneşti doresc ceva, ele se adresează deputaților lor în Marea Adunare Națională sau prin delegație la guvern sau la partid. Regimul de democrație populară apără interesele celor săraci şi mulți la număr. Partidul şi guvernul au luptat şi luptă pentru interesele țărănimii muncitoare.

Începând cu Reforma Agrară din 1945, toate legile şi măsurile partidului şi guvernului au fost luate în interesul celor ce muncesc, de la sate şi oraşe. Ultimele măsuri şi legi dovedesc din nou aceasta.

Deci, lozincile demagogice ale huliganilor şi szálaşiştilor, precum şi acțiunile lor teroriste au demascat pe instigatori, arătându-ne adevărata lor față, în care recunoaştem pe vechii noştri duşmani de clasă: chiaburi, uneltele moşierilor, speculanți, hoți, criminali, legionari szálaşişti, etc., adică, pe toți acei care au fost loviți de clasa muncitoare şi [de] țărănimea muncitoare, fiindcă exploatau şi se îmbogățeau pe spatele nostru.

5) Scopurile acestor bande de criminali terorişti este de a rupe alianța dintre clasa muncitoare şi țărănimea muncitoare. Rupând această alianță, țărănimea muncitoare nu va mai avea cine să o ajute împotriva chiaburilor şi bandiților, astfel că ea va putea fi exploatată ca şi în trecut.

Scopul acestor legionari şi szálaşişti este de a izola țărănimea muncitoare de guvernul nostru şi de Republica populară Română. Ei ar dori apoi, [ca] țărănimea muncitoare să o transforme în duşmanii republicei noastre, în duşmani ai guvernului, în duşmani ai regimului nostru, iar prin aceasta, țărănimea săracă să fie lipsită de protecția şi apărarea statului. Astfel, chiaburii vor putea introduce din nou metodele vechi de exploatare a țărănimii muncitoare.

(*Se va arăta un caz concret de felul cum au fost exploatate una sau două familii [din satul] unde se face prelucrarea* – argat[565])

Țărănimea muncitoare, care cunoaşte din trecut mârşăviile chiaburilor, legionarilor şi szálaşiştilor, trebuie să demaşte şi de astă dată încercările chiaburești de a sparge alianța dintre clasa muncitoare şi țărănimea muncitoare.

6) Partidul nostru ne învață că în perioada de trecere de la capitalism la socialism, lupta de clasă se ascute şi îmbracă formele cele mai variate.

---

[564] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. Augustin Țărău

[565] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. Augustin Țărău

Noi ne găsim în plină fază de construire a socialismului. Clasele lovite nu se lasă, se zbat cu furie să-şi recapete poziţiile pierdute, traiul lor pierdut.

Ceea ce se întâmplă la noi acum, sunt frământări furioase ale duşmanilor. Membrii de partid şi ai organizaţiilor de partid, trebuie să ştie că aceste frământări ale duşmanului pot să devină disperate şi în această disperare, fac orice pentru a lovi în regimul nostru. De aceea, ei [şi-]au constituit bandă teroristă, criminală, izolată de masse. Dau foc la case, ard archive, ba omoară oameni, taie fire telefonice, etc.

S-a întâmplat în unele locuri însă, că au reuşit să atragă de partea lor, prin minciuni şi diversiune, câţiva ţărani săraci, care nu au fost lămuriţi de noi. Au fost cazuri când au participat chiar membri de partid, unii din ei cunoscuţi ca foşti titelişti şi social-democraţi de dreapta.

Organizaţiile de bază au avut mari lipsuri în munca politică şi organizatorică de cuprindere a massei din sate. Birourile organizaţiilor de bază au lucrat sectar, au folosit metode de comandă, paralizând prin aceasta creşterea justă a nivelului de înţelegere a mebrilor de partid.

Membrii de partid nu s-au orientat just cu ocazia manifestărilor huliganice criminale. Au uitat că interesele ţărănimii muncitoare pot fi apărate numai în alianţa clasei muncitoare, sub conducerea partidului. Membrii de partid au fost lipsiţi de vigilenţă şi nu au recunoscut în instigatori pe chiaburii din sat, pe vechii noştri duşmani, legionari szálaşişti, speculanţii satelor, care şi-au ridicat iar capetele, ca şerpii când vor să muşte.

Munca politică a fost lipsită de operativitate şi eficacitate. Nu s-au luat imediat măsuri de agitaţie politică a massei, de lămurire a massei, de demascare a duşmanului, de a trezi ura celor mulţi şi săraci împotriva duşmanului permanent al ţărănimii sărace, chiaburul, legionarul szálaşistul.

Au fost membri de partid, care prin munca lor politică şi atitudinea lor justă faţă de provocările duşmanului, au devenit adevăraţi eroi. Asemenea cazuri avem nenumărate

(*Se va arăta unul sau două cazuri din sat* – au împărtit cereale la batoze; s-au îmbătat [566])

De aceea, banditii de criminali, datorită muncii politice a unor membri de partid, nu au reuşit să-şi facă de cap, ci au fost izolaţi de masse. Duşmanul însă nu a capitulat, el va mai încerca, sub fel de fel de forme şi lozinci, să se manifeste.

Trebuie să tragem de aici o serie de învăţăminte, care sunt şi sarcinile organizaţiilor de bază totodată. Trebuie dată o atenţie deosebită, de a cuprinde în munca de agitaţie politică tot satul. Pentru aceasta, toate organizaţiile de bază din sat va cuprinde în mod planificat, casă de casă, om de om, lămurindu-i asupra tuturor problemelor ce ei le vor ridica.

Pentru ca munca de agitaţie politică să fie permanentizată, cei mai buni membri de partid vor fi confirmaţi de agitatori, pregătiţi de plasă şi de biroul organizaţiei de bază, să ducă o permanentă muncă de agitaţie politică de massă. De controlul şi instruirea agitatorilor răspunde Biroul de plasă şi Biroul organizaţiei de bază.

Se va aduna tot materialul în legătură cu demascarea acelor ce au condus şi participat la acţiunile huliganice, ducându-se o muncă de demascare a lor din partea ţăranilor, trezind ura ţăranilor împotriva lor. Se vor întări organizaţiile de massă şi conducerile lor, prin elemente devotate.

Se va duce o muncă intensă de educare şi lămurire a femeilor şi tineretului. Trebuie trezită vigilenţe partidului şi a oamenilor muncii, pentru a descoperi duşmanul, care câteodată s-a strecurat şi în rândurile noastre. Subcomisiile de verificare trebuie să dea o mare atenţie acestui fapt – Organizatiile de bază, îndrumătorii [567].

Trebuie asigurată paza pe câmp, la arii şi batoze, trebuie sprijinit mai efectiv Sfatul Popular. Grupele de partid trebuie să-şi trăiască viaţa de partid în mod regulat.

Trebuie educat partidul, organizaţiile de massă, oamenii fără de partid, în spiritul încrederii în partidul nostru şi în regimul nostru de democraţie populară, în forţele lagărului democraţiei, care luptă pentru pace, având în frunte URSS

[566] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. Augustin Ţărău
[567] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. Augustin Ţărău

Ducând o intensă muncă politică în masse, educând permanent massa, noi vom reuşi să înfrângem duşmanii noştri, vom reuşi să ne facem datoria faţă de Republica Populară Română, vom reuşi să ne facem datoria faţă de popor, de noi înşine.

Clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare, sub conducerea partidului nostru, puternic şi drag, este hotărâtă să meargă înainte, strivind în drumul său spre socialism pe toţi duşmanii care i se pun în cale.

Verificare[568]

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Judeţean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 1-13

Arad – Rapoarte speciale

105

Apateu (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Judeţean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către ţărani învăţătorului şi notarului din localitate, însărcinaţi cu „munca de lămurire", intervenţia trupelor de securitate şi grănicereşti.*

în comuna Apateu

Zvonul că doi indivizi necunoscuţi, din judeţul Bihor, au fost în comuna Berechiu şi au încercat să instige populaţaia la nesupunere faţă de măsurile luate de guvern cu privire la treieriş şi colectări, s-a extins şi în comuna Apateu.

Astfel, în ziua de 31 iulie 1949, locuitorii comunei Apateu s-au adunat în grupuri, căutând a comenta aceleaşi chestiuni, şi cum directorul şcolar şi notarul comunei au căutat să ducă o muncă de lămurire în rândurile lor, [ţăranii] i-au atacat pe aceştia, bătându-i şi trecând apoi la devastarea localului Primăriei şi Şcoalei primare, arzând o parte din mobilier şi întreaga arhivă.

Populaţia din Apateu, aflând că în comuna Berechiu a sosit armata pentru a pune ordine în comună, a început să se organizeze pentru a opune rezistenţă armatei, în cazul că ar încerca să vină în comuna lor, trecând la baricadarea şoselei, punând pe drumuri grape cu colţii în sus, în dosul cărora s-au constituit în grupuri, fiind înarmaţi cu ciomege, arme şi furci, şi aşteptând sosirea trupelor.

Autorităţile puterii de stat, aflând că în comuna Apateu populaţia a trecut la acte de dezordine şi a ars arhiva Primăriei, deşi acest lucru nu era verificat, întrucât deja cu două zile înainte nimeni nu a putut pătrunde în comună, s-au deplasat spre Apateu cu scopul de a constata dacă cele mai de sus corespund sau nu realităţii, şi de a restabili ordinea.

Ajungând însă la marginea comunei, au fost primiţi de populaţie cu focuri de armă şi, întrucât au fost puţini la număr, în comparaţie cu populaţia comunei, au fost nevoiţi să se retragă, reuşind însă a lua un număr de 6 prizonieri dintre populaţia comunei.

A doua zi, respectiv în ziua de 1 august 1949, organele Securităţii şi grănicereşti, cu forţe întărite au pornit din nou înspre comuna Apateu pentru a lichida cu starea de spirit ce domnea acolo. Înconjurând satul, a reuşit să pătrundă, găsind populaţia strânsă în mijlocul comunei, care la vederea armatei, în majoritate s-au împrăştiat, iar din partea autorităţilor s-a trecut la identificarea elementelor instigatoare la dezordine.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Judeţean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 211

106

Berechiu (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Judeţean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către ţărani secretarului Biroului PMR al Plasei Ineu, aflat în localitate cu „munca de lămurire", intervenţia trupelor de securitate.*

[568] Notă olografă tergală ulterioară – n.n. A.Ţ.

Notă

Încă de prin lunile iunie-iulie 1949, în județul Arad se semnalează anumite manifestări de nemulțumire ale țărănimii cu privire la treieriș și colectări, în special în câteva comune din plășile Chișineu-Criș, Sebiș, Gurahonț, Hălmagiu și Ineu.

S-a putut constata că aceste nemulțumiri pornesc în urma acțiunii de instigare și agitație a elementelor reacționare și chiabure din comunele respective, care căutau a îndemna țărănimea săracă și cea mijlocașă la nesupunere față de măsurile luate de guvern.

În urma muncii de lămurire duse de către organele de partid, cele de massă și autoritățile administrative locale, această stare de spirit de nemulțumire a putut fi lichidată.

În Plasa Ineu, unde există majoritatea elementelor chiabure, cu toată munca intensă de lămurire, situația nu s-a putut liniști, și s-a agravat din ce în ce mai mult, astfel că în comunele Apateu, Berechiu, Șomoșcheș și Șepreuș, în zilele de 31 iulie și 1 august 1949, chiaburimea a trecut la acțiuni de revoltă, și prin propagandă dușmănoasă a reușit a antrena în această acțiune o parte din țărănimea mijlocașă și cea săracă din comunele de mai sus.

Astfel, revolta chiaburească începută la data de 31 iulie 1949 s-a desfășurat în felul următor:

în comuna Berechiu

Încă din ziua de 28 iulie 1949 se semnalează că și-au făcut apariția doi indivizi din comuna Talpoș, județul Bihor, care au luat legătura cu câțiva țărani din comună, îndemnându-i pe aceștia de a opune rezistență față de măsurile luate de guvern cu privire la treieriș și colectare.

Antrenați de îndemnul celor doi indivizi necunoscuți, țăranii au început să frământe aceste chestiuni, iar în ziua de 31 iulie 1949, cu ocazia unei întruniri la Primăria comunei, aceștia au comentat măsurile luate de guvern, și fiind întărâtați de chiaburii acestei comune, au început să manifesteze prin strigarea de lozinci, ca: «***Vrem Libertate!***», «***Trăiască Regele Mihai!***», «***Trăiască Iuliu Maniu!***», «***Trăiască Regele Carol al II-lea!***», «***Jos Comuniștii!***», «***Vrem Libertate!***» etc.

La această întrunire, secretarul Biroului de Plasă PMR din Ineu, aflându-se în comună cu scopul de a duce muncă de lămurire în rândurile lor, a fost atacat și bătut de către instigatori și participanții la această întrunire.

Mai târziu, aflând că președintele Comitetului Provizoriu al județului Arad, anume tovarășul Belle Petru, a fost atacat și bătut de către populația din comuna Șomoșcheș, unde de asemenea și acesta era deplasat pentru a duce muncă de lămurire în rândurile țărănimii, țăranii din comuna Berechiu au început a se întruni în grupuri, înarmându-se cu ciomege, pietre etc., și s-au îndreptat spre comuna Șomoșcheș.

În drum însă, spre Șomoșcheș, au fost determinați de către un pluton de grăniceri de a se reîntoarce în comună, unde din partea organelor de Securitate, Miliție și grănicerești, s-a căutat a-i lămuri și liniști, fapt care a dus la o oarecare ameliorare momentană.

În ziua următoare, respectiv la 1 august 1949, cetățeni comunei nu au ieșit la munca câmpului, s-au întrunit în mijlocul comunei și au început să manifesteze ca și în ziua precedentă, trecând la manifestări față de autorități și la tăierea legăturilor telefonice.

Pentru restabilirea ordinei au fost trimise trupele de Securitate, care au acționat imediat, reușind a pune capăt dezordinelor și a restabilii legăturile telefonice întrerupte.

S-a constatat că toată această acțiune de dezordine a fost pusă la cale de elementele chiabure din comună, care au instigat și agitat țărănimea pe tema plății în bani a muncii la mașinile de treier și a impozitului agricol în natură.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 210-211

107

Șepreuș (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfășurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani delegatului Județenei PCR Arad, Balaș, și patrulei de miliție chemate să-l scape, intervenția armatei și arestarea răsculaților.*

Cum a decurs Rebeliunea în comuna Șepreuș

În ziua de 31 iulie 1949, la orele 3 după-masă, a fost convocat Sindicatul Agricol în vederea stabilirii muncitorilor angajați la batoze.

Ședința s-a ținut în localul Primăriei. La această ședință s-a putut observa că au luat parte o sumedenie de chiaburi și codițele lor de topor, care căutau să-i dezbine și să-i descurajeze pe muncitorii angajați la batoze. În acest timp a venit o nuntă la Primărie, pentru a se cununa tinerii. Plecând nunta, s-a împrăștiat toată adunarea sindicaliștilor.

Delegatul din partea județenei [PCR Arad], tovarășul Balaș, a plecat spre casă. În drum, lângă fierăria lui Korpanai Iosif, l-a întâmpinat o gloată de oameni, care se legau de anumite probleme, strigând în gura mare că «***nu au pâine***». La un moment dat au apărut în fața lor angajații Gospodăriei de Stat, și atunci întreaga gloată a ridicat pumnii în sus, înjurându-i și strigând că *«le vine rândul acuș»*.

N-a durat 5 minute până când delegatul, tovarășul Balaș, văzând situația, a luat-o la fugă spre Primărie și spre ieșirea din sat, la moară. În acel moment, întreaga gloată s-a luat după dânsul, mobilizând tot tineretul de la sala de joc prin capul de rebeliune, Stana Simion zis Nanci, și fost[ul] proprietar al salei de joc, Stana Ioan, cârciumarul, iar la strigătele lor, *„După el!"* și «***Jos comuniștii!***», a apărut după toate străzile lumea, bărbați și femei care alergau toți spre locul unde [alții îl] băteau pe tovarășul Balaș, lângă podul de la moară.

În acel moment, Miliția, fiind anunțată, a venit [cu] o patrulă de 3 milițieni călări, dinspre Chișineu-Criș, iar rebelii, văzându-i, printr-o manevră i-au înconjurat, dezarmându-i și luându-i la bătaie. Le-au luat caii, și s-a îndreptat tot convoiul spre Gospodăria Agricolă de Stat, în fruntea lor fiind Stana Ioan, zis Bândeț, Stana Simion, zis Nanci, Ianoș Ioan a lui Dolgoiu, Roșca Flore a Gogoji, Laza Teodor, [casa] nr. 117, Blidar Teodor, [casa] nr. 9, Roșca Flore a Gâscuții, [casa] nr. 915, Stana Petru, zis Bândeț, și tot convoiul după ei, unde s-a început devastarea [fermei]. După ce au terminat cu GAS-ul, au pornit spre Cooperativă, Poștă și Primărie, unde au făcut devastări complete, dând foc arhivei la Primărie, distrugând telefoanele, iar în Cooperativă au furat tot ce s-a găsit.

S-au format apoi echipe de agitație în comună, unde au pornit cu toba, iar unii au tras clopotele în dungă, pentru alarmă. Toată noaptea au cutreierat satul, devastând pe Stana Gheorghe, Stana Teodor, Ban Mihai și Compass Iuliu, fost[ul] notar. În acea noapte, lumea fura lucrurile de la GAS, Cooperativă, de la tovarășii de mai sus, iar o parte [dintre răsculați] erau agitatori, unde strigau, «***Facem lume nouă!***» și «***Cine nu va veni mâine dimineață cu sapă, furcă, topor, ca să-i omorâm pe comuniști, va fi împușcat pe loc!***».

Tot în acea noapte, fostul cântăreț de la biserică, Sas Ioan, *care acum este arestat*[569], a avut o echipă care cânta pe străzi «***Deșteaptă-te române***» și «***Trăiască Regele***», iar dimineața au început să tragă clopotele, din nou de alarmă, și au ieșit oamenii cu unelte, s-au adunat în locul pieței pentru a aștepta armata, unde erau și femei care îi agitau să plece. Au plecat spre moară, unde i-a întâmpinat armata cu foc de arme. Comuna a fost înconjurată de armată, iar rebelii au fost toți strânși și puși la cercetări, iar Stana Simion, zis Nanci, Stana Petru și Stana Ioan, zis Bândeț; au fost fugiți. După 3 zile s-a prezentat rebelul Stana Petru, zis Bândeț, cap de rebeliune, însă ceilalți 2 frați ai lui nu s-au mai prezentat.

Ceea ce a constatat Securitatea [ca fiind] vinovați, au fost ridicați și duși la Arad pentru cercetări mai amănunțit[e], unii au fost lăsați liberi, iar alții au fost duși pentru judecată.

În momentul de față spiritele oamenilor se găsesc astfel: pe față [țăranii] se manifestă alături de noi, dar până ce nu vor fi prinși cei doi fugari, tot mai trag speranță la ei, și pe chestia lor scot anumite zvonuri, care dăunează în munca noastră.

Șepreuș, la 15 aprilie 1950

***

în comuna Șepreuș

Manifestările de nemulțumire din această comună au început în urma măsurilor luate de guvern cu privire la treieriș și colectări, nemulțumire care a fost exploatată de către populația

[569] Notă olografă adăugată ulterior – n.n. Augustin Țărău

chiabură din comună, şi care în ziua de 31 iulie 1949 a procedat la adunarea populației prin tragerea clopotelor şi instigarea populației, care sub influența celorlalte comune rebele au început să treacă la manifestări.

Ca prim rezultat concret al acțiunii de instigare a elementelor chiabure, a fost că populația a trecut la devastarea Cooperativei comunale, de unde au consumat întreaga băutură, şi astfel, sub influența băuturii, a trecut mai departe la devastarea fermei de stat din apropiere, terminând cu incendierea clădirii Sfatului Popular din comuna Şepreuş, arzând întreaga arhivă a acestuia şi distrugând în mod barbar lucrurile care se aflau în interiorul localului, inclusiv lozincile şi portretele conducătorilor RPR.

De asemenea, au trecut la ruperea legăturilor telefonice, pentru a nu putea interveni autoritățile în drept. Tot aceştia au trecut dezarmarea milițienilor din comună, precum şi la dezarmarea şi schingiuirea unei patrule formate din trei milițieni din comuna Chişineu-Criş.

În tot timpul rebeliunii s-au cântat cântece fasciste, naționaliste, ca «***Trăiască Regele***», «***Deşteaptă-te române***», «***Tot ce-i românesc nu piere***» şi altele, precum şi s-au strigat lozinci, ca: «***Trăiască Regele!***», «***Jos Comuniştii!***», «***Vrem libertate şi pâine!***».

Ordinea a putut fi restabilită în ziua de 1 august, când organele de Securitate, împreună cu Miliția şi grănicerii au înconjurat comuna în patru puncte, reuşind a pătrunde în interior în urma unei dârze lupte şi schimburi de focuri de armă, unde s-a procedat imediat la identificarea elementelor instigatoare şi participante active în această acțiune de dezordine.

S-a putut stabili că motivele care au determinat această stare de spirit se datoreşte acțiunii şi propagandei desfăşurate de elementele chiabureşti şi ostile regimului, care au profitat de starea de nemulțumire economică a țărănimii, instigându-i pe aceştia la o rezistență dârză împotriva măsurilor luate de guvern cu privire la colectări şi treierat, căutând a antrena, în acelaşi timp, un număr cât mai mare şi populația săracă.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 206, 212-213

108

Şomoşcheş (Arad), august 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PCR cu privire la desfăşurarea evenimentelor violente în comună, bătaia aplicată de către țărani preşedintelui Comitetului Provizoriu Județean Arad, Belle Petru, venit în localitate cu „munca de lămurire", intervenția trupelor de securitate.*

în comuna Şomoşcheş

Acțiunea de revoltă în această comună a început în urma acțiunii de răzvrătire a elementelor din regiunea Bihorului, unde a fost focarul rebeliunii, încurajând chiaburii, care la rândul lor au căutat a atrage şi antrena massele țărăneşti.

Nemulțumirea în această comună a început să se manifeste în mod pronunțat încă din ziua de 23 iulie 1949, când unul dintre chiaburii comunei a întocmit o listă a cetățenilor care vor să treiere grâul fără a preda nici un fel de cotă către stat, după care a procedat la strângerea de semnături, reuşind chiar a colecta un număr de circa 50 de semnături. În urma acestei acțiuni, în dimineața zilei de 24 iulie 1949, s-a şi trecut la treierat, însă nu a putut fi dus la îndeplinire acest plan, întrucât au intervenit organele Miliției, precum şi autoritățile administrative locale, care au zădărnicit planul.

În ziua de 25 iulie 1949 s-a luat o hotărâre prin care țăranii care au până la 3 Ha de pământ pot trece la treierat, şi cu toată această hotărâre, treierişul nu a început până în ziua de 30 iulie 1949, datorită faptului că țăranii nu aveau grâul cărat la arie. În această zi au treierat un număr de țărani, la care, după caz, s-a reținut cota legală, cotă care a fost depozitată la sediul Sfatului popular din comună.

În ziua de 31 iulie 1949, elementele chiabure au instigat populația de a trece la treierat forțat, astfel că s-a şi trecut, şi la această acțiune s-au asociat şi țăranii sub 3 Ha de pământ. Toți aceştia au predat cotele legale. Cei care au treierat cu o zi înainte, sub presiunea rachiului dat de către chiaburi, au intrat în sediul Sfatului Popular din comună, unde fiecare şi-a luat înapoi cota predată cu o zi înainte şi a transportat-o la domiciliu.

Pentru a nu fi stânjeniți în acțiunea lor, au hotărât să înlăture organele administrative prin bătăi, rupând şi legăturile telefonice, pentru a nu se putea lua legătura cu autoritățile şi de a nu veni Miliția.

În aceeaşi zi, tovarăşul Petre Belle, preşedintele Sfatului Popular Județean, venind cu maşina în acea comună de a duce o muncă de lămurire în rândurile țărănimii, pe drum a fost oprit de către populația comunei, maşina răsturnată într-un şanț, iar el bătut grav, putând scăpa numai datorită faptului că de grupul de agresori se apropiau două camioane cu milițieni.

În ziua de 1 august s-a continuat cu acțiunea de dezordine, iar elementele instigatoare au trecut la distrugerea tablourilor precum şi a unei părți a arhivei din localul Primăriei, tot timpul strigându-se lozinci ca: «***Trăiască Regele Mihai!***», «***Jos Comuniştii!***» etc.

Ordinea a putut fi restabilită abia în după-amiaza zilei de 1 august 1949, când organele Securității, cu trupele de securitate au reuşit să pătrundă în sat, unde au trecut imediat la identificarea elementelor instigatoare la această acțiune de dezordine. La sosirea trupelor s-a dat alarma prin tragerea clopotelor.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 212

109

Timişoara, 1 august 1949 – *Telegrama Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu incidentele violente petrecute în comunele Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş din județul Arad, adresată Direcției Generale a Securității Poporului, însoțită de nota informativă asupra evenimentelor.*

Telegramă

Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timişoara

Către
Direcțiunea Generală a Securității Poporului
Bucureşti
- A se preda imediat tovarăşului Director General -

Urmare raportului nostru nr. 11/20853 din 1 august 1949, raportăm că în comuna Şepreuş-Şomoşcheş, județul Arad s-a restabilit ordinea perfect şi în prezent s-au luat măsuri de identificare [a] capilor de instigare, pentru a se lua măsuri contra lor.

În comunele Berechiu şi Apateu, acțiunea pentru restabilirea ordinei continuă în bune condițiuni.

Vom raporta de urmare.

Locotenent Colonel de Securitate
Ambruş Coloman

nr. 11/20853
1 august 1949

Retour Irodiv
din 1 august 1949
nr. 1/7669

Către
Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timişoara

La ordinul Dumneavoastră nr. 14/19665 din 20 iulie 1949 şi urmare [a] rapoartelor noastre nr. 1/7519 din 25 iulie 1949, telefonic şi nr. 1/7669 din 27 iulie 1949, avem onoarea a vă raporta următoarele:

În ziua de 31 iulie 1949, populația din comunele Şomoşcheş, Berechiu, Apateu şi Şepreuş, județul Arad, instigată de chiaburimea din acele comune, a trecut la acte de revoltă împotriva măsurilor luate cu privire la treieriş şi colectări.

În aceste comune, populația instigată de chiaburime, care a exploatat nemulțumirile țăranilor muncitori cu privire la plata în bani, s-a adunat cu copii, femei şi bătrâni în fața autorităților, manifestând şi lansând lozinci reacționare, după care au atacat sediile autorităților şi au bătut pe membrii de partid şi tovarăşii din Sfaturile Populare.

În comuna Şomoşcheş a fost bătut şi trântit la pământ tovarăşul Bele Petre, preşedintele Sfatului Popular Județean, în timp ce a coborât din maşină pentru a lămuri populația referitor la treieriş şi colectări. Cu mari greutăți a putut să fie salvat şi trimis la Arad la spital. După aceasta, populația adunată în mijlocul comunei a depus un jurământ că nu vor da cota, iar dacă unul va fi găsit că a dat, va fi judecat de ceilalți.

În comuna Berechiu, țăranii s-au adunat cu toții la un loc şi văzând că se apropie de sat un camion cu milițieni, au ieşit cu toții până la jumătatea drumului dintre Berechiu şi Şomoşcheş, unde au fost opriți, după care, au forțat pe ofițerii care se găseau cu miliția, să vină fără arme şi numai în acest fel vor putea sta de vorbă. Populația a fost foarte înfuriată şi agitată, strigând tot felul de lozinci reacționare şi aducând insulte la adresa regimului, a partidului şi a membrilor marcanți de partid. Populația înfuriată a ieşit din comună pentru a-l prinde şi linşa pe preşedintele Sfatului Popular din comună, tovarăşul Cârlig Iustin, care s-a refugiat dinaintea lor cu ajutorul unui camion.

Pe la orele 21, când milițienii şi ostaşii s-au apropiat de comuna Apateu, au început să se tragă clopotele în semn de alarmă, iar populația a început să strige împreună cu femeile şi copii, iar la marginea satului, o echipă de şase indivizi înarmați cu ciomege cu furci şi cu o armă ZB au aşteptat camuflați sosirea milițienilor.

Când au luat contact cu aceştia, au început să fluiere şi toți cei din sat au răspuns prin fluierături şi focuri de armă ZB. Cei şase indivizi au fost capturați, unul dintre ei având şi arma asupra lui. Milițienii au fost nevoiți ca împreună cu tovarăşul Locotenent-colonel Clain, de la Regimentul 1 Grăniceri-pază, Sublocotenent de Securitate Haiduc Iustin, de la acest serviciu şi Locotenent Hărțău Gheorghe, de la Regimentul 1 de grăniceri din Arad, să-i țină sub foc de armă pentru a se putea retrage, întrucât era noapte şi nu dispuneau de forță suficientă. Din informațiile pe care le deținem, în comuna Şepreuş, populația instigată de chiaburime ar fi atacat ferma de stat din Şepreuş, ar fi omorât trei cetățeni şi rănit grav pe un altul. Delegatul de la Județeana PMR, Balázs, care se afla în comună, a dispărut de acolo şi nu ştim unde se găseşte, probabil s-a refugiat în altă parte. Bănuim că aceste acțiuni de instigare de către chiaburi, sunt pornite din comunele care sunt situate în județul Bihor, de unde, în ziua de 30 iulie 1949 au venit cinci indivizi cu căruțe cu lemne, cântând deschis pe drum cântece legionare, au înjurat membrii de partid pe care i-au întâlnit în cale şi [au] amenințat cu cuvintele „o să vă arătăm noi vouă!"

S-au luat măsuri din partea Miliției din Arad şi s-au deplasat la fața locului milițieni înarmați şi un pluton de grăniceri pentru a restabili ordinea, fiind însoțiți de oamenii de securitate din cadrul acestui serviciu, care au primit misiunea de a urmări informativ modul în care se petrec lucrurile şi a raporta pe calea cea mai scurtă pentru a se putea lua măsuri.

Aceste revolte au luat proporții, şi cum cu mijloacele locale nu se poate face față, propunem ca să se intervină pentru a obține aprobarea unui pluton de securitate, care să se deplaseze în sector pentru a restabili şi menține ordinea.

Locotenet de Securitate
Mariş Ioan

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 674-675

110

Arad, 2 august 1949 – *Planul de restabilire a ordinii în comunele în care au avut loc manifestări împotriva regimului, prin represalii, arestări şi deportări, gândit de Comitetul Județean Arad al PMR.*

Plan de lucru

A. pentru ziua de 2 august 1949

1. Activitatea în comunele: Şepreuş, Apateu, Berechiu şi Şomoşcheş

Se va continua acțiunea de identificare, prin organele de Miliție şi Securitate, a elementelor aținătoare la rebeliune.

Se va trece la acțiunea de determinare a populației de a relua muncile agricole, cu respectarea strictă a prevederilor legale. Aceasta se va face de elementele din Miliție şi organele administrative locale în zonele în care s-au produs manifestări, cu sprijinul unităților de grăniceri şi securitate.

2. Activitatea în comunele: Gurba, Chereluş, Sintea Mare, Adea şi Şiclău

Pentru a determina populația din aceste comune, care fac treierişul anarhic, să intre în legalitate, se va duce o acțiune în forță, de organele de Miliție, sprijinite de unități de Securitate, aşa cum se arată mai jos:

- un pluton puşcaşi şi cinci milițieni în comunele Gurba şi Chereluş;
- un pluton puşcaşi şi cinci milițieni în comuna Sintea Mare;
- două plutoane puşcaşi şi cinci milițieni în comuna Adea – în măsură de a interveni cu un pluton la Mişca sau Chişineu-Criş;
- un pluton puşcaşi şi cinci milițieni în comuna Şiclău.

B. în noaptea de 2/3 august 1949

Se va trece la acțiuni de represalii, aşa cum se arată în tabelele alăturate:

- toate persoanele ridicate în vederea evacuării vor fi duse la Cermei şi adăpostite în localul şcolii, astfel ca la ora 04,00 în ziua de 3 august 1949 să poată fi îmbarcate în garnitura CFR.
- această operațiune se va face prin grija Miliției şi Securității, ajutați de Comandamentul unității din garnizoana respectivă şi folosind mijloace locale.

C. în ziua de 3 august 1949 şi următoarele:

Se va duce o acțiune intensă în toată zona Arad pentru a determina populația să treacă la muncile agricole, potrivit prevederilor legale, aşa cum se arată mai jos:

Zona Arad se împarte în cinci (5) subzone (a se vedea schița), în interiorul cărora se vor duce acțiuni pentru restabilirea ideii de autoritate; a da sprijin organelor administrative locale şi eventual a ridica persoanele ce au fost identificate ca instigatori. Această acțiune se va duce de unitățile din trupele de Securitate şi Miliție.

a) în subzona 2 – două plutoane din Batalionul 6 Securitate, cu patru maşini, vor merge pe traseul de mai jos, oprindu-se în fiecare comună, unde vor lua contactul cu Sfaturile Populare şi organele Miliției locale, aceasta în scopul de a le sprijini în punerea în aplicare a planului agricol.

-plutonul 1 – pe itinerariul: Şiria-Măderat-Târnova-Şilindia-Mocrea-Ineu-Şicula-Pâncota-Şiria;

-plutonul 2 – pe itinerariul: Sântana-Şimandu de Sus-Chişineu-Criş-Chereluş-Sintea Mică-Olari-Sântana.

b) în subzona 3:

-plutonul 3 – pe itinerariul: Zimandu de Sus-Pădureni-Zerind-Vărşand-Pilu-Grăniceri-Şiclău-Socodor-Sânmartin-Macea;

c) în subzona 4:

- plutonul 4, cu două maşini, pe itinerariul: Arad-Livada-Zimandu Nou-Sântana-Şiria-Păuliş-Sâmbăteni-Mândruloc-Glogovăț-Arad;

d) în subzona 5:

- plutonul 5, cu două maşini, pe itinerariul: Arad-Turnu-Rovine-Peregu-Nădlac-Şeitin-Pecica-Zădarloc-Aradu Nou-Arad.

Efectivele ce vor patrula în subzonele arătate mai sus vor putea fi mărite în raport de ultimele informațiuni.

Comandamentul Unic Arad

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 274-276

111

Arad, 3 august 1949 – *Raportul primei zile de aplicare a planului de represalii, încheiată cu executarea țăranilor: Faur Ioan şi Margine Gheorghe din Şomoşcheş, Pârvu Teodor, Banu Teodor, Pârvu Ioan şi Iancicău Mihai din Şepreuş, Stana Simion, Mangu Ioan şi Moț Petru din Apateu, Ilonca Gheorghe din Berechiu.*

Notă
cu rezultatele aplicării planului de lucru

În noaptea de 2/3 [august 1949] s-a făcut reconstituirea actelor de rebeliune în comunele: Şepreuş, Şomoşcheş, Apateu şi Berechiu, cu elementele care au antrenat populația din aceste comune.

Rezultat

În comuna **Şomoşcheş**, o parte din instigatori, încercând să fugă şi nesupunându-se la somațiile legale, au fost împuşcați. Aceştia sunt: ***Faur Ioan, Margine Gheorghe, zis Ioța***.

În comuna **Şepreuş**, de asemenea, au încercat să fugă de sub escortă şi au fost suprimați, după somațiile legale: ***Pârvu Teodor***, ***Banu Teodor***, ***Pârvu Ioan*** şi ***Iancicău Mihai***.

Aceeaşi situație s-a petrecut şi în comunele Apateu şi Berechiu, în care organele de Miliție, la somațiile legale, au suprimat pe:

- în **Apateu**: ***Stana Simion***, ***Mangu Ioan***, ***Moț Petru***;
- în **Berechiu**: ***Ilonca Gheorghe***.

Familiile rebelilor, care au încercat să fugă de sub escortă şi nu s-au supus somațiunilor legale, au fost ridicate şi evacuate pe calea ferată în ziua de 03.08.1949 ora 7,30.

În ziua de 03.08.1949, în localitățile unde s-a făcut reconstituirea, ca şi în celelalte, unde se găsesc trupe de grăniceri şi Securitate, şi anume: Şomoşcheş, Berechiu, Apateu, Şepreuş, Gurba, Chereluş, Sintea Mare, Adea şi Şiclău, s-a trecut la munci agricole, respectându-se întocmai ordinele în vigoare.

În restul comunelor din județul Arad s-au deplasat unitățile din Batalionul 6 Securitate, în maşini, după traseul stabilit în planul de lucru, cu misiunea de a se opri atât cât este necesar, pentru ca împreună cu organele administrative locale să pună în aplicare planul agricol. Operațiunea este în curs de executare.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 263

112

Şepreuş (Arad), 3 august 1949 – *Evidența persoanelor deportate în Bărăgan, din localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş.*

Tabel
de evacuații din Stația [CFR] Cermeiu, îmbarcați azi 3 august 1949 în vagonul nr. 152.702

1	Mang Floarea	Apateu	
2	Mang Floarea		
3	Mang Ioan (copil)		
4	Mang Saveta		46 iugăre
5	Moț Floarea	Apateu	
6	Moț Maria		36 iugăre
7	Stana Ana	Apateu	
8	Stana Simion		70 iugăre
9	Ilonca Aron	Berechiu	
10	Ilonca Maria		
11	Ilonca Maria		56 iugăre

12	Iancicău Catița	Şepreuş	
13	Pârvu Ana	Şepreuş	
14	Pârv Emilia		
15	Roşca Floarea	Şepreuş	
16	Stana Ana	Şepreuş	
17	Stana Anuța		
18	Stana Ecaterina		
19	Stana Floarea		
20	Stana Floarea (copil)		
21	Stana Ionel (copil)		
22	Stana Natalia		
23	Stana Simion		
24	Stana Valeria		30 iugăre
25	Burcă Floarea	Şomoşcheş	
26	Faur Aurel (copil)	Şomoşcheş	
27	Faur Catița		
28	Faur Floarea		
29	Faur Florica		nu vor să spună drept
30	Faur Ioan		circa 60 iugăre
31	Marginea Aurel	Şomoşcheş	
32	Marginea Catița		
33	Marginea Floarea (copil)		40 iugăre

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 277

113

Arad, 4 august 1949 – *Dare de seamă, întocmită de secretarul Comitetului Județean Arad al PMR, asupra stării de spirit a populației județului, formele de manifestare ale credincioşilor neoprotestanți, manifestația religioasă a credincioşilor maghiari desfăşurată la Mănăstirea Radna, evenimentele violente petrecute în localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş, existența organizației anticomuniste „Regiunea Regalistă" etc.*

Situația politică
pe luna iulie 1949

Manifestațiile duşmanului de clasă în luna iulie a îmbrăcat diferite forme, mai ales la sate. În fabrici spiritul politic este mulțumitor, muncitorii sunt antrenați în întreceri socialiste, depăşind normele la producție. S-au organizat meetinguri la CFR, Fl[amura] Roşie, Centrul SMT, răspunzând la chemările muncitorilor de la Vulcan, Muntenia şi Partizanul Roşu, atmosfera [este] bună, tovarăşii [şi-]au luat angajamente individuale.

Verificările membrilor de partid au făcut ca tovarăşii să se lege mai mult de sarcinile de partid, dar totodată sunt mult discutate de membrii de partid şi de nemembrii de partid.

În cursul acestei luni manifestarea sectelor s-a făcut prin zvonuri legate cu ale chiaburilor; catolicii şi calviniştii au avut o manifestație religioasă la Mănăstirea din Radna, unde au participat circa 800 de religioşi, majoritatea femei.

Pentru a zădărnici aceste manifestațiuni, s-au luat măsuri politice, s-au pregătit echipe culturale, fanfară, taraf, concurs de motociclete, care manifestări au durat două zile, unde au fost şi agitatori. Rezultatul a fost că o parte din ei (credincioşii catolici şi calvini – n.n. Augustin Țărău) s-au încadrat în hora întinsă acolo, iar o parte au participat la manifestațiunile culturale – rezultate pozitive.

La sate chiaburii au început a lansa zvonul că se va lua tot grâul de la țărani. Au fost combătuți prin agitatori şi cu prelucrările în legătură cu colectările. Spiritul ce s-a agitat în

legătură cu transportul grâului la arii, [țăranii] împotrivindu-se, vrând să-l ducă acasă. Prin muncă de lămurire s-a reuşit [convingerea lor] să ducă grâul la arii.

S-au creat spirite agitate, rămânând o serie de batoze fără muncitori, cu toată munca de lămurire, [muncitorii] spunând că ei vreau 4% [din retribuție] în natură. În acest sens chiaburii au reuşit ca să-i antreneze şi pe ei în acțiuni criminale. Astfel, în comunele Berechiu, Şepreuş, Apateu, Şomoşcheş, chiaburii, speculând aceste probleme, reuşesc să-i antreneze la actele bestiale [pe] care le-au săvârşit în aceste comune, bătând delegații Județenei [PMR] precum şi [pe] preşedintele Sfatului Popular Județean, precum şi pe delegatul CC, Antohi; au bătut membrii de partid din sate, iar în Şepreuş au dat foc la o clădire a GAS, devastând localul Comitetului Provizoriu şi şcoala.

Raport mai amănunțit s-a dat tovarăşului Moghioroş. Situația este încordată în comună. În genral, situația se mai menține încă încordată, cu toate măsurile politice şi administrative [luate]. S-au trimis pe teren, pentru muncă de lămurire, 100 tovarăşi.

După măsurile luate, s-a produs un declin în atmosfera încărcată, salariații agricoli şi țăranii, mai puțin mijlocaşii, şi-au dat seama de faptul că au servit intereselor chiaburilor, luând poziție față de chiaburi.

Una din cauzele care au produs aceste evenimente a fost, după părerea noastră, existența unei organizații subversive, „***Regiunea Regalistă***".

Normele de salarizare a muncitorilor agricoli au venit în plină campanie [de recoltare], ceea ce a contribuit în mare măsură la lipsa de organizare şi pregătire a muncitorilor pentru batoze.

Arad, la 4 august 1949
Secretar: (ss indescifrabil)

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 248

114

Timişoara, 4 august 1949 – *Raportul Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu incidentele violente petrecute în comunele Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş din județul Arad, existența unor organizații de rezistență anticomunistă în județul Timiş-Torontal, intervenția Securității, Miliției şi a Regimentului de Grăniceri din Radna, luptele cu răsculații din comuna Şepreuş în care au fost răniți doi militari în termen, arestările şi deportările efectuate şi execuția publică a țăranilor: Inacicău Mihai, Pârvu Teodor, Stana Ioan şi Pârvu Ioan din comuna Şepreuş, Faur Ioan şi Margine Gheorghe din comuna Şomoşcheş, Stana Simion, Mangu Ioan şi Moț Petru din comuna Apateu şi Ilonca Gheorghe din comuna Berechiu.*

Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timişoara
Nr. 11/20853-8 4 august 1949

Către
Direcțiunea Generală a Securității Poporului
Bucureşti
- A se preda tovarăşului Director General -

Urmare raportului nostru [cu] nr. 1120853 din 1 august 1949, avem onoarea a vă raporta mai jos, detaliat, evenimentele petrecute în cele patru comune din Nordul județului Arad, arătând constatările de până în prezent făcute de noi referitor la cauzele acestor evenimente, desfăşurarea lor, măsurile luate şi starea de spirit din prezent.

1) Faptele petrecute:

În ziua de 28 iulie, anul curent, în comuna Berechiu, județul Arad, populația din comună s-a arătat agitată, prin discuții referitoare la măsurile de treier[at] la arie şi referitor la cota de grâu ce le-a fost fixată, fără a trece la nici un act de dezordine.

În ziua de 31 iulie 1949, fiind venită în comună echipa culturală a Şcolii de Ofiţeri din Ineu, care au dat reprezentaţie în comună, populaţia s-a adunat într-un număr mai mare şi a început să se manifeste ostil măsurilor luate de guvern, strigând lozinci huliganice ca: „Vrem pâine şi nu mălai!", „Trăiască Regele Mihai! Trăiască Iuliu Maniu! Trăiască Regele Carol al II-lea!", „Jos comuniştii!" În dupăamiaza aceleaşi zile, s-au format în comună grupuri înarmate cu ciomege şi pietre şi fiind în comună, în munca de lămurire, secretarul Biroului de plasă al PMR Ineu, l-au atacat şi l-au bătut.

Câteva grupe înarmate din această comună s-au îndreptat spre comuna Şomoşcheş (la 3 km) pentru a lua legătura cu cetăţenii din acea comună, [dar] nu au ajuns în comuna Şomoşcheş, fiind opriţi de un pluton de grăniceri şi organe de ale noastre, care i-au întors în comună, fără însă a putea restabili ordinea în comună, din cauza efectivului prea mic faţă de populaţia agitată, în număr de circa 300-400 [de] cetăţeni.

În ziua de 31 iulie, anul curent, locuitorii comunei Apateu, judeţul Arad, la circa 5 km Vest de Berechiu, au trecut la agitaţii în comună, pe acelaşi motiv ca cei din comuna Berechiu, adică treieratul la arie şi cotele de grâu.

S-au format grupe înarmate cu ciomege, furci şi arme de foc şi au trecut la acte de dezordine, bătând pe învăţătorul comunei şi pe notarul comunei, care au căutat să-i liniştească, trecând totodată la devastarea locuinţelor celor doi de mai sus, a Primăriei şi a Şcoalei primare, dând foc la o mare parte din mobilier şi întregii arhive.

S-au strigat aceleaşi lozinci huliganice ca şi în comuna Berechiu.

Un organ al nostru, însoţit de doi ofiţeri de grăniceri, au plecat spre verificare a situaţiei din comună în seara zilei de 31 iulie, anul curent, , însă în marginea comunei au fost opriţi prin strigare şi focuri de armă ZB. Neavând forţe suficiente, maşina cu cei de mai sus s-a reîntors, reuşind însă să prindă şase cetăţeni din comună, înarmaţi cu ciomege şi unul cu o armă ZB, pe care i-au arestat şi transportat la Ineu.

În ziua de 31 iulie, anul curent, populaţia din comuna Şepreuş, judeţul Arad, la circa 5 km Sud de comuna Apateu, a început acte de dezordine şi agitaţie a şi în celelalte două comune, pe acelaşi motiv, întrebuinţând aceleaşi lozinci huliganice.

Adunarea populaţiei s-a făcut prin tragere de clopote, S-au format grupuri înarmate cu ciomege, furci şi arme de foc, într-un număr aproximativ de 400 [de] cetăţeni şi au trecut la acte huliganice prin devastarea Cooperativei comunei, unde au consumat întreaga băutură, au devastat ferma de stat, au incendiat sediul Sfatului Popular, arzând întreaga arhivă, au tăiat firele telefonice, au dezarmat şi bătut o patrulă călare compusă din trei miliţieni şi au format posturi de pândă în jurul satului, pentru a împiedica intrarea în comună a autorităţilor.

De remarcat, că şi în comuna Berechiu şi Apateu s-a rupt firul telefonic prin scoaterea aparatelor din priză, întrerupându-se legătura telefonică.

În comuna Şomoşcheş, [la] 3 km Sud de comuna Berechiu, s-a constatat încă din ziua de 23 iulie, anul curent, agitaţie în rândul populaţiei, din aceleaşi cauze ca şi în celelalte comune, concretizându-se printr-o cerere comună întocmită de chiaburul Sasu Ioan, prin care se cerea de către un număr de aproximativ 200 de cetăţeni, de a se treiera grâul fără a da nici un fel de cotă către stat, trecând în ziua de 24 la un treierat fanatic, fără însă a putea duce la îndeplinire planul lor, din cauza intervenţiei organelor de Miliţie.

În ziua de 28 iulie, anul curent, populaţia din această comună s-a agitat mai pronunţat, vociferând la primărie, cerând ca să se treiere fără a se da cota la stat, fără însă a trece la acte huliganice.

În ziua de 31 iulie, anul curent, venind în comuna Şomoşcheş tovarăşul Bele Petru, preşedintele Sfatului Popular Judeţean Arad, pentru a duce munca de lămurire, s-a adunat un număr de circa 400 de cetăţeni care l-au atacat pe tovarăşul Bele, bătându-l grav şi aruncând maşina într-un şanţ, tovarăşul Bele fiind salvat de organele Miliţiei şi grănicereşti, care au intrat în comună cu un mic efectiv de grăniceri.

S-au format grupe înarmate cu ciomege, furci, au baricadat drumul ce ducea în sat şi au strigat lozinci huliganice identice cu cele întrebuinţate în celelalte trei sate, dând foc arhivei de la Primărie şi rupând firul telefonic prin scoaterea din priză a aparatului telefonic.

În toate cele patru comune s-a încercat de către organele de Miliție şi grănicereşti (cu un efectiv mic) de a intra în comună, s-au tras clopotele ca semnal pentru a [se] trece la rezistență.

2) Cauzele trecerii la acte de dezordine în cele patru comune de mai sus, stabilite până în prezent.

S-a constatat că în ziua de 28 iulie, anul curent, în comuna Berechiu şi-au făcut apariția doi indivizi îmbrăcați în haine țărăneşti, călare, (neidentificați până în prezent) din comuna Talpoş, județul Bihor, care au luat legătura cu câțiva țărani din comuna Berechiu, îndemnându-i să organizeze rezistență contra măsurilor luate de guvern, referitor la treieriş şi colectare, arătându-le că luând o poziție de rezistență în masă vor reuşi să-şi ajungă scopul lor.

Cei doi indivizi călări au plecat mai departe, nereuşindu-se până în prezent a se stabili în ce comună au mai fost.

Acest fapt ne face să concludem că acțiunea dusă în cele patru comune din Nordul Aradului, în imediata [apropiere] a hotarului județului Bihor, a fost dirijată de o organizație subversivă din Bihor, şi care organizație subversivă avea legătură cu elemente organizate din județul Arad.

Cele de mai sus vor putea fi verificate prin cercetările ce se efectuează atât la Oradea cât şi la Arad, cu elementele reținute ca instigatoare şi participante la dezordinele şi actele de teroare ce s-au produs.

O altă cauză care este în curs de verificare, este existența unei organizații subversive pe teritoriul județului Arad şi Timiş-Torontal, care a lansat şi lansează şi în prezent manifeste ostile regimului democratic şi în special îndeamnă populația la rezistență contra măsurilor luate de guvern pe teritoriul rural şi trecerea la acte de teroare.

Astfel, s-a raportat de către noi că în județul Arad (cu nr. 11/15591 din 31.VII.'49) s-au răspândit manifeste cu conținutul arătat mai sus şi s-a arătat că deținem unele probe că aceste manifeste ar fi redactate şi lansate de către preoții catolici, fiind punctat de noi ca element principal numitul Genschi Adalbert Ihudian, preot călugăr de la Mânăstirea Radna, județul Arad.

Totodată au fost raportate cu nr. 11/12001 din 12 mai 1949, apariția pe teritoriul Regionalei noastre a unor manifeste intitulate „De la cei care stau de pază. Ascundeți-ne şi aruncați-ne altor buni români sau creştini. Cine ne distruge şi ne aruncă altora, este laş şi trădător. Cine ne predă autorităților, va arestat pentru cercetări", având titlul „Frați Români şi Frați Țărani!"

Aceste manifeste nu au putut fi depistate până în prezent, de cine sunt răspândite, având până în prezent doar indicii care sunt în curs de verificare.

Anexăm alăturatului raport, trei exemplare din aceste manifeste găsite pe teritoriul rural al județului Timiş-Torontal.

O altă acțiune subversivă, care deşi nedepistată până în prezent, este aceea dusă de unele elemente [ale] PNL-Bejan, care instigă populația la rezistență contra măsurilor luate de guvern şi chiar la acte de teroare.

Caz concret, în județul Timiş-Torontal, unde profesorul Grivu Nicolae, secretar general al PNL-Bejan [al] județului Timiş-Torontal, ne apare ca un element cu activitate subversivă şi în legătură cu elementelşe țărăneşti de pe teritoriul județului Timiş-Torontal. Susnumitul ne este semnalat informativ (neverificat până în prezent) că ar avea legături cu fostul notar public Ionescu Gheorghe din comuna Teregova, fugar şi fost unul dintre conducătorii bandei teroriste din Teregova.

Ca o probă concretă a acțiunii subversive dusă de către elementele subversive din PNL-Bejan, afară de contactul de la om la om şi instrucțiunile verbale, ne-a parvenit şi un manifest lipit pe Primăria din comuna Hitiaş, județul Timiş-Torontal, care defăimează regimul democratic şi duce propagandă liberală.

Anexăm în copie manifestul.

O altă influență agitatoare în cadrul populației rurale de pe teritoriul Regionalei noastre, este propaganda pe care o duc elementele clandestine venite din Iugoslavia şi care

îndeamnă populația la rezistență contra măsurilor luate de guvern pe teritoriul rural (referitor la colectări şi treieriş) afirmând şi lansând zvonul, prin legăturile lor, că în Iugoslavia, statul nu ia nici o cotă şi că grâul este vândut de cetățeni la liber pe piață iar pe de altă parte, instigă să nu se dea cotele, că în curând va veni Tito în Banat.

Acest elemente care duc această acțiune, sunt în curs de identificare, având în prezent o penetrare informativă în rândurile lor, apărându-ne în mod organizat în județul Timiş-Torontal şi județul Caraş (în Clisură).

La fel, se constată că elementele PNȚ-Maniu (care ne apar informativ) organizați subversiv (în curs de adâncire a informațiilor), la fel duc acțiunea de agitare în rândurile populației rurale, prin elementele foste PNȚ-Maniu din comune. Suntem în curs de a verifica cu probe materiale acțiunea dusă până în prezent.

În toate aceste acțiuni subversive, s-a constatat în mod concret că elementele folosite în teritoriul rural, ca instigatori şi organizatori, sunt elemente epurate din aparatul de stat, de toate categoriile, care s-au aciuit în comune, muncind pământul (fie împroprietăriți, fie la chiaburi).

O altă cauză politică care face un climat favorabil tuturor acestor acțiuni subversive duse de elementele arătate mai sus, este faptul că organizațiile politice nu au reuşit până în prezent să ducă o muncă de lămurire în teritoriul rural, pentru a face să trăiască lupta de clasă între țăranii săraci şi mijlocaşi contra chiaburimii satelor, fiind încă sub influența şi chiar legați de chiaburime, având astfel chiaburimea posibilitatea de a-i antrena în acțiunile huliganice ale lor şi contra intereselor lor.

În concluzie, cauzele evenimentelor petrecute în cele patru comune din Nordul județului Arad, credem că se datorează celor arătate mai sus, concretizată prin venirea celor doi indivizi călări din județul Bihor, care au determinat trecerea la acțiune imediată.

3) Măsuri luate:

a) Măsurile luate pentru restabilirea ordinei în cele patru comune:

În noaptea de 31 iulie 1949 m-am deplasat personal la Arad, unde, studiind situația, am cerut forțe pentru a putea interveni cu eficacitate. Nu s-a putut interveni cu maximum de urgență din cauza lipsei de forțe şi din cauza greutăților întâmpinate cu aprobarea întrebuințării forțelor existente în județul Arad (Batalionul de Grăniceri din Radna) care în repetate rânduri a fost aprobat şi [s-a] revenit asupra aprobării.

Cu efectivul acestui batalion, în după‑amiaza zilei de 1 august 1949 s-a restabilit ordinea perfectă în comuna Şomoşcheş, Apateu şi Berechiu, unde au început imediat operațiunile de identificare a capilor instigatori şi reținerea lor, dirijate de organele noastre sprijinite de Miliție.

În comuna Şepreuş s-a restabilit ordinea cu [un] efectiv de 40 [de] milițieni şi 40 de grăniceri, încă de la orele 13, ziua de 1 august 1949 şi unde au avut loc şi schimburi de focuri, fiind răniți doi ostaşi grăniceri, în celelalte comune nu s-a tras nici un foc.

Au fost reținuți pe comune:

Comuna Şepreuş: 57, dintre care 13 chiaburi, 28 mijlocaşi, 8 țărani săraci şi 8 mici burghezi.

Au fost executați pe loc, următorii:

1. Iancicău Mihai, născut în anul 1899, țăran cu 30 de hectare de pământ, una casă, doi boi, una vacă, neîncadrat politiceşte nici înainte şi nici după 23 August 1944, fiind un cap instigator;

2. Pârvu Teodor, fost avocat, născut în 1913 în comuna Şepreuş, posedă 9 hectare de pământ, una casă, fost manist, cunoscut propagandist cu influență în masă;

3. Stana Ioan, născut în 1883, fost cârciumar, posedă 4 hectare de pământ, una casă, fost în trecut liberal, cap instigator;

4. Pârvu Ioan, țăran, posedă 11 hectare de pământ, 2 cai, o casă mare, fost liberal şi cap agitator.

Comuna Şomoşcheş: 49, dintre care 13 chiaburi, 16 mijlocaşi, 18 țărani săraci şi doi mici burghezi.

Au fost executați pe loc, următorii:

1. Faur Ioan, născut în anul 1895, chiabur, cu 36 hectare de pământ, fost liberal, cap agitator;

2. Margine Gheorghe, născut în anul 1906, chiabur, ? hectare de pământ arabil, fost liberal, cap agitator.

Comuna Apateu: 22, dintre care 6 chiaburi, 5 mijlocaşi, 10 săraci şi unul mic burghez.

Au fost executaţi pe loc, următorii:

1. Stana Simion, născut în 1921, chiabur, posedă 36 de iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte, cap instigator;

2. Mangu Ioan, născut în 1915, chiabur cu 10 hectare, neîncadrat politiceşte nici înainte şi nici după 23 August 1944;

3. Moț Petru, născut în anul 1896, chiabur cu 17 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte nici înainte şi nici după 23 August 1944, cap instigator.

Comuna Berechiu: 19, dintre care 5 chiaburi, 5 mijlocaşi şi 9 săraci.

Au fost executaţi pe loc:

1. Ilonca Gheorghe, născut în anul 1929, chiabur cu 14 hectare de pământ arabil, neîncadrat politiceşte, cap instigator.

Au fost evacuaţi din cele patru comune familiile celor executaţi, în număr de 33. sunt urmăriți un număr de 30 de indivizi, printre care capi instigatori şi participanți la actele de teroare.

b) S-a instituit în fiecare comună [câte] o garnizoană cu unități militare pentru desăvârşirea ordinei.

c) Reținuții au fost duşi la Arad, unde au început cercetările lor, efectuate de organele Miliției împreună cu organele noastre.

4) Măsuri generale:

a) S-au luat măsuri de întărire a acțiunei informative pe teritoriul rural şi în special adâncirea şi depistarea organizațiilor subversive semnalate de noi în prezentul raport.

b) S-a organizat acțiunea informativă pentru semnalarea oricărui început de agitație în comunele de pe teritoriul rural, pentru a lua măsuri de prevenire imediată.

c) Întrebuințarea forțelor existente prin Comandamentul Regional instituit în aşa fel, pentru a putea opera în cel mai scurt timp şi cu cea mai mare eficacitate.

d) Urmărirea lucrărilor de treier[at] şi [a] colectărilor în comune, luarea de măsuri imediate acolo unde nu s-au început sau se duc în mod anarhic.

În concluzie, starea de spirit a populației din cele patru comune este liniştită, s-a început treieratul, care decurge în mod normal.

În restul județului Arad şi Timiş-Torontal se semnalează în unele comune mici agitații şi în unele neînceperea lucrărilor până în prezent.

S-a constatat că în unele comune au comis lipsuri autoritățile administrative, nepregătind temeinic lucrările de treieriş, astfel, nu s-a putut începe treierişul, fie din lipsă de saci, fie că tractoarele sunt defecte, nefiind puse la punct. Aceste defecțiuni au fost semnalate forurilor superioare administrative pentru luarea de măsuri imediate.

Suntem în continuarea urmăririi problemei, raportând la timp orice noi constatări.

Locotenent Colonel de Securitate,
Ambruş Coloman

Maior de Securitate
Moiş Aurel

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 676-680

115

Arad, 5 august 1949 – *Darea de seamă A Comandamentului Unic Arad cu privire la instituirea unor baraje militarizate în localitățile Grăniceri, Şiclău, Şimand, Adea, Sintea Mare, Țipar, Cintei, Olari, Chereluş, Seleuş, Gurba şi Ineu, cu scopul de a împiedica extinderea rebeliunii țărăneşti şi arestarea persoanelor ostile regimului comunist.*

Dare de seamă
asupra activității Comandamentului Unic Arad, de la data de 05.08.1949 până în prezent

În comunele în care s-a produs rebeliunea, datorită măsurilor de pază, s-au putut prinde câțiva din locuitorii fugiți.

În aceste comune treieratul, şi în general muncile agricole, s-au efectuat în condiții bune.

Pentru a limita întinderea actelor de rebeliune înspre Sud, şi mai ales a agenților din zonele contaminate, am făcut un baraj de trupe, întărite cu miliții, în comunele:

Grăniceri	Sintea Mare	Chereluş
Şiclău	Țipar	Seleuş
Şimand	Cintei	Gurba
Adea	Olari	Ineu

Dealtfel, în regiunea acestor sate s-a produs şi cea mai puternică rezistență din partea muncitorilor agricoli.

Toți acei care s-au manifestat ostili au fost ridicați şi aduşi la Miliția Județeană Arad.

Datorită măsurilor luate din vreme, nu numai că rebeliunea nu s-a extins, dar chiar şi prin satele mai sus menționate s-a reluat lucrul, mai puțin cu muncitorii agricoli şi mai mult prin sistemul asociației.

Începând de la data de 5 august, anul curent, singurul element care ne-a făcut serioase dificultăți au fost muncitorii agricoli, natural instigați şi susținuți pe ascuns de chiaburime.

Era necesar să se rezolve problema acelui 4% care a constituit pretutindeni obiectul de discuție şi nemulțumire.

În concluzie, în zona Arad munca a fost reluată pretutindeni, în unele sate intens, în altele cu o oarecare rezervă.

Comandamentul Unic Arad

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 227

116

Arad, 8 august 1949 – *Raportul delegatului Comitetului Central al PMR, T. Țecov, în legătură cu evenimentele violente petrecute în localitățile Apateu, Berechiu, Şepreuş şi Şomoşcheş, numărul participanților, starea lor socială, numărul arestaților, comportamentul membrilor de partid, numărul victimelor, numărul celor executați, lozincile scandate de țăranii răsculați etc.*

Raport
în legătură cu acțiunile duşmănoase petrecute în județul Arad

Manifestări duşmănoase, care apoi s-au transformat în acțiuni agresive, organizate şi conduse de către duşmanul de clasă împotriva regimului nostru, au fost în comunele Şomoşcheş, cu 1891 locuitori, Apateu, cu 3016 locuitori, Berechiu, cu 2325 locuitori şi Şepreuş, cu 3125 locuitori.

La aceste manifestări duşmănoase a luat parte în mod pasiv întreaga populație, în toate comunele.

În mod activ, adică înarmați cu ciomege şi coase, au participat pe comune, astfel: Şepreuş – 4-500 țărani; la Berechiu – 150 țărani; la Apateu – 400 țărani; la Şomoşcheş – tot circa 400 țărani.

La acțiuni agresive au participat: în Şomoşcheş – 103; în Apateu – 95; în Berechiu – 71; la Şepreuş – 130.

Aceste comune, fiind formate numai din țărani de naționalitate română, înseamnă că printre participanți nu au fost decât de această naționalitate. Situația lor socială se prezintă astfel:

Şepreuş	chiaburi	mijlocaşi	săraci
Şomoşcheş			
Berechiu			
Apateu			

Poziția membrilor de partid în perioada acestor acțiuni a fost că în comuna Berechiu, din cei 17 membri de partid, 9 au participat la acțiune iar 6 au fugit în pădure. În Şomoşcheş, din 37 membri de partid, 33 au participat la acțiune iar 4 au fugit în pădure. La Apateu, din 23 membri de partid, 3 au fugit în pădure, 3 au fost bătuți în comună, iar restul de 17 au fost printre cei care au participat la acțiune. La Şepreuş, din 69 membri de partid, 6 au fugit în pădure iar restul au participat la acțiune.

În tot timpul acțiunilor s-au strigat lozincile: «***Trăiască regele Mihai, că ne dă pâine şi mălai!***», «***Trăiască regele Mihai I!***», „***Vrem libertate poporului român!***", „***Jos RPR!***", „***Trăiască armata română de dinainte!***", „***Trăiască Maniu, trăiască Regele!***", „***Fraţi ţărani nu daţi cote căci partizanii sunt cu voi!***", „***Vom munci şi vom lupta să zdrobim Republica!***", „***Jos comuniştii!***", „***Nici un comunist nu trebuie să rămână în viaţă!***", „***Fraţi români urmaţi-ne pe noi în Munţii Apuseni, noi partizanii suntem acolo!***", „***Partizanii vă stau în ajutor!***", „***Nu dăm cotă, aici sunt partizanii, sunt aici anglo-americanii!***", „***Ne trebuie pită, noi suntem în trenul foamei!***", „***Vrem pâine şi libertate!***".

Ca revendicări, s-a ridicat la început problema salarizării în natură a muncitorilor de la batoză, şi din partea țărănimii, că nu dă nimic la colectare.

Elementele care au participat în mod activ la aceste acțiuni s-au dedat şi la următoarele devastări şi distrugeri:

- în comuna Şepreuş au fost devastate şi apoi [s-a] dat foc locuințelor muncitorilor de la gospodăria agricolă de stat, de unde s-a ridicat şi o casă de bani cu peste 160.000 lei, pe care [țăranii] au încercat să o deschidă şi nu au putut; au devastat Cooperativa, de unde au luat 30.000 lei, Căminul de zi din comună, Centrala telefonică, [pe] care au distrus-o complet, şi sediul Comitetului Provizoriu; de asemenea, au devastat casa notarului şi [pe cea] a agentului agricol, care erau membri de partid.

- la Apateu au fost devastate şcoala, Primăria şi Cooperativa; de asemenea au fost devastate casa directorului şcolii şi a unei învățătoare de la aceeaşi şcoală.

- la Şomoşcheş au fost devastate numai sediile Comitetelor Provizorii.

Au fost bătuți şi răniți următorii tovarăşi: în Berechiu – tovarăşul Nan Gheorghe, secretarul plăşii de partid Ineu; la Şomoşcheş – tovarăşul Antochi Vasile, tovarăşul Belle Petre, şofeurul şi tovarăşul Onița, responsabilul organizatoric al plăşii Ineu; la Apateu – directorul şcolii, nevasta lui, o altă învățătoare şi secretarul şcolii; la Şepreuş – tovarăşul Balazs Carol, instructorul secției organizatorice, [un] tractorist de la gospodăria de stat, 3 miliții de la o patrulă călare, şeful de cultură şi inginerul de la gospodăria de stat, telefonista şi 4 ostaşi de la [postul de] grăniceri, care întâi au fost dezarmați. Aceşti ultimi patru ostaşi, care împreună cu alți militari, după ce au înconjurat satul, au intrat în grupuri pe fiecare uliță pentru a-i împrăştia pe manifestanți şi a aresta capii instigatorilor, dând peste un grup de țărani, aceştia au strigat „***Trăiască armata poporului!***", după care apoi i-au înconjurat şi la strigătul unuia dintre ei, „*Puneți mâna pe ei!*", după care au sărit pe cei 4 ostaşi.

În general, la aceste acțiuni sunt 14 morți, dintre care 13 sunt chiaburi, dintre care unul era comerciant şi altul avocat, iar al 14-lea era mijlocaş. Toți sunt de naționalitate română.

S-au aresta: în comuna Şomoşcheş 103 țărani, [din] care, în urma trierii făcute, în momentul de față mai sunt arestați 36; în comuna Apateu au fost arestați 95, mai sunt arestați 55; la Şepreuş au fost arestați 133, mai sunt arestați 55; la Berechiu au fost arestați 71, au mai rămas 19. În total, deci, au fost arestați 402 şi în urma trierilor făcute mai sunt arestați 161.

Din restul județului, din diferite comune, au fost arestați 151 țărani, *care apoi ulterior au fost eliberați*[570] *(chiaburi, mijlocaşi, săraci)*[571].

Din totalul de 553 de foşti arestați, *printre care* au fost puşi în libertate, *sunt* 241 țărani săraci, *iar restul până la 391 care au fost eliberați, țărani mijlocaşi şi chiaburi*[572].

---

[570] Parte de text ulterior anulat – n.n. Augustin Țărău

[571] Notă olografă adăugată ulterior – n.n. Augustin Țărău

[572] Parte de text ulterior anulat – n.n. Augustin Țărău

Dintre cei 161 care au rămas arestați: 45 sunt chiaburi, 6 [ofițeri] deblocați şi 110 țărani săraci şi mijlocaşi.

Au fost ridicate în întregime familiile celor 14 morți, a căror situație s-a arătat mai sus, şi naționalitatea.

În general, comportarea membrilor de partid, a organizațiilor de massă şi a Comitetelor Provizorii locale a reieşit din primele puncte ale acestui raport, unde s-a arătat numărul celor care au fugit în pădure, al celor care au fost bătuți, iar restul au participat în mod activ la aceste acțiuni.

Membrii Biroului Județean [al PMR], în urma unei şedințe care am ținut-o, au analizat evenimentele desfăşurate în județul Arad, au ajuns la concluzia că deşi cunoşteau că în aceste comune sunt unele frământări şi că erau acționate de către elementele chiabure şi dușmănoase, pe care Comitetul Județean [al PMR], deşi le cunoştea într-o măsură oarecare, nu a luat măsurile necesare pentru a preîntâmpina acțiunile dușmănoase care au avut loc şi consideră aceata [ca fiind] lipsă de vigilență din partea lor.

Arad, 14.VIII.1949
Delegatul Comitetului Central [al PMR]: *Țecov T.*

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 249-251

117

Arad, 9 august 1949 – *Raport cuprinzând declarațiile date de oamenii de încredere ai PMR în anchetele desfăşurate în localitățile Şomoşcheş, Berechiu, Apateu şi Şepreuş, din Plasa Ineu, Mişca, Adea, Țipar şi Vărşans, din Plasa Chişineu-Criş, cu privire la incidentele petrecute cu ocazia începerii campaniei de recoltare a grâului.*

Raport
asupra colectărilor din județul Arad la data de 9 august 1949

<u>în comuna Şomoşcheş, din plasa Ineu</u>

1. Țăranul muncitor **Jula Petru** – membru de partid, muncitor la batoză:

La 25 iulie, când au fost scoase batozele cu forța la arii, declară că a participat numai spre sfârşitul şedinței de la Căminul cultural, unde vorbea tovarăşul Belle Petre, preşedintele Comitetului Provizoriu Județean [Arad]. *„În momentul când eu am intrat acolo* – spune – *am auzit pe Belle Gheorghe strigând: «**Eu Belle, tu Belle!**». Bellea Gheorghe era împreună cu Memetea Nicolae, şi amândoi erau beți. Memetea Nicolae a schimbat în acea zi două hârtii de 1.000 de lei la Cooperativă, cumpărând 1 Kg de țuică pe care a băut-o împreună cu Belle Gheorghe. Aceşti bani au fost obținuți din vânzarea unor mărfuri sosite într-un pachet primit din America, de la sora lui Memetea, care se află acolo. Intrând în sală amândoi, au agitat, strigând: «**Ne trebuie pită! Noi suntem în trenul foamei!**».*

Belle Gheorghe se împrietenea cu oameni mai înstăriți ca el, cu care bea împreună. Fost manist, legionar şi liberal, el a mai băut şi cu Brânduşa Traian, care fusese înainte în Comisia Interimară [a comunei] din partea tătărăscienilor[573].

*Pe când mă aflam odată la Şepreuş, la bogătaşul Haia, unde lipeam o casă, bătrânul Haia m-a întrebat dacă-l cunosc pe Ştefi din Şomoşcheş, adică Faur Teodor. «**Ştefi îi om bun*** – spunea bătrânul Haia – ***el este şeful maniştilor***[574]».

În ziua de 31 iulie am fost la lucru, dimineața, iar dupăamiaza m-am culcat. M-a trezit mama, spunându-mi că trag clopotele într-o ureche[575] *şi că a fost bătut prefectul. Atunci ea zise: «**Măi fraților, fiți şi voi pregătiți. Luați securea, coasa şi să stăm acasă, şi apoi vom vedea ce-o să facem**». Mă temeam să nu vină acasă la mine şi să mă omoare fiindcă sunt comunist".*

[573] Partidul Național Liberal-Tătărescu – n.n. Augustin Țărău
[574] Partidul Național Țărănesc-Maniu – n.n. Augustin Țărău
[575] Clopotul mic, de alarmă – n.n. Augustin Țărău

Luni, 1 august, s-a îndreptat spre Primărie ca să întrebe dacă poate să treiere sau nu. *„Am găsit Primăria ocupată de bandiți. Atunci Memetea mi-a spus: «**Tu ții cu Guvernul ? Ți-a părut rău de chiaburi ? Ai vrut să distrugeți chiaburimea! Lasă că v-arătăm noi vouă!**». Am plecat acasă, iar apoi m-am dus la marginea satului, şi atunci am auzit clopotul. Oamenii au început să strige după mine să mă întorc înapoi. Am văzut la marginea satului cum venea armata, şi clopotul era tras mereu.*

*M-am dus în casă şi n-am mai ieşit. Am auzit strigându-se lozinca: «**Trăiască Regele Mihai că ne dă pâine şi mălai!**»".*

2. **Pitaş Gheorghe –** agent veterinar, spune:

*„Mi-a fost frică să ies din casă, căci am auzit de la sora mea că a venit domnul prefect şi [țăranii] l-au bătut, şi că a auzit între ei că îi caută pe comunişti. La Primărie n-au găsit nici pe preşedinte, nici pe veterinar, la Cooperativă n-au găsit pe nimeni, şi atunci au spus: «**Hai să mergem la ei acasă**».*

*Seara am ieşit la uliță, m-am dus la agentul agricol. Pe drum am văzut că a venit Miliția cu o maşină mică, roşie, trecând pe la Berechiu, de unde peste câtva timp s-a reîntors. Asta era duminică dimineața. Mai târziu am văzut un camion plin cu soldați care cântau. Am intrat în mijlocul mulțimii, unde, la venirea armatei, am auzit pe Nicula Petru strigând către armată: «**Înapoi! Nici un pas înainte! Nu dăm cota!**». În acest timp s-au tras clopotele pentru ca să se adune lumea şi să oprească armata. Fecioranii[576], între timp, strigau «**Trăiscă Regele!**».*

*Brânduşa Ioan, care a tras clopotele, a primit 10 Kg de făină, în acest scop, de la chiaburul Faur Ioan, zis Pecu. Dealtfel, acest Pecu, în dimineața zilei când oamenii s-au adunat în fața Primăriei şi au voit să plece la lucru, a declarat: «**Să nu se ducă nici unul la lucru! că unul se duce la batoză, altul la cărat, şi rămân eu singur şi atunci m-am dat dracului!**». Tot el a trimis pe Koloni Iosif în comuna Cermei să spună cermeienilor că «**dacă nu vor începe şi ei, deloc tăbărâm pe satul lor**».*

*În aceeaşi zi, chiaburul Sasu Ioan a cumpărat 1 Kg de țuică de la Cooperativă, pe care a dat-o s-o bea lui Memetea şi Belle Gheorghe, îndemnându-i să aducă oamenii pentru a devasta Cooperativa. Oamenii aveau de acum informații că la Apateu şi Şepreuş cooperativele au fost devastate. În fruntea oamenilor se afla Burcă Petru, țăran sărac, care văzând fotografiile dascălilor [comunismului] zise: «**Jos cu bărboşii ăştia! că n-avem nevoie de ei**». Apoi le-au dat foc".*

3. **Burta Ioan –** vânzător la Cooperativă, spune:

*„Duminică dimineața, când l-au bătut pe prefectul, l-a salvat Pitaş Gheorghe şi Brânduşă Aron, care au sărit peste tovarăşul Belle, apărându-l de lovituri. Maşina era răsturnată în şanț. Marinică, învățătorul, a început să cânte «**Deşteaptă-te Române**». Eu am stat toată noaptea la Cooperativă, deoarece aveam banii pe care nu-i dădusem casierului, vreo 30.000 de lei. Am auzit cum s-au frământat [țăranii] toată noaptea. Unora le era frică că va veni armata, iar alții ziceau că vor veni partizanii din pădure, vor ocupa totul şi vor răsturna guvernul. Când au intrat dimineața în Cooperativă, eu le-am vorbit, spunând între altele că «**şepreuşenii au fost proşti când au devastat cooperativa, deoarece este a noastră şi va trebui refăcută**».*

*Când a intrat armata, cea mai mare parte a oamenilor au început să fugă spre case, rămânând o parte mai mică la Primărie. Cei care au rămas strigau : «**Nu ne e frică de nimeni! Noi suntem stăpânii!**». Memetea a spus: «**Vine armata! Să nu-i lăsăm să treacă spre Berechiu, că apoi vine la noi şi ne ocupă. Aşa, berechienii sunt mai tari şi ne pot veni în ajutor**».*

*La Primărie şi la Căminul cultural au fost scrise cu litere cursive, din frunze de dud, următoarele: «**Trăiască Regele Mihai Întâi! Vrem libertatea poporului român! Jos RPR!**».*

Jula Petru a auzit de la soția sa, care de asemenea a aflat de la nişte femei din sat, cu mult înainte de evenimente, că la Craiva (comună în județul Bihor) ar fi partizani. Americanii le duc mâncare şi arme cu avioanele. Se întăresc în pădure, şi apoi vor veni să răstoarne comuniştii.

*Am auzit pe nişte şepreuşeni vorbind la moara din Cermei: «**Noi, când a început** [răscoala] **la Şepreuş, am crezut că vor veni partizanii din pădurea Adea, căci se zvonea că acolo sunt mulți, dar ne-ar fi putut** [comuniştii] **omorî pe toți, căci n-au venit**».*

Fronta Ioan a auzit că în comuna Mărăuş (Bihor) ar fi o bandă de partizani cu tunuri şi arme. Tot el spunea că ar fi fost informat că la Faur Teodor, zis Ştefi, ar veni noaptea partizanii.

---

[576] Tineretul – n.n. Augustin Țărău

Pagubele făcute: au ars arhiva de la Primărie, au spart sediul partidului, biblioteca, Căminul cultural, şi au devastat sediul Sindicatului agricol.

Ei organizaseră ca marți să pună primar dintre ei, căci se zvonise că la Berechiu s-a pus".

4. Sergentul-major **Jurcan** spune că la intrarea în sat au găsit drumul baricadat cu cu lemne şi se striga: «***Trăiască Armata Română de dinainte! Vrem pâine şi libertate!***».

5. Fruntaşul **Rotar Nicolae** declară că chiaburul Marginea Gheorghe, îndată după intrarea armatei, se pregătea să fugă din comună. În acest scop a încercat să dea de mâncare şi beutură acestui soldat. Ostaşul a refuzat, a sesizat patrula şi a şi fost prins. Chiaburul s-a rugat de ostaş să-l lase să se ducă să-şi vadă cânepa dacă e bună de cules. Ostaşul spune că a înțeles că el vrea să fugă şi nu i-a permis.

<u>în comuna Berechiu, plasa Ineu</u>

1. **Bondor Ioan –** *„Sâmbătă, 30 iulie, a trecut prin satul nostru o căruță cu tineri din Ucuriş (Bihor), care cântau cântece legionare. Cel care a sărit prima dată la tovarăşul Nan, secretarul Comitetului de Plasă PMR, era Haiduc Mihai. Acest Haiduc l-a amenințat cu moartea pe Cârlig, preşedintele Comitetului Provizoriu local.*

*Duminică dimineața, un grup de oameni s-au adunat în fața Primăriei, strigând: «**Nu ne trebuie cartele! Vrem pâine! Nu lucrăm la batoze!**».*

În aceeaşi dimineață au sosit două camioane cu soldați, dinspre Talpoş (județul Bihor – n.n. Augustin Țărău), *cântând. Împreună cu cele două camioane a venit şi o maşină mică, în care erau câțiva militari şi un civil. Militarii veniseră să dea un spectacol cultural. Văzând oamenii adunați, şi auzind strigătele lor, din maşina mică a coborât un colonel, care s-a urcat pe o bancă şi a spus, între altele, cetățenilor: «**Voi interveni la Prefectură ca să vi se reducă cota şi ca să primiți boabe în loc de bani. Aveți încredere în noi**». Massele au aplaudat aceste cuvinte şi au strigat: «**Ura! Ura!Trăiască!**».*

Militarii au plecat apoi înspre Talpoş, fără să dea spectacolul. Duminică în zori au sosit miliției de la Ineu, care pe la ora 8 au şi plecat înapoi".

2. **Drăghici Aurel –** sindicalist, omul de la taurii comunali – a fost toată ziua în sat:

*„Luni dimineața s-au strâns iarăşi oamenii la Primărie. În capul agitatorilor era Haiduc Mihai, zis Țuțu. Acesta zise către tovarăşul Cârlig, secretarul județean al Frontului Plugarilor, care a stat tot timpul în comună: «**Mă duc să văd fotografia lui Ana Pauker**» şi cu aceasta a intrat în Primărie, atrăgând după el massele. Tablourile au fost rupte şi arse. De asemenea, a fost distrusă şi gazeta de stradă, acest Haiduc spunând: «**Ne trebuie sfinți numai în biserică**».*

Pe la orele 6 dupăamiază, în ziua de duminică, a intrat în sat Miliția din Arad, în frunte cu tovarăşul Bădăliță, venind dinspre Şomoşcheş. Maşina Miliției a rămas la încrucişarea de drumuri dintre satele Şomoşcheş, Berechiu şi Apateu. Oamenii au fugit spre maşină, iar între timp au sosit alții [răsculați] de la Moțiori, care au înconjurat maşina Miliției. Pe la orele 8-9 seara am auzit focuri de armă dinspre Apateu. Maşina a scăpat de oameni şi a plecat spre Cermei.

Luni a sosit în sat o maşină mică cu miliției şi un civil. Cetățenii [le] strigau să coboare din maşină. Miliției au încercat să-i liniştească, dar n-au reuşit. Am uitat să sun că maşina a venit dinspre Talpoş (județul Bihor – n.n. Augustin Țărău). *Massele au cerut miliției lor să depună armele. Miliția a depus armele, centiroanele*[577]*, pistoalele şi vestoanele în maşină. Miliției au cerut apă să se spele. Chiar eu le-am dat apă cu o găleată. Apoi au băgat maşina în curtea Miliției din sat.*

*Jurcoi Mihai, zis Beşină, a luat o armă din maşină. Atunci Găitan Bocior a spus: «**Dați armele armate, nu vă jucați cu ele**». Apoi armele şi celelalte au fost duse într-o cameră a Miliției din sat. Câțiva oameni s-au urcat în maşină şi au plecat la Apateu. În fruntea lor era Capeți Francisc, care a luat cu el un pistol. Arme a mai luat şi Ilonca Gheorghe. După vreo două ceasuri maşina s-a înapoiat de la Apateu.*

Între timp, miliției lor li s-au înapoiat hainele, centiroanele şi restul armelor, şi au plecat pe jos spre pădurea Dumbrava. Au plecat întâi 3, apoi unul şi apoi iar unul. Plutonierul a rămas să aştepte maşina. Şeful de post, cu acest plutonier, a plecat spre marginea dinspre Talpoş a satului. Şeful a rămas

[577] Centurile – n.n. Augustin Țărău

acolo, iar plutonierul s-a dus mai departe. Ilonca Gheorghe, din țigănie[578]*, l-a dezarmat dinnou pe plutonierul care a plecat singur.*

A sosit apoi maşina de la Apateu, [care] nici nu s-a oprit în sat, ci a plecat de-a dreptul spre Bihor.

Când a venit armata, spre seară, cetățenii au fugit ca iepurii spre casă.

*Cu mult [timp] înainte de evenimente a apărut odată în sat semnul Gărzii de Fier, pe casa lui Jurcoi Florea, cu următoarea inscripție: «**SS, eu sunt partizanul**», apoi era şi zvastica hitleristă. Mai jos era scris: «**Trăiască Regele!**», iar literele erau din frunze de dud".*

3. **Lazăr Ioan –** agitator trimis de Județeană [PMR Arad]:

„După cele auzite de mine prin sat, această acțiune s-ar fi organizat încă de la începutul lunii mai 1949. Se țineau adunări secrete la diferite case, cum ar fi la Haiduc Mihai, zis Bucşa. De beut, se bea regulat la Gulea Florica.

Bucşa acesta a fost văzut cu şeful de post [al Miliției] şi cu ofițerul deblocat care repara şi schimba ochelarii la Gulea Florica, unde au băut şi au plecat toți trei din sat. După plecarea lor s-a auzit zvonul că toți copiii vor fi strânşi şi duşi în URSS, că vin armatele anglo-americane şi iugoslave, şi alte zvonuri de acest fel.

Tovarăşul Cociu Florea l-a văzut pe plutonierul-major deblocat, din Nădlac, care a venit în sat să-şi angajeze doi servitori.

În ajunul rebeliunii au avut loc adunări în sat, unde s-a jurat că nu se vor da cotele la colectare. De acest lucru a ştiut şi şeful Miliției locale. În noaptea de 29/30 iulie, tovarăşul Olceanu Eugen a participat la o discuție, unde era de față şi şeful Miliției locale, şi unde s-a stabilit ce cântece trebuie cântate.

Oamenii din sat, când au venit milițienii din Arad, au cerut Miliției locale să-i aresteze pe cei din Arad.

După rebeliune, şeful miliției locale l-a amenințat pe tovarăşul Olceanu, spunând că dacă vorbeşte va fi rău de el. «**Oamenii nu sunt vinovați –** zicea şeful Miliției **– *De exemplu, Gulea Florica şi soțul ei, Chirilă Florea, au fost arestați nevinovați. Eu caut să apăr oamenii din sat, dar au venit străinii şi au stricat lucrurile***».

Şi înainte, şi după rebeliune, şeful umbla singur cu bicicleta în satele vecine. În noaptea de 3 august a venit beat în sat.

În mod obişnuit şeful Miliției locale nu stătea la Primărie toată ziua, însă în ziua de 6 august 1949 el a stat tot timpul la Primărie, contrar obiceiului. În aceeaşi seară, în marginea satului s-au auzit focuri de armă. Şeful Miliției n-a voit să-i însoțească pe grănicerii care au plecat în urmărirea bandiților. În schimb, a dat fuga înaintea grănicerilor la casa preşedintelui Comitetului Provizoriu comunal, care anunțase că banditii i-au dezlegat vitele, dar la casă, preşedintele a spus că nu a fost văzut de familia acestuia. Se presupune deci că în timpul cât a lipsit de la Primărie a stat de vorbă cu banditii care i-au dezlegat vitele preşedintelui, cu scopul de a-i avertiza pe aceştia de planul de acțiune a grănicerilor, şi [ca atare] banditii nu au fost prinşi.

*Matei Petru, de la Moțiori, a strigat în timpul rebeliunii: «**Jos PCR! Jos Stalin!**». Matei Trofin a înjurat comuniştii şi guvernul şi a amenințat cu moartea pe tovarăşul Paşca Simion".*

<u>în comuna Apateu, plasa Ineu</u>

1. **David Ioan –** cetățean cu 6 iugăre de pământ **–** El condamnă acțiunea ca atare, deoarece:

„Ne-au ars hârtiile noastre de la Primărie, de la şcoală, şi dacă-mi trebuie [vreo dovadă] nu-mi pot scoate un act de naştere, certificat de şcoală, măcar că am făcut şi eu câteva clase.

*În ziua de duminică, îl întreb pe Botaş Marian: «**Ce-i, ce s-a întâmplat aici ?** – şi el îmi spune – **Ce, nu-ți place ?** – am răspuns – **Nu, că o fi vai şi-amar de pielea noastră**». M-a amenințat apoi cu pumnul. Botaş era cherchelit. Apoi am vorbit cu vecinul, Rus Teodor, care mi-a spus: «**Măi, îi musai să mergem şi noi cu ei. Dacă nu merem cu ei, au zis că ne dau foc la case** – am răspuns – **La's să vie, deie-mi foc, că mă apăr eu. Nu le-am făcut nimica**».*

[578] Cartierul țiganilor – n.n. Augustin Țărău

*Când a intrat armata, am auzit împuşcături dinspre Berechiu, şi atunci i-am spus vecinului: «**No, poți merge acum acolo. Să să ducă amu vitejii acolo**».*

*Cât e iarna de mare se tot zicea că sunt partizani către Caraş şi către Vaşcău. Pe casa popii a apărut următoarea lozincă: «**Fraţi ţărani, nu daţi cota că partizanii sunt cu voi!**".*

Între cei ce agitau pentru pâine era şi chiaburul Doander, la care în urma percheziției s-au găsit mai multe măji de făină".

2. **Rus Florea –** *„Eu sâmbătă am fost la lucru. Duminică dimineața, pe la [ora] 10 m-am dus cu o vacă la târg la Tinca (județul Bihor – n.n. Augustin Țărău), că-i târg acolo lunea. Luni seara m-am întors prin Berechiu şi n-am văzut nimic şi nici n-am fost oprit de nimeni. Eu mai multe nu ştiu".*

3. **Gligor Ioan –** directorul şcoalei primare din sat, membru de partid:

*„Sâmbătă dimineața m-am întors de la cursurile ICD din Arad. Duminică dimineața s-a răspândit zvonul în sat că la Berechiu este răscoală. Am văzut lume multă adunată la Primărie, care striga: «**Trăiască Maniu! Trăiască Regele! Ura!**"».*

*Am văzut apoi cum un grup mare de oameni se îndrepta spre Cooperativă. Tot atunci se trăgea şi clopotul. Am fugit cu soția şi cu secretarul şcoalei în pod. Ei au intrat în şcoală şi au început să devasteze. Strigau şi în şcoală: «**Trăiască Maniu! Trăiască Regele!**». În pod au tăbărât peste noi, şi Hornea Florea era cu o greblă în mână, cu care a încercat să mă lovească. Tot n-a reuşit. Apoi au tăbărât pe mine şi m-au lovit cu picioarele şi cu ce apucau. Între timp se striga: «**Îți trebuie cotă ? Crezi în Dumnezeu ? Crezi că este Dumnezeu ?**». Apoi m-au pus să strig: «**Trăiască Regele! Trăiască Maniu! – şi – Este Dumnezeu!**". Cel care a dat în mine mai rău era Miron Petru, membru de partid.*

*Duminică seara am auzit puşcături. Eu eram atunci ascuns în porumb. Toată noaptea au bătut clopotele. Luni dimineața s-au bătut clopotele ca să se ducă oamenii la Şepreuş, pentru a le da o mână de ajutor, că pe cei de la Şepreuş i-au înconjurat armata. Spunea să se adune [oamenii] pe câmp. Se auzea că şepreuşeni au două mitraliere. Şepreuşenii trimiseseră curieri în toate satele din jur. Noaptea s-a strigat: «**Vom munci şi vom lupta să zdrobim Republica!**".*

Pe la orele 9 dimineața s-a auzit că Şepreuşul a căzut. Aceasta i-a demoralizat pe oameni, şi la alarmă nu mai veneau decât cu mâinile goale. Aveau un observator în clopotniță, care striga că 8 camioane vin dinspre Berechiu.

4. Soldatul **Rădulescu Costică –** *„Populația din Berechiu ne-a întâmpinat cu drapele tricolore, iar la Apateu unii aşteptau pe liziera satului, prin cânepă, porumb şi alte semănături. În direcția bisericii auzirăm împuşcături. Când am venit, [răsculații] erau demoralizați, cei mai mulți. Ne-au ieşit în cale cu porumb fiert şi cu terci, spunându-ne: «**Uite cu ce trăim!**»".*

5. Elevul-caporal **Mitru Gheorghe –** spune că a auzit de la oameni că notarul a fost cel dintâi din sat care a treierat, iar țăranilor nu li se îngăduie să treiere. *„«**Oamenii ne tot întrebau când plecăm de aici ?**»".*

<u>în comuna Şepreuş, plasa Ineu</u>

1. **Bodea Petru –** secretarul GAS-ului:

*„Duminică dimineața am plătit salariile zilierilor. La orele 11,30 a venit gardianul la mine cu o notă telefonică că trebuie să plec imediat la Ineu, însă directorul mi-a spus să nu plec, fiindcă trebuie să vină tovarăşul Belle Petre, preşedintele Comitetului Provizoriu [Județean Arad]. La orele 13, în locul lui vine tovarăşul Podrumaru, care a stat până la orele 13,50. printre altele, Podrumaru mi-a spus: «**Ai auzit ce s-a întâmplat la Berechiu ?** – [am răspuns] – ***Nu*** – [mi-a spus] – ***Acolo*** *[țăranii]* ***au atacat Primăria***».*

*La orele 16 am plecat la Ferma Pişta, care aparține de noi. La îmbarcare, văd pe directorul călare, alb la față, şi-mi strigă: «**Dumneata ştii ceva ?** – la răspunsul meu negativ, îmi spune că – **trăsura noastră a fost atacată în Apateu. Este un mort şi doi răniți, printre care şi inginerul Arvinte**».*

*Aproape de sat vedem un grup de oameni încolonați câte cinci într-un rând. În fruntea lor era unul în frunte. Nu sunt din sat, aşa că nu-i cunosc încă. Erau foarte gravi. Cel din frunte a venit la noi şi a strigat: «**Opriți ... mama voastră**» – am dat bici cailor şi am plecat.*

*În fața Primăriei erau vreo 50-60 de oameni. După ce am trecut, ei au huiduit după noi. Directorul a plecat la Primărie să vadă care-i situația. Peste un timp, oamenii se îngrămădesc în fața fermei, având în frunte trei călăreți, dintre care unul în haine negre, cu cal negru, întreabă: «**Asta-i***

***ferma ?** – apoi au deschis forțat poarta și au intrat strigând – **Unde- conducătorii ? Unde-s domnișorii de aici ?**». Eu am fugit și m-am ascuns în buruieni la Ștefănescu.*

*În timpul nopții, la ambele biserici se trăgeau clopotele. Se auzeau împușcături, înjurături, și se cânta «**Deșteaptă-te Române**». Vedeam lumină de parcă ardea ferma. Se auzeau strigăte de parcă ar strangula pe cineva. Erau adevărate urlete de fiară încolțită. [Răsculații] au spart Cooperativa, unde au aflat băuturile aduse cu o ziuă înainte. Au băut acolo. Spre dimineață, pe la [ora] patru s-a făcut liniște. Pe la 5,30 au început din nou a trage clopotele și s-a bătut toba. Se striga: «**Ura! Ura! veniți din nou la atac!**». Se auzeau focuri de armă, mitraliere. Între timp Miliția a intrat în curtea fermei și apoi am ieșit din ascunzătoarea mea".*

2. **Ban Mihai –** membru de partid, secretarul școalei:

*„Duminică la amiază am primit o notă telefonică că va veni în sat o echipă culturală de la Ineu: «**pregătește sala și trimite o căruță la gara din Cermei după echipă**». După orele 2 vin de la gară două persoane, doi artiști care vreau să dea un concert, cu prețul de intrare de 40 lei. Deși era programat pentru ora 4, la orele 5,30 abia se găseau în sala Căminului cultural câțiva intelectuali. Concertul nu s-a ținut și artiștii au plecat înapoi cu o căruță din sat. Nu i-a legitimat nimeni și nici nu știe nimeni cine erau acei doi artiști.*

*Ieșind din Cămin, am văzut oamenii din sat, printre care și o grămadă de chiaburi, care îl iau pe tovarășul Balázs la rost. Între timp vin un grup de nuntași, care intră la Primărie și de acolo au plecat la biserică. În timpul [în] care-l înconjurau pe tovarășul Balázs, strigau: «**Nu dăm cotă!**». Când a trecut trăsura fermei, au strigat după ei, huiduindu-i. Mergând spre casă m-am întâlnit cu un grup de oameni, în fruntea cărora era Nistor Iosif și Stana Ioan Nandeț.*

*În grupul unde era Balázs, Munteanu Petre a strigat către tovarășul Balázs: «**Uite picioarele mele. Suntem desculți și nu avem ce încălța, că voi nu ne dați marfă de la Arad**». Cel mai înflăcărat agitator în grup era cantorul Sasu, care a fost arestat și este iar liber. [El striga:] «**Jos comuniștii! Unde sunt comuniștii ?**». Pârvu Mihai, de la nr. 490, striga: «**Hai să mergem după comuniști! Dumnezeu mami lor**». Eu m-am ascuns în podul cotețului Primăriei. De aici am auzit trăgând clopotele. Sasu și Stana Simion au cântat «**Deșteaptă-te Române**» punând accentul pe cuvintele «**murim mai bine'n luptă**».*

*Am auzit între timp strigând dinspre Cooperativă, pe Nistor Iosif strigând: «**Hai să stingem focul!**», dar eu cred că a strigat aceasta ca un îndemn să aprindă și mai tare.*

În comună se afla și studenta Stana Margareta, de la Medicina din București, care a venit în sat vineri.

*Noaptea abătut toba pentru a mobiliza massele: «**Mâine dimineață să fie toată lumea cu sapă, greblă, arșeu**[579] **și alte unelte de omorât**» pentru forma «**sfârleni**» (cordon de luptă). Cuvântul e obișnuit din armata austro-ungară. Massele răspundeau prin strigăte de «**Trăiască Regele! Ura!**».*

La Primărie ardea archiva. Baciu[580] *Mihai, zis Haia Dorului, întorcea cu furca hârtiile, ca să ardă mai bine. Acesta este probabil bătrânul cu care a stat de vorbă tovarășul Jula Petru din Șomoșcheș, atunci când i-a lipit casa.*

*Luni dimineața vine la mine copilul sorei mele și-mi spune: «**Nu te teme, nu te teme, că vine armata**», căci el a văzut-o, deoarece este stăvar*[581]*.*

*Cu multă vreme înainte [de răscoală] a apărut pe perete la biserică [inscripția]: «**Frați români! urmați-ne pe noi în Munții Apuseni. Noi partizanii suntem acolo**». De aici se vorbea în sat de partizani.*

Pârv Petru a zis la semănatul cucuruzului[582]*: «**Dacă te duci în Munții Apuseni, dai față cu câți partizani vrei. Sunt și în pădure la Herțegu**» (pădurea fostului rege, din Adea)".*

3. **Roșca Mihai –** administrator comunal:

„M-am ascuns în fânul Primăriei. De acolo am auzit cum bătea clopotele toată noaptea. Am auzit când au strigat să-l caute pe tovarășul Lupu, vânzător la Cooperativă.

---

[579] Arșeu = hârleț – n.n. Augustin Țărău

[580] Baciu Mihai – cu sensul de nenea Mihai, formulă de politețe folosită în Ardeal – n.n. Augustin Țărău

[581] Stăvar = paznicul turrmei de cai – n.n. Augustin Țărău

[582] Cucuruz = porumb – n.n. Augustin Țărău

*Eu am fost ridicat luni dimineața de Miliție și închis în beciul Primăriei. Acolo am văzut că femeile celor ridicați aduceau pâine albă și șuncă, cu toate că ei strigaseră la început, tot timpul: «**pâine, pâine!**»".*

4. **Pavel Ioan**, zis Buhăilă – chiabur, socrul președintelui Comitetului Provizoriu Județean [Arad]:

*„Duminică după masă am stat la stradă împreună cu mai mulți săteni și cu tovarășul Lupu. Am văzut cum grupuri, grupuri de oameni treceau pe uliță. Deodată vine la mine Ștefan Ioan a lui Lăzăroiu, dându-mi bună ziua, îmi spune că are să-mi spună ceva urgent. Am intrat în curte, și-mi spune: «**Ascultă, fuse-i la Craiva (Bihor), unde am avut de cumpărat nişte lemne, şi întorcându-mă la Şomoşcheş, am văzut o ceată mare de oameni şi femei. O femeie mică îmi spune: <Ce eşti tu ? om bun ? Că dacă nu eşti bun, te întoarcem cu roatele-n sus>. Văzându-mă, fostul primar, Scrobu** – a fost primar din anul 1940 în Şomoşcheş – **îmi spune: <Du-te la Ion** (Pavel Ioan, zis Buhăilă) **şi spune-i să vină la Şomoşcheş că ginerele său e pe moarte, sau e mort**».*

*Lupu mă trage la o parte și îmi povestește și el ce s-a întâmplat la Șomoșcheș. Am trimis după nevastă-mea la nuntă, ca să vie repede acasă. M-am dus repede la Primărie și l-am rugat pe notar să-mi dea Aradul la telefon, nr. 15-18, căci de la telefoane știam că n-o să-mi dea legătura. Am primit legătura cu casa ginerelui meu și am vorbit cu fata. «**Ce-i ?** »– am întrebat eu, «**Bine**» – mi-a răspuns ea, «**Unde-i Petre ?**», «**E aici lângă mine**», «**Pune-mi-l pe fir**».*

*Mi l-a pus, am vorbit cu el, dar avea un glas răgușit. De bucurie că am aflat vești bune, am spus notarului: «**No, acum plătesc o ladă de bere**», dar nici unul n-a voit să se ducă cu el. apoi m-am dus acasă. M-am întâlnit cu nepotul meu , care îmi spunea că nu e bine, că acolo în colț este o grămadă mare de oameni care l-au înconjurat pe omul de la Județeana partidului și cred c-o fi bai, că el nu răspunde după placul oamenilor.*

*l-am văzut fugind pe Balázs urmat de câțiva flăcăi după el. eu am crezut că n-o să-l ajungă, că era distanță de vreo cincizeci de pași între ei, și de aceea n-am intervenit. Tineretul striga: «**Nu-l lăsați! Prindeți-l!**». În două minute ulița a fost plină de oameni. Lângă mine era Petru Petruț Ioan, zis Telu, căruia îi spusei: «**Vezi ce proşti ? Ce măgari de oameni sunt ăştia ?**». Apoi strig către unul din bătrânii care erau acolo între timp: «**Măi Mihai, unde mergeți ?**». El a răspuns: «**Merem să vedem ce dracu-i acolo**». Le-am spus: «**Întoarceți-vă și vedeți-vă de treabă, fiți liniștiți și nu umblați după tineret**».*

*Ne-am așezat pe o bancă să stăm de vorbă. Iese tovarășul Lupu din curte, și-l întreb: «**Unde-ai fost ? Ce-ai făcut în casă ?**». El răspunse: «**Am fost înăuntru**». Nu mi-a spus ce-a făcut. Aud strigăte și massa agitată se îndreaptă spre fermă, unde au și intrat.*

Au venit la mine doi străini, dintre care unul mi-a cerut foc. Era pe înserate. I-am oprit lângă mine. Unul era cumnatul notarului, iar celălat era un delegat de la Oțelu Roșu, care a venit după porci în comună. Erau speriați, mai ales după ce s-au spart ferestrele la notar, căci acolo delegatul de la Oțelu Roșu avea 30.000 lei. Le-am spus acestor doi că am o pivniță bună, bine camuflată, și că acolo se pot ascunde bine.

*Între timp, prin fața casei treceau grupuri de oameni. Se striga: «**Trăiască Căpitanul şi Legiunea! Trăiască Regele Mihai I!**». După glas se putea vedea că unii dintre ei erau beți. Un grup a strigat: «**Hai la Buhăileşti!**», dar alții nu i-au lăsat și s-au dus mai departe. Am auzit cum au dat cu pumnul în ferestrele fratelui meu. La fratele meu erau acasă numai 2 servitori, ei fiind plecați la nuntă.*

*Între timp se trăgeau clopotele și se auzeau pușcături de pistol și de ZB. Se mai striga: «**Nu vă lăsați, că vin apătenii! Nici un comunist nu trebuie să rămână în viață! Mâine îi executăm pe toți!**». Apoi a venit vărul meu, care a stat toată noaptea cu mine. Făcându-ni-se sete, l-am trimis după rachiu la birtul lui Stana. Peste o jumătate de oră l-am trimis din nou.*

Dimineața în zori au intrat ostașii. Unul dintre ei a fost prins de rebeli și bătut. A fost salvat de vărul meu și dus în cârciuma lui Stana. S-au tras focuri de armă din turnul bisericii. De acolo a ieșit băiatul lui Suciu Ioan, a lui Jumară, cu un pistol în mână. Pe la unsprezece și jumătate, când totul era ocupat de armată, s-au tras focuri din grădina fermei.

Stana Mihai, a Tezli, va putea spune cine era omul care a fost trimis călare la Șomoșcheș după ajutor. Duminică după masa, sau luni dimineața, a venit o mașină și s-a oprit la Popa Simion, zis Buhu. Au vorbit câteva cuvinte și apoi s-au reîntors la Șomoșcheș.

Mireasa a spus că a văzut venind luni dimineața dinspre Apateu vreo 30-40 de oameni. În sat a venit întâi un biciclist, care a vorbit cu cineva, apoi s-a întors la apăteni, care stăteau mai departe și au plecat spre Apateu.

Uite unde cred eu că ar fi fugiți Stana Simion Nanci şi Pârțan Ioan. Eu cred că sunt în luncă, deoarece încolo, spre Gurba, unul Bonca are o căsuță. În jurul ei este un loc plin de spini, încât poți omorî un om de la 20 de metri şi nu te ştie nimeni. Bonca acesta este unchiul lui Pârțan Ioan.

Pârțan Ioan a fost la nuntă cu un pistol şi a amenințat nuntaşii. Eu astfel am aflat că Pârțan avea şi grenade încă de mai multă vreme, dar n-am ştiut asta decât marți. Se zice că grenadele ar fi aduse din Banat.

Fata mea, Lola Belle, soția președintelui Comitetului Provizoriu Județean [Arad] a fost la mine duminică, împreună cu tovarăşul Podrumaru. Au plecat pe la orele 3,30, când încă în sat nu era nimic".

<u>în comuna Mişca, plasa Chişineu-Criş</u>

Bălăceanu Constantin – secretarul Comitetului Provizoriu local, Moț Teodor – preşedintele Comitetului Provizoriu, Gui Florea – şef de echipă la batoză, Lung Teodor – membru de partid, Vid Teodor – secretarul organizației de bază [a PMR], au declarat că în noaptea de 31 iulie spre 1 august s-au vopsit pe pereți ,cu şabloane, circa 50 de lozinci cu următorul text: «***Cota nu dați! Jos comuniştii! Trăiască Regele Mihai! Partizanii vă stau în ajutor!***».

S-a treierat fără registru de batoză şi fără procese verbale. O echipă de agitatori a cântat la batoză «***Trăiască Regele***», şi zicea ca oamenii să ardă archiva Primăriei. Printre ei era şi membrul de partid Ardelean Teodor şi președintele Sindicatului salariaților agricoli, Gui Petru. Au voit să destituiască pe președintele Comitetului Provizoriu şi să-l facă primar pe Ardelean Nicolae, spunând că cei de la Apateu şi şomoşcheş au făcut bine cum au făcut.

Duminică noaptea, proprietarul de batoză Bejan Pavel a cântat pe uliță «***Sosit-a ceasul libertății***». Paznicul Alb Ioan a văzut în noaptea de sâmbătă spre dumnică o maşină care a trecut prin sat. Până când a venit el afară din Primărie, maşina a plecat spre şcoală. Printre cei ce cântau «***Trăiască Regele***» se afla şi Bejan Teodor. Era beat, căci primise de undeva țuică.

<u>în comuna Adea, plasa Chişineu-Criş</u>

1. **Feher Mihai –** activist UPM, trimis de Județeană:

*„Când am venit în sat, atmosfera era împotriva salarizării la batoze în bani. Duminică dimineața au apărut în 6 locuri lozinci: «**Jos comuniştii! Nu dăm grâu! Nu lucrăm pentru bani!**», iar pe fântâna arteziană din mijlocul satului era scris cu cretă albastră: «**Jos cu românii!**». Toate aceste lozinci erau scrise în limba maghiară.*

*La şedința cooperatistă de după amiază au participat şi nemembri cooperativei. La această şedință, Vig, frizerul, a strigat: «**Destul ne-ați promis. Ați vorbit destul Dați-ne pâine!**».*

*Luni dimineața, când au auzit că vin soldații, ziceau: «**Aceştia nu fac nimic. Sunt oamenii noştri**»".*

2. **Komori Şandor –** secretarul organizației de bază [PMR]:

„În noaptea de duminică spre luni, în casa hornarului Comşa Vasile s-a pregătit o listă de oameni care voiau să treiere fără cotă, fără procese verbale etc. Acest Comşa are un fiu student la Medicină în Cluj, care se afla şi el în sat, pe nume Bocşa Ştefan. Acest student a fugit marți dimineața la Arad, de unde a telefonat după o săptămână să întrebe de tatăl său.

*Luni dimineața a fost tăiat firul telefonic. Președintele Comitetului Provizoriu local a fost bătut. Atunci se striga: «**Nu dăm cotă! Aici sunt partizanii! Sunt aici anglo-americanii!**».*

Când a venit armata, populația s-a împotrivit încă vreo trei ore. Numai când a sosit Miliția şi a tras câteva cartuşe în aer s-au predat. Clopotul a fost tras de tânărul Sanislău Ştefan, după ce a fost amenințat de Kis Antal".

3. **Nagy Ioan –** fochist din Iermata Neagră: *„Marți dimineața, când a venit armata, am auzit spunându-se ca un cuvânt de ordine: «**Dacă vine armata şi va trage, vom ataca şi noi armata**»".*

4. **Felföldi Iosif –** țăran sărac: *„Ştiu că a strigat «**pâine!**» şi Kiss Feri, care avea 11 saci de grâu şi 100 Kg făină. Ostaşii s-au purtat foarte frumos cu oamenii".*

<u>în comuna Țipar, plasa Chişineu-Criş</u>

Se zvoneşte că Buza Ioan, Comşa Ioan şi Joja Simion, fugiți din comuna Adea, se află în comuna Țipar.

1. **Szekel Pavel –** secretar tehnic comunal:

*„La 17 iulie, la o şedință sindicală, unde erau şi nemembri ai sindicatului, tovarăşul Cseke de la masă nici n-a fost lăsat să vorbească. În fruntea agitatorilor se afla Lakos Etelka, care a strigat: «**Nu mai credem în vorbele voastre. Vrem pâine şi bani! Destule au fost minciunile până acum**». În această*

*şedință, secretarul sindicatului, Kertai Francisc, a spus oamenilor: «**Îmi iau răspunderea că se poate secera şi treiera cu plata în natură**». Massa a strigat: «**Trăiască! Trăiască!**».*

*În colonie, unde a avut loc o şedință a Cooperativei, această Lakos Etelka s-a dus acolo cu câteva femei şi au strigat: «**Nu vrem colhoz! Nu dăm cotă!**».*

*Spiritele se agitau din zi în zi. Duminică dimineața aud zgomot la Primărie, că locuiesc aproape. Când ajung la Primărie, erau făcute cereri la Ministerul Agriculturii pentru a putea căra acasă grâul şi pentru a-l treiera în natură. Olah Petru tocmai striga: «**Haideți oameni să semnați cererile**». Secretarul partidului şi președintele Comitetului Provizoriu au fost forțați să semneze cererile. S-au strâns câte 40 de lei pentru cheltuieli de drum până la Bucureşti. Au fost delegați la Bucureşti Kertai Francisc şi Olah Petru. Când am venit eu, Cristea Iosif, agentul agricol, era bătut şi dus acasă".*

2. **Kukla Matei –** secretarul organizației de bază [a PMR]:

„În ziua de vineri, 17 iulie, Bortiş Ioan, polițist la Primărie, a fost la o şedință şi când se înapoia acasă spre colonie, fiind confundat cu mine, a fost atacat şi bătut de un grup de oameni. A fost înjurat în limba română, dar din câte s-au văzut, că nu ştiau bine româneşte.

*Duminică, 31 [iulie], s-a făcut o şedință sindicală, unde se agita: «**Unde e Kukla ? Unde e preşedintele Comitetului Provizoriu ? De ce nu vin ? Le e frică ?**». Lakos Etelka zise: «**Mergem la Primărie că acolo îi prindem**».*

*Eu m-am refugiat la sora mea şi am trimis-o pe ea în massă, ca să audă ce se vorbeşte. Acolo se spunea: «**Aceşti 6 trebuie ucişi, că ei vor colhoz**». Între cei care agitau mai tare era Halmoczki Ioan. Sora mi-a spus că a fost bătut agentul agricol. Auzind aceasta am ieşit, mergând la Primărie, oamenii s-au dat la o parte. Angyalos m-a forțat să semnez cererea, «**că de nu, voi fi omorât**». Atunci zice Nagy Gabor: «**Bandiții de comunişti trebuie măturați de la Primărie. Marş de aici!**». Am plecat. Atunci Biro Rozalia le-a spus: «**Acum a fost în mâinile voastre, acum trebuia omorât**», iar Ola Sida a strigat: «**E uşor de Kukla, el are salariu, ar trebui ucis**».*

*Duminică dimineața, Blaițifer Elisabeta m-a oprit în drum şi mi-a spus: «**Încă tot mai stai în casa mea ?**», apoi m-a lovit cu piciorul, zicând: «**Mama ta de comunist ... Aşa sunteți voi comuniştii**». Nu puteam da în ea, căci în spatele ei erau mai mulți nemți".*

3. **Matei Mihai –** președintele Comitetului Provizoriu local:

*„Popa romano-catolic, Kun Petru, a spus despre Blaițifer Elisabeta, altor femei: «**Uite ce curaj are femeia asta. Bate un bărbat**». Când a murit un tovarăş, cu luni în urmă, popa a spus oamenilor: «**Uite ce om păcătos a fost acesta. Dumnezeu nu i-a dat timp nici să se cuminece**».*

La Bocu Cornel, fost președinte la PNȚ, a venit duminică înainte de masă un străin din Gurahonț. Nici n-a intrat în casă, i-a spus ceva şi a plecat.

În casa fostului moşier Polonyi, tineretul german se adună acolo şi face joc. Dar sub masca jocului, desigur este altceva".

<u>în comuna Vărşand, plasa Chişineu-Criş</u>

Hotăran Ioan, Dobrițan Roman, Dobrițan Gheorghe şi Raț Petru au arătat că cele povestite de ei, că în sat au fost mobilizați oamenii pentru a face presiuni asupra Comitetului Provizoriu să dea drumul la batoze şi să treiere în natură nu în bani:

Duminică dimineața (31 iulie) președintele Comitetului Provizoriu local, Hotăran Roman, a găsit pe poarta uliței o hârtie prinsă cu o piuneză, prin care [țăranii] îl amenințau: «***Dacă şeful Miliției nu se comportă cum trebuie, şi se vor face ridicări, va fi omorât atât președintele, cât şi el***».

Massele, în ziua de duminică după-amiază, au agitat puternic, strigând: «Totul depinde de tine! De ce ne-ai nefericit cu cotele ? Pâine, pâine ne trebuie! Nu mai ascultăm nimic. Minciuni am auzit destule!». Între agitatorii mai înfocați erau: Borbelyi Petru, Lile Nicolae, Mateuț Gheorghe şi Mateuț Ioan. La cârciuma lui Hotăran Ioan s-a strigat: «Trăiască Regele Mihai Întâi!»

Noaptea, când Miliția a plecat din sat, massele s-au împrăştiat. Luni şi marți s-a lucrat. Marți dimineața s-a găsit pe zidul unei case din marginea satului o hârtie lipită, în care [se spunea că] şeful Miliției nu s-a ținut de cuvânt şi a făcut ridicări, şi era amenințat.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 239-247

118

Timişoara, 11 august 1949 – *Telegrama Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu acțiunea de prindere a țăranului Haiduc Mihai din comuna Berechiu, „cap de rebeliune", împuşcarea lui şi arestarea complicilor Capet Francisc şi Barbu Marin în gara Cermei.*

Telegramă

Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timişoara

Către

Direcțiunea Generală a Securității Poporului

Bucureşti

- A se preda imediat tovarăşului Colonel Birtaş -

Urmare rapoartelor noastre nr. 11/20853 din 9 august 1949, raportăm că în ziua de 11 august 1949, orele 13,30, unitatea de grăniceri din comuna Berechiu, județul Arad, a fost informată de către un civil că numitul Haiduc Mihai, zis Bucşa, se găseşte ascuns în porumb, la 4 km Nord de Berechiu.

Împreună cu organele noastre şi organele Miliției, ajutați de două grupe de grăniceri, s-a procedat la verificarea informației, procedându-se la încercuirea terenului unde respectivul a fost semnalat.

În momentul încercuirii s-a tras din partea lui Haiduc Mihai cinci focuri de armă, astfel că organele Miliției şi ale noastre au fost obligate a răspunde cu foc. S-a tras şi după ce focul duşmanului a încetat, strângându-se cercul numitului Haiduc Mihai zis Bucşă. A fost găsit grav rănit.

La cercetarea întreprinsă imediat la fața locului, acesta a declarat că este în legătură cu Capet Francisc din Berechiu, asupra căruia se găsea un pistol Mausser.

Intensificându-se acțiunea informativă, Capet Francisc a fost prins în gara Cermei, împreună cu Barbu Marin.

Toți cei de mai sus sunt capi de rebeli, fugari urmăriți.

Haiduc Mihai zis Bucşă, a încetat din viață.

S-au luat măsuri de cercetare a celor prinşi.

Locotenent Colonel de Securitate
ss. (indescifrabil)

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 683

119

Timişoara, 12 august 1949 – *Raportul Direcției Regionale a Securității Poporului Timişoara, în legătură cu împuşcarea arestaților Moț Aurel şi Malița Gheorghe din comuna Apateu, participanți la „rebeliune", sub pretextul tentativei de evadare.*

Direcțiunea Regională a Securității Poporului Timişoara

No. 11/20853

Confidențial personal

Către

Direcțiunea Generală a Securității Poporului

Bucureşti

La ordinul dumneavoastră nr. 513/91736 din 2 august 1949 şi urmare a raportului nostru din 12 august 1949, referitor la evenimentele din cele patru comune din Nordul județului Arad, am onoarea a vă raporta următoarele:

În noaptea de ¾ august 1949, au fost împuşcaţi indivizi din comuna Apateu, judeţul Arad, pentru faptul că au încercat să evadeze de sub escortă în timpul când au fost transportaţi pentru cercetări, nesupunându-se somaţiunilor legale.

1. Moţ Aurel, zis a Moţului, născut la 25 aprilie 1926, a lui Florea şi Saveta, căsătorit, are un copil, serviciul militar satisfăcut, posedă 17 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte.

2. Maliţa Gheorghe, zis Clopaciu, născut la 16 septembrie 18(ilizibil), fiul lui Teodor şi Maria, căsătorit, are doi copii, serviciul militar satisfăcut, posedă 10 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte.

Locotenent de Securitate
Ambruş Coloman

Maior de Securitate
Moiş Aurel

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 684

120

Timişoara, 14 august 1949 – *Analiză întocmită de către Direcţiea Regională a Securităţii Poporului Timişoara, în legătură cu modul de organizare a „rebeliunii" din comunele județului Arad, de către anumite grupuri subversive afiliate Organizației „Rezistența Națională" din Bihor.*

Direcţiunea Regională a Securităţii Poporului
Timişoara
Nr. 11/20853 din 14 august 1949

Confidenţial Personal

Către
Direcţiunea Generală a Securităţii Poporului
Bucureşti

Urmare raportului nostru nr. 20853, ultimul din 12 august 1949, telegrafic, referitor la evenimentele petrecute în cele patru comune din Nordul județului Arad, avem onoarea a vă raporta că din cele făcute până în prezent s-a constatat că noi probe în ceea ce priveşte felul de organizare de acțiune a elementelor implicate în aceste evenimente, după cum urmează:

În comuna Apateu, județul Arad, încă din luna aprilie 1949, numitul Homorogan Petre (arestat) fost plutonier major în armată, în prezent deblocat, a trecut la o activitate subversivă începând organizarea elementelor chiabure din acea comună în scopul ca mai târziu, când organizaţia va fi puternică, să treacă la răsturnarea regimului de democraţie populară din R.P.R., să se preia conducerea aparatului de stat de către această organizaţie.

În acest scop, Homorogan Petre, a recrutat pe următorii chiaburi din comuna Apateu, județul Arad:

1. Bortaş Marian,
2. Pârţan Vasile,
3. Maliţa Ioan, a Clopaciului,
4. Mermeza Simion, a Pocianei,
5. Mangu Petru, a Florii Nastii,
6. Blaj Teodor, zis Pupi, toţi domiciliaţi în comuna Apateu, județul Arad.

Aceştia, cu toţii cereau ca Homorogan Petre să caute să ia legătura cu fugarii din munţi. A arătat acestora că nu poate aceasta, dar va încerca să facă această legătură printr-un cunoscut al lui, care are legături cu fugarii.

În acest scop a luat legătura cu Herman Gheorghe, tis Bicoş, arestat, fugar, domiciliat în comuna Berechiu, județul Arad, căruia, spunându-i despre grupul organizat şi dorinţa acestuia de a lua legătura cu fugarii din munţi, i-a spus că el are legătura cu patru ţărani din comuna Talpoş, județul Bihor, (neidentificaţi până în prezent) deoarece numele lor nu este

cunoscut decât de Herman Gheorghe, zis Bicoş, care până în prezent, din cercetările făcute, nu s-a putut stabili identitatea lor, fiind unele ezitări din partea lui Hermen Gheorghe.

În urma acestei convorbiri cu Herman Gheorghe, zis Bicoş, numitul Homorogan Petru, în cursul lunei iulie 1949, a pus bazele temeinice unei organizații subversive, compuse din elemente chiabure, care urma să primească denumirea de *Rezistența Națională*. Membrii din această organizație au fost recrutați de Hermen Gheorghe, zis Bicoş, fără a şti unul de celălalt.

La date de 31 iulie 1949, Herman Gheorghe, zis Bicoş, a venit din comuna sa natală, Berechiu, în comuna Apateu, mergând la familia Moț, casa nr. 717, unde tot atunci s-a format un grup pentru a ataca organele Securității şi Miliției, care se aflau în aceeaşi zi în comuna Şepreuş, județul Arad, având ca scop la 1 august, eliberarea elementelor rebele reținute în comuna Şepreuş pentru triere.

Tot în acest timp, Herman Gheorghe, zis Bicoş, a cerut lui Homorogan Petru să formeze noi grupe şi să țină legătura cu grupările din comuna Vânători, județul Arad.

Organizarea acestui grup a fost în felul următor:

- Homorogan Petru (arestat) rea şeful grupului din comuna Apateu, având ca membri pe cei menționați în prezentul raport, toți din comuna Apateu, care se încadrau în organizația subversivă „Rezistența Națională" dirijată de elementele fugare din județul Bihor. Legătura între ei şi conducerea din județul Bihor se ținea prin Herman Gheorghe, zis Bicoş, care la rândul său avea legături cu patru țărani din comuna Talpoş, județul Bihor;

- Un alt grup din această organizație, era condus de frații Moț din comuna Apateu, dintre care, Moț Petru este mort în timpul acțiunei, iar fratele acestuia dispărut, astfel că nu se poate face cercetări de a se identifica persoanele ce au fost organizate subversiv în comunele Vânători. Acest grup avea legături în sus tot prin grupul Herman Gheorghe, zis Bicoş.

Scopul urmărit de aceste grupuri subversive organizate, era de a antrena pe țărani la o răscoală armată împotriva autorităților, ca prin aceasta să nu predea cota.

Pentru acest fapt s-a făcut prima dată o propagandă printre țărani, de a agita spiritele acestora, cerându-le să treacă la sabotarea muncii de treieriş, de a agita salariații să refuze să muncească contra plății în bani, ci numai pentru plata în natură şi în cele din urmă, să treacă la acte de rebeliune, fapt ce s-a pus în aplicare în ziua de 31 august 1949.

O altă cauză ce a îndemnat şi încurajat pe țărani de a lua parte la acte de rebeliune, în comunele Apateu şi Berechiu, județul Arad, este atitudinea luată de şeful postului de miliție din comunele Berechiu, care avea în raza sa de acțiune şi comuna Apateu. Astfel, plotonierul major Pânzaru Ioan, şeful postului de miliție din aceste două comune, în mod direct a ajutat moral şi susținut actele de rebeliune în comunele Apateu şi Berechiu, pentru care fapte, în prezent este arestat şi în cercetare la Comandamentul Unic Arad.

Din declarațiile lui Belea Petere, zis Leproiu, rezultă că acesta a fost chemat de plotonierul major Pânzaru la postul de miliție, pentru cercetări, înainte cu câteva zile de 31 iulie 1949, de unde a reuşit să fugă, iar când rebeliunea a fost declanşată în comună, deşi s-a întâlnit cu şeful postului, acesta nu l-a reținut cu toate că ştia importanța ce acesta o avea în chestiunea rebeliunei şi mai ales că acesta fusese fugar timp de trei zile.

De asemenea nu a luat nici o măsură în timpul când camionul cu cei 5 milițieni din județul Bihor au fost dezarmați şi introduşi la postul de miliție din respectiva comună. Tot acesta declară că în dimineața zilei de 31 iulie, anul curent, câd a fost căutat pentru a fi ridicat, au fost reținute 6 persoane, printre care Herman Gheorghe, zis Bicoş, cunoscut ca [om de] legătură între conducerea organizației subversive şi elementele organizate, rebele, din comună. Toți şase au fost seara puşi în libertate, fără a se cunoaşte motivul.

Din declarațiile lui Olceanu Eugen, rezultă că şeful postului de miliție, plotonierul major Pânzaru, a fost sesizat din timp că o serie de elemente țin şedințe cu caracter subversiv, dar nu a luat nici o măsură, ba mai mult, a amenințat pe respectivul că-l va preda organelor de Securitate ca lansator de zvonuri.

Din declarația lui Cociuban Eugen rezultă că acesta nu şi-a făcut datoria conştiincios, ci a tolerat luarea de mită din partea primarului comunei de la o serie de elemente chiabure, deşi

cunoştea acest caz nu a luat nici o măsură. Anunţat, la fel, de acesta că o serie de chiabure uneltesc şi pun la cale răzvrătirea, a tolerat fără a sesiza forurile competente superioare.

Din declaraţiile numitului Tăuţan Mihai rezultă că acesta tot timpul s-a dezinteresat de serviciu şi ţinea legătura cu elementele chiabure din acea comună.

Din declaraţia lui Lazăr Ioan, delegat din partea Judeţenei PMR Arad, rezultă că în noaptea de 29/30 iulie 1949, când s-a început rebeliunea, şeful de post umbla neînarmat, descheiat la gât şi nu căuta să pătrundă motivele adunărilor publice, care nu aveau ca scop decât instruirea oamenilor din comună pentru a doua zi.

Deasemenea, când a sosit maşina cu miliţieni de la Arad, rebelii au cerut arestarea miliţienilor veniţi în comună, şi aceasta o cereau să fie făcută de miliţienii din comună.

În tot timpul rebeliunei, miliţia se plimba printre ţărani, iar şeful postului era dezordonat, descheiat la gât.

După reprimarea rebeliunei şi terminarea ei, şeful de post, plotonierul major Pânzaru, a căutat să-i lămurească pe tovarăşii de la partid că el nu vrea să bage oamenii comunei la apă şi că trebuie să [se] înţeleagă acest lucru, deoarece au venit străinii şi i-au stricat ordinea (înţelegându-se intervenţia organelor de Securitate şi ale Miliţiei).

În intervalul de la 2 până la 7 august, anul curent, când şi-au luat toate măsurile posibile pentru prinderea elementelor fugare, acestea nu au depus nici un interes în această problemă.

Având în vedere faptele săvârşite, menţionate mai sus, precum şi punerea în libertate a o serie de elemente instigatoare la rebeliune, printre care a fost şi Herman Gheorghe, zis Bicoş, (arestat) şi faptul că s-a vândut elementelor chiabureşti, punându-se în slujba lor, susnumitul în prezent se află sub cercetări la Comandamentul Unic din Arad.

Cercetările sunt în curs şi vom raporta de urmare.

Locotenent Colonel de Securitate
Ambruş Coloman

Maior de Securitate
Moiş Aurel

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 690-692

121

Şepreuş (Arad), 30 august 1949 – *Note informative întocmite de cadrele de Securitate deplasate în comună, destinate CC al PMR, cu privire la capii rebeliunii din localitate, cârciumarul Stana Ioan, executat de armată, cârciumarul Pârvu Ioan, salvat de la suicid, şi țăranul sărac Burcă Teodor, disculpat de autorități, considerat amăgit de primii doi, omul fiind alcoolic.*

Notă

Cârciumarul din Şepreuş, care a fost executat, se numeşte Stana Ioan, proprietar a 8 ½ iugăre pământ, casă, cârciumă, prăvălie, 2 cai, o vacă cu viţel. Averea confiscată a fost anexată la GAS Şepreuş.

A făcut politică manistă, care a continuat-o până şi în ultimul timp. Familia a fost ridicată.

La acest cârciumar s-a organizat o bandă de terorişti, care au băut toată noaptea, iar în ziua următoare, toţi cei care au participat la rebeliune au băut la el în mod gratuit.

A fost el însuşi cap de rebeliune, luând parte activă la devastarea Cooperativei şi a fermei.

A fost executat de armată.

Notă

Locuitorul Pârvu Ioan din Şepreuş, cârciumar, proprietar a 21 iugăre pământ, casă, prăvălie şi cârciumă, 2 cai, 2 vaci, 4 porci.

A făcut politică liberală, care a continuat-o până în prezent. În timpul rebeliunii a participat la dezarmarea armatei, fiind tot timpul în fruntea rebelilor, trăgând focuri de armă.

După rebeliune s-a găsit la el acasă un aparat „G" de radio-emisiune. A fost prins pe câmp, şi adus în comună de către paznicul de câmp.

În timpul cât a fost ținut la Primărie pentru cercetări, a găsit un ciob de sticlă cu care şi-a spintecat burta şi cu mâinile proprii şi-a scos măruntaiele afară, însă nu a murit.

*În timpul cercetărilor striga mereu să-l împuşte, că el tot nu va trăda cauza organizației „**Frontul Renaşterii României Mari**", pentru care a jurat.*

A fost transportat la spital, iar familia a fost ridicată. Averea confiscată a fost anexată la GAS Şepreuş.

Şepreuş

Notă

Burcă Teodor, țăran sărac, cu 4 iugăre pământ şi trei membri în familie, este mic meseriaş, se ocupă cu tâmplăria.

Având patima beției, a fost indus în eroare de chiaburi, dându-i de băut în noaptea rebeliunii, la cârciuma lui Stana, pentru a putea fi utilizat în acțiunea lor meschină. Este cunoscut de locuitorii comunei că atunci când acest Burcă era beat era foarte scandalagiu, agățându-se de toată lumea pe stradă. Se presupune că i-ar fi promis făină, bani şi alte lucruri pentru a participa la rebeliune.

În timpul când nu era beat – fiind sindicalist – lua parte la acțiunile de munci voluntare şi nu se manifesta împotriva regimului, dar era mereu amăgit de chiaburi cu băutură şi alte lucruri.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 282, 280, 281

122

Şomoşcheş (Arad), 30 august 1949 – *Notă informativă întocmită de cadrele de Securitate deplasate în comună, destinate CC al PMR, cu privire la rolul jucat în rebeliune de către funcționarul primăriei Drăghici Gheorghe, membru al PMR.*

Notă
asupra informațiilor cerute de CC [al PMR]
Comuna Şomoşcheş

Funcționarul de la Primăria Şomoşcheş, Drăghici Gheorghe, posedă în comuna Berechiu 7 iugăre de pământ şi casă. Trăieşte de 6 ani în Şomoşcheş, iar înainte a fost factor poştal în comuna Berechiu.

Nu se ştie dacă a făcut politică în trecut, dar în prezent a fost membru PMR, provenit din PSD. În muncă a fost apreciat ca bun funcționar, dar era în legătură continuă cu elementele chiabure şi reacționare.

În timpul rebeliunii a fost tot timpul la băutură cu capii rebeliunii, informându-i. Şi în prezent ține legătura cu chiaburii.

*În ziua rebeliunii, secretarul Tăutan Traian, al organizației de bază [PMR] din Berechiu, i-a cerut bicicleta pentru a anunța Miliția din Cermei, că au fost tăiate firele de telefon, iar acesta i-a răspuns cu cuvintele: «**O să vă dăm noi bicicletă!**» pe un ton foarte amenințător.*

*Nu după mult timp a plecat el personal la Şomoşcheş, iar pe drum l-a ajuns pe secretarul organizației de bază, Tăutan, şi fratele lui Olceanu, care au fugit din urmă din cauza rebeliunii. Aceştia l-au rugat să anunțe el la Şomoşcheş Miliția asupra celor ce se petrec la Berechiu, iar Drăghici le-a răspuns în mod amenințător: «**Veniți voi acolo, că o să căpătați ce vă trebuie**».*

În aceeaşi zi a informat pe capii rebeliunii asupra locului unde se află ascunşi secretarul organizației de bază şi alți membri de partid.

Arad, la 30 august 1949

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 282, 237

123

Apateu (Arad), august 1949 – *Evidența persoanelor arestate în comuna Apateu.*

Comandament Unic Arad

Tabel nominal
de indivizii instigatori la rebeliune, identificați şi reținuți, din comuna Apateu, județul Arad

Stana Petru	Domiciliat la nr. 324, născut la 5 martie 1891, fiul lui Petru şi Marta, căsătorit, serviciu militar satisfăcut, posedă 36 iugăre de pământ. Agricultor, țăran chiabur, neîncadrat politiceşte, a luat parte activă la rebeliune, participând la devastarea instituțiilor locale
Stana Simion	Domiciliat la nr. 324, născut la 25 octombrie 1921, fiul lui Petru şi Ana, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, posedă 36 iugăre de pământ. Țăran chiabur, a luat parte activă la rebeliune, bătând pe directorul şcolar şi pe notarul din comuna Apateu
Botaş Nicolae a Laşului	Domiciliat la nr. 276, născut la 15 iunie 1904, fiul lui Ioan şi Floarea, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, posedă un iugăr de pământ. A luat parte activă la rebeliune în noaptea de 31 iulie, anul curent, trăgând asupra armatei
Botaş Ioan	Domiciliat la nr. 217, născut la 15 august 1899, fiul lui Ioan şi Ana, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, țăran, posedă 10 iugăre de pământ, nu este încadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, devastând instituțiile locale şi trăgând asupra armatei
Miron Petru	Domicilia la nr. 257, născut la 23 septembrie 1919, fiul lui Petru şi Maria, necăsătorit, serviciul militar satisfăcut, şăran fără avere, membru PMR din 1946. A luat parte activă la rebeliune, agitând populația
Mangu Ioan	Domiciliat la nr. 316, născut la 15 februarie 1915, fiul lui Flore şi Floarea, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, țăran cu 20 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, trăgând asupra armatei în noaptea zilei de 31 iulie 1949
Mangu Florian	Domiciliat la nr. 322, născut la 15 septembrie 1880, fiul lui Teodor şi Floarea, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, țăran, posedă 3 iugăre de pământ, baptist, neîncadrat politiceşte. A agitat populația la rebeliune
Stan Petru	Domiciliat la nr. 178, născut la 22 martie 1876, căsătorit, serviciul militar satisfăcut, țăran, posedă 3 iugăre de pământ, nu este încadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, trăgând asupra armatei
Blidar Gavrilă	Domiciliat la nr. 569, născut la 5 august 1910, fiul lui Petru şi Floarea, căsătorit, țăran, cu serviciul militar satisfăcut, posedă 7 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, devastând instituțiile şi agitând populația la rebeliune
Fitu Teodor	Domiciliat la nr. 590, născut la 12 aprilie 1931, fiul lui Mihai şi Floarea, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, țăran cu 2iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, agitând populația
Moț Petru	Domiciliat la nr. 517, născut la 15 august 1896, fiul lui Flore şi Floarea, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, țăran cu 17 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, în noaptea de 31 iulie 1949, trăgând asupra armatei şi agitând-o la rebeliune
Bancea Petru	Preot, născut la 15 iulie 1891, fiul lui Petru şi Maria, căsătorit, serviciul militar confesor în rezervă, posedă 4 Ha de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte la rebeliune prin agitația întreprinsă în rândul populației
Piroş Nicola	Domiciliat la nr. 268, născut la 28 februarie 1907, fiul lui Nicolae şi Maria, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, țăran, posedă 8 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, în seara zilei de 31 iulie 1949, trăgând asupra armatei şi agitând populația

Bulea Teodor	Domiciliat la nr. 407, născut la 10 martie 1924, fiul lui Ioan şi Maria, necăsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, ţăran, posedă 4 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte. A luat parte activă la rebeliune, participând la devastarea instituţiilor
Botaş Vasile	Născut la 5 martie 1909, fiul lui Petru şi Barbara, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, ţăran, posedă 6 iugăre de pământ. A luat parte activă la rebeliune şi la devastarea instituţiilor
Botaş Marian	Născut la 13 august 1917, fiul lui Teodor şi Maria, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, ţăran, posedă 7 iugăre de pământ. A luat parte activă la rebeliune şi la devastarea instituţiilor
Botaş Dumitru	Fiul lui Vasile şi Floarea, ţăran, posedă 2 iugăre de pământ. A luat parte activă la rebeliune şi la devastarea instituţiilor
Iuga Gheorghe	Născut la 7 mai 1897, fiul lui Nicolae şi Marinca, căsătorit, cu serviciul militar reformat. A luat parte activă la rebeliune şi a agitat populaţia
Iuga Bujor	Domiciliat la nr. 325, născut la 19 septembrie 1928, fiul lui Gheorghe şi Iuliana, necăsătorit, cu serviciul militar nesatisfăcut, fără avere. S-a urcat pe turnul bisericii, trăgând clopotele pentru a anunţa apropierea armatei
Iuga Cornel	Domiciliat la nr. 325, născut la 11 mai 1930, fiul lui Gheorghe şi Iuliana, necăsătorit, cu serviciul militar nesatisfăcut, fără avere. S-a urcat pe turnul bisericii, trăgând clopotele semnalând astfel apropierea armatei
Ungur Teodor	Domiciliat la nr. 319, născut la 3 octombrie 1936, fiul lui Teodor şi Floarea, necăsătorit, cu serviciul militar nesatisfăcut, fără avere. A luat parte activă la rebeliune
Nemeth Alexandru	Domiciliat la nr. 161 în Satu Nou, născut la 21 august 1912, fiul lui Alexandru şi Iuliana, căsătorit, cu serviciul militar satisfăcut, mecanic, chiabur, posedă tractor. Bănuit de legături cu numitul Garai din comuna Şepreuş, chiabur, proprietar de batoză

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 258-260

124

Berechiu (Arad), august 1949 – *Evidența persoanelor arestate în comuna Berechiu.*

Comandament Unic Arad

Tabel nominal
de indivizii instigatori la rebeliune, identificaţi şi reţinuţi, din comuna Berechiu, judeţul Arad

Simion Florea	Reţinut în locul lui Julcoi Mihai, fiindu-i tată
Haiduc Mihai	A devastat Primăria şi a rupt tablourile din Primărie
Sava Florea	A luat parte la rebeliune, strigând «*Trăiască Regele Mihai!*» etc.
Simina Gheorghe	A bătut secretarul organizaţiei PMR
Pantea Florea	A luat parte la manifestaţie şi la atacul maşinei Miliţiei [din] Arad
Chirilă Tudor	A luat parte la manifestaţie şi a instigat
Şiclovan Ioan	A atacat maşina Miliţiei, urcându-se în ea
Groza Gheorghe	A tras clopotele de la biserică în timpul rebeliunii
Poenaru Matei	A atacat maşina Miliţiei şi a dezarmat ofiţerii din maşină
Dutan Gheorghe	A fost curier între comuna Berechiu şi Moţiori
Panda Alexandru	A barat şoseaua şi a strigat şoferului de la maşina Miliţiei să-şi trădeze ofiţerii

Hut Teodor	A fost curier între comuna Berechiu şi Moţiori, a tras clopotele şi a instigat populaţia la rebeliune
Anghel Terezia	A atacat ofiţerii de Miliţie şi i-a jefuit
Munteanu Anghel	idem
Anghel Ştefan	idem
Ilonca Gheorghe	A luat arma de la un miliţian şi cartuşe. Asupra lui s-a găsit un pistol «Parabelum»
Rus Elena	A bătut secretarul de la Primăria comunei
Borba Nicolae	A luat parte la atacul maşinei Miliţiei
Tantău Ioan	A fost predat de tovarăşul maior de miliţie

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Judeţean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 261-262

125

Berechiu (Arad), august 1949 – *Evidenţa principalilor instigatori la „rebeliune" din comună, întocmită de Comisia de anchetă.*

Comisia de anchetare a comunei
Berechiu-Arad

Tabel nominal
de toţi chiaburii, foşti legionari, manişti, cuzişti etc. ce au avut funcţii importante de conducere la rebeliunea din ziua de 31 iulie-1 august

Datele personale	Fapte comise în timpul rebeliunii
Bele Gheorghe, zis Iepuroiu Născut: 16 noiembrie 1911 [în] Berechiu Originea socială: chiabur Avere: 18 iugăre de pământ, 1 casă, 2 cai, 3 vite, 6 porci Situaţia politică: fost preşedinte PNŢ-Maniu din comună	Cap de rebeliune. A condus şi organizat rebeliunea, care a avut de scop răsturnarea formei de guvernământ. E în permanentă legătură cu rebelii din comuna Apateu. A instigat populaţia să nu predea cota de grâu, iar muncitorii agricoli să lucreze numai în natură. A ameninţat populaţia (*ilizibil*) dacă nu participă la rebeliune.
Haiduc Mihai, zis Tutu Născut: 15.X.1895 în Berechiu Originea socială: ţăran mijlocaş Avere: 12 iugăre de pământ, 1 casă, 2 cai, 2 vaci, 2 porci Situaţia politică: fost membru al PNŢ-Maniu	Instigator la rebeliune. A servit tot timpul pe Bele Gheorghe. A rupt tablourile tovarăşului Lenin din localul Sfatului Popular. A distrus colţul A.R.L:U.S. A intenţionat să incendieze arhiva Sfatului Popular. A avut influenţă mare asupra populaţiei.
Precup Petre Născut: aprilie 1885 în Berechiu Originea socială: ţăran mijlocaş Avere: 11 iugăre de pământ, 1 casă, 2 cai, 1 vacă, 3 porci, 8 oi Situaţia politică: fost membru al PNŢ-Maniu	Instigator. A instigat la rebeliune cu Bele Gheorghe, zis Iepuroiu, inclusiv să devasteze localul Sfatului Popular şi să bată pe membrii de partid.
Rus Elena, zisă a Soldoaii Născută: 1908 în Berechiu Originea socială: chiabur Avere: 40 iugăre de pământ, 1 casă, 2 cai, 1 vacă, 1 porc	Instigatoare la rebeliune. A instigat în permanenţă populaţia săracă asupra căreia a avut o mare influenţă, spunând că cota de grâu este prea mare, iar muncitorii de la batoze să lucreze numai în natură. A lovit pe (ilizibil) PMR a plăşii Ineu.

Haiduc Mihai, zis Bucşe, senior Născut: 1897 în comuna Berechiu Origine socială: chiabur Avere: 13 iugăre de pământ, 2 case, 2 boi, 1 vacă, 10 porci Situația politică: fost membru PNȚ	Instigator principal şi agitator în rândurile populației, secondând în timpul rebeliunei acțiunile întreprinse de capi, în frunte cu Herman Gheorghe, zis Bicoş, etc. Este tatăl rebelului Haiduc Mihai junior, zis Bucşe.
Panda Maria, zisă a Gubi Născută: 28 septembrie 1907 în Berechiu Originea socială: țăran mijlocaş Avere: 25 iugăre de pământ, 1 casă, 2 vaci, 2 vițele, 5 porci	A deținut armament ilegal în timpul rebeliunei, de la nepotul său Haiduc junior, zis Bucşe. A participat la rebeliune.

Se certifică de noi prezentul tablou nominal.
Căpitan de Miliție
Radu Negru

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 685-686

126

Moțiori (Arad), august 1949 – *Evidența persoanelor arestate în comuna Moțiori.*

Comandament Unic Arad

Tabel nominal
de indivizii instigatori la rebeliune, identificați şi reținuți, din comuna Moțiori, județul Arad

Suciu Vasile, zis Ghițu	A instigat şi a luat parte la atacul maşinei Miliției, tăind cauciucurile
Badea Petru	idem
Belle Gheorghe	A condus tineretul din comuna Moțiori la rebeliune şi a atacat maşina Miliției
Pantea Ioan	A luat parte la rebeliune
Belle Partenie	Fost legionar, a instigat lumea la rebeliune
Bâtea Teofil, zis Dinu	Instigator la rebeliune
Petruț Ioan, zis Toporu	idem
Partenie Matei	A luat parte la atacul maşinei [Miliției]
Brici Gheorghe	A amenințat populația în fața Cooperativei să nu predea [cotele] că le va incendia casele
Matei Ioan	Instigator la rebeliune

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 264

127

Şepreuş (Arad), august 1949 – *Evidența persoanelor arestate în comuna Şepreuş.*

Comandament Unic Arad

Tabel nominal
de indivizii instigatori la rebeliune, identificați şi reținuți, din comuna Şepreuş, județul Arad

Organizatori

Ştefănuț Ioan	Preot; posedă 8 iugăre de pământ; este vechi luptător manist.
Pârvu Teodor	Avocat; fiu de chiabur; vechi luptător manist.
Roşca Teodor	Crâsnic; este omul lui Ştefănuț; a susținut rebeliunea dând cheia de la clopotniță numitului Suciu Mihai.
Hangelsdorfer Adam	German expropriat; fost chiabur; s-a exprimat către avocatul Pârvu că «*a sosit şi vremea lui*» – când rebeliunea era în toi.
Tascău	Învățător; vechi luptător manist.
Ban Teodor	Chiabur; posedă 13 iugăre de pământ şi cazan de țuică. Susținător moral al rebelilor.
Stana Ioan	Posedă pământ, prăvălie şi cazan de țuică; Susținător moral al rebelilor.
Garai Ioan	Proprietar a 6 iugăre de pământ şi batoză; Susținător moral al rebelilor.
Pârvu Iosif	Tatăl avocatului Pârvu Teodor; chiabur, posedă circa 100 iugăre de pământ, împărțit pe la fii. La el s-a organizat desfăşurarea rebeliunii.
Pârvu Petra	Soția lui Pârvu Iosif; a făcut legătura între perceptorul Ardeleanu şi familiile lor

Capi agitatori, rebeli ordinari

Sârbu Ioan	Invalid, agitator la maximum, conducătorul rebelilor, alături de frații Stana. A participat la toate devastările din comună
Burcă Marcu a Brezului	Participant activ la rebeliune, atacatorul Cooperativei şi devastatorul ei
Iancicău Petru	Posedă 3 iugăre de pământ, meseriaş cizmar, a fost agitatorul şi devastatorul locuinței agentului agricol din comună
Suciu Teodor a lui Jumară	Participant activ la rebeliune, atacatorul Miliției. S-a găsit la el un pistol
Faur Mitroi, zis Piribic	Posedă 4 iugăre de pământ, meseriaş muzicant. A fost în capul rebeliunii de la început
Petraş Mihai	Jefuitorul cel mai ordinar al Cooperativei şi atacatorul ostaşilor grăniceri. Posedă 4 iugăre de pământ
Suciu Mihai a Dorului	A luat cheia de la preot pentru a deschide biserica şi a trage clopotele. În timpul rebeliunii, cu furca de fier a pus toate actele Primăriei pe foc
Chirilă Ioan a Miscului	Se face vinovat de tentativă de omor contra agentului agricol, membru de partid
Roşca Gheorghe	Rebel, a bătut membri de partid şi le-a devastat locuințele
Babutău Ioan, zis Pama	Se face vinovat de tentativă de omor contra soției secretarului Sfatului Popular
Ianoş Teodor	Prieten intim cu Stana Simion, zis Nanci, participant activ la rebeliune şi devastare
Pârvu Ioan	Fratele avocatului Pârvu Teodor, chiabur, posedă peste 30 iugăre de pământ, fost fugar după rebeliune, prins pe 2 august 1949
Gabor Teodor	Agitator, a îndemnat populația contra membrilor de partid
Stana Ioan	Agitator, participant activ la rebeliune
Ban Gheorghe	Adventist, bănuit de legătură cu Macea, deoarece în aceeaşi zi pe numitul … (lipsă în text – n.n. Augustin Țărău) sub pretextul că ar fi adventist

Pitaş Petru Dumitru	Adventist. A fost în acea zi în comuna Şiclău, de unde a revenit seara, participând la rebeliune
Catrina Simion	Chiabur, posedă 9 iugăre de pământ, proprietar de batoză, fost legionar
Ban Teodor	Din Deta, participant la rebeliune şi bănuit că face legătură cu județul Timiş
Blidar Teodor, zis Delea lui Spiriduş	Participant activ la rebeliune şi devastator
Corponai Zoltan	Participant activ la rebeliune şi devastatorul casei secretarului Sfatului Popular
Iancicău mihai	Chiabur, posedă peste 30 iugăre de pământ. Organizator al rebeliunii, este socrul lui Stana Simion, zis Nanci
Seivelt Nandor	Posedă 13 iugăre de pământ. Are băcănie. Nu a participat la rebeliune, dar a aprobat-o şi susținut-o
Pârvu Petru	Militar demisionat în anul 1947 (deblocat). Participant activ la rebeliune şi devastare. Cunoaşte organizarea rebeliunii
Stana Simion a lui Ioan	Chiabur, tatăl fugarilor Stana, participant activ la rebeliune, rudă cu preotul Ştefănuț şi avocatul Pârvu
Pârvu Gheorghe	Agent sanitar, agitator şi îndemnător la rebeliune
Ardeleanu Maria	Soția perceptorului Ardelean, care a făcut legătura între familia avocatului Pârvu
Pârtan Ioan	Țăran mijlocaş, a participat la rebeliune şi la devastare
Velici Mihai	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune
Turcuş Teodor	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune
Gabor Petru	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, devastare şi furt
Gabor Simion	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, devastare şi furt
Gabor Iosif	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, devastare şi furt
Gabor Iosif	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, devastare şi furt
Gabor Iosif, fiul	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, devastare şi furt
Suciu Simion	Țăran mijlocaş, participant la rebeliune, bănuit de legătură cu alte comune. Cunoaşte desfăşurarea rebeliunii
Pârtan Ioan	Participant rebel
Petru Ioan	Agitator rebel
Deheleanu Ioan, zis Pricină	Participant activ rebel
Rus Simion	Participant al rebeliunii şi jefuitorul Cooperativei
Chirilă Ioan	Rebel ordinar
Iancu Simion	Rebel ordinar
Stana Ioan	Învățător, nu a participat la rebeliune, dar cunoaşte organizarea acesteia
Stana Simion, zis Ciuncuț	Agitator, a strigat ca toți membrii de partid să fie omorâți
Cismaş Teodor	Jefuitor ordinar, participant activ la devastarea autorităților şi rebeliunei. Bănuit că a furat 300 de mii lei de la delegatul Sindicatului Agricol
Nistor Ioan	Chiabur, posedă peste 30 iugăre de pământ, a întreținut elemente rebele

Elemente identificate, însă nereținute

Stana Ioan a lui Băndeţu	Fiu de chiabur, fugar, nereținut, a atacat delegatul Comisiei de Colectare şi a dezarmat 3 milițieni călări, luându-le caii, şeile şi armele
Stana Teodor a lui Băndeţu	Fiu de chiabur, aceeaşi activitate ca şi fratele său

Stana Simion, zis Nanci a lui Bândeţu	Conducătorul rebelilor, aceeaşi activitate ca şi fraţii lui de mai sus
Selejean Ioan a Hohului	Participant activ la rebeliune şi distrugătorul telefoanelor, este un om care a rupt mâna telefonistului
Stana Petru a lui Bândeţu	Fiu de chiabur, frate cu cei de mai sus, participant activ la rebeliune
Botaş Ioan	?
Mihuţa lui Tândală, fiul lui Morar Teodor	Agitator
Roşca Florea a Dorului	Agitator şi jefuitor
Roşca Teodor a Glighi	Jefuitor
Stana Mihai, zis Haita Flancului	Jefuitor, devastator
Turcuş Ioan a Bonţi	Jefuitor, devastator
Toma Ioan	Jefuitor, devastator
Horga Teodor	Jefuitor, devastator
Suciu Mihai a Ciulului	Jefuitor, devastator
Morgoş Ioan a Lerii	A bătut toba în sat în timpul rebeliunii ca «*toată lumea să iasă cu furci, topoare, pe locul pieţii, iar cine nu va ieşi şi va fi găsit acasă, va fi împuşcat*»
Roşca Ioan a Dodi	Agitator
Iancicău Ioan, zis Ceapa	Devastatorul lui Stana Simion, agentul agricol
Torşan Ioan	A spart geamurile localului Primăriei
Roşca Cornel	Fierar, a tras clopotele şi a alarmat populaţia, adunându-i la rebeliune
Sasu Ioan	Cantor bisericesc, a cântat fostul imn regal, Hora Unirii şi Deşteaptă-te Române, îndemnând rebelii, care l-au secondat
Suciu Aurel	Elev, membru UTM, bănuit că a dat foc la ferma de stat în momentul când se întorcea de la nuntă, aprinzând o saltea

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Judeţean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 253-257

128

Şomoşcheş (Arad), august 1949 – *Evidenţa persoanelor arestate în comuna Şomoşcheş.*

Comandament Unic Arad

Tabel nominal
de indivizii instigatori la rebeliune, identificaţi şi reţinuţi, din comuna Şomoşcheş, judeţul Arad

Faur Ioan	Născut la 16 februarie 1895, chiabur agricultor, posedă 1 casă şi 34 hectare de pământ. Părinţii apolitici, în trecut a făcut politică liberală, în prezent aderent PNŢ. A fost agitator al dezordinei din comună. Are un băiat fugit
Luca Ioan	Născut la 16 octombrie 1904 în Sarcău, judeţul Bihor, ţăran mijlocaş. În anii 1928-1945 a fost gardian la Chestura Poliţiei Municipiului Arad. În prezent apolitic. Agitator principal la rebeliune

Margina Gheorghe, zis Ioța	Născut la 19 aprilie 1906, chiabur agricultor, posedă 50 iugăre de pământ, 400 stânjeni de grădină, 6 vite şi 3 cai. Aderent PNȚ. A fost un agitator principal
Belle Ioan	Născut la 16 noiembrie 1903, țăran mijlocaş, agricultor, posedă 7 iugăre de pământ, una casă de locuit. Nu a făcut politică. A luat parte activă [la rebeliune] lovind pe tovarăşul Belle Petru

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 265

129

Arad, august 1949 – *Informații telegrafice primite de Comandamentul Unic Arad cu privire la starea de lucruri din localitățile Adea, Sintea Mare, Mişca şi Țipar.*

Comuna Adea

Istoricul evenimentelor din comuna Adea

Şi aici s-au tăiat firele de telefon. Au apărut lozinci cu caracter fascist. S-au cântat cântece legionare. S-a refuzat a se preda cota de cereale.

În prezent este liniște şi se lucrează.

Comuna Sintea Mare

Istoricul evenimentelor din comuna Sintea Mare

Şi aici reacțiunea a făcut agitație în grup în rândurile masselor sărace, pentru a nu preda cota. S-au operat câteva arestări.

În prezent este liniște.

Comuna Mişca

Istoricul evenimentelor din comuna Mişca

Reacțiunea şi burghezia a început să[-i] neliniştească şi să[-i] agite pe oamenii săraci pentru a nu da cota de cereale.

[Oamenii] au stricat batozele de treierat. Au apărut lozinci cu caracter fascist. S-au tăiat firele telefonice şi s-a refuzat a se da cota. S-au cântat cântece legionare.

În prezent este liniște şi se lucrează la treieriş.

Comuna Țipar

Istoricul evenimentelor din comuna Țipar

În această comună acțiunea a început în felul următor:

Reacțiunea şi chiaburii din comună, prinzând momentul cu colectările, au antrenat şi massa săracă nemulțumită în acțiunile lor.

În ziua când s-a prelucrat felul cum vor fi plătiți muncitorii la treieriş şi cât va fi cota, acel care prelucra, agentul agricol Cristea Iosif, a fost bătut rău, rupându-i o coastă.

La fel a fost bătut şi secretarul organizației de bază [PMR] din comună, iar preşedintele Sfatului popular a fost amenințat cu moartea.

Autorii principali sunt: Cheltai Francisc [şi] Ola Petru, un plutonier deblocat. Aceştia au agitat massele.

În prezent este liniște, iar lumea lucrează.

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 230, 231, 232, 233

130

Timişoara, august 1949 – *Sinteză întocmită de Direcţiea Regională a Securităţii Poporului Timişoara, în legătură cu evenimentele violente desfăşurate în comunele Berechiu, Apateu, Şomoşcheş şi Şepreuş din judeţul Arad.*

Istoricul
rebeliunii din 31 iulie-1 august din plasa Ineu, jud[eţul**] Arad, pe comune, după cum urmează:**

A. Comuna Berechiu

În ziua de 28 iulie 1949, în comuna Berechiu, judeţul Arad, şi-au făcut apariţia doi călăreţi îmbrăcaţi ţărani, venind din comuna Talpoş, judeţul Bihor. Aceştia s-au oprit câteva minute în Berechiu, unde au luat contact cu câţiva ţărani neidentificaţi până în prezent, pe care i-a îndemnat să opună rezistenţă măsurilor luate de guvern cu privire la treieriş şi colectări, arătându-le că prin aceasta vor câştiga.

Cei doi călăreţi, la fel neidentificaţi, şi-au continuat drumul în direcţie necunoscută. Antrenaţi de îndemnul celor doi indivizi, cetăţenii au început să freamăte şi să discute problema treierişului şi a cotelor, iar în ziua de 31 iulie 1949, cu ocazia unei întruniri la Primărie, unde a venit echipa culturală a Şcolii de Ofiţeri din Ineu, aceştia au comentat măsurile luate de guvern şi fiind întărâtaţi de chiaburii acestei comune, care în prezent se află reţinuţi, au început să manifesteze prin strigarea de lozinci: „Vrem pâine nu mălai!", Vrem libertate!", „Trăiască Regele Carol al II-lea!", „Jos comuniştii!", „Vrem libertate!"

După masă pe la orele 17, s-au constituit în grupuri înarmate cu ciomege, pietre şi s-au îndreptat spre comuna Şomoşcheş, unde deja la orele 12 a fost atacat şi bătut tovarăşul Beli Petru, preşedintele Comitetului Provizoriu al judeţului Arad, fapt despre care cei din Berechiu au fost informaţi.

Menţionăm că la întrunirea de la Primăria din comuna Berechiu, secretarul Biroului de plasă P.M:R. Ineu, care făcea o muncă de lămurire în rândurile populaţiei cu privire la treieriş şi colectări, acesta a fost atacat şi bătut de instigatori şi participanţii la întrunire.

În drum spre Şomoşcheş au fost opriţi de un pluton de grăniceri şi determinaţi să se întoarcă înapoi în comună, unde din partea organelor de Securitate, Miliţie şi Grăniceri, s-a căutat a-i lămuri şi linişti, fapt ce a adus la o ameliorare momentană.

În ziua de 1 august 1949, cetăţenii comunei nu au ieşit la munca câmpului. S-au întrunit în mijlocul comunei şi au manifestat ca în ziua precedentă, trecând la ameninţări faţă de autorităţi.

Pentru restabilirea ordinei s-au luat măsuri de a trimite trupele de Securitate, care au acţionat în jurul orei 19-20, reuşind să pună capăt dezordinelor şi să restabilească legăturile telefonice, care au fost întrerupte de participanţi.

Datorită acestor măsuri, populaţia a început să iasă la munca câmpului, majoritatea din ei dându-şi seama că au fost întrebuinţaţi ca unelte a unor elemente duşmănoase.

În prezent, starea de spirit este liniştită în întreaga comună, care îşi continuă munca în condiţiuni normale.

Din informaţiunile primite şi cercetările efectuate până în prezent s-a stabilit că cauzele acestor dezordini rezidă în acţiunea unor organizaţii subversive care au lansat manifeste cu conţinut ostil şi instigator la adresa autorităţilor şi măsurilor luate de guvern, iar pe de altă parte s-a constatat că au fost puse la cale de elementele chiabure care au instigat şi agitat ţărănimea pe tema plăţii în bani şi a impozitului agricol în natură.

B. Comuna Apateu

Zvonul că cei doi călăreţi au fost în comuna Berechiu, unde au căutat să instige populaţia la nesupunere faţă de măsurile luate de guvern cu privire la treieriş şi la colectare, s-a extins şi în comuna Apateu, judeţul Arad.

Astfel, în ziua de 31 iulie, anul curent, locuitorii comunei Apateu s-au adunat în grupuri, când au început să comenteze aceleaşi chestiuni şi cum directorul şcolar şi notarul au căutat să ducă o muncă de lămurire în rândurile lor – populația fiind instigată de către chiaburii comunei şi uneltele lor, i-au atacat pe aceştia, bătându-i şi trecând apoi la devastarea locuințelor acestora, precum şi la devastarea localului primăriei şi a şcoalei primare, arzând o parte din mobilier şi întreaga arhivă.

Aflând că în comuna Berechiu a sosit armata pentru a pune ordine în acea comună, au început să se refugieze, pentru a opune rezistență acestora în caz că ar intenționa să vină şi în comuna lor, trecând la baricadarea şoselei, punând pe drum grape cu colții în sus, în dosul cărora s-au constituit grupuri, fiind înarmați cu ciomege, arme şi furci, au aşteptat sosirea trupelor.

Organele noastre, aflând că în comuna Apateu populația s-a revoltat şi a ars arhiva Primăriei, deşi acest lucru nu era verificat întrucât cu două zile înainte nimeni nu a putut pătrunde în comună de către autorități, comuna fiind baricadată, s-au deplasat pe la orele 21-22 pentru a constata dacă cele de mai sus sunt reale şi pentru a restabili ordinea.

Ajungând la marginea comunei, au fost primiți de către populație cu focuri de arme şi întrucât au fost puțini în raport cu populația comunei, au fost nevoiți a se retrage, reuşind a lua cu ei 6 prizonieri dintre populația comunei Apateu.

A doua zi, respectiv în ziua de 1 august 1949, pe la orele 17, cu forțe întărite s-a pornit din nou înspre comuna Apateu, pentru a se lichida cu starea care domina acolo. Organele noastre, cu organele grănicereşti au găsit în mijlocul comunei întreaga populație strânsă, care la vederea armatei s-a împuținat.

Satul fiind înconjurat, organele noastre au început să treacă la o acțiune de identificare şi reținere a elementelor instigatoare la rebeliune, aceste elemente rezultând din cercetările întreprinse asupra celor 6 prizonieri luați cu o seară înainte, precum şi din munca informativă desfăşurată.

În urma măsurilor luate de către autorități, starea de spirit în prezent în această comună este liniştită, majoritatea populației fiind lămurită şi aceştia reluându-şi munca agricolă.

C. Comuna Şomoşcheş

Din acțiunea informativă, precum şi din primele cercetări s-a putut stabili că acțiunea rebelilor în această comună a fost începută în urma acțiunei de răzvrătire a unor elemente din regiunea Bihorului, unde a fost focarul acestei rebeliuni., încurajând chiaburii care la rândul lor au căutat să atragă şi să antreneze massele țărăneşti.

Nemulțumirea țăranilor, care a durat încă din ziua de 23 iulie, anul curent, când chiaburul Sasu Ioan a Şchiopului a întocmit o listă a cetățenilor care vor să treiere grâul fără să dea nici un fel de cotă către stat, procedând pe urmă la colectarea de semnături, reuşind chiar a alege circa 50 de semnături. În urma acestei acțiuni, în dimineața zilei de 24, anul curent, s-a şi trecut la treierat, însă nu s-a reuşit ducerea la îndeplinire a planului.

Tot în ziua de 24, anul curent, tovarăşul Bele Petru, preşedintele Sfatului Popular Județean, s-a deplasat în comuna respectivă unde a dus o intensă acțiune de lămurire a masselor țărăneşti, sfătuindu-i pe aceştia ca să nu înceapă treierişul până a doua zi în ziua de 25 iulie. S-a dat o hotărâre prin care țăranii care posedă pământ până la 3 hectare au voie să treiere.

Deşi s-a adus această hotărâre, treierişul nu a început până în ziua de 30 iulie, sâmbăta, pe de o parte datorită unor zvonuri popularizate de către chiaburii din comună, iar pe de altă parte datorită faptului că țăranii nu aveau grâul dus la arie. În cursul acestei zile au treierat un număr de țărani, cărora, după caz, li s-a reținut cota legală, cotă care a fost depozitată la sediul Sfatului Popular din comună.

În ziua de 31 iulie, anul curent, instigatorii acestei acțiuni rebele au hotărât să treacă la treierat forțat, astfel că la acțiunea lor s-au asociat şi elementele cu sub 3 hectare de pământ, treierând şi nepredând cota legală Sfatului Popular. Țăranii sub 3 hectare, sub presiunea rachiului dat de către chiaburi, au intrat în sediul Sfatului Popular din comună, de unde fiecare

şi-a luat înapoi cota respectivă pe are au dat-o cu o zi înainte cu ocazia treierişului, transportând-o la domiciliu.

Pentru a nu fi stânjeniți în acțiunea lor, au hotărât înlăturarea organelor administrative, prin bătăi, rupând şi firele telefonice cu scopul de a împiedica venirea Miliției sau a autorităților.

Tovarăşul Belie Petru, preşedintele Sfatului Popular Județean, sosind în aceeaşi zi în comună, a fost oprit în drum, bătut grav, maşina fiind răsturnată într-un şanț de la marginea comunei şi rebelii l-au făcut scăpat numai după ce au văzut că se apropie două camioane cu milițieni.

În ziua de 1 august 1949, înainte de masă, conducătorii acestei acțiuni rebele au intrat în localul Sfatului Popular, distrugând tablourile, lozincile, precum şi o parte din arhiva existentă, strigând „Jos Comuniştii!"

Ordinea a putut fi restabilită abia în după amiaza zilei de 1 august 1949, când organele Securității, împreună cu trupele de Securitate, au reuşit să pătrundă în comună, unde au trecut imediat la reținerea elementelor instigatoare, parte din ei reuşind să dispară, întrucât la sosirea trupelor s-a dat alarma prin tragere de clopot, anunțându-se sosirea armatei.

În prezent starea de spirit în această comună este destul de liniştită, întrucât sătenii nu ştiu ce măsuri se vor lua şi cum vor fi sancționați cei ridicați din rândurile lor. Ordinea este asigurată de către trupe de grăniceri şi un organ al Securității.

Din acțiunea informativă s-a putut stabili că cauzele acestei stări se datoreşte acțiunei de propagandă intensă desfăşurată de către elementele chiabureşti de la om la om, în sensul de opune rezistență la măsurile luate de guvern în legătură cu chestiunile economice, chestiunea acută fiind cea a treierişului şi a colectărilor.

D. Comuna Şepreuş

Şi în această comună nemulțumirile țăranilor au pornit de la măsurile luate de guvern cu privire la treieriş şi la colectare.

Această nemulțumire a fost exploatată de către chiaburii din comună, care în ziua de 31 iulie 1949, au procedat la aducerea populației în comună prin tragerea clopotelor şi instigarea lor.

Ca prim rezultat concret al instigațiilor acestora, a fost că populația a trecut la devastarea cooperativei comunei, de unde au consumat întreaga băutură şi astfel, sub influența băuturii, au trecut la devastarea Fermei de Stat din apropiere, terminând cu incendierea sediului Sfatului Popular, arzând întreaga arhivă a acestuia şi distrugând în mod barbar toate lucrurile ce se aflau în interiorul localului, inclusiv lozincile şi portretele.

Pentru reuşita acțiunii lor, au trecut la tăierea firelor telefonice, aceasta în urma instigațiilor elementelor chiabureşti şi pentru a nu putea interveni autoritățile în drept.

De asemenea au dezarmat, bătut şi schingiuit o patrulă călare, compusă din trei milițieni de la Chişineu Criş, precum şi a milițienilor din comuna Şepreuş. În tot timpul rebeliunii s-au cântat cântece fasciste, şovine, ca „Trăiască Regele", „Tot ce-i românesc nu piere", „Deşteaptă-te române" şi altele, strigându-se „Trăiască Regele Mihai! Jos cu comuniştii! Vrem pâine şi libertate!"

În dimineața zilei de 1 august 1949, organele Miliției Arad, în colaborare cu trupele de grăniceri şi organele de Securitate, au încercuit comuna din patru puncte, reuşind să pătrundă în interior în urma unei dârze lupte, cu schimburi de focuri de armă, procedându-se imediat la reținerea unui însemnat număr din populație, trecându-se apoi la trierea lor şi reținerea elementelor instigatoare şi participanții activi ai rebeliunii.

Din acțiunea informativă, precum şi din rezultatele ultimelor cercetări s-a putut stabili că motivele care au determinat această stare de spirit se datoreşte acțiunei şi propagandei desgfăşurate de elementele chiabure şi ostile regimului actual, care au căutat să profite de starea de nemulțumire economică din rândurile populației țărăneşti, instigându-i pe aceştia la o rezistență dârză împotriva măsurilor luate de guvern cu privire la colectări şi treierat.

În prezent starea de spirit din comună este liniştită, populația în marea lor majoritate a trecut la munca câmpului, care decurge normal, ordinea fiind asigurată de un post compus din 15 milițieni şi un organ al Securității.

În concluzie, deducem că acestea se datoresc faptului că în ultimul timp, în regiunea noastră s-a lansat un număr însemnat de manifeste ale unor organizații subversive, care au un caracter ostil regimului şi instigator, manifeste care au rădăcina în rândul elementelor nemulțumite de actuala conducere, precum şi de măsurile luate de guvern, căutând a antrena în acțiunea lor şi elementele sărace, profitând de nemulțumirea lor în ceea ce priveşte colectarea şi în special treieratul.

Teodor Stanca, *Răscoalele țărăneşti din 1949 din județul Arad, reflectate în documentele organelor de represiune*, în *Analele Sighet nr. 7*, Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 686-689

131

Arad, 25 septembrie 1949 – *Raportul Comitetului Județean Arad al PMR cu privire la excluderile din partid operate în cadrul organizațiilor locale din comunele în care s-a desfăşurat rebeliunea.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Județean Arad

Raport

Atmosfera în comunele unde a fost rebeliunea în timpul colectărilor, după verificări[le făcute asupra membrilor de partid] se prezintă astfel:

1) Comuna Berechiu – din totalul de 18 membri, au fost excluşi 6. Din cei excluşi, 3 au fost exponenții [reacțiunii], unul [vinovat de] descompunere morală şi doi [pentru] abateri grave de la linia partidului. Au fost confirmați 12, promovați 7 şi propuşi pentru sancțiuni 3.

2) Comuna Şepreuş – total 78 de membri, din care confirmați 52, excluşi (… – text ilizibil – n.n. Augustin Țărău), 9 [pentru că] au fost exploatatori, un informator şi provocator, 8 au fost cu activități duşmănoase, după 10 martie [1949], iar restul abateri grave de la linia partidului, iar 3 nu s-au prezentat la verificare. Au fost promovați (… – text ilizibil – n.n. Augustin Țărău) propuşi pentru sancțiuni 7.

3) Comuna Apateu – total 23 membri, din acre confirmați 16, promovați 2, propuşi 7. Din excluşi, unul a fost provocator, trei au făcut crime pe teritoriul URSS, restul au avut abateri grave de la linia partidului.

4) Comuna Şomoşcheş – 48 total [membri PMR], confirmați 26, excluşi 22. Din excluşi, 10 au fost provocatori şi informatori, 5 au făcut crime pe teritoriul URSS, 3 au fost cu activități duşmănoase, după 10 martie [1949], şi restul [pentru] abateri grave de la linia partidului

Verificările sunt terminate în aceste comune. După verificări, organizațiile de bază din aceste comune, merge binişor, [țărănimea] participă la şedințe, dezbate probleme mai adânc, sarcinile date membrilor de partid sunt duse la bun sfârşit.

Verificările au fost bine primite de cei săraci din comune, spiritul şi atmosfera în aceste comune este liniştită, cetățenii se supun dispozițiuniilor pe cale administrativă, dar încă se mai observă [un] spirit nesănătos, chiar printre țăranii mijlocaşi înstăriți. În această direcție, organizațiile de bază duc muncă de lămurire, prelucrând cazurile întâmplate.

5) Berechiu – în această comună încă îndreptată forța noastră pentru munca de lămurire în sânul populației, iar organizația de bază să fie mobilizată pentru a demasca elementele duşmănoase care ar căuta să agite, şi a antrena toate organizațiile de massă în munca de lămurire şi a vigilenței față de duşmanul de clasă, mai ales în campania de arături de toamnă.

Asta este situația din cele patru comune care au făcut rebeliune în momentul de față.

Arad, la 25 septembrie 1949
Secretar: *V. Fülöp*

AN-DJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 54/1949-1950, f. 252

Note informative - Sinteze
132

Bucureşti, 1 august 1949 – *Notă informativă transmisă de către CC al PMR în legătură cu unele incidente petrecute în țară.*

Notă informativă

Județul Arad

În ziua de 31 iulie, în comunele Berechiu şi Şomoşcheş au fost agitații în legătură cu salarizarea muncitorilor agricoli. Aceştia au cerut să li se plătească în natură.

În comuna Berechiu, unde au participat circa 300 de țărani, a fost bătut tovarăşul Kanu Ion, secretarul Comitetului de plasă al partidului, care a încercat să-i lămurească.

În comuna Şomoşcheş, unde au participat 500 de țărani, au fost bătuți tovarăşul Antohie, secretar adjunct al Comitetului județean Brăila, trimis de Comitetul Central la Arad şi tovarăşul Berea Petre, președintele Comitetului Provizoriu al județului Arad.

Tovarăşul Antohie este internat la spital, iar tovarăşul Berea este, de asemenea, bolnav la pat.

În ambele comune, firele telefonice au fost tăiate. Agitații s-au mai semnalat în comunele Apatiu şi Bârsani.

Comitetul județean a luat măsuri de a lămuri problema, însă atmosfera este încărcată (notă telefonică – 31 iulie).

Județul Dolj

În comuna Băileşti, în ziua de 30 iulie a ars fabrica de ulei. Fabrica avea o capacitate de 500 litri zilnic. Maşinile nu au fost distruse, însă toate au fost deteriorate şi necesită reparații mari. Clădirea trebuie refăcută.

Tot în comuna Băileşti, a luat foc o batoză în timpul lucrului. Datorită prezenței de spirit a cetățenilor şi a mecanicului, batoza a fost scoasă de pe arie. Din cercetările făcute, rezultă că a luat foc din cauza lagărelor.

Această batoză a fost dată de către SMT, fără ştirea organelor superioare, unui chiabur, fost proprietar de batoză, care lucra cu ea. Chiaburul a fost arestat.

Alte pagube nu au fost. (notă telefonică – 30 iulie 1949).

Județul Timiş-Torontal

În plasa Gătaia, comuna Hirizia, doi chiaburi au influențat un grup de 80 de țărani, care au venit la Sfatul Popular, vociferând şi cerând să li se aducă pe cel care nu le dă voie să-şi care grâul acasă.

În comuna Găvojdia, 200 de țărani au manifestat că nu-şi vor căra grâul la arii.

Cetățenii din două comune din plasa Centrală nu vor să-şi ducă grâul la arii. (notă telefonică – 30 iulie).

Județul Vaslui

În ziua de 31 iulie, maşina plăşii PMR Pungeşti a călcat un cetățean beat, care a murit. Imediat a fost dus la spital (notă telefonică – 1 august 1949).

În comuna Cosmeşti au fost propuse, din cauza unei superficiale verificări a Secției de Cadre, elemente necorespunzătoare pentru a fi alese în conducerea cooperativei. Țăranii au respins aceste propuneri şi au ales alți propuşi din massă. (notă informativă).

Județul Fălciu

Apele Prutului au crescut, revărsându-se în două puncte, unde au inundat 100 de hectare de fânețe şi 20 de hectare de grădini de zarzavat. Mai sunt amenințate de inundații comunele: Vetrişoara, Lunca Banului şi Mirişeşti.

S-au mobilizat satele din jur şi unitățile militare pentru a da ahutor în cazul unor revărsări mai mari (notă telefonică – 30 iulie 1949).

Județul Mehedinți

În comuna Oprişor, trei milițieni, ducându-se să cerceteze pe teren distrugerile făcute în recolta sătenilor de ciobanii care au dat drumul la oi să pască recolta, au fost bătuți de şase ciobani.

Din primele cercetări reiese că au fost organizați dinainte pentru această acțiune. (notă de informare).

Județul Rădăuți

În mai multe localități (Rogoşeşti, Bălcăuți, Văscăuți, Ruşi) s-au produs frământări în legătură cu treieratul la arii. În comuna Rogoşeşti, un milițian care a tras pentru intimidare un foc de armă în aer, a fost dezarmat şi bătut de țărani. De asemenea, au fost bătuți şi agitatorii trimişi de partid. În fruntea acțiunii au fost în special femeile.

Comitetul județean, luând măsuri, spiritele s-au mai potolit (notă telefonică – 1 august 1949).

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 499/1949, f. 36-39

133

Bucureşti, 2 august 1949 – *Referat al şefului Direcției Superioare Politice a Armatei, general-maior M. Florescu, cu privire la situațiile raportate de către locțiitorii politici ataşați tribunalelor militare teritoriale.*

RPR
Ministerul Apărării Naționale
Direcția Superioară Politică a Armatei
- Direcția Cadre -

Referat
din 2 august 1949

În zilele de 15 şi 16 iunie 1949 a avut loc la Direcția Superioară Politică a Armatei o conferință cu locțiitorii politici ai tribunalelor militare, având ca scop îmbunătățirea muncii în aceste formațiuni.

Din rapoartele locțiitorilor politici rezultă următoarele:

1. la Tribunalul Militar Timişoara

Preşedintele, locotenent-colonelul **Ştefănescu** stă prea puțin în Tribunal, mereu pleacă în oraş la distracții. În ziua de 5.06.1949 a chefuit împreună cu locotenent-colonelul magistrat **Stănescu Simion** (procuror) şi s-au plimbat cu o femeie.

În altă zi, locotenent-colonelul magistrat Ştefănescu s-a dus la cinema şi apoi s-a plimbat cu o studentă, nepoata inculpatului Sângeorzan[583], care a fost trimis în judecată pentru acte preparatorii de trecere a frontierei. Locotenent-colonelul magistrat Ştefănescu s-a opus condamnării acestuia, susținând nevinovăția lui.

Judecătorii nu judecă prin prisma luptei de clasă, astfel:

Maiorul **Bonescu Oprea** s-a exprimat că: «***dreptatea este universală, noi oamenii suntem o nimica toată, nu se ştie ce va fi în viitor, poate va cădea şi casa asta peste noi***» - se referea la regimul de democrație populară.

În ce priveşte condamnările de saşi şi şvabi care au fugit cu nemții, şi acum se întorc din Germania (din zona anglo-americană) trecând fraudulos frontiera, s-a exprimat la o adunare a cadrelor: «*Trebuie să avem milă față de aceşti oameni, că ei au făcut muncă obligatorie. Nemții i-au purtat de acolo-acolo, averile li s-au confiscat, ei vin azi la casa lor şi noi îi judecăm, îi expulzăm, deci îi punem în situația unui câine aruncat de la stăpân la stăpân. Le-a mai rămas o singură grădină în jurul casei şi poate şi pe aceea mâine, poimâine, le-o ia*».

[583] Fost avocat în Oradea, membru al PNȚ-Maniu – n.n. Augustin Țărău

În procesele politice permite inculpaților să citească în instanță diferite memorii cu conținut fascist. Tot în aceste procese, caută să-i influențeze negativ pe asesori. Exemplu – procesul preotului catolic Popovici; procesul legionarilor din Uzina «Flamura Roşie» Arad.

În general, la magistrați nu există ura față de dușmanii poporului muncitor şi dragostea față de oamenii muncii. Sunt legați de interesele burgheziei prin proprietățile de pământ pe care le au.

2. la Tribunalul Militar Craiova

Aproape întreg personalul este originar din județul Dolj şi au legături de prietenie în regiune. În plus, au ei, personal, sau prin soțiile lor, o situație materială bună, care-i leagă de interesele burgheziei.

3. la Tribunalul Militar Braşov

Cadrele Tribunalului sunt dintre cei vechi, care au fost înainte de desființare şi acum au revenit. Aceştia sunt bine cunoscuți de avocații şi populația civilă din Braşov, şi au dovedit a nu fi cinstiți.

Locotenent-colonelul Marinescu Alexandru, având familia la Bucureşti, se deplasează aproape în fiecare săptămână (sâmbătă, duminică, luni), motivând că este chemat la Direcția Justiției Militare în interes de serviciu. Pentru aceasta a primit foi de drum şi misia respectivă.

4. la Tribunalul Militar Cluj

Colonelul magistrat Vlasu Vasile, datorită faptului că este numit profesor universitar, nu se ocupă suficient de mersul activității Tribunalului, se ocupă numai de procesele organizațiilor subversive. Celelalte procese se judecă în majoritate de către colonelul magistrat rezervist Barbu Alexandru şi [de către] maiorul Bran Alexandru, care nu sesizează nuanța politică a proceselor pe care le judecă, [ci] se mărgineşte la o încadrare mecanică în texte de legi.

Colonelul magistrat rezervist Barbu Alexandru, din oportunism, dă uneori sentințe prea aspre în procesele de mică importanță şi invers în procesele care din punct de vedere a luptei de clasă sunt de importanță mare.

La Parchetul Tribunalului există un familiarism dăunător între prim-procuror, maiorul-magistrat Popescu Constantin, şi ceilalți procurori. Maiorul-magistrat Popescu Constantin este o fire comodă şi constituie un exemplu rău şi pentru ceilalți.

5. la Tribunalul Militar Constanța

Colonelul-magistrat rezervist Pavelescu Constantin, în timpul cât a fost în CD, a avut o atitudine ostilă membrilor de partid.

În cursul conferinței au fost sesizate acțiunile negative ale generalului-maior Bratu Gheorghe şi ale locotenet-colonelului Butoi, procuror general al Armatei.

Generalul-maior Bratu Gheorghe a mutat prin ordin telefonic de la Tribunalul Militar Cluj la Tribunalul Militar Braşov pe funcționara Georgescu Aurelia, cu care, cu ocazia singurei inspecții făcute la Braşov, a stat de vorbă.

[Generalul-maior Bratu Gheorghe] a acceptat sugestiile făcute de locotenet-colonelul magistrat Butoi, mutând de la MAN, Secția Juridică, pe maior-magistratul Popescu Dumitru, care fusese mutat la Sibiu pentru că avea legătură cu elementele reacționare din Craiova.

A mutat la Tribunalul Militar Craiova pe plutonierul major Podeanu Niculae, care fusese mutat din Justiția Militară ca un element incorect.

În general, s-a constatat că în mod obişnuit Curtea de Casație Militară admite recursurile făcute asupra hotărârilor date în procesele mai importante privind ofițerii, subofițerii sau afaceriştii civili, şi respinge recursurile făcute de ostaşi sau alți oameni nevoiaşi.

Prin «intervenții de sus» în procesul «Centrul de Exploatare de la Timiş», unde se aflau ca inculpați locotenenții rezervişti Sevi şi Wandergeber (reprezentantul capitalului olandez la

Fabrica de Conserve din Timişoara) aceştia au fost daţi în judecată în stare de libertate, iar când s-a dat sentinţa, nu s-au mai prezentat. Wandergeber a fost condamnat numai la 6 luni.

Şeful Direcţiei Superioare Politice a Armatei:
General-maior M. Florescu

Şeful Direcţie Cadre:
Colonel *V. Cutoiu*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcţia Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 184-186

134

Bucureşti, 8 august 1949 – *Notă informativă înaintată ministrului adjunct al Ministerului Apărării Naţionale de către şeful Direcţiei Superioare Politice a Armatei, general-maior M. Florescu, în care solicită sancţionarea magistraţilor Tribunalului Militar Timişoara, care au instrumentat procesul „bandei teroriste a lui Blaj Teodor şi Blaj Traian", şi a avocaţilor care i-au apărat pe inculpaţi, precum şi rejudecarea cauzei în „spiritul luptei de clasă".*

MAN
Direcţia Superioară Politică a Armatei

Nr. PP. 0865 din 8 august 1949
Confidenţial-personal

Notă
pentru Ministrul Adjunct al Apărării Naţionale

La judecarea inculpaţilor care au făcut parte din banda teroriştilor Blaj Teodor şi Traian, de către Tribunalul Militar Timişoara, completul de judecată, format din maior-magistrat Bonescu Oprea, preşedinte, maior-magistrat Casandra Aurel, procuror militar, căpitan-magistrat Mihăilă Efrem, căpitan Ionescu Nicolae, căpitan Hernea Ioan şi căpitan Răgălie Victor, membrii judecători, s-au lăsat influenţaţi de cuvântul apărării şi au achitat o serie de duşmani ai regimului nostru sau le-au suspendat pedepsele.

Astfel:

Boceanu Ioan – a activat în Mişcarea Legionară din 1937, a participat la rebeliune, iar în septembrie 1948 s-a obligat faţă de Secoşan Emilian să procure arme şi dinamite pentru organizaţie. A fost condamnat la un an închisoare cu suspendarea executării pedepsei.

Păuţă Nicolae – fost legionar, care a participat la rebeliune, iar în 1947 s-a înscris în PCR, pentru ca mai apoi să devină om de bază al grupului subversiv condus de Stan Filip. A fost condamnat la un an închisoare cu suspendarea executării pedepsei.

Crina Pavel – înscris la legionari din 1940, care înarmat a luat parte la rebeliune şi apoi a devenit membru al grupului subversiv condus de Stan Filip. A fost condamnat la un an închisoare cu suspendarea executării pedepsei.

Dărăban Andrei – membru al Mişcării Legionare, participant la rebeliune, finanţator al grupului subversiv legionar. A fost condamnat la un an închisoare cu suspendarea executării pedepsei.

De asemenea, **Cimpoeru Andrei** şi **Avram Nicolae**, participanţi la rebeliune, care au făcut parte din grupul subversiv organizat de Ştefănescu Mircea, au fost achitaţi.

La aceştia se mai adaugă încă un număr de 18 legionari, membri ai acestei organizaţii subversive, care au fost achitaţi.

Maiorul-magistrat Bonescu Oprea a lăsat ca apărătorii să pledeze, subminând în mod tendenţios autoritatea celor care au încheiat dosarul.

Astfel, avocatul Ghimicescu C., preşedintele Baroului, când a luat cuvântul, s-a exprimat: «***Procesul este extrem de greu, cu acte extrem de dificile şi chiar dubioase. Nu-i nimic***

serios în declaraţiile de la dosarul primelor cercetări, întrucât ele sunt şovăielnice», iar avocatul Nicolau a făcut următoarele aprecieri: «***Acei care văd că scopul final al acestor oameni era să răstoarne regimul prin violenţă au o concepţie care trebuie să fie dată în stăpânirea cămăşii de forţă. Nu vedeţi că broderia dosarului este putredă. Ea se vede de la distanţă***».

Completul de judecată în acest proces, prin atitudinea lui, a nesocotit principiile care trebuie să stea la baza justiţiei militare, dând sentinţa cerută de apărătorii acestor duşmani ai regimului.

Pentru a se pune capăt acestor stări de lucruri care există mai mult la acest tribunal, propunem:

- Direcţia Superioară a justiţiei, împreună cu un delegat DSPA, să facă o anchetă la acest tribunal şi să ia măsuri aspre împotriva celor vinovaţi.

- Să se rejudece procesul bandei teroriste Blaj Teodor şi Traian.

- Anunţarea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român în legătură cu pledoariile celor doi avocaţi (dintre care unul preşedintele Baroului Timiş-Torontal).

Şeful Direcţiei Superioare Politice a Armatei:
General-maior *M. Florescu*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcţia Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 53-55

135

Zalău, 1 septembrie 1949 – *Raportul Organizaţiei Judeţene Sălaj a PMR în legătură cu starea de spirit a populaţiei în urma rezoluţiilor adoptate în sesiunile Congresului Partizanilor Păcii de la Paris şi Praga, a desfăşurării Festivalului Tineretului de la Budapesta, a declanşării campaniei de colectări a cotelor agricole obligatorii şi a alegerilor noilor comitete în cooperaţie, precum şi în urma procesului de verificare a membril PMR; apariţia „bandelor subversive-teroriste ale reacţiunii" în judeţ.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Judeţean Sălaj

Către
Comitetul Central al PMR
- Direcţiunea Organizatorică -
Bucureşti

Lupta dusă de Uniunea Sovietică în fruntea lagărului antiimperialist, de asemenea Rezoluţia Congresului Partizanilor Păcii de la Paris şi Praga, a[u] avut o influenţă şi în judeţul nostru. Pregătirea Festivalului Tineretului de la Budapesta, aceasta a constituit [o] discuţie vie în rândul întreprinderilor, instituţiilor, cartierelor, satelor din judeţul nostru.

Prelucrarea în rândul activiştilor de partid şi a organizaţiilor de massă, cât şi a conducerilor organizaţiilor de massă, a constituit o înarmare temeinică în demascarea metodelor duşmanilor împotriva păcii, astfel crescând vigilenţa şi combativitatea împotriva duşmanului de clasă.

În judeţul nostru a avut [o] influenţă serioasă pregătirea Festivalului Tineretului de la Budapesta. Ca rezultat, pentru a dovedi ataşamentul şi dragostea faţă de acest festival, ca o manifestare în lupta pentru pace, tinerii din judeţ şi-au luat angajamente concrete în cinstea acestui festival prin întreceri socialiste. Exemplu: brigada UTM de la Abatajul Tineretului de la minele Sărmăşag care a depăşit norma cu 32%, de asemenea brigada de la minele Chieşd, depăşind norma cu 19,5%, cele două brigăzi de producţieUTM-iste de la SMT Carei, făcând o depăşire de 45%. Din cadrul brigăzilor s-au evidenţiat: Dragoş Elena şi Nagy Emeric din brigăzile UTM-iste din SMT.

Tinerii şi-au îndeplinit angajamentul prin depunerea de munci voluntare în strângerea de fier vechi.

Tot ca un angajament, în cinstea Festivalului de la Budapesta, tineretul de la sate şi de la oraşe a contribuit la pregătirea sărbătorească a zilei de 23 August, ca un exemplu concret

avem tinerii din plasa Carei, unde, la 23 August, într-un număr de 250 de călăreți au făcut ca serbarea să aibă un caracter adevărat sărbătoresc.

Tineretul de la sate, mobilizat de organizația UTM, au dat ajutor în ceea ce privește atrângerea recoltelor și depunerea de munci voluntare pentru unele construcții, ca de exemplu în comuna Buciumi, [unde] tineretul a depus 400 ore de muncă, [sau] Ciumărna, pentru construirea școlii primare.

Toate aceste aspecte concrete ne arată că într-adevăr Festivalul Tineretului de la Budapesta a constituit și în județul nostru un mijloc de mobilizare și manifestare a tineretului în lupta pentru pace.

Cu un viu interes a fost discutat în rândul cetățenilor din județul nostru schimbul de note între Uniunea Sovietică și Iugoslavia. La începutul cunoașterii acestor note, elementele dușmănoase, reacționare, au căutat să le tălmăcească printr-o serie de zvonuri, ca de exemplu: «***că Ardealul a fost ocupat de Iugoslavia***», «***că Tito se află la Timișoara și că a fost ocupat tot Banatul***». Acestea au avut o influență în unele locuri, că țăranii au început să cumpere sare, chibrituri, petrol, pentru a se aproviziona.

Prin difuzarea presei de partid, și mai ales prin apariția altor note de schimb între URSS și Iugoslavia, prin instruirea agitatorilor de partid, iar prin demascările continue a elementelor dușmănoase prin sate, și mai ales prin faptul că zvonurile care au fost născocite pe date, «***că pe data de 15 august va fi ocupată Albania, România și Ungaria***», din toate acestea cetățenii, văzând că nimic nu este adevărat, prestigiul URSS a fost cu mult ridicat. Prin schimbul acestor note și discuțiile în întreprinderi, instituții și sate, muncitorii au fost lămuriți mai mult de atitudinea trădătoare a lui Tito.

Tot ca o parte pozitivă a influenței URSS în demascarea ațâțătorilor la un război și [ca] un rezultat al luptei partidului nostru pentru ridicarea nivelului politic și cultural, s-a manifestat în cadrul cursurilor ICD secția maghiară Zalău, învățătorii și profesorii catolici desolidarizându-se de Papa, demascând manevrele războinice ale Papei, manifestând și luându-și angajamentul, în același timp, pentru întărirea regimului nostru și totodată lansând un manifest de a chema și pe ceilalți colegi ai lor din județ și pe credincioși de a urma exemplul lor. Pentru noi, această acțiunea a învățătorilor a constituit un ajutor în muncă.

În ceea ce privește situația politică în județul nostru, legată de evenimentele interne ale țării noastre, cât și de acțiunile concrete care se duc pe plan județean, putem spune că în această lună a avut aspecte cu totul deosebite față de luna trecută.

La începutul lunii august, prin pregătirea campaniei de colectări, am reușit ca să antrenăm întregul activ al partidului și al organizațiilor de msse, ca aceste colectări să se desfășoare așa cum partidul nostru a prevăzut, într-un spirit de clasă cu totul deosebit de anii precedenți.

Față de această campanie uriașă, care era trasată de a fi dusă la îndeplinire în lumina Rezoluției din 3-5 martie [1949], am avut o serie de greutăți, care au influențat negativ asupra situației politice a județului nostru. La începutul acestei campanii, prin faptul că instrucțiunile date de Comisia de Stat de Colectări, ca muncitorii de la batoze să fie plătiți în bani, și fără să se fi luat măsuri din timp pentru aprovizionarea acestor muncitori, s-a dat ocazie elementelor dușmănoase, chiaburești, care prin prisma acestor nemulțumiri să le mobilizeze împotriva noastră.

Cazul chiaburului Lucaci de la Pățal, plasa Tășnad, conducătorul Iehoviștilor din comună, care, folosind aceste nemulțumiri ale muncitorilor de la batoză, a mobilizat țăranii săraci și mijlocași la acțiuni rebelice. Aici s-a manifestat și activitatea șovăielnică a membrilor de partid și a organizațiilor de massă. În urma acestui fapt au fost luate măsuri de demascare a chiaburului și de prelucrare a lipsurilor în organizațiile de bază și organizațiile de massă. Acest chiabur s-a opus aparatului de stat, întâmpinând chiar cu foc de armă pe tovarășii noștri. În urma acestui fapt, ***chiaburul a fost împușcat și dat de exemplu pe întreaga comună***.

Totodată, la începutul campaniei de colectări, tovarășii din Comitetul Provizoriu au luat rigid unele instrucțiuni, de exemplu, că la mori nu se macină decât în urma dovezii de treier. Totuși, în comuna Moftinu Mic, un număr de 5 femei sărace au adunat spice pe câmp

într-o cantitate de 15-20 kg, [dar] tovarăşii din Comitetul Provizoriu n-au dat voie să macine aceste femei, astfel creând o agitaţie la moară, fiindcă cele 15 femei au mobilizat lângă ele încă 70, şi în loc de 5 s-a dat drumul să se macine la 75.

După ce CC, în urma telegramei pe care a dat-o şi prin care se arăta că muncitorii pot să muncească în liberă învoială, inclusiv în natură, atmosfera politică în județs-a schimbat imediat, treierişul s-a intensificat, iar combativitatea muncitorilor la batoze a crescut. Descoperind, totodată, şi o serie de metode din partea chiaburilor, ca de exemplu în comuna Borla, plasa Zalău-Buciumi, țăranii săraci, în frunte cu cu organizațiile de bază, au descoperit cum chiaburii împărțeau grâul înainte de a merge la treieriş cu o serie de elemente, unelte ale lor, pentru ca în felul acesta să-şi poată scoate productivitatea lor la hectar. Asemenea cazuri au fost demascate în comuna Ghenciu, plasa Carei. Totodată au fost demascate o serie de elemente care încercau să bată grâul acasă, ca de exemplu în comuna Aluniş, plasa Cehu Silvaniei, Horincar Gheorghe.

O altă parte pozitivă a fost că unii țărani muncitori, care înțelegând rostul colectărilor, au predat voluntar din prisosul lor de cereale. De exemplu Ranca Nicolae, țăran mijlocaş din comuna Răstolțu-Deşert, plasa Zalău-Buciumi, care a fost impus cu o cotă de 60 kg, [însă] pentru realizarea şi depăşirea planului de stat a predat voluntar 45 kg; Vlaicu Nicolae, țăran mijlocaş din comuna Poarta Sălajului, plasa Zalău-Buciumi, după ce i s-a treierat grâul, funcționarul de la batoză a socotit greşit, dar ajungând acasă, şi cântărind grâul, a văzut că are în plus şi s-a întors imediat la batoză fără să fie somat de nimeni.

Cu toate aceste părți pozitive, totuşi nu în întreg județul am reuşit ca să fie întărită vigilența față de duşmanul de clasă, şi ca dovadă, în comuna Corni, plasa Supuru de jos, lipsa de vigilență a organizației de bază şi [a] Comitetului Provizoriu comunal, cât şi a delegatului de la batoză, elemente duşmănoase au pus foc la o arie, unde au ars 30 stoguri de grâu şi de secară cu o cantitate de 25 vagoane cereale. Cazul de la Sărăuad, plasa Tăşnad, unde preotul a fost pus ca om de încredere la batoză.

Pe lângă lipsa de vigilență, mai întâmpinăm şi alte lipsuri serioase în munca de colectări. O parte din țăranii muncitori delegați la batoze, muncitorii la batoze şi chiar dintre cei ce treieră, sunt încă sub influența elementelor chiabureşti. Este cazul din comuna ratin, plasa Crasna, unde delegatul la batoză, Gaşpar Anton, membru în Comitetul de plasă, din 2.000 de kg grâu, n-a înregistrat numai 618. Cazul din comuna Sălacea, plasa Valea lui Mihai, unde țăranul sărac Somogy Grigore, [şi care având o avere] sub un ha pământ a fost scutit de cota de colectare, la treieriş, de pe 29 arii, a avut 1.200 kg grâu. Cercetând cazul s-a aflat că a primit-o de la Syabo Carol, care poseda 4,5 ha, angajând pe susnumitul la treier în numele lui, fiind scutit de cota de colectare, deci cu intenția de a se sustrage de la predarea cotei. Cazul chiaburului Elekes din comuna Ghenciu, plasa Carei, care a dat grâul unui sărac care a fost scutit, şi în urmă, la treieriş chiaburul a avut un randament de 600 kg la ha, sau cazul din comuna Asuaju de Sus, unde Tătar Gavril, țăran sărac, a fost mituit cu un purcel şi a luat o atitudine de sprijinire a chiaburimii, spunând «*de ce nu lăsați ca chiaburii să ducă acasă secara ?*», sau cazul de la Tăşnad, unde chiaburul Hoblea Nicolae a împărțit pentru 6 țărani săraci 62 cruci de grâu.

Totodată, nu toate Comitetele Provizorii au fost consecvente față de proprietarii de batoze, şi astfel în plasa Cehu Silvaniei, Ulmeni şi Andrid, am întâmpinat greutăți, iar un caz şi mai concret, Comitetul Provizoriu din comuna Trăznea, plasa Zalău, care a menajat pe chiaburul Lad Ioan, proprietar de batoză, care nefiind sancționat, a sabotat pur şi simplu mersul treierişului.

Față de aceste lipsuri, Comitetul Județean [al PMR] a mobilizat întreg activul de partid, a organizațiilor de massă şi Comitetul Provizoriu. Campania de colectări a constituit şi constituie un examen serios al cadrelor şi mobilizarea țărănimii sărace şi mijlocaşe. Ca un rezultat al măsurilor luate pentru lichidarea acestor lipsuriş țărănimea săracă şi mijlocaşă a mers sărbătoreşte la predarea cotelor la magaziile Comcerealului, însoțiți de muzică, agitatori şi drapele, ceea ce a influențat serios pozitiv situația politică a județului nostru. În această acțiune s-au evidențiat comunele Crişeni, Românaşi, Buciumi, Aghireş, Berveni, Crasna, Sărmăşag etc., iar în cinstea zilei de 23 August, la propunerea organizațiilor de bază, toate batozele au lucrat în ziua de 23 August.

Tot ca o influență pozitivă în județ a avut[-o] legea impzitului agricol, care a fost prelucrat[ă] până în ultima organizație de bază și pe linia organizațiilor de massă, țărănimea săracă și mijlocașă a primit cu bucurie această lege.

O acțiune care s-a desfășurat în județul nostru a fost alegerile [în] cooperativele de consum și aprovizionare. Acestea au constituit o influență în sânul țărănimii sărace și mijlocașe prin faptul că atât aprovizionarea, cât și curățirea de elemente dușmănoase au făcut ca să crească încrederea țărănimii muncitoare în cooperative. Ca dovadă, în unele locuri s-a manifestat chiar o atitudine prea stângistă, de exemplu [în] comuna Acâș, plasa Supur, unde țărănimea săracă și mijlocașă, după demascarea chiaburilor și a sabotorilor care au condus cooperativa înainte, au cerut excluderea tuturor preoților și chiaburilor din cooperativă; în comuna Buciumi, unde, la fel, [oamenii] au propuis pentru excluderea [a] 120 de cooperatori, dintre care abia 40 au fost compromiși.

În acțiunea de organizare a cooperației, ca o parte pozitivă, s-a văzut, și care a avut o influență în rândul țărănimii, funcționarilor și muncitorilor, a fost organizarea cantinelor, totodată schimbul în natură la cooperative, între cereale și mărfuri.

Totuși reacțiunea a încercat să lucreze împotriva noastră în această acțiune prin folosirea adeziunilor la reînscriere membrilor în cooperativă, prin faptul că era scris câîi copii, câte vite și cât loc (teren – n.n. Augustin Țărău) are cetățeanul. Față de acestea am luat măsuri ca înscrierea să se facă pe bază de simplă hârtie (cerere – n.n. Augustin Țărău).

Tot ca o frământare în sânul masselor, constituie în județul nostru verificarea m[embrilor] d[e] p[artid], în urma căreia se simte îmbunătățirea organizatorică a organizației noastre de partid. Ca dovadă s-a îmbunătățit frecvența ședințelor organizațiilor de bază și a crescut combativitatea m[embrilor] d[e] p[artid]. Aceasta s-a observat în special la alegerile cooperatiste, cazul din comuna Buciumi, unde Horincar Patriciu a demascat elementele dușmănoase strecurate în conducerea cooperativei din Romănași, unde la alegerile cooperativelor, o țărancă săracă Sântătărian Florica, la fel, a demascat elementele afaceriste, chiaburești, strecurate în conducerea cooperativei.

Cazul responsabilului de cadre al organizației de plasă Zalău-Buciumi, Bujor Ioan, care deplasânduse în comune pentru sprijinirea subcomisiei de verificare, un țăran sărac l-a demascat arătând că a fost în «***Gărzile lui Maniu***».

Dacă am arătat că verificarea a dus la întărirea organizatorică a partidului nostru, nu se poate spune același lucru din punct de vedere ideologic. Aceasta se manifestă prin lipsa de citire a presei, broșurilor de partid, cât și [a] lipsei de pregătire politică a ședințelor organizațiilor de bază.

Ca o lipsă a muncii noastre în jurul verificărilor, putem semnala lipsa de agitație, și ca urmare a acestei lipse, masselenemembrilor de partid nu [în]totdeauna au sprijinit ședințele de verificare. Cazul de la Cooperativa „Victoria" din Zalău, unde nemembrii de partid nu au luat cuvântul la ședința de verificare cu toate că au cunoscut slăbiciunile unor tovarăși. Tot ca o lipsă a agitației în jurul verificărilor s-a manifestat prin aceea că membrii de partid nu s-au prezentat la ședințele de verificare. Cazul de la organizația de bază CFR Zalău, unde numai 20% din membrii s-au prezentat la ședințele de verificare.

Acolo unde organizațiile de bază au fost verificate, [oamenii] au răspuns cu mai multă hotărâre la acțiunile de colectări, demascând elementele chiaburești și uneltele lor. Totodată, în mai multe comune s-au creat condițiuni, prin munca depusă de m[embri] d[e] p[artid], pentru trecerea la gospodării colective, de exemplu Someș-Odorhei etc.

Puține probleme au creat un așa ecou politic pozitiv în județul nostru ca formarea primei gospodării [agricole] colective de la Berveni, în urma căreia s-a început o frământare serioasă în massă și aceasta determinată de faptul că au participat delegați din fiecare comună a județului nostru, contribuind tot la această frământare sosirea delegaților din Uniunea Sovietică. Tot ca o parte pozitivă, au fost vizitele țăranilor muncitori din plasa Crasna, mergând să predea cadouri pentru prima gospodărie colectivă.

Pentru a se documenta și a cunoaște cât mai bine problema gospodăriilor colective, țăranii muncitori din comuna Samsud au invitat pe un delegat venit din URSS. Totodată, cazul de la Bartsaul de Sus, unde țăranii au mers o distanță de 15 km pe jos pentru a auzi pe delegatul venit din Uniunea Sovietică.

Ziua de 23 August s-a dovedit [a fi sărbătorită] în spirit sănătos în rândul muncitorimii, în spirit de dragoste pentru apărarea păcii, dovedind aceasta prin organizări de întreceri pentru îndeplinirea planului de stat pe luna august până la data de 23 August, şi caz concret, Minele Sărmăşag, unde planul pe luna august a fost îndeplinit în ziua de 17 august, sau cazul de la Fabrica de cânepă Berveni, unde planul a fost îndeplinit în 14 zile, la fel [la] Fabrica de ulei „Arovit" din Valea lui Mihai, la toate întreprinderile din judeţ [planul] a fost îndeplinit pe ziua de 23 august.

Instituţiile noastre, la fel, au întâmpinat ziua de 23 August cu realizări, formând cantine pentru salariaţi, cum [ar fi] de exemplu Comitetul Provizoriu Judeţean [Sălaj], Fabrica de cărămidă Za. Însăşi desfăşurarea zilei de 23 August a dovedit o parte pozitivă politică a tuturor rezultatelor, şi aceasta prin meetinguri ţinute la Zalău, unde a au participat 4.000 de cetăţeni, Carei 6.000, Tăşnad 1.500, Şimleu Silvaniei 3.000, Valea lui Mihai 2.000, Jibou 1.000, Cehu Silvaniei 500, Crasna 500.

În decursul acestei luni, dintre acţiunile principale ale duşmanului de clasă, a fost încercarea de pelerinaj în 15 august, când preoţii foşti greco-catolici trecuţi la ortodocşi şi preoţii romano-catolici au încercat ca această manifestare să fie o manifestare de forţă a reacţiunii, antrenând în unele locuri chiar şi membrii de partid. De exemplu Govor Ana din comuna Giorocuta, plasa Supur.

Faţă de această acţiune, prin anumite măsuri de prevenire în ceea ce priveşte bolile contagioase şi prin organizarea unei campanii sanitare legate de munca agitatorică de la om la om şi prin Comitetele Provizorii, antrenând chiar şi preoţii, cum este preotul Ploscaru din comuna Ciumărna, preotul din Sângeorzul de Meseş, plasa Buciumi, preotul din Cristolţel, plasa Surduc, care au ajutat la împiedicarea acestei acţiuni, astfel ca faţă de anul trecut, când au fost mobilizaţi zeci de mii de oameni, anul acesta am reuşit să stagnăm complet această acţiune.

O altă frământare care influenţează asupra situaţiei politice şi a bunului mers al muncii în judeţ este neplata salariilor în ultimele două luni la învăţători, neîncadrarea după noul sistem de salarizare a secretarilor Comitetelor Provizorii, neplata delegaţilor de la batoze.

În concluzie, situaţia politică a judeţului nostru s-a îmbunătăţit combativitatea şi sistemul luptei de clasă a crescut, metodele duşmanului de clasă au devenit cunoscute şi demascate. Faţă de aceştia, totuşi trebuie întărită vigilenţa şi mai mult, [pentru] că reacţiunea, în condiţiile luptei acesteia, şi în judeţul nostru a trecut la unele acţiuni subversive-teroriste. Cazul din comuna Băiţa, unde tovarăşul Pop Gheorghe, pădurar din comună, a fost împuşcat de indivizi necunoscuţi, care au vrut să-l ducă în pădure. Acest caz este sub cercetare.

Zalău, la 1 septembrie 1949
Secretar judeţean [al PMR]
Lucaci Vasile

AN-DJ Sălaj, *fond Comitetul Judeţean Sălaj al PCR*, dosar 5/1949, f. 82-87

136

Bucureşti, 6 septembrie 1949 – *Procesul verbal încheiat de comisia de control, alcătuită din Bratu Gheorghe, şeful Justiţiei Militare, şi locotenentul Iancu Teodor, delegatul Direcţiei Superioare Politice a Armatei, instituită în scopul verificării modului în care Tribunalul Militar Timişoara a pronunţat pedepse prea blânde în dosarul „bandei teroriste a lui Blaj Teodor şi Blaj Traian".*

Proces verbal
dresat astăzi, 6 (şase) septembrie 1949 (una mie nouă sute patruzecişinouă) la
Tribunalul Militar Timişoara

Subsemnatul, General-maior magistrat Bratu Gheorghe, şeful Justiţiei Militare, împreună cu locotenentul Iancu Teodor, delegatul Direcţiei Superioare Politice a Armatei, în

executarea ordinului, din rezoluția ministrului adjunct al Apărării Naționale, de a cerceta felul cum a judecat Tribunalul Militar Timişoara **banda teroristă a lui Blaj Teodor şi Blaj Traian**, cercetând dosarul cauzei, am constatat următoarele:

Tribunalul Militar Timişoara, prin sentința dată, în completul compus din maior-magistrat Bonescu Oprea, preşedinte, căpitan-magistrat Mihăilă Efrem, judecător, căpitan Ionescu Nicolae, căpitan Hernea Ioan şi căpitan Răgălie Victor, asesori populari, procuror fiind maior-magistrat Casandra Aurel, astăzi avansat [la gradul de] locotenent-colonel, au acordat suspendarea executării pedepsei la următorii infractori:

1) **Păuță Nicolae –** a fost condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei, deşi sentința reține în sarcină că: *„în 1940, Păuță Nicolae a fost înscris în Mişcarea Legionară; în 1941 a luat parte la rebeliune; în 1947 s-a înscris în PCR*". Din declarațiile legionarului Stângă rezultă că: *„făcea parte din Mişcarea Legionară în 1948, fiind încadrat în grupa condusă de legionarul Stângă*".

2) **Crina Pavel –** a fost condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei. Recunoaşte că: *„a făcut parte din Mişcarea Legionară în 1940;a luat parte la rebeliune în anul 1941; în 1947 s-a înscris în PCR*". Din declarațiile legionarului Stângă rezultă că: *„s-a reînscris în Mişcarea Legionară în 1948, făcând parte din grupul subversiv condus de Stângă*".

3) **Boceanu Ioan –** a fost condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei. A fost legionar; a luat parte la rebeliune; a fost condamnat pentru rebeliune. Recunoaşte că: *„a venit la el acasă legionarul Secăşeanu Emilian, care i-a cerut dinamită şi arme*". Din depoziția lui Secăşeanu, Blaj şi Mezin, rezultă făcea parte din organizația subversivă.

4) **Aldescu Olimpie –** este învinuit că a primit funcția de şef legionar în comuna Gorlovenii Vechi în 1948, funcție propusă de legionarul Blaj. Inculpatul recunoaşte că: *„a discutat cu Blaj şi cu Ruşmir referitor la organizația legionară, dar cunoaşte că a acceptat să fie şeful organizației legionare din comuna Gorlovenii Vechi*".

5) **Dărăban Aurel –** condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei. A fost legionar; nu a luat parte la rebeliune. Recunoaşte că: *„în 1948 s-a întâlnit cu legionarul Neicu Constantin, care i-a propus să dea bani pentru «**ajutorul legionar**»*". Recunoaşterea sa de a cotiza pentru legionari este confirmată şi de legionarul Neicu, şeful unui grup subversiv. Nu recunoaşte că a intrat în organizația subversivă, susținând că nici nu ştie că ar exista o astfel de organizație.

6) **Dolea Dumitru –** condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei. Nu a făcut politică. Este membru în PMR. Este arătat de Constantin Neicu că avea o atitudine ostilă față de regim. Din această atitudine a sa, Neicu a crezut că l-ar putea înscrie în organizația subversivă. I-a spus acest lucru lui Dolea, însă acesta nu l-a crezut, şi a refuzat să mai stea de vorbă cu el. de la această conversație nu s-au mai întâlnit.

7) **Constantin Bianu Ioniță –** a făcut parte din PNȚ până în anul 1947. în 1947 s-a întâlnit cu Crăiniceanu Gheorghe, care i-a propus să dea ajutor bănesc pentru legionari. A refuzat să dea acest ajutor. Crăiniceanu susține în declarația sa că făcea parte din organizația subversivă legionară condusă de el.

8) **Dragomir Traian –** a fost legionar în 1940; a luat parte la rebeliune în 1941; a discutat cu legionarul Mezin chestiuni politice. Acesta i-a comunicat că este urmărit de Poliție fiindcă a fost legionar. În declarația sa, Mezin declară că Dragomir Traian făcea parte din organizația subversivă condusă de Ştefănescu.

9) **Solea Ioan –** a fost condamnat la 1 (unu) an închisoare corecțională, cu suspendarea executării pedepsei. A fost înscris în Mişcarea Legionară în 1940; îl cunoştea pe legionarul Crăiniceanu Gheorghe. În 1948 a luat contact cu legionarul Neicu, cu care a discutat chestiuni politice interne şi externe. Nu recunoaşte că a aderat la organizația subversivă, însă din declarațiile lui Neicu Constantin şi Mezin rezultă că făcea parte din această organizație.

Din situațiunea de fapt, reținută în şedință, aşa cum se arată în dreptul fiecăruia, rezultă că nu era cazul a se aplica suspendarea executării pedepselor din anumite împrejurări, printre care aceia că: «față de circumstanțele atenuante şi antecedentele condamnatului, instanța

poate să aprecieze că pe viitor conduita lui va fi bună, chiar fără executarea pedepsei». Ori din starea de lucruri reținută rezultă tocmai contrariul celor recomandate de dispoziţiunile Codului Penal în art. 65.

În ce priveşte antecedentele condamnaților, se constată că toți sunt foşti legionari, cu bogată activitate în Mişcarea Legionară, majoritatea fiind participanți la rebeliunea din 1941. singură această împrejurare, care conturează în modul cel mai precis antecedentele condamnaților, ar fi trebuit să reţină instanța, de la aplicarea art. 65 CP, relativ la suspendarea executării pedepselor.

Dar ţinând seama de periculozitatea pe care o reprezintă condamnații pentru regimul nostru de democraţie populară, prin faptul că unii din ei, deşi erau membri PMR, activau intens şi în mişcarea subversivă legionară, căutând deci, prin cele mai viclene mijloace, să lovească în cuceririle democratice ale poporului muncitor din ţara noastră, considerăm că măsura luată de instanță, de a suspenda executarea pedepselor, este cu totul lipsită de temei din punct de vedere juridic.

O altă categorie de infractori învinuiți în această cauză au fost achitați, deşi din examinarea dosarului rezultă următoarele:

1) **Dalea Moise –** a fost achitat. Din dosar se constată că a fost legionar în 1940, iar ulterior s-a înscris în PMR. Recunoaşte că legionarul Stângă Filip l-a întrebat dacă vrea să se înscrie în mişcarea subversivă legionară, însă a refuzat, spunând că el face politică democrată. Este arătat de Stângă Filip că a făcut parte din grupul său subversiv.

2) **Avram Nicolae –** a fost achitat. În 1940 a fost legionar. Nu recunoaşte că a făcut parte din organizația subversivă în 1948, însă declară că în 1946 a dat 100 de lei şi ½ Kg slănină lui Damian Alexandru pentru a fi predate legionarilor din lagăr.

3) **Bostan Gheorghe –** a fost achitat. Recunoaşte că a făcut parte din Mişcarea Legionară în 1940, iar în 1947 s-a înscris în PMR. Nu recunoaşte că a făcut parte din mişcarea subversivă. Legionarul Jivan Ştefan declară că a discutat cu Bostan probleme de politică internă şi externă. Cu această ocazie Bostan i-a spus lui Jivan că o să-l dea la el în grup. Din această convorbire rezultă că Bostan nu era străin de organizația subversivă. Din depoziția sa rezultă că a colectat suma de 500 de lei pentru Jivan. Nu este arătat în schemă că făcea parte din organizația subversivă.

4) **Măzăreanu Traian –** a fost achitat. În 1939 a fost în PNȚ, apoi în 1940 s-a înscris în Mişcarea Legionară, iar în 1945 în PCR, actualmente făcând parte din PMR. Recunoaşte că a discutat cu Mezin şi Polojoară modalitatea de strângere a banilor pentru «ajutorul legionar». Din declarațiile lui Mezin rezultă că făcea parte din grupul subversiv al legionarului Polojoară.

5) **Zaverca Vizante –** a fost achitat. În 1940 a fost simpatizant al Mişcării Legionare. Nu recunoaşte că a făcut parte din organizația subversivă. Este arătat de Mezin Martin că a fost însărcinat să organizeze un grup subversiv, prin recrutarea de noi membri.

6) **Cimpoeru Andrei –** a fost achitat. În 1940 a fost legionar, iar în 1941 a participat la rebeliune. S-a înscris în PCR, iar apoi în PMR. Nu recunoaşte că a acceptat să se înroleze în mişcare, dar este arătat de Mezin că făcea parte din grupul lui Ştefănescu, împreună cu Dragomir, care a fost condamnat.

7) **Dinteanu M**. **–** a fost achitat. În 1940 a fost legionar, iar ulterior s-a înscris în PNȚ. Recunoaşte că s-a întâlnit cu Polojoară Traian, care i-a spus că este posibil să vină la putere legionarii, ajutați de americani. Este arătat de Mezin ca făcând parte din organizația subversivă, încadrat fiind în grupul lui Polojoară.

Din situațiunea de fapt reținută de instanță, aşa cum se arată în dreptul fiecăruia, rezultă că instanța, numai printr-o violare a art. 370 P.II, pentru ICJM, combinat cu art. 4, pct. 4 pentru Procedură penală, ajunge la achitarea mai sus arătaților inculpați.

Într-adevăr, prin starea de fapt stabilită rezultă neîndoielnic că o parte din aceşti inculpați erau încadrați în mişcarea subversivă legionară, iar o altă parte cunoşteau existența mişcării, dând ajutoare şi cotizând pentru mişcare. Ori, atât faptul de a fi încadrat într-o organizație subversivă de tip fascist, cum este Mişcarea Legionară, cât şi faptul de a avea cunoştință şi de a cotiza pentru o astfel de organizație, sunt incriminate şi pedepsite de art. 209, pct. I-IV CP, ca infracțiuni contra siguranței statului.

Față de aceste considerente, instanța, numai printr-o greșită apreciere a stării de fapt, a putut să ajungă la achitarea inculpaților arătați mai sus.

În fine, au mai fost achitați următorii:

1) Cernei Anatole,
2) Străițaru Pricopie,
3) Mureşan Gheorghe,
4) Militaru Nicolae,
5) Eva Alexandru,
6) Spravil Ladislau,
7) Botezatu Dumitru,
8) Georgescu Gheorghe.

Cu toate că din starea de fapt stabilită în cauză nu se cunoaşte că aceştia ar fi făcut parte din organizația subversivă legionară, sau că ar fi întreprins o activitate în favorul acestei organizații, totuşi, din raporturile lor personale cu unii membri de seamă ai organizației subversive, precum şi din discuțiile avute cu aceştia cu privire la situația internă şi externă, sub raport politic, ei au luat la cunoştință că aceştia sunt duşmanii regimului şi că activează împotriva lui, ceea ce ar fi trebuit să-i determine la denunțarea lor.

În consecință, şi aceşti inculpați se fac vinovați de a nu fi denunțat autorităților activitatea bandei subversive, şi ca atare trebuia să li se aplice o pedeapsă de către instanță, şi ținând seamă de antecedentele lor, că nu au făcut parte în trecut din vreo organizație subversivă cu caracter fascist, să le acorde suspendarea executării pedepsei.

În ce priveşte soluțiunea greşit pronunțată în prezenta cauză, situația poate fi remediată în cursul recursului declarat de Parchetul Tribunalului Militar Timişoara la Curtea Militară de Casare şi Justiție, care, prin admiterea recursului şi printr-o nouă judecare, va putea schimba soluțiunea procesului.

Concluziuni

Din analiza întregului proces se constată, neîndoielnic, că atât completul de judecată, cât şi procurorul militar, nu au pregătit suficient procesul, în sensul adâncirii cauzei în prealabil şi în timpul dezbaterilor.

La fel, completul de judecată, cu ocazia deliberării, nu a adâncit problemele dezbătute în sensul de a le analiza sub toate aspectele lor.

Ca atare, atât instanța, cât şi parchetul, s-au mărginit în a privi lucrurile cu o crasă superficialitate, împrejurare care singură poate motiva darea unei soluțiuni în cauză contrarie stării de fapt rezultate din dezbateri.

Soluția greşită pe care a pronunțat-o instanța se mai datoreşte şi nivelului politic deosebit de scăzut, atât a membrilor completului de judecată, cât şi a procurorului, din care cauză aceştia nu au putut sesiza în mod just periculozitatea infractorilor sub raportul luptei de clasă, care se adânceşte din ce în ce mai mult între regimul nostru de democrație populară, în frunte cu clasa muncitoare, şi duşmanii ei.

Nivelul politic scăzut al celor amintiți mai sus rezultă şi din slaba activitate a locțiitorului politic de pe lângă Tribunalul Militar Timişoara, căpitan Samson Dumitru, care a neglijat pregătirea politică a procesului. Înainte de proces nu a făcut politică cu completul de judecată.

Locțiitorul politic nu a luat legătură cu organizația de partid pentru verificarea avocaților care i-au apărat pe inculpați. De asemenea, nu a sesizat partidul în privința atitudinii nejuste luate de avocați în timpul procesului, care cu toții au cerut achitarea inculpaților, căutând să bagatelizeze faptele din cauză.

Locțiitorul politic nu a sesizat partidul pentru a lua măsuri împotriva unor membri de partid care au depus mărturii în favoarea inculpaților. Acesta duce o muncă politică în Tribunal neglijând complet munca de lămurire. Are atitudine de comandă.

Preşedintele completului de judecată, maior-magistrat Bonescu Oprea, nu a arătat convingeri democratice cu ocazia dezbaterilor. S-a îngrădit în formalisme juridice, fără a îmbina politicul cu profesionalul. Are legături cu avocați neverificați din punct de vedere politic. A permis

avocaților, în pledoariile lor, să se abată de la problemă şi să aducă acuzații Tribunalului Militar şi Securității. Soția sa, de origine rusă (rușii albi)[584], este dubioasă din punct de vedere politic.

În ce priveşte asesorii populari, s-au dovedit lipsiți de orientare politică şi s-au lăsat influențați de către maiorul-magistrat Bonescu Oprea.

Acuzarea, susținută de către maiorul-magistrat Casandra Aurel, a fost foarte anemică, din cauza pregătirii slabe a procesului şi mai ales a lipsei de convingere cu ocazia susținerii cauzei în instanță.

În consecință, din cele arătate mai sus, se constată că membrii completului de judecată, procurorul şi locțiitorul politic au lucrat în acest proces cu o completă superficialitate, neglijând astfel îndatoririle lor profesionale şi de serviciu. Pe lângă aceasta, ei au mai dovedit a fi lipsiți de o justă orientare politică şi vigilență de clasă.

Pentru aceste motive:

Propunem

- Pedepsirea maiorului-magistrat Bonescu Oprea, preşedintele completului de judecată, cu 20 zile de arest;

- Pedepsirea căpitanilor: Ionescu Nicolae, Hernea Ioan şi Răgălie Victor, asesori populari, cu câte 15 zile arest, desărcinarea din funcția de asesori populari, precum şi sancționarea lor pe linie de partid cu vot de blam;

- Pedepsirea căpitanului-magistrat Mihăilă Efrem, asesor magistrat în completul de judecată, cu 5 zile arest;

- Pedepsirea căpitanului Samson Dumitru, locțiitorul politic al Tribunalului Militar Timişoara, cu 10 zile arest, mutarea la o altă unitate, precum şi sancționarea cu vot de blam pe linie de partid.

- Pedepsirea locotenent-colonelului magistrat Casandra Aurel cu avertisment scris.

De asemenea, propunem ca Direcția Justiției Militare să facă un instructaj cu magistrații, asesorii populari şi locțiitorii politici de la toate tribunalele militare, de felul cum trebuie judecat un proces politic.

În privința maiorului-magistrat Bonescu Oprea, Direcția Justiției Militare Bucureşti a dispus mutarea sa la Tribunalul Militar Cluj, spre a fi sub supravegherea şi îndrumarea primului preşedinte al acestui tribunal, care este apreciat ca având cel mai ridicat nivel politic dintre toți preşedinții de tribunale militare.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal, din care un exemplar se va înainta Direcției Superioare Politice a Armatei.

Şeful Justiției Militare:
General-maior magistrat *Bratu Gheorghe*
Delegatul Direcției Superioare Politice a Armatei:
Locotenent *Iancu Teodor*

Pentru conformitate:
locțiitorul politic al Comandamentului Regiunii III Militare
Colonel *I.M. Rusu*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 46-50

137

Sibiu, 6 septembrie 1949 – *Notă informativă întocmită de ofițerul politic al Tribunalului Militar Sibiu, sublocotenentul Busuioc, cu privire la secretul întreținut de magistrații acestei instanțe pe marginea dosarului „lotului de legionari" şi prudența manifestată de magistrați în a pronunța pedeapsa cu moartea din lipsă de dovezi.*

---

[584] Belarus – n.n.

Notă informativă

De la 6 septembrie 1949 s-a observat că s-a schimbat moralul preşedintelui Tribunalului [Militar Sibiu], locotenent-colonelului magistrat Iftimie Călin, a şefului Parchetului Militar [Sibiu], maior-magistrat Palade Mihail şi a căpitanului-magistrat Teodorescu Ovidiu.

Această stare de spirit s-a schimbat de când a intrat dosarul mare cu lot de legionari. Se lucrează absolut secret, încât nu ştie nimeni nimic şi nici mie nu-mi spune nimic şi nici ofițerului de la Serviciul de Informații.

Vine foarte des pe aici comandantul trupelor de securitate din Sibiu şi tovarăşul general Bratu. Din câte am putut culege, stând de vorbă cu căpitanul-magistrat Teodorescu Ovidiu, reiese că Securitatea şi tovarăşul general Bratu nu sunt mulțumiți de felul cum a încadrat [pe legionari] în articolul de lege în aceste dosare. Stând de vorbă cu căpitanul Teodorescu despre [acestea], a spus că din studierea dosarelor nu are dovezi [cu] care să poată să-i încadreze la Legea 16 «***pedeapsa cu moartea***».

Acum sunt chemați la Bucureşti. Pentru ce ? nu ştiu. Despre acest lot [de legionari] a spus că el nu vede fapte [cu] care ar putea fi încadrați la legea cu moartea. arătând[u-i] pericolul care l-ar fi făcut ei, dacă şi-ar fi putut pune în aplicare planurile pe care le făcuse[ră], a spus că acestea sunt numai planuri, dar dacă nu şi le-au pus în acțiune, nu pot fi încadrați la legea cu moartea. Preşedintele Tribunalului spune că el nu se poate conforma legii, să se amestece la Parchet.

După cum se poate vedea, se feresc cu toții de a-i încadra [pe legionari] la legea cu moartea, fiindu-le teamă că vor fi traşi la răspundere.

Căpitanul Teodorescu, deşi la procese mai uşoare loveşte fără cruțare în duşmanii clasei muncitoare, acum, când procesul este mai greu, şovăie.

Pentru aceasta cred că ar fi necesar să fie un procuror membru de partid care să fie la judecata acestui proces, şi totodată nu ştiu de unde sunt ordinele care nu[-mi] dau voie să cunosc şi eu acest dosar.

Tovarăşul general Bratu ne-a spus ce este acest dosar, dar să fie absolut secret, şi cu această ocazie [că] nu pot să mă uit nici eu în dosar.

Locțiitor politic: Slublocotenent *Busuioc*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 107

138

Bucureşti, septembrie 1949 – *Raportul Direcției Superioare Politice a Armatei cu privire la atacurile organizate de «bandele teroriste» asupra unitățile militare, înregistrate în perioada mai-septembrie 1949.*

Direcția Superioară Politică a Armatei
- Direcția Organizare şi Instructaj -

Raport informativ
asupra atacurilor teroriste săvârşite împotriva unor unități militare

În perioada cuprinsă între sfârşitul lunei mai, anul curent, şi începutul lunei septembrie, anul curent, s-au semnalat următoarele atacuri teroriste îndreptate împotriva unităților armatei:

Regiunea I-a Militară – C[ercul] T[eritorial] Tecuci

În urma unei hotărâri luate de a se întări controlul posturilor de santinelă la C[ercul] T[eritorial] Tecuci, plutonierul Chirică Mihail a primit ordin ca în noaptea de 26/27.VII, anul curent, să procedeze la controlul posturilor.

La orele 20,30, subofițerul a intrat în curtea cazărmii, prin fundul grădinii, apropiindu-se de corpul de gardă, fără să fie observat de santinelele pe lângă care a trecut.

În fața corpului de gardă a fost somat de santinelă, care, spunându-i cine este, l-a lăsat să treacă, fără a mai anunța caporalul de schimb. Subofițerul a ieşit pe poarta cazărmii şi s-a îndreptat spre casă.

La aproximativ 15 minute după aceasta, atât santinelele de la Centrul de Instrucție al Securității, cât şi santinelele Cercului Teritorial Tecuci au fost atacate cu pietre. Santinelele au observat un individ ce fugea, asupra căruia au deschis foc, însă fără nici un rezultat.

În noaptea de 29/31 iulie, anul curent, garda C[erculuI] T[eritorial] Tecuci au prins la orele 22,30 pe caporalul Racoviță Constantin, din Regimentul 23 Artilerie, venind din oraş prin fundul grădinii. Ostaşul declară că venea de la cârciumă şi susține că nu ştie nimic de cele petrecute anterior.

Regiunea I-a Militară presupune, în urma cercetărilor făcute, că atacurile sunt săvârşite de elemente duşmănoase regimului, în scopul de a-şi însuşi armament.

Măsuri:

Față de acest caz, Regiunea I-a Militară a luat măsuri de a înlocui la instrucție pe plutonierul Chirică Mihail cu plutonierul Iamandi I., atunci când acesta se va înapoia de la viza livretelor.

Direcția Superioară Politică a Armatei a ordonat Regiunii I-a [Militară] să întărească munca aparatului politic, organizațiile de partid şi UTM.

Regiunea II-a Militară – Divizia II-a V[ânători de] M[unte]–Regimentul 8 V[ânători de] M[unte]

În noaptea de 19/20 mai, anul curent, santinela de la grajdul Companiei Pionieri a fost atacată cu pietre în repetate rânduri. După dublarea santinelelor s-au auzit mişcări în spatele copacilor, fapt care i-a făcut pe ostaşi să deschidă foc, însă fără nici un rezultat.

În dimineața zilei de 20 mai, anul curent, în urma cercetărilor s-a găsit un cartuş «*Parabelum*[585]» 9mm şi urme de bocanci pe pământ. Cazul s-a repetat pentru a patra oară în aceeaşi lună.

Măsuri:

Cercetările nu au dat nici un rezultat. Se supraveghează atent această zonă.

Subdepozitul [din] Munți – Țăndărei-Dolj

În noaptea de 2-3 iunie, anul curent, indivizi necunoscuți au încercat să pătrundă în depozitul de carburanți Țăndărei-Dolj.

Fruntaşul Rădoi Lazăr, care era de santinelă, observându-i, a deschis foc, dar datorită întunericului indivizii au reuşit să dispară.

Din cercetările făcute de unitate, s-a constatat că sârma ce înconjoară depozitul a fost tăiată în locul prin care au încercat să pătrundă.

Măsuri:

Cazul de vigilență al fruntaşului Rădoi Lazăr a fost prelucrat cu toate cadrele şi ostaşii subdepozitelor. Organele politice au trasat sarcini de întărirea vigilenței.

Subdepozitul [din] Munți Nr. 71 – Frânceşti

În noaptea de 26 iunie, anul curent, în timp ce maşinile subdepozitului se înapoiau de la Râmnicu Vâlcea, unde fuseseră la degresat, individul Ştefănescu Alexandru, în vârstă de 18 ani, din comuna Făleştii de Sus, județul Vâlcea, s-a agățat de una din maşini, încercând să pătrundă în subdepozit.

La oprirea maşinei în fața corpului de gardă, individul a fost observat, somat şi prins de santinelă. Fiind cercetat, Ştefănescu Alexandru a declarat că avea intenția de a da foc subdepozitului.

---

[585] Armă de producție germană, refăcută din carabina *Steyr-Mannlicher*, model 1895, în uzinele Waffenfabrik Walther Zella Mehlis, specifică regimului celui de al III-lea Reich – n.n. Augustin Țărău

Măsuri:

A fost anunțat Subcentrul de Control nr. 16, care l-a predat organelor Securității.

Regimentul 6 Artilerie Anti-Aeriană

În noaptea de 18/19 iulie, anul curent, santinela de la postul ce se găseşte în apropierea depozitului (fodt de subzistență) a fost atacată cu pietre de către un individ.

S-a dat alarma şi a venit patrula. Santinela de la postul nr. 2 a tras asupra individului, care imediat a răspuns cu foc de armă automată, reuşind apoi să dispară.

În urma acestui caz, Regimentul a luat măsuri de siguranță, ca:

- Instituirea unei patrule permanente. Şeful patrulei să fie înarmat cu pistol-mitralieră;
- Dublarea postului de santinelă. Afară de aceasta, a mai luat şi unele măsuri, ca:
  - Ofițerul de serviciu să fie înarmat cu pistol-mitralieră;
- A luat legătura cu Comitetul Provizoriu şi a obținut aprobarea ca pe o distanță de 500 metri şi lată de 50 metri să se taie orice cultură mai înaltă de 50 cm.

Măsuri:

S-a ordonat organului politic să intensifice munca politică cu ostaşii şi revizuirea cunoştințelor profesionale, pentru ca aceştia să poată acționa cu mai multă hotărâre atunci când se produc atacuri.

Regiunea III-a Militară – Regimentul 48 Infanterie

În ziua de 14 iulie, anul curent, la orele 15, în curtea Regimentului 48 Infanterie, la grajdul nr. 6 a izbucnit un incendiu care a distrus 2/3 din acoperişul grajdului. Focul a durat până a doua zi. În grajd se aflau 7 vagoane de paie, care însă nu au ars.

În urma anchetei făcute de un ofițer din Direcția Politică a Regiunii a III-a Militară şi un ofițer din Serviciul de Informații, s-a constatat că focul a fost pus intenționat, alegându-se grajdul cel mai depărtat de cazarmă şi cel mai apropiat de depozitul de muniții.

S-a mai constatat că nu s-au executat ordinele Regiunii a III-a Militară date pe linie de comandă de a nu depozita paie în clădiri. Cercetările întreprinse pentru descoperirea autorului nu au dat rezultate.

Este de semnalat că majoritatea ostaşilor care se aflau în cazarmă fac parte din compania locotenentului Petrescu C., care se află în prezent condamnat pentru neexecutare de ordin.

Se crede că incendiul face parte din acțiunea subversivă a unei bande teroriste, care operează în această regiune.

Garnizoana Arad

În noaptea de 1 august, anul curent, pe la orele 1,30, un număr de circa 6 indivizi au încercat să se apropie de depozitul de muniții al garnizoanei Arad, printre două posturi de santinelă.

Fiind somați de una din santinele, care a tras un foc de armă, indivizii s-au retras, trăgând şi ei focuri de armă. Garda Regimentului 32 Infanterie, fiind pusă în stare de alarmă, a pornit în căutarea indivizilor, fără însă a-i găsi.

Măsuri:

Santinelele au fost dotate cu pistoale-mitralieră şi s-a format şi o patrulă care circulă în afara gardului de sârmă ghimpată.

Garnizoana Arad a curățat terenul din jurul cetății pe o rază de 400 metri şi a organizat un serviciu de patrulare în afara cetății.

Regimentul 32 Artilerie

În noaptea de 22/23 august, anul curent, doi indivizi s-au apropiat de postul de santinelă nr. 2. Întrucât indivizii nu s-au oprit la somațiile regulamentare, santinela a deschis foc. Indivizii au fugit fără a putea fi prinşi.

Măsuri:

S-au înființat încă trei posturi de santinelă şi s-au luat măsuri pentru luminatul curții în timpul nopții.

Regimentul 48 Infanterie

În noaptea de 23/24 august, anul curent, santinelele din trei posturi diferite ale cazărmii Regimentului 48 Infanterie au simțit indivizi care încercau să pătrundă în cazarmă. A fost alarmată garda, s-au cercetat împrejurimile cazărmii, dar fără nici un rezultat.

A doua zi dimineața s-au găsit urmele celor care au încercat să pătrundă în cazarmă, spre depozitul de muniții.

Măsuri:

S-au luat măsuri pentru întărirea pazei. Cercetările nu au dus la nici un rezultat.

Comandamentul Aviației – Regimentul 6 Aviație

În noaptea de 2-3 iulie, anul curent, orele 24, pe şoseaua Braşov-Sfântu Petru, lângă Stația de Gonio[metrie] a Regimentului 6 Aviație, s-a oprit o maşină care venea de la Braşov. După ce a stins farurile, maşina a întors şi a plecat imediat spre Braşov.

După 10 minute a apărut un individ, care la prima somație a santinelei a continuat să înainteze. După ce santinela a tras o rafală de pistol-mitralieră, individul a fugit, iar ostaşul nu a mai putut trage din cauza defectării armei.

De asemenea, santinelele raportează zilnic că unii ciobani vin cu oile la 10-15 metri de Stația de Gonio[metrie] şi nu răspund la somațiile ce li se fac. Astfel, în noaptea de 4/5 iulie, anul curent, oile ciobanului Clinciu au intrat până în locul unde soldatul Ghepe Alexandru făcea de santinelă.

Măsuri:

Cercetările nu au dat nici un rezultat.

Regimentul 2 Aviație

1) În noaptea de 25/26 august, anul curent, hangarele Regimentului 2 Aviație au fost atacate de un grup de terorişti, care reuşiseră să se strecoare până în interiorul unității. Unul dintre terorişti s-a adăpostit în cimitirul de avioane, iar altul în barăcile de scânduri aflate la 30 de metri, în spatele hangarului nr. 1.

Indivizii, făcând zgomot, au fost descoperiți de santinela de la depozitul de benzină, care a dat alarma. Fiind urmăriți de santinele şi patrulă, terorıştii au deschis foc asupra ostaşilor, după care s-au ascuns în porumbul din apropiere.

În acelaşi timp, santinela de la postul nr. 1 a fost atacată cu bulgări de pământ, din porumbul din apropiere.

S-au tras de către ostaşi 59 de cartuşe, iar de către terorişti 7-8 cartuşe, dintre care unele trasoare. Indivizii au dispărut fără a putea fi identificați.

Locțiitorul politic al Regimentului 2 Aviație presupune că atacatorii sunt din rândurile ofițerilor de aviație deblocați, din Grupul II Vânătoare.

Măsuri:

- S-a înființat încă un post de santinelă, de noapte.

- S-a dotat corpul de gardă cu pistoale de rachete, pentru a se putea lumina câmpul în caz de nevoie.

- A fost sesizat Centrul de Control Militar şi Miliția Craiova.

2) În noaptea de 26/27 august, anul curent, Aerodromul Craiova a fost atacat din nou, în următoarele împrejurări:

La orele 12,30 santinela de la depozitul de benzină a auzit paşi apropiindu-se de postul său, la circa 30 de metri. În urma acestui fapt, santinela a somat şi a deschis foc, fără a lovi pe atacatori, din cauza întunericului.

În acelaşi timp, santinela de la barăcile din spatele hangarelor a observat un individ fugind pe şosea, asupra căruia a deschis foc, fără a-l lovi.

La orele 1,15 indivizi necunoscuți au încercat prin strigăte să ademenească santinela de la postul nr. 1 (poarta principală). Ostaşul nu a răspuns chemării şi s-a culcat la pământ, supraveghind împrejurimile.

Ridicându-se să-şi ia mantaua din gheretă, pentru (… text lipsă – n.n. Augustin Țărău)

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 2667/1949-1950, f. 26-30

139

Oradea, 5 octombrie 1949 – *Planul de muncă al Direcțiunii Regionale de Securitate Oradea pe perioada 7 octombrie - 7 noiembrie 1949, cu privire la stadiul cercetărilor în dosarele loturilor PNȚ-Maniu, legionari și organizații subversive.*

Republica Populară Română
Ministerul Afacerilor Interne
Direcțiunea Generală a Securității Poporului

Direcțiunea Regională de Securitate Oradea
Nr. 5/25783 din 5 octombrie 1949

Către
Direcțiunea Generală a Securității Poporului
pentru tovarășul colonel Dulgheru
Bucureşti

La ordinul dumneavoastră telefonic, f[ără] număr, avem onoarea a vă înainta alăturat planul de muncă întocmit pe linia Secției 5, pe intervalul de la 7 octombrie la 7 noiembrie 1949, pe întreaga raza a acestei Direcțiuni.

Căpitan de Securitate:
Palcovici Iosif

Plan de muncă
pe linie de cercetări, întocmit pe intervalul de la 7 octombrie la 7 noiembrie 1949

Numărul total al arestaților în raza DRSP Oradea = 314

Direcțiunea Regională de Securitate Oradea

1. Problema PNȚ-Maniu format din 2 loturi şi anume:

a) Lotul bandei teroriste Popşa Ioan, cu un număr de 75 reținuți. Acest lot, divizat în 9 loturi, se va termina pe ziua de 25 octombrie 1949.

b) Lotul organizației subversive «Sărsig», cap de listă Fürtös Vasile, cu un număr de 24 reținuți. Lotul se va termina pe ziua de 15 octombrie 1949.

2. Problema legionară

a) Lotul mănunchiului legionar din comuna Dragomireşti, județul Maramureş, cap de listă Vlad Aurel, cu 5 reținuți. Lotul se va termina pe ziua de 10 octombrie 1949.

3. Diferite organizații subversive format din 3 loturi, şi anume:

a) Lotul Organizației subversive «Vlad Țepeş», cap de listă Militaru Constantin, cu un număr de 20 reținuți. Lotul se va termina pe ziua de 20 octombrie 1949.

b) Lotul organizației subversive « G 4 », cap de listă Oprea Dumitru, cu un număr de 15 reținuți. Lotul se va termina pe ziua de 10 octombrie 1949.

c) Lotul organizației subversive a lui Pârâpeanu Ioan, cu un număr de 9 reținuți. Lotul se va termina pe ziua de 10 octombrie 1949.

4. Problema de frontieră

Un număr de 31 reținuți, care sunt cazuri izolate. Lotul se va termina pe ziua de 1 noiembrie 1949.

Arhivele Serviciului Român de Informații, fond *Documentar*, dosar 905/1949-1950, volumul 2, f. 91-92

140

Oradea, 25 octombrie 1949 – *Procesul verbal al Direcției Regională a Securității Poporului din Oradea, întocmit cu ocazia ședinței comune a factorilor de conducere a județului Bihor în vederea înființării unei comisii de verificare a persoanelor deportate.*

Proces verbal

astăzi 25 octombrie 1949, la Direcția Regională a Securității Poporului Oradea

Având în vedere ordinul Ministerului Afacerilor Interne, prin care se ordonă verificarea situației persoanelor ridicate în cursul lunilor iunie-august 1949, de pe teritoriul județului Bihor și Sălaj.

Conform ordinului sus amintit, s-a constituit o comisiune de verificare formată astfel:

- din partea Direcției Generale a Securității Poporului – Căpitan de Securitate Dumitrescu Nicolae;
- din partea Direcției Regionale a Securității Poporului – Căpitan de Securitate Mezei Gheorghe;
- din partea Direcției Generale a Miliției – Maior de Miliție I. Mureșanu;
- din partea Miliției județului Bihor – Locotenent Sipianu Adalbert;
- din partea Organizației județene PMR Bihor – Tovarășul Nagy Ladislau;
- din partea Consiliului Sindical județean – Tovarășul Mercea Teodor.

Această comisiune s-a deplasat într-un număr de 50 de comune din județul Bihor și două comune din județul Sălaj, unde s-a crezut necesar să se verifice cazurile mai suspecte ale unor familii ridicate cu ocazia dezordinelor petrecute în lunile iunie-august 1949. în toate aceste comune s-a luat contact cu organizațiile locale de bază ale PMR, membrii Comitetelor Provizorii ale Sfaturilor Populare locale și organizațiile de massă.

După cercetări minuțioase făcute cu această ocazie, la fața locului, rezultatul acestor anchete a fost consemnat în următoarele tabele:

1. Tabel general de persoanele ridicate și deplasate în Regionala Constanța;
2. Tabel de persoanele ridicate și propuse să se reîntoarcă acasă;
3. Tabel de persoanele ridicate și propuse a fi eliberate din penitenciar;
4. Tabel de persoanele ridicate și propuse a fi trimise în justiție;
5. Tabel de persoanele propuse a fi trimise după familiile lor în zonă.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal

Căpitan de Securitate	Căpitan de Securitate
N. Dumitrescu	*Mezei Gheorghe*
Maior de Miliție	Locotenent de Miliție
I. Mureșanu	*Adalbert Sipianu*
Tovarășul	Tovarășul
Nagy Ladislau	*Mercea Teodor*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 281

141

Bucureşti, 15 noiembrie 1949 – *Notă informativă întocmită de locțiitorul politic al Tribunalului Militar București cu privire la modul în care s-au desfăşurat ședințele de judecată a „grupului de spioni în frunte cu Mihail Eliad și Tetorian"*[586].

[586] Lotul *„**Dan Tetorian, Emilian Marcel și Eliade Marcel**"*, toți trei condamnați și executați împreună cu generalul de infanterie Ion Enulescu, considerat conducătorul lotului, în urma unui proces de „înaltă trădare" înscenat,. Execuțiile au avut loc pe 13 decembrie 1949 la Penitenciarul Jilava – n.n. Augustin Țărău

Notă

În şedința din dimineața zilei de 15 noiembrie 1949 a procesului ***grupului de spioni în frunte cu Mihail Eliad şi Tetorian***, a avut loc audierea inculpaților, rechizitoriul procurorului general, locotenent-colonelul magistrat Dumitriu Paul, şi cuvântul avocaților apărării.

De felul cum a fost ținut rechizitoriul s-a remarcat faptul că procurorul general, locotenent-colonelul magistrat Dumitriu Paul, a vorbit fără însufleţire, cu un ton prea blând, dând impresia că nu este bine documentat, oferind astfel avocaților apărării posibilitatea de a exploata unele situații.

În general, avocații apărării au recunoscut de la început că au o sarcină foarte grea, întrucât acuzații pe care îi apără s-au făcut într-adevăr vinovați de crimele cuprinse în actul de acuzare. Prin pledoariile lor, avocații au urmărit să evite sentința condamnării la moarte a acuzaților.

Dintre cei cinci avocați ai apărării, care au pledat dimineața, apărătorul acuzatului Tetorian a creat o atmosferă nesănătoasă, aducând argumente neştiinţifice, făcând caz deseori «***de puterea divinității, de răutatea ursitoarelor, care au tors firul vieții inculpatului, de clipe fatale***» etc. căutând în felul acesta să justifice vina acuzatului.

Avocatul a început să scoată în evidență că inculpatul Tetorian, până a nu se face vinovat de crimele comise, era un element de valoare «***ataşat al regimului din RPR***».

În şedința de după amiază au continuat pledoariile din apărare. Aceştia, ca şi cei care au pledat dimineața, au cerut circumstanțe atenuante pentru acuzații din boxă.

Este de remarcat faptul că aproape toți avocații au căutat să arate că acuzații pe care îi apără au săvârşit crimele lor «***datorită numai unor întâmplări, datorită unui ghinion care i-a urmărit pas cu pas***».

De asemenea, apărătorul inculpatului Kurt Mott a încercat să demonstreze că acesta «***n-a fost exploatator, ci un om cinstit, care s-a ridicat de jos dintr-o familie de dogari şi care prin muncă cinstită a ajuns să facă o întreprindere, care constituie o mândrie a țării noastre***».

Acest avocat a încercat, de asemenea, să prezinte pe acuzat ca «***un apărător al comuniştilor din ilegalitate, pe care i-a ascuns, ferindu-i de a nu cădea în mâinile Siguranței***».

După terminarea pledoariilor avocaților apărării, s-a dat cuvântul acuzaților, care în majoritatea lor au spus că nu mai au nimic de declarat şi că aşteaptă cu încredere sentința Tribunalului.

Cu acest prilej, Tribunalul a permis acuzatului Tetorian să-şi expună faptele pozitive din trecut şi pozeze în felul acesta ca un salvator al unui grup de evrei, al unui grup de paraşutişti sovietici şi chiar a tovarăşului Duşa Victor[587].

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 3027/1949-1950, f. 28-29

---

[587] ***Duşa Victor***, intelectual, a intrat în mişcarea muncitorească în anii ilegalității, iar după 23 august 1944 a îndeplinit o serie de funcții de partid în aparatul de stat. În anul 1956, prin Hotărârea nr. 005750 a CC al PMR, este sancționat cu vot de blam şi destituit din funcția de prim-arbitru al RPR, pentru activitate antipartinică, alături de alți demnitari, ca: Petrescu Dumitru, Eremia Ion, Agiu Constantin, Levente Mihai şi Bucur Şchiopu. *„Eremia, Duşa şi alții* – se punctează, printre altele, în dispozitivul hotărârii – *în cadrul acestor discuții s-au ridicat împotriva politicii partidului şi guvernului de transformare socialistă a agriculturii, singura cale de sporire a producției agricole, de rezolvare a problemei producției agricole-marfă şi de asigurare a bunăstării țăranilor muncitori. Încălcând linia partidului şi desconsiderând rezultatele obținute de majoritatea gospodăriilor colective şi întovărăşirilor agricole în domeniul sporirii producției agricole şi ridicării nivelului de trai al țăranilor muncitori, ei au susținut că trecerea de la proprietatea mică țărănească la gospodăria mare socialistă duce la scăderea producției-marfă. Eremia, in discuțiile cu Petrescu, iar apoi cu Duşa, Agiu şi alții, s-a ridicat împotriva sistemului de colectări, care reprezintă o contribuție a țărănimii la construirea socialismului, la asigurarea cantităților de produse agricole necesare aprovizionării populației muncitoare de la oraşe şi dezvoltării producției de bunuri de larg consum. În locul colectărilor Eremia preconiza un schimb «liber» de produse, concepție susținută de elementele reacționare în scopul de a da frâu liber creşterii elementelor capitaliste şi de a lăsa pe oamenii muncii pradă speculei şi umflării neîngrădite a prețurilor. Acesta pretindea că prin politica de impozite a statului nostru se pun sarcini exagerate pe spinarea țărănimii, deşi este cunoscut că, în ce priveşte impozitele, țărănimea noastră nu s-a bucurat niciodată de asemenea uşurări ca acum"* – Apud: Hotărârea Nr. 005750, *„cu privire la activitatea antipartinică a unor membri de partid"*, dată la Plenara CC al PMR din 16-17 iulie 1956

142

Timişoara, 15 noiembrie 1949 – *Sentința pronunțată de Tribunalul Militar Timişoara împotriva lotului țăranilor arestați în urma rebeliunii din comuna Berechiu.*

Tribunalul Militar Timişoara

Dosar nr. 1345/1949
Sentința nr. 1703/1949

astăzi 15 noiembrie 1949

Tribunalul Militar Timişoara, compus conform art. 9-10 din Codul Justiției Militare, compus din:

-Locotenent-colonel magistrat Ștefănescu Mihail – preşedinte,
-Maior-combatant Patriciu Ştefan – membru,
-Căpitan-combatant Darie Silviu – membru,
-Căpitan-magistrat Radu Emanoil – procuror militar,
-Grefier Epuraru Ioan – grefier de şedință

s-au întrunit în şedință publică, cu respectarea dispozițiunilor prevăzute în art. 19-22 din Codul Justiției Militare, şi având jurământul în forma prevăzută de lege, pentru a judeca pe:

1) ***Belle Gheorghe***, zis Epuroiu – de 38 ani, de profesiune agricultor, domiciliat în comuna Berechiu, județul Arad, necondamnat;

2) ***Herman Gheorghe***, zis Bicoş – de 39 ani, agricultor, domiciliat în Berechiu, necondamnat;

3) ***Rus Elena***, zisă Fiț – de 41 ani, casnică, din Berechiu, necondamnată;

4) ***Jurcoi Mihai***, zis [a] Flori – de 26 ani, agricultor, din Berechiu, necondamnat;

5) ***Kapes Francisc***, zis Fercu – de 28 ani, agricultor, din Berechiu;

6) ***Oala Traian***, zis Zorii – de 27 ani, agricultor, din Berechiu;

7) ***Haiduc Mihai***, zis Tutu – de 54 ani, agricultor, din Berechiu;

8) ***Kiss Anton*** – de 29 ani, agricultor, domiciliat în comuna Adea, județul Arad, necondamnat;

Toți învinuiți pentru „***Delictul de rebeliune contra autorității, săvârşit de către o ceată***", prevăzut în art. 258, 259, 260 Cod Penal, combinat cu Decretul-Lege 856/1938.

9) **Haiduc Mihai**, zis Bucşe – de 53 ani, agricultor, din Berechiu, necondamnat;

10) **Panda Maria**, zisă [a] Gubi – de 42 ani, agricultoare, din Berechiu, necondamnată;

Ambii învinuiți pentru „***Delictul de rebeliune contra autorității, săvârşit de către o ceată***", prevăzut în art. 258, 259, 260 Cod Penal, combinat cu Decretul-Lege 856/1938 şi „***Delictul de deținere în mod ilegal de muniținuni***", prevăzut în art. 31. a şi art. 35 din Legea 190/1947.

11) **Haiduc Floarea**, zisă [a lui] Bucşe – de 50 ani, casnică, din Berechiu, necondamnată;

12) **Herman Gheorghe**, zis Pupu – de 19 ani, agricultor, din Berechiu, necondamnat;

13) **Marticsek Wilhelm** – de 38 ani, mecanic, domiciliat în comuna Țipari-Arad, condamnat la 2 luni închisoare pentru furt.

Toți învinuiți pentru „***Instigare la delictul de rebeliune***", prevăzut în art. 120 Cod Penal, combinat cu art. 258-260 Cod Penal, combinat cu Decretul-Lege 856/1938.

Toți inculpații s-au prezentat în instanță, fiind asistați de apărătorii lor aleşi şi din oficiu.

Preşedintele, conformându-se dispozițiunilor din art. 265 Codul Justiției Militare, a stabilit identitatea inculpaților.

Grefierul a făcut apelul martorilor propuşi în cauză. După aceia s-a dat citire de către grefier a actului de acuzare şi a pieselor de la dosar.

Preşedintele a dispus apoi retragerea inculpaților din sală, urmând ca udierea lor să se facă separat, în conformitate cu dispozițiunile art. 270 Codul Justiției Militare.

Interogatoriile inculpaților, semnate de ei şi contrasemnate de preşedinte, s-au anexat la dosarul cauzei.

După aceasta, s-a dat cuvântul procurorului militar, care în rechizitoriul său a susținut condamnarea tuturor inculpaților, menținând calificările din ordinul de trimitere în judecată.

După ce apărarea a avut ultimul cuvânt, președintele a întrebat pe învinuiți dacă mai au ceva de adăugat în apărarea lor.

După răspunsurile inculpaților, președintele a declarat dezbaterile închise, Tribunalul, cu unanimitate de voturi, amânând pronunțarea pentru ziua de 21 noiembrie 1949, fiind nevoie de timp pentru a se studia în amănunt piesele de la dosar.

Ședința zilei de 21 noiembrie 1949

În ziua de 21 noiembrie, Tribunalul Militar [Timișoara], în aceeași compunere ca în ziua de 15 noiembrie 1949, s-a retras în camera de consiliu spre a delibera asupra culpabilității și aplicațiunii pedepselor.

Tribunalul deliberând, în conformitate cu dispozițiunile art. 291, 295 Codul Justiției Militare asupra acțiunii penale nr. 8071 din 4 noiembrie 1949, din dosarul nr. 1345/1949, și având în vedere concluziunile orale ale procurorului militar, precum și susținerile inculpaților, făcute personal și prin apărătorii lor în fața instanței penale, constată următoarele:

În fapt –

În regimul nostru de democrație populară, începutul făcut în materie de colectivizare a agriculturii în cursul anului 1949, precum și măsurile luate de guvern în legătură cu colectarea cerealelor, nu conveneau elementelor chiaburești de la sate, mai ales că-și dădeau seama că alianța dintre clasa muncitoare de la oraşe şi țărănimea muncitoare se întărește din ce în ce mai mult.

Din această cauză, ei au căutat și caută să submineze măsurile legale luate de guvern și să împiedice mersul agriculturii spre colectivizare.

O asemenea manifestare a avut loc în comuna berechiu, județul Arad, în zilele de 31 iulie și 1 august 1949, când elemente chiaburești, care înainte au fost membri ai fostului Partid Național Țărănesc și [Partid Național] Liberal , au speculat nemulțumirea unor țărani muncitori nelămuriți îndeajuns, care cereau ca plata lucrului la mașinile de treier să se facă în natură, iar nu în bani, și i-au instigat la rebeliune contra autorităților publice, bruscând și bătând pe câțiva membri de partid, dezarmând 6 milițieni și căutând să dea ajutor altor rebeliuni care au avut loc în comunele vecine.

Din probele de la dosar se constată că în ziua de 30 iulie 1949, Belle Gheorghe, zis Epuroiu, s-a întâlnit în curtea cârciumarului Chirilă Florea cu Herman Gheorghe, zis Bicoș, și alți chiaburi ca și ei, unde au discutat problema cotelor de cereale ce trebuiau date statului în conformitate cu dispozițiunile legale.

Acestor chiaburi nu le convenea cota fixată, care era proporțional progresivă cu averea fiecăruia și cu cantitatea recoltată rezultată. Ei scontau că revoltându-se vor reuși să nu mai predea nici o cantitate de grâu sau cel puțin să li se micșoreze cota.

Cu această ocazie ei au mai discutat ***vestea*** pe care le-a adus-o Mateiaș Gheorghe și Precup Petru, ***că în comuna Tăut, județul Bihor, precum și în comunele din vecinătate, populația ar fi nemulțumită și că s-ar fi răsculat contra autorităților, devastând localurile sfaturilor populare, bătând pe funcționari și pe membrii de partid, și înarmându-se pentru a face față eventualelor intervenții ale autorităților***.

Aceste veşti i-au făcut să fie mai îndârjiți pe cei prezenți (activiștii sosiți în comună – n.n. Augustin Țărău) și au hotărât să procedeze și ei la fel.

A doua zi, 31 iulie 1949, fiind duminică și fiind lume multă adunată în fața Sfatului popular, inculpații Belle Gheorghe, zis Epuroiu, Herman Gheorghe, zis Bicoș, Haiduc Mihai, zis Bucșe, și Rus Elena, zisă Fiț, au căutat să convingă pe cetățenii adunați ca să se răscoale împotriva autorităților, pentru că cotele de cereale sunt mari și că nu trebuie să predea aceste cote.

În dimineața aceleași zile, secretarul [Organizației PCR] de plasă de la Ineu, Nanu Gheorghe, a venit în comuna berechiu, județul Arad, pentru a da lămuririle necesare în legătură cu treierișul. Atunci, o parte din inculpații de mai sus, fiind în fruntea mulțimii, s-au năpustit

asupra lui, lovindu-l, fiind scăpat din mâinile lor de către şeful Postului de Miliție din comună. Învățătorul comunei, Buraga Nicolae, ducându-se şi el acolo ca să liniştească spiritele, a fost şi el lovit şi bruscat şi silit să se refugieze la el acasă.

În dupăamiaza aceleaşi zile de 31 iulie 1949, la orele 16, a venit în comună o maşină, în care se găsea un maior de miliție însoțit de câțiva milițieni, care prin cuvinte frumoase i-a liniştit pentru un moment şi i-a invitat pe şefii răsculaților ca să stea de vorbă cu el şi să-i spună ce doresc. Atunci s-a format o delegație dintre cei răsculați, având în frunte pe Belle Gheorghe şi Herman Gheorghe, precum şi alții, care i-au spus maiorului de miliție că doresc să li se reducă cotele de grâu ce trebuie să le dea statului şi să treiere mai înainte câte o căruță de grâu.

În dimineața zilei de 1 august s-a bătut toba în comună, precum şi clopotele la biserică, după care locuitorii s-au adunat în fața Sfatului popular şi intrând înăuntru au început să-l devasteze.

La câtva timp după aceasta a sosit o maşină militară cu 6 milițieni, având ca şef pe plutonierul de miliție Schwartz Iosif, care au fost dezarmați de Belle Gheorghe, Hermen Gheorghe, Kapes Francisc, contribuind la aceasta şi Haiduc Maria, zisă [a lui] Bucşe şi alții. Mai târziu aceste arme au fost restituite milițienilor, în urma intervenției şefului de Post de Miliție din comună, în afară de o parte din cartuşe, care fuseseră luate de Haiduc mihai senior, zis Bucşe, şi un pistol, care a fost văzut la Haiduc Mihai junior.

Camionul cu care veniseră milițienii a fost reținut în curtea Sfatului Popular de către rebeli.

După câtva timp a sosit vestea că în comuna Apateu, județul Arad, locuitorii s-au înarmat şi sunt gata să primească lupta cu organele Miliției. Atunci Belle Gheorghe şi Herman Gheorghe, precum şi alții, s-au urcat în maşina Miliției, pe care o sechestraseră, şi au plecat în comuna Apateu pentru a vedea care este situația răscoalei din această comună şi ale da ajutor acestora.

Ajungând acolo, au fost informați că în comuna Şepreuş, județul Arad, situația este mai grea, şi au hotărât să meargă acolo să le dea ajutor acestora. În comuna Apateu au stat de vorbă cu Homorogan Petre, care i-a îndemnat să se ducă la Şepreuş şi care le-a dat câțiva oameni şi din comuna Apateu.

Plecând spre comuna Şepreuş, în drum s-au întâlnit cu un cetățean, care le-a spus că în Şepreuş este armată multă şi i-a sfătuit să se înapoieze. Față de această situație, rebelii s-au înapoiat cu maşină cu tot în comuna Berechiu, retrăgându-se pe la casele lor, iar parte din ei fugind pentru a nu fi găsiți acasă de organele anchetatoare.

Din probele administrate în cauză, analizând situația fiecărui inculpat în parte, se constată următoarele:

1) ***Belle Gheorghe***, zis Epuroiu – a fost cap al rebeliunei, luând parte la maltratarea secretarului [PCR al] plasei, din comuna Ineu, Nanu Gheorghe, şi a învățătorului din comuna Berechiu, Buraga Nicolae; a participat la devastarea localului Sfatului Popular al comunei Berechiu şi la dezarmarea celor 6 milițieni ce veniseră în comună.

De asemenea, împreună cu Herman Gheorghe şi alții, s-a deplasat cu camionul, luat cu forța de la milițienii ce au fost dezarmați, în comuna Apateu, județul Arad, şi de acolo spre comuna Şepreuş, pentru a da ajutor rebelilor din această comună. El a fost şeful rebelilor din comuna Berechiu.

Faptele rezultă din recunoaşterea în bună parte a inculpatului, de la primele cercetări, menținută în parte numai la instrucție şi în instanță. Recunoaşterea de la primele cercetări este însă coroborată cu depozițiile coinculpaților.

2) ***Herman Gheorghe***, zis Bicoş – chiabur, ca şi Belle Gheorghe, a fost şi el cap de rebeliune, participând în mod activ la cele întâmplate în comuna Berechiu în zilele de 31 iulie şi 1 august 1949.

În ziua de 30 iulie 1949 a fost la cârciuma lui Chirilă Florea, împreună cu Belle Gheorghe, unde au discutat problema cotelor şi informațiile cum că în comuna Tăut, județul Bihor, s-ar fi răsculat populația contra autorităților.

A participat la rebeliune, iar când a venit maiorul de miliție în comuna Berechiu, a făcut parte din delegația rebelilor, care i-au spus acestuia nemulțumirile lor. El a fost acela care a avut legătură în comuna Apateu, județul Arad.

După ce au dezarmat milițienii, împreună cu Belle Gheorghe și alții, au plecat în ajutorul rebelilor din comuna Apateu și Șepreuș cu autocamionul pe care îl luaseră cu forța de la milițieni.

În declarația sa de la primele cercetări, inculpatul, pe lângă că recunoaște o parte din faptele sale, arată că se interesa de existența «***partizanilor***» de la Homorogan Petru, fost plutonier-major în comuna Apateu.

Activitatea inculpatului, descrisă mai sus, rezultă din recunoașterea sa la primele cercetări, menținută în parte în instanță, și coroborată cu depozițiile coinculpaților.

3) ***Haiduc Mihai***, zis Bucșe – fost membru în PNȚ-Maniu, chiabur, a participat și el la rebeliune, în sensul că s-a dus la adunările din fața Sfatului Popular, și când a venit mașina cu cei 6 milițieni a fost și el în fruntea populației care a oprit această mașină.

A participat la dezarmarea celor 6 milițieni, iar parte din cartușele de armă luate de la aceștia dându-le inculpatei Panda Maria, cumnata sa, să le ascundă.

Martorul Jurcoi Mihai îl arată pe inculpat că s-ar fi manifestat că urmărește pe Nanu Gheorghe, secretarul PMR-ului al plasei Ineu, ca să-l bată.

Faptele descrise mai sus rezultă din recunoașterea inculpatului la primele cercetări, menținute în parte în instanță, și coroborate cu depozițiile coinculpaților și ale plutonierului de Miliție Schvartz Iosif.

4) ***Rus Elena***, zisă Fiț – chiabură, a participat la rebeliune în ziua de 31 iulie 1949; a lovit cu stropitoarea pe secretarul PMR-ului din plasa Ineu, Nanu Gheorghe, și i-a adus injurii, nefiind mulțumită cu cota de grâu ce trebuia s-o predea la stat.

A participat și ea la adunările ce au avut loc în fața Sfatului Popular, agitându-se în fruntea populației contra autorităților de stat.

Faptele rezultă din recunoașterea inculpatei de la primele cercetări, recunoscute în mică parte în instanță, și coroborate cu depozițiile coinculpaților.

5) ***Panda Maria***, zisă [a] Gubi – chiabură, a luat și ea parte la rebeliunea din 31 iulie și 1 august 1949; a primit de la Haiduc Mihai senior, zis Bucșe, 12 cartușe pe care acesta le luase cu ocazia dezarmării milițienilor, pentru a fi păstrate de ea și pe care inculpata le-a ascuns, iar după aceia le-a dat lui Haiduc Mihai junior.

Activitatea aceasta a inculpatei se constată din recunoașterea inculpatei, atât la primele cercetări, cât și în instanță, coroborată cu depozițiile coinculpaților.

6) ***Jurcoi Mihai***, zis a Florii Veselini – a luat parte la dezarmarea milițienilor în ziua de 1 august 1949, cărora mai târziu le-a restituit armele. El însuși recunoaște că a luat o armă de la aceștia și pe care ulterior ar fi restituit-o milițienilor. Coinculpatul Belle Gheorghe, zis Epuroiu, declară în instanță că Jurcoi Mihai s-ar fi urcat în camion și s-a dat jos cu trei arme, milițienii fiind apoi forțați ca să dea jos și centurile. După ce au sosit organele de cercetare, inculpatul a dispărut de la domiciliu.

Faptele rezultă din declarațiile coinculpaților Belle Gheorghe, zis Epuroiu, dată în instanță, și Herman Gheorghe, zis Bicoș, la primele cercetări, coroborate cu procesul verbal de constatare. Inculpatul, în declarațiile sale susține că ar fi primit o armă de la un cetățean, însă e arătat în mod categoric de plutonierul de Miliție Schwartz Iosif că el, împreună cu Haiduc Mihai senior, zis Bucșe, Kapes Francisc și Oala Traian i-au dezarmat pe milițieni.

7) ***Kapes Francisc***, zis Fercu – a luat parte activă la rebeliune, având un rol important, împreună cu Belle Gheorghe și Herman Gheorghe, zis Bicoș. În ziua de 31 iulie 1949 a luat parte la manifestația care a avut loc atunci când a fost bătut și maltratat Nanu Gheorghe, secretarul de plasă, iar în ziua de 1 august 1949 a dezarmat un milițian, și anume pe plutonierul Schwartz Iosif, luându-i arma și pistolul. Acest fapt l-a făcut împreună cu Ilonca Gheorghe, zis Guba.

Faptele rezultă din recunoașterea inculpatului de la primele cercetări, coroborate cu depozițiile coinculpaților.

8) ***Oala Traian***, zis Dori – fără nici un fel de avere, înscris în Sindicatul Agricol, unealta elementelor chiabure; a luat parte la rebeliunea ce a avut loc în ziua de 31 iulie 1949, când împreună cu mai mulți bărbați şi femei s-au dus în localul Sfatului Popular, unde au bruscat pe secretarul plasei Ineu, Nanu Gheorghe.

După ce secretarul a fost scăpat din mâinile lor de către şeful de post, inculpatul, împreună cu populația, a protestat, cerând să i-l dea din nou pe secretar să-l bată. Acesta era nemulțumit (e vorba de inculpatul Oala Traian) deoarece dorea ca lucrul la maşina de treier să se plătească cu grâu, în natură, iar nu cu bani. În ziua de 1 august 1949 a luat parte la dezarmarea milițienilor care veniseră în comună.

Probe în acest sens sunt recunoaşterile inculpatului de la primele cercetări, cât şi din instanță, unde precizează că a dat o palmă delegatului PMR-ului, dar nu recunoaşte că ar fi participat la dezarmarea milițienilor, însă este arătat de martorul plutonier de Miliție Schwartz Iosif. Aceste probe se coroborează şi cu depozițiile coinculpaților.

Din tot acest probatoriu rezultă că inculpatul a fost unul dintre elementele de frunte ale rebeliunii.

9) ***Haiduc Mihai***, zis Tutu – are 12 iugăre de pământ. În ziua de 31 iulie 1949 a făcut parte dintre manifestanții care-şi arătau nemulțumirea față de autoritățile de stat în fața Sfatului Popular din comuna Berechiu, județul Arad.

În ziua de 1 august 1949 a făcut parte dintre manifestanții rebeli, cu care ocazie a intrat în localul Sfatului Popular şi a devastat Primăria, rupând mai multe scripte şi portrete ale [membrilor] Comitetului Central al PMR-ului, aşa cum declară martorul Cârlig Iustin, şi cum recunoaşte şi inculpatul la primele cercetări. În instanță inculpatul neagă că ar fi săvârşit ceva rău, menționând că în ziua de 1 august ar fi fost beat şi că nu ştie ce a făcut.

10) ***Kiss Anton*** – este învinuit prin aceia că în ziua când a avut loc rebeliunea, ar fi luat şi el parte la ea şi că ar fi făcut agitații. Inculpatul nu recunoaşte aceasta, nici la primele cercetări şi nici în instanță, unde îşi menține aproape în întregime declarațiile de la primele cercetări.

De altfel, nu este arătat nici de ceilalți coinculpați în declarațiile lor şi nici de vreunul din martorii acuzării.

Ceva mai mult, inculpatul prezintă în instanță doi martori, şi anume: pe *Alexandru Komori*, secretarul organizației de bază [PMR] din comună şi pe *Alexandru Szabo*, care declară că inculpatul este om bun şi membru de partid şi că nu a treierat grâu contrar dispozițiunilor date. El a cerut ca la treier să vină un delegat, iar oamenii să fie trecuți într-un registru. Față de acest probatoriu, nu rezultă că susnumitul ar fi participat la rebeliune sau că ar fi săvârşit vreo altă faptă contrar legii.

11) ***Haiduc Floarea***, zisă [a lui] Bucşe – este soția lui Haiduc Mihai, zis Bucşe senior. A participat la rebeliune, şi anume în ziua de 31 iulie 1949 a fost în grupul de femei care au bătut pe Nanu Gheorghe.

De asemenea, a luat parte la manifestațiile în contra autorităților, în fața Sfatului Popular, şi în ziua de 1 august contra milițienilor. Probe în acest sens sunt recunoaşterile, în parte ale inculpatei, de la primele cercetări, coroborate cu depozițiile coinculpaților şi martorilor.

12) ***Herman Gheorghe***, zis Pupu – este membru în Sindicatul Agricol şi nu are avere. Era nemulțumit pentru că voia să lucreze la batoză şi să primească drept plată grâu, în natură, iar nu în bani.

A participat la rebeliune în ziua de 31 iulie 1949. Inculpatul personal recunoaşte că a lovit pe învățătorul Buraga Nicolae. Nanu Gheorghe declară în instanță că în ziua de 31 iulie, când a intrat în Primărie în comuna Berechiu, au intrat la el toți locuitorii, printre care era şi Herman Gheorghe, şi l-au bătut.

13) ***Marticsek Wilhelm*** – este învinuit că în ziua de 1 august ar fi instigat pe locuitorii comunei pentru a se deda la acte contra autorităților publice.

Audiat la primele cercetări şi în fața instanşei, nu recunoaşte acest lucru şi nici unul dintre ceilalți coinculpați ai acuzării sau martori ai acuzării nu arată că ar fi săvârşit vreo faptă pasibilă de pedeapsă. Față de aceste probe, nu se poate reține că el ar fi îndemnat pe cineva să săvârşească violențe contra autorităților.

***

Din totalul probelor administrate în cauză şi dezbătute în şedinţa publică, care au fost relevate în expunerea de mai sus, rezultă că inculpaţii au comis acte de violenţă contra autorităţilor din comuna Berechiu, în ceată, cu scopul de ai constrânge pe aceştia ca să nu le mai ia cota de grâu pe 1949, fixată pe bază legală, şi de ai forţa ca zilele de lucru la maşina de treier să se plătească în natură, nu în bani, următorii inculpaţi: ***Belle Gheorghe***, zis Epuroiu, ***Herman Gheorghe***, zis Bicoş, ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, ***Rus Elena***, ***Panda Maria***, ***Jurcoi Mihai***, ***Kapes Francisc***, ***Haiduc Mihai***, zis Tutu, ***Oala Traian***, ***Haiduc Floarea***, zis [a lui] Bucşe şi ***Herman Gheorghe***, zis Pupu.

Nu se poate constata că inculpatul ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, să fi deţinut vreo armă sau muniţiuni. Nu sunt, de asemenea, [dovezi] că inculpatul ***Kiss Anton*** să fi participat la rebeliune, iar ***Marticsek Wilhelm*** să fi determinat pe cineva să săvârşească acte de violenţă contra autorităţilor de stat. De asemenea, nu rezultă că aceşti doi să fi comis alte fapte infamante.

În drept –

1) Inculpaţii ***Belle Gheorghe***, zis Epuroiu, ***Herman Gheorghe***, zis Bicoş, ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, ***Rus Elena***, zisă Fiţ, ***Panda Maria***, zisă Gubi, ***Jurcoi Mihai***, zis [a] Florii Veselinii, ***Kapes Francisc***, zis Fercu, ***Oala Traian***, zis Zori, ***Haiduc Mihai***, zis Tutu au fost trimişi în judecată pentru delictul de «***rebeliune contra autorităţii săvârşite de către o ceată***», prevăzut în art. 258-260 Cod Penal.

Din starea de fapt reţinută în sarcina acestor inculpaţi, în urma probelor administrate în cauză şi dezbătute în şedinţă, se constată următoarele:

-Este îndeplinit elementul material al infracţiunei, care constă în săvârşirea de acte de violenţă sau întrebuinţarea de ameninţări grave faţă de o autoritate publică. În speţă, inculpaţii, aşa cum rezultă din materialitatea faptelor la fiecare în parte, au ameninţat autorităţile comunale cu bătaia şi moartea şi chiar au bătut pe secretarul PMR-ului de plasă, Nanu Gheorghe, pe învăţătorul satului Buraga Nicolae, au devastat localul Primăriei şi au ameninţat şi dezarmat organele militare sosite în comună.

-Ameninţările au fost de natură gravă datorită faptului că actele săvârşite de inculpaţi, ca urmare a acestor ameninţări, produceau persoanelor ameninţate temerea unui pericol iminent pentru viaţa, integritatea corporală, sănătatea şi onoarea lor.

-Inculpaţii au săvârşit fapta situându-se în fruntea unei mulţimi revoltate şi agitate, deci în ceată.

-Actele de violenţă şi ameninţările au fost comise la adresa membrilor Sfatului Popular al comunei, a învăţătorului comunei, a secretarului PMR de plasă şi a Miliţiei, care, prin funcţiunile ce le îndeplinesc, satisfac condiţiunile cerute de noţiunea de autorităţi publice.

-Inculpaţii au comis actele materiale de mai sus în scopul de a constrânge autorităţile comunale şi de plasă ca să ia hotărârea de a li se reduce cotele de cereale fixate în mod legal, pe baza legii colectărilor, şi pentru a-i forţa ca plata zilelor de lucru la maşina de treier să se facă în natură, iar nu în bani.

-Este îndeplinit şi elementul intenţiunii culpabile, în sensul că fapta a fost săvârşită cu voinţă liberă şi cu bună ştiinţă.

-Voinţa liberă rezultă din împrejurarea că ei s-au determinat nesiliţi de nimeni la comiterea actelor de mai sus, lucru ce rezultă din probele administrate în cauză, aşa că nu au nici o cauză justificativă care să-i facă iresponsabili.

Buna ştiinţă rezultă din faptul că inculpaţii ştiau că autoritatea organelor de stat trebuie respectată şi că ameninţările şi actele de violenţă faţă de aceste organe nu sunt permise de lege, şi cu atât mai mult bătăile şi devastările.

Aceasta denotă că ei au avut imaginea răului ce-l comit, şi cu toate acestea l-au făcut acceptând consecinţele legii.

Faţă de toate aceste considerente, instanţa constată că sunt îndeplinite elementele constitutive ale delictului de «***rebeliune contra autorităţii săvârşite de către o ceată***», prevăzut

în art. 258, 259 şi 260 Cod Penal, infracțiune pentru care inculpații urmează să fie declarați culpabili şi sancționați.

Fapta lor s-a petrecut pe un teritoriu în stare de asediu, şi conform Decretului-Lege 856/1938, competența judecării ei revine Tribunalului Militar.

Deoarece activitatea inculpaților ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, ***Rus Elena***, ***Panda Maria*** şi ***Haiduc Mihai***, zis Tutu, în această rebeliune a fost de mai mică importanță şi deoarece aceşti inculpați nu au mai suferit nici o pedeapsă privativă de libertate pentru vreo faptă infamantă, având în vedere că scopul pedepsei este îndreptarea infractorului, Tribunalul apreciază că este cazul a se acorda circumstanțe atenuante acestor inculpați, prin aplicarea art. 157 Cod Penal.

2) Inculpații Kiss Anton a fost trimis în judecată pentru «***delictul de rebeliune contra autorității***», iar inculpatul Marticsek Wilhelm pentru «***instigare la delictul de rebeliune***».

Din probele prezentate în instanță, şi care au fost dezbătute de părți în şedință publică, nu rezultă nici un fel de activitate infamantă în sarcina acestor inculpați, faptele fiind săvârşite de alte persoane.

Față de această situație, instanța apreciază că urmează că inculpatul Kiss Anton să fie declarat neculpabil pentru delictul de rebeliune contra autorității, iar inculpatul Marticsek Wilhelm neculpabil pentru instigare la delictul de rebeliune, infracțiuni ce le-au fost puse în sarcină prin ordinul de trimitere în judecată, şi să fie achitați.

3) Inculpații Haiduc Floarea, zisă [a lui] Bucşe, şi Herman Gheorghe, zis Pupu, au fost trimişi în judecată pentru «***instigare la delictul de rebeliune***», prevăzut în art. 120 Cod Penal, combinat cu 258-260 Cod Penal.

Din starea de fapt reținută în sarcina acestor doi inculpați nu se constată că ei să fie determinat pe alți inculpați de a comite acte de violență sau de a întrebuința amenințări grave față de autoritățile publice, ci că ei înşăşi au săvârşit asemenea acte de violență, prin aceia că Haiduc Floarea este aceea care a amenințat autoritățile şi a luat parte la bătaia secretarului [PMR] de plasă, Nanu Gheorghe, trăgându-l de păr, iar Herman Gheorghe a lovit pe învățătorul Buraga Nicolae şi a participat la maltratarea secretarului de plasă.

Față de această situație, instanța socoteşte că calificarea din ordinul de trimitere în judecată nu este cea potrivită şi că faptele inculpaților s-ar încadra mai bine în «***delictul de rebeliune contra autorităților, săvârşiă de o ceată***».

Preşedintele propune din oficiu această schimbare de calificare. Tribunalul, retrăgându-se în camera de consiliu şi deliberând, constată:

-Este îndeplinit elementul material al delictului de rebeliune contra autorității, în speță constând în acte de violență săvârşite de inculpați față de secretarul de plasă PMR şi față de învățătorul comunei Berechiu.

-Persoanele maltratate, prin funcțiunile ce ocupau, erau recunoscute ca autorități publice.

-Inculpații, săvârşind fapta, asociindu-se în grup şi situându-se în fruntea mulțimii, deci au săvârşit fapta de ceată.

-Faptel s-au săvârşit în scopul de a constrânge aceste autorități ca să ia hotărârea de a li se reduce cotele de cereale şi pentru a le forța ca să dispună ca plata zilelor de lucru la maşina de treier să se facă în natură, iar nu în bani.

-Este îndeplinit elementul intențiunii culpabile, în sensul că materialitatea faptelor au avut loc după ce s-au determinat în mod liber şi nesiliți de nimeni şi neavând nici o cauză justificativă în apărarea lor, pe de o parte, iar pe de alta, dându-şi seama că prin actele lor comit o ilegalitate deoarece ştirbesc din autoritatea persoanelor cu responsabilitate în comună.

Având în vedere cele de mai sus, rezultă că sunt îndeplinite elementele constitutive ale delictului de «rebeliune contra autorității, săvârşit de către o ceată», prevăzut în art. 258-260 Cod Penal şi urmează ca inculpații să fie declarați culpabili şi pedepsiți pentru această infracțiune, prin schimbarea de calificare, conform art. 292 Codul Justiției Militare, din delictul de instigare la rebeliune, prevăzut în art. 120 Cod Penal.

Fapta inculpaților s-a petrecut pe un teritoriu în stare de asediu, şi conform Decretului-Lege 856/1938, competența judecării ei revine Tribunalului Militar.

Deoarece inculpata Haiduc Floarea, zisă [a lui] Bucşe, nu a mai suferit nici o pedeapsă privativă de libertate şi fiindcă nu prezintă periculozitate socială, instanța apreciază că este cazul a i se acorda circumstanțe atenuante, prin aplicarea art. 157 Cod Penal.

4) Inculpații ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, şi ***Panda Maria***, zisă Gubi, au mai fost trimişi în judecată şi pentru delictul de deținere ilegală de muniții, prevăzut de art. 31, lit. a şi art. 35 din Legea 190/1947.

Din probele administrate în cauză şi dezbătute în şedință publică nu rezultă că inculpații ar fi păstrat muniții, ci numai că le-au trecut din mână în mână, până au ajuns la fiul lui Haiduc Mihai.

Față de această situațiune, nu sunt îndeplinite elementele constitutive ale delictului de deținere ilegală de muniții, prevăzut de art. 31, lit. a şi art. 35 din Legea 190/1947, şi urmează ca inculpații să fie declarați neculpabili şi achitați de orice penalitate.

***

1 – Pentru orice motive şi în unire cu concluziunile procurorului militar, Tribunalul, cu unanimitate de voturi, declară culpabili pe: ***Belle Gheorghe***, ***Herman Gheorghe***, ***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, ***Rus Elena***, ***Panda Maria***, ***Jurcoi Mihai***, ***Kapes Francisc***, ***Oala Traian***, ***Haiduc Mihai***, zis Tutu, toți pentru delictul de «***rebeliune contra autorității***», prevăzut de art. 258-260 Cod Penal, combinat cu Decretu-Lege 856/1938.

2 – Cu unanimitate de voturi declară culpabili pe ***Haiduc Floarea*** şi ***Herman Gheorghe***, zis Pupu, ambii pentru delictul de «***rebeliune contra autorității***», prevăzut de art. 258-260 Cod Penal, prin schimbarea de calificare, conform art. 292 Codul Justiției Militare, din delictul de instigare la rebeliune, prevăzut în art. 121 Cod Penal.

3 – Asemenea, cu unanimitate de voturi, declară neculpabili pe:

-Kiss Anton – pentru delictul de rebeliune contra autorității;

-Marticsek Wilhelm – pentru delictul de instigare la rebeliune;

-Haiduc Mihai, zis Bucşe, şi Panda Maria – pentru delictul de deținere ilegală de muniții, prevăzut de art. 31, lit. a şi art. 35 din Legea 190/1947.

-Cu unanimitate de voturi declară că sunt circumstanțe atenuante în favoarea lui: Haiduc Mihai, Rus Elena, Panda Maria, Haiduc Mihai, zis Tutu, şi Haiduc Floarea. Pentru restul nu sunt circumstanțe atenuante.

Tribunalul, în numele legii, hotărăşte:

1 – Făcân aplicațiunea art. 258, 259, 260 Cod Penal, combinat cu Decretul-Lege 856/1938, art. 304, alin. 1 [şi] Codul Justiției Militare, art. 463, cu unanimitate de voturi condamnă pe:

-***Belle Gheorghe***, zis Epuroiu, la 5 ani închisoare corecțională, 2 ani interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 5 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

-***Herman Gheorghe***, zis Bicoş, la 5 ani închisoare corecțională, 2 ani interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 20 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

-***Jurcoi Mihai***, zis [a] Florii, la 3 ani închisoare corecțională, 2 ani interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 10 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

-***Oala Traian***, zis [a] Zorii, la 5 ani închisoare corecțională, 2 ani interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 10 august 1949 la 21 noiembrie 1949.

Toți pentru delictul de «rebeliune contra autorității», prevăzut art. 258-260 Cod Penal.

2 – Cu unanimitate de voturi, făcând aplicațiunea art. 258-260 Cod Penal, combinat cu Decretul-Lege 856/1938, art. 157 Cod Penal, art. 304, alin. 1 [şi] Codul Justiției Militare, art. 463, condamnă pe:

-***Haiduc Mihai***, zis Bucşe, la 8 luni ani închisoare corecțională, 1 an interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 10 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

*-**Rus Elena***, zisă Fiț, la 1 an închisoare corecțională, 1 an interdicție corecțională şi 4000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 2 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

*-**Panda Maria***, zisă Gubi, la 4 luni ani închisoare corecțională, 4000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 10 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

*-**Haiduc Mihai***, zis Tutu, la 1 an închisoare corecțională, 1 an interdicție corecțională şi 4000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 2 august 1949 la 21 noiembrie 1949;

Toți pentru delictul de «***rebeliune contra autorității***», prevăzut art. 258-260 Cod Penal.

3 – Făcând aplicațiunea art. 258-260 Cod Penal, art. 292 Codul Justiției Militare, art. 157 Cod Penal, art. 304, alin. 1 Codul Justiției Militare şi art. 463 Codul Justiției Militare, cu unanimitate de voturi condamnă pe:

*-**Haiduc Floarea***, zisă [a lui] Bucşe, la 1 an închisoare corecțională, 1 an interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 2 august 1949 la 21 noiembrie 1949, pentru delictul de rebeliune, din schimbarea de calificare din delictul de instigare la rebeliune, prevăzut de art. 121 Cod Penal, combinat cu art. 258-260 Cod Penal.

4 – Făcând aplicațiunea art. 258-260 Cod Penal, art. 292 Codul Justiției Militare, art. 157 Cod Penal, art. 304, alin. 1 Codul Justiției Militare şi art. 463 Codul Justiției Militare, cu unanimitate de voturi condamnă pe:

*-**Herman Gheorghe***, zis Pupu, la 5 ani închisoare corecțională, 2 ani interdicție corecțională şi 2000 lei cheltuieli de judecată, cu computarea detențiunei preventive de la 6 august 1949 la 21 noiembrie 1949 pentru delictul de rebeliune contra autorității, prin schimbarea de calificare conform art. 292 din Codul Justiției Militare, din delictul de instigare la rebeliune.

5 – Făcând aplicațiunea art. 4 Cod de Procedură Penală, cu unanimitate de voturi achită de orice penalitate pe:

*-**Haiduc Mihai***, zis Bucşe, pentru delictul de deținere ilegală de munițiuni, prevăzut în art. 31, lit. a din Legea 190/1947;

*-**Panda Maria*** pentru delictul de deținere ilegală de munițiuni;

*-**Kiss Anton*** pentru delictul de rebeliune contra autorității, prevăzut în art. 258-260 Cod Penal;

*-**Marticsek Wilhelm*** pentru delictul de instigare la rebeliune prevăzut în art. 121 Cod Penal, combinat cu art. 258-260 Cod Penal;

Date şi citite în şedință publică luni, 24 noiembrie 1949, la Timişoara.
Prezenta sentință s-a semnat de noi:
Preşedinte – Colonel magistrat Ştefănescu Mihail
Membru – Maior Patriciu Ştefan
Membru – Căpitan Darie Silviu

Pentru conformitate:
Delegat DSPA – Căpitan Cheresteş Ion
Delegat SIA – Maior I. Mageriu

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027*, dosar 3081/1949-1950, f. 92-102

143

Sibiu, 22 noiembrie 1949 – *Referatul întocmit de locotenentul Stratan Anghel, ofițer politic în cadrul Secției Politice a Corpului 2 Armată, în urma controlului efectuat la Tribunalul Militar Sibiu cu scopul de a cerceta neînțelegerile intervenite între magistrații instanței, locțiitorul politic al Tribunalului şi comandantul Securității locale pe parcursul procesului «loturilor Dabija, Hegheduş şi restul».*

Referat

Subsemnatul, locotenent Stratan Anghel, din Secția Politică a Corpului 2 Armată, conform ordinului, Regiunei III-a Militară-Direcția Politică, nr. 7338/1949, în ziua de 22.XI.1949,

am verificat exactitatea notei informative nr. 197/1949, trimisă de locțiitorul politic al Tribunalului Militar Sibiu.

Trecând la verificarea celor arătate în nota informativă, am constatat:

- Pentru descongestionarea Închisorii Militare Sibiu se pune problema judecării proceselor până la 7 noiembrie, anul curent;

- Pentru întocmirea lucrărilor necesare, cât şi pentru judecarea proceselor, cadrele Parchetului şi Tribunalului au făcut eforturi mari, lucrând ziua şi noaptea, mai ales că erau loturi mari de judecat.

Cadrele nu au avut manifestări negative în legătură cu munca desfăşurată de ei în luna octombrie.

Totuşi, într-o şedință de colectiv (preşedintele [Tribunalului], locțiitorul politic şi ofițerul informator), preşedintele Tribunalului s-a exprimat: «*Unii muncesc din răsputeri, iar alții trag foloasele*». Preşedintele recunoaşte că a făcut această afirmație.

Prin această afirmație s-a referit mai mult la avansări, decât la munca excepțională, pe care le primeşte Securitatea. El nu ştie dacă Securitatea a primit muncă excepțională sau indemnizație în legătură cu munca desfăşurată în anchetarea bandiților din procesele ce s-au desfăşurat.

Preşedintele, într-o discuție cu ofițerul informator al Tribunalului Militar Sibiu, a spus: «*După aceste procese se vor trage foloase*». Ofițerul informator întrebându-l: «*În ce vor consta aceste foloase ?*», a răspuns că: «*Probabil vor fi avansări la Securitate şi chiar la Tribunal*».

Preşedintele Tribunalului s-a referit deci mai mult la avansări, decât la munca excepțională.

În ceea ce priveşte munca excepțională, lucrurile stau astfel:

- preşedintelui Tribunalului, cât şi şefului de Parchet li se repartizează de Regiunea III Militară;

- Cercul Teritorial Sibiu are în subzistența sa 4 formațiuni de serviciu, printre care şi Tribunalul Militar;

- Regiunea III Militară repartizează pentru aceste formațiuni de serviciu o sumă totală [de bani]. Aici [suma] se împarte în raport de numărul efectivelor. Se întrunesc colectivele şi hotărăsc cui să dea [premii], după care Cercul Teritorial le distribuie pe bază de stat [de plată] nominal.

Până acum a venit de 3 ori munca excepțională şi ore suplimentare:

1) 5.850 lei – dintre care, Tribunalului i-a revenit 1.800 lei, ce s-au dat la 4 funcționari civili (în medie câte 450 lei de fiecare);

2) 6.000 lei – dintre care, Tribunalului i-a revenit 272 lei (1 funcționar civil);

3) 8.000 lei – dintre care Tribunalul a luat 1.600 lei, prin funcționara Stoenescu Florica.

Repartizarea muncii excepționale şi a orelor suplimentare s-a făcut de colectiv şi nu a produs comentarii în rândurile personalului. Mai mult, unii dintre ei şi-au exprimat mulțumirea că dactilografa Florica Stoenescu a luat 1.600 lei, care munceşte mult şi are greutăți familiale (întreține doi bătrâni şi copilul, ce se află la Bucureşti).

În ceea ce priveşte nerespectarea propunerilor făcute de Tribunal, cu privire la munca excepțională, lucrurile s-au petrecut astfel:

- la ordinele Regiunei [a III-a Militară], Tribunalul a făcut propuneri prin C[entrul] T[eritorial] Sibiu în legătură cu munca excepțională;

- față de propunerile venite de pe teritoriu, Regiunea [a III-a Militară] nu avea atâția bani, şi atunci propunerile au fost anulate, urmând a se face propuneri pe baza sumelor ce le repartizează Regiunea unităților şi formațiunilor.

- suma repartizată fiind mică, nu se putea împărți la cei propuşi, aşa că au primit mai puțini funcționari în urma şedinței de colectiv.

Acestea au fost cauzele nerespectării primelor propuneri făcute de colectivul Tribunalului.

În ceea ce priveşte afirmațiile făcute de ofițerul informator, sublocotenentul Stoianovici Viaceslav, că la Tribunalul Militar din Bucureşti cei propuşi la muncă excepțională primesc câte

5.000-6.000 lei, el recunoaşte că a făcut această afirmaţie. A aflat aceasta în şedinţa ţinută de SIA[588] la Bucureşti cu ofiţerii informatori de la tribunalele şi închisorile militare. Această afirmaţie a făcut-o în colectivul de trei, şi ea nu este cunoscută de personalul acestui Tribunal.

Paralel cu verificarea notei informative, am aflat următoarele, în ceea ce priveşte colaborarea dintre preşedintele Tribunalului Militar şi locţiitorul politic, cât şi şeful Parchetului:

- La sfârşitul lunei septembrie, în luna octombrie, în timp ce se pregăteau lucrările necesare pentru judecarea «***loturilor Dabija, Hegheduş şi restul***», locţiitorul politic nu a ştiut nimic de la şeful Parchetului militar, maiorul Palade Mihail, şi de la preşedintele Tribunalului.

- Deşi i-a întrebat în nenumărate rânduri, cu toate acestea ei au motivat că au ordin de la tovarăşul ministru şi [de la] tovarăşul general-maior Bratu, şeful Direcţiei Justiţiei Militare, să nu spună nimănui nimic. Aceasta mi-au spus-o şi mie când am stat de vorbă cu ei. Locţiitorul politic a raportat tovarăşului general-maior Bratu despre această necolaborare şi tovarăşul general i-a răspuns că va veni să remedieze această lipsă. A venit în ziua de 18 noiembrie, anul curent, şi a dat instrucţiuni în legătură cu colaborarea în spiritul Directivei muncii Politice în Armată.

Preşedintele şi-a făcut autocritica şi şi-a luat angajamentul că va colabora fără rezerve de acum înainte. La fel şi şeful Parchetului Militar.

Analizând cauzele necolaborării dintre preşedinte, şeful Parchetului şi locţiitorul politic, după mine, sunt [următoarele cauze]:

- Ordinele şi instrucţiunile primite în legătură cu cele patru procese au fost interpretate mecanic de ambii. Cred că locţiitorul politic, dacă cunoştea toate acestea nu era nimic, [ci] din contră, i-ar fi influenţat să vadă lucrurile mai bine, şi **poate în acest fel şeful Parchetului nu ar mai fi făcut propunerea scrisă la Bucureşti ca pedeapsa cu moartea să fie comutată la muncă silnică pe viaţă**.

- Locţiitorul politic, sublocotenentul Busuioc Gheorghe, este un tovarăş muncitor şi devotat partidului şi cred că nu ar fi divulgat secretul.

Tot cu acest prilej, am constatat că atât preşedintele, cât şi şeful Parchetului, se consultă mai mult cu ofiţerul informator în legătură cu procesele, decât cu locţiitorul politic. Aceasta nu-i întâmplător:

- Ambii sunt vulpoi, ştiindu-se cu musca pe căciulă, caută să se aibă bine cu el, şi mai ales că el lucrează direct cu Bucureştiul (după părerea lor). Mai mult, ei îl consideră mai deştept şi mai vigilent decât locţiitorul politic şi deci le poate vedea mai uşor greşelile.

- Acestea, şi ofiţerul informator le-a observat, şi el de multe ori ia arătat preşedintelui că nu intră în noţiunea de comandă.

Ofiţerul informator colaborează bine cu locţiitorul politic. Din discuţia avută cu preşedintele Tribunalului a reieşit că nu-i prea place ochii locţiitorului politic, deoarece le spune lucrurilor pe nume şi fără înconjur. Mai mult, la urmă mi-a spus, cu un aşa-zis ton confidenţial: «*Să mute ori pe el, ori pe mine de aici, dacă se crede că treburile nu merg bine*». Eu i-am răspuns că lucrurile merg bine şi dacă vor colabora strâns vor merge şi mai bine.

De tact şi ton de comandă, locţiitorul politic are şi el lipsuri. Exemplu: colonelul Petrulian, chirurg la Spitalul Militar Sibiu, (are case-n Sibiu, cabinet, maşină) a rugat un ostaş să-i aducă o valiză cu lucruri de la bucureşti. Ostaşul spune că i-a furat valiza din tren. Deşi el nu a anunţat colonelul că i-a furat-o, imediat, a fost dat în judecată de susnumitul ofiţer, pentru a fi despăgubit.

Locţiitorul politic ia spus preşedintelui: «*Tovarăşe, vedeţi că medicul e burghez şi n-are dreptate*». Aici locţiitorul politic s-a pripit, necunoscând suficient felul cum stau lucrurile. Mai mult, în instanţă ostaşul a ofensat completul de judecată, spunând că «*de ce îl iau aşa la rost ?*» (procesul se judecă încă).

Cu toate lipsurile, locţiitorului politic, totuşi se poate vedea şi simţi că preşedintele, cât şi şeful Parchetului, nu colaborează din convingere, nu din necesitate, ci din ordin şi instrucţiuni.

---

[588] Serviciul de Informaţii al Armatei – n.n. Augustin Ţărău

Starea de spirit a personalului militar şi civil cin Tribunalul şi Parchetul Militar Sibiu este bună.

Pe timpul judecării «lotului Dabija» toți cei ce au făcut parte din complet au avut starea morală scăzută, datorită neîncrederii manifestate de Securitate, prin locotenet-colonelul Crăciun, comandantul Regiunei de Securitate Sibiu, care a dat ordin subofițerilor de securitate de a face percheziție completului.

Astfel, completul de judecată a fost percheziționat la intrare în Tribunal (inclusiv preşedintele) în fața populației civile care venise să asiste la proces. Au ridicat armele celor care le aveau, şi numai după ½ oră i-a fost restituit pistolul președintelui.

Judecătorul căpitan Teodorescu şi-a manifestat indignarea prin următoarea afirmație: «*Se poate ca un ofițer de poliție judiciară să controleze un procuror, care-i este şef ? Ce-ar spune tovarăşul ministru, să audă ?*».

În concluzie, starea moralo-politică a cadrelor de la Tribunal şi Parchet este bună.

- Problema muncii excepționale nu a fost comentată.
- Colaborarea s-a îmbunătățit în urma venirii tovarăşului general-maior Bratu.

Eu am stat de vorbă cu tovarăşul preşedinte şi şeful Parchetului, arătându-le necesitatea colaborării.

Tovarăşului locțiitor politic i-am arătat lipsurile, pe care şi le-a recunoscut, şi i-am dat indicații de felul cum să colaboreze.

Toți şi-au luat angajamentul că vor colabora strâns de aici înainte.

Locotenent *Stratan Anghel*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 38-40

144

Bucureşti, 23 noiembrie 1949 – *Notă telefonică transmisă de către Ministerul Afacerilor Interne, în legătură cu întoarcerea acasă a primului lot de țărani deportați în Bărăgan.*

Miliția județului Bihor

Nota telefonică Nr. 29353

pentru PMR județul Bihor

În urma aprobării M.A.I. a tabelelor nr. 2, întocmite de Comisia de Triere şi Verificare a familiilor deplasate din județul dumneavoastră în Regiunea Constanța, binevoiți a cunoaşte că aceste familii, prevăzute în tabelul nr. 2, întocmit de comisia susamintită, au fost puse în libertate şi urmează să sosească cu trenul personal în Gara Oradea în cursul dimineții de mâine, de unde se vor deplasa liberi la domiciliul lor din comunele respective.

În consecință, luați contact cu Direcția Regională a Securității, cu Județeana PMR, Consiliul Sindical Județean, Comitetul Provizoriu Județean şi cu Comitetele Provizorii locale.

Dați dispoziții formațiilor de miliții din subordine, că aceste familii sunt complet libere şi se repun în toate drepturile lor anterioare de proprietate (domiciliu, inventar agricol, vite, animale, pământ, etc.) ridicându-se orice restricțiuni stabilite în urma măsurilor restrictive aplicate lor.

Bucureşti, la 23 noiembrie 1949 — iscăleşte

Transmis de — Maior de Miliție

Plutonier-major şef — *Mureşan*

Lazăr

Vor sosi în Gara Oradea dimineața la ora 5,49

Ora 9,45 — Primit

23 Noiembrie 1949 — *Gheorghe Coman*

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 48

145

Oradea, 29 noiembrie 1949 – *Anchetă ordonată de către Comitetul Județean Bihor al PMR, cu privire la starea de spirit a populației din localitățile în care s-au întors țăranii deportați.*

Notă informativă

În legătură cu reîntoarcerea chiaburilor, starea de spirit este următoarea.

1. Numita, soția lui Ghitea Dumitru, din comuna Ateaș, plasa Salonta, în etate de 60 de ani, avere posedă 7 hectare de pământ, în trecut şi în prezent fără partid, în ziua de 29 noiembrie anul curent, în fața informatorului nostru a afirmat următoarele:

„Este [îm]bucurător că au venit acasă cei care au fost ridicați. După părerea mea, nu poate fi just, ca cineva, dacă lucrează o viață întreagă numai ca să aibă ceva pentru bătrânețe, pe urmă [îi] este luat[ă] (averea – n.n. Augustin Țărău)".

2. Numitul Badioc Ioan, de profesiune plugar, din comuna Tăut, plasa Tinca, în etate de 40 ani, avere 2 iugăre de pământ, în trecut fără partid, în prezent membru în PMR, în fața informatorului nostru a afirmat:

„După părerea mea, este foarte nejust că chiaburii, după ordinul guvernului, au venit acasă şi primesc înapoi acel pământ pe care noi țăranii săraci am muncit-o (l-am muncit – n.n. Augustin Țărău) cu greu".

3. Numitul Crişan Ioan, de profesiune învățător în comuna Cociuba Mare, în etate de 37 ani, fără avere, în trecut fără partid, în prezent membru în PMR, în fața informatorului nostru a afirmat:

„Nu pe lângă Dunăre, ci în Dunăre ar fi trebuit să ducă pe chiaburi, pentru că numai aşa se poate rezolva această problemă. Mi-este frică că chiaburii reîntorşi, vor instiga iarăşi în sânul țăranilor săraci".

4. Numitul Bereczky Alexandru, factor poştal, din Salonta, în etate de 38 ani, căsătorit, cu un copil, avere una casă, în trecut fără partid, în prezent membru în PMR provenit din P.S.D., în fața informatorului nostru a afirmat:

„Nu au lipsit pentru nimeni chiaburii care au fost ridicați, care deja au fost uitați. A cauzat însă o mare nemulțumire reîntoarcerea lor în sânul proletarilor".

5. Numitul Oláh Ioan, de profesiune muncitor, din fabrica „Prodexport" din localitate, în etate de 28 ani, necăsătorit, fără avere, în trecut fără partid, în prezent membru în PMR şi este ca asesor popular. În ziua de azi a afirmat:

„Din partea mea, nu cred în faptul că reîntoarcerea chiaburilor să fie definitivă. Pe această clasă trebuia lichidată cât se poate de grabă".

6. Numitul Farkas Carol, de profesiune calfă pantofar, din fabrica de încălțăminte „Volga" din localitate, în etate de 29 ani, căsătorit, cu un copil, fără avere, în trecut fără partid, în prezent încadrat în UPM, în ziua de azi a afirmat:

„În ce măsură s-au bucurat muncitorii când chiaburii au fost ridicați, aşa de trist am primit reîntoarcerea lor".

7. Numitul Zsirka Alexandru, în etate de 42 ani, căsătorit, cu trei copii, avere 20 de iugăre de pământ, fost chiabur ridicat, în trecut fost membru în fostul partid „Erdélyi", în prezent membru UPM, în fața informatorului nostru a afirmat:

„Sunt bucuros că am venit acasă şi eu, toată averea mea vreau să o dau colectivului, pentru că în colectiv va fi viitorul".

8. Numita Balaş Sabina, în etate de 40 ani, avere 7 hectare de pământ, cu doi copii, în trecut şi în prezent fără partid, fostă chiabur ridicat, cu domiciliul în comuna Girişu Negru, plasa Tinca. În ziua de 26 noiembrie anul curent, în fața informatorului nostru a afirmat:

„Am trăit foarte bine la Constanța, căci copii mei sunt mai graşi decât când am plecat. Aşa ştiu că guvernul nostru va da drumul la toți".

9. Numitul Cios Savu, de profesiune agricultor, din comuna Olcea, plasa Tinca, în etate de 59 ani, avere 5 hectare de pământ, în trecut şi în prezent fără partid, în ziua de 25 noiembrie anul curent, în fața informatorului nostru a afirmat:

„Ce dispoziţii bune a dat guvernul nostru, că a lăsat să vină acasă familiile deportate la Constanţa, că le lasă în casele lor, cum a făcut şi cu fata mea din Ucuriş".

10. Din informaţiile primite din partea organizaţiei de partid din Tinca, plutonierul major de miliţie, Ilieş Ioan, şeful de post din comuna Batăr, în mod închis instigă pe chiaburii reîntorşi, ca de la Comitetul Provizoriu să ceară şi obiectele care nu figurau în inventar.

Informator observator.

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 57-58

146

Bucureşti, noiembrie 1949 – *Raportul Direcţiei Superioară Politică a Armatei cu privire la prelucrarea procesului «bandei de spioni şi trădători în frunte cu Vancu şi Tetorian» în rândurile armatei şi modul în care s-au manifestat cadrele şi ostaşii.*

Direcţia Superioară Politică a Armatei

Raport de Informare Politică
asupra felului cum a fost primită şi comentată în rândurile armatei condamnarea «bandei de spioni şi trădători în frunte cu Vancu şi Tetorian»

Organele politice, organizaţiile de partid şi UTM, în urma instrucţiunilor date de Direcţia Superioară Politică a Armatei, au prelucrat, în intervalul de la 29 noiembrie, anul curent, până la 9 decembrie 1949, procesul şi sentinţa dată spionilor şi trădătorilor de patrie, în frunte cu Vancu şi Tetorian.

În prelucrările făcute s-a insistat în special asupra acţiunii mişeleşti şi trădătoare a rămăşiţelor burghezo-moşiereşti, ca o manifestare concretă a ascuţirii luptei de clasă, şi în consecinţă, necesitatea ascuţirii permanente a vigilenţei în rândurile ostaşilor şi cadrelor.

În şedinţele ţinute de organizaţiile de partid şi UTM s-au trasat, în acest sens, sarcini concrete fiecărui tovarăş în parte, sarcini legate de specificul muncii fiecărei unităţi.

În urma acestor şedinţe, membri de partid şi UTM au început o intensă campanie de lămurire a ostaşilor şi cadrelor, folosindu-se în activitatea lor de articolele apărute în ziarul «Scânteia» şi «Glasul Armatei», «Carnetul Agitatorului» etc.

Majoritatea cadrelor şi ostaşilor au primit cu adâncă indignare şi ură acţiunea criminală a acestei bande de spioni şi trădători şi a patronilor lor, imperialiştii americani. Dăm mai jos unele expresii ale acelora care au comentat procesul şi sentinţa bandei de spioni şi trădători.

- Colonelul Florescu Mihail, din Comandamentul Artileriei: «*Numai punând în practică vigilenţa revoluţionară şi păstrarea secretului militar vom dovedi că suntem cadre de tip nou şi că meritǎm încrederea poporului muncitor*».

- Locotenet-colonelul Luculescu Constantin, din Batalionul I Poduri: «*Să înfierăm cu toţii acţiunea acestor trădători şi să veghem cu toţii la întărirea vigilenţei în unitatea noastră, în toate sectoarele de activitate*».

- Locotenet-colonelul Munteanu Ambrozie, din Divizia a II-a Vânători de Munte: «*Sentinţa dată acestor nemernici este un avertisment pentru toţi aceia care se vor mai situa în rândurile tâlharilor de teapa lui Vancu Tetorian. Să nu existe nici o scuză şi nici o milă pentru nemernici şi trădători*».

- Maiorul Feodoreanu Mircea, din Divizia 10 Infanterie: «*Acest proces trebuie să ne dea mult de gândit şi se cere din partea noastră ascuţirea vigilenţei şi totodată luarea de măsuri pentru ca nimeni să nu pătrundă în cazărmi neverificat. Nu este o pedeapsă prea aspră pe care o aplicăm acestor spioni şi trădători. Pedeapsa cu moartea este prea puţin pentru ceea ce au făcut*».

- Maiorul Calcan Graur, din Divizionul 6 Aruncătoare: «*Faţă de aceşti nemernici nu trebuie să avem nici un fel de milă, trebuie să fim stăpâniţi de cea mai neîmpăcată ură, ştiind că numai aşa vom reuşi să consolidăm regimul nostru de democraţie populară şi să construim nestingheriţi socialismul în ţara noastră*».

- Maiorul Gruia ioan, din Regimentul 3 Pontonieri-Râuri: «*Aceşti ticăloşi merită să fie arşi pe rug. Noi trebuie să fim foarte atenți asupra cadrelor, să urmărim ce relații sociale au şi să luăm măsuri din timp*».

- Căpitanul Florescu Vinicius, din Regimentul I Cavalerie: «*Eu cred că acțiunea acestor trădători nu este izolată de comploturile organizate, şi descoperite, în Ungaria şi Bulgaria. Trebuie să întărim vigilența şi să rupem legăturile cu elementele reacționare*».

- Căpitanul Chirilă Victor, din Regimentul 20 Artilerie Grea: «*Noi trebuie să ne însuşim vigilența, nu numai teoretic, ci s-o punem cu adevărat în practică. Trebuie să li se aplice la toți complicii aceeaşi pedeapsă, căci acei care au fost angrenați în această acțiune sunt la fel de vinovați ca şi primii*».

- Căpitanul Ştefănescu Ioan, din Divizionul 5 Artilerie: «*Cazul banditului Tetorian a adus o pată neagră asupra ostaşilor şi în special asupra ofițerilor din armată. Acest lucru ne impune nouă o şi mai mare vigilență pentru a demasca ultimele rămăşițe ale acestor specimene, care ar mai exista în armată*».

- Căpitanul Badea Andrei, din Regimentul I Infanterie: «*Bănuiam că s-a terminat cu asemenea elemente din rândul armatei. Nu-mi închipuiam că ar mai putea să existe astăzi asemenea trădători. Pedeapsa ce le-a fost dată este prea uşoară față de crimă săvârşită, trebuiau spânzurați de limbă*».

- Căpitanul Georgescu Virgiliu, din Regimentul 9 Artilerie: «*Să ne revizuim relațiile din afara cazărmii şi să vedem cine ne sunt prietenii şi cine duşmanii, numai aşa vom reuşi să nu cădem în mrejele duşmanilor care ne urmăresc pas cu pas. Acest proces să ne deschidă ochii. El constituie o nouă victorie în lupta noastră pentru pace*».

- Căpitanul Marinescu Titus, din Brigada II Cavalerie: «*Este o crimă de a mai întreține relații de orice fel cu ofițerii deblocați. Partidul Muncitoresc Român ne învață să fim vigilenți, dar vigilența noastră trebuie să se manifeste în mod concret şi nu numai în vorbe*».

- Căpitanul Dumitru Teodor, din Regimentul 4 Transmisiuni: «*Acum când lupta de clasă se ascute, când duşmanii clasei muncitoare folosesc mijloace din ce în ce mai perfide şi mai murdare pentru a putea lovi în interesele clasei muncitoare, datoria noastră este de a ne înarma cu arma vigilenței proletare. Este necesar să studiem cu şi mai mult elan biografia tovarăşului Stalin, a cărui activitate ne dă nenumărate lecții de vigilență de clasă*».

- Locotenentul Albu Octavian, din Regimentul 20 Artilerie Grea: «*Noi trebuie să ducem o muncă intensă în mijlocul ostaşilor, arătându-le acțiunile imperialismului pe plan internațional şi totodată să imprimăm fiecărui ostaş vigilența de clasă, care este o datorie de onoare pentru fiecare om devotat cauzei poporului*».

- Locotenentul Radu Ioan, de la Centrul de Instrucție-Geniu, a spus: «*Aceşti tâlhari nu merită altceva de cât numai moartea*».

- Locotenentul Costin S. Nicolae, din Regimentul Pândă-Radio: «*Trebuia să-i condamne şi mai aspru, pentru ca să simtă şi alții care nutresc asemenea gânduri*».

- Locotenentul Balbu Gheorghe, din C[ercul] T[eritorial] Bucureşti: «*În această perioadă de construire a socialismului, duşmanii clasei muncitoare devin şi mai periculoşi, dar noi comuniştii vom şti să-i demascăm la timp. De aceea ne luăm ca sarcină ducerea muncii de lămurire în rândul ostaşilor şi a cadrelor pentru întărirea vigilenței revoluționare*».

- Sublocotenentul Moldoveanu Iuliu, din C[ercul] T[eritorial] Tulcea: «*Pe aceste cozi de topor, care prin vicleşug şi linguşire caută să obțină secrete militare, trebuie să-i demascăm şi să-i trimitem în fața Tribunalului Poporului, pentru a primi pedeapsa capitală*».

- Sublocotenentul Nicula Alexandru, din Regimentul I Transmisiuni: «*Duşmanii vor mai îndrăzni să ne atace. Noi trebuie să fim continuu vigilenți, pentru a-i demasca la timp*».

- Sublocotenentul Preda Ştefan, din Regimentul I Infanterie: «*Cine mai îndrăzneşte astăzi să înşele şi să trădeze interesele patriei noastre, să ştie că legile poporului sunt necruțătoare. Pedeapsa capitală este binemeritată de trădători şi spioni*».

- Sublocotenentul Udrea Ilie, din Comandamentul Marinei: «*Aşa cum au fost pedepsiți aceşti ticăloşi, trebuie pedepsiți toți acei care şi prin alte mijloace caută să frâneze mersul nostru spre socialism*».

- Sublocotenentul Cruceru Ştefan, de la Distrugătorul Mărăşeşti: «*Nu trebuie să na autoliniştim, deoarece, cu toate că au fost condamnați la moarte aceşti ticăloşi, alții vor încerca să ridice,*

cu şi mai multă îndârjire, capul. Trebuie să se lovească însă de vigilența noastră revoluționară şi să fie trimişi toți acolo unde le e locul».

- Sublocotenentul medic Caner Hary, din Institutul Sanitar Militar: «*Am aflat cu satisfacție sentința dată bandei de spioni şi trădători, în frunte cu Tetorian, ca şi executarea sentinței. Duşmanii clasei muncitoare trebuie să ştie că nu le este îngăduit să se atingă de cuceririle oamenilor muncii*».

- Plutonierul-major Stănescu Gheorghe, din Regimentul 9 Artilerie: «*Este cazul să ne dăm seama că trebuie să întărim vigilența. Acest proces a scos la iveală faptul că dacă în sânul armatei astăzi mai sunt duşmani, cu atât mai mult ei sunt şi în afara ei*».

- Plutonierul-major Aruxandrei Dumitru, din C[ercul] T[eritorial] Roman: «*Pedeapsa dată este meritată, fiind o lecție pentru cei ce vor mai încerca să trădeze patria şi interesele poporului muncitor. După mine, întreaga bandă trebuie să fie spânzurată*».

- Plutonierul-major Ciobanu Nicolae, din C[ercul] T[eritorial] Dorohoi: «*Trebuie să fie pedepsiți aceşti nemernici care vor moartea altora. Pedeapsa cu moartea au meritat-o şi trebuie să înțeleagă şi alții care vor mai îndrăzni să calce legile RPR că poporul muncitor îi descoperă şi nu-i iartă*».

- Plutonierul-major Olteanu Gheorghe, din Subdepozitul de Muniții nr. 14: «*Toți ar fi trebuit condamnați la moarte, pentru a fi de exemplu şi pentru alții ce ar mai îndrăzni să se pună în slujba imperialiştilor şi să trădeze scumpa noastră patrie*».

- Plutonierul-major, din C[ercul] T[eritorial] Câmpulung: «*Pedeapsa cu moartea trebuia să se aplice pentru fiecare din cei implicați în această bandă, pentru a dispare definitiv urmele acestor bandiți de pe teritoriul Republicii Populare Române*».

- Sergentul Griuțov Ioan, din Regimentul 5 Pionieri: «*Pedeapsa primită de aceşti trădători ne arată că poporul muncitor, condus de Partidul Muncitoresc Român, loveşte în toți acei care caută să ştirbească independența şi suveranitatea scumpei noastre patrii*».

- Sergentul Stan Ioan, din Depozitul Central de Armament: «*Cei care au primit pedepse mici, după ce vor fi eliberați vor continua activitatea lor duşmănoasă față de clasa muncitoare şi de patria noastră. Trebuiau condamnați la moarte toți, fără nici o excepție*».

- Fruntaşul Popa Vasile, din Compania SIA: «*Procesul lui Tetorian scoate în evidență importanța ce o acordă imperialiştii armatei noastre. Ei încearcă să oprească transformarea armatei noastre într-o armată populară. Încearcă să cunoască capacitatea de luptă a armatei noastre, să formeze în sânul ei cuiburi contrarevoluționare, cu scopul de a produce dezordine şi de a opri mersul nostru înainte. Pedeapsa dată este mică în raport cu crimele înfăptuite de aceşti duşmani ai poporului nostru muncitor. Pentru aceşti bandiți, şi pentru alții ce le-ar urma drumul, moartea va fi o pedeapsă uşoară*».

- Caporalul Angelescu Gheorghe, din Regimentul 48 Infanterie: «*Toți trebuiau condamnați la moarte, pentru ca să se sature toți reacționarii de a mai încerca să trădeze interesele clasei muncitoare şi ale patriei noastre*».

- Fruntaşul Ciocan Filip, din Batalionul de Gardă: «*Dacă aş fi fost eu judecător, le-aş fi dat pedeapsa cu moartea la toți, ca să scăpăm odată de ei*».

- Caporalul Pascu Augustin, din regimentul 1 Transmisiuni: «*Trădătorii de patrie şi spionii nu merită să mai vadă lumina zilei*».

- Caporalul Mocanu Ioan, din C[ercul] T[eritorial] Tulcea: «*Această sentință o consider ca pornită din voința întregului popor, sentință pe care o merită pe deplin aceşti trădători şi spioni*».

- Soldatul Olaru Gheorghe, din Batalionul 25 Vânători de munte: «*Să-i aducă în fața noastră, să tăiem noi cucată cu bucată din ei, ca altă dată să mai poftească duşmanii să facă ce-au făcut aceşti tâlhari*» – Cuvintele acestui recrut au umplut de ură întreaga massă a recruților, încât aceştia, la un moment dat, au început să strige din diferite colțuri ale sălii: «*Aceşti trădători trebuie să fie traşi în țeapă ca pe vremea lui Vlad Țepeş, nu împuşcați, că împuşcarea este moarte uşoară*».

- Soldatul Crai Vasile, din regimentul 21 Infanterie: «*Trădătorii îşi merită pedeapsa, dar nu trebuie împuşcați, ci spânzurați*».

- Soldatul Urdaş Teodor, din Divizionul 1 Artilerie A[nti]-A[eriană]: «*Pedeapsa trebuia să fie pentru toți moartea, indiferent de trădător, mare sau mic, tot trădător se numeşte, şi pentru acest fapt moartea să le fie răsplata, aşa cum ei voiau să pregătească moartea şi subjugarea poporului nostru*».

- Soldatul Ştefan Nicolae, din Brigada II Tancuri: «*Este revoltător că acest cap al bandei de trădători şi spioni a fost un ofițer din cadrele armatei. Acest lucru dovedeşte că imperialiştii, prin cozile*

lor de topor, caută să lovească în scutul de apărare al clasei muncitoare şi în regimul democratic, însă pentru acest fapt trădătorii şi-au primit adevărata pedeapsă».

- Soldatul Simion Gheorghe, de la Batalionul 41 Tancuri: «*În urma acestei pedepse, să mai poftească acei domni, care au trăit pe spinarea altora, să lovească în lupta clasei muncitoare, că le-om arăta noi*».

- Soldatul Bucureşteanu Ioan, din Regimentul 6 Pionieri: «*Nu trebuie să iertăm nici o manifestare, cât de mică, a duşmanilor care ar voi să dărâme ceea ce clasa muncitoare a cucerit cu atâta muncă şi luptă*».

- Soldatul Măcărescu Cosma, din Compania Administrativă a Regiunii I Militare: «*Sentința pronunțată de Tribunalul Militar Bucureşti este dreaptă, pentru că ea loveşte fără cruțare pe duşmanii noştri şi totodată pune la adăpost poporul nostru muncitor de orice încercare a duşmanului de clasă*».

- Soldatul Racovițeanu Vasile, din Regimentul 24 Infanterie: «*Bine că i-au prins la timp, însă pedeapsa dată a fost prea mică. Ei trebuiau spânzurați în capitala țării, ca să poată fi văzuți de toată lumea şi să ia exemplu de ce pățesc trădătorii de patrie*».

- Caporalul Radu Alexandru, din Regimentul 11 Infanterie: «*Secăturile grupate în banda lui Vancu şi Tetorian nu sunt recrutate la întâmplare. Ei sunt toți duşmanii clasei muncitoare, care nu privesc cu ochi buni realizările regimului nostru. Ca orice şarpe lovit în cap, caută să verse veninul asupra aceluia care l-a lovit, dar ce folos, că vremurile lor au apus de mult timp şi nu vor mai apare niciodată, căci vigilența clasei muncitoare este trează*».

- Soldatul Polecra Ioan, din Regimentul 11 Infanterie: «*Duşmanul de clasă a încercat de multe ori, şi sub multe forme, să submineze regimul nostru de democrație populară. De fiecare dată însă, încercările lui s-au lovit de vigilența neadormită a poporului muncitor, iar justiția noastră populară i-a aruncat pe cei ce au încercat acest lucru acolo unde au meritat. Într-adevăr, plata pentru fapta lor e binevenită. Moartea lor va servi de exemplu şi celorlalte lepădături ale societății*».

- Caporalul Cazan Vasile, din C[ercul] T[eritorial] Neamț: «*Aceşti bandiți ar trebui îngropați de vii în pământ şi lăsați numai capul afară, pentru a se chinui aşa cum urmăreau să chinuiască ei clasa muncitoare*».

Cu ocazia prelucrărilor ce au avut loc, s-au înregistrat următoarele **expresii negative**, astfel:

- Colonelul Răuță Octavian, de la C[entrul] I Transmisiuni, în loc să înfiereze acțiunea trădătoare şi criminală a acestei bande, s-a adresat cadrelor, recomandându-le «*să-şi țină gura, că altfel sunt în pericol de a-şi pierde viața*».

- Căpitanul Hălăucescu Alexandru, din Spitalul Militar Roman: «*Ce tot ne bate capul cu atâtea prelucrări ? Mai bine să ne ia gradele şi să terminăm odată*».

- De asemenea, ostaşul de serviciu al acestui ofițer s-a exprimat în felul următor: «*Ce speranțe ar mai avea aceia care sunt condamnați pe viață ? Noi stăm aici doi ani, şi tot ne este greu*».

- La Marele Stat Major, în timpul cât s-a prelucrat comunicatul în legătură cu sentința Tribunalului, colonelul Handoc şi căpitanul Voinescu au stat tot timpul cu privirile în jos, fumând țigare după țigare.

- De asemenea, tot la Marele Stat Major s-a remarcat atitudinea colonelului Diaconu şi a colonelului Hanganu, care de la apariția articolelor în ziarul «Scânteia» şi «Glasul Armatei» nu au făcut nici un comentariu, cu toate că îl cunoşteau bine pe Tetorian.

În concluzie, campania desfăşurată în rândul armatei, având ca scop întărirea vigilenței, şi având ca material procesul bandei de spioni şi trădători în frunte cu Vancu şi Tetorian, a reuşit să mobilizeze întreaga massă cinstită a cadrelor şi ostaşilor.

Sarcinile ce decurg de pe urma învățămintelor trase, acelea de ascuțire la maximum a spiritului de vigilență față de uneltirile duşmanilor de clasă, au fost în mod just concretizate de cele mai multe comentarii ce au avut loc.

Rămâne ca sarcină permanentă a comandanților, şi în special a organelor politice, organizațiilor de partid şi UTM, ca prin exemplul lor şi munca de lămurire de zi cu zi, să întărească din ce în ce mai mult vigilența cadrelor şi ostaşilor Armatei RPR.

AMR, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 2667/1949-1950, f. 1-10

147

Oradea, 2 decembrie 1949 – *Anchetă ordonată de către Comitetul Județean Bihor al PMR, cu privire la starea de spirit a populației din localitățile în care s-au întors țăranii deportați.*

Partidul Muncitoresc Român
Comitetul Județean Bihor

Notă informativă

În urma venirii chiaburilor în județul nostru, în unele plăşi, ca şi în plasele Salonta şi Tinca, a început să se comenteze şi chiar a adus cu sine o stare de spirit nesănătoasă.

În Salonta, între țăranii săraci şi mijlocaşi se comentează că pentru aceea le-au dat drumul chiaburilor, că „li-e frică de englezi". Tot în Salonta, între muncitorii şi țăranii săraci se comentează că nu ar fi trebuit să li se dea drumul, că iar vor începe să instige contra partidului şi guvernului.

În comuna Sânicolau din plasa Salonta, secretarul organizației de bază, Negru Dumitru, a spus tovarăşului responsabil organizatoric al plăşii Salonta, că chiaburii veniți acasă, au lansat zvonul că tovarăşul Gheorghiu-Dej a vorbit cu ei şi a spus că conducerea de sus nu ştia nimic că ei au fost ridicați şi pentru aceasta li s-a dat drumul. Tot în urma informației primite din partea responsabilului organizatoric, atât organizația de bază, cât şi organizațiile de massă, sunt revoltate că li s-a dat drumul chiaburilor.

Tot aceeaşi situație [şi] în plasa Tinca, [în] comuna Batăr, unde a sosit acasă chiaburul Țeudan Gheorghe, cu 11 hectare de pământ. Țăranilor săraci le e frică în urma sosirii chiaburilor. Totodată, țăranii săraci spun că [chiaburii] vin şi se aşează înapoi în gospodăriile lor, în care au muncit țăranii săraci, mai mult, prin muncă voluntară şi acum, aceste gospodării [chiaburii] le primesc înapoi.

Faptul că starea de spirit e nesănătoasă în comuna Batăr, se datoreşte şi faptului că şeful de miliție, Ilea Ioan, când au sosit chiaburii acasă, chiaburul a spus că-i lipsesc câteva lucruri mărunte, ce nu erau trecute în inventar, ca de exemplu 3 perechi de pingele şi alte mărunțişuri. Şeful de miliție a început să cerceteze şi a început să amenințe pe oamenii săraci, spunând că ei le-ar fi furat. În urma acestei măsuri luate de şeful de miliție din Batăr, Ilea Ioan, țăranii săraci spun că dacă chiaburii vin casă, cei săraci trebuie să fugă de acasă. S-au luat măsuri de a se opri cercetările şi a fost trimis şeful de miliție de la plasă pentru a ancheta această problemă. Totodată, chiaburului venit acasă i se dresează un act de dare în judecată pentru calomniile aduse contra țăranilor săraci.

Sosirea chiaburilor în această comună s-a ştiut mai înainte de a sosi [ei] acasă, fiindcă nota telefonică primită din partea miliției de la Oradea a ajuns la cunoştința soției şefului de miliție din Batăr, care a divulgat această ştire. Tot aşa divulgă toate secretele de birou ale miliției, ba mai mult, are legătură strânsă cu chiaburii, ca de exemplu, cu chiaburul Ciutea Gavril. Dealtfel, soția şefului e din aceeaşi comună şi este provenită din familie de chiabur.

Pentru a îmbunătăți starea de spirit, din partea plasei s-au luat următoarele măsuri:

Un tovarăş de la plasă stă permanent în această comună şi cum am arătat mai sus, s-a trimis şeful miliției de la plasă pentru anchetarea acestui caz.

Totodată, aş propune schimbarea imediată a şefului de miliție din această comună şi înlocuirea lui cu un şef de miliție bun, devotat regimului, mai ales fiindcă aici se proiectează formarea unei Gospodării Colective.

Oradea, la 2 decembrie 1949

AN-DJ Bihor, *fond Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 472/1949, f. 51

148

Cluj, 13 decembrie 1949 – *Extras din darea de seamă întocmită pe marginea şedinței de analiză a activității Tribunalului Militar Cluj şi a cauzelor în care au fost implicate cadre militare.*

Regiunea III Militară
Locțiitor politic al Comandamentului

Dare de Seamă
asupra conferinței ținute la reședința Regiunii a 3-a Militară în ziua de 13 decembrie 1949
conform Instrucțiunilor nr. PP. 68980 ale Direcției Superioare Politice a Armatei
și nr. 8066 a Direcției Justiției Militare

1. Participați:

- Loctenent-colonel Oprenea Ioan – șeful Direcției Politice a Regiunii a 3-a Militare
- Colonel-magistrat Vlasu Vasile – prim-președintele Tribunalului Militar Cluj
- Loctenent-colonel Ionescu Constantin – pt. șeful Serviciului Informații al Regiunii a 3-a Militare
- Maior-magistrat Popescu Constantin – procuror-șef al Tribunalului Militar Cluj
- Maior Dumitrescu Gheorghe – șeful Centrului de Control Nr. 3
- Căpitan Hârca Sebastian – locțiitor politic al Tribunalului Militar Cluj
- Sublocotenent Calciu Marin – ofițer informator al Tribunalului Militar Cluj

2. Ordinea de zi:

a) Analiza dosarelor judecate de Tribunal în cursul lunei noiembrie 1949, stabilindu-se pentru fiecare infractor în parte împrejurările și cauzele ce au dus la comiterea infracțiunii. Discutarea fiecărui caz în parte, în funcție de datele suplimentare culese prin Serviciul de Informații și Serviciul Politic.

b) Analiza cauzelor judecate de Consiliul de Judecată, în funcție de datele trimise prin tabele.

c) Sinteza discuțiilor și concluziuni asupra cauzelor și frecvența infracțiunilor.

d) Propuneri pentru prevenirea infracțiunilor, pentru îmbunătățirea modului de întocmire a dosarelor, efectuarea cercetărilor etc. și pentru buna funcționare a Tribunalului militar și a Consiliilor de Judecată.

3. Desfășurarea conferinței:

a) Infracțiuni judecate, pe categorii de infractori și infracțiuni:

În cursul lunei noiembrie 1949 s-au judecat un număr de 10 procese, în care au fost implicați 11 infractori militari.

Grupați pe categorii de infractori și infracțiuni, rezultă:

I. <u>Ofițeri activi</u>
1 vinovat de uneltire contra ordinei sociale;
1 achitat de sub învinuirea de sustracțiune;
II. <u>Subofițeri activi</u>
1 vinovat de neglijență în funcțiune
1 achitat de sub învinuirea de sustracțiune
III. <u>Trupă</u>
1 vinovat de instigare la omor
1 vinovat de răspândire de știri false
2 vinovați de dezertare și alte infracțiuni
1 vinovat de nesupunere la încorporare
1 vinovat de adormire în post
1 vinovat de înlesnirea evadării

4. S-au stabilit următoarele cauze ce au prilejuit comiterea infracțiunilor, pe categorii de infractori și infracțiuni:

Delictul de uneltire contra ordinei sociale – este cazul unui sublocotenent care a fost recrutat într-o organizație subversivă din Regiunea Oradea. [El] a cerut șefului organizației, cu care era prieten bun, să-i dea 2 manifeste ca să le răspândească și i-a promis ajutor direct acestuia.

Element cu educație reacționară, a păstrat prietenii cu elemente net potrivnice regimului.

Lipsa de supraveghere din partea şefilor şi organelor în drept a relațiilor ofițerului în afară de serviciu.

***

Delictul de instigare la avort – cazul unui sergent dintr-un grup artistic, care a ademenit o fată, a avut legături cu ea, iar când aceasta a rămas gravidă a sfătuit-o să facă avort.

Săvârşit de un element uşuratic şi lipsit de sentimente şi răspunderi morale.

Delictul de răspândiri de ştiri false – un ostaş plecat pe zona de manevră scrie acasă despre plecarea sa, [pe care] o asociază la alte veşti despre mişcări de trupe sovietice şi conchide că urma să fie în curând război.

Deşi membru UTM, deşi este meseriaş electrician şi deşi s-a constatat că a luat parte la şedințele de educație, totuşi nu şi-a însuşit un nivel politic şi militar suficient de ridicat pentru a nu se face inconştient unealta duşmanului de clasă, colportând ştiri alarmiste.

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcția Superioară Politică a Armatei*, dosar 3090/1949-1950, f. 10-12

149

Oradea, decembrie 1949 – *Statistica persoanelor deportate în Bărăgan, întocmită de către Comitetul Județean Bihor al PMR*

Tabel nominal general nr. 1, de familiile ridicate din județul Bihor şi deplasate în Regionala Constanța [589]

Nr crt	Familia	Membrii de familie	Plasa	Satul	Observații	Averea (ha)
1	Balint Sara	Irina - soție	Beiuş	Uileac	Balint Mihai senior şi Mihai junior au instigat la rebeliune – se află în penitenciarul Oradea	15,30
2	Kiss Mihai	Iuliana – soție Sara – noră 2 nepoți	Beiuş	Uileac	A fost socotit chiabur	10
3	Bodean Lazăr zis Țuțurigu	Marta – soție Pelea Ana – fiică, văduvă de război Maria - fiică	Beiuş	Ursad	Duşman al regimului, urât de țărănimea muncitoare	10
4	Pelea Teodor	Maria – soție Ioan – fiu Maria – noră 4 nepoți	Beiuş	Ursad	Preşedintele baptiştilor, duce propagandă intensă	7
5	Purice Anton	Maria – soție 3 copii	Beliu	Archiş	Fost primar sub vechiul regim, a fost exclus din PMR	11
6	Iştoc Gheorghe	Lucreția – soție Gheorghe – fiu Elena – noră Elena - nepoată	Beliu	Archiş	Duşman al regimului. Pavel, fiul, se află la penitenciarul Oradea	9,73

[589] AN-DJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 299-312, în "*Tabel nominal general nr. 1, de familiile ridicate din județul Bihor şi deplasate în Regionala Constanța*"

7	Gligor Aurel	---	Beliu	Beliu	Cu ocazia inventarierii gospodăriei s-au găsit într-un stup: o armă Stayer, 2 pistoale şi mai multă muniţie. Propunem trimiterea în justiţie	12
8	Miclea Pascu	Floare - soţie	Beliu	Beliu	Mare şovinist şi manist, evidenţiat la Biroul Securităţii Beiuş. Duşman al regimului	Atelier de tăbăcărie
9	Coraş Florian	Viorica – soţie 2 copii	Beliu	Beliu	Duşman al regimului, a ascuns legionari la el	Preot ortodox
10	Rus Ambrozie zis Tuca	Florea – fiu Maria - noră	Beliu	Cărand	Exploatator. Soţia sa este dispărută	11
11	Rus Savu zis Heblea	Eva – soţie Sofia – noră 2 nepoţi	Beliu	Cărand	Instigator şi hoţ	3,50
12	Aron Ioan	Elisabeta – soţie Nicolae – fiu Ioan - fiu	Beliu	Chişlaca	Reacţionar, duşman făţiş al regimului	12
13	Moţ Iosif	---	Beliu	Chişlaca	Chiabur reacţionar	48
14	Vărgatu Floarea	Mircea – soţ Rodica 2 copii	Beliu	Coroiu	Soţul Alexandru a fost şef de post de jandarmi în comună, cu atitudine Reacţionară. Se află la penitenciarul din Oradea	0,90
15	Leocuţa Elena	Petru - fiu	Beliu	Coroiu	Soţul Matei a fost pus în categoria I, cap de rebeliune	11
16	Vesa Ioan a Petrii	Ana – soţie 2 copii	Beliu	Coroiu	Bănuit că a participat la rebeliune	7
17	Vesa Ioan a Ioniţi	Soţia 1 fiu	Beliu	Coroiu	Chiabur instigator	9 batoză
18	Leocuţa Vasile	Florica – soţiie Alexandru – fiu Ana – noră 2 nepoţi	Beliu	Coroiu	Toţi sunt baptişti înfocaţi şi duc propagandă ostilă regimului	18
19	Manea Florea	Florica – soţie 6 copii	Beliu	Craiva	Bănuit de participare la rebeliune	8
20	Manea Nicolae zis Calţu	Ana – soţie Maxim – fiu Elena – noră 2 nepoţi	Beliu	Craiva	Idem. Fiul Maxim a dus muncă de lămurire în Frontul Plugarilor	3
21	Manea Constantin	Ioana – soţie Ana – fiică Ana - mătuşă	Beliu	Craiva	A luat parte la rebeliune	4
22	Manea Nicolae a Butucului	Sana – soţie Ana – mamă 5 copii	Beliu	Craiva	Duşman deschis al regimului, a instigat	4

23	Galea Teodor	Soția Guler Saveta – soacră 1 copil	Beliu	Craiva	Bănuit de participare la rebeliune	2
24	Manea Elena	Iosana - fiică	Beliu	Craiva	Au fost ridicate pt. Concubinul Iosanei, Bocsort Iuliu care este dispărut	2
25	Tuducea Pavel senior	Mina – soție Pavel – fiu Maria – noră 3 copii 1 nepoată	Beliu	Mocirla	Bătrânul a fost primar sub Antonescu. Toată familia are atitudine duș-mănoasă regimu-lui. La inventariere s-a găsit un pistol în pod, propunem trimiterea în justiție	22
26	Bocsort Savu	Soția 2 copii	Beliu	Nermiș	A fost ridicat împreună cu socrul său, Popa Filip. Țărănimea săracă regretă ridicarea lor	5,50
27	Bătrân Filip	Ioana - soție	Beliu	Nermiș	Exploatator, a fost exclus din PMR	8 batoză
28	Popa Filip	Floarea - soție	Beliu	Nermiș	Exploatator, dușman al regimului, cu manifestări ostile	Atelier de olărit
29	Petroman Nicolae	Maria – mamă Ana – soție 3 copii	Beliu	Sâc	Fost primar antonescian, se mani-festă ostil regimu-lui	18
30	Borza Ioan	Lidia – soție Șari – soacră 3 copii	Beliu	Sâc	Socotit chiabur. Socrul său, Tolea Alexandru, baptist, dispărut	12
31	Hut Iuliana	Cornelia – fiică Ana - soacră	Beliu	Susag	A luat parte la rebeliune. Soțul An-ton se află în penitenciarul Oradea	12,60
32	Ciuplea Ioana	Maria – fiică Ana - mamă	Beliu	Susag	Soțul Ioan a participat la rebeliune. Se află la penitenciarul Oradea	6,69
33	Spătaru Catița	Alexandru – fiu Maria - fiică	Beliu	Susag	Se manifestă deschis contra regimului. A luat parte la rebeliune. Soțul Petru se află la penitenciarul Oradea	8
34	Hut Sofia	Alexandru – fiu Florica - fiică	Beliu	Susag	Soțul Teodor a Zaharichii a fost pus în categoria I, cap de rebeliune	6,58

35	Hut Tiana	Paulina – fiică Saveta – fiică Alexandru – fiu Ioan - fiu Cociuban Ana-mamă	Beliu	Susag	Soţul Traian a luat parte la rebeliune, distrugând arhiva primăriei. Se află la penitenciarul Oradea	9,50
36	Marnea Iosana	Elena - fiică	Beliu	Susag	Soţul Ioan a participat la rebeliune. Se află la penitenciarul Oradea	9
37	Hardău Ana	---	Beliu	Susag	A fost concubina şi femeia de servici a lui Hut Ioan Sibic, cap de rebeliune	---
38	Petran Iustin	---	Beliu	Susag	A fost agent de legătură între rebelii din Susag şi judeţul Arad. Este fiul adoptiv al lui Hut Ioan. Este dispărut	---
39	Chirilă Dumitru	Ioan – fiu Teodor – fiu Elena – fiică Maria – fiică Grigore - nepot	Beliu	Susag	Cap de rebeliune, împreună cu 2 fii ai săi	6
40	Spătaru Dumitru	Maria – soţie Ioan – fiu Alexandru – fiu Aurica – fiică Silvia - fiică	Beliu	Susag	A fost bănuit de participare la rebeliune	7
41	Panda Gheorghe zis Tălmaciu	Maria – soţie Silvia – fiică Tiana – fiică Mărioara – fiică Maria - fiică	Beliu	Susag	Exploatator, duşman al regimului	10,37
42	Popa Hermina	Isaia – fiu Ioan - fiu	Beliu	**Ucuriş**	A luat parte la rebeliune. Soţul Io-an a fost primar pe timpul lui Antonescu, este la penitenciarul din Oradea	11,28
43	Bodean Gheorghe	Zeina – soţie Cristina - fiică	Beliu	**Ucuriş**	Fiul Ioan a fost cap de rebeliune	5,71
44	Popa Alexandru a Iosii	Vasile – fiu Tinica – noră 1 nepot	Beliu	**Ucuriş**	Fiul Vasile a luat parte la rebeliune, furând 6 perechi de bocanci	6,76
45	Popa Petru zis Teodoraş	Ioan – fiu Zeina – noră Saveta – nepoată Ana - nepoată	Beliu	**Ucuriş**	A pregătit rebeliunea cu 2 zile înainte	13,43
46	Mihoc Gheorghe	Oana – soţie Moise – fiu Maria – noră 3 copii	Beliu	**Ucuriş**	Chiabur exploatator	12,94
47	Mateoc Ana	Zeina - fiică	Beliu	**Ucuriş**	Soţul este dintre capii rebeliunii	9,16

48	Anton Domnica	Alexandru – fiu Botoc Ana-concubină	Beliu	**Ucuriş**	Soţul Alexandru a fost deputat manist. Duşman al regimului, se află la penitenciarul Oradea. Alexandru şi Ana, fiind împotriva politicei duse de tatăl lor, au anunţat Postul de Miliţie că va fi atacat de rebeli	10,97
49	Anton Florea	Soția 1 copil	Beliu	**Ucuriş**	A participat la rebeliune. Este fiul lui Anton Alexandru	---
50	Mateoc Maria	Vasile - fiu	Beliu	**Ucuriş**	Soţul Ioan şi fiul Ioan au fost capi de rebeliune	5,61
51	Boglea Moise	Floarea – soție Ana – fiică 1 nepot	Beliu	**Ucuriş**	A fost printre instigatori	8,56
52	Mateoc Zeina	Maria – fiică Floarea - fiică	Beliu	**Ucuriş**	Soţul Florea Gheorghe a fost cap de rebeliune	12,93
53	Anita Nicolae	Saveta - soție	Beliu	**Ucuriş**	A participat la rebeliune	3,40
54	Anita Moise	Ana - soție	Beliu	**Ucuriş**	Idem. A cântat cântece naționaliste	1,50
55	Pongor Alexandru	Irina – soție Alexandru – fiu Magdalena - fiică	Centrală	Biharea	A instigat țărănimea săracă să nu treiere numai pt. bani	22
56	Sós Emeric	Ileana – soție Zoltan – fiu Elena - fiică	Centrală	Biharea	A participat la rebeliune	9,13
57	Szabó Margareta	Viorica – fiică Gabriela – fiică	Centrală	Biharea	Soţul Petru a fost cap de rebeliune	10,71
58	Burgui Emeric	Estera - soție	Centrală	Biharea	Cap de rebeliune, instigator	23
59	Darabont Irina	Irina - fiică	Centrală	Biharea	Soţul Francisc a fost cap de rebeliune	---
60	Makoci Iuliana	Iuliu - fiu	Centrală	Biharea	Fiul ei a participat la rebeliune ca instigator	13,79
61	Cuc Raveica	Floarea Barbonța-fiică 2 copii	Centrală	**Cheriu**	Soţul Crăciun a fost primar sub horthyşti. S-a îmbogăţit în timpul inflației. Ginerele Barbonța Teodor este fugit	6,5
62	Kiss Sofia	Mudura Elisabeta	Centrală		Şovină, a instigat. Soţul Teodor se află la penitenciarul Oradea pt. sabotaj	5,65

63	Babău Ecaterina	Ioan – fiu (medic) Ioan - nepot	Centrală	Girişu de Criş	Duşmani ai regimului. Soţul Ioan se află la penitenciarul Oradea	36
64	Babău Vasile zis Cucu	Floarea - soţie	Centrală	Girişu de Criş	Chiaburi, duşmani ai regimului	16,35
65	Văd. Babău Elena	Vasile - fiu	Centrală	Girişu de Criş	Chiabur reacţionar	32,56
66	Lucaci Petre	Floarea – soţie Petre – fiu Florica - fiică	Centrală	Oradea	Contrabandist, chiabur exploatator	19
67	Panea Dumitru	Floarea – soţie Dumitru – fiu Florica - noră	Centrală	Oşorhei	A instigat la batoză. Chiabur exploatator	12
68	Popa Dumitru	Ecaterina – soţie Victor – fiu Maria – noră Dumitru – nepot Livia - nepoată	Centrală	Oşorhei	Reacţionar, iar fiul său bătăuş şi instigator	8,64
69	Morvay Florian	Gheorghe – fiu Maria - noră	Centrală	Oşorhei	Reacţionar instigator	5,80 batoză
70	Abrudan Teodor zis Delu	Irina – soţie Eugenia – fiică Victoria – fiică Teodor - fiu	Centrală	Toboliu	Duşman al regimului, fost preşedinte al PNŢ	13,40
71	Albuţ Dumitru	Maria - soţie	Centrală	Toboliu	Sabotor reacţionar	14,29
72	Kincsés Alexandru	Tereza – soţie 3 copii	Marghita	Abram	Exploatator, duşman al regimului	12
73	Tăut Patriciu	Silvia – soţie Florica – fiică Floarea - mamă	Marghita	Almaşu Mare	Manist. Soţia lui a participat la rebeliune	11
74	Pop Ştefan (învăţător)	Aurelia – soţie Stela – fiică Doina - fiică	Marghita	Almaşu Mare	Organizatorul agitaţiilor, a trimis o femeie să tragă clopotele. A fost conducător legionar	4,60
75	Paap Adalbert	Iuliana – soţie Elisabeta – fiică, mă-ritată cu Jolta Mircea Fazecaş Elisabeta – soacră	Marghita	Balc	Instigator la rebeliune. Jolta Mircea, funcţionar la Fabrica de Sticlă Pădurea Neagră, este re-acţionar înfocat	27
76	Văd. Lupşi Vilma	---	Marghita		Duşman al regimului	31,61
77	Cuc Iosif	Raveica – soţie Maria – fiică 3 nepoţi	Marghita	Bogei	Bănuit de participare la rebeliune	8,30
78	Borş Valentin	Iuliana – soţie 3 copii	Marghita	Cheţ	Mare şovinist şi horthyst	24
79	Marcus Gheorghe	Maria - soţie	Marghita	Chiraleu	Fost şef de cuib legionar pe plasă. Instigator la rebeliune	13

80	Bocra Gavril	Maria – soție Gustav – fiu Andrei - fiu	Marghita		Colportează zvonuri alarmiste fiind în legătură cu cei 2 fii ai săi, ofițeri în armata americană	18
81	Orbai Nicolae	Maria – soție Marc Petru - ginere	Marghita	Ciutelec	Chiaburi. Marc Petru are gospodărie separată (2 ha), are soția grav bolnavă şi o mamă văduvă. Este redus la minte, retras şi liniştit	15
82	Pop Pavel	Veronica - soție	Marghita	Cohan	Oportunist, duşman al regimului	8
83	Sarca Veronica soția lui Sarca Nistor	Sofronica – fiică Cornelia – fiică Tiberiu - fiu	Marghita	Ghenetea	Instigator, a luat parte la rebeliune	7 1/3 dintr-o batoză
84	János Francisc	Iuliana – soție 3 copii	Marghita	Ghenetea	A luat parte la rebeliune. A desfăşurat activitate horthystă	14 batoză
85	Fridea Gavril	Maria – soție Teofil –fiu Ioan - fiu	Marghita	Ghida	Chiabur	20
86	Weisz Bernat	Lola – soție Viorica - fiică	Marghita	Marghita	Exploatator şi reacționar. A făcut un tablou pt. a readuce moşierii	3 ha vie 6 ha arabil prăvălie
87	Weisz Nicolae	Bela – soție 1 copil	Marghita	Marghita	Exploatator, are atitudine duşmănoasă față de clasa muncitoare. A avut armament pe care l-a predat maiorului de miliție Izsák din Braşov văr cu dânsul	3 ha vie 25 ha arabil
88	Szenyesi Carol	Iuliana - soție	Marghita	Marghita	Mare reacționar şi exploatator, exploatând crunt salariații	3 ha vie 24 ha arabil fabrică de chimice
89	Nobik Iosif	Maria - soție	Marghita	Marghita	Manifestări duşmănoase fățişe față de regim. Şovinist	13
90	Rapaport Adalbert	---	Marghita	Mişca	Chiabur, duşman al regimului	41
91	Druța Veronica	3 copii	Marghita	Spurcani	Toată familia sunt maniști înfocați, instigatori. Druța Gheorghe şi Floarea sunt la penitenciarul Oradea	8

92	Lippay Francisc	Etel – soție Francisc – fiu Rozalia – noră Iosif - nepot	Marghita	Suplacu de Barcău	A exploatat crunt pe muncitorii săi. Reacționar înfocat	27
93	Gaher Paul	Paula - soție	Marghita	Suplacu de Barcău	Mare exploatator	26
94	Gaher Ioan	Maria - soție	Marghita	Suplacu de Barcău	Mare exploatator	32
95	Mesaroș Maria	5 copii	Marghita	Tăuteu	Soțul Ștefan a fost cap de rebeliune	15
96	Pastantz Ştefan	Margareta – soție 2 copii	Marghita	Tăuteu	Fost membru al Wolksbund şi SS. Dușman fățiș al regimului, instigator	19
97	Szóták Ioan	Elisabeta – soție Elisabeta - fiică	Marghita	Tăuteu	Voluntar în armata SS	20
98	Tokai Francisc	Francisc – fiu Suzana - noră	Salonta	Ant	Chiabur, dușman al regimului	11
99	Horváth Kiss Iosif	Maria - soție	Salonta	Ant	Chiabur, dușman al regimului	50
100	Negrău Irimie	Andronica - soție	Salonta	Ateiaș	Face propagandă manistă	14,16
101	Butca Gheorghe	Maria – soție Ana – mamă 2 copii	Salonta	Berechiu	Chiabur şi exploatator	42
102	Foica Gheorghe	Nicolae – fiu Floarea – noră Nicolae - nepot	Salonta	Bicaciu	A luat parte activ la rebeliune. Dușman al regimului	10
103	Bejan Ştefan	Floarea – soție 4 copii	Salonta	Bicaciu	Organele de Miliție îl bănuiesc de participare la rebeliune	10,5
104	Varga Gheorghe	Maria – soție Zoltan - fiu	Salonta	Bicaciu	Exploatator, duşman al regimului	23,25 batoză
105	Varga Ştefan	Veronica – soție 3 copii	Salonta	Bicaciu	Bănuit de participare la rebeliune	12
106	Cuşma Iosif	Iuliana – soție Maria – fiică Ștefan – fiu Elisabeta - mamă	Salonta	Bicaciu	Cu ocazia rebeliunii au fost găsite 7 persoane ascunse în podul casei lui	7,33
107	Varga Iosif	Soția 4 copii	Salonta	Bicaciu	A participat la rebeliune	17,24
108	Turcuț Mihai	Ana – soție Dumitru – fiu Catița – noră 4 nepoți	Salonta	Bicaciu	A participat la rebeliune	13,67
109	Bejan Gheorghe senior	Ana - soție	Salonta	Bicaciu	A agitat la rebeliune	16
110	Cicortaş Iuliana	Maria - fiică	Salonta	Bicaciu	Soțul Nicoară a participat activ la rebeliune	6,54
111	Varga Gheorghe	Ileana – soție Jeneoczki Ana - soacră	Salonta	Bicaciu	Chiabur	12,85

112	Szmola Emerentia	---	Salonta	Bicaciu	Sora preotului Ivany Gheorghe. Fiind cetățeană maghiară se propune expulzarea ei	---
113	Cuşma Francisc	Ana – soție 3 copii	Salonta	Bicaciu	A participat activ la rebeliune	---
114	Stefanco Francisc	Susana - soție	Salonta	Bicaciu	A agitat şi a participat la rebeliune	1,50
115	Bejan Petru senior	Maria – soție Elisabeta – noră 1 nepoată	Salonta	Bicaciu	Fiul său, Petru a fost cap de rebeliune	4,61
116	Senkó Mihai	Iuliana - soție	Salonta	Bicaciu	La rebeliune l-a lovit pe Preşedintele Comitetului Provizoriu	4,50
117	Turcuț Ana	Ioan - fiu	Salonta	Bicaciu	Soțul Petru a fost cap de rebeliune	7,44
118	Pop Petru	Ecaterina – soție Dumitru - fiu	Salonta	Cefa	Fost proprietar de moară. Ostil regimului	11,37
119	Eles Ştefan	Margareta – soție 2 copii francisc – tată Iuliana - mamă	Salonta	Cefa	Chiabur exploata-tor	23
120	Purje Nicolae	Ioana – soție 4 copii	Salonta	Gepiu	Face propagandă contra regimului. Element periculos chiabur	33
121	Brânduş Ioan	Iuliu – fiu Ioan - fiu Floarea – fiică Ilona - fiică	Salonta	Gepiu	A făcut propagandă contra regimu-lui. Element periculos	25
122	Oláh Gheorghe	Sara – soție Olga – fiică Gheorghe - fiu	Salonta	Ghiorac	Duce propagandă ascunsă contra regimului, chiabur	18
123	Opriş Alexandru	Maria – soție Alexandrina – fiică Felicia - fiică	Salonta	Ghiorac	A venit ca notar sărac în comună, îmbogățindu-se din şperțuri şi exploatare. Reacționară toată familia	21
124	Vaşca Gheorghe	---	Salonta	Homorog	Avea manifestări ostile regimului, bătea servitorii. A fost primar pe timpul PNȚ	35
125	Morgovan Gheorghe	Eva – soție 1 copil Raveica - mamă	Salonta	Homorog	Manifestări ostile față de țărănimea muncitoare şi regim. Instigator.	35
126	Cioară Dumitru	Ana – soție Macovei - ginere	Salonta	Homorog	Agită populația săracă. Mari dușmani ai regimului	26

127	Cicortaş Teodor junior	Soţia 3 copii	Salonta	Mărţihaza	Bănuit de participare la rebeliune, mai ales pt. activitatea tatălui său	4 jugăre
128	Soţia lui Cicortaş Teodor	---	Salonta	Mărţihaza	Soţul Teodor şi fi-ul Traian au participat la rebeliune. Soţul este reţinut la Biroul Securităţii din Salonta, iar fiul, grav rănit, la Spitalul Oradea	12
129	Cicortaş Gheorghe	Lucreţia – soţie Ruje Ioan – socru Ruje Iuliana - soacră	Salonta	Mărţihaza	A fost cap de rebeliune	6
130	Soţia lui Puşcaş Teodor	Floare – fiică Hălmăgean Ioan - ginere	Salonta	Mărţihaza	Bătrânul Puşcaş Teodor a participat la rebeliune îndemnând populaţia să atace ar-mata. A fost rănit. Se află la penitenciarul Oradea	4
131	Ionuţ Florian	Soţia Fiul Nora 1 nepot	Salonta	Mărţihaza	Fiul Ionuţ a participat la rebeliune. Toată familia nutreşte sentimente maniste	8
132	Soţia lui Pupui Dumitru	3 copii	Salonta	Mărţihaza	Soţul Dumitru a participat la rebeliune. A fost grav rănit, se află la Spitalul Oradea	5
133	Tripa Teodor	Soţia Petru –fiu Ioan - fiu	Salonta	Mărţihaza	A instigat. Ioan a participat la rebeliune	14
134	Bondar Alexandru	Catiţa – soţie Ioan – fiu Ana – noră 2 nepoţi	Salonta	Mărţihaza	Soţul Gheorghe a participat la rebeliune. Este dispărut	12
135	Băican Dumitru	Floare – soţie Floarea – soacră Ioan – fiu Maria – noră Ortensia – fiică Lidia - nepoată	Salonta	Mărţihaza	Chiabur exploata-tor, se manifestă ostil regimului. Soţul Ortensiei, inginerul Şendruţ Petru este arestat la Cluj. Fiul Ioan este surdomut	27
136	Cociubei Dumitru	Maria – soţie Dumitru - fiu	Salonta	Mărţihaza	A fost cap de rebeliune	13
137	Cociubei Ioan	Floarea – soţie Iuliana – fiică Floarea - fiică	Salonta	Mărţihaza	Idem	16
138	Cociubei Alexandru	Maria – soţie Maria - fiică	Salonta	Mărţihaza	A fost constrâns de fraţii săi să participe la rebeliune	13

139	Cociubei Mihai	---	Salonta	Mărțihaza	Dușman al regimului. Soția lui și 2 copii au dispărut	22
140	Guiaș Moise	Catița – soție Ioan – fiu Maria - noră	Salonta	Mărțihaza	A fost cap de rebeliune	6
141	Lucaci Nicolae	Iuliana – soție Gheorghe – fiu Grigore – fiu Maria - fiică	Salonta	**Roit**	Chiabur exploatator	25
142	Göndör Emeric	Rozalia – soție 2 copii	Salonta	Salonta	Speculant exploatator și contrabandist	10 ha arabil 30 ha pășune
143	Văd.Bereczki Gheorghe	---	Salonta	Salonta	Exploatator, instigator contra regimului	40
144	Paszenesi Ștefan	Elena – soție Ilona - fiică	Salonta	Salonta	Reacționar și șovinist. Fost organizator al partidului fascist Imrédi	40
145	Bredău Moise	Evdochia - soție	Salonta	Salonta	Maniști. Fost președinte al PNȚ din Salonta	15
146	Sav Petru	Maria – soție Teodor – fiu Floarea – noră Gheorghe – fiu Ana – noră 2 nepoți	Salonta	Sânicola u Român	Exploatatori în stil mare	47 ha 11 cai 7 viței 13 porci
147	Silaghi Dumitru	Maria - soție	Salonta	Tămașda	Dușman al regimului, sabotor	23
148	Lung Teodor	Ecaterina - soție	Salonta	Tămașda	Idem	25
149	Buda Aron	Ana – soție 3 copii	Salonta	Tulca	Chiabur exploatator	13
150	Vasadi Maria	---	Sălard	**Ciuhoi**	Chiabur cu legturi în cercurile reacționare. Soțul Gavril și fiul sunt fugiți	30,87
151	Lörincz Roman	Maria – soție Pavel – tată 2 copii	Sălard	**Ciuhoi**	Dușman deschis al regimului	29,94
152	Oros Gavrilă preot ortodox	Lucreția - soție	Sălard	**Ciuhoi**	Chiabur	20,07
153	Varga Gheorghe	Iuliana – soție Ion – tată 4 copii	Sălard	**Nădab**	Chiabur exploatator	22
154	Lóvás Valentin	Irina - soție	Sălard	Niuved	Socotit chiabur. A fost responsabil cultural la UPM	11
155	Bödi Mihai preot reformat	Sofia – soție 9 copii	Sălard	Niuved	A fost chiabur. Trăiește în mizerie, este de compătimit	12
156	Oláh Carol	Susana - soție	Sălard	Poclușa de Barcău	Chiabur exploatator	13

157	Oláh Francisc	Elisabeta - soție	Sălard	Sălard	Idem	11
158	Kocsis Emeric	Iuliana - soție	Sălard	Sălard	Dușman al regimului, chiabur	11
159	Șipoș Ioan senior	Iuliana - soție	Sălard	Sălard	Atitudine antidemocratică fățișă, șovinist	1 ha vie 4 ha arabil batoză
160	Șipoș Ioan junior	Ileana – soție 3 copii	Sălard	Sălard	Pentru atitudinea tatălui său. Este membru PMR, a primit carnetul chiar în ziua ridicării sale	6
161	Szabó Ioan	Irina – soție 2 copii	Sălard	Sălard	Exploatator și instigator	13 și 1 jug. de vie
162	Szabó Alexandru	Irina – soție Irina – fiică Ioan – fiu Rozalia - soacră	Sălard	Sălard	Exploatator și instigator. Fiul Gheza, de la UTM, este în contradicție cu tatăl său	16
163	Fürtös Iuliana	Florica – fiică Aurelia – fiică Virgil – fiu Sofron - fiu	Sălard	**Sărsig**	Chiaburi, exploatatori. Soțul Grigore și fiul Iosif să fie trimiși și ei	20
164	Fürtös Traian	Elisabeta – soție 5 copii	Sălard	**Sărsig**	Chiabur exploatator	20
165	Derecichei Teodor	Maria – soție Elisabeta - fiică	Sălard	Sârbi	Chiabur exploatator	15
166	Sabău Ioan	Lucreția – soție Florica - fiică	Sălard	Sârbi	Idem. Dușman al regimului	5 cazan de țuică
167	Covaci Carolina	Beniamin – fiu Elisabeta – fiică Irina - fiică	Sălard	Sârbi	Idem. Soțul Alexandru este la penitenciarul Oradea	11,55 batoză
168	Bălăian Vasile	Ana – soție Maria - fiică	Sălard	Sfârnaș	Condamnat pt sabotaj, s-a opus la colectări, alarmist	12
169	Pârcălab Ana	---	Sălard	Sfârnaș	Chiabur exploatator	11
170	Nica Gheorghe	Carolina - soție	Sălard	Spinuș	Chiabur exploatator	13
171	Kócsi Ioan	Soția	Sălard	Șișterea	A instigat la rebeliune	12,81
172	Plita Mihai	Edith – fiică Köteles Etelca - mătușă	Sălard	Șișterea	Chiabur reacționar, a instigat la rebeliune. Soția Vilma se află la penitenciarul Oradea. La locuința sa s-au găsit arme și muniții, se propune trimiterea lui în justiție	14,29
173	Nagy Ludovic	Iuliana – soție	Sălard	**Tămășeu**	A exploatat. Dușman al regimului	22,16 batoză

174	Soția lui Szücs Iuliu	---	Sălard	**Tămăşeu**	Speculant, chiabur, reacționar. Soțul Iuliu se află la penitenciarul Oradea	18,82 batoză cazan de țuică
175	Szabó Beniamin	Iuliana – soție Alexandru – fiu Ida – fiică Margareta - fiică	Sălard	**Tămăşeu**	Chiabur exploatator, lansator de zvonuri	26
176	Szabó Alexandru	Rozalia - soție	Sălard	**Tămăşeu**	Exploatator dușman al regimului	18,52
177	Kovács Ludovic	Iuliana – soție Mama 1 copil	Sălard	Tăutelec	Instigator	30
178	Kondor Iosif	Maria – soție Docelia – fiică Irina – fiică Zoltan – fiu Iosif - fiu	**Tileagd**	Ineu	Exploatator, dușman al regimului	14
179	Sotoc Vasile	Maria – soție 3 copii	**Tileagd**	Săcădat	A fost reclamat din dușmănie că ar fi lansat zvonuri alarmiste	4,50
180	Sime Iosif	Irina – soție Virgil - fiu	**Tileagd**	Săcădat	A instigat la colectări	8
181	Marcu Florian	Eva – soție Virgil - fiu	**Tileagd**	Săcădat	Dușman deschis al regimului	12
182	Boşca Maria	---	Tinca	**Batăr**	Soțul Gavrilă este autorul moral al rebeliunii. Este dispărut	15,48
183	Andor Floarea	Eva – fiică Florian – fiu Florica - noră	Tinca	**Batăr**	Soțul Gavril este autorul moral al rebeliunii. Este dispărut	6,58
184	Ardelean Gavril a Petri	Floarea – soție Floarea - fiică	Tinca	**Batăr**	Fost manist, fost primar pe timpul PNȚ. Ostil regimului	30
185	Crăciun Iuliana	---	Tinca	**Batăr**	Soțul Gheorghe este autor moral al rebeliunii. Este dispărut	18,72
186	Crăciun Hermina	Gheorghe – fiu Maria - noră	Tinca	**Batăr**	Ostilă regimului. Chiabur exploatator	15,95
187	Crăciun Maria	5 copii	Tinca	**Batăr**	Soțul Ioan a pus la cale rebeliunea. Fiul Ioan, învățător în Gurbediu a fost ridicat şi el	12,63
188	Teudan Gheorghe	Marta – soție Floarea – mamă 2 copii	Tinca	**Batăr**	Bănuit de participare la rebeliune	12,38
189	Vancea Mihai	Floarea - soție	Tinca	**Batăr**	Fost picher, se purta rău cu muncitorii. Dușman al regimului	6,25

190	Crăciun Dumitru	Barbara - soție	Tinca	**Batăr**	Instigator ostil regimului, a participat la rebeliune	5
191	Soția lui Csák Vasile	2 copii	Tinca	Belfir	Soțul Vasile a fost şeful rebelilor	4,5
192	Biró Francisc	Rozi – soție 2 copii	Tinca	Belfir	Instigator, fiul său, Iosif a fost şeful rebelilor	9,69
193	Kovács Alexandru	Terezia – soție Şandor – fiu Adalbert - fiu	Tinca	Belfir	A participat la rebeliune, a avut legături cu teroristul Sârbu	14
194	Kovács Francisc	Elisabeta – soție Iosif – fiu Rozalia - mamă	Tinca	Belfir	A participat la rebeliune, a bătut pe Secretarul PMR	12
195	Csák Ştefan	Cătălina - soție	Tinca	Belfir	La găzduit pe teroristul Sârbu. Fiul său, Vasile a fost şef de rebeliune	7,83
196	Fodor Ladislau	Irina – soție Pavel - copil	Tinca	Belfir	A participat la rebeliune	8,77
197	Szücs Ecaterina	Elisabeta – fiică Floarea – fiică Petru – fiu Maria - mamă	Tinca	**Căuaşd**	Chiabur exploatator	16
198	Dan Gheorghe	Floarea - soție	Tinca	Cociuba Mare	Autorul moral al rebeliunii	16
199	Dan Mihai	Viorica – soție Tiana – fiică Popescu Veturia	Tinca	Cociuba Mare	Duşman al regimului	15
200	Dan Nicolae	Marica - soție	Tinca	Cociuba Mare	A instigat şi exploatat	15
201	Pojega Gheorghe	Mina – soție 3 copii Floarea – soacră	Tinca	Cociuba Mare	Fost şef legionar. Şeful rebeliunii	7,54
202	Iancu Ioan	Mina – soție 2 copii	Tinca	Cociuba Mare	A fost un crunt exploatator, a instigat din umbră	9,66
203	Pojega Moise	Floare – soție Teodor - fiu	Tinca	Cociuba Mare	A tras clopotele la biserică în timpul rebeliunii. Fiul său a instigat contra guvernului	7,25
204	Biró Petru	Roza - soție	Tinca	Ginta	Chiabur instigator	9,50
205	Biró Sava	---	Tinca	Ginta	Idem	8
206	Țărău Petru	Ana – soție 5 nepoți	Tinca	Girişu Negru	Duşman deschis al regimului, a participat la rebeliune. Fiul Petru să fie şi el ridicat. Soția lui, Tiana se află la penitenciarul Oradea, unde a născut	24,30
207	Țărău Gheorghe zis Tongu	Maria – soție 2 copii	Tinca	Girişu Negru	Duşman deschis al regimului, a participat la rebeliune	7

208	Vincze Petru	Elisabeta – soție Nicolae – fiu Petru - fiu	Tinca	Girișu Negru	Dușmani ai regimului, instigatori	14
209	Bodiu Teodor	Soția 2 copii	Tinca	Girișu Negru	Avea legături cu teroristul Sărbu și lucra din umbră	6
210	Țărău Ioan Zis Wilson	Viorica – soție Mama	Tinca	Girișu Negru	A fost șeful legionarilor. Era contra regimului, a instigat și recrutat participanți la rebeliune, oferind sume de bani	14
211	Marian Teodor	Floarea – soție 2 copii Elena - mamă	Tinca	Girișu Negru	A luat parte la rebeliune în mod activ instigând și pe alții	18
212	Haș Constantin	Eva – soție 2 copii	Tinca	Girișu Negru	A instigat și participat la rebeliune. A fost șef de cuib legionar	6,34
213	Gavra Gheorghe	Eva – soție 2 copii	Tinca	Girișu Negru	A instigat la rebeliune îndemnând populația să tragă clopotele	3,58
214	Balaș Nicolae	Sabina – soție 3 copii	Tinca	Girișu Negru	Bănuit de participare la rebeliune	9,89
215	Sabău Alexandru	---	Tinca	Girișu Negru	Reacționar, dușman al regimului, a avut legături cu teroristul Sârbu	---
216	Laza Palaga	Aurel – fiu Gheorghe – fiu Victoria - fiică	Tinca	Gurbedi u	Au participat la rebeliune, soțul Moise este la penitenciarul Oradea	11,91
217	Vrăbieș Nicolae	Maria – soție Nicolae - fiu	Tinca	Husasău de Tinca	A fost instigator, își bătea joc de membri de partid	6,90
218	Treabă Teodor	Ioan – fiu Mihai – fiu Maria – noră 1 nepot	Tinca	Husasău de Tinca	Bătrânul este dușman al regimului. Soția sa, Eva este la penitenciarul Oradea	8 batoză
219	Mocuța Gheorghe	Eva - soție	Tinca	Ianoșda	A instigat la rebeliune	23
220	Budai Petru	Eva - soție	Tinca	Miersig	Chiabur, a participat la acte de dezordine	9
221	Galiș Toma	Andronica – soție 4 copii	Tinca	Sititelec	Chiabur	12,43
222	Matei Petru	Iuliana - soția	Tinca	Talpoș	A instigat populația contra colectărilor	33 batoză
223	Brândaș Mihai	Floarea – soție Anton – fiu Maria – noră 4 nepoți	Tinca	Talpoș	S-a înarmat în vederea rebeliunii	29

224	Ardelean Teodor	Veturia – soție Teodor - tată	Tinca	Talpoş	Făcea propagandă contra regimului. S-a găsit o armă la locuința lui, se propune trimiterea în justiție	14
225	Lazăr Mihai	Maria - soție	Tinca	Talpoş	A făcut propagandă filo-americană printre țărănimea muncitoare, împărțind bani şi daruri provenite din America pe linie baptistă	17
226	Negruțiu Petru	Ana – soție Eva – fiică Teodor – nepot Dumitru – tată Floarea - mamă	Tinca	Talpoş	Instigatori baptişti	21
227	Rus Ioan zis Tuleac	Floarea – soție Viorica - fiică	Tinca	Talpoş	Mare exploatator şi instigator în rândurile muncitorilor agricoli	28 batoză
228	Tiutiu Ioan	Saveta - soție	Tinca	Talpoş	Duşman al regimului	5,50
229	Todinca Ioan a Bandului	Elena – soție 2 copii Floarea – mamă Tatăl vitreg	Tinca	Tăut	Cap de rebeliune	9,88
230	Văd. Milean Floarea a Tani	Gheorghe – fiu Ruscuț Eva - nepoată	Tinca	Tăut	Gheorghe a fost cap de rebeliune, văduva Floarea s-a manifestat deschis ostil regimului Fetele Eva şi Maria trebuie ridicate	13,24
231	Țirban Matei	Soția 1 copil	Tinca	Tăut	Cap de rebeliune. A fost dispărut o vreme, acum este la Canal	11,85
232	Hodişan Floarea	Ana – fiică Petre – fiu Mihai - fiu	Tinca	Tăut	Soțul Mihai a pregătit rebeliunea. Este dispărut	17,58
233	Rusu Vasile	Ileana – soție Eva – noră Floare – soția nepotului Ştefan	Tinca	Tăut	Fost legionar. A amenințat membrii de partid. A participat la rebeliune. Fiul Ioan şi nepotul Ştefan sunt dispăruți. Ştefan are o armă ZB	25,52
234	Buzlea Mihai	Eva – soție Teodor – fiu Livia - noră	Tinca	Tăut	Avea manifestări ostile regimului. Fiul Teodor a luat parte activă la rebeliune	11,86

235	Popa Nicolae	Floarea – soție 3 copii	Tinca	Tăut	Chiabur exploatator	15,24
236	Popa Ştefan	---	Tinca	Tăut	Ostil regimului, sabotor	12,97
237	Boroş Ioan	Suzana – soție 2 copii Ştefan - tată	Tinca	Tinca	Chiabur, a avut legături cu teroristul Sârbu	10
238	Dudulescu Gavril	Mărioara - soră	Tinca	Tinca	Centru de difuza-re a zvonurilor alarmiste	9
	T O T A L	**863**	**8**	**76**		**3341,96**

AN-DJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 510/1949, f. 299-312

150

Bucureşti, 23 ianuarie 1950 – *Notă adresată Ministrului Apărării Naționale de către şeful Serviciului de Informații al Armatei, general-maior Popa Emil, în care, după descrierea revoltei de la Berechiu, se arată nemulțumit de cuantumul redus al pedepselor pronunțate de Tribunalul Militar din Timişoara împotriva țăranilor judecați.*

Notă
pentru tovarăşul Ministru al Apărării Naționale

23.01.1950

Raportez:

La data de 15.XI.1949 s-a judecat la Tribunalul Militar Timişoara procesul privitor la numitul **Belle Gheorghe şi alți 12** inculpați, vinovați de faptul de **rebeliune împotriva autorităților**, săvârşită în următoarele împrejurări:

O parte din locuitorii comunei Berechiu, [județul] Arad, nemulțumiți fiind de faptul că trebuie să dea cota de grâu fixată, au fost îndemnați de către inculpatul Belle Gheorghe să nu se supună măsurilor luate de autorități în legătură cu colectarea grâului.

În acest scop, după ce în ziua de 30 iulie 1949, Belle Gheorghe s-a înțeles cu chiaburul Herman Gheorghe, din aceeaşi comună, asupra modului de acțiune, a doua zi [i-]a adunat pe locuitori în fața Sfatului Popular, unde a căutat să-i determine să împiedice, prin mijloace violente, realizarea practică a dispozițiunilor difuzate de către autorități în cadrul economiei noastre de stat.

În cursul aceleaşi zile, susnumitul, împreună cu ceilalți coinculpați, întâlnind pe secretarul de plasă al PMR, care venise în comună pentru a lămuri populația asupra necesității măsurilor luate de autorități, a fost lovit. Cu această ocazie a fost de asemenea bruscat şi lovit învățătorul Buraga Nicolae, care încerca să liniştească spiritele agitate şi instigate de către cei de mai sus.

Către orele 16, 00 sosind un camion în care se afla un maior de miliție cu câțiva milițieni, s-a format o delegație de locuitori, pentru a trata modul de treierat, fapt ce [i-]a liniştit pe locuitori pentru un moment.

În dimineața zilei de 1 august 1949, la baterea tobei şi sunetele clopotelor, populația din comună s-a adunat din nou în fața Sfatului popular, trecând de astă dată la devastarea lui.

După câtva timp a sosit în comună un camion cu 6 milițieni şi un subofițer, care au fost dezarmați de către inculpații mai sus menționați, iar camionul reținut la dispoziția lor, cu care s-au deplasat în comunele vecine pentru a se informa asupra situației în legătură cu colectarea cerealelor.

La intervenția şefului Postului de miliție local, armele milițienilor dezarmați au fost predate postului.

În cursul acestei rebeliuni, un număr de 13 inculpați, majoritatea chiaburi cu funcții deținute în PNȚ, au fost trimeşi în judecată.

Sentinţa pronunţată împotriva acestora nu corespunde cu gravitatea faptelor lor criminale prin care au încercat să împiedice autorităţile de a colecta cerealele conform programului nostru economic.

Rog să binevoiţi a hotărî.

Şeful Serviciului de Informaţi al Armatei:
General-maior: *Popa Emil*

Pentru conformitate
Şeful Secţiei: Locotenent-colonel *P. Teodorescu*

Arhivele Militare Române-Piteşti, fond *3027-Direcţia Superioară Politică a Armatei*, dosar 3081/1949-1950, f. 49-50

151

Timişoara, 11 februarie 1950 – *Procesul verbal încheiat de comisia de control instituită în scopul verificării modului în care Tribunalul Militar Timişoara a pronunţat pedepsele în dosarul ţăranilor participanţi la rebeliunea din comuna Berechiu.*

Proces verbal
astăzi, anul una mie nouă sute cincizeci, luna februarie, ziua unsprezece

Noi, maior Mageriu Ioan, delegatul SIA[590], conform ordinului SIA, nr. V.76917/1949, şi căpitan Cheresteş Ion, din partea DSPA[591], conform ordinului P.P. 71229 din 6 februarie 1950, am procedat la anchetarea cazului referitor la judecarea şi condamnarea inculpaţilor din dosarul 1345/1949, privind pe Belle Gheorghe şi alţii, constatând următoarele:

1) Dosarul respectiv a fost trimis de Tribunalul Militar Timişoara, cu nr. 2018 din 4 februarie 1950, la Direcţia Justiţiei Militare, fiind cerut de către aceasta.

2) La Tribunalul Militar Timişoara am găsit copia după sentinţa dată în urma judecării inculpaţilor din dosarul respectiv, care se trimite şi dumneavoastră anexat.

3) Deşi dosarul cu piesele de bază nu a putut fi studiat, din arătarea faptelor inculpaţilor, aşa cum sunt ele arătate în sentinţă, precum şi încadrarea lor în textele penale, rezultă că pedepsele date întregului grup de inculpaţi nu sunt proporţionale cu gravitatea faptelor săvârşite – de ***rebeliune contra regimului actual*** – completul de judecată nepunând accentul pe ascuţirea luptei de clasă, de care trebuia să fie călăuzit în pronunţarea sentinţei.

4) Pentru stabilirea pedepsei corespunzătoare fiecărui inculpat, care se poate stabili numai pe baza declaraţiilor de la primele cercetări şi din instanţă, şi care se află la dosarul respectiv, propunem ca să se studieze dosarul, aflat în prezent la Direcţia Justiţiei Militare Bucureşti, şi în funcţie de cele stabilite în urma studierii dosarului să se ia măsuri corespunzătoare.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal în dublu exemplar.

Delegatul SIA: *maior I. Mageriu*
Delegatul DSPA: *căpitan I. Cheresteş*

AMR, fond *3027-Direcţia Superioară Politică a Armatei*, dosar 3081/1949-1950, f. 91

[590] Serviciul de Informaţii al Armatei – n.n. Augustin Ţărău
[591] Direcţia Superioară Politică a Armatei – n.n. Augustin Ţărău

Cuprins

1. Procesul de colectivizare a agriculturii româneşti 7

1.1. Pregătirile pentru înfiinţarea primelor gospodării agricole colective în nord-vestul României 9

1.2. Inaugurarea primelor gospodării agricole colective 27

2. Dinamica procesului de colectivizare 41

2.1. Evoluţia procesului în prima etapă a colectivizării (1949-1953) 45

2. 2. Evoluţia procesului în a doua etapă a colectivizării (1955-1959) 59

3. Efectele procesului de colectivizare 77

3. 1. Penuria alimentară şi urmările ei 81

3.2. Migraţia populaţiei rurale spre centrele urbane 95

4. Ţărănimea în mişcarea de rezistenţă anticomunistă din nord-vestul României 107

4.1. Rebeliunea ţărănească 113

4.2. Legături între organizaţiile anticomuniste din Banat şi Crişana 123

Bibliografie 147

Inventarul documentelor cuprinse în anexe 153

Anexe documentare 163